LAST ZGOD. DRUSTVA

VODITELJ
v bogoslovnih vedah.

Deus . . . ipse sapientiae dux est et sapientium emendator. Sap. 7, 15.

Izdali
profesorji kn.-šk. bogoslovja v Mariboru.

Uredil
Frančišek Kovačič,
doktor modroslovja, profesor bogoslovja.

Letnik I.

V Mariboru, 1898.

Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

D 35/1898

Štud. knjižnica
* MARIBOR *
Last Zgod. društva

9 570

Kazalo

k prvemu letniku „Voditelja“.

Biblične vede:

Stran

O nekaterih znova najdenih spomenikih, tičočih se sv. pisma 8, 73, 153, 233

Dogmatika in dogmatična zgodovina:

V znamenju sv. križa 4, 83, 164, 245
„Extra Ecclesiam nulla salus“ 20
Nauk o vstajenju v rimskih katakombah 100

Cerkveno pravo:

Katero oblast ima cerkev in katero država v zakonskih stvareh? . . 12, 89, 171, 258

Cerkvena zgodovina:

Iz časov vernega razumništva 28, 111, 188
Cerkev naše ljube Gospe na Lebarju pri Mariboru 119, 195, 275

Dušno pastirstvo in katehetika:

„Saj itak nič ne pomaga“ 62
Casus reservatus episcopalis 55
Občna družba krščanskih družin 58
Pozor na mašno vino! 59
Ali se smejo rajni vpisovati v bratovščine in pobožne družbe 60, 214
Šolska mladina in ples 131
Treba li spovedniku po spovedi roko poljubiti? 133
Plača strežnikom 136
Nekaj o cerkovnikih 216
Nasledek pomanjkljivega vpisovanja v krstno knjigo 287
Odpustki tisoč let preklicani 291
Ali je potrebno odobrenje za spise pretiskane iz časopisov 292
Pozor na lunule 293
Vprašanja o postnih zadevah 294
Zakaj nov katekizem? 41
Priprave za biblične katekeze 44, 123, 205, 283
Katekizem v Rimu 59
Nekaj gledé spovednih molitev v novem katekizmu 136

Liturgična vprašanja:

Veliki petek, ali se kje služi sv. maša? 55
Orationes in Missis quotidianis defunctorum 57
Obhajilo pri črnih mašah 57
Kakšna štola se rabi pri obhajanju? 57
Kyrie pri sv. maši 57
Commemoratio S. S. Sacramenti 58, 135
Kedaj se smejo opustiti zaukazane molitve po sv. maši? 134
Kako se pravilno opravljajo molitve po sv. maši? 134
Kakšna barva naj se rabi pri popoldanski službi božji? 213
Punctum principale et semipunctum 214

Stran

Missa de Requiem cum intentione pro vivis 214
Aliena ecclesia 215
Večna molitev 293
Commemoratio Patroni seu Titularis in suffragiis Sanctorum 294

Raznoterosti:

„Voditelj" svojim bralcem 1
Slika križanja Kristusovega 54
Svečanost ob sklepu tekočega in ob začetku prihodnjega veka 135
Kn.-šk. muzej v Mariboru 213
Starinoslovska črtica 294
Razpis nagrade 232

Slovstvo:

Biblične vede:

I. M. Evangelium s. Ioannis secundum codices vetero-slavicos 67
Vetter Dr. Paul, Die Metrik des Buches Job 138
Klofutar dr. Leon., Commentarius in evangelium s. Matthaei 140
Fr. v. Hummelauer S. I., Nochmals der biblische Schöpfungsbericht 217
Trenkle Dr. Fr., Einleitung in das neue Testament 295
Sedláček dr. Jarosl., Al-Kitâbu. Mluvnice arabského jazyka 298

Dogmatika in modroslovje:

Chr. Pesch S. I., Praelectiones dogmaticae I. 62
Ign. Ottiger S. I., Theologia fundamentalis 62
Ludov. Billot S. I., Tractatus de Ecclesia 140
Bujanović dr. Ivan, Sveti zakramenti II. 222
Andrović I., Rasudna rasprava o kršćanstvu 301
Lampe dr. Fr., Cvetje s polja modroslovskega 65

Cerkveno pravo:

Gesta et statuta Synodi dioec. lavant. 68
Wernz Fr., Ius Decretalium 143

Zgodovina in starinoslovje:

Schuster dr. Leop., Fürstbischof M. Brenner 224
Pajek dr. I., Zgodovina poličanske župnije 303
Bilczewski dr. I, Eucharystia w świetle najdawnieszych pomników 69
Jos. Wilpert, Die Malereien der Sacramentscapellen in der Katakombe des hl. Callistus 69

Pastirstvo in katehetika:

Adalbert Anderl, Infirmorum liber catholicus 145
Štiglić dr. M., Kazuistika 146
F. X. Godts, Sanctificetur educatio 146
Oberer Dr. Fr., Praktisches Handbuch für Katecheten 310

Liturgika in homiletika:

Nilles Nic. S. I., Kalendarium Manuale utriusque Ecclesiae 150, 229
Medved Dr. Ant., V Marijinem Celju 230

Ascetika:

Brunon Vercruysse S. I., Premišljevanje o življenju našega Gospoda Jezusa Kristusa . 71
Venec pobožnih molitev in sv. pesmij 311

Razno:

Bresztyenszky dr. Aleks., Balkan II. 70
Sedláček dr. Jarosl., Eine Reise nach Karthago 231
Književne drobtinice 61, 152

„Voditelj“ svojim bralcem.

Skromno sicer, toda zaupajoč na božjo pomoč in svesti si dobre stvari, stopamo pred Vas, velečastiti duhovni bratje.

Slovenci smo zadnjega polstoletja v marsičem lepo napredovali in dosegli na prosvetnem in narodnem polju -- razmerno — znatne uspehe. In trezen presojevalec mora priznati, da je slovenska duhovščina bila vselej v prvih vrstah, kjer je šlo za razvoj, čast in srečo slovenskega ljudstva. Zlasti na slovstvenem polju so se odlikovali duhovniki, tako duševno — s pisateljevanjem, kakor gmotno, podpirajoč razne liste in književna društva. — Res, storili smo doslej veliko, a čaka nas še ogromno dela. Posebno v strogi znanosti še zijajo v našem slovstvu velike praznine. Visoko znanstvena podjetja so pri nas zelo težavna, ali celo nemogoča, ker ne najdejo dovolj podpiralcev, kupcev in bralcev. Toda rok ne smemo križem držati; kar se dá, moramo storiti. Ako hočemo veljati kot narod, moramo se tudi v znanstvu kolikor toliko postaviti na svoje noge. Zakaj ne bi sami tega imeli, kar sedaj zajemamo iz ptujih virov?

In najprej se je treba ozreti na vedo vseh ved, na bogoslovje. Mislimo, da se še tukaj najlažje premagajo težave, ki so na potu znanstvenemu delovanju na Slovenskem. — Vzamimo le slovensko duhovščino v njeni celoti. Koliko blagih, za vse dobro vnetih src, koliko delavnih močij, koliko izvrstnih talentov! Pač bi bilo razžaljenje, ko bi kdo trdil, da slovenska duhovščina ne bi mogla vzdrževati kakega znanstvenega podjetja svoje stroke, recimo, znanstveno-bogoslovnega lista.

O vzvišenosti, važnosti in potrebi bogoslovne vede pač duhovnikom ni treba na široko govoriti, saj je prav ta veda duhovniku nekako to, kar voda ribi. Ona mu povzdiguje duha iz tvari in puste vsakdanjosti; v dvomih mu je svetovalka, v žalosti tolažnica, velikokrat tudi varhinja na polzki poti nravnega življenja.

Bogoslovna veda daje tudi ostalim vedam neko višje posvečenje in le spačeno modrijanstvo more odrekati teologiji važnost in potrebo v obsegu človeškega znanja. Francoski prostomiselni pisatelj Brunetière je po svojem povratku iz Rima začetkom l. 1895. v »Revue des deux Mondes« brezbožnemu in protiverskemu svetu zapisal trdo resnico, da je plitvosti in površnosti mnogih današnjih učenjakov krivo pomanjkanje bogoslovne vede, in da je zadnji čas, da svetna veda že enkrat sklene mir s sveto vedo.

Zatorej tudi sedanji slavno vladajoči papež Leon XIII. ob vsaki priliki živo priporoča duhovščini temeljito izobrazbo, kajpada najprej v bogoslovnih vedah. In prav pod sedanjim papežem so krščanske vede dobile nekak nov vzlet, zlasti modroslovne, zgodovinske in biblične panoge.

Ali se Slovenci ne bomo ganili?

Tudi druga lavantinska sinoda prav živo polaga na srce duhovnikom gojenje bogoslovnih ved, zlasti dogmatike, pastirstva, nravoslovja, modroslovja, svetopisemskih ved, cerkvenega prava, liturgike in zgodovine. K sklepu svoje določbe »De colendo studio sacrae scientiae« pa pravi: »Valde quoque commendamus lectionem foliorum periodicorum, quae scientifice tractant doctrinam sacram, quorum numerus Deo favente in dies crescit[1].« Zatorej se je pod okriljem prevzvišenega, za vse dobro vnetega in gorečega kneza in škofa dr. Mihaela Napotnika ustanovil ta list, ki bo namenjen izključno bogoslovnim vedam. Bodi tudi to nekak skromen spomenik bisernice veleslavnega papeža, ki se tudi v znanstvu sme imenovati »lumen de coelo«.

Res, da imamo Slovenci že dokaj listov, tudi nabožnih in homiletičnih, toda strogo znanstvenega bogoslovnega lista še nimamo. »Voditelj« ne bo delal napotja drugim listom, zasedel bo v slovenskem slovstvu mesto, ki je doslej bilo prazno, izbral si bo za sebe — atria Domini. Ker se mu tukaj odpira ogromno polje, ne bo mu treba segati na ptujo gredo.

»Voditelj« se ne bo pečal s hrupno politiko, tudi ne z drugimi vprašanji, ki spadajo v obseg drugih ved in niso v tesni zvezi z bogoslovjem ali dušnim pastirstvom. Nikakor se ne bo list spuščal s kom v polemiko, dasi bo tudi pogumno branil sv. resnico, kjer bo treba, toda vedno iz mirnega znanstvenega stališča. Sicer bo pa po možnosti obdeloval vse panoge bogoslovne vede.

[1] Gesta et statuta Synodi Dioecesanae anno Domini 1896 celebratae. Marburgi, 1897. Stran 350.

Sploh bo imel tri reči pred očmi pri svojih spisih.

1. Skrbel bo, da bodo njegovi sestavki ustrezali zahtevam današnje vede. Nespremenljive resnice naše sv. vere so neizmeren zaklad, ki sili naše znanje vedno k novemu preiskovanju, zatorej nam mora biti ljub vsak napredek v bogoslovnih vedah. — Poljudni spis ali kak govor se zadovolji z manjšim, stroga veda pa tirja povsod trdnih dokazov. — »Voditelj« se bo oziral na dogmatiko, ki je nekako podlaga in duša vsem bogoslovnim vedam. Naj tudi ljuba slovenščina postane žlahtna posoda nedoumljivih, skrivnostnih resnic, ki izvirajo iz večnega bitja!

Po znameniti papeževi okrožnici o sv. pismu so biblične vede dobile nekako novo življenje. Poskusimo se i mi Slovenci na tem polju!

2. Drugo načelo »Voditeljevo« bo, da se bo oziral zlasti na domače kraje in razmere. V slovenskih cerkvenih pokrajinah še se zakriva marsikatero dragoceno zrno. Prav posebej se bo zato »Voditelj« oziral na domačo cerkveno zgodovino. Naše ljudstvo ima tudi poseben značaj, svoje vrline in slabosti, ki se v dušnem pastirstvu morajo vpoštevati, zatorej se bo nravoslovje in pastirstvo oziralo posebej na domače razmere. Za kazuistiko bo pač tvarine dovolj!

Tudi v kanoničnem pravu se bo list oziral na domače pravo slovenskih škofij (ius dioecesanum), ki je še kaj slabo obdelano.

3. Poleg znanstvenega dela se bode pa list oziral na dejanske razmere, v katerih živi večina slovenskih duhovnikov. Obdeloval bo torej tudi praktično bogoslovje. Skušal bo spojiti v lep sklad teorijo in prakso. In da prav v tej točki izvrši svojo nalogo, obračamo se zlasti na č. gg. dušne pastirje, da iz svoje bogate dušnopastirske izkušnje priobčijo kaj za vodilo drugim sobratom.

Le čisto homiletičnih in nabožnih spisov ne bo naš list prinašal, ker imamo za to že drugih dobrih listov.

Ker je listu ime »Voditelj« v bogoslovnih vedah, zatorej bo moral čitatelje res voditi po polju bogoslovne vede. Pazno bo torej zasledoval razvoj in napredek bogoslovnega slovstva doma in na ptujem. Posebno pozornost bo obračal na slovansko bogoslovno slovstvo, ker če hočemo Slovani povzdigniti slovansko vedo, moramo najprej vedeti, kaj imamo.

Marsikateri duhovni brat iz gmotnih ozirov ne more držati večjih bogoslovnih listov, drugi jih pa zaradi mnogih opravil ne more brati. Takim naj ustreže »Voditelj« in vsaj za silo nadomesti druge liste.

Prijazno tedaj vabimo v svoje kolo veleč. duhovščino domače in drugih slovenskih škofij.

Stopi torej, »Voditelj«, med slovenske brate v povzdigo katoliške vede, v prospeh sv. vere med Slovenci, v čast trojedinemu Bogu, ki je vir vse resnice in modrosti, quoniam ipse sapientiae dux est et sapientium emendator (Sap. 7, 15).

Uredništvo.

V znamenju sv. križa.

„Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.“
Gal. 6, 14.

I. O namenu človeka v obče.

Namen vsake stvari se izraža že v nje naravi, in iz lastnostij, katere ji le-ta daje, bere se lahko, čemu da je ona po svoji naravi. Ako so lastnosti, iz katerih se namen stvari izvaja, v nje bistvu, torej bistvene, imenuje se nje namen bistveni namen; ako pa je stvar še ista, če tudi onih lastnostij nima, imenuje se nebistveni namen. V obeh slučajih pa je naravni namen, ker je že v naravi stvari same in je samo še treba, da ona razvija svoje lastnosti ali sile, kakor nje narava tirja, pa namen že doseže.

Tudi človek ima svoj namen in sicer tak namen, da ga razven njega nima nobena druga stvar božja, vsaj ne v obsegu, kakor je pri človeku[1]. Dasi pa je človek eno bitje, vendar je sestavljen iz dveh popolnoma različnih podstatij: iz duše in pa iz telesa. Telo je v rodu s stvarmi, ki so izgola tvarina; duša pa je v najbližjem rodu z angelom, ki je izgola duh, torej brez tvarine, enostavno bitje: v najbližjem rodu, pravim, ker duša človekova ni angel, kadar se združi s telesom, in ne postane angel, kadar se loči od telesa. »Unde«, uči sv. Tomaž[2], »non potest esse, quod angelus, et anima sint unius speciei«. Telo pa ni le v sorodstvu s tvarino, ampak je sestavljeno iz razne tvarine in kadar se duša loči od njega, razpade v razne snovi.

Oba dela sta človeku bistvena in zato človek ni ne samo telo, pa tudi ne sama duša, ampak oboje skupaj. Kratko pa jasno nam kaže to že vstvaritev človeka (Gen. 2, 7): Formavit igitur

[1] Umeje se, da nam je tu na misli finis operis, secundarius, relative ultimus, ne pa finis operantis, primarius, absolute ultimus. Dr. Fr. Egger, Propaedeutica Philosophica theologica. Brixinae 1898 ed. V. nr. 253, 518.

[2] Summa theol. p. 1. qu. 25, a. 7.

Dominus Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae: et factus est homo in animam viventem. Dvoje rečij stori torej človeka; »limus terrae« in pa »spiraculum vitae«, ali »pulvis«, prah in »spiritus«, duh, kakor ju imenuje Pridigar (Eccl. 12, 7): et revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Tako pravi tudi apostol (Jac. 2, 26): Corpus sine spiritu mortuum est, ter pripoznava le ta dela za bistvena v človeku. Sv. Justinu[1] je človek „τό ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστὸς ζῶον λογικόν“ in takisto je sv. Avguštinu[2] človek »rationale animal ex anima et corpore«. Nauk sv. cerkve o človeku je torej ta, da on »corpore et anima ita absolvatur, ut anima eaque rationalis sit vera per se atque immediata corporis forma[3]«. Telo in duša sta po takem »dovršen človek«. Da duša sama na sebi ni človek, ampak s telesom vred, torej kadar in dokler je v telesu, dokazuje sv. Tomaž[4] tako-le: »Illud est homo, quod operatur operationes hominis. Atqui e. gr. sentire non est operatio animae tantum. Cum igitur sentire sit quaedam operatio hominis, licet non propria, manifestum est quod homo non est anima tantum, sed aliquid compositum ex anima et corpore.«

Narava človekova je torej sestavljena iz duše in telesa in kdor hoče vedeti, kaj da je namen človekov, gleda naj na oboje ali bolje bi rekel, na sestavo, ki nastane iz združenja duše in telesa. Ako preudarja to sestavo, to jedno bitje in njega lastnosti, pride nazadnje do sklepa, čemu da je to bitje — do namena človeka. Ker pa so te lastnosti razne, bistvene in nebistvene, zato so tudi nameni razni, katere človek doseže, če se svojih lastnostij poslužuje. Nam je govoriti tukaj le o namenih, ki so človeku bistveni in torej taki, da jih človek doseže samó, če se poslužuje in v kolikor se poslužuje svojih bistvenih, torej v združenju duše in telesa ležečih lastnostij ali močij.

2. O naravnem namenu človekovem.

Po tej poti se torej spozna namen človekov in sicer naravni, ker so naravne tudi lastnosti in zmožnosti, iz katerih se spozna, izvirajo namreč iz narave človekove. Le-ta namen in lastnosti, iz katerih se spozna, spadajo v področje naravne vede, posebno

[1] De resurrectione c. 8.

[2] De civ. Dei l. 5, c. 11.

[3] Denzinger-Stahl, Enchiridion symbolorum et definitionum, ed. VII. Wirceburgi 1895, cap. 131, num. 1509.

[4] P. 1. qu. 75, a. 4.

modroslovja. Modroslovje si prizadeva že od starih časov do naših dnij, da pokaže in dokaže namen človeka, kakor se spoznava iz njegove narave. In ne brez uspeha. Neko hrepenenje namreč leži tako globoko v srcu človekovem, da se ga ne more otresti, in to hrepenenje je splošno, je v vsakem človeku, in torej izvira iz človeške narave. Sv. Avguštin[1] pravi: »Omnium certa sententia est, qui ratione quoquo modo uti possunt, beatos esse omnes homines velle«. Da to hrepenenje izvira iz narave človeške, uči sv. Tomaž[2]: »Homo de necessitate vult suam beatitudinem«.

O tem torej ni bilo in tudi ne more biti dvoma. Zato lahko rečemo, da je sreča človeku namen, ki sledi iz njegove narave, in je človek brez nje, kakor uči sv. Duh (Sap. 13, 1), μάταιος φύσει, naravoma brez posla, torej ničla, ali, kakor bi rekel sv. Janez Krizostom[3]: »Inanis nempe imago, operatione carens et ad nihil utilis«. Tudi v tem se strinja blizu modroslovje vseh časov v eni misli, da sreča človekova, t. j. popolna sreča, more biti samo v nekem uživanju. Temu je pa predmet dobro in to tako, da zadošča hrepenenju, ki je v naravi človeški, in se razteza na vse človekove zmožnosti. Kakor je namreč narava v človeku celotna, tako mora tudi to, kar njej zadošča, biti celotno, t. j. za vse sile in v vseh silah.

Ali če človek nadalje vpraša: Kaj je to? Modroslovje odgovarja na tako vprašanje ali popolnoma krivo, ali deloma prav, deloma pa krivo, dokler je modroslovje samó, t. j. dokler se naslanja samó na um in ne pozna višje vede, ali pa za-njo ne mara. Sveti Avguštin navaja[4] dvanajst mnenj, kaj da je dobro, kakor jih je zasledil pri raznih modroslovcih, ne da bi zato hvalil ta mnenja ali pa vsa zavrgel kot kriva, ker nekaj zrnja je tudi v plevah, nekaj resnice tudi v krivih trditvah. Epikur (342—270) n. pr. je, kakor poroča Ciceron[5], učil, da je sreča človeka v uživanju zemeljskih dobrot, torej v razkošju. Stojiki so učili, da je človek srečen samo v svoji kreposti. »Stoici«, piše sv. Avguštin[6], »nullum hominis bonum esse volunt praeter virtutem«. Krepost ali pošteno življenje je bilo torej njim najvišji namen, ki ga človek sploh more doseči, toda krepost je njim ἀταραξία, brezstrastnost, ravnodušnost. Sokrat je trdil isto, a je tudi sodil, da izvira le-ta krepost,

[1] De civ. Dei l. 10, c. 1.
[2] Summa contra Gentiles. Romae. Ex typographia Forzanii et socii. 1894. l. 1. c. 80.
[3] In Gen. hom. 12, n. 5.
[4] De civ. Dei l. 19. c. 1.
[5] De fin. l. 1, c. 9 in Quaest. Tusc. l. 5. cc. 30. 33.
[6] De civ. Dei l. 9, c. 4.

ki osrečuje človeka, samo iz znanja. Aristotel pravi[1], da more samó Bog človeka srečnega storiti in sicer[2] je najvišja sreča v spoznanju in ljubljenju Boga, resnice in najvišje dobrote. Po mislih Platona[3] pa se taka sreča doseže le v drugem življenju, torej po časni smrti.

Tudi v poznejših časih se ne strinjajo misli modroslovcev o namenu človekovem, še manj pa gledé na to, kaj konečno v človeku vstvarja srečo, po kateri hrepeni. Nekaterim se zdi to vprašanje prazno, nepotrebno, ker namen človekov je — izživeti[4]. To pa doseže vsakdo, čemu še torej vprašanje po namenu! Človeku torej ni treba za drugo skrbeti, kakor da ima kaj zauživati in kadar se vsega naužije, pride nirvana, smrt, a ž njo neha ne samo življenje, ampak — vse. To ti je strašno modroslovje, vendar je naše dni skoraj splošno, last množice, ki je kaže, če tudi nevedoma, v svojem življenju. Vendar govori Faust[5], kakor v popolnem razdvoju:

Zwei Seelen wohnen, ach, in meiner Brust,
Die eine will sich von der andern trennen;
Die eine hält in derber Liebeslust
Sich an die Welt mit klammernden Organen,
Die and're hebt gewaltsam sich von Dust
Zu den Gefilden hoher Ahnen.

Še več drugih je, katerim naravni namen človeka ne ugaja, kakor se izvaja iz sedanje človeške narave, češ, da ta ni več prava. O njih in še o drugih pa govorimo pozneje, ker oni ne stojé na stališču modroslovja, a dokler govorimo o naravnem namenu človeka, ne prestopimo mejá uma, v katerih se modroslovje drži. Po tem pa rečemo, da namen človeka, kakor se izvaja iz njegovih zmožnostij, leži v zauživanju[6] sreče, in le-ta prihaja iz uma in volje t. j. iz spoznanja resnice in ljubljenja dobrote, obéh neskončnih. Iz uma in volje, pravim, kajti le-ti sili ali zmožnosti sta duši človeški bistveni[7], čustvo pa, katero še ta ali oni[8] njima prišteva, je

[1] Ethic. l. c. 7.

[2] Metaph. l. 12, c. 7.

[3] Timaeus. Op. omn. tom. VII. Instr. Godofr. Stallbaum, Gothae 1838. Sumpt. Guil. Hening.

[4] Dr. Friedr. Kirchner, Der Spiritismus, pag. 6. Berlin ST. 1883. Carl Habel.

[5] J. W. Göthe's „Gesammelte Werke". Faust, Der Tragoedie I. Th. pag. 27. Halle a. S. Otto Handel.

[6] S. Ambrozij (De Jacob et vita beata c. 7, n. 29): „Perfectio non tam est in conditione hominis, quam in operatione. Ea enim beatum facit".

[7] Dr. Fr. Lampé, Dušeslovje, III. del, § 138.

[8] Idem o. c., § 138.

pač človeku t. j. sestavi iz duše in telesa lastno, nekam odmev duše v telesu[1] in je torej še v duši, nekam vis inferior[2], sila duše pa ni, vsaj ne ločljiva od volje.

Predmet uma je resnica, delovanje uma je spoznavanje resnice. Dokler torej to ne seže do konca, do polne resnice, ne dobi mirú, sega dalje in dalje — brez konca. Končni predmet je umu po takem torej neskončna resnica. Volja teži po dobroti in sicer po vsej dobroti. Nje končni predmet, ki jo uteši, je torej tudi brez konca, neskončna dobrota. Neskončna resnica, neskončna dobrota pa je Bog, torej je Bog končni in zadostljivi predmet delovanja uma in volje. »Spojitev duše«, piše v tem oziru sv. Tomaž[3], »z Bogom po zauživanju obstaja v delovanju uma in volje«. To Gregorij de Valentia[4] razlaga tako-le: »Človek, kjer njegov um in volja ne vstrpita nobenih mejá od strani stvarij, karkoli v umu spoznava ali v volji ljubi, dokler neskončnega Boga v popolnem delovanju teh dveh zmožnostij ne doseže, ker se v njem strne vsako možno bitje in torej ves predmet uma in volje človeške v najboljem načinu, dotlej mora biti nemiren, ker še nima, kar je najbolje: najbolje pa mu je po najboljih zmožnostih popolnem doseči nju celi predmet v načinu, v katerem je to mogoče, namreč v jedinem Bogu.«

(Dalje prihodnjič.) *Dr. I. Mlakar.*

O nekaterih znova najdenih spomenikih, tičočih se svetega pisma.

Kadar ima naš kmet kako pravdo in mu od vseh stranij letajo pisma, pravi: »Pisma se zbirajo — sodba bo!« — Takisto pošilja dandanes božja previdnost v Evropo iz daljnih jutrovih krajev starodavna pisma, skrita tisoče let v zaprtih grobovih, ali hranjena v kaki samostanski knjižnici, da na podlagi teh prič sodi in obsodi moderno nevero, posebno pa racijonaliste, ki zanikajo ves nadnaravni red ter božje razodenje. Sv. pismo, ki obsega

[1] Dr. Fr. Hettinger, Lehrbuch der Fundamental-Theologie, Freiburg im Breisgau, 1879, Herder'sche Buchhandlung. I. Th., § 4, VI. 3.

[2] S. Thom. de Vero qu. 26, a. 10: „Secundum naturae ordinem, propter colligantiam virium animae in una essentia, et animae et corporis in uno esse compositi, vires superiores et inferiores, et etiam anima et corpus invicem in se effluunt, quod in aliquo eorum superabundat. Et inde est, quod . . . ex viribus superioribus fit abundantia in inferiores, ut cum ad motum voluntatis intensum sequitur passio in sensuali appetitu."

[3] In libr. III. Sent. Dist. II. q. 1 ad 3.

[4] De div. gratiae natura, pars. 1, c. 1.

to božje razodenje, je modernim nevernikom trn v peti, zato je skušajo na vse načine in pretege pobiti dokazujoč, da je le zbirka bajek ali sploh zmotljiva človeška knjiga. Zato pa iz srca pozdravljamo vsak novi pismeni odlomek in spomenik, ki potrjuje verojetnost sv. pisma direktno ali indirektno. Egipčanski grobovi so nam zadnja leta vrnili mnogo pozabljenih ali vsaj izgubljenih knjig, oziroma njih odlomkov, ki se tičejo svetopisemske vednosti. Če pojde tako srečno naprej, nastane kmalu na polju znanostij pravi preobrat, sevéda le v korist veri, zakaj vera, ki je resnica božja, se nima ničesar bati prave znanosti.

Izmed najnovejših najdenih spomenikov je najvažnejši odlomek Sirah-ove knjige ali Eklezijastika v hebrejskem izvirniku. Jezus, sin Sirah-ov, meščan jeruzalemski, mož velemoder in svet, nam je spisal okoli 200 l. pr. Kr. krasno in bogato zbirko pregovorov, ki se nam je zaradi svoje raznovrstne in poučljive tvarine, zaradi lepe razdelitve in okusne oblike bolj omilila, ko knjiga Salomon-ovih pregovorov. Njegov vnuk je, kakor pravi sam v predgovoru svoje grške prestave, preložil »knjigo svojega deda« v grški jezik okoli l. 132. pr. Kr. Ker palestinski Judje te knjige niso sprejeli v svoj kánon, se je hebrejski njen izvirnik sčasoma popolnoma izgubil. Sv. Hijeronim je še videl hebrejski original, ki je imel isti naslov ko Salomon-ova zbirka, namreč mešâlîm[1] t. j. pregovori. Tudi babilonski Talmud navaja iz njega nekaj citatov, takisto rabini VII. in VIII. stoletja. Zadnji pisatelj, ki omenja hebrejski izvirnik Sirah-ove knjige, je slavni Saadija Gaon († 949 po Kr.). Ker se je torej izvirnik tako dolgo hranil, je bilo upati, da se zopet najde. In res! Lansko leto sta dve angleški gospi Mrs. Agnes Smith Lewis in Mrs. Gibson, ki sta l. 1892. staknili v sinajskem samostanu neko recenzijo prastare sirske prestave sv. pisma nove zaveze, kupili mnogo hebrejskih rokopisov ter je poslali v pregled Schechter-ju, profesorju v Cambridgu. Ta je brzo spoznal na nekem listu dve strani hebrejskega izvirnika Sirah-ovega. (Eccles. XXXIX., 15 — XL., 6). Kmalu zatem je dobila oxfordska knjižnica (Bodlejana) po posredovanju prof. Sayce-a iz kahirske sinagoge v Egiptu drugih devet listov, kateri podajejo nadaljni tekst Sirah-ove knjige (XL., 9 — XLIX., 10). Potemtakem imamo sedaj petino celega hebrejskega izvirnika. Da spadajo vsi deseteri listi k eni in isti knjigi, priča ne samo ista pisava in taisto število vrst (18 na vsaki strani), ampak tudi bela, nepopisana proga na sredi vsakega

[1] „Fertur et πανάρετος Iesu filii Sirach et alius ψευδεπίγραφος, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem hebraicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas praenotatum.“ (S. Hieronym. Praef. in lib. Salom.)

lista, deleča verze na dvoje (stihometrija). Žalibog, je najdeni odlomek rokopisa v zelo slabem stanu; mnogo besed in seló stavkov se ne dá čitati. S pomočjo grške, latinske in sirske prestave so strokovnjaki dopolnili in še dopolnjujejo praznote. Tako na pr. sta izdala dva angleška učenjaka A. E. Cowley in Adolf Neubauer, knjižničar v Bodlejani (ki je l. 1877. našel v Bodlejani kaldejski tekst knjige Juditine), najdeni odlomek Sirah-ovega dela s starimi prestavami in snimki (faksimili)[1]. Kakor poročajo listi, se je posrečilo kambriški knjižnici nakupiti v Kahiri še 12 zabojev samih rokopisov, med katerimi se po mnenju prof. Schechter-ja nahajajo ostali odlomki hebrejskega Siraha. Ako bi se res posrečilo dobiti celo izgubljeno svetopisemsko knjigo v izvirniku, bi bilo to neizmerne važnosti za svetopisemsko vedo in hebrejsko književnost sploh. A že teh deset listov, oziroma poglavij Sirah-ove knjige nam nudi nepregledno perspektive v preteklost in vzbuja v obče najboljše nade za bodočnost.

Vprašati nam je, v čem sestoji važnost in pomen naše najdbe, in kaj smemo na njeni podlagi sklepati?

S to najdbo je rešeno vprašanje, je-li bil izvirnik hebrejski ali pa aramejski pisan. Sicer so strokovnjaki, izvzemši par nemških protestantov, že prej učili, da je bil izvirnik hebrejski, ali za gotovo je to izpričal še le najdeni rokopis. Kakor sodi večina hebrajistov, je pisan celo v čisti, klasični hebrejščini. Iz tega sledi, da je bil hebrejski jezik (»sveti jezik«) še v začetku II. stoletja pred Kr. v rabi v Palestini, ako ne prostemu ljudstvu, vsaj judovskim rabinom in pismarjem. W. Fell domneva celó, da je tudi ljudstvo tedaj umevalo hebrejščino, drugače bi Jezus, sin Sirahov, ne bil pisal zanj te »ljudske« knjige. (Literarische Rundschau für das kath. Deutschland, 1. Februar 1898, Nr. 2, str. 38.)

Kar se tiče pisma ali pismenk tačas rabljenih, je naš s kvadratno hebrejsko pisavo pisani rokopis živ dokaz, da se je bila starohebrejska ali samaritanska pisava že pred II. stoletjem umaknila kvadratni ali aramejski.

Naš fragment nas nadalje uči, kakó so za časa Jezusa Sirah-ovega pisali svete knjige in v kakem stanu je bil tedaj hebrejski tekst. Besedilo ali tekst je pisan stihometriški, t. j. besede, ki izražajo kako misel, so pisane skupno v eni vrsti, in sicer takó, da je med obema stihoma navadno prazni prostor. Vsaka

[1] Naslov temu epohalnemu delu je ta-le: The original Hebrew of a portion of Ecclesiasticus (XXXIX., 15 to XLIX., 11) together with the early versions and an Englich translation etc. edited by A. E. Cowley and Ad. Neubauer. With two fascimiles. 4°, XLVII. in 41 str. Oxford, Clarendon Press 1897. Cena 10 sh. 6 d.

stran obsega 18 vrst ali dvakrat toliko stihov, ki so na sredi lista razdeljeni s prazno belo progo. Posamni odstavki teksta, nekaka poglavja, se ločujejo drug od drugega z malimi naslovi ali pa s prazno črto. Na konci in kakikrat celó na sredi vrst stoji Sof Pasuk t. j. naša pika. Tudi znamenja vokalov se tu in tam nahajajo.

Posebno zanimive so korekture, inačice (varijante) in glose ob robu rokopisa, katere so prepisovalci vzeli najbrž iz drugih rokopisov naše knjige. Pisane pa so te opombe večinoma hebrejski, redkokrat aramejski in sicer vodoravno ali pa navpično. Obroček, začrtan nad pojedinimi besedami teksta, kaže čitatelju, kam spada dotična opomba ob robu. Potemtakem imamo tu obrazec svetopisemskega teksta, kakoršen se je nahajal v prastarih časih pred Kristusom, ko ga Masoretje niso še bili vklenili v leseno zagrajo svoje masore.

Tudi hebrejski slovar je obogatel po našem rokopisu, dobivši nekaj prav novih, nekaj pa v drugačnem pomenu rabljenih besed in izrazov (nad 100). Avtor te svetopisemske knjige se je zelo oziral na starejše, takozvane protokanonične, posebno pa na Kroniko (Paralipomenon), Ezdro in Ester. Iz jezika znova najdene knjige se bo dalo sklepati na avtencijo in čas drugih svetih knjig. Tako je n. pr. znani žid Jožef Halévy[1] pri lanskem kongresu orijentalistov v Parizu izjavil, da se na podlagi jezika našega rokopisa ne sme več zanikati avtencija II. dela knjige Zaharij-eve. Nasprotno pa domneva J. Touzard (Revue biblique internationale, Paris 1898, Nr. 1, str. 58), da je zdaj nemogoče zametati hipotezo o makabejskih psalmih, t. j. zloženih ob času makabejskih vojsk. Če je Jezus Sirah-ov pisal v začetku II. stoletja pr. Kr. hebrejski, zakaj bi ne smeli biti zloženi nekateri psalmi v taistem jeziku in stoletju?

Kar se tiče slednjič vsebine najdenega rokopisa, osvetljuje nam ta mnogo do sedaj temnih mest Sirah-ovih in podaje tudi ključ k virom, iz katerih so nastale velike navskrižnosti med raznimi prestavami te knjige in iz katerih prihajajo raznovrstni pogreški. Največ luči je pridobilo mesto 49, 11 (Vulg.), ki skoro v vseh prestavah podaje nezmisel: »Nam commemoratus est inimicorum in imbre«(!). V najdenem izvirniku se glasi to mesto: »Omenjal je (namreč Ezehijel v svoji knjigi) Joba, dovršenega v vseh potih pravičnosti«. Potemtakem je sedaj dognano, da je Jezus Sirah-ov poleg drugih kanoničnih knjig omenil tudi Job-ovo. Prestavljavci so namreč krivo čitali izvirnikov ʾôjêb, t. j. sovražnik, mesto ijjôb (Job), od tod zmešnjava!

[1] Primeri J. Halévy-jeve razprave o važnosti naše najdbe v Revue sémitique, Paris, 1897.

Ako primerjamo dosedaj rabljene stare prestave z izvirnikom, namreč grško, latinsko in sirsko, razvidimo, da se je grški tolmač precej tesno držal izvirnika, sirski pa prav slobodno parafraziral in da je latinska prestava nekako v zlati sredini. Vsaj gledé na najdeni rokopisni odlomek se latinska prestava stare Itale najbolj približuje izvirniku. Sploh je prvotni tekst mnogo trpel v teku stoletij, kar dokazuje že najdeni rokopis, kateremu je predpisovalec pritaknil nebroj popravkov in opomb, vendar glavne misli izvirnika so izražene več ali manj v vseh navedenih prestavah.

Dal Bog, da bi se posrečilo najti še ostale odlomke tega velevažnega rokopisa! (Dalje pride.) *Dr. Fr. Sedej.*

Katero oblast ima cerkev in katero država v zakonskih stvareh?

Na to vprašanje odgovarja se nam prav različno. Novotarji 16 stoletja in pristaši njihovih naukov odrekajo cerkvi vsako oblast v zakonskih stvareh ter jo lastijo državi. »So manchs Land«, piše Luter, »so manche Sitte sagt das gemeine Sprichwort; demnach weil die Hochzeit und Ehestand ein weltlich Geschäft ist, gebührt uns Geistlichen oder Kirchendienern nichts darin zu ordnen oder regieren, sondern lassen einer iglichen Stadt und Land hierin ihren Brauch und Gewohnheit, wie sie gehen[1].« Na drugem mestu pravi isti Luter: »Es kann ja niemand leucken, dass die Ehe ein äusserlich weltlich Ding ist, wie Kleider und Speise, Haus und Hof, weltlicher Oberkeit unterworfen, wie das beweisen so viel kaiserliche Rechte darüber gestellet[2].« Slično se izraža Kalvin: »Postremum est matrimonium, quod ut a Deo institutum fatentur omnes, ita pro sacramento datum nemo usque ad Gregorii tempora viderat. Et cui unquam sobrio in mentem venisset? Ordinatio bona est et sancta. Et agricultura, architectura, sutrina, tonstrina ordinationes sunt Dei legitimae, nec tamen sacramenta sunt[3].« Po teh naukih svojijo si protestantski vladarji vso oblast v zakonskih stvareh in jo tudi dejanski izvršujejo.

[1] Friedberg, das Recht der Eheschliessung, Leipzig 1865, str. 159. — Dr. Joseph Schnitzer, Katholisches Eherecht, fünfte, vollständig neu bearbeitete Auflage des Werkes: J. Weber, die canonischen Ehehindernisse, Freiburg i. B., Herder'sche Verlagsbuchhandlung 1898, str. 44, opomba 3.

[2] Friedberg, op. cit. str. 169. — Schnitzer, op. cit. ibid.

[3] Friedberg, op. cit. str. 185. — Schnitzer, op. cit. ibid.

Katoliškim državnim poglavarjem pripisujeta jednako oblast Marko Antonij de Dominis († 1624), nadškof spljetski, pozneje odpadnik, in Janez de Launoi († 1678), doktor Sorbone in bogoslovni pisatelj, ki sta v zakonu preveč poudarjala pogodbo in ga torej tudi podrejata samo svetni oblasti, kateri jedini pristoja, staviti razdiravne zakonske zadržke. Ako tudi cerkev izvršuje to oblast, stori to le vsled izrečne ali molčeče pooblastitve[1]. Teh naukov držijo te tudi galikanci, febronijanci, jožefinci in škofijski zbor v Pistoji (1786)[2].

Francosko zakonodajstvo gledé zakona iz l. 1792. in pozneje Napoleon-ovo je vzelo cerkvi vsako oblast v zakonskih rečeh[3]. Tudi druge evropske države so kolikor toliko odločevale o zakonu med kristijani. V avstrijskem konkordatu z dne 18. avgusta 1855 beremo v členu X.: »Iudex ecclesiasticus . . . de causis quoque matrimonialibus iuxta sacros canones et Tridentina cumprimis decreta iudicium feret, civilibus tamtum matrimonii effectibus ad iudicem saecularem remissis. Sponsalia quod attinet, auctoritas ecclesiastica iudicabit de eorum existentia et quoad matrimonium impediendum effectibus, servatis, quae idem Concilium Tridentinum et Apostolicae Litterae, quarum initium: „Auctorem fidei" constituunt[4].« Ali že s postavo z dne 25. maja 1868[5] so se obnovila postavna določila drugega poglavja občnega državljanskega zakonika o zakonskem pravu za katoličane; sodstvo v zakonskih zadevah katoličanov se je odkazalo svetnim sodnim oblastvom in so se izdale določbe o pogojni pripustitvi sklepati zakone pred svetnim oblastvom. Država je torej samolastno izdala postavo o zakonih katoličanov, s tem je enostranski razveljavila imenovani člen X. konkordata, zakonske stvari proglasila za zgolj državne in je podredila državnemu zakonodajstvu[6]. Za dežele ogerske krone razven trojedine kraljevine Hrvatske, Slavonije in Dalmacije sklenil je ogerski državni zbor postavni člen XXXI. iz leta 1894. o zakonskem pravu, ki se je

[1] Dr. Henricus Joannes Feije, De impedimentis et dispensationibus matrimonialibus. Quarto edidit Lovanii. Typis Caroli Peeters. 1893. Str. 2, št. 3, 4. — Schnitzer, op. cit. str. 45. — Joannes Perrone, S. J. Praelectiones theologiae, vol. VII. Lovanii, typis et sumptibus Vanlinthout et Vandenzande, 1842. Str. 285, 286, št. 157.

[2] Perrone, op. cit. str. 287—289, št. 159, 160. — Schnitzer, op. cit. str. 45.

[3] Perrone, op. cit. str. 289, št. 161.

[4] Dr. Simon Aichner, Compendium iuris ecclesiastici. Editio octava. Brixinae. Typis et sumptibus Wegerianis, 1895. Appendix str. (4).

[5] Državni zakonik št. 47 v dne 26. maja 1868.

[6] Manz'sche k. u. k. Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, Gesetze und Verordnungen in Cultussachen. 3 Auflage. 2. Abtheilung. Wien 1895. Motivenbericht zum Gesetz vom 7. Mai 1874, str. 11.

potrdil dne 9. decembra 1894 in razglasil v deželni zbirki zakonov dne 18. decembra 1894[1].

Izmed pravoslovcev nekateri zagovarjajo mnenje, da sta cerkev in država jednako pristojni oblastvi v zakonskih stvareh tako, da državne postave sicer ne morejo izključevati božjih in cerkvenih, ampak zajedno ž njimi določati objektivno veljavnost in dopuščenost zakona. Med temi se nahajajo mnogi katoliški teologi in kanonisti, posebno francoski, katerih glavni zastopnik je Jožef Carrière († 1864), duhovnik in od l. 1850. glavni predstojnik semenišča sv. Sulpicija[2].

Slednjič so cerkveni učenjaki, ki državi tudi gledé na zakone med neverniki ne pripoznavajo večje oblasti, kakor ji pripoznava cerkev do zakonov med kristijani[3]; med tem, ko ji drugi prisvajajo oblast, staviti celo razdiravne zakonske zadržke za zakone nevernikov[4].

Ako torej ne jemljemo v poštev brezumne trditve socijalistov in komunistov, da je zakon zasebna pogodba, ki se sklepa in razvezuje brez vsakega posredovanja katerekoli oblasti, v katero se nepoklicanec ne sme mešati[5], lahko razvidimo, da se v vprašanju, katero smo si stavili, gre samo zato, ali sta cerkev in država pristojni oblasti v zakonskih stvareh in kako daleč sega ta pristojnost.

Zakon namreč služi naravni zahtevi in namenu božjemu, ker ga je Bog sam postavil kot sredstvo, da se človeški rod množi in ohranjuje (I. Mojz. 1, 28); služi pojedincem v korist, ker »človeku ni dobro samemu biti« (I. Mojz. 2, 18); in slednjič služi družbi, ker po zakonu nastajajo družine, ki so podlaga družbi. Nanaša se torej zakon na Boga, na pojedinca in na družbo, in sicer v prvi vrsti na Boga in pojedinca, v drugi vrsti na družbo; ker zakon biva tudi zunaj družbe, in družba je le nasledek zakona[6].

Zato se zakon ureja po postavi božji, prirodni in pozitivni, po prosti volji pogoenikov (kontrahentov) in po postavi človeške družbe, vedno z ozirom na namen božji, pojedinca in družbe[7].

---

[1] Dr. Desider Márkus, die ungarischen kirchenpolitischen Gesetze. Budapest. Karl Grill, k. u. k. Hofbuchhandlung, 1895.

[2] In op. De matrimonio, 2 voll. Parisiis 1837. — Feije, op. cit. str. 9—15, št. 16—21. — Perrone, op. cit. str. 290, št. 162.

[3] Petrus Gasparri, Tractatus canonicus de matrimonio. Parisiis 1892. Delhome et Briguet editores. Vol. II., str. 168, št. 281 in opomba 2.

[4] Gasparri, op. cit. voll. II., str. 169, št. 281 in opomba 1.

[5] Victor Cathrein S. J., Der Socialismus, 6 Auflage, Freiburg i. B., 1894, Herder'sche Verlagshandlung, str. 219 sq.

[6] Felix Cavagnis, Institutiones iuris publici ecclesiastici. Editio altera emendatior. Pars II. specialis, Romae, Typis societatis catholicae instructivae, 1889, str. 227 in 228, št. 172.

[7] Cavagnis, op. cit. str. 238, št. 172.

Postave božje, prirodne in pozitivne, s katerimi je Bog poskrbel za redno ohranjevanje in pomnoževanje ljudij, so osnovno pravo zakona, katerega ne more spremeniti nobena človeška oblast, ampak je mora pripoznati kot podlago svojega zakonodajstva. Prosta volja pogodnikov (kontrahentov) odloča samo v zasebnopravnih stvareh zakona na pr. o sklepu stopiti v zakon, vsebina in obstanek zakona pa spada v področje javnega prava družbe, bodisi cerkve bodisi države[1]. Po božjih postavah niso vravnane vse pravne razmere, ampak izročena je natančneja določitev pogodbe in prirodnega prava pristojni človeški oblasti. Zakon pa je pogodba ne samo po določilih cerkve, ki imenuje obojestransko privolitev v zakon pogodbo, pactio, coniugalis contractus, ženina in nevesto contrahentes[2], nego tudi po rimskem pravu[3]: »Nuptias non concubitus, sed consensus facit« in po prepričanju vseh ljudij zdrave pameti. Urejati zakone ima torej pravico samo pristojna zakonita oblast družbe, v katere področje spada. Ker pa je samo dvojna oblast, ki vlada človeški rod, cerkev in država — »Deus humani generis procurationem inter duas potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam[4]« — zato se vprašamo: I. Katero oblast ima cerkev, in II. Katero oblast ima država v zakonskih stvareh?

I. Katero oblast ima cerkev v zakonskih stvareh?

Oblast cerkve v zakonskih stvareh izrazimo v kratkih stavkih in te stavke podpremo z dokazi, posnetimi iz virov cerkvenega prava in drugih pomožnih ved.

1. Katoliška cerkev ima vrojeno in izključno oblast, staviti kristijanom razdiravne in oviravne zakonske zadržke in sploh odločati o stvareh, ki se tičejo zaroke ali zakonske vezi.

Resnico stavka dokažemo:

a) Kristus je povzdignil zakon med zakramente nove zaveze tako, da se zakrament od pogodbe ne da ločiti. Oblast zakramente deliti in določati pogoje, pod katerimi se veljavno ali vredno pre-

[1] Rudolf Ritter von Scherer, Handbuch des Kirchenrechtes, II. Band, I. Abtheilung, str. 93, opomba 22.

[2] c. 5. C. 27. q. 2. — c. 2. X. IV. 3. — c. 3. ibid. — c. 7. X. IV. 5. — c. 1. 2. 3. X. IV. 16. — Concil. Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. matrimonii. — Leo XIII. in litt. encycl. „Arcanum Divinae sapientiae" de matrimonio christiano de die 10. Februarii 1880.

[3] L. 30. Dig. 50, 17.

[4] Leo XIII. in lit. encycl. „Immortale Dei" de civitatum constitutione christiana de die 1. Novembris 1885.

jemajo, ima pa samo cerkev. Torej je tudi urejanje zakonske pogodbe samo cerkvi lastno.

Da je zakon med kristijani zakrament, spričuje nam cerkveni zakonik, v katerem ga Lucij III. (1181—1185)[1] prišteva zakramentom kakor krst, sv. Rešnje Telo in pokoro in Inocencij III. (1198—1216)[2] imenuje zakon izrečno zakrament. Tridentinski zbor[3] proglaša izobčene vse, ki bi trdili, da zakon ni resnično jeden izmed sedmih zakramentov. Pij IX. (1846—1878) pa je zavrgel stavek: »Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti[4].«

Dognana resnica je nadalje, da je zakonska pogodba neločljiva od zakramenta. To sklepamo iz določbe tridentinskega zbora[5], da tajno sklenjeni zakoni (matrimonia clandestina) po veljavno in posebno razglašenem poglavju 1. »Tametsi« niso več veljavni, niso matrimonia rata, kakor so poprej bili in so še zdaj tam, kjer imenovano poglavje ni objavljeno. Imenujemo pa matrimonium ratum, quod est christianorum proprium, rationem habens sacramenti[6]. K zakramentu zakona torej ne spada bistveno cerkvena poroka; ker delivec tega zakramenta ni cerkveni služabnik, ampak pogodnika sama, in zakonska pogodba med njima sklenjena tudi brez cerkvene poroke je že zakrament. Isto velja o zakonih, ki se sklepajo tam, kjer poglavje Tametsi tridentinskega zbora velja, v pasivni pričujočnosti lastnega župnika ali celo proti župnikovi volji, a vendar v njegovi navzočnosti. Ako je torej zakonska pogodba, sklenjena brez sodelovanja cerkvenega služabnika, zakrament, potem iz tega sledi, da se po nauku tridentinskega zbora pogodba od zakramenta ločiti ne da[7].

Potrjujejo nam to resnico tudi izreki papežev, kateri z isto besedo zakrament zaznamujejo pogodbo in zakrament ali podstavljajo isti pomen besedam pogodba in zakrament n. pr. Urban VIII. (1623—1644) v pismu francoskemu kralju Ljudevitu XIII. (1610—1643)[8] in Pij VI. (1775—1799) v pismu metropolitom moguntinskemu, trevirskemu, kolinskemu in solnograškemu o nuncijaturah[9].

[1] c. 9. X. V. 7.
[2] c. 8. X. IV. 19.
[3] Concil. Trid. sess. 24. can. 1.
[4] Syllabus, prop. 65.
[5] Conc. Trid. sess. 24, cap. 1, de reform. matrimonii.
[6] c. 7. X. IV. 19.
[7] Cavagnis, op. cit. str. 247, št. 186.
[8] Feije, op. cit. str. 17, št. 22.
[9] Feije, op. cit. str. 22, št. 34.

Popolnoma jasno in določno izjavil se je Pij IX. večkrat, da se v krščanskih zakonih ne da ločiti pogodba od zakramenta, n. pr. v pismu z dne 19. septembra 1852 sardinskemu kralju[1]: »Dogma fidei est, matrimonium a Iesu Christo Domino Nostro fuisse elevatum ad dignitatem sacramenti, et ecclesiae catholicae doctrina est, sacramentum non esse qualitatem accidentalem contractui adiunctam, sed esse de essentia ipsius matrimonii, ita ut unio coniugalis inter christianos non sit legitima, nisi in matrimonio, quod simul sit sacramentum, extra quod non existit nisi merus concubinatus«. Dne 27. septembra 1852 spregovoril je Pij IX. in Allocutione de republica Neogranatensi[2] te-le besede: »Inter fideles matrimonium dari non potest, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter christianos viri et mulieris praeter sacramentum coniunctionem cuiuscunque etiam civilis legis vi factam nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a coniugali foedere sacramentum separari nunquam posse.« V silabu pa so bile zavržene sledeče trditve: »Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est«[3], in: »Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium, falsumque est, aut contractum matrimonii inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur«[4].

Naposled je slavno vladajoči papež Leon XIII. v okrožnici »Arcanum divinae sapientiae« isto potrdil z besedami: »Non potest huiusmodi distinctio (contractus et sacramenti), seu verius distractio probari; cum exploratum sit, in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum.« Ne sme se torej dvomiti, da sta zakrament in pogodba istovetna (identična) in se ne moreta ločiti.

Ker je Jezus Kristus sam postavil zakramente, zato pristoja vsa oblast do zakramentov prav za prav samo Kristusu. In to oblast je Kristus izvrševal tudi gledé na zakon. Preklical je brezuvetno, za vedno in za vse ljudi, krščene in nekrščene, mnogoženstvo in razvezo zakona (Mat. 5, 32; Mark. 10, 2—12; Luk. 16, 18); razveljavil vse pozitivne božje postave stare zaveze in potrditve

[1] Feije, op. cit. str. 34, št. 53. — Cavagnis, op. cit. str. 246, št. 185.
[2] Feije, op. cit. str. 36. št. 54.
[3] Syllabus, prop. 66.
[4] Syllabus, prop. 73.

(sanctiones) prirodnega prava, in če iz stare zaveze postave še zdaj veljajo, ne vežejo, ker so iz stare zaveze vzete, ampak kot prirodno pravo ali pozitivna postava Kristusova ali cerkvena. To oblast je izročil Jezus Kristus ne svetnim poglavarjem n. pr. cesarju Tiberiju (4—37), ki je vladal za časa življenja in delovanja Kristusovega, temveč svoji cerkvi, katero je ustanovil, t. j. svojim apostolom in njihovim naslednikom. Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji. Torej pojdite in učite vse narode in krščujte jih v imenu Očeta in Sina in svetega Duha (Mat. 28, 18. 19). Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljem ... Prejmite svetega Duha. Katerim boste grehe odpustili, so jim odpuščeni; in katerim jih boste zadržali, so jim zadržani.(Jan. 20, 21—23). Tudi sv. Pavel pravi o sebi in o drugih apostolih: Tako naj nas ima vsak kot služabnike Kristusove in delivce božjih skrivnostij (I. Kor. 4, 1).

Kristus pa je svojim apostolom in njihovim naslednikom naložil, naj bodo zvesti v delitvi nebeških dobrot in naj jih nikar ne delijo nevrednim ali takim, kateri jih malo cenijo. Ne dajajte svetega psom, in ne mečite biserov pred svinje, da jih kje ne poteptajo s svojimi nogami (Mat. 7, 6). Zato pravi tudi sv. apostol Pavel: Tukaj pri delivcih pa se išče, da je kdo zvest najden (I. Kor. 4, 2).

S to oblastjo, deliti zakramente, prejeli so apostoli in njihovi nasledniki pravico, določati vse, kar za potrebno in koristno spoznajo po različnosti časov in krajev, da se zakramenti vredno prejemajo in v vernikih obilno duhovnega sadu obrodijo; ker bi sicer naročilu Kristusovemu ne mogli zadoščevati.

To velja o zakramentih sploh. Pri zakramentu zakona pa moramo v poštev jemati tudi to, da se ta zakrament ne da deliti in prejemati drugače, kakor po pogodbi. Ta pogodba pa, ker je nerazdružljivo spojena z zakramentom, ni navadna državljanska, ampak kot zakrament čeznaravna in sveta, in zaradi tega ne spada v področje države, temveč cerkve[1].

Po tej oblasti sme cerkev določati vse, kar je potrebno, da se zakon ne samo vredno, ampak tudi veljavno sklene, tako da je zakon, kateremu nasprotuje razdiraven zadržek, ne le nedovoljen nego tudi neveljaven. Razlog je, ker bi sicer cerkev ne mogla zabranjevati nevrednim zakona. So namreč kristijani, kakor izkušnja

[1] Dr. Franciscus Laurin, Introductio in ius matrimoniale. Vindobonae 1895. Sumptibus bibliopolii caes. et reg. aulae atque caes. — reg. universitatis Manziani str. 35—37.

uči, ki se ne menijo za cerkveno prepoved in navadno kazen, da le morejo skleniti zaželjeni zakon. To je tako očividno, da se tudi državi brez vsakega ugovora ista oblast prisvaja, ker bi sicer zaradi človeške nemarnosti in hudobije ne mogla izvrševati svoje dolžnosti, t. j. varovati pravice podložnikov in javni red ohranjati zavoljo ljudij, ki se ne menijo za prepoved in kazen, ako le morejo pogodbo skleniti in se ž njo zdatno okoristiti[1].

Ta oblast cerkve razteza se tudi na vse, kar se tiče zakonske vezi n. pr. na razvezo zakona (solutio matrimonii quoad vinculum)[2] ali na ločitev zakonskih od mize in postelje (separatio coniugum a thoro et mensa)[3]. Kar se namreč dotika zakonske vezi, dotika se zakona, ki je povzdignjen v zakrament, torej prenesen v nadnaravni red. Kar pa je nadnaravno, spada v področje cerkve, in razumu nasprotno je, da bi spadalo v področje države ali oblasti naravnega reda[4].

Ker je zaroka obojestranska obljuba zaročencev, vzeti se v zakon, nanaša se neposredno na sklepanje zakona in spada vsled tega med nadnaravne stvari, podvržena je torej oblasti cerkveni. Cerkev torej odločuje, katere osebe smejo zaroke sklepati, kako se zaroke razvezujejo, kateri so vzroki za odstop[5] itd.

Proti temu dokazu ne velja navadni ugovor: Cerkev ne more storiti, da tvarina in oblika zakramentov primerna (materia et forma apta) postane neprimerna. Ako pa cerkev stavi razdiravne zadržke, stori tvarino in obliko zakramenta zakona, ki je bila primerna, neprimerno. Torej cerkev nima te oblasti.

Cerkev res ne more storiti, da tvarina in oblika primerna, podstatno (substantialiter) nespremenjena postane neprimerna za zakrament, n. pr. da vino, dokler ostane vino, ni primerno za daritev sv. maše. Ali tvarina in oblika primerna za zakrament more se podstatno spremeniti, in potem postane neprimerna, n. pr. vino, ako postane kis, ni več primerno za daritev sv. maše. Ker pa je v zakramentu zakona tvarina in oblika zakramenta v veljavni pogodbi, cerkev sicer ne more storiti, da bi pogodba veljavna ne bila primerna tvarina in oblika za zakrament zakona; ali more

[1] Laurin, op. cit. str. 38.

[2] Laurin, op. cit. str. 54—64.

[3] Laurin, op. cit. str. 64—69.

[4] Cavagnis, op. cit. str. 250, št. 192, in v drugem njegovem delu „Institutiones iuris publici ecclesiastici". Pars I. generalis. Editio altera. Romae typis societatis catholicae instructivae 1888, str. 264, propos. III.

[5] Laurin, op. cit. str. 68, 70. — Cavagnis, op. cit. Pars specialis. Str. 248, št. 188. — Schnitzer, op. cit. str. 46.

pa storiti, da pogodba ni več veljavna, in jo tako podstatno spremeniti; torej ni čuda, da je za zakrament neprimerna[1].

Zaključimo! Ker je Jezus Kristus, začetnik cerkve, izročil oblast do zakramentov, torej tudi do zakona, svoji cerkvi; ker spada zakon kot zakrament v nadnaravni red, v katerem je pristojna le duhovna oblast cerkve: zato ima katoliška cerkev vrojeno in izključno oblast, staviti kristijanom razdiravne in oviravne zakonske zadržke in sploh določati o stvareh, ki se dotikajo zaroke ali zakonske vezi. »Cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium. Deinde consideranda sacramenti dignitas est, cuius accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima. De sacramentis autem statuere et praecipere ita ex voluntate Christi sola potest et debet ecclesia, ut absonum sit plane potestatis eius vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam[2].« *Dr. M. Matek.*

(Dalje prihodnjič.)

„Extra Ecclesiam nulla salus".

Ni je skoraj dogme, ki bi bila tolikero kamen spotike, kakor je dogma o jedinozveličavni cerkvi. Radi nje vse vprek oponaša katoliški cerkvi nestrpljivost, netoleranco. Toda kakor tolikokrat, tako je tudi v tej stvari krivo spotike le nedorazumevanje. Dandanes govoré in pišejo o cerkvi mnogo preveč taki, ki se niso nikdar učili, a še manj naučili, kaj je in kaj pravi katoliška cerkev. Zato moramo vedno in vedno iznova tolmačiti, kaj je in kaj ni katoliški nauk, da se vsaj tisti, ki imajo še dobro voljo, ne odtujijo cerkvi.

Ali je res nauk o jedinozveličavni cerkvi nedoumen in nestrpljiv? Ne! Ta nauk je marveč tako lep, kakor je sploh uzorno lepo vse krščanstvo. Objasnimo nekoliko to trditev!

Ko je Adamov rod zgrešil visoki smoter, za katerega je bil ustvarjen, ga Bog ni končno zavrgel, kakor je bil zavrgel prebežne angele, ampak se ga je usmilil. In usmilil se ga je z božjo milosrčnostjo! Terjal je zadoščenje, a sam mu je obljubil Odrešenika, ki bo zadostil. Takoj po grehu je oznanil Bog človeštvu veselo

[1] Gasparri, op. cit. II. str. 159, 160, št. 268.

[2] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

blagovest — prvoblagovestje (protoevangelium) imenujejo po pravici sv. očetje obljubo v raju — da bo prišel Odrešenik. In prišel je. Na Kalvariji se je daroval v veliki spravni dar za vesoljno človeštvo. En Bog je, pravi apostol[1], tudi en srednik med Bogom in ljudmi, človek Kristus Jezus, kateri je dal sam sebe v rešilo za vse. Ker je Kristus jedini mogel dovoljno zadostiti za grehe sveta in je tudi preobilno zadostil, zato ni čuda, da ni človeštvu v nobenem drugem odrešenja in zveličanja. V nobenem drugem ni zveličanja... nobeno drugo ime pod nebom ni dano ljudem, v katerem bi mi mogli zveličani biti[2].

Kristus je torej središče človeštva. Le po Kristusu se more človeštvo vrniti k Bogu; le po Kristusu more doseči ono srečo, ki po njej nemirno hrepeni. Kristus je luč sveta; Kristus je pot, resnica in življenje. Brez Kristusa blodi človeštvo v temi; brez Kristusa ne vé rešne poti; brez Kristusa ne more najti resnice, ne življenja.

To je temeljna resnica krščanstva. Na tej resnici pa sloni tudi pravoverni nauk o jedinozveličavni cerkvi.

Če je Kristus srednik med Bogom in človeštvom, ni moglo in ne bo moglo nikdar človeštvo brez njega priti k Bogu. Od tedaj, ko je Adam, potrt in ponižan, prvič slišal veselo blagovest, pa do tedaj, ko bo zadnjemu človeku gasnilo trudno oko, je Kristus jedino upanje človeškega rodu. Vera v Kristusa je dvignila človeštvo, preden je prišel Odrešenik, in le z ozirom nanj je Bog takoj od početka dajal vsem milosti in moči, da so se mogli rešiti preteče pogube. Kakor je skala v puščavi dajala omedlevajočim Izraelcem vode, in je, kakor pravi apostol, rekel bi, za njimi hodila, ker nikdar niso bili brez vode, tako je iz mistične skale, ki je Kristus, vedno tekla voda življenja za vse. O vseh velja, kar pravi apostol o Izraelcih: Vsi so eno duhovno pijačo pili; pili so iz duhovne skale, katera je za njimi hodila; skala pa je bila Kristus[3]. Vera v Kristusa tudi sedaj še dviga narode, ko je že prišel Odrešenik. Iz mistične skale, ki je Kristus, tudi sedaj še teče voda življenja za vse. Kristus včeraj, Kristus danes! Tako je bilo, tako je, in tako bode, dokler bodo hodili Adamovi otroci po zemlji.

Seveda, odkar je Kristus z rešno krvjo namočil golgatska tla, od tedaj studenci življenja obilneje in močneje tekó. Kakor sedem

[1] I. Tim. 2, 5.
[2] Dj. apost. 4, 12.
[3] I. Kor. 10, 4.

mističnih rek se je razlilo izpod Kalvarije sedem zakramentov, ki prerajajo narode.

Da bi pa Kristus še bolj zagotovil odrešenje, je izbral apostole, ki naj bi klicali vse narode, kazali jim studence življenja in sami jim zajemali žive vode. Ker so bili apostoli umrljivi ljudje, je izbral ž njimi in v njih tudi njih naslednike. Kristus je ustanovil cerkev. Cerkev hrani Kristusova sporočila; cerkev posreduje narodom odrešenje; cerkev jim zajema iz studencev življenja. Cerkev je torej dajavka odrešenja, mističen »Kristus«[1].

Če je torej Kristus jedino upanje človeštva, in če je cerkev Kristusova ustanova, da naj bodo po njej in v njej vsi deležni odrešenja, je samo o sebi umevno, da je Kristusova cerkev jedinozveličavna in da zunaj nje ni zveličanja. »Extra Ecclesiam nulla salus!« V cerkvi in po cerkvi Kristus nadaljuje zveličansko delo odrešenja[2]. Enkrat je odrešil človeštvo na Golgati, ko je daroval sam sebe v spravni dar za vse; vedno odrešuje ljudi po cerkvi in v cerkvi, ko posameznikom daje delež odrešenja. Plačal je kup odrešenja brez nas; dejansko pa smo deležni odrešenja v njegovi cerkvi. Kristus je odprl s svojim zasluženjem zakladnice božje milosti; za zakladničarico pa je postavil svojo cerkev. Kri Kristusova je čarovna čaša nesmrtnosti; a to čašo hrani cerkev.

Ker je pa cerkev Kristusova le tam, kjer je Peter — ubi Petrus, ibi Ecclesia, pravi sv. Ambrož — zato je rimska katoliška cerkev jedinozveličavna cerkev. Zakaj v rimski cerkvi živi Peter po svojih naslednikih, rimskih papežih.

O katoliški cerkvi torej velja: »Extra Ecclesiam nulla salus!«

Ta resnica potemtakem sloni na temeljni resnici o Kristusu-Zveličarju, in nobenega pametnega dvoma ne more biti o njej. Zato sv. očetje z vso odločnostjo govoré o jedinozveličavni cerkvi. »Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem«, piše sv. Ciprijan[3]. »Deus unus est et Christus unus et una Ecclesia . . . Quidquid a matrice discesserit, seorsum vivere et sperare non poterit, substantiam salutis amittit«[4]. En Bog je in Kristus jeden in cerkev ena. Kar se loči od matice cerkve, ne more za-se živeti, ampak izgubi življenje. »Nihče«, pravi poleg drugih sv. Avguštin, »ne bode zveličan, če ni ud Kristusov; a zopet

[1] I. Kor. 12, 12.

[2] Concil. Vatic. Constit. de Ecclesia. Gl. Denzinger-Stahl: Enchiridion symbolorum et definitionum . . . Wirceburgi 1895, str. 394.

[3] De unit. Ecclesiae c. 6.

[4] Ib. c. 23.

nihče ni ud Kristusov, če ni ud cerkve, zakaj Kristus je glava, a cerkev telo Kristusovo«[1].

Nauk o jedinozveličavni cerkvi je torej neoporečen in nepobiten.

Bodi, pravijo, a trda je ta resnica, neljudomila! Če je Kristus ljubil ljudi, zakaj je le v eni cerkvi odprl studence življenja?

Kako lahkomiselno pač nekateri govoré! Zakaj je Kristus le v jedni cerkvi odprl studence življenja? Res je, le v eni cerkvi, a ta cerkev je katoliška, to je, cerkev za vse! Kristus ni na nikogar pozabil, na vse je mislil, za vse je skrbel, ko je ustanavljal cerkev. Ustanovil jo je, eno, toda katoliško, občno, splošno, vesoljno, za vse čase in kraje, za vsa ljudsva in vse narode. Kakor je prišel vseh zveličat, tako je za vse odprl v svoji cerkvi vir življenja!

Toda, ugovarjajo drugi, res je vendar le, da jih mnogo živi zunaj katoliške cerkve. Ali bodo vsi ti zavrženi?

Najprej vprašajmo: Kdo pa je kriv, da toliko milijonov ljudij živi zunaj katoliške jednozveličavne cerkve? Ali mar Kristus? Ali ne marveč mi sami? Ko je zaslula po svetu zlatonosna Kalifornija, oj, kako so vrvele množice v daljno deželo iskat zlatopeske gline! In ko bi se razvedelo, da teče tu ali tam studenec, ki daje nesmrtnost, kako bi zopet hitelo vse pit čarovno pijačo! Zakaj torej je človeštvo tako malobrižno za cerkev? Kdo je kriv, če ne ljudje sami, ki se zatapljajo le v materijo in v materijalno uživanje?

Potem pa, le priznajmo odkrito, so slabi katoličani mnogo krivi, da so po svetu še tako neznani studenci življenja. Ko bi imeli mnogi, ki se imenujejo tudi katoličane, le količkaj one ljubezni, ki je plamenela v srcu Jezusovem, bi objemala katoliška jedinost milijone in milijone več src do kraja zemlje, nego li jih objemlje sedaj. Če je Kristus tako ljubil vse ter je neprestano učil, da so vsi bratje, bratje vsi narodi, se zdi, da je najmanj, kar more zahtevati od nas, praktično, dejansko bratoljubje in človekoljubje. A praktično, sodimo mi, ljubimo le tedaj, kadar pomagamo bratom do smotra. In če je prvo, kar nam je potrebno, življenje in je v cerkvi vir življenja, bi morali kazati bratom jedinozveličavno cerkev. Vsak bi moral biti po svoje apostol!

A kako je v resnici? Katoliška cerkev je pošiljala in še pošilja apostole križem sveta, kakor ji je naročil Kristus-Zveličar, a tisti, ki jim stavijo največje zapreke, so mnogokrat katoličani, katoliške države. Ne le da ne podpirajo apostolskega delovanja katoliške cerkve, kakor veleva zakon bratoljubja, ampak je često ovirajo.

[1] De unit. Ecclesiae c. 9.

Politika, želja gospostva in bogastva, je zamorila že najlepše cvetoče katoliške misijone. Spomnimo se le apostolskega delovanja sv. Frančiška Ksaverija, misijonov na Kitajskem, na Japonskem, ali pa iz prešlega veka cvetočih misijonov amerikanskih. Imeni Japan in Paraguay morata v vsakem človekoljubnem srcu vzbuditi najbolestnejše spomine na grehe sebične politike katoliških držav. Katoliške države niso dajale cerkvi one slobode, ki ji gre po božjem pravu, da more blagonosno delovati za človeštvo. Kovale so jo v spone in jo še kujejo. Svetna oblast katoliških držav, ki bi morala biti čuvarica sv. cerkve, je ponajvečkrat nje najtežje breme in najhujši jarem. Zato ni čuda, da katoliška cerkev ni vsem narodom to, kar bi lahko bila, spasonosna cerkev!

Torej, bodo ugovarjali tisti, ki so sami največ krivi, torej je le res, da cerkev ni vsem spasonosna cerkev. Mogoče, da so mnogo krivi tudi krščanski narodi in krščanske države, a dejstvo je le dejstvo. So narodi, ki so brez svoje krivde še zunaj cerkve. Potem pa dodenimo še vse one narode, ki so nekdaj bili v katoliški cerkvi, a so se sčasoma od nje ločili, kakor so se ločili Grki, Rusi, Srbi, Angleži, velik del Nemcev itd. Mogoče, da so se ločili njih očetje po svoji krivdi, a tega vsaj o vseh potomcih nihče ne bo trdil! Torej tudi ti so brez svoje krivde zunaj jedinozveličavne cerkve. Ali ni ta nauk trd?

Trd bi bil, ko bi bilo božje srce, kakor je naše srce! Mi vemo, da se mnogi potapljajo v brezdanje brezno, a jim vkljub temu ne pomagamo. Mi vemo, da je v katoliški cerkvi živi vir življenja, a vkljub temu molčimo, ko vidimo, kako si drugi kopljejo kapnice in studence, ki ne morejo držati vode. A Kristusovo srce je bilo srce ljubezni. Kristus je videl, da krščanski narodi ne bodo vedno umeli svojega poslanstva; vedel je, da vsled mnogih zaprek in ovir njegova cerkev ne bode mogla tako hitro nesti vesele blagovesti k vsem narodom, zato je ustanovil cerkev jedinozveličavno, a dasi je želel, da bi vsi bili vidno dejanski udje njegove cerkve, vendar more rešiti človeka tudi že duhovna vez, vez željâ ž njegovo cerkvijo[1].

Tudi krst je postavil Kristus kot nujen in neobhoden pomoček za prerojenje in življenje, a nadomestiti ga more tudi krst željâ. Tako je tudi s cerkvijo. Saj je uprav krst oni zakrament, ki pridružuje ude vidni Kristusovi cerkvi. Krst vode pridruži človeka cerkvi dejansko, krst željâ pridruži ga cerkvi tudi le z duhovno vezjo željâ. Če kdo, ki ne vé za Kristusovo cerkev, vendar živi

[1] Wilmers: De Christi Ecclesia libri sex. Thesis 116.

v ljubezni božji, želi prav zato izpolniti vse, kar Bog od ljudij zahteva. V tej ljubezni in tej želji pa je že duhovna vez, ki ga združi s cerkvijo Kristusovo. Zakaj Bog hoče, da človeštvo dosezaj zveličanje po cerkvi in v cerkvi. Kdorkoli torej želi izpolniti vse, kar Bog hoče, želi tudi ob enem pridružiti se dejansko cerkvi, saj to Bog hoče, in pridružil bi se zares, ko bi le vedel za Kristusovo cerkev. Ta želja pa je duhovna vez, ki ga duhovno zjedini z mističnim Kristusom, jedinim počelom odrešenja, in vsled te duhovne vezi se razlijejo tudi v njegovo žejno srce životvorne vode milosti in usmiljenja božjega.

To je skrivnost božjega milosrčja. Kristus je ustanovil katoliško cerkev kot jedinozveličavno cerkev. V njej je odprl studence življenja. Kdor pije iz teh studencev, ne bo umrl. A v svoji ljubezni je pripustil, da se životvorna voda iz teh studencev razliva tudi izven cerkve. Tudi pri razkolnikih so zakramenti Kristusovi, tudi med protestanti je izvečine še oni zakrament, ki pridružuje ude cerkvi Kristusovi, namreč sv. krst. Kjer pa ni zakramentov, tja pa vsaj še sega evangelij Kristusov, blagovest o odrešenju, ter vzbuja želje po njem, ki more rešiti človeštvo, in dosledno po njegovi cerkvi, ki se v njej in po njej nadaljuje spasonosno delo. In kamor ne sega niti glas blagovestnikov, tja vendar še sije milost Kristusova. Saj je Kristus solnce, ki je prisijalo vsem ljudem[1]. Ta milost razsvetljuje duhove in ogreva srca, da bi se tudi v njih vzbudilo hrepenenje po odrešenju, hrepenenje po milosrčnem Bogu in prav s tem hrepenenje po jedinozveličavni cerkvi, ki je nosivka in delivka božjega milosrčja.

In zares tako uči katoliško bogoslovje.

Kakor trdno je v katoliškem bogoslovju načelo o jedinozveličavni cerkvi, vendar nikdar ne obsoja onih, ki niso dejansko v cerkvi.

Najprej katoliško bogoslovje uči, da dejansko pripadajo k cerkvi Kristusovi tudi krščeni otroci protestantov in razkolnikov. Zakaj krst je, kakor uči katoliška cerkev, oni zakrament, ki s svojim znakom pridružuje cerkvi. Res je sicer, da nimajo protestantje in razkolniki zakonitega poslanstva, da torej nepostavno in nedopustno delijo zakramente, toda zakramenti so sami o sebi vendar veljavni. Zatorej krst pridruži otroke protestantov in razkolnikov ne ločini in ne razkolu, ampak cerkvi Kristusovi, cerkvi katoliški. Prav krščeni otroci protestantov in razkolnikov so torej pravi katoličani.

Ko se taki krščeni otroci protestantov in razkolnikov zavedó, ter vedoma in hoté začnó izpovedati herezijo in vedé in hoté

[1] Jan. 1, 9.

bivati v razkolu, prenehajo biti dejanski udje katoliške cerkve, ker prostovoljno pretrgajo socijalno vez ene vere in jedinstva s katoliško cerkvijo. Vendar je lahko mogoče, da so to storili brez svoje krivde. Lahko je mogoče, da jim vse življenje nikdar ne pride na misel, da niso morda v pravi cerkvi. Zatorej res da niso več dejanski udje cerkve Kristusove, vendar jih veže ž njo duhovna vez. Zakaj verujejo v Kristusa Odrešenika in želé biti v njegovi cerkvi, le neizbežna zmota je kriva, da tudi dejansko ne poiščejo njegove jedino prave cerkve.[1]

Potem uči katoliško bogoslovje, da so z isto duhovno vezjo lahko združeni s Kristusovo cerkvijo tudi oni, ki niso niti krščeni. Saj je mogoče da žarki resnice iz katoliške cerkve prodró tudi do njih, da tudi oni spoznajo temeljne resnice krščanstva, ne vedé prav, ne kdaj, ne kako. Zakaj krščanstvo, rekel bi, pljuska iz cerkve na vse strani. Mnogi so pod krščanskim vplivom, ki ne pripoznavajo, da je katoliška cerkev jedina Kristusova cerkev. Tudi taki torej pod vplivom jedinozveličavne cerkve morejo biti deležni odrešenja. Iz cerkve je izšla resnica, ki jim sine v srce ter vzbudi ljubezen božjo, in s to ljubeznijo se zopet duhovno, z ljubezensko vezjo željâ, združijo s Kristusovo cerkvijo. Morda nikdar ne bodo prejeli krsta vode, a imajo krst željâ: morda nikdar ne bodo spoznali pravoverne cerkve, a duhovno so že združeni ž njo.[2]

In naposled denimo tudi, da kdo živi daleč, daleč od jedinozveličavne cerkve, da živi med pagani v kraju, kamor še nikdar ni stopila noga katoliškega misijonarja, kjer še nikdar niso slišali vesele blagovesti.

Tudi tja sijejo žarki božje milosti. Zakaj Kristus se je daroval za vse in cerkev njegova moli za vse: Bog, naš Zveličar, hoče, da bi bili vsi ljudje zveličani in da bi k spoznanju resnice prišli[3]. Če tak človek v daljni divjini živi, kakor mu veleva pamet, ni nobenega dvoma, da mu bode Bog kakorkoli razodel resnico in tudi on se bo duhovno združil s cerkvijo in v tem združenju z jedinozveličavno cerkvijo zadobil odrešenje in posvečenje. »Certissime est tenendum«, pravi sv. Tomaž, »quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium«[4]. Isto uči Pij IX.: »Nam in vam je znano, da morejo oni, katerim je popolnoma neznana naša religija, če živé po naravnih zakonih, ki jim jih je

[1] Cf. Billot: de sacramentis. Romae 1896. Ex Tyographia Polyglotta, Secunda editio. Tom. I. Thesis 22, 24, 27. — [2] Billot: de Ecclesia Christi. Romae 1898. Tomus I. Th. 2. § 3. — Th. 10, 11, 12. — [3] I. Tim. 2, 4. — [4] St. Thom. de ver. qu. 14, 11. 1.

Bog vtisnil v srce, in so poslušni Bogu, z močjo božje luči in milosti doseči večno življenje«[1]. In vendar je prav Pij IX. odločno poudarjal, da zunaj cerkve ni zveličanja![2]

To je torej katoliški nauk: Zunaj cerkve ni zveličanja. Če kdo ni dejanski ud vidne cerkve Kristusove, mora biti ž njo združen vsaj z duhovno vezjo željâ. Ker pa Bog hoče, da bi bili vsi ljudje zveličani in da bi torej vsi k spoznanju resnice prišli, zato je izvestno, da se vsak človek lahko združi z jedinozveličavno cerkvijo vsaj duhovno. Kako, tega ne vemo. Božje milosrčje je neskončno, a neskončna so tudi pota njegove modrosti! »Absit«, pravi tako lepo Pij IX., »absit, ut misericordiae divinae, quae infinita est, terminos audeamus apponere; absit, ut perscrutari velimus arcana consilia et iudicia Dei, quae sunt abyssus multa!«[3] Božja previdnost«, je dejal že sv. Avguštin, »skrbi za vse človeštvo in za pojedince: kako skrbi za človeški rod, to je zapisala v zgodovino in v prerokbe; kako pa skrbi za pojedince, to vé le Bog sam, pa oni, ki je deležen božjega milosrčja!«[4]

Seveda naj sedaj nihče ne oporeka: »Če je tako, je vse eno, ali je človek v cerkvi Kristusovi ali ne«. Tako oporekanje bi bilo malo modro. Cerkev je postavil Kristus, da bi stavil zveličavno delo odrešenja dolgovečno, tako uči sv. vatikanski zbor[5], tako cerkev katoliška. V zakladnico cerkve je dal Kristus bogastvo odrešenja; v cerkvi je odprl vir življenja; v središču cerkve je izkopal sedmero studencev milosti. Iz te zakladnice hoče, da vsi jemljemo odkupnino od greha in pogube; iz tega vira, hoče, da vsi pijemo blaženo nesmrtnost; iz teh studencev, hoče, da vsi zajemamo življenotvorno božjo milost. To je sveta njegova volja. Če pa je njegovo milosrčje tako veliko, da ne zapusti tudi njih ne, ki morda po naši krivdi, po krivdi naših očetov ali iz drugih nam neznanih vzrokov tavajo še zunaj cerkve; če se usmili tudi njih, če je zadovoljen, da se vsaj z duhovno vezjo združijo s cerkvijo njegovo: ne bodimo vendar tako frivolni, da bi zaradi tega njegovo cerkev manj cenili, manj ljubili! Tisti, ki tako govori, da je vse eno, ali je ud jedinozveličavne cerkve ali ne, tisti že zategadelj ne more biti združen z duhovno vezjo s cerkvijo Kristusovo, zakaj duhovna vez je vez željâ; z duhovno vezjo je združen z jedinozveličavno cerkvijo le tisti, ki bi se z vso ljubeznijo oklenil vidne cerkve Kristusove, ko bi jo le spoznal!

En Bog je, en Zveličar, ena cerkev; bodimo nje zvesti sinovi, a bodimo tudi nje apostoli! »Ut omnes unum sint«[6] — da bi

[1] Encycl. 10. avg. 1863. — [2] Alloc. 9. dec. 1854. — [3] Ib. — [4] De ver. relig. c. 25. — [5] Constit. de Ecclesia. — [6] Jan. 17, 21.

bili vsi eno v cerkvi in v Kristusu, to mora biti vsem katoliško geslo, in to mora biti vseh neprestana molitev, kakor je bila molitev velikega duhovnika Jezusa Kristusa! *Dr. Aleš Ušeničnik.*

Iz časov vernega razumništva.

I.

Učite se socijalnega vprašanja! Tako že nekaj let s poudarkom opominjajo dobro- in resnomisleči možje. Ta klic odmeva od vseučiliščnih stolic, iz modrih pastirskih listov, iz burnih ljudskih zborovanj. A najlepše ga je izrazil oni velmož, ki stoji na braniku sv. cerkve in ž njo na braniku svetovne omike, Leon XIII. v svoji prekrasni okrožnici »Humanum genus«, o kateri je navdušeno rekel knez Al. Liechtenstein, »da je največje delo velikega papeža«.

Vse Avstrijce in v obilni meri tudi nas Slovence je minolo leto dovolj poučilo, da je res globoko utemeljen imenovani opomin.

Socijalizem je postal moč, s katero moramo računati, je vihar, ki nam utegne strahovito škodovati. Pred vsem pa morajo na-nj paziti vsi, ki so verni in zvesti otroci katoliške cerkve, vsi, ki ljubijo in čislajo sv. vero.

Izkušnja zadnjih let nas je namreč prepričala, da je socijalizem v prvi vrsti naperjen proti cerkvi; zboljšanje delavskih razmer, razdelitev posestev in druge visokoleteče fraze so le postranski, navidezni namen; so le krinka, ki naj zakriva boj proti cerkvi.

Ali ni glavna naloga skoraj vseh socijalističnih zborovanj: grometi proti cerkvi, šibati z nepopisno drznostjo »klerikalizem«, uničevati versko prepričanje, tirati nižji delavski stan v nevero! Stara pesem, novodobno je le njeno ime. V preteklem stoletju so dali sovražniki sv. cerkve svojemu smotru ime: L' illumination, Aufklärung, razsvetljenje, sedaj ga zovejo: delavsko vprašanje. A to vprašanje in ono razsvetljenje zakriva v sebi strasten boj proti cerkvi.

Žal, da žanje ta boj toliko ogromnih in bogatih uspehov. Takozvani »nižji slojevi« so že v veri omajani, pri mnogih je vero in ž njo nravnost že zadel popolen polom.

Kako to? Čudna je ta prikazen. Cerkev je »nižje slojeve« vedno najbolj ljubila. Koliko so za nje storili papeži! Ali niso oni sužnjem razbili jeklenih verig in jim podarili zlato slobodo? Ni-li cerkev skrbela za izobrazbo, za izboljšanje gmotnega stanja »nižjih slojev«? Kdo drugi je prvi zidal bolnišnice, sirotišnice, hiralnice?

Kdo je revnim kmečkim in delavskim sinovom vstvaril semenišča in dijaške ustanove? »Nižje slojeve« je že Zveličar posebno čislal. Hvalil je svojega Očeta, da je sv. vero razodel malim, ubogim[1]; apostolom in njihovim naslednikom pa jih je izrecno izročil v varstvo in podporo: »Uboge bodete imeli vedno med seboj«[2].

Kako torej, da so se »nižji slojevi« cerkvi, kraljestvu Gospodovemu odtujili? So li tega sami krivi?

Ne, — vsaj večinoma nikakor ne! Zapeljani so, ogoljufani so, vero so jim bili vzeli.

Razumništvo, inteligencija jim jo je vzela.

Iz vseučilišč so izhajale knjige, spisi, predavanja, poljudna in »strogo znanstvena«, katerih žrtev je bila pri nižjem ljudstvu vera. Učenjaki, katere so podpirali knezi in kralji, so povzročili sedanji žalostni položaj. Da se pri tem izpodkopavajo tudi prestoli, tega ne vidijo ali, bolje rečeno, nečejo videti visoki vladajoči krogi, kakor tudi na Francoskem vlada in dvor pogubnega gibanja ob času enciklopedistov nista opazila, dokler niso kralj in kraljica in mnogoteri veljaki drug za drugim na grozen način s svojo krvjo poplačali neodpustljive malomarnosti.

Das eben ist der Fluch der bösen That
Dass si fortzeugend Böses muss gebären[3].

Razumništvo je torej v prvi vrsti odgovorno za boj proti cerkvi današnje dni. Hoté ali nehoté širi krive nazore, »nižji slojevi« izvajajo iz njih le logične posledice.

Razumništvo je zapustilo pota, po katerih je stoletja hodilo. Zdi se mi enako izgubljenemu sinu, ki svojega očeta zataji. Krščanstvo je rodilo sedanjo inteligencijo, v svitu sv. vere so hodili, delovali in učili mnogo stoletij krščanski učenjaki. Krščanstvo jim je bila vodilna zvezda, ponos in jedino merodajna postava. Bili so časi, v katerih se je smelo reči: Kolikor učenih mož, značajnih razumnikov, toliko mogočnih stebrov svete cerkve.

Sicer je sedaj tudi lepo število posvetnih razumnikov, ki so cerkvi zvesto udani; posvetnih, pravim (in samo o njih bodi govor!), ker da so duhovniki vedno istih načel v besedi in dejanju, je ob sebi umevno. Tudi sedanji vek ima svojega Le Maistre-ja, Bonalda, Chateaubrianda, Stolberga, Fridr. Schlegela, Manzoni-ja, Silvija Pellica, O' Conella i. dr.

A vendar, bilo je nekdaj mnogo boljše. O, cerkev je videla lepše dneve, opiraje se na svoje razumništvo.

[1] Mat. 11, 25. — [2] Mat. 26, 11. — [3] Schiller, Picol. 5, 1.

Ali bi ne bilo umestno, inteligencijo na to opozoriti, pokazati ji zopet prošle dni in jo vneti za vzvišene idejale, za katere je plamtela toliko vekov?

Forsan et haec olim, socii meminisse iuvabit[1].

Dandanes razumništvo že tega več ne vé, ne pozna svoje preteklosti. Od kod bi jo tudi spoznalo? Iz novodobnih spisov svoje minolosti ne more brati.

Kolik razloček med sedaj in nekdaj!

Vse je bilo strogo verno. V prvih časih krščanstva je bilo razumništvo mnogo bolj verno, kakor pa nižji stanovi, netilo je versko prepričanje v narodih. Ni bilo krščansko le po imenu, temveč s celim srcem, v vsem vedenju in dejanju. Kdor je stopil čez prag sv. cerkve, »je sprejel orožje božje, da se je mogel ustavljati o hudem dnevu in trdno stati, vse premagavši; opasal je bedro svoje z resnico in oblekel se s pravice oklepom ter je zgrabil ščit vere, s katerim je ugasil vse goreče strele hudega duha«[2]. Največji učenjaki med kristijani bili so i najpogumnejši mučeniki. Kdo pa Boga bolj ljubi, kakor tisti, ki zanj svoje življenje žrtvuje?

Sv. Pavel, »ta zvezda prve velikosti in svetlosti na obnebju cerkvenem«, kakor ga imenuje ognjeviti častilec in duhoviti poznavalec njegov, veleučeni vladika dr. M. Napotnik, se mora prištevati med največje genije sploh, o katerih nam zgodovina poroča. »Čudovito razumeje, večne resnice in vedne potrebe človeške duše pojasnjevati z raznega stališča; vse plemenite nagibke vporabljati in vse strune dušine napenjati, da doseže breztrudno najviše in najveličastnejše . . . namene, učinke in vspehe«[3]. In koliko je bil on za vero pretrpel in kako oduševljen slednjič za njo umrl!

Origen je bil 17letni mladenič, a že velik učenjak, »podkovan z obsežno, vsesplošno grško omiko, neizmerno obdarovan z duševnimi zmožnostmi, tako, da so učenci njegovi rekli: on govori le v jedinosti onega sv. Duha, od katerega so bili preroki razsvetljeni«[4], a mati ga je morala skrbno čuvati, da ni siloma hitel v mučeništvo.

Mučenik je bil sv. Justin, velik modrijan, »ki je z vso vnemo pohajal šole stojikov, peripatetikov, pitagorejcev in je menil pozneje pri platonikih najti resnico[5]«, dokler ni spoznal krščanstva in se njemu posvetil z dušo in telesom.

---

[1] Verg. Aen. I., 197. — [2] Ephes. 6, 12 ss. — [3] Sveti Pavel, apostol svetá in učitelj narodov. Maribor 1893. Opisal dr. Mihael Napotnik, II. izdaja, § 12, str. 63. — [4] Dr. Joh. Alzog, Grundriss der Patrologie. Freiburg im Breisgau 1888. Vierte Auflage, § 34, str. 139. — [5] Op. cit. § 22.

Angeljsko pobožen je bil Kasijodor, slavni državnik 6. veka, »katerega delovanje je bilo pozneje, ko se je odpovedal državni službi ter je začel živeti le učenosti, neizmernega pomena in upliva za sedanjost in bodočnost«[1].

Njemu enak je Boetij († 525), največji modrijan in matematik svoje dôbe, a ne manjši po svojem verskem prepričanju; že blizu smrti tolažil se je z modroslovjem, proseč ob enem Boga, da bi kmalu dospel do njegovega veličastva:

„Daj, o Oče, da duh moj sedež nebeški doseže;
Daj, da pije nekdaj iz vira večne dobrote,
V tebe na veke upira zamaknjen jasne poglede!“[2] . . .

Ves cerkveni stari vek je bil doba najpristnejšega krščanstva, poln svetega navdušenja. Pred vsemi pa se je odlikovalo razumništvo s tako popolnostjo v verskem življenju, da smemo oni vek imenovati zlato dobo krščanskega razumništva. Srca učenih razumnikov so bila oltarji, na katerih je neugasljivo plamtel ogenj božje ljubezni.

Ko je s Konštantinom V. krščanstvo vrglo paganstvo ob tla, v prah in pepel za vselej, preustrojilo je po svojih načelih evropske narode. Novodobna omika je pognala prve kali na rodovitnem polju pozitivnega krščanstva. Krščanska ideja je prešinila globoko živelj narodov. Dobrih tisoč let je bila prva sila v napredku in razvoju narodov. Kako čudovito močna, orjaška je bila, vidimo iz neovrgljivih zgodovinskih podatkov; rodila je najsilnejše podjetje, kar jih pozna zgodovina: križarske vojske. Krščanstvo ni darovalo nikdar toliko in tako ogromnih žrtev, kakor takrat. Grki so bili v bojih za svojo slobodo izvanredno požrtvovalni, a toliko niti primeroma niso za njo zastavili, kakor krščanski narodi v svetem naporu za oslobojenje obljubljene dežele. Milijoni najdičnejših vitezov, knezov in plemenitašev, mnogoštevilni kralji in cesarji so zapustili čarobne gradove, zlate prestole, milo domovje, predrago obitelj ter so drveli z junaškim pogumom v krvavi, smrtni boj, večinoma brez nade, da bi se kdaj vrnili, še manj, da bi slavno zmagali. Zraven pa še treba pomisliti, kako neizmerni so bili gmotni stroški, katere so požirale 300 let križarske vojske. V istini to so bile nepopisne žrtve; ideja, ki jih je tirjala in v razkošni obilici tudi sprejela, morala je evropske narode burno, mogočno navduševati.

[1] Op. cit. § 93. — [2] Op. cit. § 92:

Da, Pater, augustam menti conscendere sedem
Da fontem lustrare boni, da luce reperta,
In te conspicuos animi defigere visus!

A to je storilo skoraj izključno le razumništvo tedanje dôbe. Vojvode in prvi bojevniki so bili vladarji in vitezi, oboroženi ne le z jeklenim ščitom in z blestečo čelado, temveč večinoma i z uma svitlim mečem.

Istotako kažejo verski značaj vsa druga večja podjetja srednjega veka. Krščanstvo je bilo žarno solnce, »v katerega luči so hodili narodi in kralji v svetlobi njegovega izhoda«[1]. Čednost in svetost v krščanskem smislu je bila za lajika in duhovnika prva dolžnost, bila je za vsakega najvišja čast, ki se je imenoval učenca iz šole Kristusove.

Ganljivi so vzgledi, katere nam podaja zgodovina.

Začnimo zgoraj pri prvih, odločilnih in merodajnih zastopnikih narodov!

Na kraljevih dvorih je v srednjem veku večinoma vladala pobožnost, katera bi bila čast in dika vsakemu samostanu. Štiridesetdanski post in drugi posti v letu so se natančno držali v najstrožjem pomenu. Izrecno kronisti to poudarjajo in hvalijo o Karolu V., Alfredu V., angleškem kralju o Bogomiru bujonskem, Ludoviku VII., francoskem kralju. Zasebno življenje je bilo na dvorih tako vzgledno in verno, da so imenitnejše rodovine pošiljale svoje sinove tjekaj, »da bi se v veri in samostanski pobožnosti poučevali«[2].

Mnogo vladarjev je cerkev za svetnike proglasila. Ludovik IX., francoski kralj, Henrik II., nemški cesar, Kanut danski, Leopold, vojvoda avstrijski, Vaclav češki, uživajo čast blagoslovljenih oltarjev, in še mnogi drugi to slavo po vsej pravici zaslužijo. Do 15. veka skoraj ni bilo kralja in vladarja, katerega životopisci ne bi proslavljali zaradi posebne vnetosti za vero. Izjeme so bile redke in ostudne vsem podanikom.

O cesarju Lotarju pripoveduje zgodovinar, dijakon Petri: »Ko je bil v samostanu na Monte Casino, se je vsaki dan postil do štirih popoldne. Ko sem ga spremljal od Rene v Italijo, je bil vsaki dan ob zori pri sv. maši za mrtve, pozneje pri sv. maši za blagor svojega kraljestva in za tem še pri tretji sv. maši med priprostim ljudstvom. Bos in v spokorniškem oblačilu je obiskoval cerkve v okolici. Bil je voditelj slepcem, upanje in podpornik ubožcem, pomočnik nesrečnikom in sploh se je odlikoval v vsaki čednosti«[3].

---

[1] Is. 60, 3. — [2] Katholisches Leben im Mittelalter. Ein Auszug aus Henelm Henry Digby's Mores catholici: or, Ages of Faith. Von Andreas Kobler S. J. II. Innbruck 1888. Str. 156. — [3] Op. cit. 157.

Viljelm II., kralj siciljski, je pisal leta 1177.: »Prva naloga kraljeva je, braniti pravice sv. cerkve, ker na njenem temelju sloni blagor narodov; nobeno opravilo ni častnejše, kakor veri in cerkvi služiti ter si prizadevati, da bomo v njej vsi mir imeli«[1].

Karol V. piše: »Ako prošnje duhovnikov in služabnikov božjih zvesto poslušamo in jih v njihovih opravkih zvesto podpiramo, bomo s tem utrdili svoje kraljestvo in pomnožili si zasluge za zveličanje[2].

Ogrsko-poljski kralj Vladislav je rekel l. 1404. državnemu namestniku v mestu Bovino: »Silno težko mi dene vsaka krivica, ki se godi kamurkoli izmed našega ljudstva, posebno pa me boli, ako cerkev trpi, katero moramo pred vsem ljubiti«[3].

Cesar Ludovik je izdal l. 830. odlok, ki se začenja z besedami: »Ker se je božji dobrotljivosti zvidelo, podariti kraljestvo moji slabosti, zato bom pred vsem si prizadeval, z božjo pomočjo sveto cerkev in njene služabnike varovati in ščititi ter obdržati mir in pravico med izročenim ljudstvom«[4].

V cerkvi sv. Izidora v Rimu se vidijo slike onih vladarjev, ki so bili posebno vneti tretjeredniki. Kako dolga vrsta jih je! Tu vidiš hrabrega, med Saraceni v Palestini obče le »junaški lev« imenovanega kralja jeruzalemskega Brena, Ivana, kralja armenskega, Henrika ciperskega, Petra aragonskega, Elizabeto, kraljico portugalsko, Izabelo, sestro Ludovika IX., Brigito, švedsko kraljico i. dr. Ravnali so se po geslu, katero jim je predpisal sv. Izidor: »Kralji morajo imeti pred vsem dve čednosti: pobožnost in pravičnost!«

Neredko so kralji v svoji starosti žezlo izročili mlajšim rokam ter šli v Rim, kjer so sklenili svoje življenje ali v samostanih, zatopljeni v molitvi, ali pa v bolnišnicah strežoč ubogim bolnikom. Tako so storili Ceduvala, kralj saksonski, Cenfred, kralj iz Mercije, Ofa in Ina, španska kralja, Dagobert longobardski, Kristina, švedska kraljica, in več Stuartov.

Celo oni mogotci, ki so se proti cerkvi bojevali, so vendar vedno poudarjali svoje neomahljivo versko prepričanje. Friderik II., rimsko-nemški cesar, je bil v svoji brezozirni vladoželjnosti in iz političnih ozirov velik, strasten nasprotnik mnogim papežem in škofom; pripoveduje se celo, da je izustil proti mozaizmu, mohamedanizmu in krščanstvu strahovito, bogokrunsko obsodbo, a vendar je tudi on s ponosom trkal na svoja katoliška prsa. Po prvem lijonskem cerkvenem zboru je skesan rekel: »Duhovne kazni

[1] Op. cit. 168. — [2] Op. cit. 169. — [3] Italia sacra. Venezia 1854. VIII. 26. — [4] Kobler, 167.

sprejmem rad od vsakega duhovnika, posebno pa od papeža; po krivici so mojo vero sumljivo proglasili, ker Bog mi je priča, jaz trdno verujem vse člene apostolske vere, ter jih ponižno pripoznavam.« Pred smrtjo se je ganljivo spovedal, stotisoč zlatov je izročil za svete maše v prid svoje duše in je vse preklical, kar je kdaj proti cerkvi govoril, zapovedal ali ukrenil[1]. Filip IV. August, kralj francoski, je dvignil meč proti papežu Bonifaciju VIII., zapiral in mučil je škofe svojega kraljestva, ker niso hoteli ustreči njegovim pohlepnim željam in zahtevam, a vendar je sam večkrat odločno poudarjal, »da je vsako njegovo podjetje namenjeno v prvi vrsti le v blagor svete cerkve«; večkrat se je dal v zborih vpričo višjega duhovenstva in zastopnikov cele države proglasiti »varihom in zaščitnikom sv. vere in katoliške cerkve«[2]. Henrik II., angleški kralj, je z neprevidnimi besedami dal povod zavratnemu umoru škofa Tomaža Becketa; a kako se je pokoril! »Obljubil je, sveti stolici biti odslej brezpogojno pokoren, udeležiti se križarske vojske z ogromnimi četami, katere bo vzdrževal na lastne stroške, odpraviti takoj vse cerkvi nasprotne določbe, in povrniti vse cerkveno premoženje, katerega se je bil polastil. Ko je bil Tomaž čez dve leti za svetnika proglašen, bil je Henrik prvi, ki je kot spokornik romal na grob njegov in s solzami tam opravil svojo pobožnost, prosèč milostnega odpuščenja[3].

Kralje in cesarje so posnemali njihovi podaniki; visoki vzgledi so vplivali blagodejno na ljudstvo.

Nikolaj Acciajoli, namestnik napoljskega kralja, velik državnik in moder učenjak, s posvetnim bogastvom razkošno obsipan, je bil toli pobožen, da je skoraj vse svoje neizmerno premoženje daroval za zidanje krasnih cerkev in obširnih samostanov. »Njegov duh se je v mučnem delovanju z veseljem obračal na življenje onih mož v tihih celicah, ki so iz nevarnih viharjev zemeljskega potovanja si poiskali mirno zavetje v pristanišču srečne samote«, pravi o njem zgodovinar Pignotti[4]. Ughelli pripoveduje, da so bili knezi v Beneventu izvanredno radodarni proti cerkvam in samostanom; boji se, da mu natančnejih podatkov o njihovi darežljivosti nikdo ne bi veroval; kralji in cesarji za cerkve niso več storili, kakor oni[5].

[1] Josef von Hefele, Conciliengeschichte. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1863. V. str. 1002 in 1015. — [2] Op. cit. VI. 323 in 325. — [3] Handbuch der allgem. Kirchengeschichte. Von Joseph Cardinal Hergenroether. Dritte, verbesserte Auflage. Freiburg im Breisgau 1886. II. 378. — [4] Storia della Toscana. Dal prof. Giust. Strozzi. Firenze 1875. II. 6. — [5] Italia sacra. VIII. 60.

Na gradovih slovečih in imovitih plemenitašev je bila v srednjem veku najbolj priznana čast, posnemati duhovnike, o katerih pripoveduje povestnica krščanskega mučeništva. »Noble et pontifical en court« (plemenit in duhovniški na dvoru) pravi duhoviti življenjepisec o burgundskem vojvodu Karolu; »hault et pontifical en maintien« imenuje se Ludovik, brat francoskega kralja Karola V. (odločen in duhovniški v svojem vedenju). »Noble et pontifical«, tak priimek je bil laskava pohvala[1].

Kjer je bilo več razumništva, tam je bilo v primeri tudi versko prepričanje globokejše. Postavodajalni zbori so se otvorili vselej z versko pobožnostjo, katere so se udeležili vsi udje. V zbornico niso hodili s samokresi ali pa z nabrušenimi noži. Duchesne (1584—1640), »oče francoske zgodovine«, popisuje, kako je videl zgovorne parlamentarce »na konjih se bližati zbornični palači in med potom brevir ali pa rožni venec moliti«[2].

Zanimiva in zelo prikupljiva je prikazen viteštva v srednjem veku, seveda se moramo ozirati na one čase, ko je bilo viteštvo v cvetu in še nepokvarjeno. Viteštvo je cerkvena uredba; cerkev je predpisovala pogoje za vsprejem in ganljive obrede pri vstopu. Pravi vitezi niso iskali posvetne časti, niti sladke zabave ali vojaške izobraženosti. Želja, Bogu služiti in njegovo kraljestvo širiti na zemlji, bila je njihova prva dolžnost in najvišji smoter. Tak duh je navdajal Tankreda iz Sicilije, Joinvilleja iz Francoske, Gonsalva iz Kordove, ki so sluli po vsej Evropi kot junaški prvaki in bojni cvet med vitezi, opevani in slavljeni v narodnih pesmih. Fernando Ferez de Pulgar je oblegal utrjeno Granado; z nezaslišano hrabrostjo je prodrl skozi sovražne čete arabske s 15 spremljevalci v mesto; prva pot je bila v mošejo, ki je bila nekdaj katoliška cerkev. Ko srečno v njo dospé, zasadi v steno krvavi meč, na katerem so bile zarezane besede: Ave Maria. Takoj zopet odide. Ko so junaški Španci Granado si osvojili, je bila mošeja znova v cerkev posvečena; pri prvi sv. maši, ki se je v njej opravljala, služil je Fernando v skromni obleki ponižnega strežnika. In to je tisti Fernando, ki je slovel kot najboljši vitez in najboljši zgodovinar svojega časa v Španiji.

Karol, bretanjski vojvoda v 14. stoletju, je bil veren katoličan. Vsaki dan je molil rožni venec in Marijin brevir, vsaki dan je stregel pri sv. maši, ki se je darovala v njegovem gradu. Umrl je kot hraber junak na bojišču. Ko je smrtno zadet padel, prihiteli so vojaki, da bi mu odvzeli dragocenosti iz njegove obleke; toda

[1] Kobler op. cit. 157. — [2] Op. cit. 157.

začudijo se, ko pod jeklenim ščitom ne najdejo drugega, kakor borno spokorno obleko, trdo raševino. Vedno jo je nosil kot tretjerednik sv. Frančiška. Življenjepisec pravi o njem: »Bil je najlepši in najpogumnejši vitez na Francoskem. Bil je tudi diven pevec in pesnik; pred vsem pa je bil pobožen, in pravijo, da je Bog po njem več čudežev storil.«

Viljelma, vojvoda normandskega, je opat Majnard komaj zadržal, da ni vstopil v samostan Jumièges; enako je pred vstopom pregovoril papež Inocencij II. Hugona, burgundskega vojvoda. Mabillon, slaven francoski benediktinec in odličen zgodovinar, našteva dolgo vrsto knezov in vojvod, ki so viteško opravo zamenili s haljo samostansko. Cesar Henrik II. je prišel v Verdun k opatu, proseč, da bi ga v samostan sprejel. »Hočete torej« — vpraša ga opat resno — »po naših pravilih živeti in vzgled Gospodov posnemati do smrti?« »Hočem«, odgovori cesar. »Dobro, vsprejmem Vas kot meniha. Vedite torej, od sedaj mi morate biti brezpogojno pokorni.« »Vem, zapovejte, kar Vam drago, da storim.« »Tako je prav« — dé opat zadovoljno — »čujte torej moje prvo povelje: Pojdite, prevzamite zopet vlado in čuvajte v imenu Gospodovem nad celim kraljestvom!« Cesar, na prvi hip britko osupnjen, je ubogal. Le na ta način ga je opat prisilil, da je vzel zopet žezlo v roke. Postal je zopet vladar, kreposten in zelo ugleden v celi Evropi, toda živel je i kot cesar meniško; ljubša kakor krona cesarska bila mu je samostanska tonzura.

Peter Urseulus, 22. vojvoda benečanske ljudovlade, se je slavni vladi odpovedal in je šel v tiho samostansko samoto, kjer je leta 976. umrl. Isto je storilo za njim še več drugih vojvod, med njimi 39. vojvoda Aureus Marepertus, ki je bil pozneje daleč znan in čislan zaradi svoje svetosti.

Karlman, sin Karola Martela, je dobil v dedščino bogate dežele Asturijo, Švabsko in Turingijo; a vse je zapustil ter bežal l. 785. v samostan na Monte Soracte; ker so ga pa tam preveč spoštovali zaradi kraljevskega pokolenja, česar njegova ponižnost ni mogla prenašati, šel je v Monte Cassino, kjer je v popolni tihoti Bogu udan živel do smrti; kronist pravi o njem: »Bil je pravi kralj v pokorščini in ponižnosti«[1].

Med najolikanejše dvore v celi Evropi je spadal brezdvomno dvor toskanski, preslavnih Medicejev. V Florenciji so mu napravili veličasten spomenik; zgodovinar Donizzo je zložil na-nj ta-le pomenljivi napis v slavo vseh Medicejcev:

[1] Kobler, II. 189.

Palmo pravice in zraven orožje so v rokah nosili
V časih, v kojih le mir je vladal in čednost cvetela.
Bili sami katoliki so vrli in celo potomstvo,
Svetega Petra postave, ukaze i drugih duhovnov
Vedno so ljubili, čislali, spolnili v duhu pokore.[1]

Morebiti niso o razumništvu nikdar tako doslovno veljale besede Euripidove, kakor takrat: Ἐγὼ πέφυκά τ' εὐσεβεῖν καὶ βούλομαι[2], (vstvarjen sem Boga častiti in to tudi hočem). O mestih, kjer je bivala najodličnejša inteligenca, poročajo se nam ganljivi podatki. Antonio Galateo, učeni zdravnik v mestu Otranto, pravi o svojih someščanih: »Tukaj so ljudje neomadeževani, zelo nravstveni; kar je pa najbolj važno, ne zanemarjajo vere in službe božje. Tukaj zločinstva ne poznamo, niti sovraštva, niti ječ. Zdrav zrak imamo in diven razgled po kopnem in po morju. Jaz živim čilo in sem hraber in krepek. Ob treh zjutraj vstajam, do solnčnega izhoda berem ali pišem, če je pa praznik, nedelja ali bilja, grem v cerkev sv. Agate, druge dni molim doma. Zjutraj in popoldne hodim k bolnikom. Zvečer se vrnem domu, kjer me že duhoviti prijatelji čakajo, s katerimi se pogovarjam o modroslovju, zdravilstvu in matematiki.« Krasno spričevalo za njega in njegove someščane!

Učeni zdravnik Hijeronim Rubens je spisal zanimivo in lepo zgodovino mesta Ravene. V uvodu piše: »17 let sem se trudil, spisati to zgodovino; sedaj moram nehati, ker odslej ne smem ničesar drugega pisati ali pa brati, razven, kar je sveto in pobožno. Hrepenim namreč srčno, biti pripravljen, kadar me bo Gospod poklical.«[3]

»Benetke so kraljica morja, bogate so in lepe. Slovijo po svojih zakladih in modrosti svojih oblastij; pravičnosti svojih postav, zgovornosti svojih veljakov. A vse te prednosti otemné pred slavo, ki diči in krasi Benetke, pred slavo namreč: da ni nobeno mesto na svetu sv. veri bolj udano, kakor Benetke, sv. veri, v kateri so bile Benetke rojene in so dospele do one moči, krasote in neizmernega bogastva, katero ves svet občuduje«[4]. Tako kronist 13. veka.

[1] V izvirniku: Iustitiae palmam gestabant semper et arma
Temporibus quorum viguit pax ordoque morum
Catholici fortes genuerunt Catholicosque.
Clavigeri Petri normam sancti quoque cleri
Semper amaverunt, coluerunt et timuerunt.

[2] Euripid. Helena. 243. — [3] Kobler, III. 32. — [4] Italia sacra. V. 1269.

»Na veke ne bom pozabil Vašega pobožnega ljudstva in Vašega krasnega mesta«, rekel je sv. Bernard, ko se je poslavljal od Genove.

Enako hvalo najdemo o drugih velikih mestih pogostoma. Španski zgodovinar Bernardin Gomisius opisuje mogočna in divna španska mesta 14. veka. Med drugim pravi: »Prebivalci Valencije so čili in živahni, kakor živo srebro, so veseli in otročji; naravnih dobrot in blagostanja imajo toliko, da se jim ni treba skrbeti niti za preteklost, niti za bodočnost. Od kod pa so tako srečni? Ker imajo stroge postave, vzgledno živijo in je ž njihovim življenjem ozko zvezana sv. vera, ki nagiba neprestano meščane k pobožnosti in vsakovrstnim čednostim.«[1]

Jasen znak plamteče pobožnosti in popolne udanosti do svete cerkve pokazali so odličnejši in premožnejši lajiki z ustanovami mnogobrojnih samostanov; večinoma stojé še dandanes kot starodavni in slavni spomeniki pobožnega razumništva. Toliko jih je, da bi jih teško bilo našteti. In kdo bi seštel neverjetne svote, s katerimi so jih ustanovili; a kdo bi še le seštel in popisal dobrote, katere je zajemala iz samostanov tekom več stoletij umetnost, slovstvo, napredek, svetovna omika?

Verni in pobožni so bili državniki in vojskovodje; v teh čednostih tekmovati, jim je bila prva dolžnost. Francoski izvrstni poslanik in zgodovinar Štefan Pasquier (1529—1615) je resno opominjal svojega kralja, govoreč: »Nobena stvar ni bolj pripravna, vladarju srca odtujiti in njegovo moč ugonobiti, kakor izobčenje iz sv. cerkve, iz česar je zopet razvidno, da je glavna moč vladarjeva pobožnost, katero potem spremlja ljubezen do podložnikov.«[2]

Slavljeni vitez Gyron le Courtois, kateri se je hrabro boril v mnogih bojih in zelo uspešno zastopal svoje kralje na vseh dvorih evropskih, imel je ob strani opasan meč, na katerem so se leskétale besede, v jeklo vrezane: »Loyauté pass tout, et fausseté honni tout« (pravica vse premaga, in krivica vse pokvari).

Grof Ant. du Faix, francoski državnik in odgojitelj savojskih knezov († 1417) je spisal za vojvodo Karola poučno knjigo »L' esperon de discipline«, knjigo, ki bi bila i sv. Bernardu v čast in ponos.

Vojskovodje so bili v verskem oziru svojim vojakom lep vzgled. Bajno lep je 11. spev »Oproščenega Jeruzalema« Torquata Tasso, v katerem opisuje, kako so križarski častniki, gredoč s hrabro vojsko prek Libanona, navduševali v svetih pesmih svoje bojevnike.

---

[1] Kobler, III. 41. — [2] Op. cit. II. 243.

Tam vojske četa gre blesteča
Od pesmi že odmevajo doline,
Še gora čuje glas v nebo kipeča
In jek razlega v daljne se planine;
Kot pela v cerkvi truma bi goreča,
Tako doní v nebeške visočine
In v sladkih pesmij se izliva melodije
Imé zdaj Jezusa in zdaj Marije.[1]

Tako je bilo viteštvo; a za njim v verskem oziru niso zaostajali prvi učenjaki, največji geniji srednjega veka.

Petrarca, oni mili, rahločutni pesnik, pravi otrok svojega veka, piše o sebi: »Vedno vstajam o polnoči, da Bogu slavo prepevam. Nočna tihota se mi zdi za to posebno pripravna. To je oni del mojega življenja, v katerem imam najslajše opravilo. Te navade sem se vedno držal, ako me bolezen ni zadrževala, in jo bom tudi vedno vestno izpolnjeval.«[2] Celo svoje življenje je imel gorečo željo, v cerkvi umreti. Ko je bil l. 1360. nevarno zbolel, pisal je kardinalu Cabassole: »Vaše pismo me je našlo strašno slabega in onemoglega; tako mrzlico sem imel, da sem smrt pričakoval in sem se dal hitro v cerkev prepeljati«.

Giacopone da Todi je bil sloveč odvetnik; za nevesto je snubil bogato in zalo kneginjo; ko mu pa žena vsled grozne nesreče v gledališču umrje, gre v samostan in tam pobožno živi, postane jeden največjih cerkvenih pesnikov. Njegova je presunljiva pesem »Stabat mater dolorosa«; nekateri mislijo, da je njegova tudi jedna najlepših cerkvenih pesmij, polna pobožnosti in spokornosti, čudapolna: »Dies irae, dies illa«. O nečimurnosti svetá ganljivo poje:

Cur mundus militat sub vana gloria
Cuius prosperitas est transitoria
Tam cito labitur eius potentia,
Quam vasa figuli, quae sunt fragilia.

[1] Canto XI. 11:

Colà s' invia l' esercito canoro,
E ne suonan le valli ime e profonde
E gli alti colli e le spelonche loro,
E da ben mile parti Eco risponde;
E quasi par che boschereccio coro
Fra quelli antri si celi, e in quelle fronde,
Si chiaramente replicar s' udia
Or di Christo il gran nome, or di Maria.

[2] Kobler, III. 25.

Plus crede litteris scriptis in glacie
Quam mundi fragilis vanae fallaciae,
Fallax in praemiis virtutis specie
Quae nunquam habuit tempus fiduciae.[1]

In kako pobožen je bil duhoviti Dante Aleghieri, ona svetla zvezda krščanske učenosti in nedosežen prvak vseh krščanskih pesnikov. Bil je odločen katolik; s svetim srdom se je boril proti vsem, ki so cerkev, bodisi kakorkoli skrunili. Niti mlačneži niso obstali pred njegovim sodnjim stolom. Med pogubljene duhove jih prožene, pevaje v svoji divni komediji:

Prokletim so duhovom bili šteti
Vsi angelji, ki Bogu niso nepokorni,
A bili tudi za-nj ne zvesto vneti.[2]

Vseučilišča so bila povsem katoliški zavodi. Cerkev jih je ustanovila, večinoma vzdrževala, učne moči so bile cerkvi zvesto udane. Iz vseučilišč je izhajal duh krščanskega prepričanja, kakor piše zanimivo Aleksander IV. l. 1256. o pariškem vseučilišču: »Iz one šole je izšla dolga vrsta slavnih učenjakov in vzvišen rod učenih mož, kateri krščansko ljudstvo izobražujejo, razsvetljujejo ter utrjujejo krščansko vero.«[3] Da pa to ni bil čas »teme in zmote«, govoré nam jasno številke, ki kažejo, kako ogromno so bila vseučilišča obiskovana. Praga je štela 10, 20, celo do 30 tisoč dijakov; Pariz jih je več stoletij štel povprek 50 do 60 tisoč. Primeroma so bila vseučilišča mnogo bolj obiskovana, kakor dandanes, in bilo jih je že do 15. veka 60. Te številke govoré jasno, bolj, kakor široke razprave, da je bil srednji vek doba marljivosti, neutrudnih študij, urnega napredka. Vera ni delala nikjer zaprek, pospeševala je marveč duševni razvoj.

In kako ugledno je bilo takrat razumništvo. Neučeni ljudje so učenjaka spodobno spoštovali. Vseučiliščni profesor je bil ob enem od dneva svojega imenovanja državni vitez, ki je užival posebne prednosti. Vseučiliščni dijaki so imeli ugled, podpore in privilegije, kakoršne jim »doba razsvetljenja« odrekuje.

Da, tužen je v tem oziru današnji čas. Razumništvo je svojo veljavo izgubilo. Lani je imelo neko glavno mesto pri državnozborski volitvi dva kandidata; prvi je bil temeljito učen, visoko izobražen vseučiliščni profesor, drugi je bil krojaški pomočnik, ki še srednjih šol nikdar od znotraj ni videl in katerega so do takrat samo sodnijske knjige poznale vsled pretepa,

[1] Kobler, IV. 303. — [2] Inferno III. 37—39. — [3] Kobler, III. 66.

goljufije in hujskanja. In voljen je bil vendar z zdatno večino krojaški pomočnik.

O, je to znamenje časa!

Razumništvo je zavrglo avtoriteto sv. vere, zato pa samo nima nobene veljave, je brez vsega ugleda.

Kaj ne — so pač umestne prerokove besede: Convertere, convertere Ierusalem, ad Dominum, Deum tuum!

(Dalje prihodnjič.) *Dr. A. Medved.*

Zakaj nov katekizem?

(Po dotični izjavi prečast. avstrijskih škofov, zbranih na Dunaju meseca novembra 1897.)

Škofje so pravi učeniki sv. vere; višjim pastirjem je čuti, da se vera ohrani čista. Istotako imajo škofje določevati, kaj naj krščanski nauk obsega in kako se naj otroci in odrasli poučujejo v verskih resnicah. Nikakor se ne more prepustiti posameznemu učeniku, kaj in kako naj uči, nego ista pravila naj vse vodijo, da kakor je jedna vera, se vsi tudi strinjajo v istem načinu verskega pouka. To terja papež Klement XIII. v svoji okrožnici[1], ki je tiskana na čelu njegove nove izdaje Rimskega katekizma l. 1761.

Podlaga za enotni verski pouk je od škofa odkazan katekizem. Krščanski nauk se pa mora ozirati na potrebe in razmere časa in raznim nevarnostim, ki vernikom pretijo, v okom priti. V naših nevernih časih trebalo je torej razširiti nauk o veri, v teh dnevih, kó se vse maja in se ne priznava nobena avtoriteta, treba določno govoriti o nezmotljivosti rimskega papeža, in ko svet zanemarja nadnaravne dobrine, obširneje razpravljati o milosti, in tudi pouk o krščanskih čednostih raztegniti, sedaj ko materijalizem trdi, da noben nazor o nravnosti nima objektivne pravice in trajne veljave. Vsem tem zahtevam je ustregel novi katekizem.

Cerkvena oblast je uvidela potrebo novega katekizma, in je zato popravljala stari Kanizijev katekizem ter skrbela za nove izdaje. A tudi kateheti so spoznali, da stari katekizem ne zadoščuje več, in so si pomagali, kakor so mogli, ter so čestokrat ob svojem, gotovo iz dobrega namena, skušali uvaževati in uvajati celo nove katekizme, kateri so drugod izhajali.

Tolika razlika katekizmov po šolah jela je višje pastirje skrbeti, zlasti še zato, ker vsled tega pri sedanji slobodni selitvi

[1] „In dominico agro“.

in živahnem gibanju ljudstva trpé učenci in stariši. Učenci se morajo na vsaki šoli z drugim katekizmom ukvarjati, a revni stariši, katerih je pač največ, vedno nove knjige kupovati. Stvar je bila tolike nujnosti in važnosti, da je vesoljni zbor vatikanski (l. 1870) sam pripravljal »načrt za mali katekizem«[1]. Ko je pa bil vesoljni zbor radi nemško-francoske vojske nenadoma prekinjen, avstrijski škofje niso pozabili na katekizem, nego so se l. 1885 na Dunaju zbrani poprijeli tega važnega dela in ga po mnogih in dolgotrajnih posvetovanjih l. 1894 dovršili. Novi katekizem se je v treh izdajah napotil med svet, kot mali, srednji in veliki katekizem.

Nov katekizem se je prerodil na podlagi starega Kanizijevega katekizma. In prav to je bilo jedino umestno in modro. Kanizijev katekizem je namreč nekako posvečen po tristoletni rabi v avstrijskih deželah. Škofje so se torej starodavnej tradiciji vklonili; tukaj je zmagalo katoliško načelo: »Nihil innovetur, nisi quod traditum est«. Potem treba pripomniti, da je bil zvel. Kanizij prav takrat, ko je izdal svoj katekizem (l. 1554), upravitelj dunajske nadškofije, in s to velevažno knjigo je vročil vernemu ljudstvu v Avstriji vrlo orožje, s katerim je branilo svojo pravovernost zoper nasilje Lutrove vere, in s katerim so se zopet pridobivala že izgubljena vojna torišča. Naši stariši in dedi so se tri sto let učili tega katekizma, in samo bukve življenja v nebesih vedó, koliko se jih je iz njega do današnjega dné sv. vere naučilo, v veri ojačilo in slednjič tudi zveličalo. Nikakor bi ne bilo torej pravično, če bi zdaj bili Kanizija kratkim potom odslovili, in še manj bi to hvaležnosti potomcev prijalo.

Ako bi bil novi katekizem od starega povsem drugače sestavljen, bi pač ne bilo možno ogniti se »pohujšanja malih«, o katerem papež Klement XIII. v gori navedeni okrožnici govori. Če bi priprost človek tak novi katekizem dobil v roke, bi menda res z glavo odkimaval ter rekel: »Zdaj jim je tudi stara vera že na poti; Bog vé, kam še pridemo, kaj še bomo doživeli?!« In gotovo trebalo bi zelo zgovornega kateheta, kateri bi otrokom do dobrega dopovedal, da je v starem in novem katekizmu isti verski nauk, tvarina je le drugače razdeljena. Otroci bi bržkone ali stari ali novi katekizem na sumu imeli, ali pa oba.

Čuli so se sicer glasovi, kateri so kratkoma želeli, naj Kanizij za vselej slovo dobi, in naj se uvede katekizem, ki bo bolj stvarno in zistematično osnovan, kakor je urejen na primer Deharbov katekizem. Take zahteve, oziroma očitanja, škofom niso bila neznana, a vendar jih niso mogla prepričati, da bi se dosedanjega katekizma ognili ali ga pa porinili v stran.

[1] „Schema de parvo Catechismo".

Če se zistematika poudarja, moral bi se — se vé — krščanski nauk urediti po analitični metodi ali učbi, katera kaže, kako se iz jedne temeljne ideje porajajo in izvajajo vse druge resnice. Toda treba pomisliti, da je katekizem najprvo namenjen otročji dobi, v kateri dosti bolj deluje pomnež nego razum, in duhu treba prej gradiva nabirati, da ga more razum pozneje urediti, kakor tudi praktičen gospodar prej zbira in zvaža razno stavivo, in potem še le misli, kako bo po določenem načrtu zgradil lepo hišo. Notranjo zvezo verskih resnic uvideti je mogoče še le tedaj, ko je krščanski nauk dovršen. Sploh pa katehetika analitički učbi ni kaj prijazna, ker vedno bo stalo poglavitno njeno načelo: čim manjši so učenci in čim slabejega razuma so, tem gosteje naj katehet nastopa sintetično pot. Če novi katekizem torej pogreša strogo znanstvene osnove, je pa zato jako praktična knjiga. Tukaj velja mutatis mutandis znana beseda sv. Avguština: »Melius est, ut reprehendant nos grammatici, quam non intelligant populi.«

Novi katekizem pa nikakor ni brez zistematike, samo da je njega osnova čudno priprosta, celo primerna torej učni knjigi, katera je zlasti mladinskim slojem namenjena. Osnova novega katekizma je posneta, če izvzamemo peto poglavje, po Rimskem katekizmu, in ima torej za se najkrepkejo zaslombo Rimske stolice in sv. trident. zbora. Rimski katekizem, ki je dvajset let mlajši od Kanizijevega, pravi — gotovo tudi z ozirom na pragmatiko Kanizijevega katekizma. »Premodro so naši predniki vso to bogato tvarino in osnovo zveličavnega nauka v ta štiri poglavja spravili in razdelili: v apostolsko vero, v zakramente, v deset zapovedi in Gospodovo molitev.«[1] Res mora vsak, kdor pozna obširnost in raznovrstnost katekizmove snovi, čuditi se orjaškemu duhu zv. Kanizija, ki je to velikansko poslopje postavil na tako priprosto podlago. In prav ta osnova kateheta pri učbi vrlo podpira, ker omogoči, da krščanski nauk navezuje na najbolj znane reči, kakor na pregledno okostje. Takšna osnova katekizma se prikupi tem bolj, ker apostolsko vero, Gospodovo molitev, božje zapovedi in zakramente treba vsakemu kristijanu vedeti, in če mladi svet sploh kaj vé iz katekizma, znana so mu prav gotovo ta vprašanja, in s temi znanimi rečmi mu je več ali manj jasna vsa snov krščanskega nauka.

Ko učenec v prvih štirih poglavjih zvé, kaj je zapovedano in kaj je prepovedano, mu peto poglavje naroča, naj se torej drži krščanske pravice in naj se v življenju ogiblje zla a dobro

[1] Prooem. Qu. XII.

naj dela. Da se je »Dostavek« Kanizijevega katekizma v novem katekizmu priklopil petemu poglavju, je prav umestno, ker ni močnejšega pripomočka za čednostno življenje, kakor misel na poslednje reči, ki človeka ohrani na poti pravice in ga stori stanovitnega do konca: »In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis (Eccli. 7, 40)«.

»Dodatek« novega katekizma obsega najbolj navadne molitve in izpraševanje vesti. Nujno je želeti, da se vsi katehéti dosledno in do besede držé teh molitvenih obrazcev, da se ne bo več v vsaki šoli, v vsaki hiši in cerkvi drugače molilo. Naše jezikoslovje ima drugod dosti prostega polja.

Naj blagoslovi dobri Bog na priprošnjo svojega svetega služabnika zv. Kanizija, čegar tristoletni smrtni dan smo lani praznovali, imenitno delo, v katerem je več modrosti in truda zakopanega, nego ga opaža tisti, ki samo njega površje razbrskava. A naj sveto nebo rosi svoj blagoslov tudi na vse katehete, katerim bo novi katekizem služil, in na vse katehumene, ki se ga bodo učili! —

Dr. I. Križanič.

Priprave za biblične katekeze.

Uvod.

Vse katehete, ki so delovali do sedaj v sv. katoliški cerkvi, lahko razvrstimo v dve vrsti. Jedni je na čelu sv. Avguštin († 430), drugi pa načeluje sv. Ciril Jeruzalemski († 386). Sveti Avguštin je učil krščanski nauk po historično-induktivni metodi ali sintetično, t. j. na podlagi svetopisemskih dogodkov je izvajal poglavitne resnice sv. vere in je tudi v tem smislu za svojega dijakona Deogratias-a spisal katehetično navodilo »De catechizandis rudibus«. Sv. Ciril pa je rabil dogmatično-deduktivno (analitično) metodo, t. j po 12 členih apostolske vere je razlagal verske resnice, podajal najprej dogme in potlej pojašnjeval.

V raznih dobah je prevladala sedaj ta, sedaj ona učna pot. Zlasti v srednjem veku in v racijonalistični polpretekli dobi se je preveč zanemarjala zgodovinska podlaga ter je bil pouk večkrat preveč teoretičen in vsled tega bolj suhoparen. V novejšem času se je to močno zasukalo in je obveljala neka srednja pot. Kolikor mi je znano, se sedaj najboljše katehetike (za verski pouk v ljudskih šolah) strinjajo v tem-le temeljnem načelu: Prva in glavna reč bodi verouk, t. j. katekizem, biblične

zgodbe pa krepak pomoček katekizmu. Zgodbe učiti brez ozira na katekizem bi bilo prazno delo, katekizem razlagati brez svetopisemskih zgodeb pa jako težavno, v nekaterih oddelkih celo nemogoče. Oboje mora torej katehet rabiti, katekizem in zgodbe; vendar s tem razločkom, da v nižjih oddelkih prevladujejo zgodbe, ker le po zgodbah je možno nazorno učiti veronauk; v višjih razredih pa sta oba predmeta ločena. Pa četudi nastopijo tu zgodbe samostojno pot, zmiraj jim mora ostati še glavna smer — katekizem; katekizem je tudi tu glavna reč, zgodbe pa le sredstvo, ko bi se katehet ne oziral na katekizem, učil bi biblične zgodbe, kakor se učijo navadni berilni sestavki.

Po tem kratkem pojasnilu prestopimo takoj k praksi: kako je učiti biblične zgodbe? Pri malih otrocih se pove zgodba v krajših kosih; potem se pa spretno izprašuje stavek za stavkom, da si učenci prisvoje vsebino, imenitnejše reči prav doslovno; na to se izvajajo iz povedane zgodbice verske in dejanske resnice, kolikor jih je že primernih za prvence, ter se naposled še pridene uporaba za življenje. O tem sem že nekaj napisal v »Krščanskem Detoljubu«. Tukaj pa se mislim ozirati le na biblični pouk v višjih razredih ali oddelkih ljudskih šol.

Kako se torej naredi dobra biblična katekeza po knjigi za višje razrede? Dobra biblična katekeza imej pet delov, ki si jih po znanih 5 formalnih stopinjah lahko razdelimo tako-le:

I. Kratek uvod naj vzbudi pri učencih pozornost na novo zgodbo; navadno ima ta uvod zvezo s poprejšnjim, včasih pa že zadoščuje, če se le naslov nove zgodbe pové z drugačnimi besedami. Le, če so v zgodbi kake popolnoma neznane reči, naj se že pred pripovedovanjem prav kratko razjasnijo, da morejo otroci slediti pripovedovanje.

II. Nato pové katehet vso zgodbo tako, kakor je v učni knjigi, in sicer kolikor mogoče doslovno, ker priprostejše in bolj detinsko bi znal teško kdo pripovedovati, kakor pripoveduje sv. pismo. Četudi pomnenje (memoriranje) stane nekoliko truda, naj se vendar nikar ne zanemarja; tak trud bode obilno poplačan. Otrokom le brati zgodbo bi bilo prepolovičarsko. Pripovedovanje bodi živo, dovolj glasno, deklamatorsko; ne sicer preveč v takozvanem »pridigarskem tonu«, a tudi ne prepodomače, marveč resnobno, slovesno, prisrčno; katehet naj sam čuti, kar pripoveduje. Razlage naj pa še tukaj ne vmešava, da ne slabi utiska in pregleda.

III. Med pripovedovanjem so imeli učenci knjige še zaprte; sedaj naj jih odpró. Prične se pojasnjevanje besedno in stvarno. Pojašnjujejo naj se nejasne besede, pa tudi take reči iz

zgodovine, zemljepisja, narave, družinskega življenja starih in sedanjih časov, katere utegnejo biti otrokom še nejasne. Da se ne trati dragi čas, naj se razlagajo res le samo neznane besede in reči. Zato naj si katehet že poprej odbere in v svoji knjigi podčrta take besede. Pri tem naj se ravna po znanju svojih učencev; mestnim otrokom je znano marsikaj, česar ne poznajo kmetski, in obratno; ozirati se mu je tudi na lokalizme. Ako katehet ne vé prav določiti o kaki reči, je li znana, ali ni, naj vpraša, in če dobi povoljen odgovor, na kar nadaljuje.

To pojašnjevanje se najlažje vrši tako, da učenci beró, sedaj ta, sedaj oni, in kadar pridejo do kake neznane reči, naj preneha ob koncu dotičnega stavka ali odstavka, da se pojasni. Na jedno reč moram pa še posebej opozoriti. Kakor si dober govornik v cerkvenem govoru odbere tu pa tam moment, ki se mu zdi primeren, da vzbuja čustva, — da seže do srca; jednako lahko dobi katehet zlasti v biblični katekezi tak moment, ki ga — najprimernejše takrat, ko priberó do takega mesta, ali pa ob koncu — bolj obširno in jako živo opiše, da vzbudi pri mladih poslušalcih domišljijo in po nji ogreje mlado srce. Seveda mora katehet sam čutiti, če hoče vzbuditi slično čustvo v detinskem srcu. Prepogosto pa naj ne ponavlja tega, marveč le tam, kjer se prilika, rekel bi, sama nudi; pretirana sentimentalnost nikjer ne hasni, torej tudi ne v šoli. Ko bi bilo dovolj časa, bi otroci ponovili zgodbo, da si že v šoli zapomnijo vsebino; a to bodi domača naloga, da se naučijo zgodbo na pamet, vsaj važnejše reči in doslovno. Vsekako pa naj podá katehet sumaričen pregled in naj opozori na posamezne oddelke.

IV. Četrta jako važna točka vsake biblične katekeze je: zveza s katekizmom. Imenovali bomo ta del: razlago (»Deutung«), kakor evangelij pravi, da je Jezus pisma razlagal učencema, ki sta šla v Emavs. Katehet naj premisli, katere verske in dejanske resnice v katekizmu so v naravni zvezi z dotično zgodbo; n. pr. katera lastnost božja, predpodoba Jezusova, čednosti ali grehi v zgodbi imenovanih oseb itd. Nekaj naj otroci poiščejo sami, drugo naj doda katehet. To in naslednjo točko obravnavajo nekateri še le v prihodnji uri, ko so se učenci na pamet naučili vso zgodbo.

V. Zadnja točka je pa: uporaba t. j. učencem naj se pové, kaj naj z ozirom na povedano zgodbo izpolnjujejo že sedaj, česa naj se ogibljejo; včasih naj se opozorijo tudi na to, kar jim bo koristilo v poznejšem življenju. To pa se ne sme zgoditi kar splošno, češ: »Pridni bodite, pa pridete kdaj v nebesa«; ali pa: »Nikar ne

grešite, da ne pridete v pekel«, marveč treba je otroka podrobno opozoriti na posebne slučaje: k d a j, k j e, kako naj stori (oziroma opusti) to ali ono. Ne preveč hkrati! Važnejše reči naj pridejo večkrat na vrsto.

Dve reči moram še posebej poudarjati: *a)* Katehet skrbi za to, da bodo otroci veliko sami sodelovali! izprašuj torej sproti, kar je razložil bolj važnega. *b)* Uporabljaj dobro vsak trenotek za ta nauk odločene ure; škoda bi bilo za vsako minuto.

Iz povedanega je razvidno, da je dobra katekeza nekako p r e m i š l j e v a n j e z otroci. Kakor pri premišljevanju sodelujejo vse dušne moči: domišljija, spomin, um ali razsodnost, še posebej pa srce, ter ima svoj sad v trdnih sklepih za bogoljubno življenje; slično naj bi se vršilo pri vsaki katekezi v šoli.

Namenil sem se nabirati za take katekeze primernega gradiva, kakor je podajejo najboljši komentarji, pa še kaj pridejati iz lastne izkušnje. Oziral se bom na šolsko knjigo iz leta 1896., ki je sedaj zaukazana.

Veselilo me bo, če vsaj večje veselje in zanimanje vzbudim za ta prelepi šolski predmet.

I. Stvarjenje sveta. Bog posveti soboto.

I. Uvod. Danes pričnemo jako imenitno delo. Zgodbe sv. pisma so na vrsti. Sveto pismo so od nekdaj zelo čislali in spoštovali vsi dobri ljudje. Nekateri svetniki so je tako častili, da so je le klečé brali. Imejte tudi vi, dragi otroci, zelo v čislih zgodbe sv. pisma. Slišali ste že mnogo svetopisemskih zgodeb; a letos se jih bomo posebej učili obširnejše in natančneje, ker sedaj se vam je že bolj razvil vaš razum, da boste lahko razumevali mnogokaj, česar poprej še niste mogli. Le prav pazljivo poslušajte mojo razlago in dobro se potlej doma naučite vsako zgodbo; nobene ne smete izpustiti, kolikor vam jih bom odkazal za učenje.

Prvo zgodbo, o stvarjenju, ste slišali že večkrat. Otroci! jaz sem jo še veliko večkrat slišal, kakor vi, a vendar se mi zdi vedno lepa, in še lepša, kolikor bolj jo premišljujem. Upam, da jo boste tudi vi radi zopet poslušali, posebno nje razlago.

II. Pripovedovanje iz knjige. Ta točka se morda (tukaj izjemoma) lahko opusti, ker je vsebina že itak znana bolj odraslim otrokom, in se preide kar k III. točki.

III. Pojasnjenje. Odprite knjige! Beri n a p i s! „Z g o d b e s v. p i s m a“ je zato napisano, ker se ne bomo učili vsega sv. pisma, ker to je ogromna knjiga, ki bi se je kar ustrašili, ko bi se morali učiti vso po vrsti. Iz te velike knjige so za vas tukaj odbrane le imenitnejše dogodbe, katerih se pa

lahko na pamet nauči, kdor je priden. — Zaveza je v obče neka medsebojna pogodba ali dogovor, v katerem dve osebi ali dve stranki nekaj obljubita in nekaj zahtevata druga od druge. Taka zaveza je tudi med Bogom in človeštvom. Bog je človeku obljubil, da mu bo naklanjal svojo pomoč, storil ga časno in večno srečnega, ako mu bode zvesto služil in izpolnjeval njegovo sveto voljo. Kaj je Bog storil izvoljenemu ljudstvu in kako se je ljudstvo vedlo do Boga, nam pové stara zaveza; obnovljenje božje zaveze med Jezusom Kristusom in njegovimi verniki pa nam opisuje nova zaveza. Ker je Bog sklenil to zavezo s človeštvom popolnoma prostovoljno, iz gole ljubezni, in ker je stopila v popolno veljavo s Kristusovo smrtjo, imenuje se tudi testament. Ker je Kristus novo zavezo imenoval testament (prim. besede pri spreminjevanju), obveljalo je to ime tudi za staro zavezo. Glavni del, rekel bi, središče zaveze, so zapovedi ali postava, in ker imenujemo postavo z drugo besedo tudi zakon, pravimo večkrat: stari in novi zakon.

Drugi napis: Najstarejše zgodbe itd. Pred koliko leti se je to zgodilo? Kaj ne, kako častitljive so vse te dogodbe!

a) Prvotno stvarjenje. V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo. Vsaka beseda v tem stavku je znamenita. Kdo? Bog je začetnik sveta in vseh stvarij, ne kdo drugi, kakor so si domišljali stari pagani in še pozneje nekateri krivoverci. — Kdaj? V začetku, takrat, ko razven Boga še ničesar ni bilo, ko se je še le začel čas. S svetom se je čas začel, s svetom bo prenehal, in potlej bo zopet le večnost. — Kako? Vstvaril, t. j. iz nič je naredil vse. — Kaj? Nebo in zemljo, t. j. vse, kar je razven Boga, vesoljstvo in, kar je v vesoljstvu, nebesa in nebeške duhove; „vse, kar je v nebesih in na zemlji, vidno in nevidno“ (Kol. 1, 16); „dvojno stvar, duhovno in telesno, angele in svet, in potlej človeka, ki je nekako skupina iz duha in telesa“ (Vat. zb. III. 1). Morda bi se še bolje reklo: „nebesa in zemljo“, ker „nebo“ je nastalo drugi dan.

Nadaljno sporočilo govori le o zemlji in o tem, kar je ž njo v zvezi. Pusta, še vsa v neredu, razne snovi so bile še brez reda pomešane; kakor učeni možje mislijo, bila je še sama tekočina, in prvotno še celó zmes raznih plinov. Prazna, brez rastlin, brez živalij in ljudij. — Duh Božji, sv. Duh, tretja božja oseba, je začel razodevati svojo moč, da bi uredil neurejeno snov ali tvarino, razločil, kar je imelo biti razločeno, in polagoma uravnal zemljo za prebivališče, živalim in ljudem. Cerkvena pesem: „Pridi stvarnik, sveti Duh!“

b) Drugo stvarjenje (v šestih dneh). 1. Bog je rekel. Bog je duh, torej ne govori tako, kakor mi. Če hoče človek naznaniti svojo voljo, tedaj govori, ukaže, zapové. Torej rekel = hotel (ukazal). — Svetloba še ni mogla prihajati od solnca, ki je začelo sijati na zemljo še le četrti dan. Od kod je prihajala ta prvotna svetloba, nam ne pové sv. pismo. To pa vemo, da svetloba ne prihaja samo od solnca, saj daje tudi elektrika luč, v zraku

nastaja blisek, celo kamen dá iskro. Bog je najprej vstvaril luč, ker je za življenje najbolj potrebna, tudi za rastline. — Menjavanje teme in luči se imenuje dan. Je-li bil to dan 24 ur, kakor sedaj, nam sv. pismo ne pové, ker nam ni treba za zveličanje, da bi vedeli to. Lahko si tudi mislimo, da je bila daljša dôba. Jeden dan je pred Gospodom, kakor tisoč let in tisoč let, kakor jeden dan (II. Pet. 3, 8, cf. ps. 90, 4). Vsaj prvi trije dnevi se ne morejo računati v sedanjem smislu.

2. Nebo, ozračje, ki 111 *km* (30 ur) visoko zemljo obdaje okrog in okrog in nam se zdi modre barve, kadar ni oblakov, ki imajo tudi isti dan svoj začetek. (Pristavek „v tem hipu“ naj se ne poudarja, ker se ne dá prav v soglasje spraviti s svetno vedo in je brez potrebe prišel v knjigo.) Opozori naj se na razliko: nebó in nebesa. Druga bistvena potreba za življenje je zrak.

3. Pod nebom, t. j. pod ozračjem = na zemlji. En kraj, t. j. veliko zemeljsko morje, iz katerega se vzdiguje 5 delov sveta. Nastali so studenci, potoki, reke, jezera in morja, kakor nam lepo popisuje psalmist (103, 6 id.): Na hribih so vode stale. Pred tvojim žuganjem (t. j. vsemogočnim poveljem so bežale. Gore so se vzdignile in doline so se vsedle na mesto, ki si jim je ustanovil. . . Ti pošiljaš studence po dolinah, da med gorami vode tečejo. Skoro jedna četrtina zemeljskega površja (27 %) je suha zemlja, skoro tri četrtine (73 %) pa morje. Še le sedaj je moglo uspevati rastlinstvo. — Rodovitno drevje, t. j. tako, da se je potlej samo dalje zasejalo po semenju, ter mu ni bilo treba novega vstvarjenja. (Pristavek „ob enem“ je nepotreben, pa tudi nejasen.)

Tretji dan so že začele rasti rastline, ker so bili vsi pogoji za tako rast: zrak, luč, tako razmerje med suho zemljo in morjem, da se more potrebna vlaga širiti na vse strani po oblakih in raznih vodah.

4. Četrti dan je Bog tako odredil, da je solnce začelo zemlji dajati luč in gorkoto, da je luna jela sijati in se je prikazalo na nebu brez števila zvezd. Mogoče je (sv. pismo nam tega ne pové), da je Bog ta nebna telesa že poprej vstvaril, takrat ko zemljo, a niso še naravnost vplivala na zemljo do te dobe. S tem smo dobili tudi mero, s katero merimo čas: dan, letne čase, leto. (Na tej stopnji že otroci vedó, kako. Besede: „Komaj Bog to izgovori . . .“ tudi niso opravičene, zopet nepotrebne.)

Sedaj je bilo že vse pripravljeno tudi za živali.

5. Začele so se živali nižje vrste.

6. Bog je vstvaril živali višje vrste. Naj se še tukaj pristavi: „Na zadnje je Bog vstvaril človeka“, s vprašanjem: Zakaj na zadnje? in s pripomnjo: O vstvarjenju človeka se bomo natančnejo učili v 3. zgodbi.

Bog je pogledal. . . vse je bilo dobro, t. j. vse je bilo tako, kakor je hotela imeti božja dobrota in modrost; vsaka reč je bila tako dobra in primerna za tisti namen, za katerega jo je Bog vstvaril, da boljša in

primernejša ni mogla biti. Da sedaj ni več vse tako, je zakrivil greh. (Pred besedico „dobro“ naj se vstavi „jako“ ali „prav“.)

Za srce. Veliko so nam že povedali in napisali učeni možje o veličastvu in lepoti stvarstva božjega. Pa še nam niso razkrili vse lepote in krasote in je ne bodo, če se tudi trudijo do sodnjega dne. Toliko manj morete vi, še neizkušeni otroci, spregledati toliko lepoto in veličje. I, pa vsaj poskusite nekoliko; dajte, vam bom pomagal. Strmeti moramo in se ne moremo načuditi, naj se ozremo, kamor se hočemo: navzgor, okrog sebe, v globočino morja in zemlje; naj gledamo velike reči ali male, ali s prostim očesom, ali daljnogledom ali drobnogledom . . . Kako velika je naša zemlja! Pot okrog nje je 5400 milj; njeno površje 9 milijonov 281.000 kvadr. milj; telesnina 2 milijardi 662 milijonov kubik milj. Solnce je 1,400.000krat večje nego zemlja. In vendar so še veliko večje krogle v nebesnem prostoru; nekatere so tako velikanske, da ko bi stale v tej daljavi kakor naše solnce in bi zjutraj ob šestih vzhajale, bi zvečer ob šestih še ne bile popolnoma izza gorá. Oj, otroci, kako neizmerno velika telesa so to! — Naša zemlja je 21 milijonov milj oddaljena od solnca; topova krogla, ki bi letela vedno z jednako hitrostjo, bi za to pot potrebovala 25 let. Neptun, ki se tudi okrog solnca suče, kakor naša zemlja, je 624 milijonov milj oddaljen od solnca; topova krogla bi potrebovala za to daljavo do 800 let. Zvezde, ki ne pripadajo našemu osolnčju, so še tisočkrat, milijonkrat bolj oddaljene od nas. Luč, ki preleti 42.000 milj v jedni sekundi, potrebuje več bilijonov let, da od teh zvezd prisveti do nas. Otroci, kolika neizmerna oddaljnost je med nebesnimi telesi (svetovi)! — Okrog našega solnca se suče 8 večjih in (med četrtim in petim) 280 manjših planetov. Najbližji planet (Merkur) je 8 milijonov milj oddaljen od solnca, in najbolj oddaljeni (Neptun), kakor sem že rekel, še nad 600 milijonov milj. Na nebu je pa (že do sedaj opazovanih) okrog 30 milijonov stalnih zvezd (solnc), okoli katerih se vrsti še mnogo drugih zvezd. Oj, otroci, kako neizmerno veliko je prostorje in koliko število nebeških teles je v vesoljstvu! In vse to je ljubi Bog naredil iz nič, po svoji vsemogočni volji! Kako je neskončno mogočen, kako neskončno veličasten! — Kaj pa, ko bi hoteli še naštevati in preiskovati vse brezštevilne reči, katere je Bog vstvaril na zemlji, v morju in pod zemljo, od velikega slona in leva do najmanjšega črvička in neznatne mušice, od velikanske cedre do najmanjše rastlinice pod grmom, pa saj bi ne prišli do konca! Kaj pa še celo, ko bi mogli poznati število in veličastnost nebeških duhov in vso krasoto nebeškega kraljestva, o katerem pravi Jezus sam, da je izvoljencem pripravljeno od začetka sveta! Oj, otroci, strmite, — kako veličasten, kako mogočen je Bog, stvarnik nebes in zemlje!

Pregled stvarjenja v dveh vsporednih skupinah: v prvih treh dneh ločitev luči od teme, vode od kopnega (2. dan — navzgor, 3. dan — narazen); v zadnjih treh dneh olepšava zemlje (1. dan luč — 4. dan solnce in zvezde;

2. dan ločitev zraka in vode — 5. dan ribe v vodi, ptice v zraku; 3. dan suha zemlja in rastline na nji — 6. dan živali in naposled človek).

c) Sobota. Bog je počival, to je v podobi rečeno. Človek potrebuje počitka, kadar je veliko delal, ker je truden. Ali se more Bog utruditi? Zakaj ne? Počival je, torej pomeni: Ko je bil Bog šesti dan vstvaril človeka, je nehal vstvarjati, potlej ni vstvaril nobene reči več.

To počivanje pa nam naznanja še kaj več. Če so posamezni dnevi daljše dôbe, je sedmi dan tudi taka dôba, ki traja do sedaj in bo trajala do sodnjega dne. Tudi po stvarjenju še Bog deluje. Jezus je sam rekel: Moj Oče dela doslej, tudi jaz delam (Jan. 5, 17). Bog ohranjuje in vlada svet, skrbi, da se vrši vse po zakonih, katere je dal stvarem ob stvarjenju.

O 7. dnevu pove sv. pismo še dve reči: Bog je blagoslovil ta dan, t. j. hotel je, naj ta dan donaša dušni in telesni blagor ljudem, kateri ga bodo praznovali po njegovi volji, ta dan bodi vir posebnega blagra; posvetil, t. j. hotel je, naj bo ta dan svet, Bogu posebej posvečen, drugačen, kakor drugi dnevi.

IV. Razlaga (zveza s katekizmom). 1 Iz stvarstva spoznamo, da je Bog in kakšne lastnosti ima (Vpr. 58).[1]

2. Bog je večen. V začetku . . . (Vpr. 47.)

3. Bog je vsemogočen. Bog je rekel . . . (Vpr. 52).

4. Bog je neskončno moder. Bog je pogledal vse . . . . Vpr. 51). Vse stvarstvo kaže božjo modrost. Opozarjam le na jedno reč. Koliko rek in veletokov donaša leto in dan po dnevi in po noči, brez prenehanja neizmerno množino vode v morje, in vendar ne prestopi bregov. Zakaj ne? . . . Kako skrbi ljubi Bog, da se potoki in reke ne usuše? . . . Ko bi v zraku ne bilo vlage, bi moralo na zemlji prenehati vse življenje, rastlinstvo . . . Ko bi voda vedno stala, bi se usmradila. Kaj stori, da voda v morju ni nikdar mirna? . . . Večkrat tudi hudi viharji razburkajo vodo v morju prav do dna . . . Modrost božja se pa kaže tudi v najmanjši stvarci.

5. Bog je neskončno dobrotljiv (Vpr. 55, 66). Bog ni vstvaril le takih rečij, katere so nam bistveno potrebne, marveč veliko jih je tudi za olajšavo in veselje.

6. O stvarjenju, ohranjenju in vladanju sveta (Vpr. 65—75).

7. Gospodov dan. (Vpr. 395, 487).

V. Uporaba. Božje veličastvo, ki se razodeva v vsem vstvarjenju, nas priganja, da imejmo veliko spoštovanje do Boga in do vsega božjega. Svet strah naj te navdaja, kadar stopiš v hišo Gospodovo, kadar klečiš pred Najsvetejšim! Kako si se vêdel vpričo Boga? Kako malo spoštljivosti si imel za njegovo presveto ime? In kako površna in slaba je bila večkrat tvoja

[1] Vprašanja navajamo iz novega „Velikega katekizma".

molitev? Odslej mora biti to drugače! — Rad preglejuj in premišljuj stvarstvo božje in hvali vsegamogočnega Stvarnika. Misli pri vsem, kar vidiš: To je vstvaril predobrotljivi Bog. Čast in hvala mu bodi! Strmé častimo njegovo moč in modrost! Kolikor je zvezdic na nebu, kolikor cvetlic na polju, kolikor listov na drevju, kolikor kapljic v morju: tolikrat bodi hvaljen in češčen neskončno dobri in modri, vsemogočni Bog! (Dalje prihodnjič.) *Prof. A. Kržič.*

„Saj itak nič ne pomaga!“

Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi dicens: Surge et vade in Niniven civitatem grandem, et praedica in ea, quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, ut fugeret in Tharsis a facie Domini, et descendit in Ioppen, et invenit navem euntem in Tharsis; et dedit naulum eius, et descendit in eam, ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini (Jon. 1, 1—4). Tako, si je mislil prerok, bo najboljše. Kaj bi naj jaz v Ninivah pridigoval? Jaz še za Ninive prav ne vem, kje da so, in jezika prebivalcev tistega velikega mesta tudi ne umem. In slednjič, kdo me bo pa hotel poslušati?

To ravnanje pa ni bilo po božji volji. „Et praeparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Ionam . . . Et dixit Dominus pisci, et evomuit Ionam in aridam. Et factum est verbum Domini ad Ionam secundo, dicens: Surge et vade in Niniven civitatem magnam, et praedica in ea praedicationem, quam ego loquar ad te. Et surrexit Ionas et abiit in Niniven iuxta verbum Domini . . . Et coepit Ionas introire in civitatem itinere diei unius et clamavit et dixit: Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur. Et crediderunt viri Ninivitae in Deum, et praedicaverunt ieiunium, et vestiti sunt saccis a maiore usque ad minorem (Jon. 1, 16; 2, 1, 11; 3, 1—5).

Izgovor, da ne more prerok ukaza Gospodovega izvršiti in pa da je itak ves trud izgubljen, je bil torej prazen.

Čisto drugače je sodil sv. Frančišek Saleški. Thonon, glavno mesto pokrajine Chablais, je bil ves v Kalvinovih zmotah in poln srda proti sveti katoliški cerkvi. Svetnik se pa težavnega dela ni zbal in 14. kimovca 1594. l. je pričel svoje apostolsko delovanje v Thononu. Pa kako? Cerkve niso imeli katoličani nobene več in tudi sobane ni mogel dobiti, da bi v njej pridigoval. Med presveto daritvijo mu pride misel, ki je bila gotovo od Boga: začel je svoje katoliške razgovore in zagovore spisovati na posebne liste, katere je potem sam po ulicah razobešal, naj bi meščani tudi njegova naznanila brali. Pomagalo je. Kar pri prvem listu se je zbralo več radovednežev in pri drugem tudi, in pri tretjem isto tako. Začelo se je torej v Thononu zopet

govoriti o zveličavnem nauku, in v treh letih se je mesto zopet pomladilo in sv. vera se je med prebivalci širila in donašala zveličanskega sadu. Te svoje lističe je svetnik pozneje zbral in uredil, in tako je nastala knjiga njegovih razgovorov.

V Thononu je spisal sv. Frančišek tudi na posameznih listih še drugo vrsto razprav, katero je pozneje imenoval „Zastavo sv. Križa“.

Ko so se razmere nekoliko zboljšale, si je uredil svetnik tudi sam svojo tiskarno in je širil nauke Zveličarjeve tudi s knjigami in sicer z najboljšim uspehom. „Quam expeditionem alacri animo suscipiens, asperrima quaeque perpessus est, saepe ab haereticis conquisitus ad necem, variisque calumniis et insidiis vexatus. Sed inter tot discrimina et agones, insuperabilis eius constantia semper enituit: Deique ope protectus septuaginta duo millia haereticorum ad catholicam fidem reduxisse dicitur, inter quos multi nobilitate et doctrina insignes numerantur“ (Lectio 5. in off. die 29. Ianuarii).

Bogoljubni misijonar se je tolažil v svojem trudapolnem delovanju z besedami sv. Frančiška Asiškega: „Voluptas brevis, paena aeterna; — Modica passio merces perpetua“, in je bodril samega sebe, govoreč: „A cause des biens que j'attends, Les travaux me sont passe-temps“. (La vie devote, cinquième partie, chapitre 18.)

Sv. oče Pij IX. je sv. Frančiška Saleškega proglasil za cerkvenega učenika ter ga izvolil za patrona ali zaščitnika katoliškega časopisja. Hvaležno mesto Thonon pa stavi ravno zdaj svojemu apostolu v čast in zahvalo novo svetišče, za katero je kardinal in nadškof lijonski 17. velikega srpana 1889 posvetil temeljni kamen.

Tako delujmo tudi mi, z živo besedo in s peresom pod zastavo sv. Križa, ne pa da bi samo tarnali: „Saj itak nič ne pomaga!“ To načelo se v moralki ne da opravičiti. Bog nas kliče na delo: „Cumque venisset (Elias) illuc, mansit in spelunca. Et ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia? at ille respondit. Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, et quaerunt animam meam, ut auferant eam . . . Et ait Dominus ad eum: Vade et revertere in viam tuam per desertum in Damascum . . . et Iehu filium Namsi unges regem super Israel; Eliseum autem filium Saphat . . . . unges prophetam pro te“ (III. Reg. 19).

Kakor je poročal „Vaterland“ v št. 123 letnika 1897, je pisal sv. oče Leon XIII. nadškofu v Toulousu 26. sušca 1897 za njegovo duhovščino in njeno zložno delovanje znamenito vodilo: „Boljše je odpovedati se vsej samosvojosti, kakor pa brez pravega reda po svoji volji udrihati na vse strani ali pa, ko se je kdo takega bojevanja naveličal, se poskriti in blagonosno delovanje popolnoma zanemarjati“. Tudi mi slovenski duhovniki kakor dobro

urejena četa delujmo neumorno za čast božjo in zveličanje duš, tako bomo najlepše osvetlili lice predragi domovini, ker: „Iustitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum“ (Proverb. 14, 34). *Dr. Jožef Pajek.*

Raznoterosti.

Slika križanja Kristusovega. Nedavno so časniki poročali, da je starinoslovec Orazio Marucchi v Rimu na Palatinu našel sliko križanja Kristusovega, celo z imenoma „Chrestus“ in „Pilatus“. Ta novica je vzdignila veliko prahu zlasti po laškem časopisju. Bilo bi to res znamenito odkritje, važno ne le za starinoslovca, marveč tudi za bogoslovce in zgodovinarje. Ta najdba bi se lahko vsporedila znanemu sramotilnemu križu (Crocifisso graffito — das Spottcrucifix), ki se sedaj hrani v Museo Kircheriano v Rimu. Žal, da je tukaj časnikarska domišljija delala po svoje, hladna znanost ji je pa podrla njene zgradbe. Rimsko društvo za krščansko arheologijo je priobčilo natančne fotografije raznih opraskov (graffito) na stenah Tiberijeve palače, dodavši različne razlage. Opisovanje je jako natančno in vodi do sklepa, da so vsi dosedanji poskusi, ki hočejo razložiti dotične slikarije, puste podmene. Odločno pa društvo arheologov prosvedуje proti fantastičnim opisom laških in ptujih časnikov.

Še odločneje govori Marucchi sam, kateremu se pripisuje ona najdba. Celo reč je razložil v pismu od 15. svečana t. l. na Cozza-Luzi, predsednika arheologičnega društva.

Proučavajoč že dalj časa spomenike na Palatinu, naletel je koncem prosinca t. l. nekega dne na ometu prizemne sobane v Tiberijevi palači na rôdo slikarijo, ki ga je na prvi pogled iznenadila. Videli so se potezi v podobi križa, zraven nekake stopnice in osebe v različnem položaju in jedna s kladivom v roki. Med drugim se je zdelo, kakor bi nekoga vlekli čez stopnice . Sliko so ogledovali tudi drugi strokovnjaki in na vse je napravila utisek, da predstavlja križanje. Krog slike so pa bili napisi, in za čudo našli so nekateri besedo Pilatus, drugi Piletus; celo besedo Crestus so brali med različnimi nejasnimi črkami. — Naravno je, da se je Marucchi o tem veliko pogovorjal s strokovnjaki, a vse je bilo le privatno. Privatne pogovore so pa časniki raztrobili kot gotovo dejstvo. Maruchhi je prosvedoval v laških in drugih časnikih, a zastonj. Šlo je namreč ne le za njegovo učenjaško veljavo, marveč tudi za čast krščanske znanosti. Stvar sama se je pri natančnejem opazovanju nekoliko drugačno pokazala. Najprej je našel med napisi e r o t i č n e verze. Slika sama, ko jo je več časa opazoval in previdno opral steno, ni več imela onega utiska, kakor prvikrat. „Ko bi me sedaj kdo vprašal“, pravi Marucchi, za razlago onega prizora, ne bi mu znal odgovoriti; in mislim, da vse predložene razlage ne zadoščujejo.“ Kratko: kaj je predmet dotične slike, se za sedaj ne more določiti. *F. K.*

Casus reservatus episcopalis. Severinus matrimonium initurus Confessionem vult peragere generalem. A Claudio Confessore amice susceptus inter alia confitetur se ante 5 annos in iudicio peierasse. Quod quidem iam confessus erat et absolutionem quoque acceperat, nunc tamen hoc quoque peccatum in confessionem generalem vult includere. In Claudii dioecesi peieratio est casus reservatus Episcopo sed non diutius quam per unum circiter annum. Dubitat Claudius, utrum habeat iurisdictionem absolvendi Severinum a dicto peccato, quod licet iam alia vice absolutum, nunc tamen principalem materiam constituit. Tandem ipsi impertit absolutionem huic innixus rationi, quod peccatum commissum fuerit, cum peieratio nondum peccatum Episcopo reservatum esset. An recte egit Claudius?

Odgovor: Greh, ako je enkrat odpuščen, ne oživi več, četudi grešnik po spovedi zopet greši. (Dr. Egger, Ench. dogm. spec., edit. III., n. 567, 4.) To je splošno veljavno pravilo, naj si bodo grehi kakoršnikoli. Tudi pridržani greh torej ne oživi nikdar zopet. Pač pa so lahko vsi že odpuščeni grehi zopetna tvarina sv. spovedi in sicer takozvana prostovoljna in zadostna daljna tvarina. Vpraša se sedaj, ali pri pridržanih grehih, ki so le prostovoljna daljna tvarina, nanovo nastopi pridržaj? Ali je zopet navadnemu spovedniku odtegnjena sodnost čez te grehe? Sv. Alfonz odgovarja na to: „Qui a superiore absolutus est a reservatis, potest ab iisdem postea absolvi a quovis; quia non sunt amplius materia necessaria confitenti". Lig. VI. n. 596. Grehi, ki so le prostovoljna in zadostna tvarina, ne poznajo torej nobenega pridržaja več.

In casu nostro periurium Severini non fuit materia necessaria, unde Claudio iurisdictio non fuit restricta eiusque dubium ex ignorantia provenit.

Absolutio impertita fuit utique valida, ast ratio, cui innitebatur, omnino falsa. Recta ratio, cur Severinus absolvi possit, est, quia iam antea a peieratione directe erat absolutus. Posito nempe, quod Severinus ante annos 5 peierasset et exhinc nondum Confessionem peregisset vel periurium in Confessionibus reticuisset, Claudius eum iuxta regulas generales (nisi speciales circumstantiae adessent) absolvere non posset. Casus reservatus respicit praesentem Confessarii iurisdictionem, non vero tempus, quo peccatum commissum fuerit; licet tunc talis casus reservatio non existeret, peccatum est reservatum. *A. P. Korošec.*

Veliki petek ali se kje služi sv. maša? „Hod. et seq. bid. proh. M. priv. ex Decr. Clem. XI.", to se pravi: Danes, jutri in pojutrišnjem so po določbi p. Klementa XI. prepovedane tihe sv. maše. Tako se bere v našem cerkvenem koledarju po večernicah Velikega četrtka. Mesto za to opombo je prav primerno odbrano, ker pred slovesno sv. mašo Velikega četrtka so tihe sv. maše izjemoma še dovoljene, n. pr. tam, kjer se Veliki četrtek obhaja zapovedan praznik, recimo: Oznanjenje Marijino. Tako smo se mi nekdaj v šoli učili, tako smo tudi doslej svoje učence poučevali. Rajni

profesor Lésar ima v svoji „Liturgiki“ [1] tudi dva tehtna vzroka, zakaj da se Veliki petek ne sme sv. maša opravljati: prvič, pravi, zato ne, „ker nam je (ta dan) spomin krvave daritve preživo pred očmi“; in drugič: „ker je s sv. mašo vselej nekako veselje združeno, veliki petek pa le tuga in žalost vejete.“

Kako sem se pa začudil, ko mi pokaže moj g. vikarij liturgiko nemškega profesorja v Gradcu, ki o Velikem petku piše blizu to, kar ranjki Lesar, a dostavlja: „le papež kot namestnik Kristusov bere ta dan sveto mašo.“ [2]

Prebrskal sem svojo in svojih gg. pomočnikov dotično knjižnico, a nisem ga našel pisatelja, ki bi bil pritrdil graškemu profesorju.

Zato sem pisal svojemu prijatelju, častitemu gosp. P. Juriju Schober, C. ss. R., konzultorju zbora za sv. obrede v Rim. Bil sem prepričan, da mi bo on to zagonetko do dobrega razjasnil. Res da mi je odpisal blagi ligvorijanec, a ne povsem tako določno, kakor bi si bil človek želel. Med drugim pravi: „Da bi sveti oče na Veliki petek bral sveto mašo, to nam je bilo celo novo.“

„Papež Pij IX. tega gotovo ni storil, ker je bil vsako leto v „Sikstini“ navzoč pri liturgiji Velikega petka. Tudi p. Leon XIII. je poprejšnja leta (dokler je še bil bolj krepek) tako ravnal. Da bi si sv. Oče smel to dovoliti (namreč Veliki petek sv. mašo služiti), o tem ni dvomiti, da bi pa to v resnici storil, to je pa drugo in veliko vprašanje. Gotovega o tem doslej nič nisem mogel zvedeti, vsekako bi pa rad poznal ono nemško liturgiko, ki si upa kaj takega trditi.“ Takih mislij so torej bili v Rimu pred pol letom.

Tolikoletni konzultor zbora za sv. obrede, tako sloviti rubricist, ta osebni prijatelj kardinala-prefekta zbora za sv. obrede v Rimu ni mogel zvedeti, da bi sv. Oče na Veliki petek služil sv. mašo, graški g. profesor bi pa to vedel? Mislim, da gg. profesorji, ki učijo liturgiko po Zetterjevi knjigi, ta stavek (o papeževi maši) z dobro vestjo prečrtajo.

Naj jih ne moti na čelu natisnjeno odobrenje te učne knjige od strani sekovskega in še osem drugih prečast. ordinarijatov. Takšno odobrenje, če je še toliko laskavo, ne izključuje podobnih pomot. V našem slučaju se je pa s temi aprobacijami še zelo napačno ravnalo. One so veljale le prvi izdaji te knjige, ki je izšla že leta 1887. ter so se proti cerkvenim določbam ponatisnile samovlastno v novi izdaji iz leta 1892. Ljubljančani so se pri novi izdaji Lesarjeve Liturgike vse bolj strogo držali starih določb, obnovljenih v apostolski

[1] Liturgika. Spisal Anton Lésar. IV. popr. natis. Ljubljana 1896. Kleinmayr & Bamberg; str. 19.

[2] „Zur Erinnerung daran, dass an diesem Tage das blutige Opfer Christi am Kreuze vollbracht wurde, wird am Charfreitage das unblutige Opfer des N. B., die hl. Messe, nicht gefeiert, nur der Papst liest als Stellvertreter Christi an diesem Tage die hl. Messe.“ (Katholische Liturgik von Karl Zetter. II. unveränderte Aufl. Graz 1892, „Styria“, str. 126.) *Pis.*

ustavi „Officiorum ac munerum“, ki zahteva za novo izdajo že potrjene knjige novega odobrenja.[1]

Kdor bi pa le še hotel trditi, da sv. Oče na Veliki petek bere sveto mašo, bi vsekako moral navesti dejstva in razločne določbe sv. rimske stolice. Samo mistični razlogi proti tako jasnim nasprotnim dekretom ne veljajo nič. Če pa ve kdo o tem vprašanju kaj določnega povedati, naj se blagovoli oglasiti do prihodnjič. *Dekan Voh.*

Konjice.

Orationes in Missis quotidianis Defunctorum. Decretum Generale Orationum in Missis Defunctorum ddo. 30. Iunii 1896. določuje, da se mora vzeti pri mašah za pokojne — rit. semidupl. — in Missis quotidianis, prva oracija za pokojnega — pro defuncto vel defunctis certo designatis, pro quibus Sacrificium offertur, ex iis, quae inscribuntur in Missali, secunda ad libitum, ultima pro omnibus defunctis. *J. H.*

Obhajilo pri črnih mašah. Dovoljeno je sv. obhajilo deliti neposredno pred, med, in po črni maši in sicer ne samo s hostijami, ki so bile posvečene v tisti maši, ampak tudi s poprej posvečenimi — per modum sacramenti. — Opombe: Nikakor se ne sme dati sv. blagoslov ne s ciborijem, ne z roko (S. R. C. 23. julija 1868). — Če ima duhovnik črno mašo pri oltarju, kjer ni shranjeno Najsvetejše, mora pred in po maši sv. Obhajilo deliti s štolo barve (dotičnega dneva) v direktoriju zaznamovane.

Ako mašnik obhaja pred ali po črni maši, se ob velikonočnem času po vrstici: „Panem de coelo . . .“ „Alleluia“ izpusti (S. R. C. 26. nov. 1878). *J. H.*

Kakšna štola se rabi pri obhajanju? Štola mora biti vselej „coloris officio illius diei convenientis“. Če je tedaj barva pri maši druga, kakor pri pri dnevnem oficiju, n. pr. ob vigilijah, votivnih mašah, mora se vzeti štola barve dnevnega oficija. S. R. C. 4. Sept. 1883. Kjer je navada, smela bi štola bele barve biti v velikonočnem času. S. R. C. 11. Aug. 1877. *J. H.*

Kyrie pri maši. Pri slovesni maši se moli Kyrie na epistoljski strani, kakor „introitus“; ali ne velja to sploh vedno, kadar je Najsvetejše izpostavljeno?

Kyrie se moli na listovi (epistoljski) strani:

1. Pri slovesni maši (missa solemnis, quae cum sacris Ministris et multo caeremoniarum apparatu cantatur); celebrant se ne obrne proti Najsvetejšemu, če je izpostavljeno, ampak vselej stoji proti mašni knjigi obrnjen, kakor pri „introitus“.

2. Pri peti maši (missa cantata — mašnik poje in pevci odpevajo). Opomba: Ako celebrantu asistuje kak klerik ali duhovnik, mora Kyrie

[1] Glej Const. apca Leonis PP. XIII. „Officiorum ac munerum“ VIII. Kal. Febr. 1896 (1897) v „Gesta et Statuta Syn. dioec. A. D. 1896 celebratae.“ Marburgi 1897 (p. 246—258). Tit. II. Cap. IV. Decr. 44. *Pis.*

moliti na listovi strani; ako je sam, ad libitum; — v tem slučaju, naj bi vsi jednako delali, v sredi oltarja, kakor pri vsaki drugi maši. (Conf. J. Erker, Enchirid. Lit. Lab. 1896; Dr. Andreas Schmid, Caeremoniale, Kempten 1895; Aerthnys, Comp. Lit. Paderbornae 1895.)

Commemoratio SS. Sacramenti in Missis extra tempus „Orationis Quadraginta Horarum". Štiridesetурna molitev v pravem pomenu — Oratio Quadraginta Horarum poprie dicta — se v lavantinski škofiji nikjer ne obhaja, pač pa „maše z blagoslovom" — „Missae coram Sanctissimo". Kedaj se mora vzeti v teh spominjanje (commemoratio) Najsvetejšega?

1. Pri slovesni peti (etiamsi canatur sine minitris) maši vselej, tudi o največjih praznikih, izvzemši praznike „de eodem mysterio, n. pr. in Missis tam festivis quam votivis ss. Cordis Iesu, pretiosissimi Sanguinis, de Passione, de Instrumentis Passionis Domini, nempe Spineae Coronae, Lanceae et Clavorum, s. Sindonis, Quinque Vulnerum. Vzeti se mora tudi ob dnevih, ki imajo „privilegium unius orationis": Dominica Palmarum, Vigiliis Nativitatis Domini et Pentecostes, et in Missis votivis solemnibus.

2. Pri tihih mašah (in Missis privatis, quae leguntur a sacerdote sine apparatu et sine cantu scil. sacerdotis), se sme — „potest" — vzeti molitev „de ss. Sacramento" pri vsaki maši, naj se opravlja pri kateremkoli oltarju, izvzemši praznike I. in II. reda, potem Dominica Palmarum, Vigilia Nativitatis Domini et Pentecostes. — Opomba! O praznikih I. in II. reda, Dominica Palmarum, Vigiliis Nativitatis Domini et Pentecostes et in Missis votivis solemnibus „sub una conclusione"; ako je pa v teh dnevih še druga molitev zapovedana, sklene se s to zadnjo. (Schmid, Caerem. pag. 108.) *J. H.*

Občna družba krščanskih družin. Vodstvu občne družbe krščanskih družin na čast sv. Družini nazareški so se predložila razna vprašanja zastran te pobožne družbe, o katerih je kardinal-vikarij sv. Očeta, kot vrhovni voditelj imenovane družbe dne 28. sušca 1897 določil sledeče:

Dubium I. — An ii, qui cum familia quadam mensa communi utuntur et familiariter vivunt, in sociorum numerum adscisci cupientes sub nomine illius familiae percipi possint?

Affirmative, sed in Regesto Parochiali adnotanda sunt nomina et cognomina et circumstantia cohabitationis.

Dubium II. — An ii, quibus societas cum certa familia non est, ad communes preces domesticas recitandas cuilibet familiae se adiungere possint, et hoc modo indulgentias concessas lucrentur?

Affirmative, dummodo qui familiae ad recitandas preces consociantur, iam nomen dederint Piae Consociationi.

Dubium III. — An ad indulgentias plenarias et partiales lucrificandas sufficiat sola adscriptio in tabulas Piae Consociationis?

Provisum in Statutis et Regulis: Requiritur adscriptio et simul recitatio precum.

Dubium IV. — An ad indulgentias lucrandas Consecrationis formula per parochum rectorem in facie ecclesiae adhibenda sit?

Provisum in Statutis sub. n. 5, nempe: Non indigere essentialiter.

Dubium V. — An ad familiam per parochum in ecclesia consecrandam, cunctos domesticos personaliter se sistere opus sit?

Non indigere si ceteris conditionibus ipsi domestici satisfaciant. Nomina vero domesticorum in Regesto adnotanda sunt.

Dubium VI. — An ad lucrandas indulgentias per praesentiam solius patrisfamilias vel matrisfamilias satisfiat?

Indulgentiae lucrantur, a quibus formula recitatur vel preces praescriptae.

Dubium VII. — An parochus, qui est rector in sua parochia, cum domesticis suis Piae Consociationi se adscribere et aggregare queat?

Affirmative.

Dubium VIII. — An parochus, quando senectute vel adversa valetudine confractus, officia Piae Consociationi coniuncta alii presbytero committit, etiam privilegia et indulgentias a Sede Apostolica parocho concessa, illi presbytero suas vices gerenti delegare valeat?

Affirmative. Servatis tamen regulis iuris canonici quoad delegationem.

Datum Romae, ex Aedibus Vicariatus, die 28. Martii 1897.

Raphael Chimenti,

Piae Adsociationis a Sacra Familia Secretarius.

K. H.

Pozor na mašno vino! V marsikaterem župnišču je navada, da mašno vino že zvečer prinesejo iz kleti, da je zjutraj vse pri rokah. A večkrat se je že zgodilo, da si je domača famula od tega nekaj privoščila in potem vode prilila. Kaj enakega se lahko zgodi, kadar je treba nesti vino k podružnici. Poročevalcu je znan slučaj, da se je nosilcu nekaj vina v žepu izlilo, in da bi odvrnil od sebe sum, je dolil vode. Naj torej duhovnik vino sam vzame seboj, pa ne v istem žepu s hostijami, ker se utegne vino izliti in premočiti hostije tudi v škatljici. *J. T.*

Katekizem. V Rimu je starodavna navada, da vsako leto očitno kronajo tiste dečke, ki so se med šolskim letom najlepše vedeli in v veronauku najboljše napredovali. Koncem šolskega leta se po vseh župnijah rimskega mesta vršijo verske izkušnje. Srečnega učenca, kateri je vse druge zmagal, slovesno kronajo za „cesarja“, štiri druge pa, ki so s „cesarjem“ najbolj tekmovali, proglasijo za „kneze“ v cesarjevem spremstvu. Cesar in knezi dobivajo dragocena darila. Najljubše pa je učencem že od nekdaj zajamčena milost, da so od sv. Očeta v zasebnem zaslišanju sprejeti. Lanskega šolskega leta bili so „cesar“ in njegovi „knezi“ 1. adventno nedeljo od papeža Leona XIII. sprejeti.

Ali se smejo rajni vpisovati v bratovščine in pobožne družbe? V tej zadevi je sv. zbor za odpustke dne 25. avgusta 1897 izdal ta-le odlok:

Decretum urbis et orbis.

Cum post editum Decretum a S. R. et U. Inquisitione sub 6. decembris 1876, nec non Resolutionem S. Congregationis Indulgentiis Sacrisque Reliquiis praepositae d. d. 14. augusti 1889, moderatores piarum Unionum et piorum Operum perrexerint Defunctos hisce piis Unionibus piisque Operibus adscribere, ab hac S. Congregatione Indulgentiarum exquisitum est:

An, stante Decreto S. R. et U. Inquisitionis diei 6. decembris 1876 et Resolutione huius S. Congregationis sub die 14. augusti 1889, sustineri valeant adscriptiones Defunctorum piis Unionibus piisque Operibus?

Et Emmi Patres in generalibus Comitiis ad Vaticanum habitis sub die 5. augusti 1897, rescribendum duxerunt:

Negative.

In Audientia vero habita ab infrascripto Cardinali Praefecto, die 25. augusti 1897, Ssmus Dnus Noster Leo Pp. XIII. Emmorum Patrum Resolutionem confirmavit[1].

Datum Romae ex Secretaria eiusdem S. Congregationis, die 25. augusti 1897.

Fr. Hieronimus Maria Card. Gotti,
Praef.

L. + S. † A. Archiepisc. Antinoen.,
Secret.

H. K.

Missa de „Requiem“ Vprašanje: So-li dovoljene mrtvaške molitve — officium defunctorum — in mrtvaška peta maša za rajne ude raznih bratovščin na kvaterno sredo, petek ali soboto, ako je te dni dupl.? In če bi bilo dovoljeno — kako se pravilno opravlja ta pobožnost?

Nikakor ne „sine indulto apostolico“. (S. R. C. die 26. Martii 1859.)

V lavantinski škofiji je dovoljeno od apostolskega sedeža, da se v vsaki župnijski cerkvi služita v tednu dve peti mrtvaški maši, tudi na praznik višjega reda (dupl. maius), kar je razvidno iz dotičnega odloka, ki se glasi: Quo facilius adimpleri queant onera tum adventitia, tum fixa existentia ex piis legatis in Ecclesiis Parochialibus Dioeceseos Lavantinae hodiernus Reverendissimus ipsius Dioec. Episcopus, humillimis datis precibus, Sanctissimum Dominum Nostrum Leonem Papam XIII. deprecatus est, ut facultatem concedere dignaretur, qua in iisdem Ecclesiis Parochialibus eiusmodi Missae de Requie duobus in quavis hebdomada diebus cantari possint, licet occurrat officium ritus duplicis. Sacra porro Rituum Congregatio, utendo facultatibus sibi specialiter ab eodem Sanctissimo Domino Nostro tributis, benigne annuit iuxta

[1] Na ta odlok opozarjamo dušne pastirje, ker so se zlasti iz Laškega med pobožne vernike večkrat pošiljali vpisovalni listki z dostavkom, da lahko rajne stariše ali koga drugega vpišejo. Op. ur.

preces; dummodo eaedem Parochiales Ecclesiae alio simili privilegio non gaudeant, et exceptis omnino a praesenti concessione duplicibus primae et secundae classis, Festis de praecepto servandis, Feriis, Vigiliis et octavis privilegiatis. Contrariis non obstantibus quibuscunque. Die 6. aprilis 1892. (Kirchl. Verordnungsblatt für die Lavanter Diöcese ddo. 31. Mai 1892. III. Nr. 1242 pag. 3.)

Ako se mrtvaške molitve opravljajo, vzame se nokturn dotičnega dneva rit. dupl. — t. j. antiphonae duplicantur; oratio una, nempe pro defunctis fratribus etc., inter diversas 9. Maša ima jedno oracijo, namreč „pro defunctis (n. 9.) in sekvencijo.

Gledé mašnega formulara pravi specijalna rubrika na koncu četrtega mašnega formulara natisnjena, da se sme vzeti vsaki formular; glasi se namreč tako-le:

„Epistolae, et Evangelia superius posita in una Missa pro defunctis, dici possunt etiam in alia Missa similiter pro defunctis.“ Navadno pa se vzame v takih priložnostih 3. ali 4. obrazec z dotično oracijo in sekvencijo. *J. H.*

Književne drobtinice.

1. Kaptol vrhbosanski pripravlja hrvaško izdajo glasovitega romana „Ben Hur“, katerega je spisal amerikanski general Lewis Wallace. Nemški prevod je izšel l. 1887. in je do zdaj dosegel že 22. izdajo. Preveden je „Ben Hur“ tudi na turški, švedski, francoski in italijanski jezik. Hrvaški prevod bo izšel v dveh oblikah. Sijajna izdaja bo stala 10 gld., druga priprostejša, tudi ilustrovana pa 5 gld. Ta cena je primeroma jako nizka. Gotovo si bodo tudi mnogi naši cenjeni čitatelji omislili jedno ali drugo izdajo. Dobro bi bilo priporočati to delo tudi posvetnim osebam. Dandanašnji, ko je zavladala neka manija za leposlovnimi spisi in se ravno v tem slovstvu toliko nesnage širi, je dobro, da pride občinstvu kaj dobrega in zdravega v roke.

2. Herder-jeva zaloga v Freiburgu je začela izdajati spise slavnega ljudskega pisatelja Alb. Stolza in sicer v prav poljudni izdaji. Izšlo bo sedem zvezkov v 44 snopičih. Vsak snopič šteje 80 str. in stane le 18 kr.

3. Za slovensko cerkveno in svetno zgodovino bo važna izdaja Truber-jevih pisem, ki so izšla v zbirki „Bibliothek des litterarischen Vereins in Stuttgart (Tübingen). 215. Publication (49. Jahrgang 1898): Truber's Primus Briefe, mit den dazu gehörigen Schriftstücken gesammelt und erläutert von Dr. Eduard Elze (XVI., 574 str.).

4. Velikanska zbirka cerkvenih očetov in pisateljev, katero izdaja dunajska cesarska akademija: Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, editus consilio et impensis academiae litterarum caesar. Vindobonensis je dospela do 38. zvezka, ki obsega: Sancti Filastrii, episcopi Brixiensis diversarum haereseon liber. Recensuit Friedr. Marx (XLII., 274 str.). Berolinska znanstvena akademija pa pripravlja novo izdajo grških očetov in cerkvenih pisateljev.

Slovstvo.

A. Dogmatika in modroslovje.

Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch S. J. Tomus I. Institutiones propaedeuticae ad sacram Theologiam. Editio altera. Friburgi Brisgoviae. Sumptibus Herder. 1898. Cena gld. 3·30.

Kristijan Pesch je na bogoslovnem polju že priznana autoriteta. O 1. izdaji njegovih „Praelectiones dogmaticae“ se je kritika v obče pohvalno izrazila. Sedaj je I. zvezek izšel že v 2. izdaji, ki se pa v znatnih rečeh nič ne razločuje od prve. Ta zvezek obsega splošni del dogmatike, ki se sicer obdeluje posebej kot temeljno bogoslovje ali apologetika. Na str. 1—10 govori pisatelj o pojmu in razdelitvi bogoslovne vede; na str. 12—28 pa podaje kratek pregled raznih zistemov in zgodovine dogmatičnega bogoslovja. Prava tvarina I. zvezka je pa razdeljena v tri dele: 1. de Christo legato divino; 2. de Ecclesia; 3. de locis theologicis. Dokaze za božansko poslanje Kristusovo povzema iz pravosti in verodostojnosti evangelijev, potem iz lastnega spričevanja Kristusovega, iz njegovih čudežev in preroštev, ki so se deloma v njem izpolnila, deloma jih je sam napovedal, naposled iz zunanjih in znotranjih svojstev njegovega dela t. j. krščanske vere.

Drugi del govori o cerkvi, nje ustanovitvi, naravi, lastnostih ter o c. učiteljstvu, škofih in rimskem papežu, kakor tudi o predmetu c. učiteljstva. V tretjem delu razpravlja najprej o ustnem izročilu sploh, potem o ugledu sv. očetov in bogoslovcev, in naposled o navdihnjenju sv. pisma.

Obsežen predmet temeljne dogmatike pač tukaj ni izcrpljen, a z razporedom pisateljevim se strinja. Dobro bi vendar bilo, ko bi se nekoliko natančneje bil ozrl na hipnotizem in spiritizem, ki novejši čas hočeta izpodriniti vero v čudeže. Z neke strani se je pisatelju očitalo[1], da je premalo tomističen, kar pa ni utemeljeno. V obče Pesch-ovo delo kaže veliko izurjenost, gotovost in izvrstno poznavanje starejše in novejše bogoslovne literature. Njegovo predstavljanje je jasno, dokazovanje bistro in razsojevanje prepornih toček večinoma prav spretno. *F. K.*

Theologia fundamentalis auctore Ignatio Ottiger S. J. Tomus I. De revelatione supernaturali. Friburgi Brisgoviae. Sumptibus Herder. 1897. Cena gld. 7·20. Str. XXIV + 928.

Fundamentalna dogmatika kot posebna veda je sicer komaj poldrugo stoletje stara, vendar ko bi kdo hotel pisati zgodovino njenega slovstva, bi mu se tvarina obilno nakopičila pod rokami. Zlasti novejši čas so se silno namnožile knjige, ki obravnavajo splošno dogmatiko, nekatere z večjim, druge z manjšim uspehom. Ne more se reči, da je to odveč, ker pri ogromnem

[1] Gl. Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie. Red. v. Dr. Ernst Commer, Paderborn 1897, XII. B. 1. H. str. 120.

razvoju znanstvenega in literarnega delovanja, pri vedno rastočih ljutih napadih na temelje krščanske vere bi bilo pač žalostno, če se ne bi vsporedno razvijala tudi veda, ki brani in rešuje temeljna vprašanja pozitivnega krščanstva. In če je predmet še tako vsestranski obdelan, vedno še ostajajo proste poti do novih dokazov ali vsaj nove metode, po kateri bi se uspešneje dosegel zaželeni cilj.

Delo, o katerem hočemo govoriti, je zasnovano na tako široki podlagi, kakor doslej malokatero. Tudi v metodi pisatelj v marsičem odstopa od drugih bogoslovcev. V poznavanju književnosti, tičoče se njegovega predmeta, kaže nenavadno obsežnost in izvedenost. — V navajanju različnih virov so pisatelji večkrat jako netočni in nekritični, ker pogostoma ne zajemajo neposredno iz vira, marveč iz drugih knjig in tako netočnosti in pomote romajo iz knjige v knjigo, pa še jih je težko zasledovati, ker čitatelj ima le redkoma vse dotične vire na razpolago. Naš pisatelj je v tem oziru vesten, kolikor smo opazili, sicer pa v predgovoru sam slovesno zagotavlja, da v „svojem imenu“ ne navaja nobenega pisatelja, katerega bi ne bil *sam* bral in primerjal dotično mesto s kontekstom. — Str. 1—37 je jako poučen uvod o splošni dogmatiki, o nje izvoru, namenu in zgodovini v obče. Malokje se najde tako obširno zbrana ta tvarina, kakor tukaj. Najvažnejši odstavek v tem delu je pač oni o *metodi*. Marsikdo se sicer ne bo strinjal s tem ali onim, a priznati se mora, da je pisateljeva metoda logična in dosledna. Sme se reči, da metoda, izbira in razvrstitev tvarine v fundamentalni dogmatiki dela največ težav. Kdor bi hotel negativno — apologetično stran splošne dogmatike vsestranski obdelati, moral bi v svoje delo uvrstiti celo modroslovje in še druge vede. Zatorej je treba precej ostroumja, da si pisatelj izbere pripravno torišče, iz katerega začne svojo operacijo, ne da bi segal predaleč ali pa predpostavljal, kar je še le treba dokazati. Filozofične predštudije so pri tem neizogibno potrebne in velika napaka je bila, da se je v bogoslovnih učiliščih nekaj časa zanemarjala filozofija.

Pisatelj začenja svojo knjigo s *čeznaravno* religijo, namreč z vprašanjem, ali je poleg *naravne* religije še druga, *čeznaravna*; ali je ta mogoča, ali je v resnici dana in kje se nahaja?

Po našem mnenju je pisatelj nekoliko preplitvo vrezal brazdo. Čeznaravna religija ali razodetje nujno predpostavlja naravno (ne sicer historično, pač pa logično), zatorej bi v tako obširnem delu že bilo primerno govoriti tudi o *naravni* religiji. Na str. 2. pisatelj sam pravi, kako je prišel v splošno dogmatiko traktat „de revelatione“, ker so namreč racijonalisti začeli napadati in zanikati čeznaravni značaj sploh vsake vere. Toda dandanes je že tudi v tem „napredek“. Nasprotniki so napovedali boj tudi „naravni“ veri, katero so nekdaj racijonalisti v zvezde kovali.

Vera sploh nima izvora v *razumnem* delu človeške narave, marveč v strasteh in slepem nagonu, ali pa vsaj nima stvarnega pomena, marveč je

le nekaka subjektivna prevara samega sebe. Iz istega vzroka bi se torej danes moral še dostaviti traktat „de religione naturali“, kakor tudi delajo mnogi znameniti apologetje in bogoslovci. Tukaj se pač morajo uvaževati besede apologeta Konst. Gutberleta: „Nun ist bekannt, dass in unserer Zeit der Unglaube vor allem die Fundamente der natürlichen Religion, Gott und Unsterblichkeit zu untergraben sucht. Wer also die Offenbarung vertheidigen will, muss vor allem mit der grössten Sorgfalt die natürliche Religion sichern“. (Lehrbuch der Apologetik, I., 5.) Tem važneje se nam to zdi, ker se je dandanes razvila celo posebna veda o verstvu (Religionsphilosophie), ki se neredko zlorabi proti veri. V traktatu o naravni religiji bi se potem tudi razložile in trdno dokazale važne resnice, da prava vera mora biti resnična, ena, nujna, splošna, ki se neobhodno potrebujejo in predpostavljajo v traktatu o čeznaravni religiji in o cerkvi.

Cela fundamentalna dogmatika se vrti krog dveh poglavitnih vprašanj: o razodetju in pa o cerkvi. V tem zvezku je obdelano prvo vprašanje, ki razpada v dve sekciji s 4 poglavji: 1. o pomenu in možnosti razodetja; 2. o koristi in potrebi; 3. kako in po čem se da razpoznati; 4. ali je človek dolžen iskati in sprejeti razodeto vero. Na str. 339. se začenja druga sekcija „de revelationis existentia“. Tukaj pisatelj zopet odstopa od onih bogoslovcev, ki se držé krajše poti in naravnost začenjajo s krščansko vero; on si je izbral daljšo in težavnejšo pot, govoreč tudi o prarazodetju, o patrijarškem in Mojzesovem razodetju kot pripravi na Kristusovo vero. — Ker krščanska vera ima vse lastnosti prave vere, je torej za vse obvezna, dosledno druge vere nimajo veljave, kar dokazuje v zadnji tezi str. 905—928. Prav poučna in za naše čase primerna je razprava o budizmu in mohamedanizmu.

V odstavku o Kristusu kot začetniku krščanske vere nekateri mislijo, da je v splošni dogmatiki dovolj pokazati le, da je Kristus res poslanec božji, da pa ni treba dokazovati, da je tudi Bog. To abstraktno razločevanje je pisatelj po pravici zavrgel.

Da je Kristus „poslanec božji“ lahko dopusti v svojem smislu tudi racijonalist, krščanska vera pa cela sloni na božanstvu Kristusovem. Razven tega dokazi, da je Kristus ustanovil cerkev, da ji je dal svojo oblast ter ji obljubil svojo pomoč in dar nezmotljivosti, imajo le takrat pravi zmisel in popolno veljavo, če je Kristus Bog. Kdor tedaj abstraktno razločuje božanstvo in poslanstvo Kristusovo in poudarja le poslednje, odvzame nekako mozeg svojim daljnim dokazom. Kajpada natančna razprava o božji in človeški naravi v Kristusu spada v posebno dogmatiko. Traktat „de fontibus revelationis“, katerega drugi pisatelji stavljajo pred traktat de „Ecclesia“, je Ottiger uvrstil v II. del traktata o cerkvi, ki pride še le v tretjem zvezku na vrsto. Mislimo, da je to hvalevredna prednost pisateljeve metode.

Veljavnost in verodostojnost sv. knjig je sicer velikega pomena za temeljno bogoslovje, toda kdor bi hotel za to podati popoln dokaz, moral

bi v splošno dogmatiko stlačiti celo biblično vedo, sicer celi traktat ostane polovičarsk. Ker so bogoslovne vede med seboj v organični zvezi, zatorej je primernejše povzeti rezultate bibličnih ved liki lemmata, tem bolj, ker se splošna dogmatika ozira pred vsem na sv. pismo kot zgodovinski vir. Vprašanje o navdihnjenju (inspiraciji) sv. knjig pa nujno predpostavlja cerkev kot varhinjo in razlagateljico sv. pisma. Tudi v traktatu „de traditione“ se pisatelji ne morejo izogniti nekaterim neprilikam, ker če hočejo dokazati ustno izročilo v objektivnem smislu (traditio objectiva), morajo najprej dokazati traditio activa, ki pa ni drugo, kakor nezmotljivo učiteljstvo, kar zopet spada v traktat de Ecclesia. Tako morajo dvakrat premlevati malone isti predmet.

Drugi in tretji zvezek bosta obsegala traktat de Ecclesia. — Ker je delo zasnovano jako široko in tudi temeljito obdelano, je vredno priporočila. Kdor si omisli to delo, bo lahko pogrešal druga manjša dela. *F. K.*

Cvetje s polja modroslovskega. Kratek sestav glavnih modroslovskih naukov. Spisal dr. Frančišek Lampe. V Ljubljani. Tiskala Katoliška Tiskarna. 1897. Cena 60 kr. Zlato knjigo smemo imenovati izborno delo, ki je izšlo pod tem naslovom. Namen mu je, „naj vnema rojake za modrost in ljubezen . . . Saj vemo, da človeški rod nima tukaj na zemlji višje stvari, kakor je resnica, in da človeka najbolj povzdiguje prava modrost.“

Plemenit, istinito vzvišen namen! Da bi ga neumorno delavni, uzorni slovenski pisatelj dr. Lampe le dosegel!

Narod vnemati za modrost, prižgati mu luč večnih, neminljivih resnic, ni-li to uprav svet poklic?! Posebno pa še današnje dni!

Resnico prav spoznavati nas uči modroslovje v „Cvetju“ po sledečih nazorih in po tej-le poti:

V uvodu dokazuje pisatelj, da izvira modroslovje iz našega uma in da je najvišja veda. „Pravo modroslovje nas vodi do popolnosti v mišljenju in delovanju, dela nas modre, previdne, trdne in tako stavi najboljšo podlago za krepost. Popolnost pa je ob jednem najvišja sreča. Torej vodi modrost tudi do sreče“.

Potem podaja kratek zgodovinski pregled modroslovja, oziraje se na največje modrijane vseh vekov.

V I. delu razklada najvišje resnice o umu in svetu. Resnico spoznamo tedaj, kadar se spoznavanje vjema s stvarmi. Spoznavanje je dvojno: čutno in umsko, krivi so torej nazori realistov, empiristov, senzualistov, materijalistov in idejalistov, ki zametujejo prvo ali drugo spoznanje. Zelo težaven je nauk o „najvišjih vrstah“: podstat, pritika, kategorije, težaven zato, ker nevešč čitatelj brez posebne ustne in jasne razlage ne more lahko razumeti teh pojmov. Jako lepa in duhovita je razprava o „človeku“, pa „človeške duše viru in življenju“.

V II. delu je govor o „nravni dobroti“. Kadar se naše delo vjema z zakonom ali pravilom — se vé, večnim, božjim — imenujemo je dobro, kadar se ne vjema, tedaj je zlo, hudo ali slabo. Ako opazujemo človeško delovanje z ozirom na določne zakone, sestavimo posebno vedo, ki se zove: Nravoslovje. Nravnost ima za pogoj razum in prosto voljo, da je dobra, treba je, da spoznamo njeno podlago, nje red, zakon, vest, dolžnosti do Boga, do samega sebe, do drugih ljudij. Kdor vse prav in postavno dovrši, je kreposten, kdor pa zakone prelomi, je pregrešen. Kakor je kreposten, čednosten človek cvet vstvarjenja božjega in ponos vse narave, tako je grešnik njena sramota. Nikdo vstvarjenju več ne škoduje, kakor on, ker uničuje v sebi in v drugih, kar je dobrega. Največja nesreča za človeško družbo je radi tega hudobni, ničvredni človek.

V III. delu razmotriva pisatelj nauk o „družbi in pravici“, kaj in odkod je človeška družba, kateri je njen temelj, kateri so njeni glavni činitelji in deli, glavni zakoni i. dr. Ako je več ljudij zbranih v celoto, ki imajo isti namen ter pripoznavajo isto veljavo ali avtoriteto, zovemo jih družbo. Človeška družba izvira iz narave, okrepčuje se v zakonu, v družini, državi, narodnosti. Razklada se — žal, da tako kratko! — socijalizem, ki je nastal po naukih francoske prekucije ter posebno še iznajdbi novodobnih strojev. K nauku o človeški družbi spada nauk o pravu in pravici, ki ni nič drugega kakor oni red, ki ga je stvarnik sam določil človeški družbi. Spolnjuje se pravo ali na tem svetu že, ali pa še le v večnosti, tako da pride pravica vselej na dan, prej ali slej; v pravem pomenu uresničuje se rek, ki pravi: Pravica zmaga!

„O lepoti in umetnosti“ je govor v IV., zadnjem delu. Človek ne spoznava samo resnice, temveč je tudi zmožen, ima poseben dar, da čuti in določuje, kakšne so stvari po svoji vnanjščini, sestavi, obliki, so-li lepe, čedne, dobre ali ne. Za to svoje ravnanje moramo imeti ne samo dar ali zmožnost, marveč tudi pravilo ali neki zakon, ki nas vodi, da se po njem ravnamo; nauk o njem je estetika. Lepota je tista popolnost ali dobrota kake stvari, ki se javlja na vnanje. Razodeva se v čutnih in nadčutnih bitjih. Njena glavna pogoja sta red in jasnost. Ima več vrst: veličastnost, čudovitost; utegne biti tragična, mila in ljubka, nežna, mična, humoristična, ironična. Posebno obilo lepote nam kaže priroda; a človek jo posnema, in uprizarja v različnih umetnostih, ki imajo namen, da nam prosto vstvarjajo lepe predmete. Vsi trezni modroslovci so učili, in to po pravici, da morajo biti umotvori tudi nravni. Gorjé narodom, ako jih slepi umetnost z lažnjivo ali navidezno, s pohujšljivo lepoto! . . . .

Toliko o vsebini velezanimive, res „zlate knjige“.

Razsvetljeni zaščitnik krščanske vede in preslavni pospeševatelj človeške vsestranske omike izdal je 4. velikega srpana 1879. na katoliški svet okrožnico „Aeterni Patris“, katera je po mnenju vseh učenjakov enako krasna po

klasični latinščini, v kateri je pisana, kakor po visokih idejah, ki jo prevevajo. V tej okrožnici beremo med drugim . . . Supremi Ecclesiae Pastores muneris sui perpetuo esse duxerunt etiam veri nominis scientiam totis viribus provehere, simulque singulari vigilantia providere, ut ad fidei catholicae normam ubique traderentur humanae disciplinae omnes, praesertim vero philosophia, a qua nimirum magna ex parte pendet ceterarum scientiarum recta ratio. Id ipsum et Nos inter cetera breviter monuimus, . . . sed modo rei gravitate et temporum conditione compellimur rursus agere de ineunda philosophicorum studiorum ratione, quae et bono fidei apte respondeat, et ipsi humanarum scientiarum dignitati sit consentanea . . .“

Da ta opomin velja v prvi vrsti katoliški duhovščini, je ob sebi umevno.

Sezimo torej po knjigi dr. L., koristila nam bode veliko. Dandanes so bistra pamet, obsežna znanost, temeljita izobrazba, urnost v dijalektiki potrebne, bolj kakor sploh prej kedaj. V srednjem veku so se modroslovja z vso vnemo učili duhovniki, posebno redovniki so bili v njem izvežbani, da jih moramo sedaj le občudovati. Debele knjige Tomaža A., ali pa Sentencije Petra Lombarda so bogoslovci prednašali na pamet, kakor danes dijaki kratke pesmice deklamujejo. In takrat je bil zlati vek krščanstva. Brez dvoma je i modroslovje k temu bistveno pripomoglo. Vedno ostanejo resnične besede modrega Laktancija: „In religione sapientia est et in sapientia religio“. Sloveči Hugo a S. Victore je svojim učencem s poudarkom zaklical: „Učite se vsega in sprevideli boste, da vam ne bo nič odveč. Omejena znanost je pogubljiva“! Enako je vsega priporočevanja vreden opomin Klementa Al., ki pravi: „Nevednost je duševna jetika, znanost je pa duševna hrana“.

Se ve da truda, študij je treba, modroslovje ni lahko. A pomislimo: Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν.

Pisatelj se je zelo trudil podati visoke misli, modroslovne pojme, v lahko umljivi obliki, v zelo lepem, poljudnem jeziku.

Glede na vsebino pogrešamo v knjigi daljše zgodovine modroslovja, ki bi bila jako zanimiva in bralca za modroslovje bolj vname in navduši, kakor teoretično razmotrivanje.

Le-ta knjiga naj postane last slovenskega naroda. Proučava in temeljito prebira naj jo zlasti mladina, da se povzdigne na višino sedanjega veka, oborožena z nepremagljivim „uma svitlim mečem“. A tudi odrasli, lajiki, pred vsemi pa duhovniki, naj jo imajo za „Vade mecum.“ Koristila bo, ako se modro rabi, veliko, v dušnem in nravnem oziru, kakor lepo in resnično pravi sv. Gregor Veliki: „Dum saecularibus litteris instruimur in spiritualibus adjuvamur“. *Dr. Medved.*

B. Biblične vede.

Evangelium s. Joannis secundum codices vetero-slavicos characteribus glagolicis et cyrillicis unacum textu graeco et latino exaratum. 4°. Str. 135. Cena gld. 3·20. To je naslov knjigi, katero je l. 1897. v Pragi v založbi

knjigotržca Frančiška Řívnáč izdal neznan pisatelj (J. M.): „in benedictam Ss. Cyrilli et Methodii memoriam“. O virih, katere je rabil pri tej izdaji, piše tako-le: Fontes, quibus usus est editor, notandi sunt:

A. Codices glagolitici et quidem:

1. Zographensis ed. a prof. Jagić Berolini 1879.
2. Marianus ed. ab eodem Petrogradii 1883.
3. Assemani seu Vaticanus publ. a Can. Rački Zagrabiae 1865.

B. Codices cyrillici:

1. Ostromirensis ed. a V. Hanka Pragae 1853.
2. Liber Sabbae: edidit Sreznevski Petrogradii 1868.
3. Nicolensis public. a Daničić Belgradii 1864.

In parte glagolitica secutus est praeprimis cod. Zographensem, in cyrillica vero parte vestigia pressit Evangeliarii Ostromirensis. Textus graecus desumptus est ex textu sic dicto Recepto seu Elzevirorum, edito anno 1624, Lugduni Batavorum. Textus latinus stricte sequitur Vulgatam. Gotovo bodo vsi slovanski bogoslovci to zanimivo knjigo z veseljem pozdravili. Glagolski tisek je posebno lep. Kdor bi se n. pr. hotel uriti v čitanju glagolice, bi mu ta knjiga izvrstno služila. *J. Z.*

C. Cerkveno pravo.

Gesta et Statuta Synodi Dioecesanae, quam anno Domini 1896 constituit et celebravit Michael Napotnik, Princeps-Episcopus Lavantinus. Marburgi 1897. Sumptibus Pr.-Ep. Ordinariatus Lavantini. Typis typographiae s Cyrilli.

O tej knjigi se je že kritika prav pohvalno in laskavo izrazila, vendar se nam zdi primerno, da se tudi naš list ozre koj v svojem začetku na to delo, ki ostane trajnovažen spomenik v zgodovini lavantinske škofije. Cerkveni zbori so v obče bili vedno velikega pomena za versko-nravno življenje in so hkrati nekako zrcalo svojega časa. To velja tudi o II. lavantinski sinodi; njene določbe se odlikujejo zlasti v tem, da so prav primerne razmeram našega časa in dajejo dušnim pastirjem modra navodila v različnih vprašanjih, ki dandanes pretresajo svet. A tudi v znanstvenem oziru so te dolоločbe velepomenljive ne le za škofijo, marveč sploh za naš znanstveni napredek. Prvič bodo „Gesta et Statuta“ prevažen vir za naše cerkvene pravnike in cerkveno-kulturne zgodovinarje. A tudi naravnost merijo na prospeh in povzdigo znanstva.

V pogl. XIV. (str. 344—350) se duhovščini toplo priporoča gojenje raznih bogoslovnih ved, kakor tudi posvetnih. V znanstvenem oziru pomenljivo se nam zdi tudi pogl. XXIV. (str. 397—399) o spisovanju župnijskih kronik. Take kronike so dragoceni kamenčki, iz katerih spretni zgodovinarji sestavljajo krasne mozajike zgodovinskih slik. V pogl. IX. in X. se priporoča tudi gojenje dobrega cerkvenega petja, godbe, umetnosti sploh. — Ako te določbe poženejo korenine, se bo umetnostno in znanstveno delovanje začelo bujno razvijati, kakor spomladi cvetje, kar bo blagodejno vplivalo tudi na nravno, socijalno in politično življenje duhovščine in ljudstva.

Prav posebnega pomena nam se še zdi pogl. XXV. (str. 399—401) „De Museo dioecesano“. V današnji lavantinski škofiji je krščanstvo že v starodavnih časih vstvarilo znamenitih spomenikov, žal da so viharji preteklih stoletij mnogo tega uničili in kar je ostalo, je deloma prišlo v ptuje roke. Zatorej mora pač vsak omikanec z veseljem pozdraviti misel, da se osnuje škofijski muzej. Da bi se le ta ideja čim prej vresničila!

Kdor je potoval po ptujih krajih, ve, kako skrbno se pri stolnih cerkvah hranijo vsakovrstni umetnostni zakladi. Zlasti na Laškem mikajo popotnika t. zv. Opere del Duomo. Mi sicer tega ne premoremo, kar je mogoče v klasični Italiji, pa kar je, naj se reši in naj ostane doma. Upamo, da se premagajo vse težave z božjo pomočjo in odločno voljo ter kmalu dobimo svojo „Opera del Duomo“. Domačih umetnin pa nikar več dajati v ptujino, marveč hranimo jih za sebe! *F. K.*

D. Krščansko starinoslovje.

Bilczewski dr. I.: Eucharystya w świetle najdawnieszych pomników piśmiennich, ikonograficznych, epigraficznych. Kraków 1898. 8°, str. 328. To delo je velikega pomena za dogmatično zgodovino in menda prvo te vrste. O zgodovini euharistije se je pisalo sicer že veliko, a deloma le na podlagi spisov cerkvenih očetov in pisateljev, deloma pa, v kolikor se ta predmet izraža na slikah rimskih katakomb. Poljski pisatelj je prvi poskusil spojiti obojno. Ozira se na spise starokrščanskih pisateljev, a vsporedno tudi na epigrafijo in slike v katakombah. Mislimo, da se bo te metode moral držati odslej vsak zgodovinar krščanske dogmatike. Vse, karkoli nam je ostalo iz starine, se mora vpoštevati kot celota in še le potem se more določna sodba izreči o verovanju prvih krščanskih časov. Pisatelj je tudi sam proučaval neposredno dotične spomenike v katakombah. — Delo razpada v štiri dele: 1. dokazi iz starokrščanskih pisateljev, 2. dokazi iz slik, 3. iz napisov in 4. sklep. Razpravo pojasnjuje 48 slik. Veseli nas, da je tako znamenito delo izšlo v bratskem poljskem jeziku. *F. K.*

Die Malereien der Sacramentskapellen in der Katakombe des heiligen Callistus. Von Joseph Wilpert. Mit 17 Illustrationen. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1897. Str. X+48.

Slike t. zv. zakramentalnih kapelic v Kalistovih katakombah so bile že predmet mnogih dogmatičnih in arheologičnih razprav. Msgr. Wilpert je v marsičem z novo lučjo razsvetil ta zanimiv predmet. Njegovo ime je zaslovelo zlasti po znamenitem delu „Fractio panis“ v t. zv. Capella graeca v Priscilinih katakombah.

Zanimiv je postanek najnovejšega dela, kakor zvemo iz uvoda. Pisatelj je mislil izdati večje delo o starokrščanskih slikarijah v Rimu v francoskem in nemškem jeziku. Toda med tem se je izrekla želja iz višjega mesta, naj svoje delo priobči kot nadaljevanje neprecenljivega dela Rossi-jevega

„Roma sotterranea“ in sicer kot II. del 4. zvezka. Delo bo izšlo potem v laškem in v posebni izdaji tudi v nemškem jeziku. Ker še bo pa dotlej preteklo nekoliko časa, priobčil je veleučeni gosp. pisatelj sedaj to delce, hoteč rešiti nekatera važna vprašanja. Msgr. Wilpert obdeluje svoj predmet z veliko vnemo in nenavadno marljivostjo. Na ta način je opozoril na premnoge posameznosti in malenkosti, katere so drugi prezrli, ki so pa vendar važne za presojevanje posameznih slik. Njegovo razlaganje je v resnici izvirno, duhovito in obsežno, vendar ne verjamemo, da bi vse obveljalo. A razlaga slik v zakramentalnih kapelah se je znatno pomaknila naprej. *F. K.*

„Balkan jedinstvu i bratskoj slogi.“ Izdao uz sudjelovanje mnogih prijatelja sjedinjenja crkava Dr. Aleksander pl. Bresztyenszky. Godina II. Svezak II. Zagreb 1897. Tisak i naklada Antona Scholza.

Ideja cerkvenega zjedinjenja sicer ni nova, ali novejši čas je stopila v nekak novi tok in je jeden najlepših idejalov papeža Leona XIII. On je vprašanje navrnil na novo, praktično pot, ker je z velikodušnimi določbami zagotovil izhodnjakom razne pravice ter odstranil razne zapreke, ki so bile na poti uniji. Razven tega papež ob vsaki priliki vspodbuja učene može, naj mirno in nepristransko razmotrujejo težavno vprašanje, in prav po papeževi želji so se ustanovili posebni listi v francoskem, angleškem in laškem jeziku, ki se izključno pečajo s cerkvenim zjedinjenjem.

To vprašanje se v prvi vrsti tiče Slovanov, zlasti južnih: Hrvatov, Srbov, Bolgarov, ki so najbolj čutili in še čutijo hude rane, katere je razkol vsekal krščanstvu. Zatorej nas prav veseli, da je velika ideja našla odziva tudi na slovanskem jugu, zlasti ima gorečega apostola v prevzviš. nadškofu vrhbosenskem dr. Jos. Stadlerju. Po njegovem prizadevanju se je ustanovil list „Balkan“, ki bi naj utiral pot, po kateri bi se razkropljene ovce zbrale v en ovčinjak. Ker se list peča z eminentno bogoslovnim in cerkvenim vprašenjem, moramo se v „Voditelju“ ozreti nanj.

Doslej je list izhajal v večjih zvezkih v nedoločenih obrokih. Zadnji zvezek prinaša šest člankov, ki se vsi več ali manj tičejo unije. Prvi spis „Bratski razgovor o grčkome odijeljenju ili poziv na sjedinjenje“ (str. 3—26) je nadaljevanje večjega članka, katerega je „Balkan“ prinašal že v prejšnjih zvezkih. V tem zvezku se v obliki dvogovora razpravlja težavno dogmatično vprašanje o izhajanju sv. Duha. Na str. 27—57 je temeljita zgodovinsko-dogmatična študija o „Ustrojstvu crkve Isusove u III. vijeku“, ki je tudi nadaljevanje iz prejšnjih zvezkov. Zanimiv je članek „Srpski Sion o značaju crkvenog obreda u pitanju o sjedinjenju crkava“ [1] (str. 58—66), iz katerega

[1] „Srpski Sion“ je pravoslavno-bogoslovni list, ki izhaja v Karlovcih, sedežu patrijarha avstrijskih Srbov.

vidimo, da tudi med pravoslavnimi nekateri trezneje sodijo in da prepad med nami ni nepremostljiv, treba je le medsebojnega spoznanja in dobre volje. Na str. 67—101 je prevod strokovnjaške razprave učenega barnabita Ces. Tondini de Quarenghi „Ustaljenje (določitev) Uskrsa na opredijeljenu nedjelju sa stanovišta kršćanske predaje.“ V visokih cerkvenih, državnih in akdemiških krogih se že dalj časa resno pretresuje vprašanje, kako bi se vpeljala enoličnost v koledarju in v praznovanju Velike noči, ki je stožer vsem cerkvenim praznikom. Na vzhodu, kjer se še drže julijanskega koledarja, bodo l. 1900 zaostali že za 13 dnij, v gregorijanskem koledarju pa je neprilična prevelika premičnost Velike noči. Kakor vse kaže, se bo začetkom novega stoletja v tem oziru nekaj izpremenilo. Ako obvelja sedanji predlog, ki je predložen Vatikanu, vladam in akademijam, ne bo za določitev Velike noči več merodajen pomladanski ščip, marveč solnčno enakonočje. To bi se pa določilo za ves svet (in le v tej točki) po jeruzalemskem meridijanu. Velika noč bi se praznovala tretjo nedeljo po enakonočju in bi se torej premikala le med 4. in 11. aprilom. Ta načrt ima najmanj potežkoč v cerkvenem oziru, ker liturgičnih knjig ne bi trebalo veliko izpreminjati; ima pa tudi to prednost, da bi visoki praznik učlovečenja Sina božjega (25. sušca) ostal na svojem mestu in ga ne bi trebalo prestavljati, kakor se zdaj mora včasih zgoditi.

Na str. 102—112 nam vseučilišni profesor dr. Ferd. Belaj podaja kratek življenjepis velikega moža iz dôbe renesanse in humanizma, gorečega zagovornika cerkvenega jedinstva, kardinala Bessariona (1403—1472), in njegov dogmatičen govor v 25. seji flor. cerkv. zbora. Zadnji članek „Rastavila nas politika“ (str. 113—125) je povzet iz francoskega in nam kaže, kako je politika največ zakrivila razpor med vzhodom in zahodom. Škoda, da je pisatelj nekoliko pristransk, ker graja samo vzhodno politiko, dasi bi tudi v zahodnoevropski politiki našel dovolj gradiva, ki je pospeševalo razkol in še ga zdaj vzdržuje. — Dobro bi bilo, ko bi list prinašal tudi književna poročila o slovstvu, ki se tiče vzhodne cerkve in njenega razmerja nasproti zahodu, zlasti o ruskem slovstvu. Jutrovcem se po pravici očita, da nas katoličane spoznavajo iz protestantskih in starokatoliških knjig, a tudi oni nam lahko očitajo, da jih poznamo le iz nemških pisateljev. Dalje naj bi prinašal list kratka poročila o raznih pojavih, tičočih se unije. V novem letu bo list izhajal v določenih obrokih štirikrat na leto. Cena mu bo 2 gl. na leto, a naročuje se v tiskarni Ant. Scholza v Zagrebu. Priporočamo ga cenjenim bralcem, ker ima prevažno nalogo na slovanskem jugu. *F. K.*

Premišljevanje o življenju našega Gospoda Jezusa Kristusa za vse dneve celega leta. Spisal o. Brunon Vercruysse, duhovnik D. J. Po trinajsti francoski izdaji preložili lavantinski bogoslovci. II. zvezek: od dne 1. m. srpana do 31. grudna. V Mariboru 1897. Tiskala in založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 561 + XIV. Cena 1 gld. 50 kr.; vezana 2 gld. 10 kr., po pošti 10 kr. več. — Nabožnih knjig pač v našem slovstvu ne manjka, četudi se na

kritičnem rešetu ne bi moglo vse obdržati. Pogrešala pa se je doslej še primerna, zistematično razdeljena in porabna knjiga za vsakdanje premišljevanje, zlasti za duhovnike. Temu nedostatku je sedaj odpomogla Cirilova tiskarna, izdavši prevod Vercruyssovih premišljevanj. Za vsak dan so odločene tri točke, ki ponujajo lepih mislij za duhovno premišljevanje in bogoljubno življenje. Kdor ima malo časa za premišljevanje, dovolj mu bo tudi ena točka. Premišljevanja so sestavljena po zistemu sv. Ignacija Loj., snov je vzeta največ iz življenja Jezusovega, ki je pač najljubši in najplodovitejši predmet duhovnega premišljevanja. Duhovnik bo našel marsikatero tolažljivo, poučno, svarilno misel za sebe in za svoje ovce. Tudi za pridige se bo dalo marsikaj porabiti. K temu bo pripomoglo tudi stvarno kazalo, ki je pridejano II. zvezku.

Knjiga je tako spretno prikrojena, da bo dobro služila ne le duhovnikom, marveč tudi redovnikom in svetnim osebam, ki hrepené po krščanski popolnosti. Pisec teh vrstic je imel priliko natančneje se seznati z vsebino te knjige in jo z mirno vestjo priporoča vsem bogoljubnim dušam. Pri urejevanju se je skrbelo po možnosti tudi za lep in pravilen jezik; nekatere nedoslednosti in nepopolnosti so še pač zaostale, kar je naravno, kjer je veliko peres sodelovalo, vendar to nikakor ne bo zmanjšalo vrednosti knjigi.

Med našim ljudstvom se potikajo marsikaki „molitveniki“ in „pobožne“ knjige v ptujem in domačem jeziku, ki ugajajo morda ženski sentimentalnosti, o pravi pobožnosti pa ni duha ne sluha. Take spačke naj bi že enkrat izpodrinila pristna dela v domačem jeziku. — Tudi I. zvezka je še veliko na razpolago. Knjiga se dobiva v Tiskarni sv. Cirila v Mariboru in v Katoliški Bukvarni v Ljubljani. Tudi uredništvo „Voditelja“ bo drage volje oskrbelo naročbe. Knjiga je odobrena in toplo priporočena od prevzviš. kneza in škofa lavantinskega, izvirnik pa od nadškofa mechelnskega v Belgiji.

O nekaterih znova najdenih spomenikih, tičočih se sv. pisma.

(Dalje.)

Bilo je po zimi l. 1877.—1878., ko so našli Felâhi (egipčanski kmetje), kopajoči na razvalinah nekdanjega mesta Arsinoë blizu današnjega el Faijûm, severo-zahodno od Kajire, zasuti mestni arhiv, ki obsega v deseterih jezikih okoli 100.000 pismenih spomenikov in odlomkov od 14. stoletja pred Kr. do 14. stoletja po Kristusu. Ta bogata najdba je prišla po posredovanju gosp. Teodora Graf a na Dunaj, kjer jo je avstrijski nadvojvoda Rainer, velikodušni pokrovitelj znanostij, nakupil leta 1884. ter strokovnjakom izložil v c. kr. avstrijskem muzeju za znanost in obrt na Stubenringu. Med brezštevilnimi uradnimi in zasebnimi pismi se nahajajo tudi ostanki, pripadajoči staroegipčanski, klasični, krščanski, judovski in mohamedanski književnosti, katere so nam raztolmačili in še tolmačijo orijentalist prof. dr. Jožef Karabaček, jezikoslovec dr. Karl Wessely, egiptolog dr. Jakob Krall, prof. dr. Bickell in dr. v zbirki: »Mittheilungen aus der Sammlung des Papyrus Erzherzog Rainer«, in v posnetku namenjenem občinstvu: Papyrus Erzherzog Rainer, Führer durch die Ausstellung. Wien 1894. Mimogredé omenimo, da je med raznimi kanoničnimi in apokrifnimi odlomki v koptičnem jeziku videti tudi prepis pisma, katero je bajé pisal Abgar V. kralj v Edesi Kristusu, proseč ga, da bi prišel k njemu in ga ozdravil, in pismeni odgovor Kristusov, ki blagoslavlja Abgara in njegovo stolnico Edeso ter mu obeta zdravje in odpuščenje grehov[1]. Ta dva koptična prepisa pa sta le prosto posneta po sirskem izvirniku[2], katerega je očak

[1] Führer durch die Ausstellung št. 192 in 195.

[2] Sirski izvirnik podaje Barhebraei Chronicon p. 51. Čitaš ga lahko, ako umeš sirski, v Roediger-jevi Chrestomathia syriaca, V. De epistularum commercio, quod Christo cum Abgaro rege fuisse traditur. To zakotno pismo je znamenito tudi zaradi tega, ker pravi, da je „v 19. letu Tiberija (cesarja) poslal Abgar, kralj Edese, moža slikarja, kateremu je (bilo) ime Ivan Tabelar in ki je slikal podobo Gospoda našega Jezusa na deski in prinesel Abgarju“.

cerkvene zgodovine Eusebij (H. E. I., 13) v edesškem arhivu videl ter preložil na grški jezik. Tudi sv. Efrem † 378 (373?) je ti pismi smatral za pristni ter blagroval Edeso, da je bila blagoslovljena od Gospoda. Ne samo stari ampak tudi novejši pisatelji, n. pr. Jos. Nirschl, Katholik, Mainz, 1896. II., zagovarjajo pristnost Kristusovega pisma. Ali stvar je že sama ob sebi neverjetna. Kakor trdi večina cerkvenih očetov, ni naš Zveličar ničesar pisal in gotovo bi bila sv. katoliška cerkev vsprejela v svoj kánon to pismo svojega ustanovnika kot najdražji spomenik. Izgovor, da je po Mozesu Korenskem (Hist. armen. II., 30 sqq.) apostol Tomaž pisal Abgaru to pismo v imenu Kristusovem, ne more omajati našega mnenja, ki ne verujemo v ta apokrif, zavržen že od papeža Gelazija.

Ko je slišal učeni G. Bickell, tedaj profesor v Inomostu, da je med papirji Rainer-ove zbirke tudi neki evangelij, šel je l. 1885 o veliki noči na Dunaj ter bil ves zavzet, spoznavši, da ima v roki kosec »prastarega, izgubljenega evangelija« v grškem jeziku. Ta borni papirus, obsegajoč 7 pokvarjenih vrst, je po Bickell-ovem mnenju iz 3. stoletja po Kr. ter slove, ako se mu dostavijo pomanjkljivi deli, tako-le:

..... (ter reče po-)
slavljajoč se takó-le: v(si v tej)
noči se boste spoti(kali, kakor)
je pisano: Udarim (pastirja in)
ovce se razkropijo. (Ko reče)
Peter: In če vsi, (jaz ne, dé)
Gospod: Petelin bo dvakrat za(pel in ti
me prej trikrat zata(jiš). ....

Ako primerjamo to besedilo z dotičnimi mesti sv. evangelijev, razvidimo, da se ločuje tekst našega papirusa od Mateja (XXVI., 30—34) in Marka (XIV., 26—30) veliko bolj, kakor pa ta dva drug od drugega. Najbolj se še približuje sv. Marku, a je krajši in redkejši kakor tekst tega evangelista. Gledé na vrednost tega odlomka, meni pisatelj kažipota po Rainer-ovem muzeju, opirajoč se na Bickella samega: »Wahrscheinlich eine Übersetzung des

Da bi naš Zveličar kakemu slikarju stal kot model, ni niti misliti. Mogoče pa je, da so prvi častilci Jezusovi slikali njegov obraz, kakor ga je bil vtisnil v Veronikin prt. Ali to poročilo izvira še le iz srednjega veka in se šteje za legendo. Primeri Fr. Kraus, Real-Encyklopädie der christlichen Alterthümer. Freiburg 1886, II., str. 15 sqq. Tudi poročili o sliki sv. Luke in Nikodema sta apokrifni. Da pa je slika našega Zveličarja v onem času bila mogoča, dasi je to neverjetno, dokazujejo jasno egipčanski portreti iz II. — III. stoletja po Kr., katere je izložil Teodor Graf na Dunaju. Tudi stari Egipčani so znali slikati portrete umrlih.

aramäischen Urevangeliums, der von dem Apostel Matthäus aufgezeichneten ‚Reden des Herrn', also der verloren gegangenen ursprünglichen Grundlage der ganzen Evangelienliteratur; von wahrhaft unabsehbarer Bedeutung für das Verständnis des Urchristenthums.« (Führer durch die Ausstellung str. 129, št. 541.) Takó sklepati iz bornega odlomka, kateremu se niti čas, v katerem je bil spisan, ne da gotovo določiti, je res — lahkomiselno! Je-li dokazano, da je naš tekst odlomek katerega evangelija ali praevangelija (!) in ne marveč prost citat kake homileje? Mogoče, da je to besedilo le odlomek kakega gnostičnega evangelija, kakor meni Alfred Resch (Aussercanonische Paralleltexte zu den Evangelien. Texte und Untersuchungen X. Leipzig, 1897, str. 30—31), ker je po poročilu sv. Epifanija (Haer. XXXI., 7), bilo mesto Arsinoë, današnji Faijûm, središče Valentinijan-ove gnostične sekte, in da je celó vzet iz apokrifnega »evangelija Egipčanov«. Bolj verjetno pa je, kakor je prof. Bickell iz početka pravilnejše sodil[1], da spada naša najdba k oni vrsti pismenih poskusov iz I. stoletja, ki so po besedah sv. Luke I., 1 že pred njim skušali zapisati besede in dela našega Zveličarja.

Nam se ta borni fragment ne zdi toliko važen, da bi se nadrobnejše ž njim pečali, zato preidemo k drugemu bolj važnemu, ki zadnji čas vzbuja precej pozornosti v strokovnjaških krogih. Držeč se kronologičnega reda najdeb, bi morali govoriti najprej o apokrifnem evangeliju sv. Petra, katerega so našli ž njegovo apokalipso vred v Ahmimu, nekdaj krščanskem mestecu srednjega Egipta l. 1886—1887. Ker pa mislimo o teh skupaj najdenih apokrifih skupno poročati, pride zdaj na vrsto evangeljski odlomek, katerega so bombastično krstili Λόγια Ἰησοῦ t. j. »Besede Jezusove«, češ, da so te ona od Papije omenjena Λόγια κυριακά, prvotni vir naših sinoptiških evangelijev.

Ta papirus našli so lani in sicer pri Behnesi (starem Oxyrrinchos) ob robu libiške puščave med množino drugih papirjev. Odlomek je pisan samo na enem listu in sicer na obeh straneh (recto in verso) ter obsega 42 vrstic po 15—20 pismenk. Na zadnji strani lista (verso), je zapisala neka poznejša roka τα t. j. št. 11. Zbok tega domnevajo strokovnjaki, da je naš odlomek 11. list nekega kodeksa. Po mislih dveh angležev Grenfella in Hunta, ki sta ga našla in izdala[2], spada v prva tri krščanska stoletja.

[1] Zeitschrift für kath. Theologie, Innsbruck 1885, str. 504.

[2] Λόγια Ἰησοῦ. Sayings of Our Lord discovered and edited by B. P. Grenfell and A. S. Hunt, Londres, Frowde 1897.

Ta najdba sicer ni velike vrednosti, ali racijonalisti in nekateri lahkoverni strokovnjaki jej prilastujejo pomen in važnost čez mero. Da čitatelj sam sodi o njeni vrednosti in o različnih mnenjih učenjakov, podamo najprej doslovno celi dokument v slovenski prestavi pridejavši paralelna evangelj-ka mesta v oklepih.

1. . . . in tedaj glej, da vržeš ven troho iz očesa brata svojega. (Mat. VII., 5. Luk. VI., 42).

2. Govori Jezus: Ako se ne postite tega sveta, ne dobite kraljestva božjega, in ako ne posvečujete sobote, ne boste videli očeta. (Izvirnik slôve: Λέγει Ἰησοῦς. Ἐὰν μὴ νηστεύσητε τὸν κόσμον, οὐ μὴ εὕρητε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐὰν μὴ σαββατίσητε τὸ σάββατον, οὐκ ὄψεσθε τὸν πατέρα.)

3. Govori Jezus: Vstal sem (nastopil) sredi sveta in v mesu sem se jim prikazal ter našel vse pijane in nobenega nisem našel žejnega med njimi,

4. in trudi se duša moja zarad sinov človeških, zakaj slepi so v srcu svojem in . . . .

5. (Govori Jezus): Kjer (?) so . . . . je sam . . . . jaz ž njim. Vzdigni kamen, tam me boš našel, razcepi drevo in jaz sem tam.

6. Govori Jezus: Ni vsprejet prerok v domovini svoji, niti zdravnik daje ozdravljenja onim, ki ga poznajo. (Luk. IV., 23—24. Mat. XIII., 57—58. Mark. VI., 4.)

7. Govori Jezus: Mesto, zidano na vrhu visoke gore in utrjeno, ne more ne pasti, ne biti skrito. (Mat. V., 14, VII., 24 sqq. Luk. VI., 48.)

8. Govori Jezus: Slišiš (?) . . . pred teboj (?) . . .

Na prvi pogled spoznaš, da je to spakedrano in neslano »evangeljsko« besedilo — apokrifno in toliko vredno ko slični apokrifi slabejše vrste. Kakor kaže uvodna ponavljajoča se fraza (»govori Jezus«), je videti naš odlomek zbirka Gospodovih r e k o v. Čim pa zaslišijo moderni kritiki le besedico o taki zbirki, že menijo, da je ta ista, katero je tolmačil Papija, škof hijerapolski (Λογίων κυριακῶν ἐξήγησις) in katero je po njegovih besedah hebrejski spisal sv. Matevž. Ti Gospodovi reki so bajé ne samo Mateju, ampak tudi drugim sinoptikom služili kot vir; to bi bil tisti praevangelij (Urevangelium) ali pra-Matej (Ur-Matthaeus), o katerih sanjarijo protestantski biblicisti. Ali takih rekov, kakoršna sta 2. in 5., Kristus ni m o g e l govoriti. Prvi izmed teh zabičuje posvečevanje s o b o t e; Kristus pa je ravno v soboto čudeže delal in ljudi ozdravljal ter se prepiral s farizeji zaradi skrunjenja sobote, napovedujoč že tedaj, da bo v novem zakonu sobota in postava Mojzesova sploh odpravljena. Drugi rek, katerega deva št. 5. Kristusu na jezik, pa gotovo

ni dostojen Večne Modrosti, ki je meso postala, in diši po gnosticizmu. Kakor poroča sv. Efrem Sirec je bilo čitati v Tacijanovem Diatessaronu: Ubi unus est, ibi et ego sum; ubi duo sunt, ibi et ego ero. Gotovo spominja prvi del Tacijanovega reka na prve besede našega odlomka št. 5: »Kjer je (jeden) sam, sem jaz ž njim«. Kakor piše učeni Klement aleksandrijski, so gnostiki Enkratitje zametavali sv. zakon, češ, da je Bog tudi z jednim samim. »Z mnogimi je demijurg, oni bog, ki je pokrovitelj roditve; ali z jednim, izvoljenim, je Odrešenik, ki je sin drugega dobrega boga.« (Strom. III. c. 10.) — Nadaljne besede istega reka št. 5: »Vzdigni kamen, tam me boš našel, razcepi drevo in jaz sem tam«, hranijo v kalu gnostični nauk o mistični vsepričujočnosti božji, če ne učé celó panteizma.

Potemtakem Kristus takih rekov ni nikdar govoril in racijonalistov sanje, češ, da smo zdaj našli zbirko pristnih Gospodovih govorov, katera je služila sv. Mateju za podlago, izginejo ko kafra.

Drugi reki tega odlomka so posneti in pokvarjeni po sinoptičnih naših evangelijih. Zdé se nam kot pleve v primeri k zlatim zrnom evangeljskim, mlačna, neslana voda nasproti pristnemu vinu. A kakor se luč v temi bolj sveti in dobro blago še le v primeri s slabim dobi svojo pravo veljavo, takó cenimo tem bolj resnico in lepoto sv. evangelijev, ako jih primerjamo z apokrifnimi. Žal, da moderni kritiki izgubljajo čas z natančnim preiskovanjem takih zakotnih, neslanih beril, z registrovanjem in statistiko paralelnih svetopisemskih mest, nahajajočih se izven kánona, z neplodnim dokazovanjem svojih umišljenih hipotez o izviru sv. evangelijev, ne da bi se oprijeli dvetisočletne tradicije o njihovi pristnosti, katero nam podaje nezmotljiva cerkev Kristusova.

H koncu nam je še navesti, kaj in kako sodijo o našem odlomku angleški, protestantski in katoliški učenjaki. Izdajatelja našega fragmenta sta mu nadela Λόγια Ἰησοῦ ter s tem cikata na ono prvotno zbirko »Gospodovih pregovorov«, katere je bajé sveti Matej zbral v svojem evangeliju in katere je tolmačil Papija. Slavni A. Harnack, glava moderne »kritiške« šole med protestanti, domneva, da naš odlomek ni del, marveč ekscerpt iz kakega evangelija in da je precej soroden četrtemu evangeliju. Takisto sodi protestant Th. Zahn ter pripominja, »da ona učenjaška bajka o nekem prakrščanskem delu, katerega vsebina je sestojala iz samih Λόγια, ali ki bi celó nosila naslov »Λόγια κυριακά ali Λόγια Ἰησοῦ, se ne potrjuje po papirusu Oxyrhynchovem«.

Še najbolj je povedal svojim rojakom resnico G. Krüger: »Neues lernt man aus dem neuen Funde nur wenig, wenn auch

jeder Papierfetzen mit freudigem Danke begrüsst werden darf, welcher uns in aegyptisches Christenthum einen Einblick verschafft.«[1]

Dr. Gerhard Esser, ki je spisal o tem najtemeljitejšo in najtreznejšo razpravo v moguntskem letošnjem Katholiku, meni, da je spisovatelj povzel svoje reke iz raznih virov, ki menda niso niti evangeljski. Peti rek kaže očividno na Enkratita Kassijana[2].

Peter Batiffol, pisatelj slične razprave v Revue biblique, Paris 1897, Nr. 4, str. 501—515, misli, naslanjajoč se na judovski rigorizem, ki je izražen v 2. reku, da je naš odlomek del ebijonitskega »evangelija Hebrejcev«, po mnenju drugih pa bi bil del »evangelija Egipčanov«.

Potemtakem znanost ob tem ni še prekoračila mej golih hipotez.

Po zimi l. 1886/87. je odprla francoska Mission archéologique, ki ima svoj sedež v Kájiri, v nekdaj krščanskem mestecu Ahmim (v gorenjem Egiptu) grob nekega meniha. V njem so našli velik egiptovski papirus, obsegajoč neko računico in grško pisan pergamén sestoječ iz 33 listov. Prva stran tega grškega kodeksa kaže koptični križ s črkama A in Ω. Zadnjih 23 listov obsega precejšnji del apokrifne knjige (32 poglavij), kateri je imé »knjiga Henoh-ova« ali »apokalipsa Henoh-ova« in sicer v grški prestavi. Sprednji del pergamena (str. 2—10) pa podaje odlomke dveh drugih skoro popolnoma pozabljenih apokrifnih knjig, ki so jih nekateri stari krščanski pisatelji in posebno krivoverci podtikali sv. Petru.

Kar se tiče Henoh-ove knjige, je vsakemu bogoslovcu znano, da jo je smatral Tertulijan[3] za navdihnjeno in božjo, Origen[4] za dvomljivo, sv. Avguštin[5] in Hijeronim[6], trije zapiski apokrifnih knjig, namreč Ps. Atanazijev, Niceforov in grški brezimni, pa za apokrifno. Znano je tudi, da so že stari pisatelji in cerkveni očetje (Tertulijan, Avguštin, Hijeronim) učili, da je apostol Juda v svojem kratkem pismu, govoreč o Henohu, vzel dotične besede iz apokrifne knjige Henoh-ove. Ako primerjamo besede apostolove (ep. Jud. v. 14—15): »Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce, venit Dominus in sanctis millibus suis, facere judicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, quae locuti sunt

[1] Glej te citate v Katholiku, Mainz 1898, str. 28—29.

[2] V navedenem delu str. 150—151.

[3] Tertullian. De idolol. 4; de cultu femin. I., 3; II., 10.

[4] Origen. De princ. I., 3. IV., 35, c. Cels. V., 54, 55. In Num. hom, 28, 2.

[5] S. Augustin. De Civ. Dei XV., 23; XVIII., 38.

[6] S. Hieronym. De vir. illustr. 4.

contra Deum peccatores impii« — z besedilom knjige Henoh-ove I., 9: »Et ecce venit cum decem millibus Sanctorum, ut judicium exerceat de iis et disjiciat improbos et exprobret omnibus carnalibus omnia, quae impii et peccatores egerunt et perpetrarunt adversus ipsum« —, ne moremo tajiti, da sta obe knjigi v tesni dotiki in da je jedna iz druge zajela. Citat sv. Jude ap. se izpočetka vjema z etijopsko prestavo, tu v latinščini navedeno, proti koncu pa se strinja bolj z grškim tekstom Henoh-ove knjige[1].

Kakó se da razlagati to soglasje kanoničnega in apokrifnega spisa?

Troje le je tu mogoče: ali je vzel svoj citat apostol iz apokrifa, ali apokrif iz pisma apostolovega, ali sta pa oba zajela iz kakega skupnega vira, recimo iz pisanega ali ustnega poročila.

Cerkveni očetje in premnogi razlagalci današnjega časa menijo, da si je izposodil apostol Juda dotično mesto pri Henohu, a da s tem ni še potrdil apokrifne knjige njegove. Zaradi jednega samega mesta se ne da sklepati na vrednost ali celó navdihnjenost cele knjige. Res! Saj tudi sv. Pavel cituje grške pesnike n. pr. Arata, Epimenida, Menandra[2], ne da bi s tem njih besede ali knjige postale navdihnjene ali del božje besede. Samo to bi pa morali zastopniki tega mnenja najprej dokazati, da je Henoh-ova knjiga, oziroma dotični njen del, obstojala že za časa apostolskega. Ta apokrif je sicer gledé na jedro bil zvarjen iz različnih knjig že pred Kr., ali tudi po Kr. so ga širili in lepšali z raznovrstno navlako. Morda prvotna Henoh-ova knjiga ni obsegala teh besed in so jej bile še le pozneje dostavljene, ker je njih zveza s prejšnjimi in naslednjimi besedami zeló prisiljena[3].

Slavni R. Cornely domneva[4], da je apostol Juda ono mesto o Henohu, kakor tudi ono o sv. Mihaelu, borečem se s satanom zaradi trupla Mojzes-ovega, zajel iz ustnega judovskega poročila,

[1] Najdeni rokopis grške prestave slôve tu malo drugače: ὅτει ἔρχεται σὺν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων καὶ ἀπολέσει πάντας τοὺς ἀσεβεῖς καὶ λέξει πᾶσαν σάρκα περὶ πάντων ἔργων τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν καὶ σκληρῶν ὧν ἐλάλησαν λόγων καὶ περὶ πάντων ὧν κατελάλησαν κατ᾽ αὐτοῦ ἁμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς. Glej Sitzungsberichte der königl. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1892. II., str. 1040.

[2] Pavlov citat: „Sicut et quidam de vobis poëtae dixerunt: Ipsius enim et genus sumus“ je Aratov; pregovor: „Corrumpunt bonos mores confabulationes pessimae“ je vzet iz komedije Menandrove; Pavlova obsodba Krečanov: „Dixit quidam ex iis, proprius eorum propheta, Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri“, je pesnika Epimenida.

[3] R. Cornely, Histor. et critica Introductio in U. T. Libros ss. Paris 1885 v. I. Introductio generalis, str. 209, n. 7.

[4] R. Cornely, op. c. III. Introductio specialis in N. T. str. 657.

takisto, kakor je n. pr. zvedel sv. Pavel imena egiptovskih magov, ki so Mojzesu nasprotovali (II. Tim., 3, 8), iz istega vira. Ali ako primerjamo dotično precej obsežno mesto pri apostolu Judi in Henohu, moramo priznati, da se tako tesno soglasje posameznih besed ne dá izvajati iz ustnega poročila. Podlaga tej vzajemnosti je gotovo ali pisana knjiga ali pa pisano poročilo. Tudi ni dognano, da ima Henoh-ova knjiga krščanske pritikline. — Tudi če bi bil res apostol Juda, spisovaje svoje pismo, rabil apokrifno knjigo, kar pa se ne da dokazati, bi pri tem ne trpela njegova inspiracija. Saj so se sveti pisci večkrat posluževali pisanih spomenikov, listin in celó posvetnih knjig, kakor spričujeta najbolj pisca obeh makabejskih knjig. Latinska cerkev je sprejela več mest iz apokrifnih spisov v obredne knjige n. pr. v rimski misal in brevir. Tako n. pr. je zajet krasni introjit Accipite jucundidatem maše v torek po Binkoštih iz apokrifne knjige IV., Esdra II., 36—37; takisto je ona lepa vrstica božičnega večera Crastina die iz iste knjige XVI., 53; responzorij (Commune Martyr. temp. paschali) Lux perpetua lucebit sanctis tuis dobiš ravno tam II., 35; tudi responzorij (II. Noct. Com. Apost.) Modo coronantur izvira od ondod II., 45. Oficij za mrtve, ki je v svoji celoti in današnji obliki bil dovršen še le v VIII. stoletju, si je izposodil poleg drugih vrstic tudi obče znani Requiem aeternam dona eis Domine et lux perpetua luceat eis iz IV. Esdra II., 34—35. O resničnosti tega se lahko prepriča vsak, kdor ima pri roki latinsko Vulgato, kjer so na koncu pridejani tudi apokrifi: molitev spokorjenega kralja Manassa ter knjigi III. in IV. Esdre.

Henoh-ova knjiga je važna tudi v drugem oziru. Stoletje pred Kristusom in ono po Kr. sta bili zelo plodoviti v apokaliptičnem slovstvu, kateremu je bil uzorec daljnogledni in originalni prerok Danijel. Večina apokrifov, zloženih malo pred Kristusom, izraža up in koprnenje po Mesiji. Ko pa ta ni došel, kakor so meseni Judje pričakovali, kot zmagoslaven, posveten kralj in ker so prvi kristijani neprenehoma trpeli le bědo in preganjanje, začeli so judovsko-krščanski apokrifi obračati pozornost sovremenikov iz tužne sedanjosti v boljšo prihodnost opisovaje drugi, veličastnejši prihod Zveličarjev, ki bo zmagal vse sovražnike svojega ljudstva, kaznoval grešnike, ustanovil na zemlji kraljestvo dolgotrajnega miru in sreče, za katerim pride smrt in vstajenje vseh ljudij ter večno veselje v nebesih. Da je to res, pričajo ne samo apokrifne apokalipse, ampak tudi pismi sv. Pavla Tesaloničanom, ki so že tedaj pričakovali drugi prihod Kristusov. Želeč svojim spisom pridobiti

več veljave, so jim apokrifni pisatelji prilaščevali imena slavnih očakov in prerokov iz prejšnjih stoletij n. pr. Henoha, Mojzesa, Baruha, Esdre, dvanajsterih očakov itd.

Kar se tiče raznovrstne vsebine teh podtaknjenih spisov, obsegajo ravno tako, kakor preroške kanonične knjige, opomine in prerokbe. Nekatere so slične moralnim propovedim, druge razkrivajo božje skrivnosti, posebno pa zgodovino prihodnjih časov. Oblika tem spisom je povsem apokaliptična, t. j. predmeti se zavijajo v prilike in podobe, da je zelo teško jih razumeti. Osebe se predstavljajo v obliki živalij, zgodovinski dogodki se podajejo kot izredni dogodki v naravi, čas prihodnjih dogodeb se napoveduje s skrivnostnimi številkami, z dobami tednov itd. — sploh v oni obliki, katero nahajaš v »Skrivnem razodenju sv. Janeza apostola«.

Da bi sanje in blodnje teh apokrifnih knjig zavrnil ter prve kristijane poučil o boju in končni zmagi cerkve Kristusove, o njegovem drugem prihodu in jih tolažil z ozirom na nebeško kraljestvo, na sveto mesto Jeruzalem, kjer potihne ves jok in stok, je spisal sv. Janez apostol divno in skrivnostij polno svojo apokalipso. Kakor je Janez evangelist naperil svoj evangelij zoper gnostika Cerinta, tako so tudi njegovi apokalipsi dali povod sanjarski in zmedeni apokrifi, razširjeni ne samo med Judi, ampak tudi med kristijani n. pr.: Knjiga Henoh-ova, apokalipsa Baruh-ova, IV. knjiga Esdrina, vnebovzetje Mojzesa (ascensio vel assumptio Moysis), prerokovanja Sibilina. Vzemi v roko IV. knjigo Esdrino in prepričal se boš, da je vsebina tega apokrifa nekaj slična vsebini Janezove apokalipse. Mesija se tu riše kot sin Davidov, kot sin božji in maziljenec, ki pride z Mojzesom, Henohom, Elijo in Esdro, da pokonča grešnike, in bo z ostalimi ljudmi kraljeval 400 let, a potem umrl in ž njim vsi ljudje. Čez sedem dnij bodo vstali mrtvi in Najvišji sedeč na prestolu bo razsodil in dal vsakemu, kar je zaslužil (VII., 26—35).

Vredno je, da podamo na kratkem vsebino velike Henoh-ove knjige in da primerjamo nekatera mesta z našo kanonično apokalipso. Henoh-ova apokalipsa se deli na pet oddelkov. Za uvodom sledi (VI—XXXVI) pripovedka o padcu angelov in o postanku orjakov (gigantov), naslanjajoča se na Gen. VI.; Henoh pripoveduje, kako je bil odnesen čez gore in vode v nebo in da je tam videl in zvedel skrivnostni izvir vseh stvarij in njih dogodkov. Drugi del XXXVII—LXXI podaje v treh prilikah mesijanske in eshatološke vizije: Henoh vidi zamaknjen bivališča pravičnih in svetnikov, zve o blaženosti izvoljenih, o vesoljni sodbi, o skrivnostih luči, zvezd,

vetrov, bliska in groma; o Mesiji (»sinu človekovem«), ki bo ustanovil svoje kraljestvo in sodil svet. Tretji del LXXI–LXXXII govori o astronomiji. Četrti del (LXXXIII—XCIV) obsega vizije Henoh-ove, namreč o pretečem vesoljnem potopu, o zgodovini izvoljenega ljudstva (pod podobami različnih živalij) in o vsporedu kraljestev ter 10 letnih tednov do prihoda Mesijinega. Zadnji zelo raznovrstni in zmedeni del (XCV—CVIII) opominja grešnike in brezbožnike, tolaži pravične, poroča o rojstvu Noeta in o potopu ter sklepa z nekim razodenjem o peklenskem ognju in o blaženosti pravičnih[1].

Henoh-ova knjiga ima nekaj jako pesniških potez ter čitatelja kar preseneti, posebno če čita ona mesta, ki se vjemajo z apokalipso Janeza apostola. V primer bodita citata iz XLV, 2–5 . . . »Tam sem videl Starega dnij (antiquus dierum), katerega glava je bila bela ko volna in ž njim drugega, ki je imel podobo človeka. Ta obraz je bil poln miline ko kakega svetega angela. Tedaj poprašam enega izmed angelov, ki so bili z menoj in ki so mi razlagali vse skrivnosti, tičoče se Sinu človekovega. Prašal sem ga, kdo da je, od kod da je prišel in zakaj da spremlja Starega dnij? On mi odgovori: Oni je Sin človekov, kateremu gre vsa pravica, s katerim ona biva in kateri drži ključ vseh skritih zakladov. Zakaj Gospod duhov ga je izbral med vsemi in mu podaril slavo nad vsemi stvarmi. Sin človekov bo iztrgal kralje in mogotce iz njihovega bohotnega ležišča; obrzdal bo mogočneže, razbil zobe grešnikom.« XLII., 1—2: »Dan kazni in maščevanja! Tisti dan postavim svojega izvoljenca sredi svetnikov in spremenim obličje nebu in ga razsvetlim na veke, ter spremenim tudi obličje zemlji.«

Kakor čitatelj iz navedene vsebine na prvi mah spozna, je Henoh-ova knjiga neko srakino gnezdo, zneseno iz raznih knjig in časov. Po mnenju strokovnjakov je knjiga zložena v Palestini v II. ali I. stoletju pred Kristusom. Da bi bilo v njej kaj krščanskih pritiklin, se ne da dokazati. Knjiga je marveč pripravljala pot krščanski resnici. Izvirnik je bil pisan hebrejski ali aramejski, toda izgubil se je kmalu, ker ni bila knjiga sprejeta med kanonične. Ohranili sta se pa grška in etijopska prestava. Krivoverski Abesinci, pol judje in pol kristijani, imajo sploh v svoji svetopisemski zbirki mnogo apokrifnih knjig. Za izdajo in tolmačenje etijopske prestave si je pridobil največ zaslug protestant Dillman. Grška prestava, po kateri je prikrojena etijopska, se je bila popolnoma

[1] Emil Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes, Leipzig 1886, II., str. 616 sqq.

izgubila. Le nekaj odlomkov nam je bil ohranil v svoji kronografiji Jurij Sincel (Georgius Syncellus) živeč okoli l. 800. po Kr. Sedaj pa nam je podal meniški grob v Ahmimu 1—32 poglavij, skoro prvo tretjino cele knjige v grški prestavi[1].

(Dalje pride.) *Dr. Fr. Sedej.*

V znamenju sv. križa.

(Dalje.)

3. O nadnaravnem namenu človekovem.

Sreča, do katere daje človeku njegova narava pravico in sredstva, pravico v umu in volji, sredstva pa deloma v sebi, deloma pa v naravi sploh[2], ta sreča je človeku namen, naravni in bistveni, ter je hrepenenje po njej človeku tako lastno, da iz njega modroslovje[3] izvaja neumrljivost človeške duše. Po vsej pravici, ker na tem svetu, v tem življenju, človek vidoma ne doseže svoje sreče[4], in vendar človeku ni mogoče otresti se hrepenenja po sreči[5]. Ta želja prihaja torej v človeku iz njegove narave, iz naravinih močij, in če je resnica, kar pravi sv. Tomaž[6], da nič ne dela čez svoje moči, tedaj lahko vemo, da ima človek v svoji moči srečo v spoznanju in ljubljenju božjega bitja do neke popolnosti, toda ker je v tem življenju ne doseže, more jo doseči pa tedaj v drugem, večnem življenju — anima separata[7].

Čeprav pa se tak namen do dobra strinja s človeško naravo in ustreza bistvenim silam[8], kakor jih ona človeku daje, vendar človek nima, če gre za pravo, tega namena, a ne zato, ker sploh ni možen, potentia absoluta, ali ne v oziru na pravičnost božjo[9]

[1] Glej grški tekst v Sitzungsberichte der königl. preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1892. II. Dillmann, Über den neu aufgefundenen griechischen Text des Henoch-Buches.

[2] Conc. prov. Viennense tit. 1, cap. 1.

[3] Dr. Fr. Lampé, Apologetični razgovori, I. zvezek: o človeku, str. 72.

[4] S. Thom. Summa theol. 1. 2. q. 5. a. 3.

[5] Dr. Fr. Lampé l. c. 77.

[6] S. th. 1. 2. q. 114. a. 2: „. . . hoc enim est ex institutione divinae providentiae, ut nihil agat ultra suam virtutem".

[7] Primeri Dr. Fr. Egger, Propaedeutica, critica sect. 3, cap. 3, n. 196. — Dr. Fr. Schmid, das Erkennen der menschlichen Seele im Zustande der Leiblosigkeit. — Zeitschrift für katholische Theologie. Band 22, I. Quartalheft, S. 3 ff. Innsbruck 1898.

[8] Dr. Ernest Müller, Theologia moralis, lib. 1, tit. 1, § 16. — Edit. VII., Vindobonae ap. Mayer et soc. 1889.

[9] Mich. Bay, prop. 11, Denzinger-Stahl o. c. n. 891.

in pa v oziru na modrost in dobrotnost božjo, potentia ordinata[1], ampak jedino zato, »ker je Bog iz neskončne dobrote svoje odločil človeka za nadnaravni namen, naj namreč se udeleži dobrin božjih, katere zastopnost človeškega uma do cela presegajo«[2].

Katekizem ta nadnaravni namen opisuje tako, da človek naj Boga »spoznava in časti, ga ljubi in mu služi ter se tako večno zveliča[3]«.

Iz teh besed še sicer ne sledi, da je človekov namen nadnaraven, zakaj tudi naravni namen veli človeku, naj Boga spoznava, ga torej kot neskončno resnico časti in kot neskončno dobroto ljubi, ter mu za dobroto vstvaritve svoje služi[4], in če stori takó, je njegova sreča le naravna posledica[5].

Res je tako, ali katekizem govori le o namenu, kakor ga človek bo božji dobrotljivosti ima, in molči o njegovem namenu, ki mu po naravi pristaja. O tem govori le implicite, ko nadalje pravi, da se človek »ne more zveličati samo s svojimi naravnimi močmi; ker zveličanje, za katero je od Boga namenjen, je nadnaravno in se torej more doseči le z nadnaravnimi pripomočki svete vere in milosti božje«.

Doslej katekizem pri nauku o človeku ni govoril o njegovem namenu, vsaj ne pod tem imenom in se vé, da tudi ne o kakem razločku med naravnim in nadnaravnim namenom. Na vprašanje: Zakaj je Bog človeka vstvaril, daje katekizem[6] za odgovor samó, »da bi njega spoznal, častil, ljubil, mu pokoren bil, in da bi bil večno zveličan«. Da ima nadnaravni namen v mislih, se sicer iz teh besed lahko sklepa, toda z neovržno silo ne, ker večno zveličanje je možno tudi samó naravno. V zvezi z ostalim naukom, zlasti z 12. členom vere, se še le razvidi, »da je po tem življenju še drugo, in sicer zveličano življenje v nebesih, kjer bodo pravičnim vse želje izpolnjene; oni bodo Boga gledali od obličja do obličja«[7]. Nadnaravni namen naznanja stari katekizem v podčrtanih (od mene) besedah, a nikjer ga tako ne imenuje.

---

[1] De Augustinis, Belletti, Coccei.

[2] Conc. vatic. sess. 3. constitutio de fid. cath. cap. 2. de revel. Denzinger-Stahl o. c. n. 1635.

[3] Veliki katekizem, v Ljubljani 1896, pogl. 1, odd. 2. št. 5. vpr. 92, str. 30.

[4] Denzinger-Stahl, op. cit. n. 914.

[5] Dr. Ioan. Katschthaler, Theologia dogmatica cath. spec. lib. 1. pars q. sect. 2 art. 2. num. 244. Ratisbonae ap. Jos. Manz 1877.

[6] Anton Lesar, Katekizem str. 32, Ljubljana, Henrik Ničman, 1886.

[7] Anton Lesar, op. cit. str. 92.

Drugače v novem katekizmu. Tu se razločno pové, da »zveličanje, za katero je (človek) od Boga namenjen, je nadnaravno«. Sedaj bode pa torej treba, da se beseda »nadnaraven« razlaga in čim bolje se beseda razloži, bolj se jasni v človeku in bolj ceni človek večno zveličanje, nadnaravni namen, ki ga ima od izgola milostne roke božje. Do njega nima ne pravice ne sredstev iz svoje narave ter se mu niti ne sanja o njem, dokler mu ga ne razkrije božje razodenje. O tem piše apostol Pavel (I. Cor. 2, 9. sq): Oko ni videlo in uho ni slišalo ter v srce človeku ni prišlo, kar je Bog tem pripravil, ki ljubijo njega. Nam pa je Bog razodel po svojem Duhu, zakaj Duh vse preiskuje, tudi globočine božje.

Nadnaravno je namreč vse več, kakor naravno; ž njim sicer ni v nasprotju[1], marveč se iz njega izvaja in morebiti bolje rečem, na njem vspenja na višje. Kar je nadnaravno, ni del narave, ni lastno naravi, ni čin narave in sploh ni v moči narave ter ji je in ostane nekaj, česar ne more doseči. Narava pa nam rabi tu v najširjem pomenu za naravo stvarij sploh, posebej človeka in angela[2]. Nadnaravno torej presega vso naravo in vse njene moči in vse njene lastnosti in vse potrebe (elementum negativum) ter izvira samó iz proste volje božje (elementum positivum) v spopolnjenje narave[3]. V tem oziru je ens supernaturale[4] »perfectio, quae neque naturas rerum constituit neque ex eis fluit neque postulatur, ne (res) frustra sint«. Je-li pa tako spopolnjenje možno in v čem utegne obstati, tega modroslovje[5] ne more zvedeti, a razodeta véra uči, da je spopolnjenje umnih stvarij, angela in človeka, ne samo možno, ampak dejstvo, kakor tudi to, da v bistvu in na koncu obstaja v gledanju božjega bistva, ali kakor uči apostol (Joan. 3, 2), »Dei sicut est«; sredstva za to pa so milost božja in »lumen gloriae«. Da se to gledanje ne vrši s telesnimi, ampak z dušnimi očmi, je jasno, a nam tudi apostol (I. Cor. 13, 12) pové, ko pravi: Takrat — v drugem življenju — bodem (Boga) spoznal, kakor, καθὼς, sem tudi (jaz od Boga) spoznan. Ako spozna človek takrat Boga, kakor Bog pozna človeka, mora

[1] S. theol. 1, q. 1. a. 8. ad 2.

[2] Dr. Jos. Scheeben, Handbuch der katholischen Dogmatik, Band 3, Buch 3, § 158. Freiburg, Herder'sche Verlagshandlung, 1878.

[3] Christianus Pesch, Praelectiones dogmaticae. Tom. III. sect. IV. num. 163. Friburgi 1895. Sumptibus Herder, typographi editoris pontificii.

[4] Jos. Kleutgen, Theologie der Vorzeit ed. II. tom. 2. Münster, 1872, 2. pag. 10 sq.

[5] Sicer pa glej: P. Ripalda: de ente supernaturali disp. 4, sect. 2.

človek Boga v njegovem bistvu spoznati, torej ne samo po njegovih činih, kakor ga spoznava v tem življenju.

Gledé na to, kar sem doslej že rekel, in zlasti še gledé na besede katekizma[1] lahko sedaj rečem:

Nadnaravni namen je človeku večno zveličanje ali tisto veselje, katero izvira iz tega, da gleda na večno božje bistvo in zauživa ali ljubi na večno neskončno dobroto božjo.

V tem stavku ločimo lahko dva dela: 1. Namen človekov je Boga v njegovem bistvu gledati in Boga, neskončno dobroto, ljubiti ali zauživati, in 2. to veselje ali zveličanje je nadnaravno, torej njegov nadnaravni namen.

Oba dela v tem stavku sta verska resnica. Da je:

1. človeku namen Boga v njegovem bistvu gledati in Boga, neskončno dobroto, ljubiti ali zauživati večno veselje, to izpoznava sv. cerkev v svojih veroizpovedanjih, n. pr. v apostolski veri[2]: »Verujem ... večno življenje«, ali v nicejsko-carigrajskem[3]: »Verujem ... življenje prihodnjega veka«.

Dokazuje se ta verska resnica *a)* iz sv. pisma in sicer najprej iz stare zaveze: Jaz bodem v pravičnosti svoji videl obličje tvoje; sitil se bodem, ko se vzbudim, s podobo tvojo (Ps. 17, 15 po hebr. tekstu)[4]. — V psalmu (20, 7) hvali sveti pevec Boga, da mu je pripravil blagoslove na vekomaj, razveselil ga z radostjo svojega obličja. Enako v psalmu (35, 9) poje, da se bodo zveličani napili od obilnosti tvoje (božje) hiše in jih bodeš (Bog) napajal iz potoka svojih slastij.

V novi zavezi: Kristus pravi (Matth. 5, 8): Blagor njim, ki so čistega srca, ker bodo gledali Boga. Posredno v naravi, v činih vidimo že sedaj Boga, prihodnje gledanje je torej neposredno, po bistvu. Zato pa piše apostol Janez (I. epist. 3, 2): Sedaj smo sinovi božji in ni se še pokazalo, kaj bomo. Vemo, da bomo, kadar se pokaže, njemu (Bogu) podobni, zakaj videli ga bomo, kakor je. »Videti« Boga, ali še le, »kadar se pokaže«, in tako, »kakor je«, pač pové več, kakor da bode spoznanje posredno, kakoršno je sedaj. Apostol Pavel (I. Cor. 13, 12) primerja spoznanje božje v nebesih s spoznanjem

[1] Op. cit. 1. poglavje, 2. oddelek, 5. štev., 92. in 93. vprašanje.

[2] Denzinger-Stahl o. c. n. 2.

[3] Ibidem n. 47.

[4] Vulgat. (Ps. 16, 15): Sitil se bodem, kadar se bode prikazala tvoja slava (od nje).

na zemlji ter pravi: Sedaj vidimo skozi zrcalo v uganki, tedaj pa z obličja v obličje. Sedaj vidimo Boga skozi zrcalo, posredno, v uganki, torej temno; tedaj pa z obličja v obličje, torej neposredno, jasno[1]. Lepe so tudi besede istega apostola (II. Cor. 5, 7), ko piše, da sedaj še po veri hodimo, ne po gledanju; ali smo dobre volje in hočemo rajši izseliti se iz telesa in naseliti se h Gospodu — μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. Prerok nove zaveze obeta izvoljencem (Apoc. 22, 4): In videli bodo njegovo obličje in njegovo ime (bode) na njihovih čelih. In noči ne bode več, in ne bode jim treba luči iz svetilke, ne luči od solnca, ker bode Gospod Bog jih razsvetil in bodo kraljevali v veke vekov.

b) Iz sv. očetov. Sv. Avguštin[2] govori o milosti božji ter pravi: »Podoba pa, ki se obnavlja v duhu uma v poznanju božjem ne zunaj, nego znotraj od dneva do dneva: ona se izpopolni z gledanjem, katero bode tedaj po sodbi z obličja v obličje, sedaj pa se vrši skozi zrcalo v uganki.« Papež Gregorij Vel.[3] razlaga besede Kristusove (Joan. 14, 21): »Manifestabo ei me ipsum« ter sklene, da govori Kristus tukaj, »kakor da bi rekel: Kateri me vidite v svoji (t. j. človeški naravi), vam preostane samo, da me še v moji (t. j. v božji) naravi vidite«. Enako zagotavlja sv. Gregorij Niški[4], da bode človek, kaj da je Bog po svoji naravi in po svojem bistvu, »takrat našel, kadar dospé podoba (človeška duša) do uzora, po katerem jo sedaj žene hrepenenje«. Tako in enako govoré sveti očetje[5] grške in latinske cerkve.

c) Iz določb sv. cerkve. Papež Benedikt XII.[6] v konstituciji »Benedictus Deus« (1336) določuje to-le: »Z veljavo apostolsko določujemo, da . . . duše vseh svetnikov . . . vidijo božje bistvo v gledanju zročem in tudi vzličnem (visione intuitiva et etiam faciali) tako, da ne posreduje nobena stvar z ozirom na predmet, ki se vidi, marveč božje bistvo se jim neposredno golo, jasno in odprto kaže, in da v takem gledanju uživajo isto božje bistvo in da so iz takega gledanja in uživanja . . . duše . . . zares blažene ter imajo življenje in večni mir.« Za tem pa določuje florentinski zbor[7], da se

[1] Card. Franzelin, de Deo uno, thes. 15, p. 183.
[2] De Trinitate lib. 14, cap. 54, num. 90.
[3] Lib. 18, moral. cap. 54, num. 90.
[4] Orat. 28, cap. 17.
[5] Dion. Petavius, de Deo, l. 7. c. 7.
[6] Denzinger-Stahl, op. cit. cap. LXVII.
[7] Idem op. cit. num. 588.

»duše (dovolj očiščenih) vsprejmó brž v nebesa in gledajo jasno samega Boga, trojnega in jedinega, kakor je, po razliki zaslug drug popolnejše od drugega«.

d) Naravni um sicer sam iz sebe ne more najti, da je zveličanje, veselje iz gledanja in ljubljenja božjega bistva, človeku namen, ali kadar zvé to iz razodenja, dokaže vsaj toliko, da zveličanje ni nemožno. V človeški naravi (in tudi drugih stvarij) se nahaja zmožnost, katera vsprejme od višje sile vpliv ter tako kaj izvrši, česar bi brez tega vpliva ne mogla. Ta vpliv pa v stvari tudi predpostavlja ono zmožnost. Imenuje se ta zmožnost poslušna zmožnost, potentia obedientialis[1]. Človek pa ima um, da spoznava resnico, in voljo, da ljubi dobroto. Ako je v teh silah ona poslušna zmožnost, pa višji, božji vpliv, tedaj vsaj nemožno ni zveličanje[2].

2. Zveličanje je človeku nadnaravno in njegov namen torej nadnaraven.

Verska resnica, če se trditev vzame, kakor se glasi, o človeku, a če se vzame sploh o stvareh, torej še možnih, je le gotova resnica. Cerkveni zbor vijenski[3] je zavrgel nauk beguardov, »da je vsaka umna narava v sebi sami naravsko srečna, in da duši ni treba luči slave, da jo povzdigne, da vidi Boga ter ga zveličavno uživa«.

Ta resnica se dokazuje: *a)* iz sv. pisma. Apostol piše (Rom. 6, 23): Milost božja je večno življenje, a ne bila bi milost, ko bi večno življenje bilo v močéh človeške narave ali pa za-njo potreba. — Isti apostol trdi (I. Cor. 2, 9), da oko ni videlo in uho ni slišalo in v srce človeku ni prišlo, kar je Bog pripravil njim, ki ljubijo njega. V listu do Timoteja (I. Tim. 6, 16) uči, da biva Bog v luči nedohodni in ga ni videl ljudij nobeden in ga tudi ne more videti. Zveličan človek pa gleda Boga, torej iz moči, ki mu po naravi ne dohaja. Celo jasno pa kaže apostol to, ko pravi (I. Cor. 13, 9—12): Nekoliko poznamo in nekoliko prerokujemo. Kadar pa pride, kar je popolno, tedaj bode to nekoliko nehalo ... zakaj sedaj vidimo še skozi zrcalo v uganki, takrat pa z obličja v obličje; sedaj poznam nekoliko, takrat pa bom spoznal, kakor sem tudi jaz spoznan. Zveličavno gledanje je torej v primeri z vero, kar je

[1] S. Thomas, de potentia 9. 6. n. 1. ad 18: Nihil prohibet, quin natura creata sit in potentia ad aliqua fienda per divinam potentiam, quae inferior potentia facere non potest; et ista vocatur potentia obedientiae, secundum quod quaelibet creatura creatori obedit.

[2] Cf. Bern. Teppe, S. I. Institutiones theologicae. vol. 2. tract. 4. prop. 15. num. 165, 166.

[3] Denzinger-Stahl, op. cit. num. 403.

popolno spoznanje nasproti nepopolnemu in začetemu. Spoznanje po veri pa je nadnaravno v ožjem pomenu, zakaj z milostjo ste rešeni po veri in to ne iz vas, dar je namreč božji (Eph. 2, 8), tedaj je tudi zveličanje nadnaravno. Tako še sv. pismo tudi na drugih mestih (I. Ioan. 3, 2; Rom. 8, 23) uči.

Isto se vidi *b)* iz sv. očetov. Tako piše sv. Epifanij[1]: »Da Boga videti, vzlasti človeška narava, ne more, izpovedamo ... toda isti Bog nevidljivi vsled svoje dobrotnosti in moči slabotno ostrost hoče tako s svojo močjo ojačiti, da vidi, česar sicer ne more videti.« Sv. Avguštin[2] pa se ozira na besede v psalmu (81, 6) ter piše: »Ako smo sinovi božji postali, postali smo tudi bogovi; ali to je po milosti, ki nas posinavlja, ne pa po naravi, ki nas poraja.« Sv. Ciril Aleks. se čudi[3], »da se vzdignemo do nadnaravne časti... ustvarjeno in sužno naravo namreč kliče na nadnaravne reči sam migljaj in volja Očetova«.

c) Iz določbe sv. cerkve. Naj navedem le vatikanski zbor, ki določuje (sess. 3, de fide cath. cap. 2), da je »Bog iz neskončne dobrote svoje odločil človeka za nadnaravni namen, da se namreč udeleži božjih dobrin, katere zastopnost človeškega uma do cela presegajo[4]«.

d) Kaj premore v tem, ali bolje, česa ne premore um človeški, razlaga sv. Tomaž[5] tako-le: »Drugo dobro je tisto, ki presega razmerje človeške narave, ker sile naravne ne zadoščujejo, da je človek doseže, tudi ne, da je misli ali želi, ampak iz gole božje darežljivosti se obeta; in to je večno življenje«.

(Dalje prihodnjič.) *Dr. I. Mlakar.*

Katero oblast ima cerkev in katero država v zakonskih stvareh?

(Dalje.)

b) Zgodovina nas uči, da je katoliška cerkev od svojega početka do današnjega dne neprestano in skrbno branila osnovno pravo zakonsko, stavila kristijanom gledé na zakon zadržke, odločevala o razvezi in ločitvi zakona, varovala obveznost zarok, nalagala kazni in pokore na prestopke cerkvenih zakonskih postav, sploh

[1] Haeres. 70, num. 7.
[2] In psal. 49, num. 2.
[3] In Ioan. l. 1, n. 91.
[4] Denzinger-Stahl, op. cit. num. 1635.
[5] De veritate q. 27. art. 2.

izvrševala pristojno oblast v zakonskih stvareh, nezavisno od države, da, celo proti državni oblasti. Katoliška cerkev pa se ne more motiti v svojem neprestanem in občnem zakonodajstvu. Zato si cerkev po vsej pravici prilastuje vrojeno in izključno oblast v vseh stvareh, ki se tičejo ali neposredno nanašajo na zakonsko vez med kristijani.

Sv. cerkev, varihinja razodetih resnic in naredeb božjih, vedela je dobro že v prvih časih svojega obstanka, da je po božji naredbi zakon postavljen za ohranjevanje in pomnoževanje človeškega rodu, in da je vsako spolno občevanje izven zakona greh. Zato je prepovedala že na prvem cerkvenem zboru v Jeruzalemu (50—52) »prosto« ljubezen (Dj. ap. 15, 29) — »sane improbatos novimus Concilii Hierosolymitani sententia amores solutos et liberos«[1]. Sv. Pavel apostol pa je izobčil Korinčana, krivega krvosramnosti (I. Kor. 5, 5).

Odločno je zavrnila in odbila sv. cerkev tudi pozneje vsak napad na krščanski zakon. Krepko se je uprla raznim krivovercem, ki so zametavali ali zakon sploh ali vsaj drugi zakon, n. pr. gnostikom, manihejcem, montanistom, novacijanom, zlasti proti evstatijanom. Evstatijani, katerim je začetnik Evstatij († 380), škof v Sebasti v Mali Armeniji, so zaničevali zakon in trdili, da se zakonski ne morejo zveličati. Proti njim je sklenil cerkveni zbor v Gangri v Paflagoniji (okoli 350) sledeče: »Si quis nuptias in accusationem duxerit, et mulierem fidelem ac religiosam, cum viro suo dormientem, abominandam crediderit, aut etiam accusandam, tanquam non posse coniugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit« (kanon 1)[2]; »si quis vel virginitatem vel continentiam professus, tanquam abominabiles nuptias iudicat, et non propter hoc solum, quod continentiae et virginitatis bonum, sanctum propositum est, anathema sit« (kanon 9)[3]; in: »Siqua mulier derelicto viro discedere voluerit, soluto vinculo coniugali, nuptias condemnando, anathema sit« (kanon 14)[4]. Poslednji kanon je vzel Gracijan iz Izidorove zbirke cerkvenih postav, toda ni dobro preložen. Posebno besede »soluto vinculo coniugali« ne izražajo pravega zmisla, ker je v tem slučaju le misliti na ločitev zakonskih od postelje iz dogmatično krivega vzroka, da se namreč zakonski ne morejo zveličati.

[1] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

[2] Dr. Carl Josef Hefele, Conciliengeschichte. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1856. t. I. str. 754. — c. 12. D. 30 in c. 8. D. 31.

[3] Hefele op. cit. t. I. str. 757. — c. 5. D. 30 in c. 9. D. 31.

[4] Hefele op. cit. t. I. str. 759. — c. 3. D. 30.

Ali cerkev ni samo skrbno varovala svetosti zakona in njegovega osnovnega prava vsa stoletja, ampak je tudi s posebnimi postavami natančneje urejevala zakone med kristijani in si je sčasoma po oblasti, od Kristusa prejeti, ustvarila svoje posebno zakonsko pravo.

Prva posebna določila za zakone je dal kristijanom sv. Pavel apostol. V prvem pismu Korinčanom ponavlja prepoved Gospodovo, razvezovati zakone ali se svojevoljno ločiti (I. Kor. 7, 10. 11), dovoljuje pa kristijanom ločiti se ali celo z novim zakonom prejšnji zakon razdreti, ako se neverni sodrug od njega loči in neče ž njim živeti absque contumelia creatoris (I. Kor. 7, 12—16).

Tudi nasledniki apostolov so se zavedali te oblasti in jo izvrševali. Sv. Ignacij Antiohenski († 107) je zahteval privoljenje škofovo za sklepanje zakona med verniki, pišoč Polikarpu: „Πρέπει τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἕνωσιν ποιεῖσθαι, ἵνα ὁ γάμος ᾖ κατὰ τὸν θεὸν καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν[1]."

O zarokah med kristijani že v prvih stoletjih, o njihovi obveznosti in o pristojnosti cerkve gledé na nje, spričujeta nam kanona 11. in 25. cerkvenega zbora v Anciri (314), izmed katerih nalaga kanon 11. dolžnost, vrniti zaročenke, ki so se siloma vzele zaročencem — »desponsatas puellas, et post ab aliis raptas, placuit erui et eis reddi, quibus ante fuerant desponsatae, etiam si eis a raptoribus vis illata constiterit«[2]; v kanonu 25. pa se določa, naj se zaročenec, ki se je zaročil z eno sestro, drugo pa zapeljal, a potem vendar prvo v zakon vzel, vsled česar se je druga obesila, in vsi sokrivci čez 10 let vsprejmejo med stoječe (consistentes, συστάντες) t. j. v 4. vrsto spokornikov[3]. Bilo je pa zaročencu dano na voljo, siloma odpeljano zaročenko vzeti v zakon ali ne. Tako je odločil Bazilij († 379) v kanonu 22. kanoničnega pisma Amfilohiju[4].

Zastran zakona med svaki imamo iz prvih stoletij krščanstva ta-le določila: Apostolski kanon 19. (18): »Qui duas in coniugium sorores acceperit, vel filiam fratris, clericus esse non poterit«[5]; kanon 61. cerkvenega zbora v Elviri (306): »Si quis post obitum uxoris suae sororem eius duxerit et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communione placuit abstineri, nisi forte velocius dari pacem necessitas coëgerit infirmitatis«[6]; kanon 66. istega cerkvenega zbora: »Si quis privignam suam duxerit uxorem, eo quod sit incestus,

[1] Ep. ad Polycarpum c. 5. — Carolus Josephus Hefele, Patrum apostolicorum opera. Editio 4. Tubingae. Henricus Laupp. 1855. str. 240.

[2] c. 46. C. 27. q. 2. — Hefele, Conciliengeschichte. I. str. 199.

[3] Hefele, op. cit. I. str. 209. — [4] Id. op. cit. I. str. 199.

[5] Hefele, op. cit. I. str. 779. — [6] Id. op. cit. I. str. 153.

placuit nec in finem dandam esse communionem«[1]; in kanon 2. cerkvenega zbora v Novi Cezareji (med 314—325), po katerem naj se izobči žena, ki je dva brata vzela, in se ji dovoljuje pokora samo v smrtni nevarnosti pod pogojem, da v slučaju ozdravljenja raztrga nedovoljeno zvezo — „Γυνὴ ἐὰν γήμηται δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθείσθω μέχρι θανάτου, πλὴν ἐν τῷ θανάτῳ, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, εἰποῦσα ὡς ὑγιάνασα λύσει τὸν γάμον, ἕξει τὴν μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιούτῳ γάμῳ οὖσα ἤτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερὴς τῷ μείναντι ἡ μετάνοια“[2].

Duhovščini razven bralcev (lektorjev) in pevcev (kantorjev) se prepoveduje zakon v apostolskem kanonu 27. (25): Innuptis autem, qui ad clerum provecti sunt, praecipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo«[3]. Pafnucij, škof nekega mesta v gornji Tebaidi v Egiptu, je izjavil na nicejskem cerkvenem zboru (325), da je staro cerkveno izročilo, da kdor stopi neoženjen v duhovski stan, se ne sme več ženiti[4]. Isto določa cerkveni zbor v Anciri (314) v kanonu 10. in le dijakonom dovoljuje ženiti se v slučaju, da si izprosijo od škofa pred posvečenjem dovolitev. »Diaconi quicunque, cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere; hi si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quod his episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerunt et susceperunt manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, a ministerio cessare debebunt«[5]. V 1. kanonu cerkvenega zbora v Novi Cezareji (med 314—325) pa se bere: »Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere«[6].

Po posvetitvi v prej sklenjenem zakonu živeti dovoljuje nicejski cerkveni zbor (325)[7], prepoveduje pa zbor v Elviri (306) v kanonu 33. »Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positis in ministerio abstinere a coniugibus suis et non generare filios. Quicunque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur«[8].

Gledé na zakone duhovščine omeniti je tudi sledeče določilo cerkvenega zbora v Novi Cezareji (med 314—325) v kanonu 8.: »Si cuius uxorem adulterium commisisse, cum esset laicus, evidenter

[1] Hefele, op. cit. I. str. 154. — [2] Hefele, op. cit. I. str. 212.
[3] Hefele, op. cit. I. str. 781. — [4] Hefele, op. cit. I. str. 415.
[5] Hefele, op. cit. I. str. 198 = c. 8. D. 28; Dr. F. X. Funk, Kirchengeschichtliche Abhandlungen und Untersuchungen. Paderborn. 1897. Cölibat und Priesterehe im christlichen Alterthum, str. 144.
[6] Hefele, op. cit. I. str. 211 = c. 9. D. 28.
[7] Hefele, op. cit. I. str. 415. — [8] Hefele, op. cit. I. str. 140.

fuerit comprobatum, hic ad ministerium ecclesiasticum admitti non potest. Quod si in clericatu iam eo constituto aldulteravit, dato repudio, dimittere eam debet. Si vero retinere eius consortium velit, non potest suscepto ministerio perfrui«[1].

O zakonih med pravovernimi kristijani in neverniki, krivoverci, židi, malikovalskimi duhovniki je izdala cerkev že v prvih cerkvenih zborih določne odredbe n. pr. na cerkvenem zboru v Elviri (306): »Propter copiam puellarum gentilibus minime in matrimonium dandae sunt virgines christianae, ne aetas in flore tumens in adulterium animae resolvatur«[2]. »Haeretici si se transferre noluerint ad ecclesiam catholicam, nec ipsis catholicas dandas esse puellas; sed neque Iudaeis neque haereticis dare placuit, eo quod nulla possit esse societas fideli cum infideli; si contra interdictum fecerint parentes, abstineri per quinquenium placet«[3]. »Si qui forte sacerdotibus idolorum filias suas iunxerint, placuit nec in finem iis dandam esse communionem«[4]. Na cerkvenem zboru v Arlu (314): »De puellis fidelibus, quae gentilibus iunguntur, placuit, ut aliquanto tempore a communione separentur«[5]. Cerkveni zbor v Laodiceji (med 343—381) nalaga udom sv. cerkve dolžnost, naj ne dajejo brez razločka svojih otrok krivovercem v zakon, kar pomenja, da ni vse jedno stopiti v zakon s pravovernim kristijanom ali pa krivovercem[6], ali naj se ž njimi ne ženijo, če ne obljubijo postati pravoverni kristijani[7]. Četrti cerkveni občni zbor v Kalcedonu (451) pa to prepoveduje posebno nižjim cerkvenim služabnikom. »Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psalmistis uxores ducere, statuit sancta synodus, non licere cuiquam ex his accipere sectae alterius uxorem«[8].

Samo za tedanje razmere določuje kanon 67. omenjenega cerkvenega zbora v Elviri: »Prohibendum ne qua fidelis vel catechumena aut comatos aut viros cinerarios habeant. Quaecunque hoc fecerint, a communione arceantur«. Comati in viri cinerarii so bili po razlaganju Hefelovem sumljivi strežniki, ki so služili paganskim ženam. V nekaterih rokopisih imenujejo se tudi comici et scenici[9].

Veljavo drugega ali večkratnega zakona branila je cerkev dosledno[10], ali v iztočni cerkvi je zavladalo mnenje, da so taki zakoni

[1] Hefele, op. cit. I. str. 215 = c. 11. D. 34.
[2] Kanon 15. — Hefele, op. cit. I. str. 134.
[3] Hefele, op. cit. I. str. 134. — [4] Hefele, op. cit. I. str. 135.
[5] Hefele, op. cit. I. str. 180. — [6] Hefele, op. cit. I. str. 731.
[7] Hefele, op. cit. I. str. 742. Kanon 31.
[8] Hefele, op. cit. II. str. 499 = c. 15. D. 32.
[9] Hefele, op. cit. I. str. 154. — [10] Hefele, op. cit. I. str. 725.

manj dostojni in imajo nekak madež na sebi. Zato se je takim poročencem nalagala cerkvena pokora, med drugimi posebno na cerkvenem zboru v Novi Cezareji v kanonu 3.: »De his, qui frequenter uxores ducunt, et de his, quae saepius nubunt, tempus quidem poenitentiae his manifestum constitutum est, sed conversatio et fides eorum tempus abbreviat«[1]. V 7. kanonu istega cerkvenega zbora pa se prepoveduje duhovnikom udeleževati se svatbe pri drugem zakonu[2]. V Laodiceji (med 343—381) se je odredilo o drugem zakonu v 1. kanonu, naj se tisti, ki so redoma in postavno drugi zakon sklenili, po kratkem času, ko so se spokorili z molitvijo in postom, zopet vsprejmejo v cerkveno občestvo[3].

O zadržku obljube govori zopet cerkveni zbor v Elviri v kanonu 13.: »Virgines, quae se Deo dicaverunt, si pactum perdiderint virginitatis atque eidem libidini servierint, non intelligentes, quid admiserint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem«[4]. Kanon 19. cerkvenega zbora v Anciri pa določa: »Quotquot virginitatem pollicitam praevaricatae sunt professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debebunt«[5]. V kanonu 15. četrtega občnega cerkvenega zbora v Kalcedonu se je odredilo o dijakonisah: »Diaconissam non debere ante annos quadraginta ordinari statuimus, et hoc cum diligenti probatione. Si vero ordinationem susceperit, et quantocunque tempore observaverit ministerium, et postea se nuptiis tradiderit, iniuriam faciens gratiae Dei, haec anathema sit cum eo, qui in nuptiis illius convenerit[6].

O krvnem sorodstvu je pisal papež Kalist I. (318—222) škofom v Galiji: »Coniunctiones consanguineorum fieri prohibete, quando has et divinae et saeculi prohibent leges«[7].

Navedena cerkvena določila o zakonih za kristijane nam očitno spričujejo, da je cerkev že v prvih časih svojega obstanka izvrševala pristojno oblast v zakonskih stvareh, tedaj v časih, o katerih bi bilo brezumno trditi, da je v to privolila svetna oblast. »Illud enim quam incredibile, quam absurdum, Christum Dominum damnasse polygamiae repudiique inveteratam consuetudinem delegata sibi a procuratore provinciae vel a principe Iudaeorum potestate;

[1] Hefele, op. cit. I. str. 212 = c. 8. C. 31. q. 1.
[2] Hefele, op. cit. I. str. 214.
[3] Hefele, op. cit. I. str. 725. Kanon 1.
[4] Hefele, op. cit. I. str. 133 = c. 25. C. 27. q. 1.
[5] Id. str. 206 = c. 24. C. 27. q. 1.
[6] Id. str. 500 = c. 23. C. 27. q. 1.
[7] c. 2. C. 35. q. 2 & 3.

similiter Paulum apostolum divortia incestasque nuptias edixisse non licere, cedentibus aut tacite mandantibus Tiberio, Caligula, Nerone! Neque illud unquam homini sanae mentis potest persuaderi, de sanctitate et firmitudine coniugii, de nuptiis servos inter et ingenuas tot esse ab ecclesia conditas leges, impetrata facultate ab imperatoribus romanis, inimicissimis nomini christiano, quibus nihil tam fuit propositum, quam vi et caede religionem Christi opprimere adolescentem; praesertim cum ius illud ab ecclesia profectum a civili iure interdum adeo dissideret, ut Ignatius Martyr, Iustinus, Athenagoras et Tertullianus tanquam in iustas vel adulterinas publice traducerent nonnullorum nuptias, quibus tamen imperatoriae leges favebant«[1].

Da se je cerkev, ki je vedno previdno in modro ravnala, spočetka ozirala in naslanjala v praksi in zakonodajstvu na pozitivne postave stare zaveze in rimskega prava, o tem ni dvomiti. Kristus sam se sklicuje na besede v 1. Mojzesovih bukvah (2, 24): Erunt duo in carne una (Mat. 19, 5; Mark. 10, 7), in sv. Pavel apostol jih ponavlja v listu Efežanom (5, 31) in v 1. listu Korinčanom (6, 16). Tudi poznejše cerkvene določbe, tičoče se zakona, nam to potrjujejo, n. pr. apostolski kanon 18. (17): »Si quis viduam aut eiectam acceperit, aut meretricem aut ancillam, vel aliquam de his, quae publicis spectaculis mancipantur, non potest esse episcopus aut presbyter aut diaconus aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt«. Ta kanon se opira očividno na enako odredbo v stari zavezi (III. Mojz. 21, 14)[2]. Gledé na zakon se nahaja v cerkvenem pravu več postav, katere najdemo že v Mojzesovih knjigah (III. 15—22 in V. 21—27). To trditev podpira, kakor se zdi, tudi tridentinski zbor, ki obsoja mnenje, da samo tista kolena krvnega sorodstva in svaštva branijo zakon, ki so navedena v v III. Mojzesovih bukvah (18, 6 sq.)[3].

Isto velja o dobrih postavah rimskega prava. Cerkev jih je odobrila in vernikom priporočevala, ravnati se po njih. Da se je cerkev ozirala na državne postave, spričuje nam več določb cerkvenega zakonika n. pr.: »Neque mundanae leges ... de huiusmodi aliquid dicunt«[4], ali: »Decreta legalia desponsatam, si converti voluerit, nullo omnino censuerunt damno mulctari«[5], in: »Lex illa praeteritorum principum ibi raptum dixit esse commissum, ubi

[1] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".
[2] Hefele, op. cit. I, str. 779.
[3] Concil. Trid. sess. 24. can. 3.
[4] c. 18. C. 27. q. 2.
[5] c. 28. C. 27. q. 2.

puella, de cuius ante nuptiis nihil actum fuerit, videatur abducta[1], ali: »luxta saecularium legum censuram... haec omnia mala et illicita modis omnibus resecanda sunt[2]. Da, cerkev je vsprejela celo državne postave za svoje n. pr. zakonski zadržek postavnega sorodstva[3]. Sploh je postalo rimsko pravo nadomestno (subsidijarno) pravo, kjer ni posebnih cerkvenih določil, in se državne postave strinjajo z naziranjem cerkve, ter je še zdaj, ako rimska stolica ni postavila na njegovo mesto kakega drugega državnega prava, n. pr. v Avstriji[4]. »Sicut leges«, pravi Lucij III. (1181—1185), »non dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adiuvantur«[5].

Zato se sklicuje cerkev večkrat na rimsko državno pravo, in so se vsprejemale državne postave, posebno v grški cerkvi v zbirke cerkvenih postav (Nomo-canones). Tudi Gracijan navaja med cerkveno-pravnimi določbami tudi pravna določila rimskega prava[6], in v Dekretalijah opažamo ravno to[7]. Papež Lucij III. pa naravnost ukazuje škofu padovanskemu: »Negotium ipsum secundum legum et canonum statuta non differas terminare«[8].

To veljavo ima rimsko, oziroma vsako drugo državno pravo v cerkveno-pravnih, torej tudi zakonskih rečeh, ako ne spadajo že po svoji naravi v njegovo področje, ne samo po sebi, ampak od cerkve. Krivo je torej sklepati iz dejstva, da se cerkev sklicuje včasih na državno pravo, da ima tudi država pristojno oblast za kristijane gledé na zakonsko vez. Zgodovina nam namreč spričuje, da je spoznala cerkev vedoma proti cesarskim postavam državno veljavne zakone za neveljavne, državno neveljavne pa proglasila za veljavne.

Po rimskem pravu[9] je bila dovoljena razvezitev zakona, in sicer ali po medsebojnem dogovoru zakonskih (divortium ex consensu, divortium v ožjem pomenu) ali po enostranski odpovedi enega zakonskega (divortium ex rationabili causa, repudium), in tako ločeni sklepali so po državnem pravu nove veljavne zakone. Temu se je uprla cerkev prav odločno in je vsem kristijanom, ki bi razdrli svoj zakon in drugega sklenili, naložila stroge cerkvene kazni. Tako se določa že v apostolskemu kanonu 48. (47): »Si

[1] c. 49. C. 27. q. 2. — [2] c. 1. c. 35. q. 8.

[3] Laurin, das Ehehindernis der bürgerlichen Verwandtschaft (Archiv XIX. str. 205).

[4] Concordatum Austriacum art. L. et XIII. — Aichner, op. cit. str. (5) in (6).

[5] c. 1. X. V. 32.

[6] c. 30. C. 27. q. 1; c. 9. C. 30. q. 5; c. 10. C. 32. q. 1. dict.; c. 11. C. 35. q. 6. dict.; c. 3. C. 36. q. 2; c. 11. dict. ibid.

[7] c. 2. X. IV. 2; c. 3. X. IV. 9; c. 3. X. IV. 18; c. 4. in 5. X. IV. 21.

[8] c. 1. X. V. 32. — [9] L. 24. Dig. 2.

quis laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, communione privetur«[1]. Na cerkvenem zboru v Elviri pa se odreja v kanonu 8.: »Item foeminae, quae nulla praecedente causa reliquerint viros suos et alteris se copulaverint, nec in finem accipiant communionem«[2]; v kanonu 9.: »Item foemina fidelis, quae adulterum maritum reliquerit fidelem et alterum ducit, prohibeatur, ne ducat; si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi, quem reliquit, de saeculo exierit, nisi forsitan necessitas infirmitatis dare compulerit«[3]; v kanonu 10.: »Si ea, quam catechumenus relinquit, duxerit maritum, potest ad fontem lavacri admitti; hoc et circa foeminas catechumenas erit observandum. Quod si fuerit fidelis, quae ducitur, ab eo, qui uxorem inculpatam relinquit, et quum scierit illum habere uxorem, quam sine causa reliquit, placuit in finem huiusmodi dari communionem«[4]; in v kanonu 11.: »Intra quinquenii autem tempora catechumena si graviter fuerit infirmata, dandum ei baptismum placuit non denegari«[5]. Prepoveduje se torej ločenim skleniti drugi zakon pod kaznijo izobčenja. Cerkveni zbor v Arlu (314) pa z ozirom na tedaj veljavno državljansko pravo to samo nujno nasvetuje (in quantum fieri possit consilium detur) v kanonu 10.: »De his, qui coniuges suas in adulterio deprehendunt, et iidem sunt adolescentes fideles et prohibentur nubere, placuit, ut in quantum possit consilium iis detur, ne viventibus uxoribus suis licet adulteris alias accipiant«[6].

Cerkev je smatrala zakone, ki so bili veljavni po rimskem pravu, neveljavne ne samo, kadar so bili sklenjeni proti pozitivnim božjim postavam, ampak tudi kadar so jih o v i r a l e pozitivne cerkvene postave. »Quaedam lex terrena«, beremo v cerkvenem zakoniku, »in Romana republica permittit, ut sive fratris et sororis seu duorum fratrum germanorum vel duarum sororum filius et filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere; et sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare«[7].

Papež Gregor I. Veliki (590—604) je zapovedal, naj se mož, ki je stopil v red proti volji žene, vrne k svoji ženi, dasi rimsko pravo v tem slučaju dovoljuje ločitev zakona. »Quia etsi mundana lex praecipit conversionis gratia utrolibet invito posse solvi coniugium,

[1] Hefele, op. cit. I. str. 789. — [2] Id. I. str. 131.
[3] Id. I. str. 132 = c. 8. C. 32. q. 7.
[4] Id. I. str. 132.
[5] Id. I. str. 132 sq.
[6] Id. I. str. 179.
[7] c. 20. C. 35. q. 2. in c. 2 § 5. C. 35. q. 5.

divina tamen lex fieri non permittit«[1]. Na drugem mestu pravi isti papež: »Sunt, qui dicunt religionis causa coniugia debere dissolvi. Verum sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, lex tamen divina prohibuit«[2].

Obratno je proglasila cerkev državno neveljavne zakone n. pr. zakone med sužnji ali zakone med odličnjaki in sužnji in oslobojenci za veljavne. To se je zgodilo za časa papeža Kalista I. (218—222)[3].

Možem in ženam je dala cerkev proti določilom rimskega prava jednake pravice. »Aliae sunt leges Caesarum, aliae Christi«, piše sv. Hijeronim, »aliud Papinianus, aliud Paulus noster praecipit. Apud illos viris impudicitiae fraena laxantur . . . apud nos, quod non licet foeminis, aeque non licet viris«[4].

Proste ločitve, po državnem pravu dovoljene, so prepovedane v katoliški cerkvi. »Putas id tibi licere«, praša sv. Ambrozij, »quia lex humana non prohibet? Sed divina prohibet«[5].

V obče so bile merodajne gledé na zakonsko vez med kristijani po prepričanju sv. cerkve samo cerkvene postave, državne le tedaj, ako niso nasprotovale cerkvenim določilom. To nam spričuje papež Nikolaj I. (858—867) z besedami: »Non quod imperatorum leges, quibus ecclesia utitur contra haereticos, saepe contra tyrranos atque contra pravos quosque defenditur, dicamus penitus renuendas, sed quod eas evangelicis, apostolicis atque canonicis decretis, quibus postponendae sunt, nullum posse inferre praeiudicium asseramus«[6]. Ž njim se strinja Hinkmar Remski († 882), ki odreka državnim postavam veljavo gledé na ločitev zakona proti cerkvenemu pravu, govoreč: »Sciant se in die iudicii nec Romanis nec Salicis nec Gundobaldis, sed divinis et apostolicis legibus iudicandos. Quamquam in regno christiano etiam ipsas leges publicas oporteat esse christianas, convenientes videlicet christianitate«[7]. Istotako govori tudi Gracijan, trdeč, da se zakonske stvari urejajo po cerkvenem, ne po državnem pravu — »quod etiam de ea fateri cogimur, quae intra tempus luctus nubit; cum matrimonia hodie regantur iure poli non iure fori; et iure poli mortuo viro mulier soluta est a lege viri, nubat, cui vult«[8]. K temu pripominja dr. Laurin: »Sub iure p o l i intelligitur ius divinum (Rom. 7, 2), sub iure f o r i autem

[1] c. 21. C. 27. q. 2. — [2] c. 19. C. 27. q. 2.
[3] Schnitzer, op. cit. str. 40. op. 7. in str. 311. — Freisen, op. cit. str. 61. in 282.
[4] Ep. 77. ad Oceanum de morte Fabiolae. Migne S. XXII. col. 691.
[5] c. 2. C. 33. q. 2. — [6] c. 1. D. 10.
[7] Freisen, op. cit. str. 886.
[8] c. 7. C. 2. q. 3. dict.

ius humanum et nominatim saeculare seu profanum« (L. 11. Dig. 3, 2)[1]. Zakon, ki se je sklenil proti svetnim postavam (pisanim ali običajnim) proglaša se veljaven[2].

Izključno veljavo za zakone med kristijani pripisuje cerkvenim postavam tudi Aleksander III. (1159—1181) z besedami: »Si apparuerint, qui matrimonium ipsorum velint et legitime possint impetere, causam audiatis et fine canonico terminetis«[3]. »Aeque (ut canones dicunt) abstinendum est a consanguineis uxoris ut propriis. Caeterum tuam prudentiam volumus non latere; quod non sunt causae matrimonii tractandae per quoslibet, sed per iudices discretos, qui potestatem habeant iudicandi et statuta canonum non ignorent«[4]. »Fraternitati vestrae mandamus, quatenus regi Possesionum iudicium relinquentes, de causa principali, videlicet utrum mater praedicti R. de legitimo est matrimonio nata, plenius cognoscatis et causam huiusmodi terminetis«[5].

Da je le cerkev pristojna oblast v zakonskih stvareh pripoznavali so tudi svetni krščanski vladarji ne samo s tem, da niso branili cerkvi izdajati postave o zakonih med kristijani, ampak da so se samo po njih ravnali. »Tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia potestatem, ut potius eam, quanta est, penes ecclesiam esse agnoscerent et declararent. Revera Honorius, Theodosius iunior, Iustinianus fateri non dubitarunt, in iis rebus, quae nuptias attingunt, non amplius quam custodibus et defensoribus sacrorum canonum sibi esse licere».[6]

Res so prekoračili grški cesarji, kakor v dogmatičnih rečeh, tako tudi v cerkveni zakonodaji mnogokrat po prirodnem in božjem pravu odkazane jim meje, vendar niso tajili obveznosti cerkvenih postav in so se smatrali le njihove varihe. Justinijan I. (527—565) izjavlja v rimskem državljanskem zakoniku[7]: »Si civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum et divinarum legum custodiam, quae super salute nostrarum animarum definitae sunt«. V zapadnih državah pa je postalo cerkveno zakonodajstvo in sodstvo v zakonskih stvareh izključno veljavno.[8] Celo Viljelm Okamski († 1347) in Marzilij Padovanski († 1343), pristaša

[1] Laurin, op. cit. str. 34. opomba 84.
[2] c. 1. X. IV. 1. — [3] c. 16. X. I, 29.
[4] c. 1. X. IV. 14. — [5] c. 7. X. IV. 17.
[6] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".
[7] Nov. 137.
[8] Schnitzer, op. cit. str. 43 in 44.

in svetovalca Ljudevita Bavarskega (1313—1347), ki zagovarjata postopanje kraljevo v zakonski zadevi Marjete Maultasch v spisu »Tractatus consultationis super divortio matrimonii inter Joannem et Margaretham celebrato per Dominum Ludovicum IV. imperatorem«, ne tajita pristojnosti cerkvene oblasti v zakonih med kristijani, in prisvajata samo za skrajno silo to oblast tudi svetnim vladarjem.[1]

Če pa so svetni krščanski vladarji v prvih časih krščanstva dajali postave o krščanskih zakonih, storili so to, kakor sami pripoznavajo, vsled pripustitve cerkve. »De connubiorum impedimentis si quid per edicta sanxerunt, causam docuerunt non inviti, nimirum id sibi sumpsisse ex ecclesiae permissu atque auctoritate;[2] cuius ipsius iudicium exquirire et reverenter accipere consueverunt in controversiis de honestate natalium, de divortiis, denique de rebus omnibus cum coniugali vinculo necessitudinem quoquo modo habentibus.[3]

Cerkev je torej izvrševala ves čas svojega obstanka — tudi v novejših časih, česar nasprotniki sami ne tajijo — oblast v zakonskih rečeh med kristijani, nezavisno od države, celo proti državnim postavam, in je le svojim odločbam gledé zakonske vezi prisvajala obveznost. To oblast so pripoznavali cerkvi tudi svetni viadarji. Torej tudi zgodovina spričuje vrojeno in izključno oblast cerkve v zakonskih stvareh, kolikor se tičejo zakonske vezi. «Quapropter nec ratione efficitur nec teste temporum historia comprobatur, potestatem in matrimonia christianorum ad principes reipublicae esse traductam«.[4]

(Dalje prihodnjič.) *Dr. M. Matek.*

Nauk o vstajenju v rimskih katakombah.

„Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum.“
Sept. Flor. Tertullianus de res. carn. c. 1.

I. Apologetično-dogmatični pomen vstajenja.

Jedna najvažnejših in temeljnih resnic krščanske vere je vstajenje mrtvih. Duhovito kakor resnično poudarja to že Tertulijan v začetku svoje ostroumne razprave »o vstajenju mesa«: »Illâ credentes sumus, hoc credere veritas cogit« in: »Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum«.

[1] Friedberg, op. cit. str. 162. — Schnitzer, op. cit. str. 44 opomba 2.
[2] Fejer, matrim. ex instit. Christ. Pest. 1835.
[3] in [4] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae“.

Kristus sam označuje vstajenje kot pečat svojega nauka. Kjerkoli napoveduje svoje ponižanje, zasramovanje, trpljenje in sramotno smrt na križu, vselej dostavlja, da bo tretji dan vstal. Ko nasprotniki zahtevajo, naj z izvanrednim znamenjem dokaže svoje božje poslanstvo, sklicuje se na svoje bodoče vstajenje kot eminenten dokaz svojega poslanstva: Hudobni in prešestni rod znamenja išče! Pa znamenje se mu ne bo dalo razven znamenja Jona preroka. Zakaj kakor je bil Jona v trebuhu morskega soma tri dni in tri noči, ravno tako bo sin človekov v srcu zemlje tri dni in tri noči (Mat. 12, 39—40).

Z epikurejsko-materijalističnimi nazori opojenim saducejem očita, da ne razumejo sv. pisma in moči božje, ker tajé vstajenje mrtvih.

Veliko dokazno moč vstajenja Kristusovega poudarjajo tudi apostoli; ponosno se imenujejo priče vstajenja Gospodovega (Dej. ap. 1, 22), to jim je najljubši predmet propovedovanja, najmočnejši dokaz za resničnost njihovega nauka.

Najbolj jedrnato izraža apologetični pomen vstajenja Kristusovega apostol Pavel v 1. listu na Korinčane (15. pogl.). Opominja jih, naj se zvesto držé evangelija, katerega jim je on oznanjeval. Bistvo tega evangelija pa je, da je Kristus za naše grehe umrl po pismih; in da je bil pokopan, in da je tretji dan vstal po pismih... Ako se pa o Kristusu oznanjuje, da je od mrtvih vstal, kako pravijo nekateri med vami, da ni vstajenja mrtvih? Ako pa ni vstajenja, tudi Kristus ni vstal. Ako pa Kristus ni vstal, tedaj je prazno naše oznanjevanje, prazna tudi vaša vera.

Toda (20. v.): Zdaj pa je Kristus vstal od mrtvih, prvina spijočih (ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων).

Kakor je vstajenje Kristusovo najmočnejši apologetični dokaz za resničnost njegovega nauka, tako je v dogmatičnem oziru izhodišče premnogih drugih prevažnih resnic krščanske vere; vstajenje je, kakor pravi Tomaž Akvinski, complementum redemptionis[1]. Kristusu je bilo vstajenje dolžno zadoščenje za njegovo ponižanje, za nas je pa trdna opora v veri in nedvomljivo zagotovilo našega vstajenja od mrtvih; sv. Tomaž naravnost pravi: »Manifestum est, quod resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis«[2].

Ozko zvezo med našim vstajenjem in Kristusovim lepo poudarja sv. Pavel: Si enim credimus, quod Iesus mortuus est

[1] S. theol. p. 3, q. 53. a. 1 in corp.

[2] o. c. q. 56, a. 1 ad sec.

et resurrexit, ita et Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo (I. Thess. 4, 13; prim. I. Pet. 1, 3, 21).

Vera v jedinega Boga in v odrešilno delo Jezusa križanega in pa vstajenje mrtvih, to so bile tri poglavitne dogmatične točke, s katerimi je krščanstvo trčilo ob takratno svetovno, versko in filozofično naziranje ter zadelo na hud odpor v paganskem svetu. Ko je Pavel prepričevalno govoril pred odličnim občinstvom na atenskem areopagu o pravem Bogu, poslušali so ga pač radovedno; ko so pa slišali o vstajenju mrtvih, so se sicer nekateri posmehovali; drugi pa so rekli: O tem te bomo poslušali drugokrat (Dej. ap. 17, 32). Nauk o vstajenju mrtvih so zasmehovali kot neumnost ne le pagani, marveč tudi gnostiki in judovski saduceji. Zatorej niso pretirane besede sv. Avguština, ki pravi: »In nulla re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixe et contentiose contradicitur fidei christianae, sicut de carnis resurrectione«. (In psalm. 88., serm. II., 5.) Zato so tudi že najstarejši cerkveni očetje in apologetje v posebnih spisih razlagali in branili nauk o vstajenju mesa; tako Justin (100—167 [?])[1], Athenagora[2], Irenej[3] († 202) i. dr., najduhovitejše pa Tertulijan (r. ok. 160).

Sicer pa ideja o vstajenju teles tudi paganskemu svetu ni bila popolnoma ptuja.

Več ali manj se ta misel, kakor sploh posmrtno življenje, zakriva in izraža v vseh paganskih bajeslovjih, v pogrebnih šegah, na grobovih in v spoštovanju do mrličev in njih ostankov. Nebotične piramide egiptovskih faraonov sloné na tej misli in že tisočletja glasno oznanjujejo vero v prihodnjo vrnitev duš v telesa, t. j. v vstajenje teles. Modroslovni zistemi, ki učé selitev duš (Pitagora, Platon), so to povzeli iz zatemnelega ljudskega verovanja o povrnitvi duše v telo in nje čiščenju[4].

Pač je v takratni zmedenosti pojmov in mlakuži nravne propalosti malo src in glav bilo pristopnih za vzvišene ideje Pitagore, Platona, Aristotela, ker ne le pohotni epikurejci, marveč tudi sicer resni možje so tajili posmrtno življenje. Vendar je bilo vedno tudi boljših elementov. Luč Platon-ove idejalistične filozofije ni nikdar popolnoma ugasnila, zlasti je z novo močjo začela ogrevati duhove, ko jo je prenovil Plotin (205—270 po Kr.) v t. zv. novoplatonizmu.

[1] Apol. II.; in De resurr.; kateri spis mnogi učenjaki pripisujejo Justinu. Prim. Dr. Otto Bardenhewer, Patrologie. Freiburg 1894. Str. 92.

[2] περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

[3] Adv. haer. V.

[4] Gl. H. Lüken, Traditionen des Menschengeschlechtes. Münster 1869. 2. Aufl., str. 446 i. d.

Tudi Judje, ki so se razpršili že pred Kristusom na vse strani, so zasejali globoko v paganski svet svoje ideje o posmrtnem življenju in prihodnjem vstajenju. V istem smislu so na duhove delovale tudi vzhodno-verske ideje, ki so se v cesarski dobi močno širile v Rimu, zlasti sirski in egiptovski kult. V njih misterijah se pa vedno izraža tudi ideja drugega življenja[1]. Grkom in Rimljanom prirojeno spoštovanje do rajnih je tudi še vedno nekako vzdrževalo zvezo med živimi in mrtvimi ter netilo vsaj iskro upanja v drugo življenje in prihodnje prenovljenje. Okraski na paganskih grobovih nimajo samo olepševalnega namena, marveč izražajo pogostoma tudi idejo nesmrtnosti, svidenje onkraj groba, dá, včasih celo zmago nad smrtjo.

V obče pa vendar prevladuje fatalistično-materijalistična ideja, da vsako stvar na svetu in tudi človeka čaka neizogibni, večni pogin; paganski svet takratnega časa je v veliki večini v smrti nazreval le strah in grozoto, v grobu pusto temoto brez vsakega žarka svetlobe. In tako je krščanstvo s svojim naukom o prihodnjem vstajenju mesa bilo res »znamenje, kateremu se je nasprotovalo«.

2. Značaj krščanskih grobov.

Kakor na paganskih grobovih pesimistični fatalizem in materijalizem, tako se na krščanskih grobovih izraža krščansko naziranje in mišljenje o svetu in življenju. Vse prešinjajoča in oblažujoča moč krščanstva sega celo v grobove. Obupnemu pesimizmu na krščanskem grobu ni mesta. Najlepše nam se to razodeva v podzemeljskih hodnikih rimskih katakomb. Tukaj pred nami nekako izginejo dolga stoletja, ki nas ločijo od prvih krščanskih časov, neposredno se postavimo na klasična krščanska tla, zremo nazore, mišljenje, delovanje, žitje in bitje onih, ki so se prvi oklenili evangelija Kristusovega. Cele katakombe za pravo niso drugo, kakor velikanski spominik največje zmage, ki se je na svetu pridobila, in veličastna epopeja v e r e v v s t a j e n j e m r t v i h.

Ta tiha prebivališča mrtvih ostankov govoré krščanskemu srcu in umu skrivnostne besede, ki se dajo čutiti in misliti, a teško s peresom zapisati in z mesenim jezikom dopovedati. Grobovi m r t v i h so, a iz njih dije ž i v l j e n j e, kraj so, »ubi sempiternus horror inhabitat«, a venci in slike po stenah nam naznanjajo veselje; temna noč vlada tu, katere še niso prodrli solnčni žarki, a vendar sveti neugasljiva luč zaupanja; kraljestvo smrti je tu, a vsak grob molčé trobenta: »Ubi est, mors, stimulus tuus?«

[1] Gl. Dr. Otto Willmann, Geschichte des Idealismus. Braunschweig 1894. I. pogl. VI., str. 595—696. Der Idealismus in der hellenistisch-römischen Periode.

Premeri, če moreš, z očesom ogromno razsežnost teh podzemeljskih prostorov, stopi iz prvega v drugo, tretje, četrto, peto nadstropje — do 28 metrov globoko v zemljo, preštej vse galerije, vse kote, kripte, arkosolije, grobove, vse ti šepeta: Verujem v vstajenje mrtvih!

Naravno je, zakaj da ideja vstajenja nadkriljuje vse druge. Vera v prihodnje vstajenje je že od nekdaj imela posebno tolažilno moč za potrto človeško srce. Z vstajenjem se tolaži Job v strašnih bolečinah in zapuščenosti (Job. 19, 25).

Makabejski bratje, ko umirajo v strašnih mukah za postavo Gospodovo in vero svojih očetov, kličejo trinogu v obraz: Ti prehudobnež nas sicer v pričujočem življenju moriš; ali kralj sveta nas bo, ker umiramo radi njegovih postav, ob vstajenju obudil k večnemu življenju (2, Makab. 7, 9). V jednakem položaju so bili pač tudi prvi kristijani. Bil se je v resnici titanski boj, a kristijani so si bili popolnoma svesti konečne zmage. Nerazrušljivo zaupanje, da bo Gospod rešil svojo čredo, to je glavna ideja, ki prešinja vso starokrščansko umetnost, vse molitve, liturgične čine, dejanja mučencev in druge spise. In v čem bi se dala jasnejše in konkretnejše izraziti ideja rešitve in prihodnje zmage, kakor v vstajenju mrtvih? Kaj bi bilo bolj tolažljivo, kakor prepričanje, da bodo razlomljeni in razmesarjeni udje zopet enkrat oživljeni in olepšani? V grobovih samih je bil že začetek zmage. Tu je odraz besed sv. Pavla: Zadnji sovražnik pa, ki bo končan, je smrt (I. Kor. 15, 26). Ni čuda torej, da je vstajenje mesa zadnji cilj, na katerega kažejo alegorične slike in napisi v katakombah, ali da govorimo z besedami slavnega de Rossi-ja, »il pensiero supremo e per così dire il fondo di tutto il simbolismo«[1].

O pomenu starokrščanskih spominikov v bogoslovnem in umetnostnem oziru je bilo že dokaj znanstvenega prepira. Nekaterim (n. pr. Francozu Raoul Rochette) umetnostni izdelki v katakombah niso drugo, kakor nerodno in robsko posnemanje grško-rimske umetnosti. Ta trditev je dandanes, po raziskovanju preslavnega arheologa Giovanni Battista de Rossi, nesmiselna. Drugi, zlasti protestantje (Schulze, Hasenclever), odrekajo starokrščanskim spominikom dogmatičen pomen, simboliko in tipičen značaj; k večjemu jim pripoznavajo historičen pomen. Kar je pa za naš predmet važno, priznavajo tudi ti, da se na starokrščanskih spominikih

[1] Cit. v „Bessarione". Publicazione periodica di studi orientali. Roma-Siena 1896, vol. 2, str. 80.

izraža vstajenje, življenje po smrti in združenje z Bogom[1]. Nasprotno so na katoliški strani nekateri pretiravali simboličen in didaktičen pomen ter samovoljno podmetali ideje, na katere umetniki niso mislili (Bosio, Garrucci). Zlasti se je v tem oziru grešilo v poljudnih knjigah (Gaume i. dr.)[2].

V razlaganju starokrščanskih slik, napisov, kipov itd. je treba velike previdnosti, ker alegorično razlaganje kaj lahko zapelja v samovoljnost. Kdor hoče presojati starokrščanske spominike in izvajati iz njih sklepe, mora se ozirati tudi na druge podatke iz onih starodavnih časov, zlasti na spise sv. očetov in cerkvenih pisateljev. A tudi to ni vselej merodajno pravilo, ker očetje večkrat isti predmet različno razlagajo.

Ni dvoma, da imata simbolika in alegorizem široko polje v starokrščanski umetnosti. Položaj prvih kristijanov in zlasti t. zv. »disciplina arcani«, ki se da zasledovati celo v 1. stoletje[3], ali vsaj gotovo v sredini 2. veka[4], je nalagala kristijanom tako v pisavi, kakor v govorih in umetnosti zavijati svetinje krščanske vere v simbolične oblike. Tudi se je že prav zgodaj razvilo simbolično-alegorično razlaganje sv. pisma. Povod temu so pač dale živahne podobe prerokov, velepomenljive predpodobe stare zaveze in pa krasne prilike Gospoda samega. Alegorično razlaga sv. pismo že sv. Pavel (Gal. 4, 24). Zlasti se je pa alegorično razlaganje sv. pisma močno razvilo v Aleksandriji ter je v 2. in 3. stoletju postalo že splošno, posebno tudi v Rimu, ki je bil v tesni, duševni in gmotni zvezi z Aleksandrijo. To pa ni moglo ostati brez vpliva na umetnost, ki je takrat poganjala kali v globokih podzemeljskih hodnikih rimskih katakomb. Starokrščanski grobovi imajo torej simbolično-alegorični značaj, v simbolih in alegorijah se izraža tudi ideja vstajenja, dasi ta nauk ni spadal v obseg »disciplinae arcani«, pač pa drugi eshatologični nauki[5].

Krivo bi pa bilo misliti, da je cerkev v vsem vodila umetnike ter vsaki potezi vdahnila kako visoko dogmatično ali nravno misel. Umetniki so bili pogostoma priprosti verniki, ki so bili sicer prešinjeni s krščanskimi idejami, vendar ne smemo pri njih predpostavljati onega razumevanja krščanskih dogem, kakor n. pr. pri

[1] Fr. X. Kraus, Geschichte d. christl. Kunst. Freiburg i. B. 1896, I., 74—75.

[2] Ib. 66 i. d.

[3] Kraus, o. c. str. 76; Wetzer u. Welte, Kirchenlexikon. II. Aufl., 7. H. čl. „Arcandisciplin“ str. 1237.

[4] Dr. Fr. X. Funk, Lehrbuch der Kirchengeschichte. Dritte, verbess. u. verm. Aufl. Paderborn 1898, str. 57.

[5] Kirchenlexikon str. 1236.

filozofično in bogoslovno izobraženih očetih. Ti umetniki so izražali to, kar je bilo v obče znano, zatorej smemo alegoričen pomen brez pomisleka pripustiti, kjer je alegorija prav jasna in kadar iz drugih okoliščin vemo, da je ta ali ona alegorija bila splošna in v obče znana.

Zaradi pregleda si oglejmo najprej svetopisemske osebe in zgodbe, ki predstavljajo idejo vstajenja, potem druge simbolične predmete iz žive in nežive narave, naposled, kako se vstajenje izraža v zvezi z drugimi idejami, zlasti v zakramentalno-liturgičnih slikah.

3. Tipične osebe in zgodbe, predstavljajoče vstajenje.

A. Iz stare zaveze.

Vstajenje Gospodovo samo kot zgodovinski dogodek ni naravnost izraženo v stari krščanski umetnosti, pač pa za vernike dovolj jasno v tipih in simbolih. Dogodki iz življenja Jezusovega, njegovo trpljenje, smrt in vstajenje je bilo kristijanom svet zaklad, katerega so morali zakrivati pred neverniki. V 4. stoletju, ko je krščanstvo začelo prosteje dihati, so tudi umetniki začeli upodabljati prizore iz življenja in trpljenja Kristusovega. A tudi sedaj še se ne predstavlja sam čin vstajenja, marveč momenti, ki so sledili neposredno za vstajenjem. Stara umetnost je imela premalo sredstev, da bi mogla zmagati in dostojno izraziti veličasten trenotek vstajenja samega. Še v 5. stoletju prevladuje bolj alegorično predstavljanje in celo okoli l 1000 umetniki ne predstavljajo od mrtvih vstalega Gospoda samega, marveč ali žene, ali Magdaleno in angele, Tomaža itd.[1]

Prvikrat najdemo trpljenje in vstajenje Kristusovo določneje izraženo na nekem lateranskem sarkofagu iz 4. ali 5. stoletja. Prednja plošča je s stebrički razdeljena v pet predalov. V postranskih štirih so prizori iz trpljenja: na desno (gledalcu) vojak žene Kristusa pred Pilata, ki si umiva roke; na levo kronanje in Kristus nese križ. V srednjem predalu je pa Gospodovo vstajenje in poveličanje. Spodaj vidimo latinski križ, znamenje odrešilne smrti Kristusove. Nad križem je monogram Kristusov, ki predstavlja njega samega. Monogram je ovit z vencem, znamenjem zmage in poveličanja. Križu na ramah stojita dva goloba, ki kljujeta po vencu. Predstavljata očividno duše, odrešene s smrtjo Kristusovo, ki uživajo sad njegove smrti in zmagoslavnega vstajenja.

[1] Heinr. v. Detzel, Christliche Ikonographie. Freiburg i. Br. 1894. I., str. 466.

To je tedaj slikovit izraz besed Kristusovih: Ego sum resurrecto et vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet (Joan. 11, 25).

Pod križem sedita dva vojaka, jeden spi naslonjen na svoj ščit, drug bedi in gleda kvišku, strmeč nad nenavadnim dogodkom, ki se je ravnokar zgodil[1].

V alegoričnem predstavljanju je vstajenje Kristusovo tesno spojeno z vstajenjem ploh. Oglejmo si torej posamezne osebe in dogodke, ki nam predstavljajo idejo vstajenja.

a) V zgodovini človeškega odrešenja sta Adam in Kristus dva skrajna tečaja. Prvi je praoče vseh ljudij po telesu, a tudi začetnik dušne in telesne smrti, drugi je začetnik duševnega prerojenja in posinovljenja, zmagovalec dušne in telesne smrti. Adam in njegov greh se večkrat predstavlja v katakombah; naravnost to seveda ne pomenja vstajenja, vendar je v logični zvezi ž njim, kakor to poudarja že sv. Pavel: Ker po človeku je smrt, in po človeku vstajenje mrtvih. In kakor v Adamu vsi umrjejo, tako bodo tudi v Kristusu vsi oživeli (ζωοποιηθήσονται) (I. Kor. 15, 21). Če se tedaj na grobu nahaja prizor, ko je smrt dobila oblast nad človeškim rodom, kaj je pač bližje, kakor misel: smrt, zastonj ti je tvoja zmaga, ker tvoja moč je strta!

Največkrat je padec Adamov le del in začetni člen večjega ciklusa slik ali pridvigov (relijefov), ki se naposled sklepa z obujenjem Lazarjevim. Tukaj je zveza z vstajenjem jasna, a natančneje o tem pozneje.

b) Kot tip vstajenja se smatra tudi očak Noe. Noeta vidimo pogostoma na slikah v katakombah. Navadno stoji v štirioglati škrinji — barki —, a golob mu prinaša zeleno oljčno vejico. Kakor že Tertulijan razlaga[2], je Noe v barki z golobčekom podoba svetega krsta in njegove prestvarjajoče moči, ker je pa pogostoma v zvezi z Jonom, sklepa iz tega po pravici Heuser[3], da predstavlja tudi vstajenje. In res je tukaj naravna sličnost. Kakor je Noe bil zaprt v ladiji ob času potopa in je vse drugo poginilo, le on je ostal nepoškodovan, in ko mu je golobček prinesel veselo oznanilo, da so vode odtekle in se je na zemlji zopet začela spomlad, je vesel stopil iz svojega zapora, tako je tudi človeško telo zaprto le nekaj časa v grobu. Dočim vsaka druga stvar na svetu s smrtjo za vselej izgine, bo človeško telo zopet oživelo in šlo iz

[1] Kraus o. c. str. 171; Anton de Waal, Der Rompilger. Freiburg 1895, str. 194.

[2] De Baptismo c. 8.

[3] Dr. Fr. X. Kraus, Real-Encyclopaedie der christl. Alterthümer. Freiburg i. B. 1885. II., str. 499 i. d.

zaprtega prostora, ko napoči dan večne spomladi, dan splošnega vstajenja.

c) Prav pogostoma srečavamo v starokrščanski umetnosti in književnosti trpina Joba. Starim krščanskim pisateljem je Job idejalni tip potrpežljivosti in vse prenašajoče pohlevnosti; Origenu in nekaterim drugim pisateljem je tudi predpodoba trpečega in od Judov zavrženega Mesija. Ker se je pa Job v svoji zapuščenosti in nadlogah tolažil zlasti s prihodnjim vstajenjem, zatorej ga očetje, začenši s Klementom Rimskim[1], slavijo kot tip prihodnjega vstajenja. V tem pomenu se morajo razlagati tudi njegove slike na grobovih v katakombah.

Doslovno se tukaj izpolnjujejo njegove besede: Kdo mi da, da se zapišejo moje besede? Kdo mi da, da se začrtajo moje besede z železnim črtalom v knjigo in na svinčeno ploščo, ali da se vdolbejo z dletom v trdo skalo? Zakaj vem, da moj Odrešenik živi, in da bom poslednji dan vstal iz zemlje... (Job 19, 23—25).

Prav pravi o tem mestu sv. Hijeronim, da ni nihče o vstajenju teles pisal tako jasno in gotovo, kakor je Job prerokoval[2]. Kako milo in ganljivo odmevajo Jobove besede na grobovih krščanskih junakov, ki so v svojem življenju bili podobni trpečemu Jobu! Iste besede se v večjem ali manjšem obsegu neštevilnokrat ponavljajo tudi v napisih. Na nekem rimskem grobnem kamenu iz l. 493. beremo n. pr.:

HIC IN PACE REQUIESCET (sic) LAURENTIA·L·F·
QUAE CREDIDIT RESURRECTIONEM[3].

Jobove govore je dalje cerkev sprejela že v najstarejših časih v mrtvaške molitve in berila, v katerih se vse steka v jedno glavno misel: upanje na rešitev iz ječe in nadlog ter prihodnje vstajenje in poveličanje.

Slike v katakombah, predstavljajoče Joba, se večinoma tesno oklepajo svetopisemskega besedila, kakor nam je podaje Vulgata in Septuaginta, dočim se reliefi na sarkofagih držé bolj hebrejskega teksta. Na slikah sedi namreč na kupu gnoja (sedens in sterquilinio), na reliefih pa na kupu pepela. Oblečen je navadno s priprosto tuniko, redkeje s palijem. S tem je hotel umetnik naznačiti njegovo siromaštvo, prav zato ima tudi pleča in desno roko golo, ker tako so se nosili sužnji in sploh revni ljudje[4]. Na

[1] I. ad Cor. c. 26.

[2] Ep. ad Paulin. 53. al. 103, n. 8; prim. Contra Ioan. hieros. n. 30.

[3] Kraus, Roma Sotterranea, Freiburg 1872. Str. 251.

[4] Kraus, Gesch. d. chr. K. I., str. 140 i. d.

Jobovem obličju se izraža pobitost in globoka žalost. Zraven njega stojita jeden ali dva prijatelja, včasih tudi žena, ki si s prtom drži nos, prav kakor pravi sv. pismo: »Halitum meum exhorruit uxor mea« (Job 19, 17). Na nekaterih slikah drži črepinjo v roki, s katero si je strgal rane.

d) Starokrščanskim umetnikom prav priljubljena oseba je tudi Mojzes. Nahajamo ga pogostoma in v različnih oblikah na slikah in na sarkofagih. Tipično pomeni Kristusa in sv. Petra. Največkrat ga vidimo, kako vabi vodo iz pečine; lične poteze so Petrove in nekaterikrat je celo zraven napisano: Petrus, kar je zelo važno za katoliški nauk o primatu. Ker je pa večkrat v zvezi z obujenjem Lazarjevim, predstavlja tudi idejo vstajenja. In ne brez razloga. Voda, katero je Mojzes s palico izvabil iz pečine, je žejne in iznemogle Izraelce v puščavi rešila smrti. Ta skrivnostna pečina in voda nove zaveze je Kristus in njegova milost. Kdor pije od te vode, katero mu bom jaz dal, ne bo žejen vekomaj: ampak voda, katero mu bom jaz dal, bo v njem studenec vode, izvirajoče v večno življenje (Jan. 4, 13—14).

e) Najlepša podoba vstajenja Kristusovega in našega je pa prerok Jona. Kristus sam ga je označil kot predpodobo svojega vstajenja. Malokatero sliko srečavamo tako često v katakombah, kakor Jona. Začenši od 2. stoletja so Jona krščanski umetniki upodabljali neštevilnokrat na slikah, grobnih kamenih, sarkofagih, medaljah, svetilnicah, steklenicah, diptikih itd. V štirih prizorih nam umetniki predočujejo Jona: 1. kako ga iz ladije vržejo v morje in ga riba požré; 2. kako ga riba vrže na suho; 3. prerok leži pod zeleno listnato rastlino; 4. pod suho rastlino. Avguštin (De civ. D. XVIII. 30) in Hijeronim (In Jon. c. 1) jasno razlagata, kako je Jona starim kristijanom veljal kot tip vstajenja Kristusovega in našega. Največkrat je v zvezi z obujenjem Lazarjevim in z zakramentalnimi predstavami, zatorej še pozneje o njem izpregovorimo.

Da se pa ravno Jona v Rimu tako pogostoma nahaja, je še drug vzrok. Jona je Bog poklical, da bi oznanjeval pokoro Ninivljanom, ki niso bili udje izvoljenega ljudstva. Zatorej je Jona v rimski cerkvi, ki je predstavljala pagano-kristijane (Ecclesia ex gentibus), veljal kot dokaz proti judejo-kristijanom, ki so v pretirani ozkosrčnosti hoteli pagane izključiti iz kraljestva Kristusovega ali jih pa upogniti v jarem Mojzesove postave. Dalje je Jona bil tudi dokaz proti prestrogim nazorom o pokori novacijanske ločine, ki je v 3. stoletju v Rimu bila zelo razširjena[1].

[1] Kraus, Gesch. d. chr. K. I., str. 140.

f) Danijel v levnjaku se zlasti na sarkofagih večkrat vidi liki nagi orans, zraven njega levi, včasih angel ali Habakuk, ki mu ponuja kruhe. Kruhi so večkrat zaznamovani s križem in tedaj imajo skrivnostni pomen evharističnega kruha. Da je tudi Danijel prvim kristijanom bil tip vstajenja, svedoči to, da je navadno v zvezi z drugimi slikami, ki nedvomno izražajo vstajenje. To nam potrjujejo tudi apostolske konštitucije[4] (V. 10), kjer beremo: »Oni, kateri je obudil k življenju Lazarja, ki je že štiri dni bil mrtev, kateri je obudil Jairovo hčerko in sina udovinega; on, ki je sam tretji dan od mrtvih vstal; ki je Jona čez tri dni živega privêdel iz žrela morske pošasti in tri mladeniče iz ognjene peči in Danijela iz žrela levov, ... ta bo tudi nas otel smrti«. Sličnost je tudi kaj naravna. Na ta predmet se ozremo še pozneje.

g) Apostolske konštitucije, sv. Irenej v svojem spisu Advers. haereses (V. 7) in Tertulijan v spisu de resurrect. carn. (c. 58) nazrevajo v treh mladeničih v ognjeni peči preganjano cerkev, katero bo Bog rešil, kakor tudi zagotovilo telesnega vstajenja. V katakombah nahajamo na slikah, na sarkofagih in na pozlačenih steklenih posodicah tri mladeniče v ognjeni peči. Stojé sred ognja, v orijentalni nošnji, s frigijsko čepico na glavi ali pa gologlavi. Včasih drži Kristus palico nad njimi — znak vsegamogočnosti in varstva božjega. Včasih pa stoji angel pri njih.

h) Sv. očetom je tudi egiptovski Jožef podoba vstajenja, toda njegova slika se doslej v katakombah ni našla, marveč le na steklenih posodicah, zatorej o tem ne govorimo dalje[5].

Pač pa še moramo omeniti jeden prizor iz stare zaveze, ki ki nam v katakombah predstavlja idejo vstajenja. To je veličastna prikazen preroka Ezekijela (37, 1—10).

Naravnost sicer oživljene suhe kosti pomenijo obnovljenje izraelskega ljudstva, toda že od nekdaj se je obračalo to na telesno vstajenje vsega človeštva. — Ta prizor nahajamo na kakih štirih rimskih sarkofagih. Prerok je mladeniške postave, brez brade; gole človeške postave vstajajo krog njega, zraven njega še stoji kaka druga oseba, kakor starinoslovci razlagajo, njegov učenec ali pa Kristus, v katerega imenu prerok oživlja mrtve kosti.

(Dalje prihodnjič.) *Dr. Fr. Kovačič.*

[4] Ap. konšt. (Διατάξεις τῶν ἀποστόλων) so sestavljene na podlagi starejših virov, zlasti Διδαχή in Διδασκαλία koncem 4. ali začetkom 5. veka. Gl. Bardenhewer o. c. str. 29.

[5] Prim. Real-Encyklop. II., 74.

Iz časov vernega razumništva.

(Dalje.)

II.

V prvem članku o našem predmetu smo videli, kako verno je bilo razumništvo do novega veka; različni in mnogoteri vzgledi so nam to jasno pokazali. Vera, in sicer ne le površno priznavanje božjih resnic, temveč živa, dejanska vera je znak one dolge dobe. Versko prepričanje je bilo takrat najmogočnejša sila vseh podjetij v javnosti in v zasebnih razmerah.

Radi tega je tudi bila cerkev prva velesila, oblast, kateri se je vse klanjalo; njena povelja so bila za vse stanove prva in sveta dolžnost. Zgodovinar Menzel, ki krščanstvu nikakor ni prijazen, sam priznava: »Narodi so hoteli krščansko življenje, kraljestvo božje na zemlji uresničiti. Krščanstvo naj bi povsod in jedino kraljevalo; kar njemu nasprotuje, paganstvo in židovstvo in vsakatera pregreha naj se ugonobi na zemlji. Ali nismo vsi Kristusu odgovorni? Tako so se povpraševali odlični in vplivni možje. Je-li zato Bog svojega Sina na svet poslal, da bi se mi vrnili vsled lastne brezbrižnosti v stare zmote paganskih časov? Smemo li dovoliti in mirno gledati, da izlam krščanska kraljestva drugo za drugim pogoltne[1]«? Taki so bili nazori v časih vernega razumništva, treba je še posebej naglašati, v časih, ko je razumništvo še uživalo splošni ugled in spoštovanje. Ti nazori pa niso ostali samo misli in želje, temveč izražali so se tudi v dejanju. »Takrat so hoteli zemljo spremeniti v nebó. Bog naj bi se sam vidno prikazal v svojem namestniku in v svojih duhovnikih. Lajiki so se družili z duhovniki v bratovščinah in v krščanskih redovih, povsod je bilo opažati koprnenje in visok vzlet iz zemeljske nepopolnosti do nebeških uzorov. Po krščanstvu je vela skrivnostna čarobnost, ki smo jo že prej v križarskih vojskah opazovali, in nekako zbliževanje in združenje z božjim bitjem ... Iz cerkve je dobivala država in vse svetno gibanje visoko posvečevanje, ravnaje se po božji volji, in vse je bilo vneto za pravičnost in usmiljenje do ubožcev. Cerkev je posvetila plemstvo k večji popolnosti ter je mogočno nagibala, da je rabilo svojo moč in hrabrost v čast božjo, v obrambo časti in pravice. Iz cerkve so prejemale vede, umetnosti in pesništvo nravstveni vznos, ona jim je nudila vzviše-

[1] Allgemeine Weltgeschichte von Anfang bis jetzt. Neu dargestellt von Wolfgang Menzel. In zwölf Bänden. Fünfter Band. Stuttgart. Verlag von Adolph Krabbe. 1863. Str. 384.

nejše in čistejše predmete, kakor jih je poznalo paganstvo, ona jih je varovala, da se niso pogreznile nazaj v pregrehe starega Babela[1].«

Najvišje, kakor najnižje slojeve so prešinjali taki nazori. Iz takega naziranja je polagoma nastala misel o božji vladi (teokraciji) v srednjem veku. Niti kralji, niti cesarji, in naj je njihova moč še tako velika, niti papeži niso za pravo vladarji na zemlji, vladar je jedino le Bog. Od njega izvira vsaka moč in vsaka oblast. Zemeljski mogotci so le božji podaniki in vidni namestniki. Bog je pooblastil pred vsemi dva dostojanstvenika, ki naj v imenu njegovem vladata: papeža in cesarja. Takozvani Sachsenspiegel, zbirka raznovrstnih postav, pravi: »Dva meča je Bog zemlji prepustil, papežu duhovnega, cesarju pa svetnega«. A tudi cesar je nekako podložnik papežev; ravno isti Sachsenspiegel iz 13. veka pravi: »Odkar se Bog imenuje knez mirú, je izročil pred svojim vnebohodom tu na zemlji dva meča sv. Petru, enega za duhovno sodbo, drugega pa za posvetno. Meč posvetne sodbe podeli papež cesarju, duhovni meč pa je odločen za papeža samega.« Prav lepo in ganljivo razlaga ista zbirka postav človekovo dolžnost na zemlji, ko pravi: »Najvišja postava na zemlji mora biti dolžnost do Boga, katero naj vsi ljudje vsakaterega stanu izpolnjujejo; to je nravstvena dolžnost vseh kristijanov. To dolžnost je treba odločno naglašati proti načelom svetovne politike, ki se glasi: najvišja postava na zemlji je pravo knezov in kraljev in to pravo ni vezano na nobene pogoje in meje.«

Ta načela so bila v obče pripoznana. Vladarji so bili udani moči, ki je bila nad njimi; svojo kraljevsko krono so sprejeli od papeža, namestnika božjega in so obljubili vladati le po božji volji. To je bila bistvena točka njihove prisege. Gorjé mu, ki bi se bil tem načelom odtujil! Zanimiv je v tem oziru Dante Alleghieri, ki je gotovo čist izraz svoje dôbe. V preslavnem spevu »Divina commedia« kaže z globoko resnobo razvoj svetovne zgodovine in slika idejal krščanske držáve: ob enem srdito biča vse vladarje, ne izvzemši niti papežev, ako so zanemarili ta idejal. Še nikdar od Kristusovega rojstva ni tako mogočen proroški glas, ogorčen in grozéč, opominjal ljudstev in njih pregrešnih vladarjev na božje sodbe, kakor Dante, ta Ezekijel srednjega veka.

Tak je bil torej uzor prvotnih držav na krščanski podlagi. Da se ni popolnoma uresničil, je lahko umljivo, če pomislimo na mnogotere ovire, katere mu je stavila povsod pokvarjena narava človeška. Vendar je pomenljiva že misel, da so po

[1] Op. cit. 387 s.

njem hrepeneli vsi boljši državniki; jasen znak je to, kako globoko je prešinilo krščanstvo vso človeško družbo, posebno pa razumništvo, ki ji je bilo vodnik.

Tako je bilo v časih vernega razumništva.

A kako je žalibog sedaj? Kolik razloček! Ogromen preobrat! Nekdaj so se smatrali kralji in drugi vladarji le služabnike božje, sedaj so pridejali k besedam svojega naslova: »Dei gratia« dostavek: et populi gratia rex itd.; nekateri so prvo celó popolnoma opustili. Zadnja desetletja poznamo več ministrov, ki so padli (nekateri bili celo umorjeni) samo radi tega, ker so bili na sumu, da so prijatelji, četudi samo skrivni, katoliške cerkve. Cerkev in njene ustanove, posebno samostane, so nekdaj bogato podpirali, »v novi dobi« ji pa ropajo premoženje, podirajo samostane ali jih pa spreminjajo v vojašnice in skladnice. Iz šol, iz vojaštva, sploh iz vseh javnih naprav, pehajo vero, cerkvi jemljejo nadzorstvo nad njenimi lastnimi zadevami, zakonu hočejo odvzeti verski značaj itd. To se ni godilo morda samo v francoski prekuciji, temveč tudi prej in pozneje in sicer v državah, ki so in se imenujejo »katoliške«.

Vse to je delo »omikanih« stanov. Tako je zašlo nekdaj nad vse verno razumništvo. Prej naravnost k Bogu, sedaj naravnost proč od Boga. Da pa je nevera v razumništvu, kakor pogubonosen hudournik silovito s seboj potegnila i druge slojeve, je ob sebi umevno; dandanes vidimo in čutimo le preveč to dejansko resnico.

Da nam bo pa stvar povsem jasna, treba nam je še odgovoriti na zanimivo vprašanje: od kod in kako in kedaj je nastalo razumništvo tako sovražno veri? Od kod ta izprememba? Kje je iskati vzrok in korenine »novi dobi«?

Ena beseda nam ga pové in razloži: napačni humanizem je to! In kaj pomeni prvotno humanizem? Proučevanje klasičnih jezikov, grščine in latinščine, ki se je izrodilo v pretirano navdušenje za grško-rimske umetnosti ter previsoko čislanje njih proizvodov, in to je napačni humanizem.

V srednjem veku so se tudi latinščine marljivo učili, kar je čisto naravno, ker je bila latinščina poglavitni jezik, s katerim se je širilo krščanstvo. Latinščina je bila učni jezik na vseh večjih zavodih, bila je tudi med olikanci občevalni jezik. A učili so se jezika in klasičnih del pred vsem radi jezika in oblike, gledé na vsebino so bili previdni in izbirčni. »Ravno oblika v klasičnih jezikih pa je zeló važna, ker oba klasična naroda sta ravno s tem svoje poslanstvo, svoj svetovni pomen izvršila, ker sta lepoto izrazila v tako krasni zunanji obliki; kar sta v tem

oziru storila, mora ostati vedna dedščina vsega človeštva[1].« Tudi vsebino klasičnih del so mnogi cerkveni pisatelji visoko cenili. Znan je izraz duhovitega Klementa Aleksandrijskega: „Ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ φιλοσοφία τὸν Ἑλληνικὸν ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν[2].“ (Vzgojilo je modroslovje Grka ravno tako, kakor postava Hebrejce, za Kristusa.) Istotako so bili posebni prijatelji klasičnih del drugi cerkveni očetje; spisali so o njih marsikatero knjigo, ter so vnemali mladino k marljivemu proučevanju slovečih del. Sv. Bazilij je spisal odlično knjigo v ta namen: „Λόγος πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων“. Ne da se pa tajiti, da se je klasično jezikoslovje v 12. in 13. veku nekoliko zanemarilo. Grščina je bila le malo znana, latinščina je bila sicer jako razširjena, a smatrala se je le sredstvo v dosego višjega namena; na njeno zunanjo obliko ni nikdo posebno pazil.

V 14., še bolj pa v 15. stoletju so pa povzdignili študije klasičnih jezikov do nenadne višine. Do takrat je bila latinščina, kakor rečeno, le sredstvo. Oziraje se na verska in nravstvena vprašanja, stali so učenjaki popolnoma na podlagi katoliške cerkve; od nje se ločiti, zdelo se je vsakomur poglavitna zmota in pogubonosen greh. Slučaji, da bi kdo odpadel od cerkve, so še v 14. stoletju zelo redki.

V tem stoletju pa zasledimo že prve pojave bodočega viharja; druga sapa je jela pihljati. Usodepolna zora se žari.

Značilna sta dva visoko nadarjena moža, sovrstnika: Petrarca in Boccaccio, oba plamteča častilca in oboževalca klasičnih jezikov, prva humanista, očeta nove dobe. Vendar jednaka sta si le v navdušenju do klasikov, inače pa je med njima ogromen razloček.

Frančišek Petrarca (1304—1374) je slovel kot največji učenjak, zgodovinar, modroslovec in pesnik svojega časa. Tak ugled na polju splošnega napredka, učenosti in umetnosti je malokdo užival. Klanjali so se mu kralji, cesarji in papeži; obsipavali so ga z mnogoterimi odlikami in darili. Delovanje njegovo je pa tudi lahko vsem ugajalo, ker bil je odločen, veren katoličan; njegovo navdušenje za klasične umotvore je bilo spojeno z ravno toliko udanostjo in zvestobo do sv. vere. »Mnogokrat je z vso

[1] Die classischen Studien in ihrem Verhältnisse zur christlichen Bildung während der ersten Periode des Humanismus. Jahresbericht über die Erziehungsanstalt des Benedictinerstiftes Maria-Einsiedeln im Studienjahre 1858/59. Von Karl Brandes. Einsiedeln 1859.

[2] Stromata, 1, 5.

odločnostjo poudarjal, da mu je evangelij ljubši in mnogo bolj vzvišen, kakor pa vsa učenost in modrost klasične dobe. Samo tedaj — tako pravi sam — smemo proizvode starodavnih modroslovcev ljubiti in se ž njimi strinjati, ako resnici ne nasprotujejo, ako nas od glavnega našega smotra ne odvračajo. Ako bi to opazili pri Platonu, Aristotelu, Varonu ali Ciceronu, takoj bi ga morali z vso ostrostjo zavreči in ga z nogami poteptati. Nobena bistroumnost v dokazovanju, nobena krasota v izrazih, nobena slava v imenih nas ne sme omamiti, ker to vse nosi pač znak človeštva, a nima na sebi najvišje, najpopolnejše dobrote. Da modroslovje res modro umejemo, treba je pred vsem Boga ljubiti.

V prvi vrsti moramo biti kristijani, potem še le učenjaki in modrijani. Modroslovna, pesniška, zgodovinska in govorniška dela moramo tako čitati, da bo vedno v naših srcih evangelij Kristusov odmeval. Le na evangelij samo se sme človeška marljivost nasloniti, kot na neomahljivo podlago vse učenosti.[1]«

Tako je Petrarca govoril, tako je tudi delal. Večkrat je nastopil kot goreč branitelj in zagovornik krščanskih resnic. Ganljivo je bilo njegovo vedenje na dan njegovega slovesnega venčanja; ko je namreč na rimskem kapitolu sprejel venec od oduševljenega naroda, šel je naravnost v cerkev sv. Petra, ter je tam položil lovorov venec na oltar apostolskega poglavarja in s sveto vnemo opravil v pričo nebrojnega ljudstva pobožno molitev.

Petrarca je zastopnik pravega krščanskega humanizma; on je učenjak, ki želi postaviti vso učenost na temelj sv. vere. Kdo ne bi spoštoval takega moža? Kdo se ne bi vnemal za njegove lepe, zdrave nazore? . . .

Ves drugačen pa je njegov osebni prijatelj Ivan Boccaccio (1313—1375). Med njima je v verskih in nravstvenih nazorih neskončen prepad, le kot humanista sta si slična. Petrarca je gledal z bistrim očesom globoko v znanosti in umetnosti, on je vedel duhovito ločiti plevel od dobrega zrna. Ne tako Boccaccio, on je bil le bolj površen opazovalec, ki se je vnemal za lepo obliko, a se ni ogibal strupene vsebine.

Nedvomljivo je, da so klasična dela res v jezikoslovnem oziru velekrasna, nekatera prav nedosegljiva. A ravno tako neovrgljiva resnica je, da so ta dela na mnogih mestih v nravstvenem oziru zelo pogubna še nepokvarjenim čitateljem. Popisi »elevzijskih

[1] Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance bis zur Wahl Pius II. Von Ludwig Pastor. Zweite, vielfach umgearbeitete und vermehrte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1891, str. 9, 10.

skrivnostij«, »atične noči«, Ovidijeva »ars amandi«, kakor i njegovi »amores«, so nesramni slavospevi na strast in podlo pohotnost; celó najkrasnejši epos »Ilijada« je sem ter tje nravsteno čistemu čitatelju zeló spodtakljiva.

Boccaccio se je potopil v sladko poezijo klasičnih čitateljev, a njeni valovi mu niso bili v oživljajočo kopel in krepilo, bili so le grob njegovi nravnosti, on se je moralno v njih utopil.

A kakoršen je sam postal po klasičnih umotvorih, tako je hotel po svojih spisih preustrojiti tudi svoje čitatelje. Njegovi spisi so večinoma sad nebrzdane strasti, posoda najgrše nenravnosti. Z razuzdanostjo, ki ne pozna nobene meje, zasmehuje vsako čednost, pred vsem najlepši cvet krščanskih čednostij, deviško čistost. V idili »Ameto« proslavlja »prosto ljubezen«, v satiri »Corbaccio« neti in užiga pohotnost z grozno predrznostjo, v zbirki svojih novelic »Decamerone« pa predočuje prizore, pri katerih mora pač zarudeti obraz celó okorelega prešestovalca. »Večina zbranih pesmij je tako nesramna in polna strasti, da jih ni mogoče opravičiti, zdé se tem bolj zoprne, čim bolj čitatelj spoznava, da je v njih pesnikov namen, opevati in hvaliti zmago potuhnjene pohotnosti in zapeljivosti nad nedolžno priprostostjo[1].«

V ostudno opisovanje vpleta vsaki spol, vsako strast, vsaki stan, tudi duhovski, niti papežem ne prizanaša.

Pozneje je Boccaccio sicer britko obžaloval svoje spise, vedno je poudarjal svojo vero in pokorščino do sv. cerkve, svaril je odločno pred svojimi spisi, prepovedal je celó, čitati jih. Tudi pisatelji, ki najdejo na njem »mnogo dobrega« in ki občudujejo njegovo res spretno in zelo plodovito peró, priznavajo to njegovo spreobrnjenje.[2] V svoji oporoki govori kot skesan spokornik; najdražji zaklad, karkoli jih je imel, svojo bogato knjižnico, sporoči učenemu avguštincu in dragemu prijatelju, profesorju Martinu da Signa, pod pogojem, da naj moli za blagor njegove duše; vse prosi odpuščanja, pohujšanja, katera je storil, vse prekliče, kot zadnjo prošnjo izrazi željo, da bi bil pokopan v avguštinski cerkvi sv. Duha v Florenciji.

Vendar vse je bilo prepozno. Njegovi mnogobrojni spisi, ravno tako mojstersko dovršeni po slogu in jeziku, kakor brezmejno nesramni po vsebini, bili so razširjeni že po vsej Italiji. Pisal jih

[1] Italienische Studien. Zur Geschichte der Renaissance. Von Heinr. Hettner. Braunschweig. 1879, str. 291.

[2] Ant. Hortis, Studi sulle opere latine del Boccaccio. Trieste. 1879. Libraria Bononi. 475 sq.

je Boccaccio v neprimerno lepi laščini, kar do takrat ni bilo običajno, ker so starejši pisatelji pisali le v latinščini; radi te nove lastnosti so se narodu tudi zelo priljubili, lahkoživno in lahkomišljeno občinstvo jih je slastno prebiralo. Nekatera dela je Boccaccio sam prevel v uzorno latinščino in ta so potem krožila po vsem takrat omikanem svetu.

Pisane so bile njegove pripovesti le za hlev, tudi ondi bi se jih bilo sramovalo robato srce, a žal! našle so uhod tudi v imenitne palače, kjer so do tedaj še bivale čednosti, sramežljivost, čistost, nedolžnost.

Da niso ostale brez nasledkov, je pač lahko umljivo; strup, ki ga imajo v obilni meri v sebi, se je širil, kakor kužna bolezen.

Taka snov, taka oblika, — to je bilo nekaj novega, do takrat povsem neznanega v slovstvu! A ravno novosti vzbujajo vedno večjo pozornost in živahno zanimanje. Občinstvo, ki se da hitro omamiti, potegnejo silovito s seboj.

Neumorno je Boccaccio oznanjeval tudi potrebe, proučevati grško-latinske klasike. S čudovito navdušenostjo, ali bolje rečeno, z nekakim fanatizmom je vnemal razumništvo, naj bere klasike, naj jih posnema, naj se opoji ž njihovim duhom.

Trud njegov nikakor ni bil brezuspešen, vsaka njegova beseda je obrodila tisočer sad. Boccaccio si je izgojil veliko krdelo udanih učencev, ki so plamteli za njegove uzore.

Nastala je nova struja med učenjaki, napolnjena z duhom Boccaccijevega evangelija. Kam so vodila njihova pota, ni teško uganiti. Boccaccio jim je bil oče.

A sinovi ga niso samo dosegli, temveč i daleč prekosili, česar si sam nikdar niti domneval ni. Njegova načela so bila le prvi poskus, za nadaljni razvoj so marljivo skrbeli in ga na vsakojaki način pospeševali drugi.

Dolga, skoraj nepregledna je vrsta njegovih častilcev in posnemovalcev, po zmožnosti dokaj različnih, a jednakih po smotru.

Izmed mnogih omenimo le jednega. To je Lorenzo Valla (1407—1457); »der eigentliche Sturmvogel der literarischen Revolution«, kakor ga jako umestno imenuje Gebhardt.[1]

Boccaccio mu je bil v vsakem oziru uzor, in ne zastonj. Bil je 24leten mladenič, pa je že izdal pohotno in polzko knjigo »De voluptate«. Vsa knjiga je polna najostudnejših naukov. V njej se proslavlja pohotnost, prešestovanje in prelomljenje zakonske zvestobe

[1] Gebhardt B. Adrian von Corneto. Ein Beitrag zur Geschichte der Curie und der Renaissance. Breslau. 1886. Str. 76.

na tako predrzen način, da kaj jednakega ne najdemo niti pri najbolj robatih Epikurovih učencih. »Omnis voluptas bona est«. »Quod formula Platonica de communione foeminarum est secundum naturam«, taka in še hujša so načela, katera z vso oholostjo »dokazuje«. Proklinja celo one, »ki so iznašli nauk o devištvu«.

Valla pa ni ostal sam; kmalu je našel posnemovalcev v izobolici. Njegova predrznost jim je dala pogum; kjer je le bilo mogoče, so njegove nazore razkladali in opisovali še z večjo ostudnostjo. Antonio Beccadelli, Filelfo, Poggio in Silvio Piccolomini so ga nadkrilili. Prvi je izdal obširno zbirko grozno nesramnih epigramov pod naslovom »Hermaphroditus«, ki prekosi vse, kar se je kedaj spisalo na polju nesramnosti.

Taki spisi so vplivali na ljudstvo strahovito pogubljivo. Strast, pohotnost, nesramnost so poplavile začetkoma laški, pozneje tudi druge narode. Posledica je bila, da je ljudstvo v nravstvenem oziru neverjetno propadlo. O čednosti ni bilo ne sluha ne duha.

Posebno takozvani »višji krogi« so izgubili i zadnjo iskrico vesti in poštenja. Razumništvo je zašlo na pota, po kakoršnih ni hodilo že od starorimskih časov. V zgodovini krščanski ni dobe, ki bi bila moralno tako okužena, kakor je druga polovica XV. stoletja. Dandanes nekaterih del onega časa niti čitati ne smemo, ker bi bila skrajna nevarnost, da se nalezljiva podlost onih dnij ponovi.

To so bili žalostni časi v razvoju svetovne omike. Provzročili so jih humanisti, »učenjaki« žalostnega spomina. Oropali so človeštvu najdražji zaklad: poštenje, nravnost, čednost. Bog ve, kam bi bilo človeštvo zašlo, ako se ne bi bila pričela takoj začetkom XVI. veka resna in krepka reakcija, preporod v pravem pomenu.

Humanisti pa niso ugonobili samo čednosti, temveč i vero v premnogih srcih. Razumništvo jo je skoraj popolnoma izgubilo. Ni čuda. Človek, ki nravstveno propade, zataji tudi svojo vero, čednost in vera sta neločljivi sestri; če je trdna prva, potem stoji trdno i druga in narobe. Večno resnično je, da s čednostjo propada vera in z vero čednost.

Takrat se je torej razumništvo začelo odtujevati veri. Vzrok tej prežalostni prikazni so bila nesramna dela zloglasnih humanistov, ki so izpodkopali čednost in sramežljivost, a ž njima tudi vero. Mnogi razumniki so sicer ostali na pravi poti, nravstvene razmere poznejše dôbe so se sicer v marsičem ublažile, a korenina zla se je pregloboko zajedla v omikane kroge in je morala vzrasti v strupen plevel.

Nevera v razumništvu je torej hči nravstvene propalosti, v dobi humanizma se je začela, kedaj se bode pa končala, kdo vé! Naglašati je to treba radi tega, da si razumništvo nikakor ne bi domnevalo, da je dospelo do »prosvete brez vere« morebiti po dolgotrajnih študijah; ne, njegova nevera, je iz dobe, v kateri znanosti niso tako cvetele, kakor 200 let prej, ko je pa vendar čista in trdna vera slavila svojo najsijajnejšo zlato dobo. Nikdar se nista obe najžlahtnejši stroki v vedah: bogoslovje in modroslovje marljivejše gojili, kakor v XII. in XIII. veku, nikdar pa tudi ni bilo med učenjaki toliko svetnikov, kakor takrat. V XV. veku pa propada število velikih mož, vstvarilo se ni na nobenem polju kaj izvanrednega, izvzemši morebiti samo slikarstvo. Skrčila se je pa tudi vrsta mož, ki hrepené po po nravstveni popolnosti; veliki značaji, sveti možje, kakor sv. Antonin, Bernardin Sijenski, Fra Angelico, ostali so izjeme.

Razumništvo je svojo vero nevedé izgubilo v strasti, v sladkosti in pohotnosti sveta.

Razumništvo je bilo, rekli bi, za svojo vero ogoljufano. Ni-li njegova dolžnost, tirjati svojo pravico ter z vso silo zahtevati, da se mu vrne čarobni biser: versko prepričanje, ž njim se vrnejo takoj ičasi vernega razumništva.

Dr. A. Medved.

Cerkev naše ljube Gospe na Lebarju pri Mariboru.

I.

Schwendenkriegova ustanova.

Okoli l. 1450. je župnikoval v Mariboru Jurij Schwentenkrieg. »Das Bisthum und die Diöcese Lavant, von Ignaz Orožen, I. Theil«, poroča o njem na str. 20: »Georg Schwendenkrieg, Pfarrer, Stifter der St. Magdalena Kaplanei, Zeuge und Mitsiegler der Stiftungsurkunde des Süszenheimer- oder St. Thomas-Beneficiums 1454«.

V tej ustanovni listini: »Stifftbrieff sand Thoman von Kandelberg Stift . . . geben nach Cristj geburde viertzechen hundert und in dem vierundfunfftzigisten Jaren am Mittich nach sannd Niclastag«, se omenja imenovani župnik tako-le: »Ich offtgenannter Andree von Suszenhaim (Žusem) gib dem benannten Herrn Valentin und allen seinen Nachkhomen den gegenwurtigen Brieff. Besiglte mit meinem aigen anhangunden Innsigl. Und besonderlich mit des Erwirdigen Herren Geörgen Swentenkhrieg zu den zeitten pharrer

ze Marchburg»[1]. Deželni arhiv hrani tudi listino, ki svedoči, da sta Herman, opat Runski in pa Jurij Schwendenkrieg, župnik v Mariboru, vidimirala listino od 27. listopada 1465, ki se tiče Zajčkega samostana.

Treba je bilo dobo delovanja Schwendenkriegovega s tema letnicama nekoliko določiti, ker njegovo lastno ustanovno pismo, v katerem govori o cerkvi naše ljube Gospe na Lebarju, nima letnice; glasi se pa tako-le:

»Stifftbrieff sannd Maria Magdalena Stifft Alltar etc . . . Ich Geörg Schwentenkrieg von welsz, diz zeit pharrer zu Marchburg und Cammermeister des hoffs zu Salltzburg. Bekhenn und thue Kund . . . das Ich . . . zu Er der hl. sannd Maria Magdalena und Martha . . . gestifft hab ain tagliche Eewige Mesz in der bemällten meiner pharrkirchen auf der benannten Marie Magdalene unnd s. Martha Alltar in der linkhen abseitten (mislil je severno, torej po cerkvenem naziranju desno ladijo) gelegen . . . Unnd hab solich Stifft mit den Erbstukhen unnd guettern als hernach geschryben stennd gethan . . . Von erst mein hewsl . . . gelegen zu Marchburg am platz[2] . . . Item mein groszen Ackher gelegen im Traaveldt . . . Item mein ziegl Stadl mitsambt dem grundt der dazue gehört, der gelegen ist Im purkhfridt am Lebar bei Marchburg bei unser lieben frawen Capelln. Davon man Järlichen derselbigen unser lieben frawen Capelln diennt drey schilling phening und zechen phening. Item mein Groszen weingarten genannt der Vorderberger gelegen zwischen des pharrer von Marchburg weingarten, der Davider unnd des Ludwig hawszner weingarten . . . Item meinen weingartten der gelegen ist unnder sand Petter, Marchburger genannt. In dem Selestrin . . . Des da sinnd vier Jann . . . Item die zinsz von den Fleischpenngkhen und hofstetten . . . gelegen im purckhfrid.[3]

II.

Mestno ogradje.

Kje naj iščemo cerkve naše ljube Gospe na Lebarju? Listina sama nam pove, da je stala »Im purckhfridt«.

O mestnem ogradju pa imamo zanesljivo poročilo iz petnajstega veka, ki se glasi tako-le:

»Der purgkfrid. Alls sy anzaigen hebt sich an von dem obern pollwerch bei Marchpurg und geet bei der Traa hinauf unzt auf

[1] Gemainer Statt Marchburg Stadtbuch v štajerskem dež. arhivu pod štev. 939, str. 392.

[2] Po spričevanju Orožnovem, op. cit. I. 17, bi bila nekdanja Schwendenkriegova hiša sedanja deška mestna šola II. na stolnem trgu.

[3] Marburger Stadtbuch str. 398—414.

den Ganngkerspach und von dem Ganngkerspach hinzt auf die landtstrasz, da man gen Gretz Zewcht und von dieszer straszen wider herab hinzt auf das Stainerne krewtz neben unszer lieben frawn kirchen und von demselben krewtz an hinzt hinauf an die straszen die da geet zwischen den weingarten und den Ägkhern in dem obern veld bey unser frawn und darnach durchweg zwischen des Helmperger und des vom Graben wisen und ägker, hinzt auf die Strasz, die da geet zum lewttersperg, und darnach herab hinzt auf Sand Ulreichs kirchen, und von sand ulreichs kirchen hinab nach dem Rain zwischen der lawsgassen und weylent des Jeorgen pucl (?) agkher bis auf die Traa».[1]

III.

Zgornji branik.

K temu poročilu pristavimo nekoliko pojasnil.

Popisovanje se prične »von dem obern pollwerch«. Dr. Puft nam poroča o tem to-lé: »Nr. 242. Franz Straschill . . . Ein starkes Gabäude, welches seinen Fuss auf einer Quadermauer weit in den Strom . . . . hineindrängt. Links schlieszt es sich durch die Schoppen des H. Kaufmann und Bancalary an einem Thorbogen, der den westlichen Ausgang des Lendplatzes beherrscht. Der Thorbogen steht in Verbindung mit dem runden Reckthurme, welcher 3 Stock hoch . . . Er dürfte vielleicht das einzige Gebäude römischen (?) Ursprunges in der Stadt sein, zu welcher Vermuthung die gleiche Bauform mit dem römischen (?) Schreckthurm (V Zajcah) zu Köbel am Pachern, die beherrschende Lage an der Drau, vor allem aber ein römisches Denkmal gegen Westen Kopf eines Mannes und einer Frau und eine Nische von guter Arbeit berechtigen. Paphometskopf, zwischen zwei auswärts gewendeten Zäunen, etwas kleiner als jene auf der Kreisamtsecke; darüber ein gothisches steinernes Giebelflechtwerk . . . Dieser Thurm, nun dem Andreas Tscheligi gehörig, mit dem Thore, sowie jener am Stadthause gegen Osten, schlossen einst mit der Stadtmauer am Trenkthore (pri dravskem mostu) . . . jenen Theil Marburgs ein, der auszer der Stadt liegend, aus dem Lendplatze und der 10 bis 12 Nummern zählenden Lederergasse bestehend, die erste und älteste Vorstadt im 14. Jahrhunderte . . . bildete«.[2]

[1] Stockurbar von Marburg circa 1480—1500, Fascikel 42, Fol. 213 v deželnem arhivu.

[2] Dr. Rudolf Gustav Puff, Marburg in Steiermark, str. 90—91, po rokopisu, ki se hrani v mestni svetovalnici v Mariboru, in zv. I. str. 99 v Gradcu l. 1847. tiskane knjige istega naslova.

Omenjeni stolp se nahaja na jugozahodnem oglu mestnega obzidja, pa gotovo ni iz rimske dobe. Kamenje namreč ni čveterokotno obsekano in ni v pravilnih vencih položeno, kakor je bilo pri Rimljanih v navadi. Tudi pohorski stolp »V Zajcah« ni iz rimske, ampak je iz srednjeveške dobe. V stolpu »oberes pollwerch« se nahajajo tri nadstropja. Prvo nadstropje je z opeko potlakano in ima 18 oken: drugo nadstropje je velikanska okrogla dvorana z 12 okni.

V mariborskem okrajnem sodišču sem si o našem braniku zapisal to-le: »Bezirks- und Landgericht Marburg, tomus V. Grundbuchs-Parzelle 242. Praes. 30. April 1839 Z. 510. Kaufvertrag vom 29. April 1839; erkauft diesen Landthurm von Ignaz Staudinger und wird hierauf umschrieben Andreas und Maria Tscheligi. Meistboth 2375 fl. Beschreibung; . . . . der städtische gemauerte Thurm . . . zwei Keller auf 100 Startin in Halbgebinden. Flächenmasz 38 Quadrat-Klafter.«

IV.

Potok Kokra.

V omenjenem urbariju iz konca 15. veka se omenja tudi »Gangkerspach«, to je staroslovenska Kankra, sedaj Kokra. Kokra je majhen potočič, ki priteka iz severozahodne strani in se izliva v Dravo med Kamnico in Mariborom. Sicer se mi pa ni posrečilo, da bi bil iz ust priprostih ljudij ulovil besedo »Kokro« in govori se poprek le »Gangersbach«.

V.

Cerkev sv. Urha.

Kje je pa stala »Ulreichskirche« in kje nam je iskati »lawsgasse«?

Dr. Puff nam poroča v svojej tiskani monografiji o Mariboru, I. 108 sledeče: »Grazer Vorstadt, Nr. 6. Das Militärspital . . . einst Eigenthum der Cistercienser von Victring . . . Es wurde 1814 als Zinsgebäude für das Militärspital genommen, 1830 vom Ärarium gekauft, 1840 um einen Flügel vergrössert. Gerade gegenüber befand sich das Holzmagazin in der uralten St. Ullrichskirche, welche bereits im 13. Jahrhunderte vorkam, unter Kaiser Josef II. aufgehoben und als Magazin verwendet wurde. Bei ihrer Demolierung 1841 (česar se stareji ljudje še spominjajo) bestand sie aus einem geräumigen Mittelschiffe, der Sacristei und der angebauten Kreuz-Kapelle mit der Gruft. Der Thurm wurde schon früher

abgerissen; die 2 Glocken sammt der Kirche am 1. October 1810 verkauft. Sie umgab der Vorstadt Kirchhof[1], in welchem von 1774 bis 1809 eine Anzahl von 3200 Verstorbenen beerdigt wurde.[2] . . . . An der Stelle des Friedhofes sind zwei der schönsten Gebäude, Kaufmann Kolletnigg, 1843, (sedaj hišna št.: »Tegetthoffstrasze 9«.) und das des Zierngast aus Dreifaltigkeit, 1845 vollendet . . . Gegenüber sondern sich zwei Seitengassen ab. Die eine . . . führt in die alte, schon im 13. Jahrhundert nach dem damaligen Bettelvolke genannte Lausgasse[3] und dann zu den 4 untern Schiffmühlen; die zweite . . . war der frühere, nun durch die Eisenbahn überlegte Mellinger Weg.«

(Dalje prihodnjič.) *Dr. Jožef Pajek.*

Priprave za biblične katekeze.

(Dalje.)

2. Vstvarjenje angelov in greh nekaterih izmed njih.

I. Uvod. V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo. Kaj je Bog vstvaril na zemlji, o tem smo se že učili, sedaj vam povem o onih srečnih stvareh, katere je ljubi Bog vstvaril v nebesih, namreč o angelih.

II. Pripovedovanje: *a)* vstvarjenje angelov; *b)* greh in kazen hudobnih angelov.

III. Pojašnjevanje: *a)* „Zraven“ — razven (je tukaj nekoliko neokretno, ker bi utegnilo koga motiti, češ, da sta oba svetova drug poleg drugega). — „Svet“ pomeni večkrat zemljo, tukaj pa v širšem pomenu vse stvarstvo; torej „nevidni svet“ so za pravo nebesa in angeli v nebesih. Če pa angele imenujemo „svet“, s tem tudi naznanjamo, da jih je bilo silno veliko — brez števila. — „Dobri“, t. j. ljubili in hoteli so le dobro, le to, kar je bilo Bogu všeč; lahko bi tudi rekli, da so bili zelo sveti.

b) „Prevzeli so se“, niso bili več ponižni, marveč napuhnjeni, prevzetni. Kateri človek je prevzeten? — Kako so tudi angeli pokazali prevzetnost? — „Uprli so se“, nič več niso hoteli izpolnjevati volje božje, Bogu

[1] „Matthes Haasz“, meščan mariborski in brzkone lastnik hiše „Kärntnerstrasse Nr. 15“, pokopan v levi postranski ladji mariborske stolnice, je v svojej oporoki 12. rožnika 1637 naročil: „Der St. Ulrichs Khirchen vor der Stadt Testiere und verschaffe Ich meinen aigenthumb im Reichgraben (pri Melju) ligenden weingarten fur frey aigen, der von Einem Ers. Magistrat zwein Burgern gegen Abforderung der järlichen Quittung zu Arbeiten übergeben und dann dessen Ertragung so über abzug der Pauuncosten verbleibt, der Khirchen zu Nutz threues vleisz angewendet werden soll; und absonderlich hundert Gulden in gelt zur Erhebung der Ringmauer dessen fraydthoffes.“ Marburger Stadtbuch, str. 554 in 555.

[2] Po spričevanju župnih matic, ki se hranijo pri častitih očetih frančiškanih v Mariboru.

[3] Sedaj se imenuje „Blumengasse“. Glej „Woerls Führer durch Marburg mit einem Plan der Stadt.“ V tem načrtu se nahaja „Cvetlična ulica“ pod okvirjem E 3.

služiti; postali so mu nepokorni. Ob jednem pa tudi znači beseda „upor“, da so še druge hujskali zoper Boga; zato je nastal prepir (vojska) med dobrimi in upornimi angeli. — „Najvišji“ = Bog. — „Sedež“ = prestol; vladati hočejo z najvišjih višav.

Ob koncu naj se še pristavi, da je Bog stanovitne angele, ki so prestali poskušnjo, poplačal z večno, popolno srečo. Srečni so bili sicer že poprej, a njih sreča še ni bila popolna, ker jo je bilo še možno izgubiti. Sedaj so tako popolni, poveličani, da ne morejo več grešiti in izgubiti svoje nadnaravne sreče; pogubljeni angeli pa se ne morejo nikdar več rešiti ali zveličati.

IV. Razlaga. 1. Nauk o angelih (Vpr. 76—80). 2. Bog je neskončno popoln (Vpr. 42—44). Angeli so Bogu podobni, pa le podobni, nikakor jednaki. Tudi angeli so duhovi, ki imajo velik razum, veliko modrost in učenost, — ali so pa vsevedni? neskončno modri? Njih volja je zelo sveta in veliko močnejša kakor naša volja, — so pa li angeli neskončno sveti? vsemogočni? Od koga imajo vse dobre lastnosti? Med Bogom tedaj in najvišjim angelom je neskončno velik razloček. Prvič ima Bog vse svoje dobre lastnosti ali popolnosti sam od sebe od vekomaj; angele pa je Bog vstvaril, kakor vse drugo, in vso svojo imenitnost in veličastje so sprejeli od Boga; brez Boga bi ne bili nič. Drugič imajo angeli sicer veliko lepih lastnostij, vendar ne v neskončni meri in popolnosti, božje lastnosti pa so vse neskončno popolne, brez mere in števila.

3. Bog je neskončno dobrotljiv (Vpr. 55). Bog ljubi vse svoje stvari, a gotovo najbolj ljubi najimenitnejše — angele; ki so mu izmed vseh najljubši otroci. Oj, kolika sreča, angel biti!

4. Bog je neskončno pravičen (Vpr. 54). Dobre angele je neizmerno poplačal, hudobne pa grozovito kaznoval.

5. Hudobija smrtnega greha. Bog kaznuje po zasluženju in ne pretrdo. Če je pa vendar zavržene angele tako grozovito kaznoval za jeden sam greh, lahko izprevidite, kako strašna reč je greh v božjih očeh (Vpr. 765)!

6. Nasledki greha. Pomislite, kako je greh spremenil angele! Pred grehom so bili prijatelji, ljubljenci božji, neizrečno lepi, vsi sveti in zavzeti za vse dobro, srečni, veličastni . . ., po grehu pa so Bogu neizmerno zoperni, grdi, ostudni, zlobni, vekomaj nesrečni, zavrženi . . . Glejte, kaj stori greh! To se še vedno ponavlja: Kako lepa in srečna je ljuba nedolžnost . . . Kolika nenadomestljiva nesreča pa je, če jo izgubimo (Vpr. 766)!

7. Prevzetnost ali napuh (Vpr. 774).

Za srce. Ako sv. cerkev imenuje že tisti dan, ko bodo sojeni le ljudje, — „velik in zelo grenkosten dan“ (dies magna et amara valde), kako strašno-veličasten je še le moral biti oni dan, ko so bili v nebesih sojeni milijoni tako vzvišenih duhov! Kako strašna obupnost, rjovenje . . . na jedni strani, ko so morali zavrženi angeli za vselej zapustiti nebeške radosti in pogrezniti se v strašni pekel! Kako nepopisno veselo zmagoslavje pa se je razlegalo na

drugi strani med zvestimi angeli . . .! Bog jih je preobilno poplačal. Presrečni so, Boga gledajo od obličja do obličja, neprestano se veselijo neskončne lepote in veličastnosti božje in se čutijo vsled tega nedopovedljivo srečne in blažene; tolike rajske radosti človek niti zmožen ni. In to nebeško sladkost že uživajo tisočletja in jo bodo uživali neprestano vse veke . . . In glej, tako imenitnega in blaženega ljubljenca božjega imaš ti, ljubi otrok, za svojega prijatelja, ki je pri tebi noč in dan . . . Ali ga ne boš spoštoval, ljubil . . . vsaj večkrat mislil nanj? . . . Kako se ga boš razveselil po smrti, ko ga boš prvikrat zagledal, kakoršen je, ter te veselo popelje v večno srečo! Pa še nekaj: nedolžnega otroka tudi radi imenujemo angelčka, n. pr. sv. Alojzija. Angelom podobni ste bili tudi vi, ljubi otroci, po sv. krstu. Kako srečni ste bili! Toda prišel je dan, prišla ura, prišel oni nesrečni trenotek, ko ste storili prvi greh; a pri tem ni ostalo, grešili ste še večkrat . . . O, kaj bi hoteli dati, ko bi mogli še danes biti to, kar ste bili pred prvim grehom, — vsi tako čisti, lepi na duši! A kaj, ko to ni več mogoče! Vsaj z malimi grehi ste že vsi večkrat žalili Boga, če ne že celo z velikimi . . . Kesanje!

V. Uporaba. 1. Spomni se prestrašne kazni zavrženih angelov, kadar te skušnjava mika ali vabi v greh! Bodi tvoja trdna in odločna volja: „Rajši umreti, nego grešiti!“ 2. Posebno pa se varuj napuha, o katerem pravi sv. pismo (Sir. 10, 7), da ga „sovraži Bog in ljudje“. Nikar se ne prevzetuj zaradi svojih prednostij, telesne lepote, dušnih darov, lepe obleke, bogastva svojih starišev . . . Če si več prejel od Boga, bolj mu moraš biti hvaležen, bolj ga častiti in hvaliti. Kadar se ti vzdigne kaka prevzetna misel, kar takoj jo zapodi, rekši: Ne meni, marveč tebi, o Bog, bodi čast in hvala!

3. Vstvarjenje prvega človeka. Raj. Prva zapoved. Bog vstvari Evo.

I. Uvod. Ko je bil Bog svet vstvaril in vse tako lepo uravnal na zemlji, vstvaril je še človeka. Danes vam povem, kako je Bog vstvaril Adama in Evo, in kako srečna sta bila v raju.

II. Pripovedovanje: *a)* Adam, *b)* raj in zapoved božja, *c)* Eva, *č)* sreča v raju.

III. Pojašnjevanje: *a)* Besede, katere je Bog govoril, predno je vstvaril človeka, nam že kažejo višjo čast, katero ima človek pred vsemi drugimi stvarmi na zemlji. Pri drugih je Bog rekel: „Bodi!“ Pri človeku pa se, rekel bi, posvetuje sam s seboj, govoreč: „Naredimo . . .“ To nam že naprej naznanja, da Bog namerja kaj posebnega, vstvariti namreč stvar, ki se bode odlikovala nad vsemi drugimi na zemlji. — „Po svoji podobi“ = sebi podobnega; kaj to pomeni, je že znano iz katekizma. — „Vdihnil“, duša torej ni iz prsti, marveč neposredno od Boga, od tod njena prednost.

b) „Iz posebne milosti“. Zemlja je bila že itak prelepo uravnana, a oni kraj, kjer je imel živeti prvi človek, je Bog še posebej olepšal. Ker je bil človek obdarovan z nadnaravnimi darovi, pripravil mu je Bog tudi

(nadnaravno lepo) bivališče, primerno njegovi nadnaravni vzvišenosti. — „Raj“ (paradiž) = vrt radosti, veselja. Kje da je bil raj, se ne da natanko določiti, ker se je zemlja močno spremenila po občnem potopu; razlagalci trdijo, da je bil v Armeniji. — „Drevo spoznanja dobrega in hudega“ se imenuje zato, ker bi imel človek sam na sebi spoznati razloček med dobrim in hudim, ako bi jedel sad tega drevesa. (Koristno bo, če se omeni tudi ono drugo „posebno“ drevo, ki se imenuje „drevo življenja“, ker je njegovo sadje človeka varovalo bolezni in smrti; to še tem bolj, ker se večkrat omenja to drevo kot predpodoba presv. Rešnjega Telesa.) — „Obdeloval“, delo torej prvotno ni bilo za kazen in tudi ne težko, marveč je še povečevalo človeku srečo, s svojim delom je še prav posebej kazal, da je gospodar vse narave. — Moral boš umreti, ne boš več neumrljiv po telesu. Iz tega, da je Bog zapretil tako hudo kazen, je Adam lahko spoznal, kako velik greh bi bil, ko bi jedel od tega drevesa. — „Vse živali“. To je bil veličasten prizor, ko so se Adamu, rekel bi, poklonile kot svojemu kralju vse živali, in jim je on dajal imena! To je tudi dokaz, da je imel Adam veliko spoznanje zelo bister um; moral je dobro poznati lastnosti posameznih živalij, da jim je mogel odbrati primerna imena.

c) „Človeku ni dobro samemu biti“. Res, da so bile vse živali Adamu prijazne, pred grehom mu še ni bila nobena uporna ali škodljiva; vendar je bil neizmeren razloček, velikansk prepad med njim in najimenitnejšo živalijo, nikjer ni bilo nič njemu sličnega, s čemur bi se mogel pogovoriti in sporazumeti.

č) „Pravična in sveta“, obe besedi imata tukaj skoro isti pomen; pravičen se v sv. pismu imenuje vsak, kateri dela prav, kar je po božji volji; kdor ravna nasprotno, se imenuje grešnik.

Za srce. Otroci, vi poznate gotovo že več dobrih, prav dobrih ljudij. (Povej, katerega človeka imaš ti najrajši? Koga potlej? . . .) Glejte, jaz jih poznam še veliko več. Mnogo takih, katere sem zelo čislal, je že pomrlo. Bili so tako blagi, tako dobri, da smo se milo jokali takrat, ko smo jih spremljali k zadnjemu počitku. Vendar tako dobrega, tako blagega, tako izvrstnega človeka še ni bilo na svetu in ga ne bo, kakor sta bila Adam in Eva pred grehom. (Še jedna sama žena na svetu je bila tako dobra, in še mnogo boljša, Marija brezmadežna Devica; a o njej se bomo učili pozneje, sedaj si v duhu natančneje oglejmo le prva človeka.) — V knjigi ju imate naslikana. Slikar, ki je napravil to sliko, je hotel pokazati, kako zelo sta bila srečna, ker je naslikal krog njiju lep vrt, cvetlice, razne živali, tudi divje, ki so pa videti tako domače in krotke. . . . Toda to vam moram pa kar naravnost povedati, da Adama in Eve ni naslikal tako, kakoršna sta bila; pa ga tudi ni in ga ne bo takega slikarja, ki bi naslikal prva človeka tako, kakoršna sta bila v resnici pred grehom. Kako popolna sta bila na telesu, na katerem ni bilo znamenja nikakoršne bolezni, hibe ali napake! Na obrazu

se je razodevala tolika plemenitost, tolika nedolžnost, tolika uzornost, da se ne dá naslikati, a tudi ne popisati. . . . Kako izvrstna sta bila pa še le na duši? Dve vrlini sta, po katerih se nam takoj prikupi izvrsten človek: bister um in blago srce. Kako čislamo in slavimo bistroumne, učene može! A take bistre glavice, kakor sta bila prva človeka, ni nikjer več. . . . In to lepo, plemenito, zlato srce, ki sta je imela Adam in Eva! Tako dobrega srca si niti ne moremo prav pomišljati, ker sedaj po grehu ga ni nikjer več! — Govorimo torej z velikim spoštovanjem o naših prvih stariših! Že sedaj pa mislimo s svetim strmenjem na Marijo, ki je bila že v svojem začetku takšna, kakor Adam in Eva pred grehom, pa ju je potlej z milostjo božjo in s svojim prizadevanjem še prekosila v blagodušnosti!

IV. Razlaga. 1. Presveta Trojica. Bog Oče je vstvaril vse; „sv. Duh se je razprostiral nad vodami"; druga božja oseba se imenuje tudi beseda", in pri vstvarjenju se vedno ponavlja: „Bog reče"; ob vstvarjenju človeka pa vse te osebe skupno: „Naredimo človeka . . . ." Torej velja nauk sv. cerkve: „Bog Oče je vstvaril vse po svojem Sinu v sv. Duhu".

2. Izmed božjih lastnostij se v tej dogodbi najbolj razodeva božja dobrotljivost. (Vpr. 55.) Katere dobrote in milosti je Bog podelil Adamu in Evi? Kaj pa nam?

3. Nauk o človeku. (Vpr. 89—96.) Naj se tudi opozori na prednosti človeškega telesa v primeri z živalskim telesom ter pridene opomin, kako moramo vselej v časti imeti svoje telo in ga nikdar ne zlorabiti v greh. „Častite in nosite Boga v svojem telesu" (I. Kor. 6, 20).

4. Človek gospoduj vsej zemlji! Bog je vse stvari vstvaril človeku v prid, da bi si ž njimi lajšal življenje (vzgledi!), pa tudi nabiral zaslug za nebesa. Nikdar jih torej ne sme zlorabiti v greh. Pa tudi odreči se jim mora, kadar veleva dolžnost: gospodar jim bodi vedno, a nikdar ne hlapec ali sužnik! — Živali sme rabiti, a ne jih brez potrebe in neusmiljeno mučiti. (Glej pri peti zapovedi božji „Pomni!")

5. Dvojno smrt je Bog napovedal Adamu, ako bi jedel prepovedani sad: dušno in telesno. Telesno ni sicer umrl takoj po grehu, učakal je visoko starost 930 let; a telo je bilo precej po grehu slabotno in umrljivo. Dušna smrt pa ga je takoj zadela, ko je bil greh storjen. More li duša umreti? Treba je prav razločevati: duša ima dvojno življenje, naravno in nadnaravno. Naravnega življenja ne more nikoli izgubiti, ker je neumrljiv duh; pač pa izgubi nadnaravno življenje ali milost božjo, kadar stori velik greh, ter si s tem nakoplje tudi večno smrt, t. j. pogubljenje. (Vpr. 763.)

6. Nebeško veselje. Presrečno življenje naših prvih starišev v zemeljskem raju je predpodoba večno srečnega življenja v nebeškem raju. Nobene neprijetnosti nista imela prva človeka v raju, pač pa vsega, česar sta si le želela; v nebesih tudi preneha sleherna britkost, zveličanim se izpolni vsaka želja. V neskaljenem miru sta živela; v nebesih tudi nihče ne moti

miru. V raju je bilo največje veselje to, da je Bog ljubeznivo občeval s človekom; v nebesih je tudi poglavitno veselje v tem, da izvoljenci gledajo Boga od obličja do obličja in uživajo njegovo božjo ljubezen. Bistvena razlika pa je v tem, da je raj bilo mogoče izgubiti, nebesa pa so večna. (Vpr. 873, 875.)

V. Uporaba. 1. Kako dober je bil Bog našim prvim staršem! Kako dober je tudi do nas! (Kar je njim dal, je bilo namenjeno vsemu človeštvu.) Bodimo mu hvaležni s tem, da radi nanj mislimo in zvesto izpolnjujemo njegovo sveto voljo. Ljubimo Boga, ker nas je on poprej ljubil. (I. Jan. 4, 19.) Vzdihnimo tudi med opravilom večkrat: „Iz ljubezni do tebe, o Bog!“

2. Adam in Eva sta zato tako srečno živela v raju, ker sta bila brez greha. „Kako srečen je tudi še sedaj človek, kateri varuje svojo nedolžnost in ne stori nobenega velikega greha. Torej se ne more, posebno otrokom, prevečkrat in preživo poudarjati: „Ljubi otroci, ostanite vendar nedolžni in dobri. Prosite vse dni Boga, naj vam pomaga obvarovati vaš največji zaklad na zemlji, nedolžnost. Le tedaj boste imeli pravo veselje! Le tako boste uživali že na tem svetu nekaj od rajske sreče!“ (Krištof Schmidt.)

4. Greh prvih starišev.

I. Uvod. Jedno samo zapoved sta imela Adam in Eva v raju, pa še prav lahko jo je bilo izpolnjevati (imela sta dovolj drugega sadja po vrtu, njuna volja je bila k dobremu nagnjena, Boga sta zeló ljubila v svoji veliki svetosti in nedolžnosti . . .) In vendar, kdo bi si mislil! — storila sta strašno reč; jedla sta prepovedani sad in s tem grešila.

II. Pripovedovanje: *a)* Skušnjava, *b)* huda vest.

III. Pojašnjevanje. „Prekanjena“ = zvijačna; kača je gladka, strupena žival, ki skrivaj preži ter nenadno in tihotapsko napade in piči. Ta kačja lastnost se ujema s satanovim značajem. — „Poslužil se je kače“, tako se je skril v kačo, da je govoril iz nje, kakor bi kača sama govorila. — „Kača reče“. Kako zvito prične! Ne reče naravnost: „Le jejta tudi od tega drevesa“, marveč skriva še svoj pravi namen in začne bolj od daleč z zapeljivim vprašanjem: „Zakaj vama je Bog zapovedal . . . . vsega drevja v raju?“ Tako vzbudi Evi dvom, češ, da jima Bog vendar le ni tako dober, ker jima je dal tako prepoved, čemu jima krati prostost? Eva bi bila lahko takoj zapazila, da kača ne govori sama, ker žival nima razuma in človeške govorice; toraj mora iz nje govoriti nevidno bitje (= duh); ta duh pa ne more biti dober, ker dober duh pač ne bo popraševal, zakaj neki Bog hoče tako ali tako. Koj bi bila morala bežati; če je pa že hotela kaj odgovoriti, bi bila morala reči: Bog tako hoče, in nihče ne vprašuj, zakaj; Bog že ve, kaj je najboljše. — „Od vsega drevja“, tu satan nalašč zavija in pretirava, kakor da bi prepoved veljala za več dreves ali celó za vsa drevesa v

raju. — „Da kje ne umrjeva“. V tem stavku je neka nenavadna besedica, — katera? Da, ta besedica „kje“ izraža dvom = morebiti, utegnilo bi biti. Ali je Bog tako rekel: da bosta „morebiti“ umrla? To je Eva sama pristavila in pokazala, da je že začela dvomiti, češ, morda pa Bog ne misli tako zares, morda se ne bo izpolnilo, kar je zapretil. — „Ne bosta umrla ne“, sedaj pa, ko satan vidi, da je Eva začela dvomiti, se že predrzne trditi ravno nasprotno, Boga ima za lažnika! — Oči se vama bodo odprle, namreč dušne oči: spoznala bosta kaj čisto novega. Satan vzbuja radovednost. — Bogu bosta enaka, toraj ne le podobna, kakor doslej; zlasti gledé na spoznanje. Tukaj je dvojna skušnjava; satan hoče vzbuditi mržnjo do Boga, češ, da jima je zato prepovedal jesti, ker jima ne privošči tolikega spoznanja, in pa prevzetnost (ničemurnost), da bi bila še vse kaj več, kakor doslej.

Pregled: Skušnjava je morala priti od zunaj, ker volja še ni imela hudega nagnjenja, in sicer od satana, ker razven njega ni bilo nikogar hudobnega. Satan vzbudi dvom, da božji ukaz nima več toliko moči, kmalu prezre Eva božje besede in strah božji ter misli le na to, kar ji lažnjivo obeta satan; ljubezen do Boga ugasne, vname se pa napuh, iz tega poželenje očij (Eva začne ogledovati drevo) in po njem poželenje uživanja, iz tega dvojnega poželenja pa nastane greh. Prva stopinja k tej nesreči pa je bila ta, da se Eva ni priložnosti ogibala; kaj ji je bilo treba hoditi tje pod tisto drevo, in pa še razgovarjati se s kačo! Jednaka je še sedaj pot do greha.

b) Oči so se jima odprle, pa vse drugače, kakor je Eva pričakovala vsled kačje obljube. To spoznanje je bilo pač grozno, žalostno, obupno! — Strah ju spreleti in skrijeta se med drevje. Poprej jima je bilo največje veselje, če je Bog hotel govoriti ž njima, sedaj se pa treseta, ko ju Bog pokliče, in se skrivata! Ali se je pa mogoče skriti Bogu? Zakaj ne? Katere lastnosti božje ne poznata več? — Kje si? To vprašanje ima lahko tudi tak-le pomen: Kako daleč si zabredel? Kje je tvoja nedolžnost? Poprej tako visoko — in kje si sedaj? — Nag, t. j. ne le brez telesne obleke, marveč tudi brez oblačila milosti božje in nedolžnosti. — Kdo ti je rekel .... prepovedanega? S tem vprašanjem hoče Bog Adama privesti do spoznanja. — Katere lastnosti božje se Adam in Eva zopet ne zadevata, ko se izgovarjata? Glejte, tako zelo je otemnel njun um, da še tega ne spoznata prav, da je Bog povsod pričujoč in vseveden!

IV. Razlaga. 1. Greh. Prva človeka sta se dobro spominjala božje zapovedi, a vendar sta ravnala nasprotno in sicer popolnoma prostovoljno, ker hudobni duh je le zvijačno in lažnjivo prigovarjal, a ni silil; tudi Adam ni bil prisiljen. (Vpr. 757.)

2. Eva se je najprej pregrešila v mislih, ker je dvomila; potlej v željah: duševno je želela biti jednaka Bogu, čutno pa je poželela prepovedanega sadu, češ, da mora biti kaj dober in slasten; ker se pa ni ustav-

ljala hudemu poželenju, je grešila tudi dejansko: stegnila roko, odtrgala in jedla; pa tudi z besedo: izrekla je dvom o božji zapovedi, nagovarjala Adama, naj tudi je! (Vpr. 758—760.)

3. Ali sta storila prva človeka velik greh? *a)* Pregrešila sta se v važni reči: imela sta jedno samo zapoved in še to sta prelomila in sicer popolnoma, ker deloma je skoro ni bilo mogoče prelomiti; od izpolnitve te zapovedi je bilo silno veliko odvisno: sreča njuna in vsega človeštva, saj je Bog sam naznanil važnost, ker je zapretil smrt. Zgodilo se je tudi popolnoma prostovoljno, kakor je že povedano. (Vpr. 762.) — Nekatere okoliščine pa še povekšujejo prvi greh: glavna reč je nepokoršćina, a ž njo je sklenjeno več grehov, upornost zoper Boga, grda nehvaležnost, predrzna prevzetnost, mehkužna nezdržnost .... vse skup: odpad od Boga; poznala sta bolj, kakor mi, neskončno dobrotljivega Boga in njegovo sveto voljo; pa tudi sama sta bila naravno in nadnaravno tako zelo povišana, če pa visoki pade, hudo pade. Vrh vsega tega pa je bila zapoved zelo lahka.

4. O nasledkih prvega greha bomo še potlej govorili. Le jedno samo reč moram že sedaj omeniti: Adam in Eva sta bila še v raju, in vendar kolika otožnost, kolika žalost! Pekoče vesti tudi rajska lepota ne more utolažiti, marveč jo še le obtežuje. Komu bi se ne smilila, če prav premisli njuno nesrečo! Tako je tudi še sedaj. Sv. apostol Pavel piše (Rim 2, 9) za vse čase: Britkost in stiska pride nad vsako dušo človeka, kateri hudo dela. Pravo srečo more uživati le oni človek, kateri ima dobro vest in božji mir v srcu. Vse bogastvo in vsa lepota sveta ne more osrečiti človeka, če nima srčnega miru.

V. Uporaba. 1. Glejte, kaj je storila prva laž na svetu! Pa naj še kdo reče, da je laž tako malenkostna, „nedolžna“ reč! Z ozirom na to zgodbo je Jezus sam rekel: Hudič je lažnik in oče laži. (Jan. 8, 44.) Kaj pa poreče tebi ljubi Jezus, če ne opustiš laži!?

2. Hudoben vzgled. Adam je videl, da je Eva grešila, in precej je tudi on grešil. Oj, koliko zla povzroča še sedaj slab vzgled. ... Nikar se torej ne ozirajte na zlobne ljudi, zakaj bi pa ne posnemali dobrih!?

3. Kača je zapeljala z zaničevanjem božje zapovedi. Kdor torej zaničuje resnice sv. vere, kdor govori zoper božje zapovedi in naredbe, ali da greh ni taka strašna reč, ta je zapeljivec. Ogiblji se ga bolj nego strupene kače!

4. Eva nam je žalosten vzgled zapeljane nedolžnosti. Tako razsvitljena, — tako dobrodušna žena — pa je grešila! Bodi vam resno svarilo, ki naj vam nikdar ne izgine izpred očij in iz spomina. Ker veš, po kateri poti je prišlo tako daleč, bodi moder in varuj se te poti. Ko bi Eva ne bila šla k prepovedanemu drevesu, bi ne bila grešila: ogiblji se slabe druščine zapeljivih veselic. ... Ko bi bila premagovala hudo nagnjenje, bi se bila še rešila: ako tudi tebi skušnjava šepeče: saj to ni tako strašna reč,

Bog je usmiljen itd. Oj, ne poslušaj, spomni se, da največje zlo na svetu je greh! — Ko bi ne bila Eva tako zelo radovedna, bi tudi ne bila grešila: zapomni si, da tudi sedaj oni otroci, kateri hočejo vse videti, vse slišati, vse brati, ki so vedno na ulicah . . . ne bodo in ne bodo ostali dobri in nedolžni!

(Dalje prihodnjič.) *Prof. A. Kržič.*

Raznoterosti.

Šolska mladina in ples. Došel nam je o tej stvari ta-le dopis: Ker bo „Voditelj“ nas gotovo vodil ter nam svetoval, kjer le mogoče, zato se obračam na-nj s vprašanjem, kako je ravnati duhovniku, kjer je ljudstvo preveč udano plesu ali „raju,“ kakor ga nazivljejo pri nas.

Vsaka strast, ako je prevelika, je nekaj hudega; a preveliko hrepenenje po plesu meji že na znorelost. Kolikor me izkušnja uči, škoduje v našem kraju nravnemu življenju ples največ. To nagnjenje je največje, najmočnejše, zaradi plesa zapuščajo posli dobre službe, celo matere hodijo gospodarjev prosit, naj pusté njih hčere na ples. In rajši vidijo, da pusté službo, nego da bi pustile ples. To nagnjenje se vcepi že otrokom tako močno, da so nedostopni vsakemu višjemu in plemenitejšemu čutu. Ples jim je vse. Kar se v šoli doseže z največjo težavo, razdere in vniči prvi ples. Ako se tu in tam tudi kaj doseže, kaj pomaga vse to, ko pride ples, je zopet vse vničeno.

20. julija 1887 je izdalo c. kr. ministerstvo za uk in bogočastje odlok in ukaz, da je šolski mladini strogo prepovedano 1. navzoč biti pri plesu, 2. zahajati v krčmo itd.

To pa ne vem, ali smejo biti navzoči s stariši, in ali smejo celo plesati, ako jim dovolijo stariši, kar se pri nas dogaja, ali to velja samo, ko bi otrok sam iz radovednosti šel gledat. Tudi ne vem, velja li zakon, ako otrok od zunaj gleda skozi okno.

Znan mi je še nek drug odlok dvorne kancelije z dne 12. maja 1827, ki določa, da so plesi še le eno uro po popoldanski službi božji dovoljeni. Prepoveduje se po tem odloku udeležba na plesu moškemu spolu do 18 leta, ženskemu pa do 16. leta. Želel bi vedeti, ali to še velja.

Odgovor. O plesu sodi sv. Alfonz Liguorij tako: „Choreae, nisi malo fine fiant aut cum periculo, alios aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundum se non sunt malae, nec actus libidinis, sed laetitiae.“ (Theologia moralis s. Alphonsi Maria de Liguori, edidit P. Michael Haringer, Ratisbonae 1846, lib. 4. tract. 4. num. 429.) Škof Ernst Müller govori o plesu tako: „Saltationes, prouti fieri solent, plerumque saltem periculosae sunt; quapropter parochi et confessarii, quoad possunt, fideles ab eis avertere adlaborent. Prudentia tamen suadet, ut concionatores indirecte tantum in choreas invehantur, directe in peccata, quae in eis committi solent“. (Theologia moralis auctore Ernesto Müller, edidit septimo Adolphus

Schmuckenschläger, Vindobonae 1894, lib. II. § 177). Nenasitljivo hlepenje po zabavah, plesih in popivanju je vsekako čuden in žalosten pojav na socijalnem telesu današnje človeške družbe. Skoro da je prišel že v veljavo starorimski izrek: „Panem et circenses!“ Sicer pa pojav ni nov v krščanskih narodih. V dobi humanizma in renesanse so ljudje komaj zaostajali v razkošju in lahkomišljenosti za današnjim časom. Spametovale so ljudi navadno le velike katastrofe, kuge, vojske, prevrati i. t. d.

Kajpada na ta radikalna sredstva, ki so v rokah božje previdnosti, dušni pastir ne sme čakati, še manj jih želeti. A nemodro in škodljivo bi bi bilo strastno in naravnost nastopati proti plesom, zlasti v takih župnijah, kjer je ples jako razširjen. Ostro in brezozirno nastopanje bi z jedne strani napravilo brez števila formalnih grešnikov, z druge strani bi pa trpel ugled dušnega pastirja in zaupanje pri ljudeh. Izbrati je torej daljšo, indirektno pot.

Indirektno bode dušni pastir po navodu sv. očeta Leona XIII. največ opravil, ako skrbi ljudem za pošteno razvedrenje v katoliških družbah.

„Vitae societas atque coniunctio, ad quam homines natura feruntur, nulla aetate fortasse acrior effecta est, aut tanto studio expetita, quam nostra . . . Multiplex autem ratio est, qua catholici homines societates huiusmodi saluberrimas inire solent. Huc enim et circuli, ut aiunt, et rustica aeraria pertinent, itemque conventus animis per dies festos relaxandis, et secessus pueritiae advigilandae, et sodalitia, et coetus alii optimis consiliis instituti complures.“ (Epistola encyclica Leonis PP. XIII. de Rosario mariali „Augustissimae Virginis“ de die 12. Septembris anno 1897.) Včasih so celo cerkveni shodi povod plesom. V tem slučaju naj skuša dušni pastir vplivati na pristojno oblast, da plesa ne dovoli, ako pa krčmarji dobe dovoljenje za ples, naj pa odpove ali zmanjša cerkveno slovesnost.

S sedanjimi posvetnimi postavami si pač dušni pastir malo kaj pomore, ker je njih uporaba in razlaga navadno prepuščena subjektivnemu naziranju občinske ali okrajne oblasti. Kar se enemu predstojniku zdi nenravno, je drugemu popolnoma nedolžno.

Ukaz c. kr. ministerstva za uk in bogočastje od 20. julija 1887 gledé na ples mi ni znan in zbirka šolskih naredeb: „Volksschulgesetze. Zusammengestellt von Dr. Burckhard. Zweite Auflage. Wien 1893.“ ga nima v svojem kazalu. Istotako ga ne pozna knjiga: „Vorschriften in Schul-Angelegenheiten. Zusammengestellt von Anton Griessl, Domherr. Graz 1892.“ V obče se bo pa ministerska naredba težko dala uporabiti, razun če bi bil škandal preočiten.

S citovanim odlokom dvorne kancelarije z dne 12. maja 1887 si bo tudi težko kdo pomagal. Če tudi formalno ni preklican, dejansko vendar ni več v kreposti vsled novih zakonov, tičočih se javne nravnosti in pa vsled splošne, dolgoletne navade, katero država pripušča.

Z občinskim redom (za Štajersko od 2. maja 1864; Landesgesetzblatt für Steiermark 1864, V., in enako pač tudi za druge kronovine) bi se morda

kaj doseglo, če je župan dušnemu pastirju naklonjen. Županu je namreč v § 24, št. 7 izročena nravstvena policija.

Kazenski zakonik uveljavljen s cesarskim patentom od 27. maja 1852 pa določa v stvareh, ki se na nravstvene razmere nanašajo v § 515 to-le: „Wenn Gast- oder Schankwirthe, ausser den im § 512 bezeichneten Fällen der Uebertretung der Kuppelei, zur Unzucht Gelegenheit verschaffen, sind sie einer Uebertretung schuldig, und das erste Mal mit einer Geldstrafe von 25 bis 200 Gulden zu belegen. Bei weiterer Fortsetzung des Unterschleifes werden sie von dem Gast- oder Schankgewerbe abgeschafft, und zu einem solchen Gewerbe für die Zukunft unfähig erklärt. Machen sich Dienstleute ohne Wissen des Gast- oder Schankwirthes dieser Uebertretung schuldig, so sind dieselben mit Arrest von 8 Tagen bis zu drei Monaten zu bestrafen".

Če tudi tedaj plesu po poti državnih postav ni moči naravnost do živega, vendar se iste dajo obrniti na nesramnosti in nenravnosti, zlasti zapeljevanje šolske mladine, ki so ž njim v zvezi in vsled katerih je ravno ples tudi škodljiv.

Z ozirom na vedno rastočo bedo bi bil pač čin človekoljubja, ko bi postavodajalni zbori kaj ukrenili in zajezili nevarno povodenj zapravljivc in nenravne lakote po pijančevanju in plesu. Šleski deželni zbor je pred leti sklenil nekatere modre določbe v tem oziru. In novejši čas je šleska vlada prepovedala prirejanje plesov v okrožjih, kjer so premogokopi, ob dneh, kadar se delavcu izplačuje plačilo.[1] *Dr. J. P.*

Treba-li spovedniku po spovedi roko poljubiti? Tukaj se je ravnati po odloku: „Nec permittat (confessarius) illas (iuniores mulieres) ante confessionarium accedere, ut sibi loquantur, et multo minus, ut manus deosculentur."[2] Prvo se ne spodobi; je pa tudi nevarno za dobro ime obeh, ker ljudje se pohujšujejo nad toliko zaupljivostjo med spovednikom in spovedenko. Še veliko manj pa se dopušča, da bi iuniores mulieres spovedniku po spovedi roke poljubljale. To namreč spovednika moti in ga lahko spravi v večje ali manjše zadrege. Nek spovednik pressit manum puellae, ko mu je po spovedi roko poljubila. Spovednik sam je to pravil ter rekel, da se sicer tega ne spominja, a da je možno vendar kaj tacega tako slučajno storil, a odločno je zanikal, da bi to storil premišljeno, oziroma iz kakega slabega namena. Isto dekle gre tisti dan po opravljeni pobožnosti v gorico kopat. Takoj se med številnimi delavkami pobaha, da so ji gospod kapelan po spovedi roko stisnili. Še tisti dan so raznesle to novico po celi župniji, in vsaka jo je po svoje tolmačila, le dobrohotno nobena. In ko pride g. kapelan k večerji, ga hudomušni župnik vpraša, ali je danes temu in temu dekletu po spovedi res roko stisnil? — Še ni dosti! V nedeljo potem prinese neko bolj smelo dekle

[1] Prim. „Glasnik" št. 14. 1898.

[2] (S. Congr. Episc. 24. Jan. 1610.) Vide S. Alph. Ligu. Prax. confess. n. 119.

kapelanu na sv. mašo, in slednjič še gospoda vpraša, je-li res, kaj svet govoriči, da so omenjenemu dekletu po spovedi roko stisnili!

Gori navedena prepoved sv. Kongregacije je torej povsem opravičena. Zelo narobe pa so poučeni tisti spovedniki, ki se celo pritožujejo, ako jim dekleta ne marajo po spovedi roke poljubiti. Nič pa nimamo zoper to, če kak mladenič, ali mož, ali kaka stara mamica spovedniku po spovedi hvaležno roko poljubi, dasi tudi to ne spada niti k bistvenemu niti k nebistvenemu obredu zakramenta sv. pokore in je sploh boljše da se opusti, ker moti spovednika, ki ima med tem že z drugim opraviti. *Dr. J. Križanič.*

Kedaj se smejo opustiti zaukazane molitve po sv. maši? Brezdvomno po slovesnih in petih mašah. Na vprašanje pa, sme-li župnik opustiti po tihi maši pro populo ob nedeljah in praznikih te molitve, odgovarja nemški list „Hirtentasche“ štev. 5. t. l.: „da“. Utemeljuje se ta odgovor, kakor sledi: Missa lecta ni vselej to, kar m. privata. S. R. C. sama je izjavila — kakor poročajo Ephem. liturg. l. 1889. str. 219. — da onih molitev ni treba opravljati po konventualnih mašah „sine cantu“, ker „m. conventualis ut solemnis habetur vel saltem ut cantata, licet non sit eiusmodi“. Istotako sledi po mrtvaški maši — kakor kažejo rubrike — četudi ni peta, absolutio ad tumbam, praetermissis precibus ex mandato Papae (6. jan. 1884.) recitandis. Tedaj je skoraj moralno gotovo, da tudi missae parochiales nekako nadomeščajo peto mašo in se torej ob nedeljah in praznikih smejo opuščati omenjene molitve, dokler — pristavlja previdno odgovarjalec — se ne odloči drugače. To vprašanje je pa že rešeno. — Ephem. Liturgicae so prinesle že l. 1894 str. 619. tako odločbo. Na vprašanje **ljubljanskega škofijstva**: „Missae: parochialis, neopresbyteri, sacerd. iubilaris possuntne licet sine cantu haberi ut solemnes, quatenus omitti in iis possint preces imperatae a Pontifice post missam lectam?“ — se je odgovorilo: Negative. Po tihih mašah za ljudstvo se morajo tedaj — ne le respectu habito decentiae — tudi ex praecepto opravljati one kratke molitvice. — Vzrok, da se take maše pro populo ne morejo prištevati h „quasi solemnes“ pač pa konventualne je „relatio, quae est inter conventualem missam et officium recitatum aut recitandum: quae relatio nulla est inter officium et missam parochialem.“

Irenaeus.

Kako se pravilno opravljajo zaukazane molitve po sv. maši? Nekateri se prekrižajo pred molitvami in po molitvah, ki so zaukazane po sv. mašah, nekateri samo na koncu, nekateri nobenkrat. Kako je prav?

a) Opravljajo se na zgornji stopnji (in suppedaneo) ali na spodnji (in gradu infimo-primo) pro lubitu. S. R. C. 18. Iun. 1885 ad 12. pravi, zaradi jedinosti na spodnji stopnji oltarja in sicer kot „supplicatio“ vselej klečé, in kakor so — prouti jacent — absque signo crucis praemisso et subsequente, et absque „Gloria Patri“ in fine pariterque sine „Alleluia antiphonae, versiculis et responsorio tempore paschali addendo. J. Erker, Ench. liturg. str. 213.

b) Alternatim cum populo. (S. R. C. 20. Aug. 1884 ad 2. et 29. Dec. 1884, ad 12.) V Rimu molijo tako-le: Mašnik: Ave Maria etc., ljudstvo ali strežnik kot zastopnik ljudstva: Sancta Maria etc. „Salve regina“ mašnik in ljudstvo (strežnik) skupaj; molitev in priziv (invocatio) mašnik sam. Zadoščuje pa, da ljudstvo (strežnik) odgovarja: „sancta Maria“, „Ut digni efficiamur“ etc. in na koncu „Amen“. (Prim. „Linzer Quartalschrift“ 1895, str. 513.

c) Na Božič se molijo tolikokrat, kolikorkrat se gre od oltarja. Kdor tedaj vse tri maše zaporedoma opravi, moli le enkrat in sicer po zadnji maši. (S. R. C. 30. Apr. 1889.) *J. H.*

Commemoratio Ssmi. Sacramenti. Z ozirom na članek v „Voditelju“ št. 1 str. 58 nam je došla ta-le opomba: Čast. gosp. poročevalec je povedal v prvi točki nekoliko preveč. Ker na to vprašanje je odgovorila S. R. C. 3. julija 1896: „Commemorationem Ssmi. Sacramenti, ob identitatem Mysterii, solummodo omittendam esse in Festis Passionis[1], Crucis, Ssmi. Redemptoris, Ssmi. Cordis Iesu et Pretiosissimi Sanguinis.“ *P. S.*

Odgovor: Tudi in festis instrumentorum Passionis Domini se mora izpustiti. Ratio est, quia hae Missae versantur in eodem Mysterio. (S. R. C. 7. Iulii 1877 ad 1. scil. Passionis Domini, cuius expressa mentio fit etiam in Oratione de Sanctissimo. To nam potrjuje drug odlok S. R. C. 18. Iulii 1884 ad 3. „quo vetatur in vesperis festorum horum (instrumentorum) fieri commemorationem ss. Eucharistiae Sacramenti, si de eo recitatum fuerit officium votivum feria praecedenti.

Sv. zbor je odgovoril 3. julija 1896: „in festis Passionis, in med temi so tudi prazniki „de Instrumentis“. Praznik trpljenja Gospodovega je namreč le jeden in sicer feria 3. post Sexages., torej bi moral sv. zbor reči: in festo Pass. in ne in festis. Sicer pa gl. J. Erker, Enchirid. lit. str. 202. *J. H.*

Svečanost ob sklepu tekočega in ob začetku prihodnjega veka. Kakor je znano iz časnikov[1], se bode ob sklepu tekočega in ob začetku prihodnjega veka praznovala posebna svečanost v znak hvaležne udanosti, ljubezni in zvestobe do božjega Odrešenika Jezusa Kristusa in do njegovega slavnega namestnika na zemlji, papeža Leona XIII.

Mednarodni odbor, kateri se je osnoval, da vodi priprave za to svečanost, je svoje delovanje izročil v varstvo brezmadežne device Marije in je predložil posebno molitev sv. Očetu s ponižno prošnjo, da blagovoli podeliti odpustek vernikom, kateri bodo pobožno molili to molitev. Omenjena molitev se glasi tako-le:

Oratio

pro sanctificando praesenti saeculo occidente alteroque exoriente.

---

[1] Ne „instrumentorum Passionis“.

[1] Za lavantinsko škofijo objavljeno v „Kirchliches Verordnungs-Blatt“ od dne 1. maja 1898, št. 1669.

Concede nobis, clementissime Deus, Beata Virgine Immaculata intercedente, ut nostrae poenitentiae lacrimis noxas expiemus huius saeculi occidentis, atque exorientis initia ita paremus, ut totum sit deditum gloriae tui nominis et regno Iesu Christi Filii tui, cui gentes omnes serviant in una fide et perfecta caritate. Amen.

Ta molitev se glasi v prevodu, potrjenem od prečastitega kn.-šk. lavantinskega ordinarijata z odlokom od dne 9. rožnika 1898, št. 2091:

Molitev.

Dodeli nam, preusmiljeni Bog, po priprošnji preblažene, brezmadežne Device, da s solzami svoje pokore izbrišemo dolge tega dotekajočega veka in začetek prihodnjega uravnamo tako, da bode ves posvečen slavi tvojega imena in kraljestvu Jezusa Kristusa, tvojega Sina, kateremu naj vsa ljudstva služijo v eni veri in v popolni ljubezni. Amen.

Sv. kongregacija za odpustke je vsled posebne oblasti, podeljene ji od sv. Očeta Leona XIII., z odlokom od dne 7. svečana 1897 vsem vernikom obojega spola, ki to molitev vsaj s skesanim srcem in pobožno molijo, dovolila odpustek 100 dnij enkrat na dan. Ta odpustek, ki pa velja le do konca leta 1901, se more darovati tudi vernim dušam v vicah. *K. H.*

Plača strežnikom (ministrantom). O tem nam je došel ta-le dopis: Vsi čč. gg. duhovniki, posebno na deželi, se pozivljajo, naj ne dajejo strežnikom sproti denarja za njih službo. Sicer so dečki navadno revni, vendar ne tako, da bi jih stariši brez onih novčičev, ki jih v cerkvi zaslužijo, ne mogli preživeti. V slučaju posebne revščine, naj se da denar starišem, sicer pa naj duhovniki za vsakega ubožnika posebej shranjujejo in četrtletno nalagajo v posojilnico ali v manjših obrokih v poštno hranilnico. Tako se iz malih krajcarjev naberejo v več letih svote, ki so poštevanja vredne in deček se je zraven priučil varčevati, sicer bi pa novčiči šli za sladkor, smodčice itd. Pisec teh vrstic je na ta način iz samih ministrantovskih krajcarjev v 5 letih pri odhodu zapustil enemu dečku hranilno knjižico za 94 gld., mlajšemu bratu pa za 45 gld. Ako bi pa kateri deček ne bil zadovoljen s takimi pogoji, da ne bo dobil sproti denarja v roke, in da mora vse, kar pri cerkvi zasluži, takoj „gospodu“ prinesti, naj se poišče drugi. *Anton Šebat.*

Opomba uredništva. Iz pedagogičnih kakor ekonomičnih ozirov je ta nasvet vreden premisleka. Denar v otročjih rokah je zapeljiv. V ekonomičnem oziru je pa že tako po nekod slaba stran v značaju našega ljudstva lahkomišljena potratnost, treba je tedaj mladino v vsaki možni priliki učiti varčnosti. Želeti bi pa bilo, da bi se v tem uvedla neka enakomernost, ne pa da bi jeden nalagal v posojilnico, tovariš ali naslednik pa dajal sproti.

Nekaj gledé spovednih molitev v novem katekizmu. Da ne bo kdo napačno umeval teh vrstic ter mislil, da hočem svojevoljno prenarejati novi katekizem, katerega so p. n. avstrijski škofje sestavili z največjo marljivostjo, izjavljam takoj od začetka, da kaj takega s tem vrsticami ne nameravam. Dobro vem, da se moramo vsi ravnati po onem katekizmu, katerega nam

predpisujejo naši škofje. Znane so mi besede, katere so zapisali škofje v skupnem „navodilu za uporabo novega katekizma“: „Očevidno morajo škofje skrbeti za to, da enotnost in enakost, katero so hoteli doseči z novim katekizmom, ohranijo tudi v bodoče. Zato bodo tudi pri kaki novi izdaji katekizma, ako bi se morala v kaki stvari spremeniti, postopali „collatis consiliis“, kakor se je to zgodilo pri prvi prireditvi . . . Uprav radi enotnosti in enakosti tudi ne bo smel noben zasebnik svojevoljno popravljati katekizma, čeprav s tem nikakor ni rečeno, da bi se novi katekizem ne dal v več ko enem oziru zboljšati“ (gl. Ljublj. škof. list l. 1898. str. 28.). Iz teh besed vidimo, da razven škofov nima nihče pravice, prenarejati; vidimo pa tudi, da utegnejo škofje to ali ono v katekizmu sčasoma po potrebi predrugačiti. In ravno z ozirom na to objavljam svoje misli zastran spovednih molitvic v novem katekizmu. To vprašanje je s praktičnega stališča zelo važno in želeti je, da se v tem oziru ukrene le najboljše.

Ako primerjamo spovedne molitve v novem katekizmu z onimi v starem, vidimo, da gledé molitve pred spovedjo ni skoraj nobene razlike; pač pa je precejšnja razlika gledé molitvic po spovedi. Po starem katekizmu je spovedenec obtožbo grehov sklenil z molitvijo: „Ti in vsi moji drugi grehi itd.“ ali na krajši način: „Zdaj se ne spominjam nobenega greha več itd.“ Potem je spovednika pazljivo poslušal in ko mu je spovednik naložil pokoro, je molil „kesanje“. Po novem katekizmu pa sklene spovedenec obtožbo grehov z molitvijo: „O moj Bog! Ti in vsi moji grehi itd.“; na to posluša spovednika in ob koncu prejme skesano sveto odvezo, ne da bi molil kako določeno molitvico. Splošna želja je, da bi se to sčasoma nekoliko predrugačilo ter bi se še vedno ob koncu molilo kesanje. Razlogi za to so različni; naj navedem le nekatere.

Prav mnogokrat pridejo k spovedi ljudje, kateri niso zadostno pripravljeni za sv. spoved; spovednik jih mora navadno še le izpraševati in nagibati h kesanju. Zato je pač najprimernejše, da moli grešnik kesanje ob koncu, ravno pred odvezo, ko je že zadostno poučen in izprevidi hodobijo greha. Novi katekizem pravi sicer, da naj spovedenec skesano prejme sveto odvezo; toda priprost človek je navadno preokoren in nesposoben, da bi sam, brez kakega obrazca obudil pravo nadnaravno kesanje. Ako pa moli grešnik kesanje tako, kakor je bilo do sedaj v navadi, namreč še le potem, ko se mu naloži pokora, naj nihče ne misli, da bi utegnil spovednik podeliti spovedencu odvezo, še predno je ta obudil kesanje. O ne, predno pride mašnik do onih bistvenih besed „ego te absolvo“, je spovedenec večinoma že končal celo molitvico „kesanje“ in se ni bati, da bi ne mogel obuditi v srcu kesanja.

Mislim si pač, da bodo tudi sedaj, ko se vpelje novi katekizem, molili ono molitvico, s katero se sklepa spoved, večinoma še le potem, ko bo spovednik naložil že pokoro; a tedaj pa nima nobenega pomena zadnji

stavek, v katerem prosi spovedenec zveličavne pokore in svete odveze, ker je spovednik vse to vže prej podelil.

Želeti je, da se moli za kesanje posebna molitvica tudi radi tega, ker moramo otroke navajati, da molijo kesanje ne le pri spovedi, ampak tudi sicer večkrat, n. pr. v smrtni nevarnosti, vsak večer itd. Ona molitvica pa, s katero se po novem katekizmu sklepa spoved, ni posebno pripravna za to. Gotovo poreče kdo, da je v „dodatku“ posebna molitev za obujenje kesanja; ali kdor je prebral ono molitev, mora priznati, da je predolga in pretežavna in se ne more zahtevati, da bi si jo zapomnili otroci za vse življenje. Le kaj takega, kar je priprosto sestavljeno in kar človek pri spovedih sto- in stokrat ponavlja, zapomni si za vselej.

Prezreti ne smemo tudi tega, da je po novem načinu spovedovanje zamudneje, nego po starem, ko spovedenec obtožbo kratko sklene, a kesanje moli ob koncu. Kdor ima veliko opraviti v spovednici, vé dobro, kaj se to pravi.

Konečno omenjam le še to, da sem v tej zadevi govoril z mnogimi odličnimi kateheti, a vsi so bili istega mnenja kakor jaz, da naj bi se namreč obtožba grehov kratko sklenila (morebiti z molitvico, v kateri se prav na kratko izraža obžalovanje in prošnja za odvezo), a ob koncu naj bi se molilo posebno „kesanje“, v katerem bi se zlasti poudarjali nadnaravni nagibi popolnega kesanja. Prepričan sem, da se v tem ujemajo večinoma vsi katehetje in spovedniki. Poudarjam pa še enkrat, da imajo pravico spreminjati katekizem jedino le naši škofje. *Carniolus.*

Slovstvo.

A. Biblične vede.

„Die Metrik des Buches Job von Prof. Dr. Paul Vetter“. Mit Approbation des hochw. Kapitelsvicariats Freiburg. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1897. Nemški katoliški učenjaki so v preiskovanju in vsestranskem razlaganju svetega pisma jako marljivi, vsega priznanja vredni. Izdajajo obširno delo pod naslovom: Biblische Studien. Zadnji, X + 82 stranij v veliki osmerki obsezajoči zvezek razpravlja o pesniški meri v Jobovi knjigi. Učeni, v svetopisemskih vedah, posebno v hebrejščini, temeljito izobraženi pisatelj dr. Vetter preiskuje, v kakšni pesniški meri je za pravo pisan Job? Da je Job čudno lepa, v pesniškem oziru najlepša knjiga sv. pisma, je znano. A kadar o pesnikih govorimo, mislimo vedno tudi na njihovo obliko in mero njihovih del. Stari, klasični narodi so imeli v pesništvu izključno le dolgost in kratkost posameznih zlogov za mero (–, ⏑). N. pr.:

aūrĕă prīmă sătă ĕst, aĕtās quae vĭndĭcĕ nūllō

ali: ĕxēgī mōnŭmēntŭm, aĕrĕ pĕrēnnĭŭs.

V srednjem veku so začeli rabiti najprej v latinščini, pozneje tudi v vseh živih jezikih, stik (rimo), kakor:

Quid sum miser tunc dict | urus,
Quem patronum rogat | urus,
Cum vix justus sit sec | urus!

V sedanji dôbi si pesmi brez stika skoraj misliti ne moremo, boljši ali slabši stik je za pesnika celó postal merilo njegove vrednosti. Zato se pesniki tako trudijo rabiti polnodoneče in zraven zelo različne stike.

Oblak ne ve in val ne k | am,
Kam žene me obup, ne zn | am?

Ali:

Vitezi c | enjeni,
Kam ste nam | enjeni?

Kakšno mero pa je imel Job? Nobena prestava se na njo ni ozirala. Niti Septuaginta, niti Vulgata, niti Pešito se za njo ne zmenijo! Preiskovati so jo začeli nejudovski učenjaki še le po velezaslužnem delu odličnih masoretov. Po njihovem trudapolnem raziskavanju se je določilo sledeče: V Jobu so izražene posamezne misli v vrstah, verzih. Vrste so pa natančno ločene v četiri, oziroma šest delov. Le-ta razdelitev je logična pri čitanju, pred vsem pa pri prednašanju, je bila zaznamovana z naglasom ali pa s premolkom. Razvidno bo to iz vzgledov. Na primer vrsta Job 3, 3. se glasi v hebrejskem izvirniku:

„I' òbad jóm | 'ivvàled bó || vĕhallajlah 'amar | hòrah gáber".

Doslovno, posebno z ozirom na mero, mora se glasiti v slovenščini:

„Pogubni dan, | ki me rodil, || in noč, ki rekla je, | rojén je mož".

Ali n. pr. Job 3, 20:

„Lámmah jittén lĕ 'amél | 'ór || vechajjím | lĕmáre náphеš".

„K čemu da siroti | luč, || trpinu | življenje hudo"?

Že iz teh primer je razvidno, kako je v Jobovi knjigi umeti pesniška mera. Cela vrsta je ločena v dva glavna dela, katera loči zareza (caesura), označena z znamenjem ||. Pri čitanju se naredi pri njej daljši odmor, katerega bi mi z nadpičjem zaznamovali. Ako je pa stavek daljši, ki je v vrsti izražen, razdeli se še prvi in slednji del cele vrste zopet v dva ali celo tri pododdelke (označene s |). Pri čitanju se na nje opozori s krajšim odmorom in rahlejšim naglasom. Ker je vsa knjiga Jobova pisana v tej meri, bere se gladko-tekoče, kakor jambične ali trohejične pesmi brez stikov, kakor n. pr. v srbskih narodnih:

Kaj jaz vidim tam blesteti?
Je-li sneg, so-li labudi beli?
To ni sneg, labudi beli niso,
Beli kraljeviča Marka so šotori.

Dr. Vetter navaja tudi nekaj mest iz Joba, ki kažejo popolne stike (rime). Tako Job 7, 18:

„Vattiphqĕdennu | libgarim || lirga'im | tibchanennu"

tak stik označujemo z znamenjem a b b a.

„Obiskuješ ga | že rano, || neprestano | opazuješ ga".

Stiki so v hebrejščini zelo redki; vedoma jih je rabil razven Joba samo še prerok Ecekijel, pri katerem se pa pogostoma nahajajo.

Neka posebnost Jobove knjige so tudi pogoste onomatopoetične slike; 36, 33 in 37, 2—4. govori Bog o gromu in tresku, pisatelj je posnemal grom v izrazu s tem, da je nakopičil več besed, ki imajo poln ô, posebno pa na koncu imajo vse vrste krepek, doneč ô.

Dr. Vetterjeva knjiga, ki je pisana z izvanredno bistroumnostjo in z velikim trudom, je vsega priporočila vredna za vse, ki so hebrejščine vešči ter se z eksegezo natančneje bavijo. Job, ki je itak vsem poznavateljem sv. pisma posebno mil in ljub zaradi izbornih prispodob, živahne domišljije in visokohitečih izrazov, se bo jim še mnogo bolj priljubil.

Cena — gld. 1·43 — odličnemu delu tudi ni previsoka.

Dr. A. Medved.

Commentarius in evangelium sancti Matthaei. Concinnatus per Leonardum Klofutar, Praepositum mitratum Capituli cathedralis Labacensis, ss. Theologiae cath. doctorem, Instituti studiorum theologicorum dioecesani directorem, nec non studii biblici N. T. Professorem p. o. emeritum etc. Editio altera emendata et aucta. Labaci. Sumptibus auctoris. Typogr. cathol. 1898.

Po pravici imenuje gosp. pisatelj 2. izdajo svojega komentarja zboljšano in pomnoženo. Od l. 1866, ko je pri Oo. mehitaristih na Dunaju izšla 1. izdaja, je namreč eksegetiška veda močno napredovala. Zlasti sta gledé evangelija sv. Mateja velepomenljiva komentarja Schanzev in Knabenbauerjev T. J. Ta dva je gosp. pisatelj pregledal in po njiju popravil svoj komentar. Večje premembe so opaziti zlasti v genealogiji (1, 1—17), v govoru na gori (oratio montana, cc. 5. 6. 7.), v prerokbi o razdejanju jeruzalemskega mesta in o koncu sveta (c. 24.); manjših prememb in dostavkov opaziš na vsaki strani. Spopolnjena so tudi „Prolegomena", večinoma po Cornelyjevi „Historica et critica introductio in utriusque Testamenti libros sacros". — Knjigo je prav lično natisnila „Katoliška bukvarna" v Ljubljani, ki zasluži biti posebej pohvalno imenovana, ker je latinski, grški in celo hebrejski „stavek" pravilen. Kjer je do sedaj služila 1. izdaja, bodo gotovo radi segli tudi po drugi izdaji. Prodaja se pri knjigotržcu H. Kirschu na Dunaju in pri gosp. pisatelju v Ljubljani, izvod po 2 gld. *Dr. J. L.*

B. Dogmatika.

Tractatus de Ecclesia Christi sive continuatio theologiae de Verbo Incarnato. Auctore Ludovico Billot, S. J. Tomus primus. Romae ex

typographia S. C. de Propaganda Fide 1898. — Str. 243 v 8°. Knjižarska cena lire 4·50.

O cerkvi in papežu so napisali bogoslovci zadnjih desetletij mnogo lepih knjig. Kardinal Franzelin, kard. Mazzella, kard. Zigliara, Palmieri, Hurter — vsi ti in drugi, na bogoslovskem polju slavnoznani možje so nam podali manj in bolj obširnih del, da zajemljemo iz njih onega poznanja cerkve božje in onega navdušenja ter ljubezni zanjo, ki nam jih je zlasti dandanes tako nujno potreba. Dandanes, ko je svet poln sovraštva do jedinozveličavne cerkve, ko se peklo besneje nego kdaj zaganja ob skalo, na katero je sezidana, dandanes, ko — z eno besedo — človeštvo prezira in črti največje delo božjega usmiljenja na zemlji, čudeč se rajši delom peklenskih močij, kakor je zapisal evangelist v skr. razod. (XIII., 3): „admirata est universa terra post bestiam!“ —

Reči moramo, da smo pri tolikih izvrstnih traktatih, ki jih že imamo o cerkvi in nje vidnem poglavarju, rimskem škofu, z nekako posebno radovednostjo pričakovali dela Billot-ovega, katero se nam je delj časa sem napovedovalo. Kaj nam more neki prinesti novega, posebnega, izvirnega? Tako bi se bili skoro vprašali, ako bi ne poznali p. Billot-ovega duha in peresa iz drugih njegovih bogoslovskih knjig (De Deo uno et trino — De Verbo Incarnato — de Ecclesiae sacramentis I., II. — De natura et ratione peccati personalis), ki obdelujejo tudi že stokrat obdelane tvarine, a so pri vsem tem priznani biserji bogoslovske vede. In zares, tudi s tem prvim zvezkom „o cerkvi“ Billot ni zaostal za gori imenovanimi bogoslovci, ni zaostal za svojelastnimi dosedanjimi deli. Drobna knjiga (ocenjevalec Billotovih spisov v „Rimskem Katoliku“ l. VIII. št. 1. je dobro opomnil, da se „tega izrednega moža izredna svojstva ne kažejo v debelini knjig“) — a preberi jo, preuči jo, in videl bodeš, da se ti razjasni še marsikak pojem, razširi obzorje, izpopolni znanje, ki si je zajel o cerkvi iz drugih knjig; videl bodeš še posebno, da ti vstane pred dušo slika neveste Kristusove, kakor je dosedaj morda še nisi zrl, jasna, vzvišena, veličastna slika, ob kateri bodeš iz polne duše vzkliknil: „Quoniam a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris!“—

Za prelepim, pesniško-vznesenim predgovorom razlaga nam pisatelj v tem I. zvezku[1] pred vsem nekaj pojmov, tičočih se razmerja med vero in vedo (str. 30 — 54). Potrebna je ta uvodna razpravica, da takoj s početka razumemo, da ni nikakega protislovja v tem, če pravimo, da po eni plati resničnost cerkve dokažemo (Ecclesia demonstratur, scitur), po drugi pa, da v cerkev verujemo (credo sanctam Ecclesiam catholicam), kar pisatelj

[1] Cel traktat (v 2 zvezkih) razdeljuje pisatelj sam ob koncu predgovora v sledeče tri dele: Prvi del: o resničnosti katoliške cerkve tako po sebi, kakor z ozirom na ločine (sekte), ki se kakorkoli zovejo krščanske. Drugi del: o nje notranji ustavi, t. j. o nje udih, oblasti, duhovni vladi (hierarhiji). Tretji del: o nje razmerju do drugih družeb.

lepo povzema na str. 34—37. — Za tem označuje dvojni način, po katerem komurkoli lahko neovržno dokažemo, da je rimsko-katoliška cerkev jedino prava cerkev Kristusova. Ena pot, pravi, bi bila ta-le: Rimsko-katoliška cerkev spričuje o sebi, da je nadnaravna družba, nezmotljiva učiteljica vere, neobhodno sredstvo zveličanja. To njeno spričevanje potrjujejo čudežni znaki na nji, kakor: vsesplošna jedinost, neomejena stalnost in druga svojstva, ki presegajo vse naravne moči in ne morejo biti od drugod nego od Boga. Rimsko-katoliška cerkev nosi torej na sebi pečat božji; in ker pečat božji ne more biti utisnjen lažem, prevari —: zato je to, kar spričuje o sebi rimsko-katoliška cerkev, resnično, resnično je torej, da je ona prava cerkev Kristusova. — Druga pot, ki vodi do istega zaključka, je pa ta-le: Sv. pismo, novega zakona, (čegar historična pravotnost je neomajna), uči, da je Kristus, poslanec božji, da je Kristus-Bog ustanovil na zemlji cerkev, da je njej izročil vse zaklade odrešenja in jo postavil ljudem za neizogibno sredstvo k zveličanju. Ti isti, od Kristusa ustanovljeni cerkvi prisvaja sv. pismo take znake in svojstva, kakoršnih dejansko nima nobena druga, nego-li rimsko-katoliška cerkev. Torej je rimsko-katoliška cerkev ono ista, ki jo je ustanovil Kristus.

Izbravši za-se ta drugi način dokazovanja, govori p. Billot po vrsti o ustanovitvi cerkve (str. 74—108); o nje vidnosti, vekotrajnosti in neporušnosti, o sredstvih zveličanja, ki so v njenem krilu ter o obveznosti, ki veže vse ljudi, da se ji pridružijo (str. 109—129); o znakih vidne cerkve sploh (str. 130—152, kjer pobija pred vsem z izredno silo protestantsko in pravoslavno teorijo), posebno o jedinosti (str. 150—180), svetosti (str. 181—213), katoličnosti (str. 214—242) in apostoličnosti (243—275), razkazujoč pri vsaki posamič najprej, da prava cerkev te lastnosti mora imeti, a potem, da jih v resnici ni nikjer drugje najti nego v rimski-katoliški cerkvi. S temi odstavki završi prvi del celega traktata. Od drugega dela imamo v tem zvezku le eno poglavje, t. j. o udih sv. cerkve[1] (str. 280—337).

Vsaka teh naštetih razprav je že sama po sebi mojstersko delo. Krasno je poglavje o ustanovitvi in prvem razvoju cerkve, v katerem nam predočuje pisatelj ob kratkem celo ekonomijo zveličanja v obstoječem redu: Kako je bila takoj s početka ljudem dana oblast postati po Kristusu otrokom božjim (Jan. 1, 12); kako se je cerkev Kristusova v nekem smislu začela že v raju; kako so pa vendarle vse verske družbe starega zakona bile le predpodobe in senca neomajnega kraljestva (kakor nazivlje cerkev apostol v l. do Hebr. XII., 28) v novem zakonu, kraljestvo, ki je, ustanovljeno po Kristusu in postavljeno nad vse holme na vrhunec gorâ celemu svetu na vidik, zavladalo od izhoda do zahoda po vesoljni zemlji. Vrlo jasen in temeljit je nauk o vidnosti cerkve in nje vidnih znakih v obče. Tu

[1] Posebne razmere so bile krive, da je moral pisatelj raztrgati prvi zvezek od drugega, ki izide kasneje. Njegova (pisateljeva) namera je bila, podati celo delo skupaj.

imaš enkrat trdno in globoko razloženo, kaj je pozitiven, kaj negativen znak prave cerkve! In kako naj pohvalimo oddelke o jedinosti, svetosti, katoličnosti, apostoličnosti cerkve Kristusove? Koliko medlih pojmov je tu do cela razbistrenih! Da, v razjašnjevanju pojmov je Billot zares velik! On ti pograbi pojem, pa ga razkroji, razloži in očisti tako, da ti je s samim razbistrenjem pojma rešil ob enem tudi že sto potežkoč! Vzemi in beri in preumi, v čem je pravo za pravo svetost cerkve, in hipno ti bode do dná jasno, kako ničnо je oporekanje (da navedem le najnavadnejši vzgled): v rimsko-katoliški cerkvi je toliko in toliko grešnikov, toliko in toliko slabih papežev, itd. In zopet: preudari po Billotu, kaj je vesoljnost (katoličnost), in na mah se ti razkadé pomisleki o malenkostnih početkih cerkve, o neštetih (?) ljudstvih, ki morda še do danes ničesar ne vedó o nji itd. itd.

A če je vsaka teh razpravic že sama za se strokovnjaška, kako krasne so še le v medsebojni zvezi! V oni čudoviti logiški zvezi, lastni p. Billotu, v kateri poteka eno načelo iz drugega, en nauk iz drugega, v kateri imaš ob koncu enega poglavja zarisano že vso smer naslednjih, v kateri se vsa raznoličnost druži v eno samo prelepo harmonično celoto, in to tako naravno, takó neprisiljeno, da se ti zares srce smeje, ko čitaš.

Še mnogo bi se dalo povedati v čast in pohvalo temu delcu. Prostor vsega ne dopušča. A enega ne smemo zamolčati. Vsa knjiga je pisana s tako ognjenim navdušenjem in v tako mogočno-vzvišeni besedi, da se ti zdi, da ne bereš učenega dela, marveč — pesem, slavospev dragi nevesti Kristusovi!

Ako se je končno res vzbudilo v nas zanimanje za bogoslovsko vedo, posezimo po delih, kakoršno je Billotov traktat „de Ecclesia Christi!“[1]

Dr. Mihael Opeka.

C. Cerkveno pravo.

Ius Decretalium ad usum praelectionum in scholis textus canonici sive iuris Decretalium auctore Francisco Xav. Wernz S. J. Tomus I. Introductio in ius Decretalium. Romae ex typographia polyglotta s. C. de Propaganda Fide. 1898. 8. str. XVI. 444. Cena 6 lir (pri nas fl. 3·60).

Z velikim veseljem pozdravljamo delo, katero je pod imenom „Ius Decretalium“ začelo izhajati v Rimu. Prvi zvezek, obsegajoč „Introductio in ius Decretalium“, došel nam je nedavno v roke, a pride še 5 zvezkov „Deo favente brevibus intervallis“, kakor beremo v predgovoru, ker so v glavnih potezah že dovršeni. S tem se nam je izpolnila srčna želja, katero smo gojili že toliko let, želja namreč, da imenovani veleučeni profesor cerkvenega prava na vseučilišču Gregorijanskem v Rimu objavi svoja dobro premišljena, globokoumno sestavljena in na vse dosedanje slovstvo v tej stroki se opirajoča predavanja.

[1] Vsa Billotova dela se dobé po znižani ceni: Alla Università Gregoriana (Deposito dei libri) Roma (Via del Seminario 120).

Imenuje se delo „Ius Decretalium“ z ozirom na uredbe študij cerkvenega prava v Rimu, ki se raztezajo na tri leta, oziroma na dve leti za tiste, ki so z bogoslovnimi in modroslovnimi študijami dovršili tudi početne ali osnovne nauke cerkvenega prava (institutiones canonicae) in si pridobili bakalaureat t. j. prvo akademično dostojanstvo. Poslednji dve leti razlaga se na podlagi Dekretal Gregorija IX. „ius Decretalium“ ali „textus canonicus“, ki obsega vse cerkveno pravo. Za ta predavanja dekretalnega prava naj bi bilo to delo priročna knjiga.

Razdelitev je ista kakor v Dekretalah, vendar se pisatelj ne drži strogo razvrstitve snovi, ker ni povse logična. Tako je vsprejel že v prvi zvezek, ki nam ne podaja dekretalnega prava, nego samo uvod v dekretalno pravo, sledeče naslove iz Dekretal: Lib. I. tit. 1. de summa Trinitate et fide catholica in govori o Bogu zakonodavcu (str. 87—95); Lib. I. tit. 2. de constitutionibus in razpravlja pod tem naslovom o postavah katoliške cerkve (str. 95—136), o naredbah (constitutiones) rimskih papežev (143—158), o konkordatih (189 do 228) in o odlokih cerkvenih zborov (decreta conciliorum) (229—241); lib. V. tit. 40., lib. V. tit. 12. in VI°, Clem. lib. V. tit. 11., Xvag. Joann. XXII. tit. 14. de verborum significatione (137—140); lib. I. tit. 3. de rescriptis (159 do 172); lib. V. tit. 33. de privilegiis (173—189); lib. I. tit. 4. de consuetudine (241—264). Kako pisatelj obravnava cerkveno pravo, pové nam z besedami: „Imprimis curavi ut solida principia in rebus canonicis tenenda accurate exponerentur, et arctus ille nexus pateret, qui inter ius canonicum et christianam philosophiam et theologiam intercedit. Origines quoque et vicissitudines historicas examinavi, quatenus illis studiis perfectior cognitio iuris canonici, non archeologia ecclesiastica promovetur. Denique omissis disquisitionibus absoletis disciplinam praximque vigentem intra terminos scholae concessos explicare non neglexi (str. VI.). Prav ta neomahljivost v katoliških načelih nam posebno ugaja v tem delu, kakor tudi teženje pisateljevo, da nam razkrije, kako se mora veličastna stavba cerkvenega prava opirati le na osnovne nauke katoliškega bogoslovja in modroslovja. Ako je Kristus ustanovil samo eno popolno versko družbo t. j. katoliško cerkev, potem mora vsak pritegniti trditvi našega autorja: „In sola ecclesia catholica existit verum ius ecclesiasticum“ (str. 52). V zvezku, katerega imamo zdaj v rokah, govori pisatelj najprej o verstvu, o katoliški cerkvi in medsebojnem razmerju med katoliško cerkvijo in drugimi verskimi družbami in državo. Potem razdeli prvi zvezek v 3 dele. V 1. delu pretresa vire bivanja cerkvenega prava (fontes existendi iuris ecclesiastici) t. j. govori o zakonodavcih in zakonih. V 2. delu razpravlja vire spoznavanja cerkvenega prava (fontes cognoscendi iuris ecclesiastici) t. j. našteva zbiratelje in zbirke. 3. del pa je odmenjen slovstvu cerkvenega prava.

To delo nam kaže ne samo izbornega profesorja cerkvenega prava, ki nam zdaj podaja, kar je čez 15 let z neumornimi študijami nabiral, ampak

tudi izkušenega konzultorja kongregacije tridentinskega zbora, ki je s svojimi učenimi mnenji večkrat odločilno vplival na razsodbo kardinalov. Občudovanja vredno je pisateljevo vseobsežno obzorje in njegova spretnost, toli obširno gradivo na drobno obravnavati in je vendar spraviti v tako tesno obliko. Vse je natančno pretreseno in dobro premišljeno.

Posebej omenjamo razpravo o konkordatih, katera nam izmed vseh, ki so nam znane, najbolj ugaja in po našem mnenju najbolj razlaga naravo konkordatov. O tem vprašanju morebiti v svojem času še katero izpregovorimo.

Namenjeno je delo sicer v prvi vrsti profesorjem in slušateljem cerkvenega prava na vseučiliščih kot priročna knjiga, ali tudi drugi, ki se hočejo temeljito izvežbati v cerkvenem pravu, je bodo teško pogrešali. *M. M.*

D. Pastirstvo.

Infirmorum liber catholicus decem linguis exaratus. Auctore Adalberto Anderl, sacerd. saec. Vindobonae apud parochiam ad s. Iosephum in districtu II. Cum approbatione princ.-arch. Ordinariatus Viennensis. Vindobonae. Sumptibus Adalberti Anderl 1897.

Dušni pastirji, ki imajo v svojem področju različne narodnosti, vedó, koliko težav dela v pastirstvu različnost jezikov. Zlasti duhovniki po velikih mestih, v vojašnicah, bolnišnicah, kaznilnicah, pri tovarnah itd. imajo včasih veliko sitnob z verniki, ki govoré njim neznan jezik. Najhujše se to čuti, ako je poklican duhovnik k umirajočemu, s katerim se ne more sporazumeti prav v najvažnejšem trenotku. Kako ljubo bi bilo duhovniku v takem položaju, ko bi mogel vsaj dobiti knjižico, iz katere bi bolniku bral najpotrebnejše reči! — Taka knjiga je „Infirmorum liber cath.“, katero bodo gotovo z veseljem pozdravili dušni pastirji, ki imajo opraviti z ljudmi različnih jezikov. Razven latinskega je še v njej zastopano devet modernih jezikov, ki se zlasti pri nas na Avstrijskem največkrat potrebujejo, namreč: nemški, francoski, italijanski, češki, hrvaški, poljski, slovaški, slovenski in madžarski. Kakor smo zvedeli, se pripravlja še angleška in španska prestava, a dobro bi bilo sčasoma dostaviti še malorusko in rumunsko. — Latinski tekst obsega splošna navodila za duhovnike pri deljenju sv. zakramentov, kakor tudi dotične molitve, ki se latinski molijo. Knjiga je sestavljena po najboljših delih te stroke, po Alfonzu Ligv., Guryju, Müllerju, Zennerju, Schüchu itd.

V živih jezikih so razne molitve za bolnike in umirajoče. I. Besede bolnikom v tolažbo, pouk in opomin. II. Tri božje čednosti, kesanje, vaje v potrpežljivosti in udanosti v voljo božjo. III. Spovedne molitve. — Vprašanja v ogledalu za izpraševanje vesti bi morala biti bolj določna, da bi se jih lahko posluževal duhovnik, ki ni zmožen dotičnega jezika. IV. Obhajilne molitve. V. Molitve za sprejem sv. olja. VI. Molitve za odpustke. — Pogrešamo pripravo za apostolski blagoslov, kakor jo imajo naše knjižice za bolnike. VII. Besede v pouk in tolažbo nevarno bolnim. VIII. Molitve za umirajoče. Pomoč pri

umiranju. Razne prevode so oskrbeli gojenci višjega duhovskega zavoda sv. Avguština na Dunaju. Jezik v slovenskem prevodu (40 stranij) je razven nekaterih malenkostij dokaj gladek. Knjiga je primerna tudi za privatno porabo; pač bi ne smelo biti krščanske družine brez molitvenika za bolnike in umirajoče. Škoda, da si pisatelj ni oskrbel odobrenja posameznih ordinarijatov. Nemški izvirnik je pač odobren od nadškofa dunajskega, toda za prevode to ne velja. Najnovejša apostolska konštitucija razločno pravi (cap. IV., 44): „Noverint typographi et editores librorum novas eiusdem operis approbati editiones novam approbationem exigere, hanc insuper textui originali tributam, eius in aliud idioma versioni non suffragari.“

Opozarjamo na to knjigo gg. duhovnike, ki imajo opraviti v vojašnicah, bolnišnicah, pri delavcih itd. Cela knjiga stane gld. 2·53, a pri pisatelju samem se dobé tudi posamezni prevodi, v knjigotrštvu pa le celo delo.

F. K.

Kazuistika, u kojoj se rješavaju mnogi slučajevi pastoralni, moralni i juridički. Napisao dr. Martin Štiglić. S dopuštenjem duhovne oblasti nadbiskupije zagrebačke. U Zagrebu. Naklada piščeva. Tisak J. Kurzmanna. 1898. Str. 479, vel. 8°. To je že osemnajsta bogoslovna knjiga iz peresa marljivega vseučiliščnega profesorja dr. Štiglića. Rešeno je v tej knjigi 213 praktičnih slučajev, tičočih se duhovne uprave, službe božje, blagoslovil, zakramentov, spovednice, zakonskih vprašanj, duhovniške discipline itd.

Gosp. profesor je znan kot vešč rubricist. Njegova knjiga bo zanesljiv vodnik vsakemu dušnemu pastirju. V posameznih slučajih sicer nekateri rubricisti in pastoralisti drugače mislijo, a to so točke, v katerih zadoščuje tudi verjetno mnenje (sententia probabilis). Škoda, da pisatelj ni razdelil knjige v poglavja po sorodnosti tvarine, ker bi bila potem bolj pregledna. Vendar pri praktični porabi to ne bo škodovalo, ker je pridejano obsežno alfabetično stvarno kazalo.

Dušnim pastirjem bo knjiga dobro služila, zatorej jo priporočamo tudi slovenski duhovščini. Z jezikom pač ne bo težave, ker slog pisateljev je lahek, tehnični izrazi so pa tako večinoma latinski. Priporočajoč to delo, dostavljamo še željo, da bi v obče hrvaške znanstvene knjige našle več prijateljev pri nas, slovenske pa na Hrvaškem. Le tako je mogoč uspešen napredek v našem znanstvu, posebej v bogoslovju.

„Kazuistika“ se dobiva le pri gosp. pisatelju v Zagrebu in stane v platno vezana s poštnino vred 3 gld. *F. K.*

Sanctificetur educatio ne socialismus succrescat. Lectiones iuridico-pastorales collectae a F. X. Godts, C. SS. R. Typis Societatis sancti Augustini. Desclée, de Bronwer et Socii. 1897. Vsak vidi, da že napis te knjige mnogo obeta. „Naj se posveti vzgoja, da socijalizem ne bo vzrastel!“ Ni-li to sveta naloga današnjih dnij za vse, ki se trudijo zboljšati žalostne razmere sedanjega veka! F. X. Godts, veleučeni ligvorijanec je

zelo poljuden belgijski pisatelj. Spisal je že odlično apologijo, sodeluje pri mnogih katoliških časopisih, in govori večkrat na javnih shodih v povzdigo katoliškega prepričanja v Belgiji. Kot glavni pogoj za zboljšanje socijalnih in verskih razmer smatra pred vsem dobro vzgojo, kot najhujšega sovražnika današnje dobe pa je spoznal v socijalizmu. Z gori navedeno, 490 strani obsegajočo knjigo, namerava povzdigniti vzgojo na strogo verski podlagi in s tem ob enem ugonobiti socijalizem. V uvodu govori o verski vzgoji na Belgijskem sploh. Belgijski katoličani so uzorni, v vsakem oziru posnemanja vredni, malokdo se more ž njimi po zaslugah za sv. vero meriti. Dandanes imajo popolnoma katoliško vlado; a kako se jim je bilo boriti, preden so si jo osvojili! Framasoni so vladali Belgijo pol stoletja. L. 1879 so še izdali šolsko postavo, s katero bi bil verski napredek povsem nemogoč. Potem so se pa vzdignili najprej belgijski škofje, ki so ljudstvo z ognjenimi besedami in s temeljitimi spisi probujali, naj se vendar otrese framasonskega jarma ter zdrobi železne verige, ki so mu jih zvarili njegovi najhujši sovražniki. Leon XIII. je pogumne škofe sam pohvalil v nagovoru dne 20. vel. srpana 1880. Uspeh njihove odločne borbe je bil velikansk; 1893. in 1895. l. je bila framasonska vlada do cela poražena. Novi možje, katoliške vlade, so hitro izdali nove postave, med drugimi posebno izvrsten šolski zakon. A sami šolski zakoni ne pomagajo nič; da bo vzgoja v vsakem oziru blagonosna in izborna, treba je, da vsi, ki se ž njo pečajo, storijo več, kakor postave zahtevajo. Kako se to da doseči, skuša odlični pisatelj v le-tej knjigi pokazati. Da je ta posel važen in silno pomenljiv, razvidi se že iz besed Leona XIII. v okrožnici „Exeunte“ od l. 1888., ko pravi z nekakim strahom čuvaj sv. cerkve: „Non licet sine metu futura prospicere! Nostis morem scholarum publicarum“! — To je za Belgijo tudi veljalo.

Tam so bile prej šolske razmere strahovito žalostne. Stariši so smeli zahtevati, da se njihovi otroci v šoli ne smejo krščanskega nauka učiti. V 3 letih je samo v Antverpenu to zahtevalo 20.000 starišev. In vendar je ravno vera podlaga vsakemu uspešnemu pouku. Človek je „animal rationale, sociale, politicum, religiosum“, kakor pravi Aristotel. Radi tega je treba v njem vero gojiti. Že Platon je rekel: „Inserendum esse cordi pueri optimum omnium timorem, Dei timorem, quo ceteros omnes evacuat“. Posebno lepe in važne so besede, katere je izgovoril Napoleon I.: Homines mihi faciendi sunt! An putas hominem fieri hominem sine religione? Hominem sine Deo vidi a. 1793. Mihi sat est, et abunde“! Odločno terja versko vzgojo sv. Hijeronim v pismu do Lete: „Tako se mora vzgojiti duša, ki naj postane tempelj božji: ničesar drugega ne sme slišati, ničesar govoriti, razven kar se tiče straha božjega. Grdih besed ne sme poznati, svetnih pesmij ne sme slišati. Blizu nje ne sme priti slaba tovaršija, dekleta in dečki ne smejo se podati zemeljskim zabavam“. Enako govorijo drugi odgojitelji.

Pisatelj deli knjigo v pet delov. V I. dokazuje, da ima vsak krščanski otrok pravico zahtevati, da se odgoji krščansko, ker je po svoji naravi že veren in ker je med verami krščanstvo najbolj popolno bogočastje. Zato mora biti i šola krščanska. Zgodovina šolstva kaže, da je sv. cerkev svojo nalogo vedno v tem smislu izvrševala, ker je ustanavljala le izključno verske šole, drugih šol do 17. stoletja sploh ni bilo. Največji nasprotniki verski šoli so framasoni, ki ovirajo in zatirajo verske šole, da bi vero izpodrinili; v nevernem ljudstvu se pa lahko vzgoji socijalizem. Ergo: prvo sredstvo proti socijalizmu je verska šola! Vsaka druga šola je pogubljiva, torej se mora odpraviti. „Nevtralne šole" so le iznajdba zvitih framasonov; „ako je pouk ločen od vere, potem je neveren; otroci sami takoj uvidijo, da je vera postranska stvar, ako ni podlaga vsemu pouku". Zato je rekel celo protestant Guizot: Narodna vzgoja, da bode res dobra in ljudstvu koristna, mora biti na temelju verskih resnic". Znani bogatajni Jules Simon pa je dejal: „La neutralité imposée, c' est la negation imposée"! Zelo zanimive so številke, s katerimi dokazuje pisatelj grozne nasledke „nevtralnih šol". V Belgiji je v dveh letih število mladih hudodelnikov poskočilo od 21.000 na 240.000. V istih dveh letih bilo je 375 samomorov med mladino, a v prejšnjih dveh letih, pred framasonsko šolsko postavo, samo 55.

V II. poglavju dokazuje, da se vzgoja ne vrši samo v šoli, temveč tudi doma, pri stariših. Stariši morajo torej otroke versko odgojiti. V ta namen naj bo 1. v hiši vedno katekizem, 2. vsi domači, stariši pa pred vsem, naj gredo večkrat k spovedi; 3. vsaki dan naj bo vsaj jeden izmed družine pri sv. maši, 4. post se naj vestno izpolnjuje, 5. naj se dajo vpisati v bratovščine, 6. naj stariši pazijo, da ne bo v hiši nikdo, ki bi slab vzgled dajal. Stariši, ki se po teh pravilih ne bi ravnali, se morajo opominjati; ako so trdovratni v tem oziru, nepoboljšljivi, se jim ne sme dati spovedna odveza!

V III. poglavju opisuje tako zvane „pravice", katere si prilastuje država gledé šol. Te dozdevne pravice so napačne, država do vzgoje otrok nima čisto nobenih pravic.[1] Dokazano je že prej, da mora biti vzgoja verna, z vero se pečati pa ne pristoja državi, temveč cerkvi. Ergo: šola je cerkvena ne pa državna stvar. Država tudi ne more biti vzgojiteljica, ker se preveč hitro spreminja, cerkev pa je stalna, torej za odgojo jedino sposobna. Krivica je nadalje, stariše siliti, da dajo otroka v to ali ono šolo;

[1] Da bi država ne imela čisto nikakšnih pravic do vzgoje, oziroma šole, je pretiran nazor. Naravno pravo uči marveč, da država ima celo dolžnost, pospeševati duševni razvoj svojih državljanov in skrbeti za primerna sredstva za dobro vzgojo. Pri tem pa nikakor ne sme kratiti pravic drugih činiteljev, namreč starišev in cerkve, ki morajo v prvi vrsti skrbeti za vzgojo. Prim. Kardinal Zigliara, Summa Philosophica. Vol. III. Parisiis 1895, str. 209 do 210. In: Saggio teoretico di Dritto Naturale. P. Luigi Taparelli S. J. Vol. I. Prato 1883, str. 434 sqq. *Op. uredn.*

sploh ves prisiljen pouk je krivica. Ako država jemlje otroke staršem, da jih v šoli poučuje, zakaj jim jih ne jemlje, da bi jih še preživila, oblačila, za bodoče življenje preskrbela?! Otroci so last staršev, torej se jim nikakor ne smejo jemati, najmanj pa v jednostranski namen.

IV. poglavje natančneje kaže, da je jedina cerkev opravičena, vzgojevati poleg staršev mladino. Za šolo je treba posebne modrosti in pomoči božje, take pa Bog nikomur drugemu ni obljubil, kakor le cerkvi, ko ji je Kristus rekel: „Glejte, jaz sem pri vas vse dni do konca sveta“. Cerkev pa ima tudi izključljivo zgodovinsko pravico do šol. Prvo šolo v modernem pomenu je ustanovil duhovnik Protogen v Edesi okoli leta 150 po Kr.; v njej so se učenci in učenke skupno učili (to je znak „moderne šole“) čitati, pisati in psalme peti. Pozneje so bili učitelji v šolah, ljudskih in visokih, samo katoliški duhovniki, bodisi posvetni ali pa menihi. Ravno tako je samo cerkev ustanavljala vseučilišča: profesorji so bili le duhovniki več stoletij. Z veliko natančnostjo našteva Godts šole, katere je cerkev ustanovila v različnih krajih in deželah. V Parizu je bilo l. 1378. 41 ljudskih šol, kar je za takratno število prebivalstva zelo veliko; v Kolinu l. 1400. 8, v Vratislavi isto leto 18 šol; v praški nadškofiji je cerkev do l. 1400. ustanovila 640 šol in v škofijah rimskonemškega cesarstva do istega leta nad 40.000 šol. Primeroma mnogo več šol pa je bilo na Francoskem in Španskem, največ pa na Laškem. Vse šole so bile popolnoma cerkvene, cerkev je dala denar za ustanovitev, dala je učila, skrbela je tudi izključno za učiteljsko osobje. Kdo bi torej mogel cerkvi zanikati neizmerne zasluge za šolo, kdo bi ji mogel kratiti svete pravice, katere ima do šole po več kot sto- in tisočletnem napornem delovanju na šolskem polju. Cerkev je storila v tem pogledu vse, država prej nič; slednja naj torej molči in se nikar ne vtika v zgodovinsko posest sv. cerkve.

V. poglavje, najvažnejše v celi knjigi, kaže sredstva, s katerimi bi se dal doseči vzvišeni namen „sanctificetur educatio“! Prvo neobhodno potrebno sredstvo je katekizem. Učenci in učenke morajo izvrstno znati katekizem, on je podlaga vsemu; ako katekizma ne znajo, je omahljiva njih vera, nezanesljiva njih nravnost; v skušnjavah bodo padli. Za to je najnujnejša skrb vsakega dušnega pastirja, da otroke katekizma prav dobro nauči! Nadaljni pripomoček bodo večkratni cerkveni govori o vzgoji. Prilik za to se dušnemu pastirju dovolj ponuja. Govor naj bo jasen, odločen, krepek. Tukaj veljajo besede sv. Pavla: „Praedica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa! Posebno ugodna prilika za take govore je praznik sv. Alojzija in Marijinega rojstva ter vse šolske svečanosti.

Zelo važen pripomoček je, da župniki ali župnijski upravitelji večkrat nadzorujejo ljudske šole. Kdor pa poučuje katekezo, je najstrožje obvezan, svoj posel z vso le mogočo natančnostjo opravljati. Dober katehet je silno,

močno orodje v rokah Gospodovih, slab katehet je pa prava poguba za mladino. Pij IX. je nujno opominjal katehete: „. . . in pueros ad christianae doctrinae primordia instruendos quotidie magis incumbant; eamque instructionem ad graviores sui muneris partes omnino pertinere meminerint!“ Za duhovnega pastirja je dolžnost, katehezo učiti, ali kot župnik šolo nadzorovati, tako obvezna, da, ako bi to dolžnost po lastni krivdi zanemarjal, se in confessione od tega greha niti odvezati ne sme; „qui ex ignavia vel desidia id ferre nolit, aut in alios reiciat, violati officii poenas vitare nullo modo posset, pravi cerkveni zbor v Baltimoru. Jako zdatni pripomočki dobre, krščanske odgoje so tudi: pristop k društvom za varčnost (kakoršnih pri nas ni) in v bratovščine proti pijanosti. Važnejše, kakor deške, so pa za dušnega pastirja dekliške šole, ker dekleta se večinoma pozneje omožé in kot žene in matere imajo odločilni vpliv, v njih skrbi je cela odgoja družine. Dušni pastir pa tudi nikakor ne sme pozabiti na učitelja, ž njim mora živeti v lepi slogi, vplivati nanj, da bo i on vrl krščanski mož, ki bo otrokom z besedo in vzgledom dajal lepe nauke. Slednjič pa mora dušni pastir kot odgojitelj vso pozornost obračati — na sebe. Naj živi sam sveto, potem bo posvečena i njegova vzgoja. Naj bo prijazen s stariši, naj jih obiskuje in opominja, naj bo zelo delaven in sicer previdno na političnem polju, naj poučuje in vnema volilce za dobro stvar, za krščansko postavodajalstvo, od katere je odvisna tudi odgoja otrok in odrasle mladine.

Kakor je iz tega poročila razvidno, je Godtsova knjiga res zelo zanimiva. Dušni pastirji bodo že iz vsebine, katero smo za „Voditelja“ posneli, pobrali marsikatero dobro zrno za krščansko odgojo. Pisana je knjiga v lepi, lahko umljivi latinščini, namenjena je v prvi vrsti za belgijsko duhovščino, vendar jo bodo z velikim veseljem sprejeli in pozdravili duhovniki vsega katoliškega sveta. Ker je pisana v svetovnem jeziku in obdeluje res velevažno snov, je pričakovati, da se bo zelo razširila v vseh krogih, ki se pečajo z odgojo. Dobra odgoja je conditio, sine qua non, za krščanstvo. Ona je ob enem najzdatnejše orožje proti vsem sovražnikom sv. vere in človeške družbe, med katerimi je sedaj najbesnejši socijalizem. Pač svet in opravičen je torej opomin: „Sanctificetur educatio, ne socialismus succrescat!“

Dr. A. Medved.

E. Liturgika.

„Kalendarium Manuale“ utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis Academiis clericorum accomodatum auspiciis Commissarii Apostolici auctius atque emendatius iterum edidit Nicolaus Nilles S. J. S. Theologiae et ss. canonum doctor, horumque in caesareo-regia Universitate Oenip. Professor Ordinarius. Superiorum permissu. Tomus II. Oeniponte. Typis et sumptibus Feliciani Rauch (K. Pustet). 1897. Str. XXXIII. 869. Cena 5 gld.

Nismo prijatelji laskavega hvalisanja in bobnečih fraz, če se pa o tej knjigi pohvalno izrazimo, sili nas k temu stvar sama. Priročni cerkveni koledar

p. Nillesa je hkrati strogo znanstveno in — apostolsko delo. V prvem oziru je prava zakladnica vsakovrstnega znanja, zgodovine, jezikoslovja, dogmatike, obredoslovja, cerkvenega prava itd. Apostolsko pa smemo imenovati to delo zaradi njegovega blagega namena: zbližati krščanski vzhod in zahod. Po svoji izborni vsebini in mirni pisavi je k temu res najprikladnejše sredstvo.

Ko je pred sedemnajstimi leti izšla prva izdaja tega koledarja, ga je katoliška in nekatoliška kritika jednodušno in pohvalno pozdravila. Učenjaki in visoki cerkveni dostojanstveniki na vzhodu in zahodu so priposlali laskava pisma veleučenemu patru. Knjiga se je kmalu razpečala.

Ko je l. 1894. sv. Stolica imenovala prevzviš. nadškofa sarajevskega za apost. poverjenika za zjedinjenje cerkvij, obrnil se je ta na p. Nillesa, naj bi oskrbel novo izdajo svojega koledarja. Ako se namreč hoče doseči kak uspeh, je pred vsem potrebno, da verniki, pred vsem pa duhovniki obeh cerkvij spoznajo uredbe zahodne in vzhodne cerkve. „Nota distinctiva“ raznih cerkvij je pa ravno bogoslužje, z druge strani so pa obredi in prazniki konkreten zunanji izraz dogmatičnih naukov.

„Kalendarium Manuale“ nam kakor v mozajiku razkazuje cerkveno leto vzhodne in zahodne cerkve ž njegovimi prazniki in bogoslužjem v raznih pokrajinah in jezikih.

V I. zvezku, ki je v prvi izdaji (540 str., pomnožena je od prve izdaje za 50 str.) izšel l. 1896[1], je govor o nepremičnih praznikih cerkvenega leta in pa o različnih koledarjih na vzhodu in zahodu.

Tudi II. zv. je precej pomnožen; marsikaj je pisatelj še opilil in spopolnil, zlasti je popravil odstavek o sirski cerkvi. Ogromna tvarina, ki je nakopičena v II. zv., je razdeljena v uvod in dve knjigi. Na prvem mestu je okrožnica apostolskega komisarja na duhovščino njegove nadškofije, v kateri ji toplo priporoča, naj si omisli to delo in je marljivo proučava, da bo tako po želji sv. Očeta mogla kaj pripomoči težko pričakovanemu zbližanju vzhodne in zahodne cerkve. — Iz pisateljevega predgovora zvemo, da je to velikansko delo nastalo iz seminarskih vaj na vseučilišču in je prvotno bilo namenjeno slušateljem, ki so se udeleževali onih vaj.

Zaradi lažjega razumevanja podaja na str. XVII. pregled cerkvenega leta grške (za slučaj, ko pade Vel. noč na 12. aprila) in latinske cerkve. — Knjiga I. (str. 1—551) obsega opis cerkvenega leta grške in latinske cerkve ter je razdeljena v tri poglavja. Prvo pogl. Τυπικόν govori „de festis mobilibus ante Pascha“ in sicer pred 40dnevnim postom (§ 1) in v 40dnevnem postu (§ 2).

(Konec prihodnjič.) *F. K.*

Popravek.

Na strani 84. naj se 1. opomba bere: Card. Noris, Laur. Berti, Bellelli — Cortenson, Serry, Vict. a Cocaleo.

[1] Cena I. zvezka je 3 gld. 50 kr. Delo se dobiva tudi v Kat. Bukvarni v Ljubljani.

Književne drobtinice.

1. BUQVE sa Brati, inu moliti Slovenskem shovnirjam na Shtajerskemu, Koroshkemu inu Kraynskemu ommislene. Na Duneju Stiskane per Christianu Großerju 1788. Mala 12 oblika (11 *cm* dolžine in 7 *cm* širine); 189 stranij in na koncu še 4 strani obsegajoči „Listrom“ ali kazalo.

Akoravno se pisatelj nikjer ne imenuje in knjige tudi, kolikor vem, nobena književna zgodovina ne omenja, vendar ni nobenega dvoma o tem, da jo je spisal Marko Pohlin iz reda sv. Avguština. Njegovo redovno ime je bilo P. Marcus a S. Antonio Paduano.

Azbuka, oblike, slovar, vse kaže, da je tudi to delce plod marljivega avguštinca, ki je sicer v slovniškem oziru zgrešil pravo pot, ki je pa bil silno marljiv in je vendar tudi s svojimi spisi marsikomu koristil.

Vsebina je kratko ta-le: do str. 62. so razni moralno-poučni opomini o dolžnostih in čednostih krščanskega vojaka. Potem do str. 112. so molitve, vsakdanje, mašne, spovedne in obhajilne. Do str. 162. sledi katehetičen del, kratka razlaga najpotrebnejših naukov iz katekizma. Naposled so zopet molitve za posebne prilike, v katere vojak pride n. pr.: za cesarja, za vojsko, pred nevarnostjo, na „maršu“, Te Deum, za umirajočega. Čitatelj te knjižice se lahko prepriča, da ji je vsebina veliko boljša od oblike.

V tiskarni Großerjevi na Dunaju je bil l. 1785. natisnjen tudi Pohlinov prevod Tschupickovich „Pridig“, l. 1789. pa knjiga: „Kmetom za potrebo inu pomozh“.

Našo knjigo je dobil v roke gospod Jožef Sinko, župnik pri sv. Bolfenku pri Višu v Slov. gor., kot kapelan v Konjicah in jo je poklonil sedanjemu prevzvišenemu knezu in škofu lavantinskemu Mihaelu. Premilostljivi vladika jo je daroval škofijskemu muzeju v Mariboru.[1]

Pri tej priliki opozarjamo cenjene čitatelje na navod druge lavantinske sinode v „Gesta et Statuta“ str. 401, št. 2: „Antiquae ecclesiasticae res, ad usum ineptae, non vendantur, sed expediantur in Museum dioecesanum, quod Marburgi instituendum proposuimus“.

Kar je po lavantinski škofiji cerkvenih starin, ki so le količkaj v katerem si bodi oziru znamenite, vse to se bode z veseljem sprejelo v muzej, starim časom v spomin, pa tudi marsikomu v pouk. *Dr. J. P.*

2. Sedemdesetletnico svojega obstanka je letos praznoval češki znanstveno-bogoslovni list „Časopis katolického duchovenstva“. L. 1828., ko se je češka književnost iz stoletnega spanja probujala k novemu življenju, ustanovila si je zavedna češka duhovščina poseben list za bogoslovne vede. Dolgo vrsto let že list neumorno deluje in ima velikih zaslug za češko bogoslovno slovstvo. Samo od l. 1852. do 1860. je nehal izhajati. Med njegovimi uredniki in sotrudniki nahajamo najimenitnejše može češke cerkve. Zanimivo je, da so iz početka pisali vanj tudi lajiki, kakor: Čelakovský, Jungmann, slavni Palacký i. dr. „Časopis“ spada brezdvomno med najstarejše bogoslovne liste v katoliški Evropi, ki so se do danes vzdržali. Bodi nam to v spodbudo! List izhaja sedaj desetkrat na leto, vsakokrat na štirih polah in velja na leto gld. 3·50. Oblika in vsebina je po priliki taka, kakor „Voditeljeva“.

[1] Veleč. gosp. župnik Sinko nam o zgodovini te knjižice poroča, da je dva izvoda našel na dilah v župnišču pri Sv. Jakobu v Slov. gor. Preostale so iz zapuščine ondotnega župnika Blaža Lajha, ki se je na potu iz Lipnice ponesrečil in umrl ondi 5. avgusta 1856. Lajh je bil doma od Sv. Lovrenca v Slov. gor. in svoje dni vojaški duhovnik na Laškem. Najbrž je imel te knjižice še iz vojaškega življenja. *Op. uredn.*

O nekaterih znova najdenih spomenikih, tičočih se sv. pisma.

(Dalje.)

Petrov apokrifni evangelij.

Svetemu Petru, prvaku apostolov, prilastujejo dve avtentični pismi (I. in II. list sv. Petra), kateri je katoliška cerkev sprejela v svojo svetopisemsko zbirko, in štiri apokrifne knjige: evangelij, apokalipsa, dejanja (πράξεις) in pridiga (κήρυγμα) sv. Petra[1]. Od Petrovega evangelija ni bilo nič ohranjenega do novejšega časa. Od njegove apokalipse se sicer dobé nekateri odlomki v eklogah Klementa aleksandrijskega in v apokritiku magneškega škofa Makarija, ali ti so tako neznatni, da razvidimo še le iz novonajdenega rokopisa pravo podobo tega apokrifa.

Kakor smo že omenili, našel je U. Bourriant, vodja kahirske arheološke komisije l. 1886/87. v nekem meniškem grobu v Ahmimu, mestecu gorenjega Egipta, poleg Henohove apokalipse tudi odlomka Petrovega evangelija in apokalipse v grškem izvirniku. Ta novica je vzbudila v bogoslovskih krogih mnogo nad in zanimanja, kakor pričajo razna izdanja in spisi francoskih, angleških in nemških učenjakov.[2] Ženijalni in veleučeni A. Harnack, ki s svojim znanjem obsega celo starokrščansko slovstvo do zadnje besede, a se vsled protestantovskih predsodkov in krivih hipotez dá pogostoma zapeljati h krivim sklepom in pretiranim domnevam, je brž zagnal glas v dežel, da je Petrov apokrifni evangelij »samostojen paralelen poskus k našim kanoničnim evangelijem

[1] Eusebii Pamphili Hist. eccl. III., 3, 2.

[2] Najdnik U. Bourriant je objavil svojo najdbo v: Mémoires publiés par les membres de la mission archéologique française au Caire. T. IX., fasc. 1. 1892. A. Harnack je izdal tekste teh odlomkov v Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1892 in v Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur IX., 2 (1893). Angleži: J. A. Robinson & M. R. James in H. B. Swete so je izdali v Londonu 1892. Francoz A. Lods v Parizu 1892. Prof. dr. Funk v tubinški „Theologische Quartalschrift“ 1893, str. 255 sqq. Kritično izdajo s paralelnimi mesti je oskrbel H. v. Schubert, Das Petrusevangelium, Berlin 1893.

in samostojna, imenitna priča za marsikatero v 4. evangeliju zapisano poročilo«, da se na tej podlagi jasno razvidi, »kako pozno je bil brezbrežno kipeči tok prakršćanskega poročila stisnjen v ozko strugo našega evangeljskega kánona«, da naš apokrif »ne vé o nobeni prikazni vstalega Zveličarja na velikonočno nedeljo in da je to poročilo v tem oziru starejše ko Matejevo, Markovo, Lukino in Janezovo in da je celó poleg sv. Pavla naš najboljši vir« (!).[1] Takisto sodi protestant Hilgenfeld, stavljajoč Petrov evangelij v ono dobo, ko se je evangeljska snov kakor raztopljena ruda slobodno gibala in se še le v kanoničnih evangelijih strdila. Po njegovih mislih ga je rabil že pisec Barnabinega pisma (okoli 97), gotovo pa mučenik in filozof sv. Justin (l. 100—167). Iz nadaljne razprave bodeš spoznal, kako neosnovane so te trditve. Dasi nam znova najdeni apokrif podaje le malo dobrih zrn in naše kanonične evangelije le bolj per contrarietatem osvetljuje, hočemo vendarle seznaniti čitatelje z besedilom tega zakotnega spisa. Celi odlomek Petrovega evangelija slove poslovenjen tako-le[2]:

1. Izmed Judov pa si ni nobeden umil rok[3], ne Herod, ne kateri sodnikov. 2. Ko so se hoteli umiti, vstane Pilat in tedaj ukaže kralj Herod Gospoda prijeti, govoreč jim: »Kar sem vam zapovedal storiti mu, storite«. 3. Stal pa je tam Jožef, prijatelj Pilatov in Gospodov, in vedoč, da ga hočejo križati, prišel je k Pilatu ter prosil telesa Gospodovega[4] za pogreb. 4. In Pilat, poslavši k Herodu, je prosil za telo njegovo; 5. in Herod je rekel: »Brat Pilat, tudi če bi ne bil nikdo zanj poprosil, bi ga mi pokopali, ker se tudi sobota bliža[5]; zakaj pisano je v postavi, da ne sme solnce zaiti nad umorjenim. In izročil ga je ljudstvu pred prvim dnem opresnih kruhov, praznika njihovega.

6. Oni pa primši[6] Gospoda, so ga suvali leteči in rekli: Vlecimo[7] sinu božjega, ko smo ga dobili v oblast.[8] 7. In škrlatni plašč so vrgli okoli njega[9] ter ga posadili na stol sodbe (sodnijski) rekši: »Pravično sôdi, kralj[10] Izraelov!« 8. In jeden izmed njih prinesši krono iz trnja je posadil na glavo[11] Gospodovo. 9. In drugi tam stoječi so mu pljuvali[12] v obraz,

[1] Texte und Untersuchungen IX. 2. str. 36—37, 62, 79.

[2] Slovenili smo po dr. Funkovem besedilu, držeč se grškega izvirnika in latinske prestave (Lods-Funkove). Razdelitev teksta v poglavja in vrste (?) je Harnackova. Paralelna mesta, ki se nahajajo pri naših kanoničnih evangelijih, smo dali tiskati z razprtimi črkami.

[3] Mat. 27, 24. — [4] Mat. 27, 57—58. — [5] Mat. 28, 1; Luk. 23, 54. — [6] Jan. 19, 1.

[7] σύρωμεν tako je treba čitati in ne εἵρωμεν (Harnack, op. c. p. VI.).

[8] Jan. 19, 10, 11. — [9] Jan. 19, 2; Mark. 15, 17. — [10] Mat. 27, 29; Mark. 15, 18. — Jan. 19, 3. — [11] Mat. 27, 29; Mark. 15, 17; Jan. 19, 2, 5. — [12] Mark. 15, 19; Mat. 27, 30.

drugi pa so ga v čeljusti bíli[1], drugi so ga s trstom[2] zbadali in nekateri so ga bičali[3], govoreč: »S to častjo častimo sinu božjega«.

10. In pripeljali[4] so dva hudodelca[5] in so križali sredi njiju Gospoda[6], ta pa je molčal, kakor da bi ne imel nobenega trpljenja. 11. In ko so vzdignili križ, so napisali: Ta je kralj[7] Izraelski. 12. In položivši oblačila predenj, so jih razdelili in vrgli žreb čez nje.[8] 13. Jeden pa izmed tistih hudodelcev jih je karal, govoreč: Mi dva trpiva tako zaradi hudodelstev, katera sva storila; ta pa[9], ki je postal Zveličar ljudij, kaj hudega vam je storil? 14. In nanj razkačeni so ukazali, da se mu ne zlomijo kosti, da bi izmučen umrl.

15. Bilo pa je poldne in tema je zavzela vso Judejo[10], in vznemirjali ter bali so se, da ne bi solnce zašlo, ker je še živel; zakaj pisano jim je, da ne sme zajiti solnce nad umorjenim. 16. In jeden od njih je rekel: »Dajte mu piti žolča z jesihom«; in ko so zmešali (pijačo), so mu dali piti.[11] 17. In spolnili so vse ter zvršili na svojo glavo pregrehe. 18. Hodili pa so okrog mnogi s svetilnicami misleči, da je noč, in so padali.[12] 19. Gospod pa je zakričal, govoreč: »Moja moč, moja moč, zapustila[13] si me«; in ko je izgovoril, bil je (v nebo) vzet.

20. In tisto uro se je raztrgalo pregrinjalo templja jeruzalemskega na dvoje.[14] 21. In tedaj so izvlekli žeblje iz rok Gospodovih ter ga položili na zemljo; in cela zemlja se je stresla[15], in nastal je velik strah. 22. Tedaj je zasvetilo solnce in našli so, da je bila deveta ura.[16] 23. Veselili so se pa Judje in dali Jožefu njegovo truplo[17], da bi je pokopal, ker je videl vsa dobra dela, katera je bil storil (Gospod). 24. Vzemši[18] pa Gospoda, ga je opral in zavil v platno[19] ter ga nesel v svoj grob[20], imenovan »vrt[21] Jožefov«. 25. Tedaj so Judje in starešte in duhovniki, spoznavši, koliko hudega so si storili, začeli jokati[22] in govoriti: »Gorjé našim grehom; približala se je sodba in konec Jeruzalema!«

26. Jaz pa sem s svojimi prijatelji tugoval in presunjeni v duši smo se skrivali; zakaj iskali so nas kot hudodelce in kakor

[1] Jan. 19, 3; Mat. 26, 27. — [2] Mat. 27, 30; Mark. 15, 19. — [3] Jan. 19, 1; Mat. 27, 26; Mark. 15, 15. — [4] Mark. 15, 22. — [5] Luk. 23, 32. — [6] Jan. 19, 18. — [7] Luk. 23, 38; Mat. 27, 37; Mark. 15, 26; Jan. 19, 19. — [8] Mat. 27, 35. — [9] Luk. 23, 39—41. — [10] Luk. 23, 44; Mat. 27, 45; Mark. 15, 33. — [11] Mat. 27, 48. 34; Mark. 15, 36. — [12] Jan. 18, 3. 6. — [13] Mat. 27, 46. — [14] in [15] Mat. 27, 51. — [16] Mat. 27, 45. — [17] Mat. 27, 58. — [18] Mat. 27, 59. — [19] Mark. 15, 46; Mat. 27, 59. — [20] Mat. 27, 60. — [21] Jan. 19, 41. — [22] Luk. 23, 48. 27.

da bi (mi) hoteli zažgati tempelj. 27. Zaradi vsega tega smo se postili in sedeli togujoči in plakajoči[1] noč in dan do sobote. 28. Ko pa so se skupaj zbrali pismarji in farizeji[2] in staroste in slišali, da mrmra vse ljudstvo in se vdarja ob prsi[3], govoreč: »Če so se zaradi njegove smrti ta prevelika znamenja zgodila, glejte, kako pravičen je!«[4] — 29. so se vstrašili staroste in prišli k Pilatu, proseč ga in govoreč: 30. »Daj nam vojakov, da stražimo njegov grob tri dni, da ne pridejo njegovi učenci in ga vkradejo, in bi mislilo ljudstvo, da je od mrtvih vstal[5], in nam storé kaj hudega«. 31. Pilat pa jim je dal Petronija stotnika z vojaki, da stražijo[6] grob; in ž njimi so prišli staroste in pismarji h grobu; 32. in navalivši velik kamen[7] s stotnikom in vojaki so ga položili skupno vsi, ki so tam bili, k vratom groba; 33. in pritisnili so (nanj) sedem pečatov[8], in postavivši tamkaj šotor so stražili (grob). 34. Za rano pa, ko je napočila sobota, prišla je množica iz Jeruzalema in okolice, da bi videla zapečačeni grob.

35. Ono noč pa, ko se je svitala nedelja[9], med tem ko so vojaki dva in dva na straži stražili, je nastal velik glas na nebu. 36. In videli so nebesa odprta in dva moža prihajajoča od ondod, v obilni luči se sveteča[10], ter h grobu se bližajoča. 37. Oni kamen pa, položen k vratom, se je sam odvalil[11] in nekoliko odstranil, in grob se je odprl ter oba mladeniča sta šla noter. 38. Ko so videli to vojaki, so zbudili stotnika iz spanja in staroste; zakaj tudi ti so čuvali. 39. Med tem ko pripovedujejo, kar so videli, vidijo zopet tri može gredoče iz groba in ona dva nekega podpirajoča ter križ za njim sledeč, 40. in glavi onih dveh segajoči do neba, (glavo) onega pa, katerega sta za roko vodila, segajočo čez nebesa. 41. In slišali so glas iz nebes govoriti: »Ali si pridigal spečim (= mrtvim)?« 42. In slišal se je s križa sem odgovor: »da«. 43. Zatorej so se oni posvetovali, ali bi odšli in povedali to Pilatu. 44. In ko so še ugibali, vidijo se zopet nebesa odprta in nek človek stopajoč doli in gredoč v grob. 45. Ko so to videli stotnik in oni, ki so bili ž njim, so tekli po noči k Pilatu, zapustivši grob, katerega so stražili, in povedali vse, kar so videli, v velikih skrbeh, ter rekli: 46. »V resnici, bil je sin božji!«[12] 47. Odgovorivši Pilat, je rekel: »Jaz sem čist krvi sinu božjega[13], vam pa se je to dopadlo«. 48. Na to so stopili vsi

[1] Mark. 16, 10. — [2] Mat. 27, 62. — [3] Luk. 23, 48. — [4] Luk. 23, 47. — [5] Mat. 27, 62—64. — [6] Mat. 27, 65. — [7] in [8] Mat. 27, 65. — [9] Mat. 28, 1; Luk. 24 1. — [10] Mat. 28, 2; Luk. 24, 4. Nestle misli, da sta dva moža Mozes in Elija. — [11] Mat. 28, 3. — [12] Mat. 27, 54. — [13] Mat. 27, 24.

k njemu in ga prosili in mu prigovarjali, da bi ukazal stotniku in vojakom ničesar povedati, kar so videli. 49. Zakaj bolje za nas — so rekli — največjega greha pred Bogom biti krivi, kakor pa priti v roke judovskega ljudstva in biti kamenjani. 50. Zapovedal je torej Pilat stotniku in vojakom, da ne povedó ničesar.

51. Za rano pa v nedeljo je Marija Magdalena[1], učenka Gospodova (oplašena zarad Judov, ker so bili jeze razkačeni, ni bila storila na grobu Gospodovem, kar navadno storijo žene umrlim [in] od njih ljubljenim), 52. vzela s seboj prijateljice in prišla h grobu[2], kjer je bil položen; 53. a bale so se, da ne bi jih videli Judje in so govorile: »Tudi če nismo mogle oni dan, ko je bil križan, jokati in javkati, bodemo vsaj zdaj ob grobu njegovem to storile. 54. Kdo pa nam odvali (tudi) kamen, položen ob vratih groba[3], da stopivši vanj se vsedemo blizu njega in storimo dolžnost? 55. Zakaj velik je bil kamen[4] in bojimo se, da nas kdo vidi. In če ne bomo mogle, denimo vsaj k vratom to, kar prinašamo v njegov spomin; jokajmo in javkajmo, dokler ne pridemo na svoj dom«. 56. In odšedši so našle grob odprt[5] in pristopivši so se nagnile[6] tje in vidijo tamkaj nekega mladeniča, sedečega[7] sredi groba, lepega in oblečenega v zelo svitlo oblačilo[8], kateri jim je rekel: 57. »Po kaj ste prišle? Koga iščete, ali onega križanega?[9] Vstal je in odšel; če pa ne verujete, pripognite se (sèm) in glejte kraj, kjer je ležal, da ga ni tu[10]. Zakaj vstal je in odšel tje, odkoder je bil poslan«. 57. Tedaj so ženske ostrašene zbežale[11]. 58. Bil pa je zadnji dan opresnih kruhov in mnogi so odšli vračajoč se na svoj dom, ker je bil praznik končan. 60. Mi pa, dvanajsteri učenci Gospodovi, smo jokali in se žalostili[12], in vsak je šel na svoj dom žalosten zarad onega, kar se je bilo zgodilo[13]. 61. Jaz pa Simon Peter in Andrej, brat moj, vzemši mreže, smo šli k morju[14] in bil je z nami Levi Alfejev[15], katerega Gospod . . .

Do semkaj sega apokrifni odlomek. Poprej še je najbrž pripovedoval, da si je Pilat roke umil (primeri v. 46.) in da je Herod že bil ukazal Kristusa križati (v. 2.). Proti koncu (v. 60.) pa je gotovo poročal o oni prikazni vstalega Zveličarja, katero nam opisuje sv. Janez 21, 2. 3.

[1] Luk. 24, 1; Mat. 28, 1. — [2] Mark. 16, 1. 2. — [3] Mark. 16, 3. — [4] Mark. 16, 4. — [5] Mark. 16, 4; Luk. 24, 2. — [6] Jan. 20, 5. 11; Luk. 24, 12. — [7] in [8] Mark. 16, 5. — [9] Mat. 28, 5. — [10] Mat. 28, 6. — [11] Mark. 16, 8; Mat. 28, 8. — [12] Mark. 16, 11. — [13] Luk. 24, 14. — [14] Jan. 21, 2. 3. — [15] Mark. 2, 14.

Naš odlomek je, kakor na prvi mah razvidiš, prosto sestavljen iz vseh štirih kanoničnih evangelijev in razširjen s prav fantastičnimi in neverjetnimi dodatki. Videti je, da je živel njegov pisec izven Palestine in dolgo časa po vnebohodu Kristusovem in dogodkih sploh, ter da so mu bili Judje (in sploh vse judovsko) zoperni in neznani. Njegovo znanje o kraju in času dotičnih dogodkov je zelo zmedeno. Iz početka sta Herod in Pilat skupaj, a kmalu mora Pilat poslati slà k Herodu, proseč ga za telo Kristusovo v imenu svojega prijatelja (!) Jožefa Arimatejskega in sicer prej ko je bil Kristus križan (v. 3—4.). Ob koncu odlomka pravi apokrif, da je šel vsak izmed dvanajsterih apostolov žalosten na svoj dom, a kmalu za tem piše, da so šli Peter, Andrej in Levi Alfejev k morju, kakor da bi bilo genezareško jezero blizu Jeruzalema! Vendar to zmoto bi lahko apokrifu odpustili, ako tolmačimo to mesto po Harnackovih mislih takó, da so šli ti trije apostoli Galilejci najprej na svoj dom v Galilejo in od tod k bližnjemu jezeru genezareškemu.

Tudi gledé na njegove časovne podatke nismo na čistem. Toliko je jasno, da je bil po našem apokrifu Kristus križan v petek (v. 5.), v grobu ležal v soboto in da je vstal ono noč, v kateri je napočila nedelja[1]; ali velika uganka sta nam v. 27. (»zaradi vsega tega pa smo se postili in vsedli tje togujoč in jokajoč noč in dan do sobote«) in v. 58. (»bil je zadnji dan opresnih kruhov in mnogi so odšli in se vrnili na svoj dom, ker je bil praznik končan«). Da bi apokrif štel zadnji dan velikonočnih praznikov po judovski šegi (14—21. nizan), in da bi se bili apostoli postili in plakali celi teden, si ne moremo misliti. Najbrž je krščanski pisatelj tega odlomka postavil anahronistično navade svojega časa v dobo Kristusovo, ko je velika noč končavalą z nedeljo in so se prvi kristijani postili v sredo, petek in soboto do večera v spomin Kristusovega trpljenja. V tem nas potrjuje tudi anahronizem »nedelja« (κυριακή) (v. 50.), ki se nahaja še le v skrivnem razodenju sv. Janeza I., 10. — torej še le za časa Domicijanovega. V naših kanoničnih evangelijih slove nedelja: μία τῶν σαββάτων — prvi dan v tednu. Tudi to kaže na poznejši čas, da se v apokrifu imenuje naš Zveličar vedno le »Gospod« in ne kakor v evangelijih »Jezus Kristus«.

[1] Jako umestna in pametna se nam zdi Harnackova razlaga: „Nach der wahrscheinlichsten, ja wohl einzig möglichen Erklärung dieser Stelle steht der 1. Tag der süssen Brode noch bevor, d. h. Jesus ist nach diesem Berichte am 14. Nisan gekreuzigt worden, wie auch das 4. Evangelium behauptet“. (Texte und Untersuchungen IX., 2, str. 36.)

V celem odlomku veje nek protijudovski duh. Pisatelj hoče vso krivdo strašnega bogomorstva odvaliti od Rimljana Pilata in zavaliti jo na Jude in Heroda (vv. 1—2), takisto, kakor delajo Pilatu podtaknjeni spisi (Acta Pilati, anaphora Pilati).

Vrh tega ljubi naš apokrif fantastične in čudežne stvari, ki se nam zde pravljice in le kvarijo pristno evangeljsko poročilo o Bogu—človeku. Kristus le molči na križu, kakor da ne bi nič trpel (v. 10.), o sedmero besed Kristusovih na križu ni tu ne duha ne sluha. Pač nam podaje jedno, a takó skvarjeno, da je ni spoznati. »Gospod pa je zakričal rekši: Moja moč, moja moč, zapustila si me« (v. 19.)[1]. Večina strokovnjakov meni, da izraža ta Kristusov klic gnostično naziranje o neki nebeški moči, ki se je bila spustila na Kristusa ob njegovem krstu a ga zapustila, ko je na križu trpel, ker ni mogla in ni smela trpeti. Tako so učili Cerint, Bazilid, Marcijon in Valentinijanci sploh. Tudi opazka (v. 19.) »ko je to izgovoril, bil je v nebo vzet (ἀνελήφθη)«, diši po gnosticizmu in doketizmu, učečem, da je Kristus le navidezno trpel, in da se je po njegovi smrti oni eón, ki se je bil ž njim pri krstu združil, zopet povrnil v nebo. Tudi na Simona maga, ki se je nazival »moč božja« (ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡ καλουμένη Μεγάλη A. A. 8, 10) smemo tu misliti[2].

K doketično-gnostičnim nazorom pripadajo tudi naslednje vrste Petrovega evangelija: kamen sam se premikajoč (v. 39.), hodeči križ (v. 39.), glas prihajajoč s križa (v. 42.), naposled čudni čudeži, ki se godijo pri vstajenju Kristusovem, ne da bi se čuvaji najmanje zbali. Celó Lods, ki zanika, da bi bile v našem apokrifu kake gnostične poteze, priznava, da so v v. 40. govorečem o gorostasnih merah treh prikaznij elksaijške snovi. (Gl. Philos. IX., 13).

Druge navskrižnosti med Petrovim in kanoničnimi evangeliji so te-le: Pri sv. Luku (23, 39 sqq.) kara desni razbojnik levega, v apokrifu pa kara taisti vojake, žrebajoče za Kristusova oblačila (v. 13.). Po sv. Janeza evangeliju niso Kristusu zlomili kostij, tu pa (v. 14.) nečejo vojaki zlomiti kostij opominjajočemu razbojniku, da bi dalj časa trpel. Kakor uči sv. Matej, se je stresla zemlja ob

[1] Καὶ ὁ κύριος ἀνεβόησε λέγων· Ἡ δύναμίς μου, ἡ δύναμίς μου, κατέλειψάς με.

[2] Mogoče pa je vendar, da v celem v. 19. apokrifovem ni nikake krivovere, in da je pisatelj zamenjavši ἠλι za ἠλι (hebrejsko „moja moč“) mislil pri tem na osebnega Boga. Saj prestavlja Aquila psalm 22, 2 (eli, eli lama . . .) ἰσχυρέ μου, ἰσχυρέ μου . . . in tolmači tudi Septuaginta hebrejski 'êl (Bog) z δύναμις = moč, močni, junak (Nehem. 5, 5, Gen. 31, 29, Deut. 28, 32). Primeri: Harnack op. c. p. 65. Predaleč pa sega barnabit J. B. Semeria, ko razlaga vsa ta mesta, dišeča po gnosticizmu, kot nedolžna in pravoverska. (Revue biblique, Paris, 1894, str. 537—539).

smrti Zveličarjevi, tu pa tedaj, ko se je njegovo truplo dotaknilo zemlje (v. 21.). Poleg rimskih vojakov (Mat. 28) bi po našem apokrifu čuvali grob tudi staroste in pismarji (v. 28.). Grob je bajé bil s sedmimi pečati zapečačen in ves narod ga je hodil gledat v soboto! (v. 33—34.)

Omenjeni Francoz A. Lods, ki je spisal o naši najdbi knjigo »L' Évangile et l' Apocalypse de Pierre publiés pour la première fois d' après les photographies du manuscrit de Gizeh, Paris-Leroux 1893«, misli, da bi se nekatere posebnosti Petrovega evangelija smele šteti za zgodovinske. Tako bi n. pr. smeli vsprejeti kot resnično, da je bil Jožef Arimatejski prijatelj ne samo Gospodov, ampak tudi Pilatov (ali ni to marveč indukcija apokrifnega pisatelja z ozirom na to, da je Jožef prosil Pilata telesa Kristusovega?); da so postavili rablji Kristusa na prestol rogaje se mu; da se je imenoval kraj, kjer je bil Kristus pokopan, »vrt Jožefov« (ali ni to morda kombinacija iz Mat. 27, 60 in Jan. 19, 41?); da so Judje iskali apostole, češ, da nameravajo ti zažgati jeruzalemski tempelj (kar nas zopet spominja na Mat. 26, 61 in Dej. apost. 6, 14); da se je vstali Zveličar prikazal najprej sv. Petru, kakor poroča sveti Pavel (I. Kor. XV., 5) — ali o kaki prikazni Kristusovi ni niti govora v našem apokrifu, le ugibamo, da je sledilo ob njegovem koncu isto Kristusovo prikazanje, katero čitamo pri sv. Jan. XXI.

Vendar ker nam kaže apokrifni pisač toliko svojo nevednost in zmedenost, in so poleg štirih naših evangelijev le njegova bujna domišljija, kakor tudi gnostični nazori in ne ustno zročilo njegovi viri, zato bi lahko bili osleparjeni, ako bi mu verovali. Jedini dve točki, kateri bi z mirno vestjo podpisali, sta opomnji, da so po našem apokrifu (v. 7.) postavili Jezusa na sodnijski stol Pilatov, govoreč: Pravično sôdi, kralj Izraelov! To bi bil res v srce segajoč prizor! To potrjuje tudi sv. Justin v I. Apologiji 35 pišoč: »Zakaj njega so tudi, kakor je dél prerok, norčevaje postavili na tron in rekli: Sodi nam!« Mimogredé bodi omenjeno, da mislijo nekateri zarad sličnosti navedenih dveh mest, da je sveti Justin imel pred seboj Petrov evangelij. Ali ti ne pomislijo, da je sv. Justin sestavil svoje mesto iz Izaija preroka (58, 2), ker dostavlja sam: »kakor je dél prerok«. Vsekako je čudno to tesno soglasje apokrifovega in Justinovega navedka. Sv. Janez pa piše v svojem evangeliju (19, 13), da je Pilat peljal Jezusa ven in se vsedel na tron na onem kraju, ki se imenuje Litostrotos. Glagol ἐκάθισεν, katerega rabi tu Janez evangelist, se sme tolmačiti tudi tranzitivno »posadil ga je«, »dal se mu je vsesti« (Kristusu); po tem takem dobimo tudi pri sv. Janeza mestu oni pomen, katerega nam podajata

Petrov evangelij in sv. Justin. Razloček bi bil seveda ta, da so po besedah prvih dveh piscev postavili Judje in rablji Kristusa na sodnji stol, po četrtem evangeliju pa Pilat.[1]

Druga novica, ki se zdi na prvi hip zelo važna, je ona opomnja Petrovega evangelija (v. 41—42.), da je Kristus po svoji smrti šel v predpekel »pridigat spečim«, t. j. mrtvim. In še bolj zanimivo ti bo zvedeti, da govori o tem izmed vseh pisateljev novega zakona samó sv. Peter v I. listu III. 19 pišoč: »v katerem je tudi v temnici bivajočim duhovom tje prišedši pridigal«. Ali tudi ta dobitek iz našega apokrifa ni Bog vé kako imeniten. Da bi bila navedena dva pisca odvisna drug od drugega, ni treba pritrditi Harnacku, saj sta lahko oba to dogmatično resnico zajela iz ustnega izročila, kakoršno nahajamo že v apostolski veri[2].

Da bi bil sv. Justin rabil Petrov evangelij, se ne da dokazati, dasi je to mogoče in verjetno. Gotovo pa se strinjata takoimenovana »Didaskalija (nauk) apostolov«, del apokrifne knjige Constitutiones Apostolorum in Petrov evangelij gledé sodnika, ki je Kristusa obsodil. Oba apokrifa pišeta, da si je Pilat roke umil in da je Herod ukazal Zveličarja križati. Tudi opazka laži-Petrova »postili smo se togujoč in plakajoč noč in dan do sobote« (v. 27.) se ujema z evangelijem Didaskalije, po kateri Kristus ni bil vjet v četrtek zvečer, ampak že v torek zvečer, ker so bajé Judje ono leto že ta dan praznovali veliko noč vsled nekega računskega pogreška (?). Po mislih Didaskalije bi bil Kristus od torka zvečer do petka vlačen od jedne ječe do druge, ločen od svojih učencev, ki so se ta dolgi čas »noč in dan postili«. Tako sodi L. Duchesne, združujoč oba apokrifa[3].

Prvi, ki omenja izrecno Petrov evangelij, je Serapijon, škof antijohijski, okoli l. 200. Kakor poroča Eusebij v svoji cerkveni zgodovini (H. E. VI., 12), je ta škof šel nadzorovat neko občino Rhossos, ki je pripadala njegovi škofiji. Pri tej priložnosti so ga nekateri občinarji prosili, da bi se smel nek po sv. Petru imenovan evangelij v cerkvi pri božji službi brati. Ker škof ni dvomil o pravovernosti svojih ovčic in najbrž ni imel časa prepričati se o

[1] Harnack, prof. Funk, Lods, Duchesne, Loisy navajajo štiri mesta iz Justinovih knjig, ki bi pričala, da je ta cerkveni očak res rabil Petrov evangelij, ali drugi n. pr. Lejay, J. Kunze zanikajo trdovratno vsako soglasje med obema, ker se sv. Justin sklicuje na Acta Pilati in na evangelij sv. Marka. Težko bi bil ta učeni mučenik smatral apokrifni evangelij za pristen.

[2] O hoji Boga v predpekel govori tudi apokrifni Jeremija (Izaija?), katerega navajata sv. Justin (Dialog. cum Tryph. 72) in sv. Irenej (adv. Haeres. III., 20, 4).

[3] Glej Revue biblique, 1894, str. 558.

vsebini te knjige, jo je dovolil čitati. Ali kmalu je zvedel, da so nastale vsled čitanja one knjige neke verske zmote in da so jo uvedli in rabili že prej krivoverski doketje. Zato si da prinesti knjigo ter jo prečita. Po njegovi sodbi obsega knjiga večinoma pravo vero Kristusovo, nekaj pa je dodanega, kakor se razvidi iz nekaterih mest, katere je škof v pismu do občine Rhossos navedel. Obiskal je občino v drugič ter jej prepovedal čitati Petrov apokrif. Serapijonova sodba se popolnoma vjema z vsebino novonajdenega Petrovega evangelija. Mimo tega govori ob koncu odlomka (v. 60.) sam sv. Peter v 1. osebi, tako da ni dvomiti, da smo našli res Petrov evangelij. Nekaj let pozneje ga je imel v rokah tudi slavni biblicist Origen[1] in je čital v njem, da so bili Jezusovi »bratje« sinovi Jožefovi iz njegovega prvega zakona. A iz sv. pisma se dá dokazati za gotovo, da so bili takoimenovani »bratje« Jezusovi sinovi Alfeja in Marije, sestre (svakinje?) Matere božje.

Theodoret[2] poroča, da je bil Petrov evangelij v rabi pri nazarejcih, judovsko-krščanski sekti.

Evsebij[3], Hijeronim[4] in »decretum Gelasii« ga štejejo med apokrife, katerim ni treba verovati.

Omeniti nam je še, da so rabili naš apokrif neki rokopisi in prestave sv. pisma n. z. in da nobeden ne vé, po katerem potu so došla dotična apokrifova mesta vanje. K evangeliju sv. Luke 23, 48 ima sirska prestava, katero je našel Anglež Cureton med papirji nitrijskih samostanov in izdal l. 1858. in katere grški tekst je sestavil Baethgen, ta-le dostavek: »In vsa ljudstva navzoča pri tem prizoru, videča, kar se je dogodilo, so se bila ob prsa in vračala govoreč: »Gorjé nam! Kaj se je dogodilo? Gorjé nam zarad naših grehov!« Slično dostavlja Lukinemu mestu kodeks stare Itale, g[1]. Sangermanensis: »dicentes: Vae nobis, quae facta sunt hodie propter peccata nostra; appropinquavit enim desolatio Hierusalem«.

Te besede so gotovo zajete iz Petrovega evangelija v. 25., ki slôve: »Tedaj so Judje in staroste in duhovniki, spoznavši, koliko hudega so si storili, počeli jokati in govoriti: »Gorjé ńašim grehom! Približala se je sodba in konec Jeruzalema«.

[1] Origen. Comment. in Matth. X., 17.

[2] Theodoret., Haer. Fab. II., 2.

[3] Eusebius, Hist. Eccl. III., 3, 2.

[4] Hieronym., De vir. illustr. c. 1. (sub voce Simon Petrus) piše naslanjajoč se na Evsebija: Composuit et alium de Evangelio, quod sub nomine Petri fertur, librum ad Rhosensem Ciliciae ecclesiam, quae in haeresin eius lectione diverterat.

Tudi Efremov komentar k Dijatesaronu p. 296 (Mösinger) spominja zelo na besede našega apokrifa: »Tunc per istas tenebras eis lucidum fiebat, excidium urbis suae advenisse; venerunt, ait, iudicia dirutionis Hierosolymorum«.

Po tem takem je že v prastarih krščanskih časih živelo prepričanje, da je bilo razdejanje Jeruzalema božja kazen za grozni bogomor.

Ako se ozremo po ožetem polju Petrovega evangelija, je žetev pač medla. Tu in tam kako zrno, a vse drugo le plevel in lulika. In to ni čuda. Zakaj apokrifni pisač je prav svojevoljno zajemal iz štirih kanoničnih evangelijev, morda tudi iz Pilatovih aktov, v Siriji razširjenih, in iz svoje bujne ali pa narodove domišljije. Vrh tega je dodaval, širil in pretvarjal evangeljsko snov v svoje krivoverske namene, ne pazeč na to, da si večkrat prav najivno nasprotuje. Ker je doketska krivovera, po kateri diši Petrov apokrif, bila razširjena po Mali Aziji, posebno po Siriji in ker na to deželo kažejo gori navedeni viri kot domovino naše knjige, zato je najbrž nastala ta v Siriji okoli srede II. stoletja.

Apokrif je gledé svoje vsebine in oblike nekako v sredi med kanoničnimi evangeliji in apokrifi najslabše vrste, obsegajočimi le legende in pravljice. Ako povzamemo vso razpravo o njem, ne zasluži one veljave, katero so mu iz početka prilastovali strokovnjaki. Sam A. Harnack mora priznati: Weit entfernt, dass der neue Evangelienfund die literar-historischen und historischen Probleme, welche die vier kanonischen Evangelien bieten, lösen helfe, compliciert er sie nur. (Texte und Untersuchungen IX., 2 st. 36.)

Ne samo gledé na postanek in zbirko naših pristnih evangelijev nas Petrov apokrif ničesar ne pouči, tudi glede zgodovine dogem in krivover ne zvemo iz njega ničesar novega, še manj pa o zgodovinski podobi našega Zveličarja.

Dobitek naših raziskav je le negativen.

Kakó lepo se dviguje častita podoba božjega Zveličarja iz opisov naših štirih evangelijev in kakó je pokvarjena v Petrovem apokrifu in sploh v sličnih zakotnih spisih! Iz kanoničnih svetih knjig veje božji dih, resnica in priprosta lepota, iz apokrifov pa človeška modrost in neumnost, umetnost in skaza v bombastični in vsiljivi obliki, ki hoče prikrivati svojo nagoto in uboštvo, zdivjana fantazija in tendencijozno skvarjenje dogodkov. Zares, tak Kristus, brez prave človeške in božje narave, brez mesa in krvi, človek le na videz, čarodejec in krotilec hudičev, ki rabi svojo vsemogočnost za neslane in Boga nevredne čudeže, tak Kristus, kakoršnega nam slikajo nerodni in premeteni apokrifi, ni mogel nikdar koga stalno

navdušiti, še manj pa svet preobraziti. Zato popolnoma pritegnemo vernemu protestantu dr. C. Ullmannu, ki se je svoje dni pogumno boril z bogotajcem Frid. Straussom in tedaj izdal še dandanes veljavno razpravo o apokrifih, obsodivši jih tako-le: Der Christus, den uns die Apokryphen geben, konnte keinen Schülerkreis gewinnen und auf Leben und Tod festhalten; er konnte keine Kirche stiften; entkleidet von allem wahrhaft Menschlichen, ist er nur eine Fratze des Göttlichen ohne inneren Gehalt, ohne wahre Kraft und Hoheit. Zwischen diesem Christus und demjenigen, den uns die kanonischen Schriften schildern, ist keine Ausgleichung möglich; man kann nur den einen anerkennen, den anderen verwerfen. Es ist aber klar, dass nur vermöge der lebendigen Einwirkung des kanonischen Christus ein Christenthum möglich war und möglich ist, bei der Annahme des apokryphischen aber nicht. Wäre auch nur ein einziges unserer kanonischen Evangelien da, so könnte sich daraus der christliche Glaube einer Gemeinde, ja der ganzen Kirche frisch herausbilden, durch ein apokryphisches Evangelium oder durch alle zusammen, könnte dies nimmermehr bewirkt werden.

(Konec pride.) *Dr. Fr. Sedej.*

V znamenju sv. križa.

(Dalje.)

4. O prvem človeku.

Sveto pismo govori o prvem človeku po gostem in nas uči, da je bil Adam prvi (Sap. 10, 1) in jedini (ibidem, Gen. 2, 5) mož (Gen. 1, 27; Matth. 19, 4, I. Cor. 11, 8. 9), vstvarjen od Boga (Gen. 1, 26) iz ila po telesu (Gen. 2, 7; Eccli. 17, 1) in iz ničesa po duši (Gen. 2, 7), po božji podobi (Gen. 1, 26; Sap. 2, 23; Eccli. 17, 1; Col. 3, 10) ter da je oče človeškega rodú (Sap. 10, 1; Gen. 1, 26; Act. ap. 17, 26; Rom. 5, 12), Eva pa je prva in jedina žena (Gen. 1, 27; 2, 18), vstvarjena od Boga (Gen. 1, 27; Matth. 19, 5), po telesu iz rebra Adamovega (Gen. 2, 21; Eccli. 17, 5) in po duši iz ničesa (Gen. 1, 27; I. Cor. 11, 8), po božji podobi (Gen. 1, 27; Jac. 3, 9), v pomoč možu (Gen. 2, 18; Eccli. 17, 5; I. Cor. 11, 9) in za mater človeškega rodú (Gen. 2, 30), oba sta torej roditelja človeškega rodú (Gen. 1, 26; Tob. 8, 6: ἐκ τούτων ἐγεννήθη τὸ ἀνθρώπων σπέρμα).

Tako uči sv. pismo in isto nam potrjuje izročilo (sv. očetje, sv. cerkev v zborih, činih, obredih). Temu pa tudi ne ugovarja naravna veda (Buffon, Linné, Humboldt) in le po krivem to zani-

kuje materijalizem (Lamarck, Darwin, Haeckel) in polygenizem (Julijan, Giordano Bruno, Izak de la Peyrére) ali napačno razlaga skepticizem (Edv. Mivart, d' Envieu, A. Rosmini).

Ne bode pa treba, da te verske resnice razlagam še posebej in je še širje dokazujem, saj se ravno naše dni ne prezré nobena do cela v dogmatičnih knjigah[1]. In teh izide, hvala Bogu, skoraj vsako leto po več in niso samo le kompilacije, ampak v njih se prinaša poleg stare tvarine tudi novih dokazov ali vsaj novih razjasnil starih resnic in dokazov za-nje[2].

Zgorej sem dokazal, da ima človek od Boga nadnaravni namen, človek v obče; samo po sebi pa se torej umeje, da je bilo tako tudi pri prvem človeku, Adamu[3], saj je ta resnica predpostava za ono — za nadnaravno povzdignjenje človeškega rodú. Nič bi je torej ne bilo treba še posebej razkazovati, toda neka vrsta krivih ver se vrti prav okoli te resnice in tudi nauk sv. cerkve o našem odrešenju visi, če smem tako reči, nekam v zraku, dokler se ona resnica ne dokaže; zlasti pa to, kar se tiče bistva, potrebe in splošnosti odrešenja, dobiva še le v tej resnici svoja trdna tla. Zato trdimo: Posvečujoča milost božja kaže v prvem človeku njegov nadnaravni namen.

V trditvi imamo dva dela in sicer *a)* da je prvi človek prejel od Boga posvečujočo milost božjo, in *b)* da ga je Bog ž njo odločil za nadnaravni namen. Nasproti temu pa trdi Pelagij in tovariša Celestij in Julijan ekbatanski, da Adam sploh ni prejel od Boga ne posvečujoče milosti, ne drugih darov božjih, razven teh, ki ležé že v človeški naravi. Po takem bi bil Adam v svojem prvem stanju, kakor brez milosti božje, tako tudi brez greha, brez telesne neumrljivosti, pa zato tudi s trpljivostjo, s slabostjo uma in volje, samo nagnjenja na hudo bi še tedaj ne bil imel; in v tem smislu bi bila njegova narava cela — natura integra[4]. — Slični so nazori o tem tudi pri socinijancih, naravovercih (naturalistih) in umovercih (racijonalistih). Ne sicer v besedah, pač pa v bistvu uči isto polumoverstvo o prvem človeku, saj pravičnost njegova, kakor jo opisuje n. pr. Jurij Hermes, ni druga, kakor naravna[5]. — Drugače

[1] Dr. P. Einig, Institutiones theologiae dogmaticae, tractatus de Deo creante, de Deo consummante. Treveris, ex officina ad S. Paulinum 1898.

[2] Dr. Ph. Huppert, Lehrbuch der katholischen Dogmatik von Dr. J. B. Heinrich. 1. B. Mainz. Verlag von Franz Kirchheim. 1898.

[3] G. B. Teppe S. I. nav. delo, prop. 64 n. 750.

[4] Dr. Philipp Huppert nav. delo § 84.

[5] G. Hermes, Christkatholische Dogmatik, 3. Band, Achterfeldt, Münster 1834. §§ 201 do 210.

je sodil Martin Luter o milosti božji v prvem človeku: ona, kakor ostali dari božji, bili bi bistveni deli človeške narave; Bay v tem ni tako daleč segel, vendar pa je trdil, da Bog človeka brez svoje milosti ni mogel vstvariti, češ, da bi človek brez nje ne mogel svojega, t. j. naravnega namena doseči[1].

Da se pa vrnemo od krivih naukov k resnici, pravim:

1. Prvi človek je prejel od Boga posvečujočo milost božjo.

Stavek nam pové versko resnico v tem, ko trdi dejstvo; ni pa še sv. cerkev opredelila časa, to je, je-li Bog Adamu posvečujočo milost vlil v hipu, ko ga je vstvaril, kar trdi sv. Tomaž[2], ali pa še le po kakem činu, ki ga je človek s pomočjo dejavne milosti božje storil[3]; o tem se je sicer govorilo pri tridentinskem zboru[4], toda na ljubo skotistom se gledé na to ni sklenilo ničesar, ampak se je vprašanje pustilo še prosto. Od onega časa pa prevladuje prvo mnenje in se strinja sploh bolj z ostalim naukom, kakor nam ga podaje sv. cerkev o prvem človeku[5]. V tridentinskem zboru se namreč bere (sess. 5, can. 1) tako-le: »Ko bi kdo ne verjel, da prvi človek Adam, kadar je zapoved božjo v raju prestopil, ni izgubil brž svetosti in pravičnosti, v kateri je bil postavljen, in da ni zapadel po razžalitvi le-te pregrehe jezi in nevolji božji in torej smrti, katero mu je prej zažugal Bog in s smrtjo ujetje pod oblastjo njega, ki je imel potlej kraljestvo smrti t. j. hudiča, ter da se je ves Adam po oni razžalitvi pregrehe, na telesu in na duši spremenil na slabše: bodi izobčen«[6]. Iz teh besed se razvidi verska resnica, da je Bog postavil Adama »v svetosti in pravičnosti«, t. j. posvečujoči milosti božji, ne pa že tudi, da se je bilo to zgodilo že v hipu vstvaritve. Dokazov za to versko resnico nam daje obilo:

a) sv. pismo α) stare zaveze. Ako ne več, neko znamenje za posvečujo milost božjo se nahaja že v besedah, s katerimi je Bog, kakor Mojzes (Gen. 1, 26) poroča, človeka vstvaril: Naredimo človeka po podobi in sličnosti svoji... Besedi imago, εἰκών, in similitudo, ὁμοίωσις, kakor tudi hebrejski zelem in demuth nista v svojem pomenu različni, pomenita torej lahko isto, sta nekako hendiadys: slična podoba, kakor se bere drugje n. pr. Sap. 2, 23: Bog je vstvaril človeka nevkončljivega in »po podobi

[1] Dr. J. Katschthaler, nav. delo, tom. 1. p. II. c. 3. a. 2 ad β.
[2] S. th. 1, q. 95, a 1.
[3] S. Bonaventura Sent. 2, dist. 29, art. 2, q. 2.
[4] Pallavicini, Historia concilii tridentini lib. 7, cap. 9, num. 1.
[5] Christianus Pesch S. I. nav. delo, zvez. 3, odd. 4, stav. 20.
[6] Denzinger-Stahl, nav. delo, št. 670.

sličnosti svoje« ga je naredil. Sv. Pavel pa govori (Rom. 1, 23) o »sličnosti podobe«. Izraz »po podobi in sličnosti« torej sam na sebi ne govori za to, da je po svoji naravi človek podoba božja, po milosti božji pa slika, sličnost božja. Vendar čemu dve besedi v kratkem stavku za isto lastnost človekovo? Sv. očetje[1] zato radi razlagajo podobo za naravno, sličnost pa za nadnaravno lastnost človeka, vsled katere je Bogu, presv. Trojici podoben. Prva, podoba je v duši in nekoliko še celo v telesu, druga, sličnost, pa samo v duši, v milosti božji[2]. — Odločnejše pa se izraža o posvečujoči milosti božji v prvem človeku pridigar (Eccle. 7, 30): Samó to sem našel, da je Bog vstvaril človeka ravnega in se je sam zapletel v brezkončna vprašanja. Raven, rectus, εὐθύς, jašar je bil tedaj človek, kadar ga je Bog vstvaril, raven pa ne toliko po svojem telesu, kakor so »ravne noge« (Iz. 1, 7), ampak po duši, kakor se »blagoslavlja rod pravičnih« (rectorum, ješarim, ravnih Ps. 111, 2), ali pa je Bog »raven in pravičen« (Deut. 32, 4). Da to, namreč svetost in torej posvečujočo milost božjo, tu beseda raven, jašar pomenja, terja tudi nasprotje: »in se je sam zapletel v brezkončna vprašanja«, haššebonoth, zvijače, torej grehe[3].

β) Nove zaveze. Kristus, kakor sam pravi (Matth. 20, 28), ni prišel, da bi mu služili, ampak da bi služil in dal svoje življenje (v) odkup za mnoge, λύτρον ἀντὶ πολλῶν. Komu naj bi jih odkupil? Apostol odgovarja (Col. 1, 13): da nas je rešil iz oblasti teme in prestavil v kraljestvo Sina ljubezni svoje. Kar je Kristus odpravil, to je Adam napravil; kar je Kristus povrnil, to je Adam zapravil. Adam nas je postavil v oblast teme, v kraljestvo ljubezni božje nas je prestavil Kristus, torej je bil Adam v luči, v ljubezni božji t. j. v milosti božji. — Sveti Pavel opominja Efežane (Ephes. 4, 23): Ponovite se po duhu svojega srca in oblecite novega človeka, vstvarjenega po Bogu v pravičnosti in svetosti resnice. Novi človek je bil torej vstvarjen (κτισθείς) v pravičnosti in svetosti t. j. v milosti božji. Enako ali vsaj ne veliko drugače uči isti apostol, ko piše (Col. 3, 9s): Ne lagájte med seboj, slecite starega človeka ž njegovimi dejanji. In oblecite novega — tega, ki se obnavlja v spoznanje po podobi njega, kateri ga je vstvaril.

[1] Glej G. B. Teppe S. I. nav. del. štev. 751.

[2] Sicer pa glej Jos. Corluy S. J. Spicilegium dogmaticum-biblicum, tom. I. Gandavi 1894, str. 205 nasl.

[3] Beri Jos. Kleutgen, Theologie der Yorzeit, zv. 2, str. 508.

Novi človek je torej nasproti staremu, in postane še le tak, kadar se obnovi in sicer po podobi svojega Stvarnika. Ta podoba pa zato ni naravna, ker táko ima človek tudi v grehu, ampak je nadnaravna. Prvi, v resnici nov človek je po takem imel nadnaravno podobo — milost božjo[1].

b) Sv. očetov je veliko število, ki razlagajo besedi: »po podobi in sličnosti« (Gen. 1, 26) tako, da prva pomeni naravne, druga pa nadnaravne lastnosti, vsled katerih je človek po podobi božji. »Vrnimo se, piše sv. Bazilij[2], k milosti v začetku nam podeljeni, iz nje pa smo padli po grehu . . . tako dobimo življenja božjega sličnost, ὁμοίωσιν, in ostanemo vedno v večni oni sreči«. — Sv. Maksim[3] pravi: »Po podobi božji, κατ' εἰκόνα, je sicer vsaka umna narava, po sličnosti, καθ' ὁμοίωσιν, pa samo dobri in modri, ono po naravi, to pa po milosti«. In enako še več drugih[4]. — Sv. Gregorij niški[5] opominja: »Vrnimo se torej vsi k oni milosti, s katero je Bog v začetku stvarij Adama vstvaril in okrasil«. Sv. Avguštin[6] pa trdi, da »Bog celo Adama ni maral brez milosti, da-si ga je pustil v prosti volji«[7].

c) Določbe sv. cerkve. Drugi zbor aravsikanski[8] določuje: »Človeška narava, ko bi ostala tudi v oni celini, v kateri je bila vstvarjena, na noben način bi sebe sama ne vzdržala, ako bi je Stvarnik ne podpiral. Ker bi torej brez milosti božje ne mogla sreče si zavarovati, katero je prejela, kako bi mogla brez milosti božje si pridobiti, kar je izgubila?« Človek je torej imel milost božjo, kadar ga je Bog vstvaril. Isto uči tudi sv. cerkev s tem, da je zavrgla nauke Bajeve n. pr. trditev 21[9]: »Človeške narave povišanje in povzdignjenje do vdeležitve božje narave je bila dolžna celini prvega stanja in se torej naj imenuje naravna, ne pa nadnaravna«. Po takem priznava tudi Baj, da je človeška narava bila deležna božje narave, torej v milosti božji.

d) Sv. Tomaž[10] se pa opira na besedo sv. pisma (Eccle. 7, 30) ter našo trditev izvaja tako-le: Bila je ravnost (pravičnost) po tem,

[1] Dr. W. Reischl, Die hl. Schrift des neuen Testamentes Zweite Auflage, pag. 902. Regensburg 1870, Jos. Manz'sche Verlagsbuchhandlung.

[2] Sermo asceticus, num. 1.

[3] De carit. cent. 3, num. 25.

[4] Jos. Suarez, De operibus sex dierum lib. 3, cap. 17, num. 3.

[5] De opificio hominis cap. 30.

[6] De correptione et gratia cap. 11.

[7] Glej P. Gottfried a Graun, theol. dogm. spec. t. I. p. 2. art. 2. Institutiones prop. 2.

[8] Can. 19. Denzinger-Stahl, nov. del. num. 162.

[9] Denzinger-Stahl, nav. del. num. 901.

[10] Sum. Theol. 1, q. 95, art. 1.

da je um se podvrgel Bogu, umu pa nižje sile in duši telo. Prvo podvrženje pa je bilo vzrok drugega in tretjega; dokler je namreč ostal um podvržen Bogu, so nižje sile bile njemu podvržene, kakor pravi sv. Avguštin[1]: jasno pa je, da ono podvrženje telesa pod dušo, in nižjih sil pod um ni bilo naravno, sicer bi bilo po grehu ostalo, ker so tudi v hudičih naravni darovi po grehu ostali, kakor uči Dionizij[2]. Zatorej je jasno, da tudi ono prvo podvrženje, v katerem je um se podvrgel Bogu, ni bilo samo po naravi, ampak po nadnaravnem daru milosti; saj ni mogoče, da je učinek višji, kakor vzrok.

2. Bog je s posvečujočo milostjo prvega človeka odločil za nadnaravni namen.

Namen terja sredstva, nadnaravni namen torej nadnaravna sredstva, in narobe nadnaravnim sredstvom je predpostava nadnaravni namen. Ako je torej Bog prvemu človeku podelil nadnaravna sredstva, odločil ga je s tem že tudi za nadnaravni namen. Da je posvečujoča milost božja dar in sicer nadnaravni dar božji, torej nadnaravno sredstvo človeku sploh in zato tudi prvemu človeku, to je verska resnica ter se uvidi iz trditev, od rimske stolice zavrženih, Bajeve 21[3]: »Človeške narave povišanje in povzdignjenje do vdeležitve božje narave je bila dolžna celini prvega stanja in se zato naj imenuje naravna in ne nadnaravna«. Tudi pred grehom torej prvi človek ni bil imel kake pravice do vdeležitve božje narave t. j. do posvečujoče milosti božje in je ona torej bila nadnaravni dar božji. Iz Quesnellove 35[4]: »Milost Adamova je bila posledica vstvaritve in je bila dolžna naravi zdravi in celinski.« Milost božja torej ni bila posledica vstvaritve, ampak dar Stvarnika, izgola milost. Dokazuje pa se ta resnica

a) Iz sv. pisma. Kakor se v psalmu (81, 6) bere, je človek, ki je v milosti božji, nekam »bog«, »sin božji«: Jaz pravim: Bogovi ste in najvišjega sinovi vi vsi. Po nauku svetega Petra (2. ep. 1, 4) se to razumeje tako, da človek postane deležnik božje narave; sv. Janez trdi (1. ep. 3, 9), da ostane seme njegovo (božje) v njem; in sv. Pavel (1. Cor. 6, 20) pravi, da nosi sv. Duha v svojem telesu[5].

[1] De remissione peccatorum lib. 1, cap. 6.
[2] De div. nom. pars 4, lect. 19.
[3] Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 901.
[4] Istotam štev. 1250.
[5] Primeri S. Bonaventura (Sent. 2, dist. 29, art. 1, qu. 1. (ed. Quaracchi 2, pag. 696).

b) Iz sv. očetov. Sv. Ciril aleks. uči[1]: »Vstvarjena in sužnja narava zove se na nadnaravne reči s samim migljajem in z voljo Očeta« in njemu je potlej τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀξίωμα, nadnaravna čast, »da smo po božji dobrotljivosti posinovljeni«. Jasno izraža resnico tudi sv. Avguštin, ko pravi[2] z ozirom na besede v psalmu (81, 2), da »je to, če postane človek sin božji, po milosti, katera posinavlja, ne pa po naravi, katera poraja«.

c) Iz določbe sv. cerkve. Sv. oče Pij V. je zavrgel v buli »Iz vseh težav«, »Ex omnibus afflictionibus«, z dne 1. vinotoka 1567 to-le trditev Mihaela Bay 23[3]: »Neumna je njih menitev, ki pravijo, da je človek skraja bil po nekem daru, nadnaravnem in nezasluženem, nad stanje svoje narave povzdignjen, da je v veri, upanju in ljubezni Boga nadnaravno častil«. Adam je torej bil čez stanje svoje narave prejel nadnaravni in nezasluženi dar od Boga t. j. posvečujočo milost božjo, vsled katere je Boga častil po svoji veri, upanju in ljubezni nadnaravno[4]. Tudi te so nadnaravne.

d) Naravski um sicer ne more dokazati, da je posvečujoča milost božja nadnaravni dar, ker sploh o njej sam iz sebe ne umeje ničesar, prav zato ne, ker je nadnaravna. A bogoslovski um sklepa iz njenih učinkov, katere jej pripisuje sv. pismo (a) in sv. očetje (b), po vsej pravici, da njih uzrok presega moči vse narave in je torej milost božja, kakor pravi sv. Tomaž[5], »posebna ljubezen, po kateri vleče (Bog) umno stvar nad stanje narave do udeležitve dobrine božje in po tej ljubezni se pravi, da (Bog) ljubi koga enostavno (simpliciter), ker po tej ljubezni hoče Bog enostavno stvari večno dobrino, kar je sam; tako torej po tem, da se reče: človek ima milost božjo, pomeni v človeku nekaj nadnaravnega, kar prihaja od Boga«.

Ako pa je Adam po takem imel posvečujočo milost božjo, imel je v njej od Boga nadnaravno sredstvo in torej nadnaravni namen. Ali kar je Adam, prvi človek, prejel od Boga, to je prejel ves človeški rod, saj je bil le-ta jedino v Adamu. Kakor so bili naravni dari, kar jih dohaja človeškemu rodu, skraja samo v Adamu, tako tudi nadnaravni, in če je imel še drugih, tudi ti bi bili prešli od Adama na njegove potomce.

Tako nas uči vsaj sv. vera in je to predpostava za ves nauk sv. vere o izvirnem grehu in odrešenju. Dokazi za to resnico pa

[1] Hom. in Ioan. 1, 9, pag. 90, M.
[2] Hom. in psal. 49, num. 2.
[3] Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 903.
[4] Primeri trditev zbora pistoj. 16. Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 1379.
[5] S. th. 1, 2. q. 110. art. 1.

so blizu tisti, kakor pri njem, zato pa jih pustimo bolje za čas, ko bomo govorili o izvirnem grehu. Tukaj podam le besede sv. cerkve v tridentinskem zboru (sess. 5, can. 2)[1]: »Ako kdo pravi, da je Adamova pregreha samo njemu, in ne njegovemu zarodu škodovala, in da je od Boga prejeto svetost in pravičnost, katero je zapravil, samo sebi in ne tudi nam zapravil; ali da je on po grehu nepokorščine smrt in kazni trupla samó prenesel v človeški rod, ne pa tudi greh, ki je smrt duše, bodi izobčen, ker ugovarja apostolu, ki trdi: »Po enem človeku je prišel greh v svet in po grehu smrt, in tako je v vse ljudi (po enem človeku) smrt prešla, v katerem so vsi grešili.« Po takem Adam ni zapravil po svojem grehu svetosti in pravičnosti t. j. milosti božje samó sebi, ampak tudi nam, vsemu rodu človeškemu. Tega pa bi ne bil, ko bi je ne bil prejel od Boga ne samo za-se, ampak tudi za ves človeški rod. (Dalje prihodnjič.) *Dr. I. Mlakar.*

Katero oblast ima cerkev in katero država v zakonskih stvareh?

(Dalje.)

c) Kar nam dokazujeta narava zakramenta sv. zakona in zgodovina, to nas učijo tudi slovesne cerkvene določbe.

Ko so novotarji 16. stoletja odrekali cerkvi vsako oblast do zakona in jo prilastovali svetnim vladarjem, je sv. cerkev na tridentinskem zboru (1545—1563) slovesno določila: 1. da ima cerkev oblast, staviti zakonske zadržke. »Si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit«[2]; 2. da ji pristoja, zakonska zadržka krvnega sorodstva in svaštva raztegniti tudi na kolena, ki se ne nahajajo v 3. Mojzesovih bukvah. »Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levitico (18, 6 sq.) exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum et dirimere contractum; nec posse ecclesiam in nonnulis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant, anathema sit«[3]; in 3. da sploh zakonske stvari spadajo v njeno področje. »Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit«[4].

[1] Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 671.
[2] Concil. Trid. sess. 24. can. 4.
[3] Concil. Trid. sess. 24. can. 3.
[4] Concil. Trid. sess. 24. can. 12.

Janez de Launoi († 1678) sicer trdi, da beseda cerkev v teh določbah ne pomenja svetovlade (hijerarhije), nego celokupnost vernikov, med katere v prvi vrsti spadajo vladarji, ki imajo torej jedini to oblast. Ali vsakdo lahko uvidi, da je ta trditev nespametna; Aichner jo imenuje smešno[1].

Ovržemo pa jo tako-le. Beseda cerkev res včasih pomenja, vse verne kristijane ali njih en del, vendar Launoi sam ne more tajiti, da večkrat zaznamuje tudi tiste, quos »duces in ecclesia, custodes et speculatores summus Pater familias instituit«, kakor pravi Gerson († 1429), slavni kancelar pariškega vseučilišča[2], posebno tedaj, kadar se cerkvi prilastuje varstvo cerkvenega izročila, razsodništvo v prepornih vprašanjih in v obče oblast, razlagati sveto pismo, učiti, zapovedovati in vladati. V navedenih tridentinskih kanonih pa gre ravno za to oblast. Določa se namreč, da more cerkev dispensare, posse constituere impedimenta, neque in iis constituendis errasse. Po vsej pravici torej sklepamo, da v teh cerkvenih določbah cerkev zaznamuje tiste, katere je sv. Duh postavil, da vladajo cerkev božjo.

V razloženem pomenu rabi besedo cerkev tudi tridentinski zbor večkrat[3]. Ali naj torej dvomimo, da jo v istem pomenu moramo razumevati i v imenovanih kanonih, v katerih se obsojajo Lutrove zmote, in kjer gre za oblast v duhovnih stvareh in za zakrament[5]?

Benedikt XIV. (1740—1758) govoreč o postavi Teodorija II. (408—450), po kateri se prepovedujejo kristijanom zakoni z židi,[4] naravnost izjavlja, da se po njej ni uvedel razdiraven zakonski zadržek različnosti vere med krščenim in nekrščenim. Zakaj? »Quod haec lex utpote a laico principe condita nullam habere vim in matrimoniis debet«. Mora se torej preiskovati, »num iure canonico tale impedimentum decretum fuerit, aut communi ecclesiae catholicae consuetudine stabilitum«[6].

Odločno in določno brani papež Pij VI. (1775—1799) sodno in zakonodajno oblast cerkve gledé zakona in obsoja nasprotne zmote. V pismu ad episcopum Matulensem z dne 16. sept. 1788 piše: »Dogma fidei est, ut matrimonium, quod ante adventum Christi nihil erat nisi indissolubilis quidam contractus, illud post

[1] Op. cit. str. 540.

[2] Serm. in Dom. 19. post Pentec. consid III. tom. III. col. 1300.

[3] Conc. Trid. sess. 13. can. 9; sess. 14. can. 15; sess. 21. can. 2; sess. 22. can. 5 in 7; sess. 24. can. 7, 8 in 9.

[4] Perrone, op. cit. str. 294 in 295. — Feije, op. cit. str. 5.

[5] c. 6. Cod. I. 9.

[6] Constitutio „Singulari nobis“ z dne 9. febr. 1749 § 7. — Feije, op. cit. str. 18.

Cristi adventum evaserit unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum ... Hinc fit, ut ad solam ecclesiam, cui tota de sacramentis est cura concredita, ius omne ac potestas pertineat suam adsignandi formam huic contractui, ad sublimiorem sacramenti dignitatem evecto, ac proinde de matrimoniorum validitate aut invaliditate iudicium ferre ... ita ut quoties principes saeculi leges condiderunt, quae has causas spectarent, hoc ipsum praestiterint uti meri executores et defensores legum ecclesiasticarum, sacras per omnia sequentes regulas, declarando nolle se suis sanctionibus complecti ac comprehendere id, quod respicit — rationem sacramenti seu substantiam contractus, qui materia sacramenti proxima est, seu effectus ecclesiasticos«[1].

V konstituciji »Auctorem fidei« z dne 31. avgusta 1794 pa je zavrgel isti papež Pij VI. krive trditve šolijskega zbora v Pistoji (1786) o zakonu, in sicer: 1. Da je zaroka samo državljanski čin, podvržen svetnim postavam. »LVIII. Propositio, quae statuit sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum praescriptis omnino subiacere — quasi actus disponens ad sacramentum non subiaceat sub hac ratione iuri ecclesiae: Falsa, iuris ecclesiae quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes laesiva, disciplinae ab ecclesia constitutae derogans«[2].

2. Da ima država prvotno oblast, staviti razdiravne zakonske zadržke. LIX. Doctrina synodi, asserens: Ad supremam civilem potestatem dumtaxat originarie spectare contractui matrimonii opponere impedimenta eius generis, quae ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia, quod ius originarium praeterea dicitur cum iure dispensandi essentialiter connexum, subiungens: supposito assensu vel conniventia principum potuisse ecclesiam iuste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii — quasi ecclesia non semper potuerit ac possit in christianorum matrimoniis iure proprio impedimenta constituere, quae matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdem dispensare: Canonum 3. 4. 9. 12. sess. 24. Concil. Trident. eversiva, haeretica[3].

[1] Feije, op. cit. str. 6 in 21.

[2] Canones et decreta Concilii Tridentini. Ratisbonae typis et sumptibus Georgii Josephi Manz. 1869 str. 315. Denzinger-Stahl, Enchiridion symbolorum et definitionum. Wirceburgi, 1895 str. 327.

[3] Ibid.

3. Da sme država preklicati zakonske zadržke. LX. Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem, atque illud, quod dicitur publicae honestatis, quorum origo reperitur in collectione Iustiniani, tum, ut restringat impedimentum affinitatis et cognationis ex quacunque licita aut illicita coniunctione provenientis ad quartum gradum iuxta civilem computatiònem per lineam lateralem et obliquam ita tamen, ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae — quatenus civili potestati ius attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata; item qua parte supponit ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse iure suo dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis: Libertatis ac potestatis ecclesiae subversiva, Tridentino contraria, ex haereticali supra damnato principio profecta«[1].

Pristojno oblast cerkve do zakona trdijo tudi papeži: Pij VIII.[2], Gregorij XVI.[3], zlasti pa Pij IX. in Leon XIII.

Pij IX. ni samo večkrat spominjal svetne vladarje, kaj uči sv. cerkev o zakonu med kristijani, in kdo ima oblast v zakonskih stvareh[4], ampak je v silabu zavrgel in znovič obsodil nasprotne zmote, n. pr. »Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt« (68). »Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat« (69). »Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici, vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt« (70). »Tridentini forma sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat, et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere« (71). »Bonifacius VIII. votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit« (72). »Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent« (74).

Leon XIII. pa nam kaže v okrožnici »Arcanum Divinae sapientiae« nasproti naturalistom in materijalistom naše dobe, kako vzvišen in svet je zakon po volji božji in milosti, katero mu je

[1] Ibid. str. 315 in 316.

[2] V okrožnici „Traditi humilitati“ z dne 24. maja 1829. — Feije, op. cit. str. 29 sq.

[3] V okrožnici „Mirari vos“ z dne 15. avg. 1832. — Feije, op. cit. str. 30.

[4] V pismu sardinskemu kralju z dne 19. sept. 1852. — Feije, op. cit. str. 34 sq. — Allocutio z dne 27. sept. 1852. — Feije, op. cit. str. 36.

podelil Kristus s tem, da ga je povzdignil med zakramente. Oblast do zakona označuje z besedami: »Absonum est plane, potestatis eius vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam«. Naposled opominja škofe: »Praecipuas curas in id insumite, ut populi abundent praeceptis sapientiae christianae, semperque memoria teneant, matrimonium non voluntate hominum, sed auctoritate nutuque Dei fuisse initio constitutum, et hac lege prorsus, ut sit unius ad unam. Christum vero novi foederis auctorem illud ipsum ex officio naturae in sacramentum transtulisse, et quod ad vinculum spectat, legiferam et iudicialem ecclesiae suae attribuisse potestatem«.

2. V katoliški cerkvi imajo po sedaj veljavnem pravu oblast, staviti kristijanom razdiravne in oviravne zakonske zadržke kot postavo in zapoved, ali jih razveljavljati, rimski papež in občni cerkveni zbori, oviravne kot zapoved, tudi kongregacija tridentinskega zbora, kongregacija Sacri Officii, škofje in pokrajinski cerkveni zbori. Običaji, ki bi po zastaranju dobili moč zakona, nimajo sedaj praktičnega pomena.

Ako hočemo določiti, kdo in koliko zakonodavne oblasti ima v katoliški cerkvi gledé na zakon, nam je najprej razločevati zakonske zadržke kot postave (ad modum legis), ki imajo stalno obveznost za vse v družbi, dokler se ne razveljavijo zakonitim potom, in kot zapovedi (ad modum praecepti), ki se stavijo posamnikom za vsak slučaj posebej.

Da imajo rimski papeži oblast, staviti zakonske zadržke, razdiravne in oviravne, kot postave in zapovedi, celo z razdiravno močjo za celo cerkev in posamezne pokrajine, sledi že iz tega, ker so najvišji poglavarji sv. cerkve in imajo polno in najvišjo oblast v njej, in iz dejstva, da so oblast izvrševali že od prvih časov. Izrečno nam to spričuje Benedikt XIV. z besedami: »Cum Papa possit per suam universalem legem novum impedimentum dirimens matrimonio apponere, potest etiam in aliquo speciali eventu prohibere, ne inter peculiares personas matrimonium contrahatur, simulque decernere, ut contra suam prohibitionem contractum sit irritum . . . Sola vero prohibitio sine decreto irritante producit dumtaxat impedimentum impediens, non autem dirimens matrimonium«[1].

[1] De syn. dioec. lib. 12. cap. num. 3. — Gaspari, op. cit. I. str. 160. — Feije, op. cit. stran 56.

Isto, kar velja o rimskih papežih, velja tudi o občnih cerkvenih zborih, ki se pravilno vršijo le v zvezi z rimskim papežem, potrebujejo njegovega potrjenja, in jih brez papeža sploh misliti ne moremo.

O oblasti škofov v zakonskih stvareh je gotovo, in se strinjajo v tem tudi vsi kanonisti, da po sedaj veljavnem pravu ne morejo staviti razdiravnih zadržkov ne kot postave in ne kot zapovedi. Ko bi torej škof v katerem slučaju prepovedal zakon s pripombo, da je zakon, proti tej prepovedi sklenjen, neveljaven, a bi se vendar sklenil, bil bi veljaven[1]. Zato proglaša Aleksander III.[2] zakon veljaven, ki se je skenil proti prepovedi škofovi in ob času, ko je še tekla pravda o zarokah z drugo osebo. Ni pa dognano, ali nimajo škofje te oblasti že po božjem pravu[3], ali le vsled pridržbe rimskih papežev. Poslednje mnenje je splošnejše in verjetnejše[4]. Potrjuje je posebno zgodovina, ker so škofje v prvih stoletjih, kakor se vidi, izvrševali to oblast v pokrajinskih zborih[5] ne vsled dovoljenja papeževega, ampak ker ni bila pridržana. Sklepamo to tudi iz izjave papeža Aleksandra III.[6], da se po običaju v škofiji lahko uvede razdiraven zadržek; torej tudi po pisani postavi. Zakaj kakor pisana postava tako dobiva tudi pokrajinski običaj izven zakona (consuetudo praeter legem) svojo zakonito moč le od privolitve pokrajinskega predstojnika. Ni pa znana listina, po kateri si je rimski papež pridržal to oblast. Zgodilo se je to pač vsled nujne potrebe. Ko bi namreč vsak škof za svojo skofijo stavil razdiravne zadržke, kolika zmešnjava bi nastala v tako važni stvari, in koliko zakonov bi bilo neveljavnih[7]!

Ali imajo škofje oblast, staviti oviravne zakonske zadržke kot postave v svoji škofiji, se ne strinjajo kanonisti. Nekateri jim prilastujejo to oblast, drugi pa jim jo odrekajo; zato jih v praksi škofi navadno ne stavijo. Gotovo pa je, da smejo prepovedati sklepanje zakona v prepovedanem času, ali na večer, brez njihovega privoljenja, ali na praznik kakega posebnega svetnika, kakor Sanchez trdi, ali v zasebnih hišah[8].

---

[1] Benedikt XIV., de syn. dioec. lib. 12. cap. 5. num. 9. 10 in lib. 13. cap. 22. num. 3.
[2] c. 2. X. IV. 16.
[3] Gasparri, op. cit. I. str. 161.
[4] Gasparri, ibid.
[5] Glej zgodovinski dokaz.
[6] c. 1. et 3. X. IV. 11.
[7] Gasparri, op. cit. I. str. 160, 161.
[8] Gasparri, op. cit. I. str. 161. in II. str. 209.

Kot zapoved staviti oviravne zakonske zadržke imajo oblast kongregacija tridentinskega zbora, kongregacija S. Officii in škofje. Imenovane kongregacije so prejele namreč od rimskega papeža oblast, svojim odlokom v zakonskih stvareh, kadar je treba, dodati tudi pristavek: »Vetito mulieri vel viro transitu ad alias nuptias, inconsulta S. C.« Zgodi se to, ako je nezmožnost nedvomna ali zelo verjetna. Ne pripusti v tem slučaju kongregacija novega zakona, dokler se o zmožnosti ne prepriča z novimi znaki (indicia). Ko bi se pa vendar zakon sklenil proti tej prepovedi, bil bi sicer nedovoljen, ali vendar veljaven, če ni zakonskega zadržka nezmožnosti[1].

Tudi škofje morejo nekaterim osebam za nekaj časa zakon prepovedati iz pravičnih vzrokov n. pr. da se pohujšanje odpravi, ali ker se je zavoljo zakona bati hude razprtije, ali zavoljo skrivnega zakonskega zadržka, smejo kazen naložiti župniku, pričam in nepokornim poročencem[2], ali s hujšimi kaznimi potrditi cerkvene postave[3]. Kar pa velja o škofih, velja tudi o pokrajinskih zborih, ker se na njih sklepa le v mejah škofovske oblasti.

Zadržek, katerega stavijo kot zapoved ali rimski papež ali kongregacija ali škof, imenuje se navadno cerkvena prepoved (vetitum ecclesiae), in veže vse pod smrtnim grehom[4], ako prepoved ni dana iz malega vzroka n. pr. zavoljo kakega praznika, ali iz suma, da zakon ovira zadržek, zaročenca pa dobro vesta, da ni zadržka, in če se ni bati pohujšanja[5].

Ali more tudi običaj uvesti zakonski zadržek?

Strinjajo se kanonisti, kadar gre za splošen običaj, ki je potrjen od rimskega papeža izrečno ali molčé, potom pripustitve. V tem slučaju prisvajajo običaju moč, uvesti razdiravne in oviravne zakonske zadržke. Ako pa rimskemu papežu običaj ni znan, meni jih mnogo, da ne more doseči postavne moči, drugi pa verjetneje nasprotno trdijo[6]. Gotovo je, da so se po običaju uvedli zakonski zadržki n. pr. različnost vere med krščenim in nekrščenim (disparitas cultus)[7]. Po sebi bi torej bilo tudi zdaj mogoče, da nastanejo po običaju zakonski zadržki. Praktične vrednosti pa to vprašanje nima, ker bi v sedanjih okoliščinah rimski papež gotovo zvedel za tak običaj, preden se zastara, in bi ga izrečno odobril ali zavrgel[8].

[1] Gasparri, op. cit. I. str. 161.
[2] in [3] Gasparri, op. cit. I. str. 161 in 162.
[4] c. 3. X. IV. 16.
[5] Gasparri, op. cit. I., str. 162.
[6] Gasparri, ibid.
[7] Benedikt XIV., Constitutio „Singulari Nobis" ad Card. Eboracensem 9. Febr. 1749.
[8] Gasparri, op. cit. I. str. 163.

Po pokrajinskih običajih, ki dobivajo zakonito moč od privolitve pokrajinskega predstojnika, je v prejšnjih časih mogel nastati tudi razdiraven zadržek, ker so tedaj tudi škofje imeli oblast, staviti razdiravne zadržke[1]; sedaj pa zavoljo jedinosti in enoličnosti v cerkvi ne more nastati niti oviraven zadržek, ako izvzamemo prepoved, sklepati zakone v prepovedanem času, in kazen proti tistim, ki se pregrešijo proti zakonskim postavam[2].

Moč zakona izgubijo zakonske postave po načelu, izraženem v 1. pravnem pravilu[3]: »Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur«. Razveljavlja jih torej popolnoma ali deloma zakonodavec ali njegov predstojnik[4].

Težavneje, ali v praksi mnogokrat odločilne važnosti je vprašanje, ali se morejo zakonski zadržki odstraniti tudi po običaju, bodisi popolnoma, bodisi deloma. Tiče se to vprašanje katoličanov, a tudi nekatoličanov, ki se ne ravnajo po nekaterih zakonskih zadržkih. V Angliji n. pr. je med protestanti že več sto let krvno sorodstvo in svaštvo zakonski zadržek samo do drugega kolena. S početka so sicer s slabo vestjo (mala fide) sklepali take zakone. Pozneje, ko je vlada prepovedala katoliško vero in katoličanom, ki so zvesto izpolnjevali svoje krščanske dolžnosti, nalagala kazni, so pa tudi z dobro vestjo stopali v zakon in še stopajo.

Ali so ti zakoni veljavni vsled običaja?

Ako govorimo abstraktno, oziraje se samo na pravna načela, moramo priznati, da se morejo občni oviravni zadržki po običaju razveljaviti, kar se je v resnici tudi dogodilo n. pr. zadržek hudodelstev: krvosramnosti, posilne odpeljave neveste, umora soproge, duhovnika, svojega otroka itd.[5] Oviravnim zadržkom pa, ki so še preostali, običaj ne more vzeti veljave, ker bi bilo kolikor toliko proti prirodnemu pravu. Ali to velja samo o občnih zadržkih. — Zadržke pa, ki le za pokrajine veljajo n. pr. da se v prepovedanem času ne smejo zakoni sklepati brez pripustitve škofove, razveljavlja tudi običaj. O razdiravnih zadržkih so kanonisti različnega mnenja[6].

V praksi gledé splošnega običaja proti zadržku pač ne bo težave, ker papež pred zastaranjem gotovo zanj zve in ga ali izrečno potrdi ali pa zavrže. V prvem slučaju je zadržek, v drugem ne more dobiti pravne moči. To priznavajo vsi. Kaj pa, ko bi

[1] 1 et 3. X. IV. 11.
[2] Gasparri, op. cit. str. 163.
[3] c. 1. X. V. 41.
[4] Gasparri, op. cit. I. str. 186.
[5] Gasparri, op. cit. I. str. 293 in 284. — Freisen, op. cit. str. 575—587.
[6] Gasparri, op. cit. I. str. 187.

molčal? Ker gre za splošen običaj, ni najti vzroka, zakaj rimski papež ne bi mogel dejanski ugovarjati; ako pa more ugovarjati, in vendar molči, velja pravno pravilo[1]: »Qui tacet, consentire videtur«. Presojati pa je treba v vsakem slučaju, za kateri zadržek gre, ker se iz tega spozna, ali je običaj po pameti ali proti pameti, ali more torej zakonito veljavo doseči ali ne[2].

O pokrajinskih običajih je dognano, da morejo predpisu tridentinskega zbora[3] o sklepanju zakona veljavo vzeti, kakor piše Pij VII. nadškofu moguntinskemu dne 8. prosinca 1803, matrimonia clandestina rata et firma consistere, ubi decretum »vel nunquam publicatum, vel nunquam observatum tanquam eiusmodi Concilii decretum, vel, si quandoque observatum fuit, longo dein temporis intervallo in desuetudinem abiit«[4]. Odpraviti more tudi druge razdiravne zadržke popolnoma ali deloma, ako ga izrečno ali molčé potrdi rimski papež. A ne smejo se nekatoličani sklicevati na molčečo pritrditev; ker papež morebiti molči, svest si, da bi bil vsak ugovor zastonj, in bi imel samo to posledico, da se jim vzbudi slaba vest. Ali pa more pokrajinski običaj po zastaranju popolnoma ali deloma razveljaviti zadržek, se ne strinjajo kanonisti. Nekateri[5] mu pripisujejo to moč, sklicevaje se na določbo v cerkvenem zakoniku[6], da pameti primeren in zakonito zastarel običaj vzame postavi veljavo, ker ta določba velja za vse cerkvene postave, ne izvzemši razdiravne zakonske zadržke. Večina pa jih je nasprotnega mnenja, in celo Sanchez, pristaš prve trditve, priznava: »Fere omnes DD. pro constanti asseverant id non posse consuetudinem«[7]. Vzrok je ta, ker bi različnost v tem prevažnem delu cerkvenega prava povzročevala mnogo neprilik in škode; zato pokrajinski običaj nasprotuje zdravi pameti, in si je apostolska stolica, kakor smo že omenili, pridržala oblast, staviti razdiravne zadržke[8].

Ali tudi pozitivnih dokazov nam ne manjka. Apostolski vikar na Japonskem je poročal kongregaciji S. Officii: »Christiani Iaponenses de impedimentis matrimonium dirimentibus ab ecclesia institutis omnino inscii, saepe matrimonia his impedimentis vitiata

[1] Reg. iuris 43. in VI°.
[2] Gasparri, op. cit. I. str. 187 in 188.
[3] Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform.
[4] Gasparri, op. cit. II. str. 111 sq. — Feije, op. cit. str. 200.
[5] Gasparri. op. cit. I. str. 188.
[6] c. 11. X. I. 4.
[7] Gasparri, op. cit. I. str. 188. num. 307 in opomba 2.
[8] Gaspari, op. cit. I. str. 189.

bona fide contraxerunt, nihil de consanguinitate, vel affinitate, vel aliis impedimentis attendentes. Hic non agitur de impedimentis ad ius divinum pertinentibus, sed tantum ecclesiasticis. Unde quaeritur: 1. Utrum in imperio Iaponensi perdurante saeculari persecutione, nec non pastorum et doctrinae privatione perseverante, impedimenta ab ecclesia instituta totam matrimonia dirimendi vim obtinuerint? Ratio dubii in eo est, quod cum ignorantia de matrimonii natura et impedimentis, omnino universalis et invincibilis esset, forsan praesumitur ecclesia de talibus impedimentis dispensasse, nec non suas leges circa matrimonium in hoc casu totam vim obtinere noluisse. 2. In casu affirmativo suppliciter ac humillime imploro, ut Sanctitas sua dispensationem a radice, qua omnia matrimonia nulla ob impedimenta iure ecclesiae dirimentia revalidentur, benigne concedere dignetur.« Kongregacija S. Officii je odgovorila 11. sušca 1868: »Ad 1um dubium providebitur in sequenti. Ad dubium 2um: Quoad eos, qui sunt in bona fide, R. P. D. Vicarius apost. sileat. Quoad eos, qui in bona fide non sunt, curet, ut consensus renovetur, dispensationem concedendo iuxta facultates iam sibi factas a S. C. de Prop. Fide. Quod si consensus renovari non possit, vel obstinate nolit, dummodo certo constet de eius morali perseverantia, supplicandum Ssmo pro gratia, qua idem D. Vicarius apost. possit in radice sanare, inspectis circumstantiis cuiusque casus particularis, matrimonia iam contracta usque ad receptionem praesentis concessionis. In casibus vero difficilioribus recurrat, expositis omnibus cuiusque casus adiunctis«[1]. Kongregacija je torej vkljub obstoječemu običaju pripoznala razdiravne zakonske zadržke veljavne.

Vrh tega se običaj proti zadržkom krvnega sorodstva in svaštva tudi v kolenih, v katerih se zakon ne more skleniti vsled pozitivnih cerkvenih določil, posebej in izrečno zametuje v cerkvenem zakoniku[2] z besedami: »Ne autem intra gradus prohibitos matrimonium contrahatur, debes publice inhibere, et praesumptores ecclesiastica districtione punire, non obstante consuetudine, quae dicenda est potius corruptela«. Po zmislu odloka papeža Aleksandra III.[3] pa, v katerem se dopušča običaj izven postave v zadržku duhovnega sorodstva, smemo sklepati, da imenovani papež zametuje običaj proti zadržku, ko pravi: »Super eo, quod a Nobis tua fraternitas requisivit de duorum compatrum

[1] Gasparri, op. cit. I. str. 189.
[2] c. 5. X. IV. 14.
[3] c. 3. X. IV. 11.

filiis: respondemus, quod si tales filii fuerint, per quorum alterum vel utrumque parentes ad compaternitatem venerunt, eos coniungi nulla ratione sustineas, et coniunctos pontificali auctoritate non differas separare. Caeterum si per neutrum eorum ad compaternitatem ventum fuerit, de his te volumus consuetudinem tuae metropolitanae ecclesiae vel aliarum circumpositarum inquirere, et diligenter imitari . . .«

Ako torej zastarel običaj med katoličani ne more razveljaviti razdiravnega zadržka, bodisi popolnoma, bodisi deloma, sme se taka moč še manje pripisovati običaju med nekatoličani. Zato mislimo, da zadržek svaštva in krvnega sorodstva v tretjem in četrtem kolenu v Angliji velja, in so zakoni sklenjeni v treh kolenih neveljavni. Potrjujejo nam to mnenje razsodbe rimskih kongregacij, ki so take zakone vedno brez vsake izjeme proglašale neveljavne[1].

3. Katoliška cerkev ima vrojeno in izključno sodno in kazensko oblast med kristijani v zakonskih stvareh, ki se tičejo zaroke ali zakonske vezi; in to oblast imajo rimski papež, nadškofje, oziroma patrijarhi, in škofje.

Da zakonske stvari med kristijani spadajo pred cerkvenega sodnika, določil je tridentinski zbor[2]: »Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos; anathema sit.« Ta določba se opira na pravna načela in zakonodajno oblast cerkve. Po pravnih načelih namreč spadamo pod sodno oblast tistega, katerega postave nas vežejo; kristijane pa v strogo zakonskih stvareh, kakor smo dokazali, vežejo samo cerkvene postave. Zato spadajo v zakonskih stvareh, ki se tičejo zaroke ali zakonske vezi, le pod sodno oblast cerkve.

Stavek dokažemo tudi tako-le. Zakon med kristijani je zakrament. Iz tega sledi, da se zakonske stvari tičejo zakramenta; kar se pa tiče zakramenta, v tem ima cerkev vrojeno in izključno oblast. Ta sklep bi veljal tudi v slučaju, ko bi zakon ne bil povzdignjen v zakrament. »Cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum«[3], smemo iz tega sklepati, da je samo cerkvi podrejen, tudi gledé na sodno oblast[4].

[1] Gasparri, op. cit. I. str. 190, št. 310.
[2] sess. 24. can. 12.
[3] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".
[4] Gasparri, op. cit. II. str. 331.

Kar nam pa dokazuje zdrava pamet, opiraje se na pravna načela in na krščanske resnice, potrjujejo nam tudi cerkvena določila[1].

Zakonske stvari kristijanov, v kateri je pristojen le cerkveni sodnik, so tiste, v katerih gre za veljavnost zaroke ali zakona, ali za pravico, ločiti se od postelje in skupnega življenja[2]. Ako je torej zakonska pravda vmesna pravda n. pr. ako je v pravdi dedno nasledstvo odvisno od veljavnosti zakona, mora civilni sodnik vmesno pravdo izročiti cerkvenemu sodniku, in se ravnati po njegovi razsodbi[3]. Izjema je, kadar gre le za dejstvo n. pr. ali se je zakon sklenil, ali je priležništvo (konkubinat), ali sta bili navzoči dve priči, ko se je zakon sklenil itd. Kanonisti namreč pripoznavajo tudi civilnemu sodniku pravico, razsojati o takem dejstvu, dokler vprašanje dejstva (quaestio facti) ne postane vprašanje prava (quaestio iuris)[4]. Po določilih cerkvenega prava[5] razsoja vprašanje o doti, dednem nasledstvu itd. cerkveni sodnik, kadar je tako vprašanje vmesno v duhovni pravdi; vendar se ne ravnajo povsod po teh določilih. Tega nasprotnega običaja tudi Benedikt XIV. ne zametuje[6].

Hudodelstva v zakonu n. pr. prešestvo, splav (abortus) itd. spadajo pod sodnost obojne oblasti, ker zadevajo obojno družbo, cerkveno in državno. Po zmislu prava naj jih kaznuje svetni sodnik[7], kakor se v naših časih itak navadno dogaja. Če pa se zakonska vsled hudodelstva naj ločita od postelje in mize, ali ako gre za zadržek hudodelstva vsled prešestva in umora zakonskega družeta, razsoja o hudodelstvih cerkveni sodnik[8].

Pod to sodno oblast cerkve spadajo samo zakonske stvari med kristijani, ne pa med neverniki, »qui canonicis constitu-

---

[1] c. 10. C. 35. q. 6; c. 7. C. 2 q. 3. dict.; c. I. X. IV. 1; c. 3. X. II. 10; c. 12. X. V. 31. — Pius VI. in ep. ad ep. Motulensem de die 16. Sept. 1788 et in Const. „Auctorem fidei“ V. Kalendas Septemb. 1794 pr. 58. Syllabus pr. 74. Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae“.

[2] Benedictus XIV., de syn. dioec. lib. 9. cap. 9. num. 3 sq.

[3] Gasparri, op. cit. II. str. 331.

[4] Franciscus Santi, Praelectiones iuris canonici, qua iuxta ordinem Decretalium Gregorii IX. in scholis pont. seminarii Romani. Ratisbonae. Sumptibus et typis Friderici Pustet. 1886. IV. pag. 171. num. 15. Cavagnis, op. cit. II. pag. 393. Gasparri, op. cit. II. 332.

[5] c. 1. X. IV. 17; c. 3. et 7. X. IV. 20. — Benedictus XIV. de syn. dioec. lib. 9. cap. 6. num. 5. Cavagnis, op. cit. II. pag. 392.

[6] Benedictus XIV. de syn. dioec. lib. 9. cap. 6. num. 5.

[7] c. 5. I. 19 in VI°.

[8] Gasparri, op. cit. II. pag. 332.

tionibus non arctantur«[1]. Izvzeti moramo le tolmačenje božjega prava, prirodnega in pozitivnega, ki je cerkvi izročeno, in veže torej tudi nevernike[2].

Ako je jeden zakonski kristijan drugi nevernik, je po našem mnenju pristojen cerkveni sodnik, bodisi kristijan tožnik ali krivec. Zakon je namreč v tem slučaju, če bi tudi trdili, da ni zakrament, vendar matrimonium »sua vi, sua natura, sua sponte sacrum«[3]; sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem (I. Kor. 7, 14); in zato spada zavoljo vernega zakonskega v področje cerkve[4].

Cerkev ima vrojeno in izključno pravico, razsojati zakonske stvari med kristijani; vendar ima to oblast tudi svetni sodnik, kadar mu rimski papež pripusti soditi. Znano je, da se v naših časih vršijo ločitve od postelje in mize pred svetnim sodnikom, in sv. stolica je za nekatere države izrečno izjavila, da se to v gotovih slučajih (servatis servandis) sme trpeti, torej mu tudi daja sodno oblast.

Škof v Southwarku, mestnem delu Londona, vprašal je dne 19. grudna 1860 kongregacijo S. Officii: »Utrum liceat advocati et actoris partes agere (apud tribunal civile), quando finis litis est simplex separatio, absque ulla sententia matrimonii nullitatem secum ipsa ferente.« Kongregacija je odgovorila: »Dummodo pars catholica nullum aliud tribunal adire possit, a quo sententiam obtineat separationis quoad torum et mensam, et dummodo sententia huius tribunalis nullum alium habeat effectum, quam separationem praedictam, posse tolerari, ut catholici in eo foro actoris et advocati partes agant, et dummodo adsint iustae separationis causae iudicio Episcopi; et si quid habeat praeterea dubii, recurrat exponens omnes circumstantias et legis dispositiones[5]. Če se torej trpi, da kristijani ločitev od postelje in mize zahtevajo od svetnega sodnika, in da odvetniki zagovarjajo zahtevo, je jasno, da se trpi, da svetni sodnik izreče ločitev, torej se mu mora dati tudi sodna oblast.

Potrjuje nam to trditev znameniti odgovor kongregacije S. Officii za Francosko z dne 25. junija 1885: »Post nuper restitutas penes Gallos an. 1884 divortii leges plura a nonnulis episcopis Galliarum dubia huic S. R. et U. Inquisitioni proposita sunt: Utrum

[1] c. 8. X. IV. 19.

[2] Gasparri, op. cit. II. 332.

[3] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

[4] in [5] Gasparri, op. cit. II. 333.

nempe fas esset iudicibus laicis, in causis de separatione coniugum sive circa vinculum sive circa habitationem tantum, ius dicere; utrum advocatis et procuratoribus huiusmodi causas agere penes iudices laicos; utrum his, ad quos de iure pertinet, defensores officiosos, quos vocant, deputare; utrum denique syndicis (vulgo maires) divortium pronuntiare.«

»EE. PP. una mecum Inquisitiores Generales, re matura perpensa in feria 5. loco 4., die 25. Iunii 1885, ita decernendum esse censuerunt:

»Attentis gravissimis rerum, temporum ac locorum adiunctis tolerari posse, ut qui magistratus obtinent, et advocati causas matrimoniales in Gallia agant, quin officio cedere teneatur, dummodo catholicam doctrinam de matrimonio deque causis matrimonialibus ad solos iudices ecclesiasticos pertinentibus palam profiteantur, et dummodo ita animo comparati sint tum circa valorem et nullitatem coniugii, tum circa separationem corporum, de quibus causis iudicare coguntur, et nunquam proferant sententiam neque ad proferendam defendant vel ad eam provocent vel excitent divino aut ecclesiastico iuri repugnantem; et in casibus dubiis vel difficilioribus suum quisque Ordinarium adeat, eius iudicio se dirigat, et quatenus opus sit, per eius medium ad apostolicam Poenitentiariam recurrat.

»Hoc decretum Ssmus Pater ratum habuit, ideoque omnibus in Gallia Archiepiscopis et Episcopis notum fit pro eorum norma per has litteras, caeteroquin non evulgandas.«[1]

Pripomniti je, da se po teh posebnih določilih ne sme ravnati v drugih državah, v katerih so enake razmere, ker »quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum«[2]. Mora se torej za vsak slučaj posebej prositi.

Pristojni sodniki v katoliški cerkvi so: rimski papež, nadškofje, oziroma patrijarhi, in škofje.

Rimski papež je jedino pristojen sodnik; kadar se naj razveže neizvršen zakon, kar se zgodi po nasvetu kongregacij tridentinskega zbora, S. Officii ali de propaganda fide, in ako je tožnik ali krivec vladajoči knez, ker se z ozirom na osebo smatra stvar važnejša (causa maior)[3].

V drugih slučajih je pristojen sodnik v prvi stopinji škof ali nadškof za svojo škofijo. Da nimajo opati, ampak škofje pravico, razsojati zakonske stvari, beremo v cerkvenem zakoniku[4].

[1] in [2] Gasparri, op. cit. II. pag. 334.
[3] Gaspari, op. cit. II. pag. 336.
[4] c. 12. X. V. 31.

Tridentinski zbor[1] je izdal to-le določilo: »Causae matrimoniales et criminales non decani, archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, etiam visitando, sed episcopi tantum examini et iurisdictioni relinquantur«. Isto naročuje Benedikt XIV.[2] in kongregacija tridentinskega zbora[3] to določilo natančneje tako-le razlaga: »Praeterea cum a S. Conc. Trid. ac etiam s. m. Ben. XIV. in cit. Const. »Dei miseratione«, § 4, causarum matrimonialium cognitio quibusvis iudicibus inferioribus, non obstante quovis privilegio et praescriptione, fuerit sublata, ac episcoporum tantum examini et iurisdictioni reservata, etiam prae Abbatibus Nullius, licet cardinalitia dignitate fulgentibus, iuxta S. C. resolutiones, hinc tutius erit, ut nedum sententia proferatur, sed etiam acta processus per episcopum vel per ecclesiasticam personam specialiter ab eo delegandam conficiantur«. S tem navodilom se ne izključuje običaj, ki presega spomin ljudij (consuetudo immemorialis)[4]; mnenje kanonista Fagnani[5] pa, kateremu pritrjuje tudi Aichner[6], namreč da opati vere Nullius morejo razsojati zakonske stvari, se po besedah tega odloka ne da več zagovarjati[7].

Generalnemu vikariju dajajo škofje navadno posebno pooblastilo za zakonske stvari v obče, ali pa postavijo sodnika za vsak slučaj posebej. Zakonske stvari v opatiji Nullius spadajo v prvi stopinji pred bližnjega škofa, računajoč po daljavi med stolno in opatijsko cerkvijo[8]. Kadar je škofijska stolica izpražnjena, pristoja ta oblast kapitelju, oziroma kapiteljskemu vikariju.

Pristojen je v obče škof pravega[9], po verjetnem mnenju tudi škof nepravega[10] bivališča. Kdor pa nima nikjer bivališča, ima pristojnega sodnika tam, kjer se nahaja, tudi gledé na pogodbo, katero je sklenil v ozemlju drugega sodnika[11]. Pristojen je škof tudi tedaj, ako je krivec sklenil zakon v škofiji in se v njej dalje časa mudil, in zdaj zopet biva v škofiji, gotovo nepristojen pa je,

[1] Sess. 24. cap. 20. de reform.

[2] Const. „Dei miseratione", 4. novembra 1741.

[3] Instructio de die 22. Augusti 1840. — Gasparri, op. cit. II. pag. 336 sq.

[4] Gasparri, op. cit. II. pag. 336, opomba 1.

[5] Ius canonicum sive commentaria absolutissima in V. libros Decretalium, Romae 1661. Cap. 22. de excessibus praelatorum num. 20 sq.

[6] Op. cit. pag. 404. num. 3. d.

[7] Gasparri, op. cit. II. pag. 337, opomba 2.

[8] Gasparri, op. cit. II. pag. 337.

[9] c. 20. X. II. 2. — Anweisung für die geistlichen Gerichte des Kaiserthums Österreich in Betreff der Ehesachen. § 96.

[10] in [11] Gasparri, op. cit. II. pag. 340.

če je krivec, ki je sklenil zakon v njegovi škofiji, prišel iz druge škofije in se ni dolgo tam mudil, ali če v času začete tožbe ni v škofiji[1]. Če je več pristojnih sodnikov, izbira tožnik.

Ako naj se zakon zabrani n. pr. če se ugovarja zakonu, sklicevaje se na zaroke, pristojen je škof one škofije, v kateri naj se zakon sklene z drugo osebo[2].

V drugi stopinji je pristojen sodnik nadškof, ako je škof, ki je v prvi stopinji razsodil sam ali po drugem, njegov sufragan. Občno pravno načelo namreč je, da nadškof vsprejema prizive od razsodbe škofov sufraganov[3], in ni najti določila, po katerem bi bile izvzete zakonske stvari. Patrijarhi in primati po sedaj veljavnem pravu v zapadni cerkvi imajo samo častni naslov, ne pa sodne oblasti, in zato niso pristojni. V iztočni cerkvi pa je naslov nadškof le čast brez sodne oblasti metropolitske in zato razsoja v drugi stopinji patrijarh, ki ima patrijarhalno, primacijalno in nadškofijsko sodstvo nad škofi in nadškofi[4]. Če se v severo-ameriških državah priziva na bližnjega nadškofa, ako je že v prvi stopinji sodil metropolit, se to dogaja le vsled posebnega navodila kongregacije de propaganda fide[5].

Naposled je v zadnji stopinji pristojen rimski papež, ki izvršuje svojo sodno oblast v zakonskih stvareh po določilu Benedikta XIV.[6] sedaj navadno po kongregaciji tridentinskega zbora, naj se zakonska stvar predloži rimski stolici ali potom priziva ali že v prvi stopinji. Ako je ena stranka krivoverna ali neverna, ali ako okoliščine zahtevajo absolutno tajnost, izroči kongregacija tridentinskega zbora zakonsko stvar kongregaciji S. Officii, kateri se večkrat predlagajo tudi zakonske stvari iz misijonskih pokrajin. Za rimsko mesto in bližnjo okolico in pokrajino razsoja v prvi stopinji kardinal-vikarij, kakor škof v svoji škofiji.

Rimski papež postavi včasih tudi izredne sodnike, bodisi v Rimu n. pr. posebno kongregacijo za kako važnejšo stvar, bodisi zunaj Rima, tako imenovanega iudicem commissarium.

---

[1] S. C. C. in Neapolitana seu Romana matrimonii super competentia seu avocatione et super subministratione, 30. Jan. 1858. — Gasparri, op. cit. II. pag. 342.

[2] Gasparri, op. cit. II. pag. 339.

[3] c. 1. X. I. 30; c. 9. X. I. 31.

[4] Synodus provincialis Montis Libani a die 30. Sept. — 2. Octobris 1736. — Coll. Lac. II. col. 331 et 336.

[5] Gasparri, op. cit. II. 337 sq.

[6] Cit. Const. „Dei miseratione".

Da ima cerkev kazensko oblast v zakonskih stvareh, sledi že iz tega, ker bi sicer zakonodavna in sodna oblast cerkve ne imeli nobene moči.

4. Zakonski zadržki božjega prava, prirodnega in pozitivnega, vežejo vse ljudi, zadržki cerkvenega prava vse kristijane, torej katoličane, krivoverce, razkolnike, odpadnike in izobčence.

Božje pravo, prirodno in pozitivno, je osnovno zakonsko pravo, podlaga pozitivnega zakonodajstva, po katerem se morajo ravnati vsi, zakonodavci in podložniki; veže torej vse ljudi.

Zadržki pozitivnega cerkvenega prava gotovo ne vežejo nekristijanov, ker niso podvrženi cerkveni oblasti, in gotovo vežejo katoličane, ker so jih jim stavili zakoniti, od njih priznani predstojniki. Dognati nam je torej samo, ali vežejo tudi krivoverce, razkolnike, odpadnike in izobčence.

Gotovo je, da so krivoverci, razkolniki, odpadniki in izobčenci v obče podvrženi cerkvenim postavam, ker so po krstu postali podložniki cerkve in ostanejo njeni podložniki tudi kot uporniki in ubežniki; vežejo jih torej tudi njene postave, ako jih sv. cerkev, dobra mati, ne odveže te dolžnosti. Stori to včasih iz namena, da se zabrani mnogo grehov. Ali o tistih, ki so se sami po grešnem dejanju ločili od cerkve n. pr. krivoverci, razkolniki, odpadniki in izobčenci, ki so bili prej udje katoliške cerkve, ni dvomiti, da jih cerkev neče odvezati dolžnosti do svojih postav, ker bi jim sicer njihovo hudobno dejanje bilo le v korist. Tiste pa, ki so v krivoverstvu ali razkolništvu rojeni, čeprav jih morebiti vsled prizanesljivosti sv. cerkve druge cerkvene postave ne vežejo, vežejo jih pa gotovo zakonski zadržki. O katoliških pisateljih, ki o tem dvomijo, pravi Gasparri[1], da ne vedo, kaj govorijo.

Trditev nam spričujejo mnoge izjave rimskih papežev. Benedikt XIV.[2] priznava sicer zakone med krivoverci in zakone med krivoverci in katoličani v Belgiji in na Nizozemskem veljavne, čeprav se ne sklepajo v obliki tridentinskega zbora, vendar pristavlja: »Dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum«. Iz teh besed nedvomno sledi obveznost zakonskih zadržkov tudi za krivoverce. Tudi v drugih odredbah[3]

[1] Gasparri, op. cit. I. pag. 183.

[2] Cit. Const. „Dei miseratione".

[3] Const. „Magnae Nobis" 29. Iulii 1748; Const. „Ad tuas manus" 8. Aug. 1748; Const. „Singulari nobis" 9. Febr. 1749.

proglaša isti papež zakone krivovercev neveljavne, ako jim nasprotuje kak cerkveni zadržek. Strinjajo se ž njim papeži Pij VI.[1], Pij VII.[2] in Gregorij XVI.[3]

Po navadi v katoliški cerkvi daja se oženjenim spreobrnjencem, ako njihovemu zakonu nasprotuje razdiraven zadržek, spregled za izceljenje v korenini (sanatio in radice), in včasih škofom še posebna pooblastila. Kongregacija tridentinskega zbora je take zakone večkrat spoznala neveljavne.[4]

Ako bi kdo temu načelu ugovarjal, češ, iz tega bi izhajalo veliko neprilik in škode, ker bi zakoni bili neveljavni, otroci nezakonski, in bi se storili neštevilni grehi, iz česar je sklepati, da jih dobra mati sv. cerkvev, da zabrani toliko hudega, neče vezati na zakonske zadržke; odgovorili bi mu to-le: Iz navedenega je dovolj jasno, da jih cerkev neče odvezati dolžnosti do cerkvenih zakonskih postav, zato domneva nima mesta. Razven tega so zakonski rojeni in izrejeni v krivoverstvu in razkolništvu, mnogokrat v dobri vesti, posebno žene; v tem slučaju dobra vest izpričuje od greha, zakon je dozdeven (matrimonium putativum), torej otroci zakonski.[5] (Konec prihodnjič.) *Dr. M. Matek.*

Iz časov vernega razumništva.

(Konec.)

III.

Cum grano salis si razlagaj le-ta naslov. Boljše bi bilo, da rečemo: iz časov nevernega razumništva! Ker v nevero je bilo zašlo razumništvo, kakor smo videli, po krivih nazorih in pogubonosnih naukih novodobnega humanizma. Boccaccio, Lavrencij Valla i. dr. so razumništvo zastrupili, čednost je izginila a ž njo tudi vera; morala je v prognanstvo ona silna moč, ki je prej kraljevala v cesarskih palačah, v svitlih gradovih blagorodnih knezov, v sobah modrih učenjakov. Njena luč je vgasnila, zdelo se je, da za vselej.

---

[1] In rescripto ad Card. de Frankenberg 13. Iul. 1782 in litt. ad archiepisc. Pragensem 11. Iul. 1789; in litt. per S. C. C. missis ad episcopum Rosnaviensem in Hungaria 20. Aug. 1780.

[2] In Brevi 8. Aug. 1808 ad archiep. Moguntinum.

[3] In Brevi 27. Maii 1832 ad episcopos Bavariae.

[4] 26. Sept. 1602, 12. Jan. 1605, 2. Aug. 1725.

[5] Gasparri, op. cit. I. pag. 183 et 184.

Napočil je novi vek. Kdor hoče njegov začetek dobro označiti, mora reči, da se je rodil v znamenju nevere in vsestranske nravstvene propalosti.

Pravijo, da je prvo veliko dejanje novega veka reformacija. A kaj je reformacija drugega, kakor padec iz visoke stopinje srednjeveške vere v moderno nevero? Je-li imel oče reformacije, Luter, o veri pravi pojem? Ne! Kdor avtoriteto v sv. cerkvi tako razdira in tako divje pobija, kdor knjige iz sv. pisma samovoljno meče, kakor se mu ravno poljubi ter posamezne nauke tako smeši in taji, kakor je to Luter storil, on je povsem izgubil pravico, imenovati se Kristusovega učenca. Nevera je Lutra tirala od prave vere v njegovo »vero«.

Istotako so bili neverni zapeljani menihi in nesrečni duhovniki, ki so se ž njim oklenili reformacije; ne manje tudi »evangeljski« knezi in vladarji, ki so svoje podanike potegnili v krivovero ter so jih za katoličanstvo samooblastno ogoljufali.

Reformacija je otrok nevere in pelje zopet v popolno nevero. Najboljši dokaz za to so sedanje nad vse tužne razmere v protestantskih krajih. V Hamburgu in v Berolinu že polovica protestantov svojih otrok ne da več krstiti; to je vendar vrhunec nevere, moderno paganstvo. Enako se godi na Angleškem; večina pristašev anglikanske cerkve je brezverska, kar jih je pa še verskega prepričanja, nagibajo se vedno bolj h katolicizmu, od tod nadepolna prikazen, da ni nikjer toliko konvertitov, kakor na Angleškem.

Tako daleč je moralo priti; sedanje razmere so samo posledica poprejšnjih vzrokov. A ta pojav se bo razvil še bolj, ves protestantizem, ki je sam ob sebi zanikanje prave vere, otresel se bo sčasoma še zadnjega sledú krščanstva, ki ga sedaj navidezno obdaje.

V razumništvu je napredovala nevera silno hitro. Najprej je okužila one kraje, ki so se vsled reformacije ločili od katoliške cerkve. Na Angleškem je razumništvo že v 16. stoletju skoraj vso vero izgubilo, v 17. se bori že za nevero z vsemi le mogočimi sredstvi. Čudno! Nekdaj so tisoči angleških vitezov vihteli svitle meče za pravice katoliške cerkve, čez 400 let sučejo njih potomci, spretna peresa proti njej! Kako gorostasna sprememba! John Toland je leta 1709. v brezbožni knjigi »Adeisidaemon« jasno »dokazal«, »da ni Boga v krščanskem pomenu; vse dosedanje vere so le gola sleparija, tudi nauk o neumrjočnosti človeške duše je le iznajdba duhovnikov. Mojzes je bil panteist, deset zapovedi je samo razlaga naravne postave; paganstvo, židovstvo, krščanstvo in mohamedanizem so le različne oblike ene in iste prazne vere.«

Pojem »Bog« mora po njegovem mnenju zginiti iz zavesti razumništva. Edini Bog je razum, pamet. Thoms Morgan, Tolandov rojak in sovrstnik, je izumil molitev za »učene ljudi«, ki se glasi: »O ti večna pamet! Ti oče luči in neskončni vir vse resnice in dobrote! Dodeli mi, da se k tebi obrnem v najglobokejši ponižnosti in spoštljivosti, kot k svojemu stvarniku in vzdrževalcu, kateremu imam zahvaliti za vse svoje bitje, ki je sestava duha in urejene materije!«[1] Vidi se, da se možu meša, a nekaj dobrega le ima na sebi: — moliti vendar hoče!

Iz Angleškega je potovala nevera na Francosko, kjer je našla pa še bolj razborite zagovornike. Anglež je počasen, hladnokrven, Francoz čil, hiter, vročekrven; pri onem je dolgotrajno premišljevanje, pri tem brza duhovitost, neusahljiv dovtip in strupen sarkazem. Nikjer niso Francozi tega bolje pokazali, kakor v tej dobi, ko so se borili proti veri, za katero so milijoni njihovih prednikov kri prelili. Diderot je l. 1753. z nečuveno drznostjo pisal v svoji knjigi »Interprétation de la Nature«: »Materija je večna, brez začetka in brez konca. Nje ni nobeden Bog vstvaril, niti je ne vlada. Bog in narava sta eno bitje. Svet je ob enem duša sveta. Roditi se in umreti, se pravi samo obliko spremeniti. Prostost človeške volje je le prazna beseda. Vse se godi po večnih zakonih notranje nujnosti.« Umrl je l. 1784. z bogoskrunskimi besedami: »Nevera je začetek modrosti«.

Še hujše je pisal v premnogih spisih in knjigah ter govoril v neštetih zborovanjih Voltaire, ki je naravnost besnel proti veri. Za najvišje načelo si je postavil grozni izrek: »Écrasez l' infame!« In imel je polno somišljenikov!

Z nevero je stala na enaki stopinji nravna propalost. Kraj, kjer se je neverno razumništvo zbiralo, bili so takozvani »saloni«. »V njih so plačane Phryne predsedovale. Pod pretvezo, nove resnice iskati, so zatajili obiskovalci vso spodobnost; v ostudni razuzdanosti so se pogovarjali o „zboljšanju vsestranskih razmer“, drug drugega so pohujševali, zraven se pa hlinili, da se poboljšujejo«[2].

Voltairejev duh se je razširjal bliskoma po vsej Evropi. Prek Rena, na Prusko, ga je nesel sam, bil je sedem let v Berolinu gost kralja Friderika II. Na Švedsko in na Rusko so romale v nebrojnih izvodih njegove, vražjega duha polne knjige. Carica Katarina II. je videla v njem poosebljeno božanstvo.

[1] Weltgeschichte von Prof. Dr. Joh. Bapt. Weiss, k. k. Hofrath etc. Zweite und dritte verbesserte Auflage. Zwölfter Band. Graz und Leipzig. Buchdruckerei und Verlagsbuchhandlung „Styria“. 1894. Str. 295.

[2] Nisard v Weissu, l. c. str. 115.

Enaki nazori so prodrli i k nam v Avstrijo. Nastal je febronijanizem, ki je po Lutrovem načrtu krušil avtoriteto sv. cerkve, iz njega se je izcimil jožefinizem, ki je že drznejši, zanika že določne cerkvene nauke. Ko bi bila ta struja še dalje trajala, morala bi polagoma propasti vera v deželah sv. Leopolda in Štefana. Neverjetno je, kako je takrat v kratki dobi izginila verska zavest in sploh pojem o krščanstvu. Ko je bil leta 1782. papež Pij VI. na dunajskem dvoru Josipa II. ter je namerjaval na velikonočno nedeljo svečano v cerkvi sv. Štefana maševati, se je to uradno po listkih med ljudstvom naznanilo z besedami: Papež bo imel v cerkvi sv. Štefana veliko državno opravilo v dveh dejanjih, v slovesni maši in v blagoslovu, »eine grosse Haupt- und Staatsaction in zwei Aufzügen, das Hochamt und den heiligen Segen«[1].

Za razumnika je bil ponos, biti popolnoma brez vere. Kdor je pa proti veri duhovito pisal ali govoril ter po cerkvenih naredbah neusmiljeno udrihal, tak je bil zaslužen. Javno, v krogih razumništva, med »illuminati«, kazati se vernega, bilo je sramotno in nedostojno.

Žalostni časi, grozna doba! Do vrha je prikipela peklenska strast smrtnih sovražnikov sv. cerkve v francoski prekuciji, ko se je odpravil vsak sled, ki količkaj na krščanstvo spominja, ko so na oltar povzdignili nečistnico Mericourt kot »boginjo razuma«, ter hoteli po Diderotovi želji »zadnjega duhovnika obesiti s črevesi zadnjega kralja«. Kam zabrede človek brez vere! Prepadi v peklu niso strašnejši, kakor tisti, v katere se pogreza neverno ljudstvo.

Mensch, begehre nie und nimmer zu schauen,
Was die Götter bedecken mit Nacht und Grauen! . . .

In vendar cerkev ni propadla. Čudež vseh čudežev! V istini, božja moč, nebeška ustanova je! Kdor pazljivo prouči slovstvo 17. in 18. veka na Angleškem, Francoskem in Nemškem in pomisli, da vsi besni duhovi cerkve vendar niso premagali, moral bo z Massillionom vsklikniti: »Le ti, o Bog, si velik! velik v svoji cerkvi!« Pri Voltaireju se je nekdo čudil, da je 12 ljudij, 12 apostolov, krščansko vero razširilo po vsem svetu. »Nič se temu ne čudite, — odvrne zagrizen bogotajec, vi boste videli večji čudež; kar je 12 ljudij razširilo, to bo jeden sam človek uničil.« Menil je samega sebe. Ha! Lažnjivec! Zgodovina ga je osmešila. Res, — peklenska vrata je ne bodo premagala! Zgodovina ne podaje lepše in pomenljivejše apologije za resničnost krščanstva, kakor je preteklo stoletje.

[1] Kaiser Joseph II. und Leopold II. Reform und Gegenreform 1780 — 1792. Von Dr. Albert Jäger, k. k. o. ö. Prof. der Geschichte in Wien. Wien, 1867. Im Commissions-Verlage von Prandel Ewald, str. 112.

Kdo bi bil mislil, da bo iz brezupnih razvalin, v katere je padla krščanska zavest koncem minolega veka, se dvignilo tako bujno življenje, katoliško prepričanje! In v ravno tistem mestu, kjer je nevera najstrastnejše gospodarila, pognale so zopet prve kali krščanskega gibanja. Kakor je nekdaj rekel Leon Vel. o Rimu, reči bi se bilo moglo o Parizu v začetku sedanjega stoletja; »Quae eras magistra erroris, facta es discipula veritatis!« Dolga vrsta odličnih mož, plemenitih po jeklenem značaju in slavnih po izvanredni učenosti, dvigne z junaškim pogumom katoliški prapor. Voltairejev duh jih ni okužil, revolucija jih ni strla.

Začne se nova doba vernega razumništva. Največji učenjaki francoski so bili odločni katoliki pristnega verskega prepričanja. Sloveči govornik Jean Lacordaire (1802—1861) je otvoril v Parizu prekrasno »konferenčne govore«, da bi, kakor je sam rekel, »krščanstvo v duhovih zopet povzdignil in vero z nova vzbudil«. Velikansk je bil njegov uspeh. Krščanstvo je praznovalo svoje veličastno vstajenje.

Tudi posvetni, zeló vplivni možje so pogumno stopili na pozorišče v boj za svete pravice katoliškega ljudstva. Grof Charles Montalembert (1810—1870), največji francoski govornik svoje dobe in tolik učenjak, da je bil že v mladih letih izvoljen udom francoske akademije, je z neumorno vstrajnostjo in z izvanredno duhovitostjo branil in razširjal versko zavest. Katoliška duhovščina, ki je bila z nezaslišano krutostjo preganjana, našla je v njem tako gorečega in odkritosrčnega prijatelja, da je on sam nekaj dni pred svojo smrtjo s posebnim ponosom in sladkim zadoščenjem vzkliknil, da »jih je ljubil, branil in častil, kakor tega še nikdo ni storil v moderni Franciji«. Pridruži se mu grof De Coux, za njim Chateaubriand in Montfoucault; idejalni grof De Maistre, dika francoskih velikih državnikov, je pisal popolnoma v katoliškem duhu knjige, ki bi bile istotako pobožnemu menihu v čast.

A ne samo na Francoskem, po vsej Evropi se je jela razvijati blagodejna reakcija. Razumništvo je začelo se vračati od pogubne poti, na katero je je zapeljala duhomorna nevera. Na Angleškem se je boril veliki O' Connel, katerega delovanje je bila zlata zora boljše bodočnosti za narod irski po tristoletnem nepopisnem trpljenju. Kdor spozna njegovo plodonosno, neustrašno delovanje se ne bo mogel dovolj načuditi njegovemu geniju, ki je poznal le jeden smoter: prostost in občni blagor katoliških Ircev. In O' Connel je bil odvetnik! Da bi Bog novo gibanje tem zdatnejše povspešil, poklical je iz krivovere v naročje katoliške cerkve

preslavne bojevnike za katoliška načela, kardinale Wissmanna, Neumanna, Maninga i. dr., katerih imena se bodo v cerkveni zgodovini neminljivo lesketala v sijajni bliščobi. Na Nemškem in v Avstriji se je tudi začelo daniti. Krepostni škofje, kakor Runin, Droste-Vischering, Diepenbrock so se z apostolsko gorečnostjo potegovali za pravice svojih vernikov; veleučeni možje pod uzornim vodstvom zaslužnega Görresa so pa z učenimi spisi in s plamenečo besedo širili versko zavest, Klement M. Hofbauer, dunajski Filip Neri, stekel si je nesmrtnih zaslug s probujo ne le nižjih stanov, temveč tudi izobraženih krogov. Za njim so odlični govorniki, kakor dr. Em. Veith in oba Klinkowströma, delovali z velikim uspehom, katerega sad je bilo konečno spreobrnjenje prej tako propalega in po vsem nevernega Dunaja. Ko je začel Peter Canisius na Dunaju delovati v 16. veku, je našel komaj še sled katolicizma v avstrijski metropoli. Po trudapolnem naporu se mu je sčasoma posrečilo, da so prišle četiri stare ženice k spovedi in k sv. obhajilu; jokal se je same radosti, da je vsaj to dosegel. A sedaj je cerkev sv. Avguština pretesna, da bi obsegla samo odlične gospode iz najvišjih slojev, ki pridejo poslušat božje besede in prejemat sv. zakramentov.

Ni-li to ogromen razloček? Ni to prikazen, ki mora z veseljem napolniti katoliško srce?

Da, razumništvo se povrača k svoji materi, sv. cerkvi, od katere je bilo odtrgano. Minoli so, hvala Bogu, dnevi, ko se je olikan, izobražen svet sramoval, spoznati se javno učenca Kristusovega. Akoravno še ni doseženo vse, doseglo se je vendar mnogo. Začetek je srečno storjen, da se zopet povrnejo časi vernega razumništva!...

Razumništvo med nami Slovenci se je ravnalo večinoma po tujih vzgledih. Da je bil vpliv na naše posvetne razumnike velik, prepričal se je lahko vsak, ki je prišel ž njimi večkrat v ožjo dotiko. Kolikerim slovenskim mladeničem so nemška vseučilišča pokvarila srcé! Kolikerim so vzela vero in vest, sploh vse, kar jim je bila vcepila verna mati. V našem slovstvu se jasno vidi, da slovenski vseučiliščniki niso zamán čitali Schopenhauerja, Hegela, Fichteja, Darwina, posebno Rousseaua in v novejšem času zloglasnega pornografa Emila Zola. Goethejevi »Werthers Leiden« odsevajo iz marsikatere priljubljene novele; mnogobrojni ljubezni polni liriki pa z nekako ponosno samozavestjo trdijo, da jim je uzor Heine, katerega so s studom zavrgli lastni rojaki, ki vendar niso posebno izbirčni!

Tako daleč naše razumništvo ni zašlo, kakor inozemsko. Dosti naših razumnikov se ni odtujilo veri in poštenim, čednostnim običajem svojih pradedov. Vendar je dolžnost vrlega duhovenstva, da pridobi i ostale za sveto stvar. Vpliv našega razumništva na nižje ljudstvo je usodepoln. Verskemu prepričanju škoduje lahko grozno mnogo, a če spolnjuje svoje verske dolžnosti, vspodbuja s svojim vzgledom zdatneje, kakor vesten duhovnik. Ljudstvo je oduševljeno, ako vidi, da tudi »imenitna gospoda« moli in prejema sv. zakramente.

A kako vneti razumništvo za strogo versko življenje? Težavna naloga! Kajti čudež je, neverno srce ogreti za verske resnice, nevernika v dobrega katoličana spremeniti. Najboljši duhovniki so se leta in leta zastonj trudili, spreobrniti le enega izgubljenega sina. Izborni učenjak in istotaki pastoralist, menih Calmet se je z vso svojo duhovitostjo trudil, da bi spreobrnil Voltaireja, in ko je že mislil, da je svoj smoter dosegel, je spisal Voltaire nesramno razpravo o katoliških menihih in njemu samemu je za slovo iz dragocene knjižnice ukradel starodavne rokopise velike vrednosti. Ako sploh kje, tukaj veljajo svetopisemske besede: »Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam«. Najodličnejša zgovornost in vsestranska pazljivost utegne biti zaman in brezvspešna.

Dober duhovnik bo temeljito presodil razmere in potem še le se lotil važnega podjetja z modrimi sredstvi.

Nekemu gospodu, ki se je ponašal s svojo izobraženostjo, a ravno tako tudi s svojo nevero, posodil sem Hettingerjevo »Apologie des Christenthums«; prečital jo je, mi jo prinesel nazaj ter rekel: »Hvala, sedaj pa verujem, to je knjiga za olikane ljudi, to so dokazi«. Prihodnjo veliko noč je čez dolgo let zopet opravil svojo spoved.

Leta 1895. je šel s slovenskimi romarji v Marijino Celje akademično izobražen mož, ne iz pobožnosti, ne iz ljubezni do Marije, iz radovednosti samo in morebiti še iz druzega manj častnega vzroka. Videl je ganljive prizore na svetem, čudapolnem kraju, čul je presunljive pesmi in videl stotine Marijinih otrok solziti se; to je bil povod, da se je vtrnila solza i njemu in nasledek je bil, da je spovedan in obhajan odšel iz Marijinega Celja.

Drugje bodo koristili zopet drugi pripomočki. Dobra beseda, ki pride iz srca in prodere v srce; prijazni apologetični pogovori ali pa strogo katoliški, temeljito pisani časopisi ne bodo brez zaželjenega uspeha. Modrosti in resnici, podprti z neovrgljivimi dokazi, klanja se tudi nevernik. Delovati previdno na to, da se iz hiše

odpravijo brezverni in podli časniki ter uvedejo strogo katoliški, je odločilnega pomena v današnjih dnevih.

Pred vsem pa prositi Boga, da blagoslovi v tem oziru naše delovanje, da se povrnejo zopet jasni dnovi in blaženi čas vernega razumništva! *Dr. A. Medved.*

Cerkev naše ljube Gospe na Lebarju pri Mariboru.

(Dalje.)

VI.

Stari grad.

Ker se že z ogradjem Mariborskim pečam, pristavim še nekaj o prejšnjem »Gradu«, ki ga sedaj že davno ni več.

V že preje imenovanem »Stockurbar von Marburg« iz konca 15. veka se bere na prvi strani 64. lista: »Vermerckht etlich Grundt davon kuniglicher Mayestat gedient sol werden... Item, an dem Endt da die Allt Purgkh zu Marpurg gewesen ist. Daselbst ist ain hofstat. Ist od, daz sol der Ambtman hinlassn, umb ain Zins auf widerruefn«.

Urbarij je bil gotovo pisan v sedanjem Gradu na severo-izhodnem oglu notranjega mesta, kjer segata skupaj Schillerjeva ulica in Zofijin trg[1]. Ker govori »Urbar« o »dem Endt da die Allt Purgh zu Marburg gewesen ist«, sklepamo pravilno, če trdimo, da je prejšnji »Grad« stal na drugem oglu mesta. Maribor je bil že v 15. veku ograjen in se je leta 1480. in 1481. srčno in uspešno branil proti Ogrom[2]. Poškodovano mestno obzidje so potem skrbno popravljali več časa. Na sedanjem »Gradu« se berejo letnice 1556, 1751, 1733, 1717. Ker je mariborsko stolnico zidal »Hans Weisz« leta 1520—1523. in ker je ravno tisti Weisz sodeloval tudi pri zidanju »Grada«[3], je pač dognano, da je pred letom 1500 na nekem drugem oglu mesta bil prejšnji »Stari Grad«.

V tej zadevi sem se obrnil tudi do prečast. gospoda stolnega prošta Ignacija Orožna, ki dobro pozna našo domačo cerkveno zgodovino. Prespoštovani monsignore misli, da je torišče prejšnjega »Gradu« treba iskati na severozahodnem oglu mesta, ki gleda proti mestnemu pokopališču. Spominja se še namreč preč. gospod, da so tamkaj svoje dni izkopali nekoliko starega zidovja. Pa še

[1] Gl. Wörl, Führer durch Marburg, načrt mesta, okvir D 2, št. 59 in 4.

[2] Josef Andreas Janisch, Topographisch-statistisches Lexicon von Steiermark, II., 195. Dr. Franz Martin Mayer, Geschichte der Steiermark. Graz, 1898, str. 114.

[3] Mittheilungen der Centralcommision für Kunstdenkmale. IV.

nekaj drugega podpira to trditev. Na tem kraju mesta teče potočič, ki se izceja iz bližnjih bregov za Kalvarijo, in ravno to vodo je lahko grajščak rabil, da je ž njo rov okoli »Gradu« polnil, kakor je bila takrat sploh navada[1].

Da ne smemo misliti na grad »Zgornji Maribor«, ki je stal na sedaj »Piramida« imenovanem bregu na severni strani mesta[2], je razvidno iz »Urbarija« od l. 1500, kjer beremo na drugi strani 63. lista: »Item ain wisn gelegen dunnder dem Gesloss zu Marchpurg«: »Allt Purgkh« in »Gesloss« sta torej različna branika.

Dr. Puff piše[3] o tem vprašanju tako: »Mit dieser Nummer (61) schliessen wir das erste Viertel, welches zum Theile sehr enge und unansehnliche Quartiere, wie die Allerheiligen-, Schlosser- und Schwarzgasse begreift... Dieses Viertel scheint die älteste befestigte Anlage der Stadt Marburg, das Freihaus darin (Nr. 38) vielleicht die früheste Burg in der Stadt gewesen zu sein«.

»Urbar« iz leta 1500 omenja na 2. strani 63. lista še druge stavbe, po kateri bi se morda dalo sklepati, kje da je »Stari Grad« stal. Poroča pa kratko tako: »Item ain Garten bei dem Ambthof«.

Zemljiščna knjiga kaže o prostoru, na katerem je menda »Stari Grad« stal, tako: »Grundbuch des Bezirks- und Landgerichtes Marburg. Neuer Tomus III. Grundbuchsparzelle Nr. 123, übertragen vom alten Grundbuche Tom. III., Fol. 95. Beschreibung: Die bürgerliche ein Stock hohe Behausung, Cspt. Nr. 128 in der Windischen Gasse zu Marburg, welche nördlich an das Fabriks- und Hofgebäude des Herrn Franz v. Gasteiger, westlich eben daran und das Haus Nr. 130, südlich an das Haus Nr. 129 und die Windischgasse und östlich an den Garten des Franz Tscheligi, Andreas Tappeiner und Franz Brauner grenzt. Flächenmass 146 + 767 Quadrat-Klafter. Werth 4000 fl. Besitzer Franz von Gasteiger kaufte es von Barbara Lindtner... Auf Grund des Kaufvertrages vom 12. u. 15. Mai 1873, Pr. 31. Mai 1879, Z. 7967, wird das Eigenthum auf Nr. 128 für die Stadtgemeinde Marburg einverleibt.« Sedaj je zaznamovanje »Gradišča« tako: »Schmiderergasse Nr. 20« in pa »Schillerstrasse Nr. 31«.

Jurij Matej Vischer, zemljepisec štajerske dežele, je sestavil za naše pokrajine prezanimivo delo, ki slôve: »Topographia Ducatus

[1] „Im Jahre 1446 befahl Kaiser Friedrich den Pflegern zu Obermarburg den Bach aus den drei Teichen in die Stadtgräben zur besseren Befestigung der Stadt zu leiten.“ Janisch, op. cit. II., 195.

[2] Carl Schmutz, Historisch-topographisches Lexicon von Steyermark. Gratz 1822, II., stran 493.

[3] Op. cit. I., 49.

Styriae. Graecii 1681«[1]. V tem delu, ki obsega 392 podob, se nahajajo tudi sledeče tri slike, ki so alfabetično uvrščene: »Die Burg in der Statt mahrburg« s pogledom od izhoda. »Statt Marchburg« s pogledom od juga. V ozadju se vidijo od leve na desno Sv. Urban, Sv. Barbara na Kalvariji in pa grad »ober Marchburg«. — Tretja slika »Obermarhburg« nam kaže iz zahodne strani pogled na »ober marchburg«, »S. Peter«, »Wurmberg« in pa na »Statt marchburg« in sicer na severno-zahodni ogel mesta, ki je z obzidjem in mogočnim branikom (Bastei) obkoljen; sega od koroških vrat proti severu in okoli severozahodnega ogla[2].

VII.

Razni braniki in bojno orodje.

Ker je v Mariboru še dosti srednjeveških branikov videti, mislim, da ne bode odveč, če še pristavim opis mestnih vojaških priprav one dobe. Glasi se pa tako: »Bei der am 23. Juli 1592 unter dem Stadtrichter Andreas Krapfl in Begleitung der Räthe Martin Leutzendorf, Michael Roschitzer etc. vorgenommenen Besichtigung der Stadtbewaffnung befanden sich folgende Vertheidigungswerkzeuge daselbst. *a)* Im Thurm beim Trenkthore neben der Drau (pri mostu) 12 Doppelhacken. *b)* Im Thurme am Minoritenkloster (Oberes pollwerck) 22 Doppelhacken. *c)* Auf der Bastei nächst dem Kärntnerthor (Staro Gradišče?) 72 Doppelhacken nebst einem halben Fasz eiserner Kugeln. *d)* Im St. Georgsthurme (Der schwarze oder Bräuhaus-Thurm?) 80 Landsknechtspiesze und ein eisernes Stuck auf Rädern. *e)* Im Torturthurme (Je obdan od Ehrenburgove hiše na oglu med Gledališko in Schillerjevo ulico) 12 Fäszer Pulver. *f)* Im nächsten Thurm (Stolp na oglu med Gosposko in Schillerjevo ulico so pred 60 leti razdrli) 46 Doppelhacken, 11 Fäszer Pulver. *g)* Im Zwinger am Hl. Ulrichsthore bei

[1] Josef Wastler, Steirisches Künstler-Lexicon, str. 175—176. Janisch, op. cit. str. VIII.

[2] Primeri tudi: „Ansicht der Stadt Marburg. Nach einem Originale aus dem Anfange des vorigen Jahrhunderts", von H. Haas. Cena za ude „Zgodovinskega društva" 80 kr., za neude 1 fl. Po mojem spoznanju je bila podoba pred l. 1681. zasnovana, ker še ni na njej videti kapele sv. Barbare, za katero je sekovski škof Janez grof Thun 11. maja 1681 položil ogelni kamen (Orožen, op. cit. I. 533 in 539). V Mariborski mestni svetovalnici se hrani posnetek stare slike Maribora, ki je bila svoje dni v Ruše zaobljubljena. Pod njo beremo to-le: „Zu Gott und Maria Nazareth, * Stöllen wir unsser opffer und gebedt, * In 1680sten Jahr * Als die leidige best (kuga) ganz und gar, * über handt genomen, und regirt, * haben wir uns verobligiert, * hier zu Mahrburg in der stadt, * wie mansz gemallner vor augen (očmi) hat, * gott widerum zu versehn (spraviti, placare) darmit, * durch maria hälligste vor bidt (priprošnjo), * hat gott die stroff von uns gewendt, * däsz loben wir gott ohne Endt, 1681".

der Burg 51 Doppelhacken, 300 Landsknechtspiesze, eine metallene Karthaune. *h)* Im Thurme am Klementschitsch-Hause oder nächst dem Vicedom-Brunnen 5 Feldgeschütze auf Laffetten, 37 Doppelhacken, 26 Fasz Pulver. (To je bilo menda na koncu ulice »Vseh svetnikov«, na jugoizhodnem oglu.) *i)* Im Rathhause 5 Feldgeschütze auf Rädern, 1 grosse Karthaune, 21 Platten Blei. *k)* In der Pfarrkirche Kugelmodelle und Lunten. *l)* Im Rathhause in der Gemeindestube 10 Pürschstutzen, 4 Landsknechtrüstungen, 9 Sturmhauben, 10 Seitengewehre, 3 Fahnen, Harnische, Lunten[1].«

VIII.

Pod orožje!

Tudi vojni red Mariboržanov se nam je v štajerskem deželnem arhivu ohranil in sicer na treh listih, ki so pisani v prvi polovici 16. veka in so zaznamovani s številko 2868. Glasi se pa tako:

»Anfangs vermerckht die Kriegsordnung. welchermaszen man sich wider den Feindt, so er für die stat kompt, zu gegenwehr und widerstand darein schicken und halten solle.

Erstlichen: alspalt man an die gloggen geschlagen hat, so soll diese ordnung gehalten werden, nämblich also: das alle püchsenschützen, die auf die pastein, auch die dasigen, so auf die mauer verordnet sein, ain yglicher von stundan seinen stand, der ihnen ausgezaigt ist, zuelauffen; daselbst sol sich ein yeder mit schiessen gegen dem feindt nach seinem pesten vermugen vleissig gebrauchen, wie dan ain yeder der noturft nach zu thuen waisz, doch soll khainer das pulver und khugel vergeblich schieszen.

Zum andern: so sollen zu stundt an nach solichen gethanen gloggenstreich ain zehen purger, die nagsten bey den thören gesessen, samet den thorsperer mit irer gefasten guethen wehr daselbst den thörren zulauffen und bey einander bleiben, bis ihnen von der obrigkheit beschaidt gegeben wurdet, was sie ferner thuen sollen.

Zum dritten: was aber der andern burger und wehrhaffter männer in der statt sein, niemandts ausgenommen, dieselben sollen all zu stund nach beschehenen gloggenstraich ain jeder in seinem harnisch und mit guetter gefasster wehr seinen viertelmaister auf den plaz, der yedem viertelmaister, ainer mit seinem hauffen zu stehen ausgezaigt ist, zu lauffen und daselbs bey einander bleiben, biss so lang, das dem viertlmaister bevelich geben wirt.

[1] Dr. Puff, Marburg, rokopis str. 368 in 369.

Das erst viertl: wachtmaister Leonhard Frech. Schutzenmaister ingemain des ersten viertls ... Blasy Fridauer, Gregor Polczer, Wolf Grundtner, Christof Agstorffer, Lorenz Zeller.

Von dem wasserthurm (na jugoizhodu) bis auf das pruggthor (Trenkthor), Schutzenmaister Thoma Zettl. Nachbarn zum beystandt ... Lamprecht Gueter, Benedict Rementschitsch, Adam Haidfolckh, Colman Bladesz, Bartel Hueber.

Beim untern Polwerch in der neuen posstein: Puchsenmaister... Gregor Polczer, Christof Arnhofer.

Nachbarn zum beystandt ... Andre Storch, Ruep. Wocha, Marx Knechtl, Iderer (usnjar?), Jacob Haubtmanitsch, Wolf Haller, Francz Walich.

Im arckher bey dem pruggthor und bei dem stattor daselbst: Lorenz Zeller und Herman Greber, Tischler, zveen puchsenmaister.

Nachbarn zum beystandt ... Stefan Haller, Sebastian Regen, Hans Reichel.

Im 1. Werichsthurm (proti cerkvi sv. Urha) schuczmaister: Hans Jäger, Jacob Rosel, Chr. Arnhofer.

Nachbarn zum beystandt ... Gregor Progger, Mathes Rhaden, Lamprecht Puechler, Wolf Pintner, Mathes Jameckh, Sebastian Topolan, Casper Schlinz, Toman Sinekovitsch, Stefan Keiser, Casper Preibitsch.

Von den zwen hofen bis in des Räschen Behausung schutzmaister... Ruepert Neyhofer, Adam Scharthenberg, Leonhard Mayr, Mathes Nwncz.

Nachbarn zum beystandt... Christof Wiener, Veit Wolfschmidt, Veit Frobl, Christof Raisnugkher, Philip Rosman, Hans Tschamperl, Mathes Mariczbinter, Mertt. Weinschenckh.

Vom Rundotthurm bisz auf die kaczen (severno-zahodni ogel, Staro Gradišče?) puxenmaister ... Hans Tartsch, Elias Perger, Peter Ritter.

Nachbarn zum beystandt... Hans Kreiberger, Felician Winckhler, Paul Webitsch, Peter Ritter, Steffan Stromaer, Hanns Wienwalt, Sebastian Wassertrinkh, Gregor Kopitz, Leopold Hofer, Hans Schubartt, Gregor Khuen, Urban Teischenkh.[1]«

Dr. Puff misli[2], da je navedeni bojni načrt osnovan od sodnika Krištofa Wildenrainerja, ki je nekdaj pod slovitim Jurijem Frundsbergom bil stotnik v cesarski vojski. Bil si je dober prijatelj z

[1] Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark. 45. Heft. Graz 1897, str. 241—243.

[2] „Marburg", rokopis str. 356.

deželnim glavarjem Seifriedom Windischgrätzom in z Jurijem Triebeneckom.

IX.

Turki pred Mariborom.

Kako prav da so prišle Wildenrainerjeve priprave, ko so se l. 1529. Turki Mariboru bližali, o tem poroča Dr. Puff tako: »Bald erwies sich die Nothwendigkeit der Anstalten Wildenrainers. Die von Wien fliehenden Türken lieszen ihre Rache an den Orten des Landes aus, die nicht gesichert genug waren, die Wogen ihrer Überschwemmung zu brechen. Wildenrainer von den treuen Räthen Igelauer, Neuschwert, Kalluder und Krätsch unterstützt, war überall gegenwärtig, wo Gefahr und Verderben drohten. Mit den muthigen Bürgern und den in die Stadt geflüchteten Landleuten schlug er drei Stürme ab, tilgte die Feuersbrunst, die durch Brandpfeile längs der Kärntnerstrasze herauf wüthete, befestigte den St. Johannes-Friedhof als inneren Tabor und letzte Zuflucht . . . und machte sein eigenes Haus in der Kärntnerstrasse[1] zum Spitale der Verwundeten« . . . »Drei Jahre später stand der eiserne Wildenrainer wieder mit eiserner Kraft an der Spitze seiner Mitbürger auf den Wällen, verwarf, nicht ohne groszen Widerspruch der Verzagteren, die Aufforderung Sultan Solimans, der freien Durchzug und eine Geldsumme verlangte, ängstigte Tag und Nacht die Türken, welche vom 17. bis 20. September 1532 zwischen der Stadt und Melling lagerten . . . und endlich eine grosze Brücke zu stande brachten, über welche der Sultan und sein Vezier zuerst giengen, gefolgt von dem in wilder Hast fliehenden Heere«[2].

Iz preiskovanj Dr. Arthurja Steinwenterja, nekdanjega ravnatelja mariborskega gimnazija, je razvidno, da je vsaj nekaj Turkov prebrodilo Dravo blizo Kamnice[3].

X.

O zahodni meji ogradja.

Mestni župnik Jurij Schwentenkrieg je torej sporočil okoli l. 1465 altarju Marije Magdalene in Marte »ziegl Stadl mitsambt dem grundt . . . der gelegen ist im purkhfridt am Lebar bei Marchburg bei unser lieben frawen Capelln«.

---

[1] Nekdaj št. 177; l. 1846. je bila hiša last steklarja Benedikta Vivata, a sedaj je last Mariborske mestne občine pod št. „Kärntnerstrasse 12“.

[2] Dr. Puff, Marburg, rokopis, str. 359.

[3] Primeri Mayer, op. cit. str. 181: „unterhalb der Stadt zwischen Wildhaus und Lemberg“. Stavek se naj glasi tako: „oberhalb der Stadt zwischen Wildhaus und Lembach“.

Toliko je gotovo, da je stala cerkev Matere Božje na Lebarju ob zahodni meji mariborskega ogradja. Kako daleč da je ta meja segala, o tem niso bili Mariboržani sami zmiraj enih mislij.

Leta 1671. so meščani pregledovali meje svojega ogradja in svoje sodnije in jih je vodil pri tem mestni sodnik Valentin plemeniti Bevorgo, ki je pred letom 1684. postavil cerkev sv. Jožefa v Studencih pri Mariboru.[8] Pregledovanje je trpelo štiri dni. O tretjem dnevu, ki nekoliko naše vprašanje osvetljuje, se nam je ohranilo to-le poročilo.

»Gemain Bereitung des dritten Tags.

Den 29. Monath Tag Aprilis anno 1671 ist der dritte Thaill der Gemain Unserer statt Mahrburg nach Beschreibung des alten Stattbuch under Sprechenden Spiel und fliegenden Fahnen mit Begleitung H. ord. Stattrichter H. Valentin de Bevorgo alsz Haubtman, Herrn Hans Dräschitz Leutenant, H. Gregor Ludwig, Neger Fendrich, H. Strasser, H. Khebritsch, H. Saydach nnd H. Reinier alle des raths sambt der ganzen Gemain beriten worden.

Erstlichen ist man in guetter Ordnung durch unser lieben Frauen oder Kharner thor auszgezogen und sich gegen die Traa neben denen Müllen gewendet gleiche regione des wachthausz ist der Sunderin wittib die plankhen auf der Gmain stehent negst ihrer Kheuschen nider gerissen worden; nach denen Millen hinauf ist man khomben zu des H. Hannsen Khnechtl Mayrhoff, ehender aber hat ain Ersame Gemain Instendig verlangt, Hannsz Mall oben an dem Eckh auf der Gemain stehenden Gartenzaun abzubrechen, wie dann auch in disz ihr petitum ist gewilligt worden, H. Hansz Khnechtl aufzutragen, dasz selbiger sein Planckhen an dem Mayrhoff gleich dem Garten hinein sezen solle, Insimili hat ain Ers. Gemain ganz eyffrigst verlangt, H. Menter solle sich mit ainem gewissen dienst wegen des gar zu weit in der Gemain stehenden geheisz accomodieren, im widrigen mueszte es nider gerissen werden; vor 18 Jahr hatte sich H. Schaidenschabl alsz Inhaber dieses Mayrhoffs mit 30 Pfund dienst in das pauambt Järlichen verobligiert; Herr Menter Protestiert wider alle gewaltthättigkeit, reserviert ihme die spolii Clag, und hat ain alte Pettzedl von der hochlöblichen J.-Ö. Regierung Produciert und dadurch seine Anrein bisz auf die Straszen beweissen wollen; ist ainer Ers. Gemain dahin die vertrestung gegebeben worden, man werde es in negster Rats-session proponieren und sich darüber berathschlagen, vorwendent, man müsste wegen desan gezogenen dienst in dem Pauambt Urbario nachschlagen, woryber ein ers. Gemain aliquo modo acquiesciert; alsz man aber hernach besser hinauf

zu endte der Blanckhen khomben, ist similiter selbige umb ain schrit nach aussag der Eltern Burger auf der Gemain stehend befunden worden, ist auch ditzfalls gleiche vertrestung gegeben worden; Hernach hat man sich dem gangerspach zu gewendet, hat die Ersame Gemain das fleckhel negst hinüber des H. Plochmans Müll[1] ain Gemain praetendiert, solle alda ain gericht vor zeiten gestanden sein, dermahlen wirdet selbiges gebaut ist ad notam zu nehmben befolchen worden[2]; den Gangerspach hindurch ist man geriten bisz zu ainem tiefen graben, negst hinüber ist ain cleines waldl, frau Niderlin gehörig[3], von dem gangerspachs Endte ist diese Gemain durch vergleich an die Gambser khomben; retrogrediendo gelangte man zu des Puntschuch seinem Weingarten[4] und gaben gleich im anfang die alte vestigia, dass auch vor 19 Jahr ein grosze blanckhen müeszte nidter gerissen sein worden, wie dann auch selbiger über dieses ain zimbliches stuckh von der gemain von unden an bisz für das geheisz eingezeungt, solle es ausz bevelch vor drei Jahren restituiert haben, iezt hat er sich erbotten, wann mann Ihme nur wegen des Ackhers unperturbierter lassen wolle, offeriere er sich auch, alle gemain Bereitung ein halb Startin wein zum besten zu geben; wie Ihme dann bereits ausgestockht worden, aber die Gemain wahre Disgustirt, wolte nicht darein consentieren, vorwendent, sye wehre nicht gedacht, ihr Gemain zu vertrinckhen, wie sie dann entlichen ohne

[1] Sedaj št. 26 občine Kamnica.

[2] Da bi boljše spoznal meje, sem prehodil tu imenovano zemljišče 25. aprila 1898 in sem zadel med potokom Kokro in pa med potočkom, ki priteka pod globokem jarku, ki je od Kokre proti zahodu kakih 500 korakov oddaljen, na še ohranjene. ozke, iz kamenitih plošč narejene stopnice, ki vodijo od Dravine struge tik roba imenovanega jarka na visoko dravsko obrežje. Radoveden, kaj bi neki to pomenilo, sem priplezal po že zelo poškodovanih stopnjicah na vrh, kjer sem našel z mahom obrasel kup kamenja, ki je podoben prikrajšani štiristranski piramidi. Na vrhu piramide je grm, in v grmu je kamenit mejnik, ki moli blizu za tri pedi iz kamenja, in je poldrugo ped širok in pičlo ped debel. Na vrhu mejnika je nekak klobuk, to je robati krog, ki obdaje kakor venec vse štiri strani. Na tisti strani, ki gleda proti Mariboru, je vrezan blizu eno ped dolg nemški (schwabacher) L. Ko sem od tod pogledal proti severozahodu, to je proti kapelici blizu mosta, ki je prvi na državni cesti iz Kamnice proti Mariboru, se mi je res zdelo, da sem na meji nekdanjega mariborskega ogradja. L na mejniku bi pomenil L e b a r in na piramidi bi bila kedaj mestna straža, ki bi naj nadzorovala brodarjenje po Dravi. Njive med Kokrskim in sledečim, ravno omenjenim jarkom, bi bile torej tisti „Fleckhel“, ki je kedaj spadal pod Maribor. Sedanja lastnika skrbno obdelanih njiv, na katerih so nekdaj stale vislice (soll ain gericht gestanden sein), so sedaj last viteza Bitterla in pa Kamničana Kaupa.

[3] Menda za državno cesto pod Presekom, kjer se Kamniški potok izliva v Dravo.

[4] Menda sedanje posestvo šolskih sester med vodico, ki priteka na vzhodni strani Kamenice od severa in pa med potokom, ki prihaja izpod sv. Urbana.

ansehung desz durch gott und desz Lezten gerichts umb ain 8 tägigen Termin bitenden Mans den zaun demoliert; hier haben sich die herrn offizier negative gehalten, und gleichwohl ain Ersamb Gemain freien willens, weillen weder bit noch ainiges offertum annemblich war, ihr Gemain manutenieren lassen[1].

Fehrers fort ist dem wäszl der Zaun negst dem Hausz abgerissen worden. Franz Lederer solle den zaun auch ein wenig hinein sezen, insimili Herr Schloszgo, alwo man in gueten Friden gemitdagmallet, fehrers vortgeriten ist, dem fluckho nund herrn Pfarrer von Gämbs neben dem geheisz der zaun abgetragen worden. Insimili ainem Pergholten negst des H. Mimbls geheisz . . . fehrers fort gegen den Gschlosswalt[2] . . . Fehrers weiter durch den weisen weg sein wür khomben in ain andert unsere Gemain, die Oxenhalt genant, ist ain schöne gelegenheit, nach vorgeben der gemain stehet darauf des Herrn Prelathen von Admunndt weinzerley, neben deme solle in dem Egg oben hinauf ein grosser Fleckhen der Gemain entzogen sein worden, geschlossen, solle herrn Prälathen per abtrettung, oder umb ain beschauungs Commission ehenst zuegeschriben werden, unweith darvon ist in beysein des purckhischen H. verwalters einem Purggischen Pergholten der zaun Negst dem geheisz und besser hinunder, insimili herrn Haider sein zaun nidergerissen worden; und ist also auch diser tag im Friden auszer des Herrn Achaz Pellizerolli auf dem platz von dem wigellitsch mit ainem Nasz gekheten (Musketen?) Papier durch den Rockh, Göller 2 hemeter in die schulter geschossen worden, vorbey gangen[3].

XI.

Marijina vrata — Marijina cerkev.

Iz dosedaj navedenih poročil je torej razvidno, da so se mestna vrata na zahodni strani imenovala »Frauen-Thor«, kakor so se imenovala vrata proti izhodu »Ulrichs-Thor«, po cerkvi sv. Urha, ki je stala pred vrati.

Smemo torej sklepati, da so se tudi zahodna vrata imenovala »Frauen-Thor« po cerkvi ali kapeli »Unser lieben Frawen am Lebar im purckhfridt«.

[1] Sledeči odstavek nam popisuje menda pregledovanje mejnikov za potokom, ki prihaja od „Mörlhofa“ proti Kamenici. Holmec, ki so ga tako obhodili, se imenuje še tudi zdaj „gmajna“.

[2] Po Vinarju = Wienergraben.

[3] Marburger Stadtbuch, str. 703—709.

XII.

Naselniki pred Marijinimi vrati.

Kje nam je iskati sledov nekdanje Marijine cerkve? Gotovo je, da se je pred mestnim obzidjem proti Kamnici že v starih časih naselilo več ljudij, ki so mestu dajali davke, ker so pod mesto spadali. V dr. Puffovem rokopisu »Marburg« beremo na str. 331.: »Im Jahre 1452 zählte die Stadt 377 steuerzahlende Parteien, darunter 10 Lederer, 6 Fleischer, 12 Bäcker, 3 Ärzte, 6 Kinder. Auf die vor den Ringmauern liegende Lederergasse kommen 14, auf die Ansiedelungen vor dem Frauenthor, heutige Kärntnervorstadt 10, vor dem Ulrichsthore 34 Steuerparteien. Die Gesammtabgabe betrug 412 Pfund.«

»Stockurbar von Marburg« iz konca 15. veka imenuje na listu 67 med grajskimi gorniki tudi »Michel am leber, most VIII. Redemer, dint von ainer pinthuben«.

Po spričevanju dr. Puffa (Marburg, Manuscript, str. 331) so imeli »die Mönche von Völkermarkt ein Haus vor dem Frauenthor«.

Že večkrat imenovani mariborski »Stockurbar« poroča na listu 55: »Die Zins am Lebarn von ainer hoffstat Ygelhoferin dint von ainer hoffstat XLII. phenig«, in na listu 51: »Urban Fleyschaker, hat Äckher, sind Etwan des prueschenkh gewesen nund gelegen ob nunser Frawn thor dint davon all Jar XX Pfg.« Na listu 62 pa beremo: »Vermerckht Etlich Grundt davon kunigklicher Mayestat gedient sol werden... Christof Kursner... Item ain Agkher vor nunser frawn thor mit ainem pygmergkh«.

XIII.

Schwendenweinova peč za opeko.

Župnik Schwendenwein nam je pa povedal še nekoliko več »Mein ziegl Stadt mitsambt dem grundt der dazue gehört, der gelegen ist im purckhfrid am Lebar bei Marchburg bei unser lieben frawen Capelln«. »Ziegl Stadl» je na zemljevidu generalnega štaba[1] zaznamovan za kolovozom (blizu državne ceste) med Koroškim predmestjem in pa Kamnico z znamko »Z. O.«, ki pomeni »Ziegel-Ofen«. Gotovo so Mariborčani od nekdaj od tod za svoje potrebe opeko dobivali in kažejo izkopane jame, da se je moralo pač dolgo let kopati, preje ko se je toliko ilovice izkopalo. Na že imenovanem Wörlnovem zemljevidu se nahaja nekdaj Schwendenweinova peč za opeko pod okvirjem A. 1.

(Konec prihodnjič.) *Dr. Jožef Pajek.*

[1] Marburg, Zone 19, col. XIII.

Priprave za biblične katekeze.

(Dalje.)

5. Kazen prvega greha in Odrešenik obljubljen.

I. Uvod. Slišali ste, kako sta se izgovarjala Adam in Eva. Pa izgovarjanje in izvračevanje na druge ni nič pomagalo.

II. Pripovedovanje: *a)* Bog napové kazen kači, in obljubi Odrešenika; *b)* izreče kazen Evi in Adamu; *c)* izpodi prve stariše iz raja.

III. Pojašnjevanje: *a)* „Ker si to storila... vse dni svojega življenja". V teh dveh prvih stavkih je napovedana kazen kači kot živali (deloma tudi satanu v podobenskem pomenu). To prekletstvo se kaže zlasti v tem, da imajo ljudje stud do kače, jo sovražijo in preganjajo. — „To storila", da si bila orodje hudobnemu duhu ter mu tako pomagala k zapeljevanju. — „Sovraštvo... njeno peto". V teh dveh stavkih govori Bog satanu, ki je upal, da bo sedaj človeštvo, ki se je z grehom odločilo od Boga, ž njim sklenilo stalno prijateljstvo in mu služilo. Bog pa mu napové za kazen ravno nasprotno: sovraštvo, vojsko med njim in ženo, ki ga bo premagala. „Zarod satanov" so vsi grehu udani ljudje; „zarod žene" je Zveličar po svoji človeški naravi. Kdo je ta žena? Marija je po svojem božjem Sinu kači (= satanu) glavo strla (= ga premagala). Kača je zalezovala njeno peto (= hotela škodovati); pa ni mogla druzega nič, kakor le zalezovati, težave in britkosti napravljati Mariji in Jezusu. Kdo je dal Judu Iškarijotu strašno misel, da naj Jezusa izda sovražnikom? Kdo je nahujskal judovske duhovnike in farizeje, da so kričali: „Križaj ga, križaj!" Satan je storil vse to. Pa ravno po trpljenju in smrti Jezusa Kristusa je bil satan premagan in svet odrešen!

b) „Ženi". Napovedana kazen ne velja samo Evi, marveč vsem ženam. — „Možu pod oblastjo". V paganstvu se je očitno pokazala ta kazen: žena je bila zelo ponižana in zaničevana, prava sužnjica. Še le po odrešenju Kristusovem (v krščanstvu) se je ublažila njena usoda. — „Prekleta", t. j. zemlja naj zgubi božji blagoslov, ne bodi več vir blagra in sreče za človeka. To prekletstvo se je jelo kazati pri živalih, ki so bile sedaj boječe, mnoge človeku uporne, celó sovražne; v naravnih močeh, ki so večkrat človeku škodljive ter razdirajo dela njegova; tudi satan je dobil neko oblast do narave, da more po nji škodovati ljudem. — „Zavoljo tebe", zavoljo tvojega greha. — „Trnje in osát ti bo rodila", zemlja je doslej sama ob sebi dajala potrebnega živeža, odslej ga bo dajala le po trudapolnem obdelovanju. — „Prah si", iz prsti je narejeno tvoje telo in se bo zopet spremenilo v prst = umrlo bo.

c) „Oblekel" je Bog prva človeka, da bi bila zavarovana zoper vremenske nezgode, dež, mraz.

Za srce. Veliko nesreč je že bilo na svetu, a tolike še nobene, kakor je zadela Adama in Evo, ko sta bila pahnjena iz tolike sreče v toliko gorjé; marsikatero srce je že žalovalo na zemlji, a (razven Jezusovega in Marijinega srca) pač nobeno bolj nego Adamovo in Evino takrat, ko sta se poslavljala iz prelepega raja; premnogo solz se je že prelilo, kar človeštvo hodi po zemlji (zato se imenuje „solzna dolina“), a malo jih je bilo tako grenkih, tako gorkih, kakor one, ki so kapale Adamu in Evi po užaljenem licu na tla izgubljenega raja, ko sta ga zapuščala! Oh, otroci, iz tega tako ljubega kraja, kjer jima je dobri Bog izkazoval toliko ljubezni, toliko dobrot, sta morala bežati — za vselej! Oj, kako milo se ozirata še jedenkrat — poslednjikrat po onem vrtu rajske radosti, kjer sta v neskaljenem veselju preživela tako nepopisno srečne dni! A sedaj je minulo za vselej — za zmiraj!

Pa to je bil le prvi dan njune nesreče. Koliko sta morala pa še le potlej trpeti! Prišlo je nad nju vse zlo, ki jima je že bil Bog napovedal... Vendar ljubi Bog ju ni pustil brez tolažbe. Kaj menite, kje je bil tisti milostni vir, kjer sta zajemala tolažbo v tolikih britkostih in težavah? Poglejte na sliko, ki jo imate v knjigi! Tam v ozadju, — v daljavi je Marija z Jezusom! V temni noči trpljenja in žalosti sta se zaupno ozirala na ono premilo zvezdo, svetlo danico — Marijo, po kateri je zasvital vsemu človeštvu dan rešenja!...

IV. Razlaga. 1. Bog je neskončno zvest. Kar je bil zapretil, izpolnilo se je natanko. (Adam sicer ni precej umrl, a nadnaravni dar telesne neumrljivosti je izgubil takoj, in tudi dušna smrt, izguba posvečujoče milosti božje, je prišla takoj po grehu. Vpr. 57.)

2. Bog je neskončno pravičen. Ker se Adam ni pregrešil le sam za-se, marveč je v njem grešilo vse človeštvo, kaznovan ni bil le on, marveč vsi ljudje; ker je grešil gospodar, kaznovana je bila ž njim tudi narava. Koliko gorjá! (Vpr. 54.)

3. Bog je neskončno usmiljen, za sedaj dá Adamu in Evi obleko, za prihodnost obljubi Odrešenika. Oba sta se spokorila in zveličala po zaupanju v Jezusa Kristusa, po katerem se lahko zveličajo tudi vsi njegovi potomci.

4. Prevzetnost se kaznuje. (Gl. nauk o angelih.)

5. Prvo mesijansko prerokovanje je še zelo nedoločno; le toliko je rečeno, da Zveličar pride, a nič o tem, kdaj? kje? od kod? v kakšnih okoliščinah? Kolikor dalje se pomika zgodovina, toliko natančneje so prerokbe; naposled sv. Janez Krstnik pokaže s prstom na Jezusa.

6. Adam je predpodoba Jezusa Kristusa. Sv. apostol Pavel imenuje Jezusa — drugega Adama. Predpodoba se imenuje oseba, reč, dogodba ali naredba stare zaveze, ki naznanja (= ima sličnost, neko zvezo) osebo, reč, dogodbo ali naredbo nove zaveze, katera se potlej imenuje dopolnitev. Predpodoba se lahko ujema s dopolnitvijo v premem (naravnostnem) ali obratnem smislu; v premem smislu, če se popolnoma ujema,

rekel bi, krije, n. pr.: „Kakor je bil Jona tri dni in tri noči v trebuhu morskega soma, tako bo Sin človekov tri dni in tri noči v osrčju zemlje“; v obratnem smislu pa, če je dopolnitev ravno nasprotna temu, kar znači predpodoba. Adam je v obojnem smislu predpodoba Jezusa Kristusa: 1. Adam je telesni oče vsega človeštva, Jezus pa duševni, ker nam je po svojem odrešenju zopet dal duševno življenje milosti božje. 2. Adam je premagan izgubil nebesa, Kristus jih je zopet pridobil po svoji zmagi. 3. Adam je padel po trojni skušnjavi (poželenje očij, mesa in napuh življenja), Kristus je premagal satana v trojni skušnjavi. 4. Adama izžene po grehu angel iz raja, Jezusu pa strežejo angeli po premagani skušnjavi in ga zmagoslavno spremljajo v nebesa. 5. Adam je po svojem grehu prinesel človeštvu pogubljenje in naravi prekletstvo, Kristus pa milost božjo po svetih zakramentih in blagoslov po blagoslovilih.

7. Eva je predpodoba prečiste device Marije. Sv. cerkev poje o Mariji: „Ki si preobrnila ime Evino“ (Eva — Ave). Posebej: 1. Eva je verjela kači in je izgubila za-se in za nas vse dušno življenje; Marija je verovala angelu Gabrijelu in nam zopet pridobila dušno življenje po svojem Sinu Jezusu. — 2. Eva je bila mati vseh živih po telesu, Marija je mati vseh živih po duši („Mati milosti božje, prosi za nas!“). 3. Eva je izgubila zveličanje, ker je hotela biti Bogu jednaka, Marija pa nam je je zopet pridobila po svoji ponižnosti („Glej, dekla sem Gospodova!“). — 4. Eva je bila premagana po kači, Marija pa ji je strla glavo. — 5. Eva je bila vstvarjena v milosti (pravičnosti in svetosti), pa je ni ohranila; Marija je bila brezmadežno spočeta in je vsikdar ohranila milost svoje prevzvišene svetosti. (Vpr. 102.)

8. Delo, trpljenje in smrt nam je dušno zdravilo. Delo kroti strasti; „postopanje uči veliko hudega“ (Sir. 33, 29). Bolezni in smrt nas živo opominjajo, naj skrbimo za večno, ker je vse časno tako nečimerno in minljivo. (Vpr. 73.)

9. Nasledki izvirnega greha. (Vpr. 99, 100.)

V. Uporaba. 1. Greh je še zmiraj kakor prepovedani sad: vidi se lep, obeta veselje. Nikar mu ne zaupaj: greh je vir vsega hudega na duši in telesu. Skleni torej sovraštvo med seboj in grehom . . .

2. Ako sta se zveličala Adam in Eva, ki sta o Jezusu in Mariji vedela še tako malo in zrla zveličanje še v taki daljavi, kolika sramota, ko bi bili pogubljeni mi, ki smo tako dobro poučeni in se nam ponujajo vse Jezusove milosti v sv. katoliški cerkvi! Kaj, ko bi bili celo taki, da bi nam Marija ne mogla izprositi odrešenja!

6. Kajn in Abel.

I. Uvod. Danes se bomo učili o tem, kako so se kmalu pokazali strašni nasledki prvega greha; Kajn je iz zavisti umoril svojega brata in obupal.

II. **Pripovedovanje**: *a)* Kajn in Abel darujeta. *b)* Bog zastonj svari zlobnega Kajna, ki zvijačno izvabi brata in ga ubije. *c)* Bog napové kazen. *d)* Kajn obupa.

III. **Pojašnjevanje**: *a)* „Pravičen“ = dober in bogoljuben. — „V znamenje hvaležnosti“ = da bi pokazala hvaležnost. — „Za blagoslov“ = za srečo, ki sta jo imela pri čedi in poljedelstvu. = „Prvence v svoje črede“ = najboljših in najlepših živalij svoje črede. Tako je storil Abel iz velikega spoštovanja (počeščenja) do Boga; Kajn pa ni nič izbiral, ker ni imel žive vere in strahu božjega. — „Da mu je obraz upadel“ = da je bil suh in bled. (Voda upada, ko se znižuje, krči; ako se okrogla lica na obeh straneh krčijo, pravimo, da obraz upada, hujša.)

b) „Kmalu ti bo kazen za petami“ = kazen te bo kmalu dohitela (kakor zver, ki drvi za človekom). — „Ni poslušal“ = ni ubogal, ni tako storil, kakor ga je Bog opomninjal. — „Redil jezo“ = ves čas imel v srcu, ali pa tudi = še vedno večja je postajala jeza in nevošljivost.

c) „Kje je Abel, tvoj brat?“ S tem vprašanjem je hotel ljubi Bog Kajna dovesti k spoznanju, da bi se zavedel svojega greha in se skesal. — „Prešerno“ = predrzno, ošabno. — „Varih“ = kdor neprenehoma pazi na koga, torej mora vedno vedeti, kje je. Glejte, kako strast preslepi človeka; sedaj hoče celo svojo hudobijo z lažjo prikriti pred vsevednim Bogom! — „Glas krvi ... do mene“. Ali ima kri tudi glas, da more vpiti? To je v podobi povedano: hudobija je tako velika, da odločno zahteva kazen, maščevanje iz nebes; bratova kri, rekel bi, kliče Boga, naj takoj kaznuje bratomorca. Jednako je v podobi povedano tudi nadalje, da je zemlja odprla usta in iz roke pila kri, t. j. Kajnova roka je bila vzrok, da je bratova kri kapala na tla in se zgubljala v zemljo. (Ker z ustmi srkamo ali pijemo, se tukaj tudi zemlji prilastujejo „usta“.) — „Preklet bodi“. Prekletstvo je ravno nasprotno blagoslovu. Blagoslov pomeni obilnost, množenje dušnih in telesnih blaginj. Kajna zadene dvojno prekletstvo: sam je preklet ter zgubi mir in veselje v Bogu, otožen se potika okrog in nima več srečne ure na zemlji; a tudi zemlja zgubi zaradi njega blagoslov in neče več dajati svojega sadu.

d) Napoved božje kazni je Kajna grozovito potrla: poprej je predrzno kljuboval celo Bogu, sedaj pa je boječ in obupa nad Bogom in nad ljudmi. Božje veličastvo in božja pravičnost se mu kaže v toliki velikosti, da ne pričakuje več odpuščenja; najrajše bi se skril pred Bogom, ko bi se le mogel! A tudi pred ljudmi bi se rad skril, ker v obupnosti meni, da ga bode ubil, kdor ga zagleda, jednako kakor je on ubil lastnega brata. — Usmiljeni Bog mu ohrani življenje, da bi imel še priliko za kesanje in pokoro, in pa da bi bil drugim v svarilo. — „Bog je zaznamenoval Kajna“. Sv. pismo nam ne pové, kakšno znamenje mu je dal (na obraz ali

na čelo), gotovo pa tako, da je vsakdo, ki je zagledal Kajna, takoj vedel, da ga ne sme umoriti, in pa da ga je Bog kaznoval.

Za srce. Iz otroških let se prav živo spominjam nekega dne, katerega ne bom nikdar pozabil. V nekem tepežu so bili mladi razposajenci ubili svojega tovariša. Vsa vas se je zgrozila nad tem krutim dejanjem; na obrazu vseh dobrih ljudij se je kazalo neko strmenje, neka poparjenost. Še sedaj se mi zdi, kakor bi slišal ono tožno-milo zvonjenje, katero se mi ni zdelo nobenkrat tako žalostno. Oh, otroci, to je bil žalosten dan za vso duhovnijo, zakaj človeka umoriti, ubiti, to je strašna reč! Pa sedaj sem se v mislih preselil le nekaj let nazaj, a pojdimo v mislih nazaj za 6000 let in oglejmo si še vse strašnejši dogodek. Pomislite: brat je umoril brata! in kakšnega brata! Abela — to nedolžno, pobožno dušo, ljubljenca božjega! Oj, mislite le na njegovo mater Evo. Koliko je prestalo njeno materino srce oni nesrečni dan! Prvikrat vidi na svetu — mrliča! in ta mrlič je njen preljubi sin Abel! Ljubeča mati si ne more misliti, da bi bil mrtev; kliče ga, budi ga — a vse zaman; kmalu se prepriča prebritke resnice, da njen sin je — mrlič, prvi mrlič na svetu! Sedaj še le sprevidi, kaj se je zgodilo; pregleduje njegove rane, kri po tleh . . . O, greh, greh, kako strašna reč si ti, ki imaš tako tužne nasledke! In ko Eva zagleda še Kajna, kako se ga prestraši: njegov temni obraz, njegovo divje oko! . . . O greh, greh, ti si res največja nesreča za človeka! Ta strašni dan je pač Evi ogrenil življenje za vselej. Pač se je spominjala božjih besed: „Veliko boš trpela s svojimi otroci!“ — A jednako žalosten je bil ta dan tudi za Adama, tudi njemu kapljejo vroče solze po licu! . . . Oh, otroci, ali ne bomo iz dna srca studili in sovražili greha, ki je kriv take nesreče!

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a)* Vsevednost. Bog je poznal mišljenje Abela in Kajna; videl nevošljivost in jezo v Kajnovem srcu, vedel za njegov zločin, čeravno ga je skrivaj izvršil in potlej tajil (Vpr. 50). — *b)* Neskončna svetost. Dar pravičnega Abela mu je bil všeč, dar zlobnega Kajna pa ne; bratomor mu je bil silno zopern (Vpr. 53). — *c)* Pravičnost je Bog pokazal 1. z besedo: „Glej, kakor tvoj brat si mi ljub“ itd., in: „Glas krvi tvojega brata vpije“ itd. 2. v dejanju, ker je Kajna hudo kaznoval (Vpr. 54). — *d)* Usmiljenje. Bog ga je opominjal in svaril (pred umorom in potlej), da bi ga pripravil k spoznanju in poboljšanju ter bi mu mogel odpustiti; v ta namen mu je podaljšal tudi življenje. Koliko milostij!

2. Nevoščljivost je poglaviten greh: Ker ni Kanj zatiral nevoščljivosti, nastala je jeza, in ker jeze ni premagoval, marveč še redil v svojem srcu, nastalo je sovraštvo in iz tega grozovito dejanje — bratomor; potlej je pa še Kajn lagal in kljuboval Bogu, otrpnil in obupal (Vpr. 780 in 781).

3. Vnebovpijoči grehi (Vpr. 790 in 791).

4. Kako se je Kajn pregrešil zoper sv. Duha? Storil je najprej 4., potlej 5. in 6., slednjič 3. greh (Vpr. 788 in 789).

5. Bog gleda na srce. Tudi Kajnov dar je bil dober sam na sebi, a Kajn ni bil dober. Bogu zato ni bil všeč njegov dar, ker je bil v srcu zloben, daroval pa je le tudi na videz, iz navade, ker je daroval tudi brat, ali pa morda še celo iz čisto posvetnega namena, da bi se mu še bolj čreda množila. Tudi pri dobrih delih je treba dobrega namena, da so Bogu všeč in nam zaslužna.

5. Daritve. Bogu ne moremo podariti kakor človeku iz roke v roko, marveč Bogu, se darujejo nežive reči tako, da se sežgó, uničijo, žive stvari pa tako, da se zakoljejo in večkrat še zaklane sežgó ali vse ali deloma; tako se odtegnejo svetu in svetni rabi ter se Bogu prepustè popolnoma. Od koga sta se naučila darovati Kajn in Abel? Gotovo od Adama in Eve. Torej vidimo, da so bile daritve v navadi, odkar biva človeški rod na zemlji; daritve so pri vseh narodih bistven del njihove vere. Ker je pa naša katoliška vera najsvetejša in najpopolnejša, mora imeti tudi najpopolnejšo daritev. Katero? (Vpr. 590 id.)

6. Abel je dalje predpodoba Jezusa Kristusa: *a)* Abel je bil pravičen — Kristus je najpravičnejši; *b)* Abel je bil pastir — Kristus pravi sam o sebi: „Jaz sem dobri pastir“; *c)* Abel daruje Bogu prijeten dar — Kristus je daroval na križu in daruje pri sv. maši samega sebe, torej najsvetejši dar; *d)* Abela je brat iz nevošljivosti sovražil in umoril — Kristusa so lastni bratje, judje, iz zavisti preganjali in umorili; *e)* Abela je brat odvedel na polje, da ga je ubil — Kristusa so ven iz mesta peljali na goro Kalvarijo in tam umorili; *f)* Abelova kri je klicala maščevanje zoper Kajna — Kristusova kri kliče milost in usmiljenje za vse ljudi.

7. Kajn je predpodoba judov: *a)* bil je nevošljiv — judje tudi; *b)* Bog je Kajna učil in svaril, da bi spoznal svojo krivico — judom je Jezus kazal z besedo in dejanjem ter še posebno s svojim veličastnim vzgledom, kako zelo so krivični, ker ga preganjajo, celó pagan Poncij Pilat jih prepričuje, koliko krivico delajo nedolžnemu Jezusu; *c)* Kri pravičnega Abela je klicala maščevanje — judje so klicali: „Njegova kri naj pride . . .“; *d)* Kajn je zapustil svojo družino in begal po svetu — judje so tudi po vsem svetu razkropljeni brez domovine, brez velikega duhovnika, brez daritve; *e)* Kajn je imel posebna znamenja, in nihče ga ni smel umoriti — jude tudi mnogokje sovražijo, a vendar privoli Bog, da bivajo med kristijani.

8. Eva, ki se je britko jokala poleg umorjenega sina Abela, je predpodoba žalostne Matere božje, ki je premilo žalovala ob smrti svojega preljubega Sina.

V. Uporaba. 1. Nevošljivost se kaj rada prime človeškega srca, med brati, v šoli . . . Ako tudi ti čutiš to grdo strast, hitro se je znebi, ker

veš, v koliko nesrečo lahko privede človeka. Oj, kako lepo je tako srce, ki se veseli z veselimi in žaluje z žalostnimi!

2. „Premaguj poželenje do greha!“ Pomisli, do katerega greha imaš kako nagnjenje (do laži, nepokorščine, lenobe, sladkosnednosti, grešne radovednosti . . .) in ustavljaj se krepko takoj v začetku; zakaj ko se hudobija ukorenini in utrdi, jo je težko odpraviti.

3. Nikdar ne pozabi resnice, da Bog tudi v srce vidi in da si odgovoren tudi za vse prostovoljne misli in želje. Stanovitno zavračaj vsako zlobno misel, kakor hitro jo zapaziš, in sicer vselej, ko bi se ti usiljevala tudi po stokrat! Rad pa vzbujaj dobre misli in blage želje, da grešne ne bodo imele prostora v tvojem srcu.

7. Namnoženje in popačenje prvih ljudij. Vesoljni potop.

I. Uvod. Že pri Kajnu smo videli, kako hude nasledke je imel prvi greh. A tudi drugi Adamovi potomci so se popačili; polagoma so bili razven jedne same družine vsi ljudje na zemlji tako sprijeni in brezbožni, da je moral Gospod vse pokončati s strašno povodnijo, ki se imenuje vesoljni potop. O tem se bomo učili v nastopni zgodbi.

II. Pripovedovanje: *a)* Pomnoženje in popačenje ljudi, *b)* Bog zapové Noetu, naj naredi ladijo, *c)* Noe dela ladijo in opominja ljudi, naj se poboljšajo, *d)* vesoljni potop.

III. Pojašnjevanje: *a)* „Mlajši“ = potomci. — „Otroci božji“ se imenujejo Setovi mlajši, ker so Boga častili in ljubili kot svojega najvišjega Gospoda in najboljšega Očeta; Kajnovi mlajši pa so se imenovali „otroci sveta“, ker se za Boga niso zmenili, marveč so bili vsi v pozemeljsko zamišljeni, vsi posvetni. — Kakor so bile pred potopom živali in rastline silno velike, bili so tudi ljudje v tistem starodavnem času veliko večji in močnejši kakor pozneje; živeli so tudi priprostejše in zmernejše. Zato so učakali tako visoko starost. Tolika starost se pa razlaga tudi iz nadnaravnih vzrokov. Bog je namreč hotel takrat ljudem podaljšati življenje zato, 1. da bi ne izumrli, ker jih je bilo še tako malo, marveč da bi še se bolj hitro širili po zemlji; 2. da bi se božje razodenje čisto in nepopačeno ohranilo in podedovalo od roda do roda.

b) „Potrebil bom človeka z zemlje“. Trebijo n. pr. travnike spomladi, ko grmovje posekajo ali celó s korenino porujejo in požgó, kamenje odpravijo itd. Potrebiti se torej pravi, popolnoma odpraviti, pokončati. (Cf. „poraziti“.) — „Komolec“ ali vatal je judovska mera in sicer dvojne vrste: α) takozvani sveti komolec je imel jednako dolgost, kakor pri drugih vzhodnih narodih, n. pr. Egipčanih, Perzijanih in Babiloncih. Po naši meri = 0·525 *m*. Torej je bila ladja 157·5 × 26·15 × 17·75 = 65116 m^3 velika. β) Navadni

komolec pa je bil za pest krajši = 0·45 *m* ali po novejših preiskavah 0·475 *m*. Ta vatal se je meril od komolca do konca srednjega prsta (moževe roke); razdelil se še v dve pedi ali 6 pestij ali 24 prstov. Kateri komolec si moramo tukaj misliti, nam sv. pismo ne pové. Sploh se meni, da prvi. — Zakaj je Bog ukazal, da naj ladjo s smolo namaže od znotraj in zunaj? Zakaj je morala več meriti na širokost nego na visokost? — „Zaveza“. Prvikrat je tukaj ta beseda, kaj pomeni? (Neko pogodbo med dvema osebama ali strankama: Bog hoče Noeta rešiti, Noe pa in njegovi potomci naj bi zvesto služili Bogu.)

c) Že tako dolgotrajno pripravljanje tolike ladje samo je bilo za ljudi krepko svarilo; lahko so si mislili, da brez višjega ukaza Noe pač ni pričel takega ogromnega dela. Pa Noe jim je tudi z besedo oznanjal, kaj mu je bil Bog napovedal. Bil je to čas milosti božje, ki si ga niso v prid obrnili; posebej še zadnjih sedem dnij pred potopom. — Kako je bilo mogoče živali pripraviti, da so šle v ladjo? Bog jim je dal tak nagon; kakor so nekdaj prišle vse pred Adama, da jim je dal imena, jednako so se sedaj bližale ladji. „Nagon živalski je bil modrejši nego um človeški.“ Slepi nagon privede živali k rešilni ladji, ljudje pa ne marajo za pokoro, da bi se rešili. Tudi to čudovito potovanje raznih živalij je bila posebna milost božja, po kateri naj bi prišli do spoznanja.

d) „Vsi studenci brezna priderô“ = podzemeljske vodé začno vreti na dan. — „Zatvornice nebá“ = oblaki. Pri mlinu ste pač že videli zatvornico; čemu je? Kaj se zgodi, kadar se zatvornica prizdigne? Kakor zaprta zatvornica brani, da ne teče voda na kolo, slično zadržujejo oblaki vodo v podobi soparja. „Zatvornice neba se odpro“, nam torej pomeni, da je voda z veliko silo lila izpod neba, ne kakor bi po kapljah deževalo, marveč kakor da bi se iz velike posode ulivala. (Prim. „oblak se utrga“. „Zatvornica“ od zatvoriti = zapreti.) — „Pod božjim zavetjem“ = božjim varstvom.

Za srce. Otroci, mislite si sedaj le, kakor da bi bili takrat navzoči, ko je prišla ta strašna kazen božja. V napisu smo brali, da je bil splošnji potop okrog l. 2400 pred r. Kr. V 1600 letih je število ljudij na zemlji že narastlo na več milijonov; pa razven Noetovih so bili vsi pokončani. Mnogi so potonili že pri prvem nalivu; drugi so se začetkoma rešili na visoka drevesa, na strehe, a hiše so se podrle, drevesa so bila preplavljena in vsi, kateri so bili na njih, so potonili v valovih. Mnogi so se mogli še umakniti na goré, a zaman; v prestrašnih smrtnih stiskah so gledali, kako se voda pomika višje in višje, dokler tudi oni drug za drugim ne zginejo pod strašnim valovjem; matere so gledale, kako se potapljajo otroci, bratje svoje sestrice, možje svoje žene, pa jim niso mogli pomagati; črni oblaki so se drvili pod nebom, zemlja se je zakrivala v temo, živali so tulile in rjule, ljudje so jokali

in zdihovali ter glasno klicali pomoči in usmiljenja, pa čas milosti in usmiljenja je bil prešel, prišel je dan plačila; viharji so šumeli in vihrali čimdalje hujše, vode so že pokrivale najvišje vrhove ter pokopale vse človeštvo v svoje hladno, mokro grobišče. Ladja pa je mirno plavala po brezkrajnem valovju; božja roka jo je ščitila, da je niso poškodovala plavajoča drevesa in da se ni kje zadela in razbila ob štrleče pečevje! *Prof. A. Kržič.*

(Dalje prihodnjič.)

Raznoterosti.

Kn.-šk. muzej v Mariboru. Urejenje te prepotrebne naprave se je znatno pomaknilo naprej. Muzejskim kustosom je imenovan čast. gosp. dr. M. Matek, profesor bogoslovja. V hiši kn.-šk. bogoslovnice (stari gimnaziji) je pripravljen primeren prostor.

Želeti je, da bi se velečast. duhovščina začela prav živo zanimati za to podjetje in poslala cerkvene starine, da se v muzeju pohranijo. Na shodu „Leonove Družbe“ v Ljubljani se je nujno priporočalo nabiranje cerkvenih umetnij. V ljubljanski škofiji se je v tem oziru že marsikaj storilo; želeti je, da se tudi po drugih škofijah slovenskih začne marljivo delovati v tem smislu.

Da bi se delo olajšalo, bilo bi dobro, da se ustanové posebna muzejska društva za nabiranje cerkvenih umetnin in starin.

Kakšna barva naj se rabi pri popoldanski službi božji? Kadar je presveto Rešnje Telo izpostavljeno, rabi se vselej zakramentalna barva t. j. bela, celo na vernih duš dan. S. R. C. 16. Sept. 1801. — Tudi po nedeljah v adventnem in postnem času mora biti bela barva pri pobožnostih coram Sanctissimo, kakor je razvidno iz določbe kongregacije sv. obredov die 27. Iulii 1868 in Limana ad 4. n. 5401: „Exposito Ss. Sacramento, si canitur Missa pro quacunque tribulatione et statim sequuntur Litaniae, Benedictio et Repositio Ss. Sacramenti, omnia in paramentis violaceis sunt peragenda: si vero Missa non habeatur, sed tantum preces, tunc in expositione et repositione Ss. Sacramenti color albus est adhibendus“.

Le takrat se mora vzeti dnevna barva (color officii), kadar se popoldanska pobožnost začne takoj po vesperah in kompletoriju, ita ut Officiator paratus ab altari non recedat. S. R. C. 20. Sept. 1806 ad 1; izvzemši črno barvo. S. R. C. 7. Iun. 1681.

Ako pa presv. Rešnje Telo ni izpostavljeno, določujeta barvo namen in značaj dotične pobožnosti: — Ephem. lit. V. 634. n. pr. pri križevem potu se rabi vijolična barva; pri blagoslovu s svetinjo sv. križa — rdeča.

Pridigar naj bi vselej imel štolo dnevne barve, celo na vernih duš dan. S. R. C. 5. Sept. 1867 ad 7; 3. Iun. 1892 n. 13. *J. Hribernik.*

Punctum principale et semipunctum. Pri sv. maši pojejo nekateri „punctum principale et semipunctum“ pri vseh molitvah; nekateri pa samo pri prvi, pri drugih pa ne. Kaj je prav?

„Magister Choralis“ v Fr. Xav. Haberl, Regensburg 1896, 10. Auflage, str. 85., pravi: Wenn mehrere Orationen unter einer Conclusio zu singen sind, so hat jede die Veränderung bei punct. princip. und semipunct. Pri vseh oracijah se tedaj mora napraviti p. princ. et semipunctum.

J. Hribernik.

Vpisovanje rajnih v bratovščine. Z ozirom na dotični odlok rimske kongregacije, priobčen v „Voditelju“ zv. I. str. 60 nam je došel ta-le dostavek:

Na podlagi onega odloka sem se obrnil na prednjico pobožne družbe v čast Kraljice sv. rožnega venca na Dunaju, kako more še naprej priporočati svojo družbo, po katere pravilih se morejo tudi „otroci, odsotni in umrli z vpisanjem udeležiti milostij te mašne družbe“.

Čast. prednjica se je obrnila na dunajsko nuncijaturo, ki je dala to-le pojasnilo: »Man muss die „Uniones piae“, wo es sich um persönliche Vereine d. h. um Vereinigung von Personen handelt, und die „Unio precum“, die lose geistige Vereinigung im Gebete, unterscheiden.

Die „Opera pia“, fromme Werke, sind von der Art des Werkes der Kindheit Jesu und ihrer Natur nach im Widerspruche mit der Aggregierung Unwissender oder Todter. Der vorliegende Messbund z. E. d. hl. Rosenkranzkönigin ist aber seiner Natur nach für die Verwertung des hl. Messopfers in dem Sinne geschaffen, wie die Kirche das hl. Opfer überhaupt verwertet wissen will. Der vorliegende Erlass ist nichts neues; diese Bestimmungen existieren schon seit 1889. Solche Dinge muss man stricte i. e. der Sache auf den Grund gehend interpretieren. Dass der hl. Vater selbst nur diese Interpretation will, erhellt auch zur Genüge aus seinem Verhalten gegen die „pia unio“ z. E. „U. l. Frau der Thränen“ (ki je novejša, kakor družba v č. kralj. r. v.). Der hl. Vater käme dabei mit der früheren Verordnung in Widerspruch.

Die Auslegung, die für diesen frommen Verein in Anwendung gebracht wurde, kann mit solchem Rechte auf den Rosenkranz-Messbund Anwendung finden; das liegt ja in seinen kirchlich approbierten Statuten; eine Befragung der Congregatio Rituum ist daher unnöthig und überflüssig.«

Vsled tako jasnega govora ne more biti več nikakšnega dvoma gledé na to družbo, ki je tudi na Slovenskem po nekaterih krajih jako razširjena in je vredna priporočila zaradi velikih milostij in dobrot, ki se v njej zadobé.

K. Perinčič.

Missa de Requiem cum intentione pro vivis. Ob dnevih, dovoljenih za črne maše, sme se vzeti v črni mašni obleki tudi mašni Formular de requiem, ako ima duhovnik naprošeno sv. mašo ad intentionem petentis brez natančnejega pojasnila v prosilčevem namenu.

Pa tudi za žive sme opraviti črno mašo, ako ni prosilec izrecno drugače želel. S. C. R. je tako določila dne 25. Nov. 1856. Vprašanji in odgovora sta se glasila:

1. An liceat sacerdotibus uti paramentis nigris et celebrare Missam de Requiem, ut satisfaciant obligationi, quam susceperunt, secundum intentionem dantis eleemosynam, quando prorsus ignorant, quaenam sit illius intentio, pro defunctis necne? — Resp.: Affirmative.

2. An liceat sacerdotibus uti paramentis nigris, celebrare Missam de Requiem, ut satisfaciant obligationi, quam susceperunt pro vivis? — Resp.: Affirmative, dummodo non diverse praescripserit, qui dedit eleemosynam.

Irenaeus.

Aliena ecclesia. Župnijska cerkev sv. Ožbalta praznuje god svojega zaščitnika. S procesijami pridejo k cerkvi tudi duhovniki iz sosednih župnij iste škofije. Kakor znano, se obhaja zaščitnik cerkve ritu dupl. I. cl. cum Oct. Ker pa sv. Ožbalt pade na isti dan s praznikom Dedicatio B. M. V. ad Nives, je zato simplex. Po dovršenem opravilu se izprašujejo duhovniki med seboj, v kakem obredu so služili sv. maše in katere sv. maše so vzeli. Razdelili so se v tri stranke. Domači župnik pravi, da je vzel mašo sv. Ožbalta ritu dupl. I. cl. Jeden sosedni duhovnik pravi, da je tudi vzel mašo sv. Ožbalta ritu dupl. I. cl., ker je zanj sv. Ožbalt aliena ecclesia, ki ima ravno sedaj zaradi patrocinija drugi direktorij. Tretji duhovnik pa izjavlja, da je vzel mašo Dedicatio B. M. V. ad Nives, kajti zanj sv. Ožbalt ni aliena ecclesia, ker ima cerkev sv. Ožbalta in cerkev „servitio cuius ecclesiae ipse est addictus“ jednoisti škofijski direktorij. Res so danes za sv. Ožbalta rubrike de officio et missa patroni seu titularis veljavne, vendar direktorij je le ostal stari. No, kdo ima prav?

Brezdvomno je, da je ravnal domači župnik popolnoma pravilno, ker je imel mašo sv. Ožbalta ritu dupl. I. cl. „Festum Patroni seu Titularis Ecclesiae ritu dupl. I. cl. cum Oct. celebrandum est ab omnibus sacerdotibus servitio Ecclesiae addictis, aut in ea aliquod beneficium, licet tenue, possidentibus“. (S. R. C. 13. Sept. 1704; 7. Dec. 1844.) A kako je z obema sosedoma, kateri njiju ima prav? Njih nasprotno mnenje izvira iz različnega naziranja, kaj je aliena ecclesia. Lavantinski direktorij pravi: Ecclesia aliena est, quae utitur directorio diverso a directorio celebrantis (General. praenot. IV.). C. Hoeflinger, Manuale Rituum, ed. 12, p. 198, pravi, da je aliena ecclesia, cui sacerdos (celebrans) non est adscriptus, et officium, quod ipse recitat, ab officio huius ecclesiae discordat. Zupančič opredeljuje, da je ptuja cerkev taka, s katero (duhovnik) ni v nikaki službeni zvezi. Duh. Pastirstvo, izd. II., str. 449. In Schüch, Pastoral-Theologie, ed. X. p. 593: Jede Kirche, die sich eines anderen Directoriums bedient als der in ihr celebrierende (ihr nicht adscribierte Welt- oder Ordens-) Priester, ist für diesen eine fremde Kirche (eine „ecclesia aliena“).

Glavna znaka za ptujo cerkev sta torej, da ima duhovnik drug direktorij in da ni s cerkvijo v nobeni službeni zvezi. Poglejmo naš slučaj! Jasno je, da sosedna gospoda nista s cerkvijo sv. Ožbalta v nobeni službeni zvezi. Toda ali imata s cerkvijo sv. Ožbalta jednaki direktorij, o tem nista jedina. Mi trdimo, da nimata jednakega direktorija. Res je, da so direktoriji jedne škofije docela isti, ako primerjamo črko za črko. Toda ta direktorij si mora vsaka cerkev sama spremeniti za godove svojih zaščitnikov. In ravno v tem se razločujejo direktoriji cerkva, ki imajo različne zaščitnike. Kar pa se razločuje, se pač salva ratione ne more imenovati jednako. Škofijstvo ne more dati tiskati vsako leto direktorija za vsako cerkev posebej, tiskati jih da samo za stolnico, a kako jih naj druge cerkve rabijo, učijo nas rubrike. V našem slučaju je torej cerkev sv. Ožbalta za duhovnike sosednih župnij aliena ecclesia, in prav je ravnal le oni sosed, ki je vzel mašo sv. Ožbalta ritu dupl. I. cl., ker „omnes et singuli sacerdotes, tam saeculares quam regulares, ad ecclesiam confluentes vel ad oratorium publicum, missas quum sanctorum tum beatorum, etsi regularium proprias, omnino celebrent officio eiusdem ecclesiae vel oratorii conformes, sive illae in Romano sive in regularium missali contineantur, exclusis tamen peculiaribus ritibus ordinum propriis“. (S. R. C. 9. Jul. 1895.)

A. P. K.

Nekaj o cerkovnikih. Knez in škof briksenški, dr. Simon Aichner, je izdal uraden pouk o cerkovnikih. Z ozirom na dejanske razmere, navade in razvade je ta škofovska beseda kaj potrebna in koristna. Kar naročuje tirolski škof gledé cerkovnikov, velja z neznatnimi spremembami tudi drugje, ne le na Tirolskem. Poglejmo si tedaj kratko vsebino tega višjepastirskega pouka, ki je razdeljen v 2 dela: prvi govori o splošnih določbah v tej stvari, drugi o stanovskih opravilih cerkovnikovih. — Prva točka prvega dela nam razlaga, kako imenitna je služba cerkovnikova: „Služba katoliškega cerkovnika je važna, častitljiva, sveta služba“. Velikega pomena je oseben vzgled cerkovnikov. Ljudstvo ga vidi dan na dan v hiši božji pri njegovih opravilih; ljudje pazijo na vse, karkoli dela, kako hodi, kako se vêde, posebno pred Najsvetejšim. — V drugi točki zvemo o lastnostih cerkovnikovih: cerkovnik mora biti žive vere, pravega prepričanja, pobožen in bogaboječ, vnet za tempelj Gospodov, poln ljubezni do Boga in spoštovanja do presv. Rešnjega Telesa; mora biti nadalje zvest, zanesljiv in pošten od pete do glave. „V vsem svojem vedenju mora biti cerkovnik nesvarljiv; Bog varuj, da bi prerad gledal kupici na dno ali da bi mu imel kdo kaj očitati v nravstvenem vedenju in življenju. Možje, ki v teh dveh stvareh niso insontes — arceantur ab ecclesia Dei“. — V zadnji točki prvega dela najdemo določbe o nastavljanju cerkovnikov: „Ker je cerkovniška služba cerkvena, ima pravico nastavljati cerkovnika cerkvena oblast in sicer v prvi vrsti dušni pastir ali rector ecclesiae. Brez privoljenja te cerkvene oblasti — posebno dušnega pastirja — se cerkovnik postavno ne more od nikogar nastaviti.“ Pred nastopom službe naj stori cerkovnik pred

duhovnikom in cerkvenima ključarjema obljubo, da bo vestno opravljal svoje dolžnosti. O teh govori drugi, posebni del „službeni red cerkovnikov“.

Tu najdemo zanimive, važne točke n. pr.: razmerje med cerkovnikom in duhovnikom (popolna, natančna pokorščina); vedenje pri cerkvenih opravilih (snažna obleka, spoštljivost in spodobno poklekovanje pred tabernakeljem); cerkovnik čuvaj cerkve; o zvonenju (cerkovnik naj pazi, da se v stolpu ne uganjajo nespodobnosti ali celo hudobije); o cerkveni uri. Nadalje: kako postreči duhovniku, nadzorovati ministrante, oskrbovati večno luč, pripravljati hostije in vino, snažiti oltarje, prav ravnati s cerkveno obleko (ki je navadno dragocena, cerkve pa dandanes redko premožne) in s posvečenimi posodami; o cerkvenem perilu (nikjer ne stoji zapisano, da bi morala za cerkev prati „mežnarca“; to naj oskrbijo zanesljive, poštene in tega dela vešče osebe; strogo naj se pazi na to, da se ne meša cerkveno perilo med navadno, domače perilo — ob indecentiam). Pouči naj se slednjič cerkovnik, kako treba snažiti cerkveno posodo, cerkev in zakristijo, ozaljševati oltarje; razloži naj se mu pomen sakrarija. Sklepa te poučljive instrukcije tudi ni prezreti: govori namreč o pokopališču (ne spodobi se, da bi po njem cerkovnik ali kdo drugi — pasel krave).

Opomba. V naši škofiji razpravlja isto snov v drugi izdaji izišla (l. 1896.) knjižica „Obrednik za cerkvenike . . .“ od gosp. duh. svetov., nadžupnika in dekana Jerneja Voha.

Irenaeus.

Slovstvo.

A. Biblične vede.

Biblische Studien. Herausgegeben von Prof. Dr. O. Bardenhewer in München. III. Band, 2. H.: Nochmals der biblische Schöpfungsbericht. Von Fr. v. Hummelauer S. J. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung. 1898. — Priprosto in vzvišeno je prvo poglavje sv. pisma, vendar jedno najtežavnejših za razlago. Sv. očetje in največji eksegetje vseh časov so skušali odkriti notranje jedro, pravi zmisel svetopisemskega poročila o vstvarjenju, a vsi njihovi napori so ostali večinoma poskusi. In če je nekdaj razlaganje Hexaëmerona bilo jedno najvažnejših in najtežavnejših eksegetičnih vprašanj, je še to veliko bolj dandanes, ko se naravoslovje, zemljeznanstvo, zgodovina in druge vede stavljajo v boj zoper pisano besedo božjo, hoteč ji izpodbiti ne le čeznaravno, marveč sploh stvarno podlago in jo vreči v koš praznih bajk in pesniških sanjarij orijentalne domišljije. Temu nasprotju je dalo povod tudi omejeno človeško naziranje. Stari so svoje napačne naravoslovne nazore podpirali s sv. pismom. Ko je pa veda z neovrgljivimi dokazi prevrgla stare naravoslovne in astronomične zisteme, je pri mnogih tudi sv. pismo prišlo ob vso veljavo. Pravi učenjak pa ve, da človeški um mnogokrat le po dolgih blodnjah pride do resnice, z druge strani pa ve tudi, da „Gospodova beseda

ostane na večno“ in da resnica resnici ne more nasprotovati. Kolikor bolj so se novejši čas množili napadi na sv. pismo, tem več mož je prejelo za orožje v bran sv. pisma. Razni poskusi in zistemi so se namnožili, kakor bi res tudi njim veljal znani blagoslov: „Rastite in množite se!“

Knjižica Hummelauerjeva nam podaja nekak pregled, kako stoji dandanes v obče razlaga svetopisemskega poročila o šestdnevnem vstvarjenju.[1] Razdeljena je v 3 poglavja. V 1. poglavju (str. 1—48) podaja pisatelj besedno razlago šestodnevja. Priprosto a vzvišeno in polno poezije je to poročilo, kateremu je bližnji in naravnostni namen povedati, kako je Bog v 6 dneh proizvedel vse reči v njih vrstah in posameznostih, sedmi dan pa je sklenil vstvarjenje in ga posvetil. Izrazivši najprej splošna načela o besedni razlagi in razumevanju 1. pogl. Geneze, začenja na str. 6. z razlago posameznih vrstic.

„V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo . . .“, že s 1. verzom so si razlagalci mnogo razbijali glave, kaj da pomeni „v začetku“ in kaj „nebo“. Pod besedo „nebo“ razumeva pisatelj vse vidno vesoljstvo (universum). Te razlage se drži tudi Schöpfer (Bibel u. Wissenschaft. Brixen. 1896. Str. 154 i. d.) nasproti Kaulenu in nekaterim drugim razlagalcem, ki pod besedo „nebo“ razumevajo kraljestvo čistih duhov, sklicevaje se na odlok 4. later. zbora (1215) „Firmiter . . .“

Duhovito razlaga pisatelj vstvarjenje 4. dne. Kakor drugod, tudi tukaj sv. pismo predstavlja reči tako, kakor jih zaznavajo naša čutila. Mnogi razlagalci pa poročilu 4. dne pripisujejo tudi etični pomen. Nebeška telesa s svojim čarobnim veličastvom bi lahko zapeljala človeka, da bi jih začel po božje častiti, zatorej, pravijo nekateri, poudarja Mojzes, da so tudi nebeška svetila delo višje roke. Mojzes je tedaj hotel zapreči češčenje zvezd. Toda, ugovarja pisatelj, poročilo Mojzesovo tako živo in pesniški predstavlja veličastnost in delovanje nebeških teles, da bi sámo lahko dalo priprostemu človeku povod k praznoverju. Zdi se marveč, da je poročilo starejše, kakor češčenje zvezd in se torej v obče nanj ne ozira.

Pač pa nahaja pisatelj globok etični pomen v v. 16—18. — Dve veliki luči, ki gospodujeta na nebu, sta simbol pozemeljske avtoritete in družabnega reda. Kakor solnce s svojim veličastvom in sijajem kraljuje nad ostalimi nebeškimi telesi (vsaj nam zemljanom se tako zdi), tako tudi v družbi človeški mora biti najvišja oblast, bodisi očetovska, kneževska ali kraljevska. Zlasti sta dve veliki svetili na nebeškem svodu simbola roditeljev, očeta in matere, in tako je nebeški svod za človeka nekaka „magna charta“ socijalnega reda. Kakor so nebeška telesa znamenja časovnega reda in pogoj rasti, tako je tudi družabni red vir in pogoj blagoslova in sreče v družbi. V

[1] Isti pisatelj je o tem predmetu pisal že l. 1877: Der biblische Schöpfungsbericht. Ein exegetischer Versuch. Freiburg. V tem spisu razlaga svojo vizijsko podmeno (Visionstheorie). Razven tega v „Commentarius in Genesim“. Parisiis 1895.

to razlago je pisatelj vpletel več duhovitih refleksij, ki pač delujejo čitatelju na srce, a razlage same znanstveno ne utrjujejo.

Istotako je lepo predočen tudi trenotek, ko Bog vstvari prvega človeka. Na strani 48. se začenja 2. poglavje: „Die Concordienformeln“. — S slastjo čitamo 1. poglavje Geneze, občudujemo priprostost v slogu, kratko, jedrnato predstavljanje, krasne pesniške primere in slike, v nekaterih vrsticah najdemo hkrati rešena najtežavnejša modroslovna vprašanja.

Ali na mah stopi pred nas strašilo, kakor riba nad mladega Tobijo: „Et ecce, piscis immanis exivit ad devorandum eum“ (Tob. 6, 2). Pred nas stopi naravoslovec ali geolog s svojimi izkustvenimi dokazi in se kategorično zadere: ni res, kar Mojzes pravi! Sv. pismo pravi, da je cel svet dovršen v šestih dneh, katerih vsak ima po 24 ur, znanost pa zahteva neizmerno dolge perijode.

Po sv. pismu so zvezde nastale še le četrti dan, po naravoslovnih vedah pa koj v začetku.

Po sv. pismu so vse rastline nastale naenkrat, in isto tako vodne, zračne in kopnene živali, po naravoslovju so najnižji organizmi rastlin in živalij nastali v istem času in se polagoma razvijali do najvišjih vrst.

Kako se naj izmotamo iz te zagate? Z jedne strani je v sv. pismu pisano črno na belem in verni učenjak ve, da je to božja, nezmotljiva beseda, z druge strani pa naravoslovec navaja neovrgljiva dejstva, ki se drugači glasijo. Na strani 51. nam pisatelj našteva (po Gutberletu) šest glavnih zistemov, po katerih so učenjaki skušali razvozljati ta vozel. Ti zistemi se zopet raztekajo v cele legije podzistemov. Glavni so ti-le: 1. podmena občnega potopa; 2. restitucijonizem; 3. interperijodizem; 4. perijodizem; 5. *a)* alegorizem, *b)* poetizem, *c)* idejalizem; 6. liturgizem.

Prvi zistem razlaga svetopisemsko šestodnevje tako, da geologične perijode stavlja za občni potop in z vsemi močmi skuša dokazati, da geologične naslage niso potrebovale Bog ve kako dolgih perijod. Toda s to podmeno so eksegetje zašli na ptuje polje in naravoslovna znanost je odločno zavrgla njih trditve (str. 53).

Restitucijonizem je pa prijel stvar od nasprotne strani. Zemlja, uče pristaši tega zistema, se je v dolgih dobah razvila do one popolnosti, kakor nam jo predstavlja sv. pismo ob koncu vstvarjenja, toda neka vseobčna grozna katastrofa je zopet vse vničila, le v podzemeljskih naslagah so ostali sledovi poprejšnjega okrasja. Tedaj je pa Bog v 6 dneh zopet vse popravil, da je bilo prav dobro, in to nam pripoveduje sv. pismo. Tudi ta zistem je padel v vodo, ker nima pozitivnih dokazov ne v sv. pismu, ne v naravni vedi, ki odločno prosveduje proti umišljeni vseobčni katastrofi, ki bi celo zemljo vrgla nazaj v tohuvabohu (str. 54).

Interperijodizem skuša biblične dneve stlačiti med posamezne geologične perijode. A tudi ta ni imel sreče; zavrgla ga je eksegeza sama. — Nastopil

je četrti zistem, trdeč: „dnevi“ v sv. pismu ne pomenijo naših dnevov, to je časa 24 ur, marveč to so neznansko dolge perijode. A to še ni vse. Perijodizem mora tudi dokazati, da se v razvoju zemlje znanstveno da razločiti ravno šest odsekov in v istem vsporedu, kakor govori sv. pismo. Ta zistem je imel mnogo odličnih pristašev (J. Brucke, F. Vigouroux, dr. M. Seisenberger in drugi), ki so mu dali različne oblike, toda zadel je v eksegezi kakor v naravoslovju na potežkoče, katerih ni mogel rešiti. Moral se je umakniti in prepustiti delo t. zv. kozmični teoriji, ki pod bibličnimi dnevi razumeva kozmične dneve. Francoz F. Lenormant je namreč dokazal, da je starim Babiloncem naše leto veljalo za eno sekundo, 43.200 naših let je bil en kozmični dan. Potemtakem bi se bilo vstvarjenje izvršilo v dobi 6×43.000 let. Eksegeza temu ne oporeka, pač pa geologija, kateri ne gre v glavo, zakaj bi geologične dobe morale biti matematično popolnoma jednake. Razven tega še s tem ni rešeno vprašanje, ali se je razvoj zemlje res vršil po onem redu, kakor pripoveduje sv. pismo.

Nastopil je alegorizem, ki šestodnevju odreka stvarni pomen. Mojzes v 1. poglavju Geneze pripoveduje analitično, v podobi alegorije, to, kar je sintetično povedal v 1. v.: „V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo“.

Toda stilistično pravilo je, da se alegorija mora lahko razpoznati, tukaj se pa ne da iz ničesar sklepati, da bi šestdnevno poročilo bilo alegorija. Če se to vzame kot alegorija, potem je lahko celo sv. pismo sama alegorija, zatorej eksegeza prosveduje proti tej razlagi.

Drugače si pomaga poetizem, kateremu je oče J. Hauser (v spisu „Apologetischer Versuch“ v „Kathol. Schweizerblätter“ 1896, 1. 2. H.). Poetizem se ne ukvarja z geologijo in tudi svetopisemsko poročilo pušča pri miru, kakor je. Saj Mojzesovo poročilo o vstvarjenju ni realna zgodovina, marveč pesem, vzvišena pesem, himna na vsemogočnega Boga, „das inspirirte Morgengebet (Lobgebet, Lobgesang) der zum Leben und Bewusstsein, zur Freiheit und Gottesliebe erwachten paradies. Menschheit!“

Res je, da ima Mojzesovo poročilo marsikaj pesniškega na sebi, a da bi ne bilo drugo, kakor lepa pesem, proti temu ugovarja tekst sam. In če je 1. poglavje samo himna, zakaj bi ne bilo tudi drugo in tretje, kjer je govor o grehu prvega človeka itd. Potem pa imamo pravcati mitizem!

Po drugi poti, kakor dosedanji zistemi, hodi idejalizem. On se ne ozira na geologične perijode, ne na pesniški način predstavljanja, marveč pred vsem na n a m e n, katerega je imel sv. pisatelj. Njegov namen je bil pred vsem v e r s k i, dopovedati je hotel človeku, da je ves svet v celoti in posameznih delih delo vsemogočnega Boga. Zakaj je pa ravno izbral šest dnij za vstvarjenje? Ker hoče utrditi posvečevanje sedmega dne v tednu. Vse je od Boga in vse ima v Bogu svoj namen, božje delovanje t. j. vstvarjenje naj bi bilo človeku uzor: Šest dni delaj, sedmi dan pa počivaj, ker je ta dan Gospodov. Kakor je vse stvarstvo konečno namenjeno časti božji, tako tudi

vse človekovo dejanje in nehanje. Potemtakem sv. pismo in naravne znanosti ne morejo priti v nasprotje, ker imajo čisto drugačen namen in predmet. Kakor sv. pismo ne pravi, da bi Bog bil v resnici telesno *delal*, tako tudi ne pravi, da bi svet res realno postal v 6 dnevih in v takem redu, kakor nam Geneza pripoveduje.

Ta zistem ima dandanes največ pristašev. (Schöpfer o. c. 176). Vseh potežkoč pa tudi ne more premagati in pisatelj poudarja proti njemu historični značaj Mojzesovega poročila in pa hermenevtično pravilo, da se namen mora spoznati iz teksta, ne pa a priori določiti in po njem razlagati tekst.

Ker nasprotniki božjega razodetja svetopisemsko poročilo o vstvarjenju smatrajo za bajko, kakor mite paganskih narodov, rodila se je na drugi strani misel s „poboljšanim“ mitizmom nasprotnikom izbiti orožje iz rok. Začetnik te teorije je dominikanec J. Lagrange. Po tem zistemu je v bibličnem poročilu treba razločevati *dejstvo* in *obliko*.

Dejstva (svet je vstvarjen od Boga, je v svoji vrsti dober, v stvarstvu vlada red in blagoslov božji, stališče in zvanje človekovo, posvečevanje sobote itd.) so realna in od Boga objavljena; oblika, v katero so zaodeta ta dejstva, je pa človeškega izvora, ima na sebi semitični značaj, je sorodna paganskim mitom, ima lahko tudi pomote v sebi.

Ta podmena je pa že zato sumljiva, ker se ne strinja prav z navdihnjenjem in nezmotljivostjo sv. pisma, razven tega so posledice usodne. Zakaj bi se ta razlaga morala omejiti samo na 1. poglavje Geneze in ne tudi na druge dele, celo na novo zavezo? In tako je poslednje te teorije hujše od prejšnjega.

Radikalnega sredstva so se poprijele razne liturgične podmene (str. 82). Tu imamo najprej poetično-liturgično podmeno. Poročilo o vstvarjenju je le himna, njen predmet ni zgodba postanka sveta, marveč določitev in posvetitev *tedna*. Egipčani, Babilonci in drugi stari narodi so vsak dan v tednu posvetili posebnemu božanstvu. Da bi Mojzes Izraelce odvrnil od tega, je odločil vsak dan v tednu v spomin posebnega čina v vstvarjenju. Tako bi bili vsi dnevi posvečeni Jehovi. Bog je vstvaril luč, temu je v spomin prvi dan, nedelja; vstvaril je obnebje, zatorej drugi dan itd. Če je pa tako, tedaj je pač to jedna najvažnejših ustanov v judovskem bogoslužju, a za čudo, sv. pismo je nikjer ne omenja ne z eno besedo, ko vendar večkrat natančno opisuje judovsko bogoslužje in svete čase. Preroki ne vedó nič o tem, judovsko izročilo tudi nič, Kristus tudi nič, apostoli nič, krščanski razlagalci nič. Še le naš vek je bil tako srečen, da je odkril to važno resnico!

Iz poetično-liturgične se je izcimila historično-liturgična teorija, iz te zopet idejalno-liturgična in perijodično-liturgična, ki se vse strinjajo v tem, da so dnevi v tednu določeni v spomin vstvarjenja.

Ni dvoma, da vsem doslej naštetim podmenam stoji marsikaj na poti, res je pa tudi, da pisatelj včasih stvar zasukava, da bi tako napravil prostor

še svoji teoriji, katero utemeljuje v 3. poglavju (str. 94—132). Njemu je 1. poglavje Geneze vizija. Preden začne razlagati bistvo svoje podmene, rešuje najprej vprašanje, kako staro je poročilo o vstvarjenju? Vsekako je starejše od Mojzesa in sega do samega začetka človeškega rodu. Potem omenja kratko, koliko se je sčasoma izpremenil tekst v tem poročilu. Na str. 104. pa prestopa na drugo poglavitno vprašanje, od kod izvira poročilo o vstvarjenju. Človek se je zadnji pojavil na svetu, od kod tedaj ve, kaj se je pred njim godilo? Samo iz božjega razodetja. Bog je to razodel človeku ali z besedami ali v podobi, v viziji, bodisi v spanju ali v zamaknjenju. Pisatelj se je odločil za vizijo in to sedaj utrjuje in skuša s pomočjo vizije rešiti razne potežkoče in zadostiti ugovorom. Sama na sebi je ta teorija gotovo mogoča, iz bogoslovnega stališča tudi dopuščena, toda od možnosti do realne resničnosti je še daleč. Dokazi, katere pisatelj navaja, dokazujejo pač „posse“, nikakor pa ne „esse“. Logika je pa svojeglavna in neizprosno poudarja svoje načelo: „a posse ad esse non valet illatio!“ Razven tega nam ta teorija pač pové, od kod je poročilo, ne pa tako o objektivnosti poročila. Če je Mojzesovo poročilo le popis vizije, potem ali nam predstavlja objektivno realnost ali ne. Če nam jo predstavlja, potem se moramo držati doslovnega smisla; tedaj pa trčimo ob neovrgljiva dejstva empiričnih ved, če nam pa tega ne predstavlja, potem smo tam, kjer je alegorizem, poetizem, idejalizem, in tedaj ne potrebujemo nove teorije. Dasi tedaj ima ta podmena precej verjetnosti (probabilitas), zlasti, če vprašamo po izvoru poročila, vendar gotovosti (certitudo) nima in še se vedno verjetnejši zdi idejalni konkordizem.

B. Dogmatika.

Sveti sakramenti po nauku katoličke crkve. Izložio dr. Ivan Bujanović profesor dogmatike u bogoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. II. svezak: Pokora, Posljednje pomazanje, Sv. red in Ženidba. S dopuštenjem duhovne oblasti nadbiskupije zagrebačke. U Zagrebu, Tisak dioničke tiskare. 1898.

Z velikim veseljem sem vzel v roke ta drugi zvezek nauka o sv. zakramentih, ki ga podaje hrvaškim bralcem učeni profesor dr. Ivan Bujanović. Sestavil ga je v resnici „po nauku katoličke crkve“, in lahko je dopustila „duhovna oblast nadbiskupije zagrebačke“ tisek tega dela, kajti vestno se drži v vsem določb sv. cerkve, a v vprašanjih, katerih še ni sv. cerkev določila, ali vsaj njene določbe še do cela ne poznamo, drži se pisatelj zvesto onih razlagalcev, kateri so v bogoslovskih stvareh v cerkvi sploh na dobrem glasu, najrajši pa sv. Tomaža, sv. Bonaventura, Jos. Suareza i. dr.

Knjiga šteje pet poglavij in 418 stranij. Nauk o sv. pokori je v (1.) petem poglavju in ima ednajst člankov. V prvem članku razpravlja se v obče katoliški nauk o pokori, v kolikor ima značaj zakramenta, in razkriva nam pisatelj, rekel bi, ona tla, na katerih sloni nauk o zakramentu sv. pokore, t. j. „oblast

ključev", katero je Kristus dal svoji cerkvi. Drži pa se pisatelj v svojem razlaganju nemškega učenjaka J. Oswald (Dogmen-Lehre von den heiligen Sacramenten, 2. Th.). Njegovo razlaganje ima torej vrline pa tudi, če smem tako reči, slabosti Oswaldove, ker je v prvem hipu prikupljivo in prezorno, še skoraj preveč, vsaj to, kar pravi o razmerju med večno in časno kaznijo (štev. 3), težko veščak podpiše; sicer pa pisatelj sam piše o večni kazni sedaj, da se preračuna (obrne) v časno, sedaj, „da se u sakramentu pokore otpusti krivnja i vječna kazna" (štev. 5).

V drugem članku dokazuje pisatelj iz sv. pisma, da je „pokora pravi od krsta različiti sakramenat", ker je Kristus obljubil svoji cerkvi — Petru najprej (Matth. 16, 19), apostolom pa (ibid. 18, 18) skupaj — „sudsku vlast" in jim je isto tudi podelil (Ioan. 20, 22. 23). Razlaganje besed Kristusovih je obširno in jasno, zlasti vezati, δέειν in odvezati, λύειν ter remittere ἀφιέναι in retinere, κρατεῖν razlaga pisatelj dobro. Tudi dokazi „iz apostolske predaje" so prepričavni, največ so vzeti iz spisov sv. očetov in navaja jih pisatelj deloma v latinskem, deloma v hrvatskem jeziku. Enakosti bi bil jaz v tem bolj vesel.

V tretjem članku se razpravlja potreba zakramenta sv. pokore, v četrtem predmet (vsi grehi po krstu storjeni) in v petem dela spokornikova sploh, v šestem pa posebej kes, in v tem omenim mimogredé, da pisatelj, če ga prav umem, ni attritist (§ 73, 3), v šestem pa spoved korenito (§§ 74—77) ter v sedmem zadostovanje.

Deveti članek govori o formi zakramenta sv. pokore in pisatelj izborno dokazuje, da je ona v besedah, kakor jih rabi katoliška cerkev. Nauk o učinkih v desetem članku in o delivcih zakramenta sv. pokore v ednajstem sklene zanimivo razpravo, zanimivo pravim, kajti ne samo, kaj nam podaje pisatelj, ampak kako nam podaje nauk sv. cerkve o tem zakramentu, zanima nas, ko vemo, da pisatelj več ali manj še le celino orje in še mu je zato skrbeti, da izbere za pravi nauk tudi pravi izraz — terminum technicum. To pa ni lahko delo.

Predno pisatelj določi pojem o odpustku — pri njem „oprost" — v šestem poglavju, v prvem članku, ponavlja še precej na dolgo nauk o časnih kaznih in načinih, po katerih se jih človek reši, opredeli odpustek slično, kakor drugi bogoslovci. Prav trdi na strani 163., da cerkev „dijeleći vjernicima oprost, plaća za njih od duhovnoga blaga i odrješuje ih sudačkom vlašću od vremenitih kazni", saj ima to oblast, kar se dokazuje iz sv. pisma in „apostolske predaje" (članek 2) in „se oprostom u prvom redu otpuštaju kazne kod Boga" (bilješka 2). Ali opazka na strani 195., da „crkva moli Boga, da se milostivo na to obazre, da im (dušam v vicah) oprosti dug, što ga još duguju", prav razlaga izraz: „per modum suffragii", ostane vprašanje; isto tako o tem, kar piše o popolnem odpustku na strani 198 s.

Sedmo poglavje razlaga nauk o sv. poslednjem olju po vsem dobro, posebej pa še mi je ugajalo, ko sem knjigo prebiral, kar piše dr. B. o učinkih

tega zakramenta, da-si s tem ne pravim, da bi se sem ter tje ne dalo še določnejše kaj reči.

O zakramentu sv. reda razpravlja osmo poglavje, najprej o redu v obče, potem pa o zakramentu sv. reda. Zakrament pa so pisatelju episkopat, presbyterat in dijakonat, ne pa subdijakonat in nižji redi. Ostro sodi v opazki na strani 256. in po moji misli preostro sv. Hijeronima, češ, da je „vlast biskupa prema presbiterima odviše snizio“. Kar piše o „primalcu sakramenta sv. reda“ na strani 298., to je pa dokaj lepo in je vredno, da ta odstavek prebira in prebira duhovnik in še posebej mladeniči, ki se pripravljajo za sv. red.

Z naukom o sakramentu ženidbe, t. j. o sv. zakonu, sklene dr. B. svoje imenitno delo. Da ima sv. zakon (čin, ne vez ženidbe) znak zakramenta nove zaveze, dokazuje pisatelj najbolj iz „apostolske predaje“, o sv. pismu pa meni, da „treba priznati, da se sakramentalni značaj ženidbe ne da dosta očevidno dokazati iz sv. pisma“. Vse eno pa spominja, „koliko se može dokazati“ iz njega, precej na dolgo in, kolikor sem videl, dovolj srečno, zlasti iz besed apostola Pavla (Eph. 5, 22 ss.). Gledé na bistvo in na delivca zakramenta sv. zakona povdarja dr. B. po pravici, da „se ženidbeni ugovor (seveda med kristijani) nikako ne može rastaviti od sakramenta“ (§ 103, 1) ter „da nisu svećenici, koji blagosiljaju, djelitelji sakramenta ženidbe, nego su muž i žena, koji sklapaju ženidbu“ (ibid. 2). Kar se v evangeliju bere o prešestvu (Matth. 5, 32; 19, 9), razlaga pisatelj tako, da govori Kristus samo o „otpustu žene“, a ne o „razriješenju ženidbe“ (§ 106, 3), kadar bi žena bila kriva „preljuba“, t. j. prešestva.

V obče stoji pisatelj na višini sedanje dogmatiške vede in rad porabi, kar najde pri novejših dogmatikih, če jih tudi ne navede vselej po imenu. Pri tem pa si je ohranil svojo individuvalnost, in njegova dikcija ne trpi skoraj nikjer škode, če prav se drži nemškega ali latinskega izvirnika. Delo njegovo se bere gladko in malokje sem zapazil prisiljen slog. Tiskovnih pomot je precej dobro obvaroval svoje delo, a škoda, da je takih ostalo nekaj ravno pri številkah (Mat. 16, 29; I. Kor. 21. 30. 32 itd.), pri grških citatih: λάβεδε (str. 20), ἀφέωντιαίσου (str. 21) itd., pri nemških: Dogmen Lehre (str. 3), Noth Civilehe (str. 344), in večkrat. Nedoslednosti: Mat. 5, 12 in Math. 25, 21 (str. 306); Inocent mesto Inocentije; in druge malenkosti popravi si bralec lahko sam. —

Knjigo priporočam vsem duhovnikom, zlasti še mlajšim, ki se iz nje naučé dogmatike, pa tudi hrvaščine po lahki poti. Hrvaških izrazov pa ni jemati kar tako v slovenščino, n. pr. pokajanje (kes), pomazanje (sv. poslednje olje), posvetna milost (posvečujoča milost) in več drugih. — Cena knjigi je prav nizka: 5 *K*. Tisek in oblika sta prav lična. *Dr. I. Mlakar.*

C. Cerkvena zgodovina.

Fürstbischof Martin Brenner. Ein Charakterbild aus der steirischen Reformations-Geschichte von Dr. Leopold Schuster, Fürstbischof von

Seckau. Mit dem Porträt Brenners und einer Karte von Steiermark. Graz und Leipzig. Verlag von Ulrich Mosers Buchhandlung (J. Meyerhoff). 1898. Str. XVI. + 910.

Že ime odličnega pisatelja, dr. Leopolda Schusterja, ki je znan kot izvrsten zgodovinar, graškega knezoškofa, nam je poroštvo, da imamo pred seboj izvanredno delo. Martin Brenner je v zgodovini katoliške cerkve za Štajersko in Koroško velike važnosti; pridobil si je nesmrtnih zaslug, katere mu mora vsakdo priznati. Tudi za lavantinsko škofijo in za spodnještajerske Slovence sploh ima poseben pomen; kajti deloval je mnogokrat med njimi in govoril ter pisal večkrat o njih. Radi tega si hočemo imenovano knjigo knezoškofa dr. Schusterja o Brennerju nekoliko natančneje ogledáti.

Učeni pisatelj pravi v predgovoru, da knjige ne izda slučajno ravno letos. Ne, določen namen ga je k temu napotil. Letos je namreč minolo 300 let, kar se je pričela takozvana protireformacija, pri kateri je sodeloval v prvi vrsti Martin Brenner. Zato si je pridobil časten priimek „apostol štajerski“, „kladivo krivovercev, malleus haereticorum“, kakor so nekdaj imenovali sv. Hijeronima. Kot „jubilejno darilo v spomin tristoletnice“ naj tedaj sprejmejo katoliški Štajerci to delo.

Razdeljena je knjiga v 4 oddelke. V prvem so opisana Brennerjeva mladostna in dijaška leta, v drugem Brennerjevo delovanje v Solnogradu; v v tretjem občudujemo Brennerja kot škofa sekovskega in reformatorja štajerskega; v četrtem oddelku je govor o Brennerjevi odpovedi od škofovske časti in poslednjih njegovih dnevih.

Rojen je bil Brenner v Dietenheimu na Würtemberškem dne 11. listopada 1548. Njegov oče, ki je bil mesar, je v takratnih hudih viharjih vendar ohranil katoliško vero, česar njegovi someščani večinoma niso storili. Po dovršeni ljudski šoli v svojem rojstnem mestu je prišel Martin na gimnazijo v Ulm, l. 1566. pa na vseučilišče v Dillingen. Učil se je izborno, bil je vedno prvi in že l. 1571. je postal doktor modroslovja. Potem se je odločil študirati bogoslovje. Še isto leto gre v Ingolstadt, kjer so veleučeni jezuiti izborno vodili bogoslovno fakulteto. Tukaj je našel svojo srečo. Seznanil se je z rodovinami, ki so imele pri vladah in v cerkvenih krogih velik vpliv. Težko, da bi bil Brenner brez njih podpore tako visoko dospel. Postal je domači učitelj v obitelji grofa Montforta. Z gojencem svojim, ki je bil pravnik na vseučilišču, šel je še isto leto na Laško; v Padovi se je vpisal na vseučilišču ter je zeló marljivo slušal predavanja. Obiskal je tudi Bolonjo, Sijeno in Rim, kjer je videl slovečega papeža Gregorija XIII. Vrnivši se v Ingolstadt postal je takoj baccalaureus, kmalu pozneje vsled izborne disertacije o Petru Lombardu licenciatus. Z grofom Montfortom je šel l. 1581. zopet na Laško ter je postal v Paviji meseca vinotoka istega leta doktor bogoslovja. „To je bil za mene, — je večkrat rekel, — najbolj pomenljiv dan celega življenja, ko sem po dvanajstletnem trudu na vseučilišču sprejel znamenja najvišjega plemstva;

plemstva znanosti v kraljevem bogoslovju, in ko so me, akoravno še nisem imel nobenega reda, vendar sposobnim proglasili, biti učitelj v božji vedi". Njegova želja je bila, da bi postal profesor bogoslovja; po tej časti je jedino hrepenel. A ni je dosegel.

Začetkom leta 1582. prosil je solnograški nadškof Ivan Jakob Khuen de Belasy vseučiliščni senat v Ingolstadtu, naj mu pošlje kakega dobrega, temeljito izobraženega bogoslovca, ker „njegovi nadškofiji učenjakov primanjkuje". Senat je priporočil enoglasno mladega doktorja Martina Brennerja, katerega je nadškof tudi radovoljno sprejel. O Petrovem 1582 je prišel Brenner že v Solnograd, kjer je bil povsod zelo prijazno sprejet. Pričakovali so vsi, posebno pa nadškof, mnogo od njega. Radi tega so mu bile takoj po prihodu podeljene lepe, vplivne službe. Akoravno še ni bil duhovnik, postal je nadškofijski duhovni svetovalec in ravnatelj bogoslovja. Še le v septembru je prejel minores in 26. sušca 1583 je bil posvečen v duhovnika. Drugo nedeljo po veliki noči je imel prvo pridigo v stolnici.

Še isto leto postal je stolni župnik solnograški in kanonik brižinski. V kratkem času mu je bila pa izročena še višja služba.

L. 1584. je umrl sekovški škof Jurij IV. Agricola, ki je ob enem oskrboval tudi lavantinsko škofijo. Solnograški nadškof je kanonika Brennerja odločil za lavantinsko stolico, za sekovsko pa je imenoval solnograškega kanonika Žigo plem. Artzta. A nekaj tednov po svojem imenovanju umrje Artzt in na njegovo mesto je prišel Brenner, za lavantinskega škofa pa je bil imenovan Jurij Stobaeus, rojen Prus. 5. majnika sta bila oba skupno za škofa posvečena.

Še isti mesec je prišel Brenner v Gradec, med spremljevalci njegovimi je bil tudi Celjan Muhič. Sprejem je bil povsod hladen, sem ter tje celó sovražen; zakrivile so ga takratne cerkvene razmere.

Položaj sekovske škofije je bil ravno oni čas jako žalosten, reči se celó sme, obupen za katoliško stvar. Katolicizem je ležal ob tleh v razvalinah. Ob Brennerjevem nastopu je štela cela škofija, ki je bila sicer nekoliko manjša od današnje, samo 35, 17 svetovnih in 18 redovnih duhovnikov; toda še od teh je velika večina zaslužila vsak drugi priimek prej, kakor pa „sacerdotes secundum ordinem". Za protestantizem so bila tla nad vse ugodno pripravljena. Zato je pa tudi procvital, da je bilo groza. Posebno Gradec je bil od katoliške vere skoraj že popolnoma odpadel. Lutrovi apostoli so imeli zlate dneve; „evangeljski" predikanti so hujskali in begali ljudstvo, da je trumoma zapuščalo katolicizem. Kapelan graške stolne cerkve, ki je trdil, „da še ni popolen protestant", je svojim vernikom v pridigi med drugim to-le povedal: „Stiehl, raub' mord', brich deine Ehe, Gott straft nit, es ist keine Sünd, Gott straft allein den Unglauben. Ich such in der Schrift hinten und vorn und kann nit mehr finden, als zwei Sacrament. Die Kirchen nutzen nichts; geh' in den Tempel deines Herzens, der Steinhaufen wird dich nit selig machen.

Beichten kann man mit wenig Worten; man soll sich das nit so ins Gewissen nehmen . . .“. Graški obrtniki so se med seboj s prisego zavezali, da ne bodo nobenega katoliškega rokodelca sprejeli ali pa v službi imeli. Bogoskrunskih dejanj se je dogodilo brez števila. Ščuvalo se je proti cerkveni in državni oblasti z vso le mogočo predrznostjo. Pastor Homberger je pridigal o evangeliju, v katerem se pripoveduje o petih parih volov; rekel je, da so ti voli habsburški vojvodi, katere je papež kupil! Z Gradcem so v protikatoliškem gibanju tekmovali drugi kraji. V Gröbmingu je hotel pridigovati nadškofijski odposlanec Eberhard; komaj je pa prišel na prižnico, začelo je ljudstvo ropotati in kričati, „er solle sich forttrollen, sonst werde er von der Kanzel herabgeschossen werden“, in ko je bežal, dobil je „starke Püff, Stöß und Schläg“. V Radgoni, kjer so bili v protestantovski dobi sploh najhujši kričači, so v enem letu pregnali osem katoliških župnikov ter na mesto njih najeli dva predikanta.

Brennerja je torej čakalo ogromno delo. Poprijel se je ga pa s svetim ognjem gorečega apostola. K veliki sreči vladala sta takrat zaporedoma na Štirskem, Koroškem in Kranjskem dva nadvojvoda, katerih zasluge za katolicizem so v istini neprecenljive; Karol II. in njegov sin Ferdinand. Brez njih bi Brenner sploh ničesar ne bil mogel opraviti. Karol je poklical na Štajersko jezuite, izročil jim je v Gradcu poseben samostan in njihovemu vodstvu poklonil l. 1586. novo ustanovljeno vseučilišče, ki je za katolicizem pri nas izvanrednega pomena. Goreč katoličan je bil tudi njegov sin Ferdinand. L. 1596. je prevzel vlado in kmalu je pokazal, kako resno udan je sv. cerkvi. Državnim namestnikom je imenoval lavantinskega škofa Jurija Stobaeus. Njega je vprašal za svet, kaj je treba storiti v obrambo propadlega katolicizma? Stobaeus mu je izdelal jako moder načrt, ki je temelj takozvani protireformaciji; lavantinski škof Stobaeus je torej njen pravi oče. Nasvetoval je nadvojvodu, naj pred vsem prežene predikante, ki so se iz Nemčije pritepli, da bi katolicizem ugonobili in vlado Habsburžanov spodkopali. „Ohne Lärm und ohne Widerstand würden die Praedicanten von Graz abziehen, die übrigen aus Furcht und Angst ihnen bald von selbst folgen. Denn es liege nicht in der Natur der Praedicanten, sich der Religion wegen Gefahren auszusetzen: Des Bauches wegen seien sie gekommen, des Bauches wegen würden sie auch wieder abziehen.“ Tako se je tudi zgodilo. Ferdinand je izvolil poseben odbor, kateremu je na čelo postavil Brennerja; v pomoč mu je tudi dal 100 do 500 vojakov, kakor je pač bilo treba. Odbor je šel od kraja do kraja, pregnal je povsod predikante in najhujše kričače. V Gradcu so morali predikantje 28. septembra 1598 nemudoma, „pred zahodom solnca, oditi, drugim protestantom se je dal obrok 14 dnij. A šlo je večinoma vse dobro. V nekaterih krajih je moral odbor bežati, posebno hudo se mu je godilo v Arvežu; škof je hotel zopet uvesti katoliško vero, toda „der Pöfel hinderte ihn daran durch Spiek und

Püchsen". Težavno je šlo v Radgoni, a slednjič so se i tam meščani udali. Brenner je bil povsod odločilnega pomena. S čudovito navdušenostjo je pridigal proti krivovercem, kazal na protislovja v protestantizmu ter s posebno vnemo bičal pregrehe in nravstveno propalost njegovih oznanjevalcev. Ko je iz okuženih krajev pregnal predikante in stanovnike zopet spreobrnil h katolicizmu, skrbel je za misijone, ki naj bi utrdili katoliško vero med ljudstvom. Dva jezuita, p. Valerijan Koch in Jurij Hasenmayer sta obiskovala tudi spodnje Štajersko ter sta imela med drugimi zelo uspešne misijone v Cmureku, St. Lenartu v Sl. goricah in v Jarenini l. 1613. Največjo pozornost je obračal na preosnovo silno žalostnega življenja med duhovniki samimi; njihovo življenje bilo je v istini pohujšljivo; konkubinat, ki je bil splošen, je oviral sploh vsako plodovito cerkveno delovanje.

Bog je njegovo delovanje tudi vidno blagoslovil. Krivovera je skoraj popolnoma zginila, celó Gradec je zopet pokazal sčasoma svoje katoliško lice; Brenner sam je stotine zapeljanih odpadnikov privedel zopet v naročje katoliške vere. Duhovščina se je vrnila na pravo pot ter je opustila glavne pregrehe. Kako nenadno je rastlo njeno število, vidi se n. pr. iz tega, da je Brenner v zadnjem letu svojega apostolskega delovanja, leta 1615., posvetil 21 duhovnikov in 107 klerikom podelil različne redove. Toliko jih je komaj v celoti ob svojem prihodu našel.

Veliko se je trudil, da bi v različnih krajih vpeljal delavne redove, ki katoliško gibanje vedno oživljajo. Poklical je v Gradec kapucine, frančiškane, dominikance, usmiljene brate, v Maribor in Celje kapucine itd. Nadarjene mladeniče je pošiljal v tuja mesta v višjo izobrazbo ter na tak način vzgojil res vzgledno duhovščino.

Vsled neprestane bolehnosti je sklenil odložiti težavno breme. 3. sušča leta 1615. se je odpovedal škofovski službi, priporočil za naslednika svojega nečaka, mestnega župnika dr. Eberleina v Brucku ter je stopil v zasluženi pokoj. A mirú, ki ga je iskal, ni dolgo užival; že 14. vinotoka l. 1616. je sveto in Bogu udano umrl. Truplo so pokopali v Sekovi na gornjem Štajerskem.

Leta 1612. je dal Brenner vliti spominski denar, ki nosi pod njegovo podobo napis: Pro Deo et Patria! Res, to je bilo njegovo geslo, zanj je vstrajno in z vso odločnostjo, sem ter tje z junaškim pogumom deloval vse svoje življenje.

Zelo obširno delo knezoškofa doktorja Schusterja je pisano s temeljito bistroumnostjo in vstrajnostjo vrlega učenjaka. Jezik je vzgledno lep, razvrstitev snovi jasna, pregledna. Neštevilni citati so znak vsega priznanja vredne marljivosti, s katero je delo pisano.

Nekako čudni zdeli so se nam le sledeči slučaji: Na str. 433. se pripoveduje o Brennerjevem delovanju na deželnem zboru štajerskem l. 1599. V svojem govoru branil je protestantovsko načelo, po katerem se naj i katoliki ravnajo: Cujus regio illius et religio! ter je med drugim tudi trdil: „Princeps

nemini debet esse subjectus", stavek, katerega bi zeló lahko vladarji obrnili proti cerkvi, kar se je že tudi zgodilo. A Brenner je hotel le protestante pobiti ž njihovim lastnim orožjem.

O Slovencih je Brenner izrekel jako ostro, morebiti pretirano sodbo. Govori o krivoveri „skakalcev", Springer, ki je bila po Slovenskem, posebno pri Lučah in v Št. Lenartu v Slov. gor. razširjena; v poročilu na papeževega nuncija pravi: „Wenn es ein Land gibt, in welchem der Fürst der Finsternis durch seine Gesellen, die Giftmischer, Hexen, Zauberer, Wahrsager regiert und herrscht, so ist es Slavonien. Denn die tägliche Erfahrung zeigt dies, die Bewohner des Landes bekennen es und zahllose Fälle von Zauberei, Hexerei, Giftmischerei ... bestätigen es". Nikdo ne more zmote braniti, a to je gotovo, da slovenski „skakalci" niso kazali niti sence hudobije nemških protestantov po celi deželi, o katerih pa ni bilo nikdar tako ostrega govora.

Da se v knjigi skoraj povsod, kadar je o slovenskih zadevah govor, rabi skoraj izključno le beseda: windisch! bodi le mimogredé povedano.

Dr. A. Medved.

D. Liturgika.

„Kalendarium Manuale" utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis Academiis clericorum accomodatum auspiciis Commissarii Apostolici auctius atque emendatius iterum edidit Nicolaus Nilles S. J. S. Theologiae et ss. canonum doctor, horumque in caesareo-regia Universitate Oenip. Professor Ordinarius. Superiorum permissu. Tomus II. Oeniponte. Typis et sumptibus Feliciani Rauch (K. Pustet). 1897. Str. XXXIII. 869. Cena 5 gld. (Konec.)

V grški cerkvi se začenja velikonočni čas eno nedeljo prej, kakor pri nas, namreč z našo zadnjo nedeljo po treh kraljih. Natančno razlaga pisatelj imena praznikov v raznoterih jezikih, njih zgodovinski postanek, molitve, berila, dogmatični, liturgični in mistični pomen posameznih praznikov v jedni in drugi cerkvi. V resnici moramo občudovati natančnost in pazljivost pisateljevo, kako skrbno navaja vse različne nazive praznikov v grškem, latinskem in slovanskih jezikih. P. Nillesa diči pred mnogimi drugimi nemškimi učenjaki ta prednost, da so mu znani tudi slovanski jeziki. Ravno zato je delo vsestransko in tako točno, da bo tudi vešč poznavalec slovanskega žitja našel marsikaj zanimivega v njem. — Iz celega poglavja o 40dnevnem postu spozna čitatelj jasno in lahko, kak globok in vzvišen pomen ima v cerkvi čas pred Veliko nočjo, zlasti če primerjamo obrede, praznike in običaje obeh cerkvij. Kak vzvišen pomen imajo veličastni obredi, molitve in običaji velikega tedna v jedni in drugi cerkvi!

Jako zanimivo je tudi drugo poglavje — Πεντηκοστάριον, de festis mobilibus post Pascha, ki nam opisuje petdesetdnevni čas od Velike noči do Duhovega.

V tretjem poglavju Ὀκτώηχος — de festis mobilibus post Pentecosten — je natančen opis praznikov in nedelj od Duhovega do prve nedelje po rojstvu

Gospodovem. Kar še preostaja do velikonočnega časa, je že v 1. zvezku, ker se ravna po nepremičnem prazniku rojstva Kristusovega.

V II. knjigi (str. 553—727) je opisano cerkveno leto armenske, sirsko-antiohijske, sirsko-kald., malabarske, kaldejsko-katoliške in nestorijanske ter koptične cerkve.

Dodano je tudi jako obširno stvarno kazalo za oba zvezka, ki jako olajšuje rabo obširne knjige. Kritično bi mogel ocenjavati to delo le oni, ki bi preučil vse vire in dela, iz katerih je pisatelj zajemal. Sam Harnack priznava v svoji „Theologische Literatur-Zeitung“ (povzeto z „Liter. Handweiser“ 634, 607), da bi težko bilo najti učenjaka, ki bi bil tako zveden v poznavanju cerkvenih praznikov in dotične literature, kakor P. Nilles. Učenjak se bo te knjige lahko posluževal kot zanesljive svetovalke, pred vsem oni, ki se peča z vprašanjem o cerkveni uniji. Pa ne le učenjak v svoji sobici, marveč tudi duhovnik v praksi bo z veliko koristjo bral to knjigo. Duhovnik, ki ima vsak dan opraviti v svetišču, je v nevarnosti, da postane mehaničen; sv. obredi mu postanejo pusti, dolgočasni, prazni, po znanem izreku: Quotidiana vilescunt. In vendar duhovnika veže v vesti resen opomin sv. cerkve: Sancta sancte! Tej prirojeni človeški slabosti se pride v okom, ako duhovnik prodre v notranje bistvo obredov in sv. časov.

Splošna je tudi tožba, da se verniki vedno bolj odtujujejo službi božji. Ali ni morda jeden izmed vzrokov ta, da so jim cerkveni obredi nerazumljivi, dolgočasni, brezpomembni? Zatorej je treba natančno večkrat razlagati pomen in vzvišenost cerkvenih obredov in sv. časov.

Prav v svojih veličastnih obredih se nam kaže vesoljna cerkev Kristusova „tanquam sponsa ornata monilibus suis“. Zatorej je delo P. Nillesa velikega pomena tudi za praktično rabo. Nikogar naj ne straši nekoliko suhoparen naslov „Kalendarium“. Za kratek čas kajpada to delo ne podaja berila, treba je zraven misliti, a kdor se zadolbe vanj, se mu bo obilno poplačal trud. Zlasti naj bi delo veliko pripomoglo, da bi še odslej bolj goreče molili in delovali za prepotrebno zjedinjenje vzhodne in zahodne cerkve. „O blagosostojanii svjatih Božiih cerkvej i sojedinenii vsěh, Gospodu pomolimsja!“

E. Homiletika.

V Marijinem Celju. Zgodovinske in potopisne črtice. Spisal in izdal s pridigami, ktere je imel v Marijinem Celju, dr. Anton Medved, c. kr. profesor v Mariboru. 1898. Založilo „Katoliško tiskovno društvo“. Str. 173. Cena (s poštnino) 35 kr.

Zaradi pretežne vsebine smo to knjigo uvrstili med homiletiko, dasi nam sicer na 53 straneh pripoveduje tudi zgodovino slovite gornještajerske božje poti in opis prelepe romarske cerkve. Pridig je pet, katere je gosp. pisatelj govoril v Marijinem Celju kot vodnik slovenskih romarjev leta 1893—1897. Predmet tem pridigam je ta-le: I. Ljubimo Marijo. II. Marija naša pomočnica.

III. Marija naš vzgled. IV. Kako moramo Marijo častiti? V. Kaj pomeni Marijino ime?

Gosp. pisatelj je rabil pri sestavljanju svojih pridig mnogotere znamenite nemške in druge cerkvene govornike, katere navaja ob koncu knjige.

Svoje dokaze podpira tudi z mnogoterimi navedki iz sv. pisma, kar je hvale vredno. Pridiga brez sv. pisma je vodena. V obče je knjiga pisana lepo poljudno in se prijetno bere; slog je tu in tam pesniško nadihnjen. Vpleteni so tudi mnogoteri mični vzgledi.

Iz bogoslovno-znanstvenih razlogov nam se zdi nekoliko presmela ali vsaj prenagla uporaba besed sv. pisma Prov. 8, 22 (str. 61), s katerimi hoče gosp. pisatelj pokazati, kako je Bog sam že od vekomaj ljubil in častil Marijo. Res je, cerkev obrača te besede na Marijo, toda to je v prenesenem, v mističnem smislu, naravnost je pa tukaj, in še na drugih sličnih mestih, govor o modrosti in spoznanju božjem (Chokmah). V premem pomenu torej ne govori sv. Duh v imenu Marijinem, marveč govoreča oseba je božje bitje samo, v kolikor predstavlja uzorce (exemplaria) vseh vstvarjenih rečij. Razlog, zakaj da cerkev obrača te besede na Marijo, zdi se nam poleg drugih ta, ker je Marija najodličnejša stvar božja, torej exemplar kat' exohén.

V jezikovnem oziru bi nam bolj ugajal polnoglasni kateri, kakor pa suhokoščeni kteri; povedek ima v slovenščini svoje mesto, kolikor mogoče, hitro za osebkom; razločevati je dalje njim in jim; drugo je enklitika, prvo pa ima povdarek ali predlog pred seboj.

Brezdvomno bo knjiga ljub spominek marijinoceljskim romarjem, druge, ki še niso obiskali sloveče božje poti, bo pa tudi vnemala za Marijino češčenje. Veselilo bi nas, ko bi slično delo imeli tudi o domačih božjih potih.

Eine Reise nach Karthago. Skizziert von Dr. Jaroslav Sedláček, Theologieprofesor in Prag. Wien 1897. Im Selbstverlage des Verfassers.

Francoska „Družba za pospešitev ved“ leto za letom v to ali drugo večje mesto sklicuje shode svojih družbenikov. L. 1896. se je shod vršil v Tunisu v Afriki in ker je stari sloviti Kartago s svojimi razvalinami prav tik Tunisa, se je shod najavil kot Kartaginski. Tega shoda se je profesor Sedláček udeležil, in smo mu hvaležni, da je potovanje v Afriko popisal in v mični knjižici vse objavil, kar je ondi opažalo pozorno njegovo oko. Pisatelj se nad mitologi huduje, ki so o Atlasu modrovali, da nosi nebeški obok na svojih zamenih, dočim bi ta čast veliko več pristojala Kavkazu ali pa našim Alpam. Velikanske razvaline mu svedočijo bogastvo Karthage, nekdanje morske kraljice, pa tudi mogočnost starega Rima. Nekdanja slava severne Afrike je zdaj sasuta s peskom. Ondi je razbijala rimska pest, tam je pristošil sirovi Vandal, in kar je obema preostalo, pomandralo je turško kopito. Za časa sv. Ciprijana in sv. Avguština je severna Afrika bila najlepši vrt sv. cerkve;

toda šiba božja se je hudo maščevala nad deželo, kateri je kri mučencev potokoma tekla. Tunis je zdaj pod francoskim okriljem in Sedláček opozarja bralca, kako pusta dežela zopet sape dobiva in že prosteje diha; in dasi francoska vlada državnih turških naredeb siloma ne zatira, je vendar poznati, kako se omika vzbuja in si krščanska vera pridobiva upliva. — Brošurica 104 stranij je zlasti za starinoslovce zanimivo in poučljivo berilo.

Dr. J. Križanič.

Razpis nagrade.

Rajni gosp. dr. Frančišek Žagar, profesor veronauka na c. kr. gimnaziji v Mariboru, je sporočil glavnico 400 gld. a. v. z naročilom, da se obresti te glavnice vsako tretje leto dajo kot darilo onim gojencem kn.-šk. lavantinskega bogoslovja, kateri se posebno pečajo s krščanskim modroslovjem.

Ker je izvršitev te ustanove vsled odloka prečastitega kn.-šk. lavantinskega ordinarijata od dne 22. decembra 1894, št. 1358, izročena ravnateljstvu kn.-šk. bogoslovnice, zatorej isto ravnateljstvo v spomin bisernega jubileja sv. očeta Leona XIII., kateri s prekrasno okrožnico „Aeterni Patris“ od dne 4. avg. 1879 tako resno priporoča učenje krščanskega modroslovja, razpisuje prvikrat nagrado 48 gld. za najboljšo razpravo, oziroma najboljše razprave o tezi:

„Razum in volja v moralnih dejanjih“.

Razpravljati se morajo zlasti te-le točke:

a) Kaj je moralno dejanje? — *b)* Kako v moralnem dejanju razum upliva na voljo in volja na razum? — *c)* Tomistično načelo: Voluntas, discordans a ratione, est semper moraliter mala (S. th. I.—II., qu. 19 a. 5), pa Kantov kategorični imperativ. — *d)* Moralno dejanje in slobodna volja. — *e)* Obseg in meje te slobode. — *f)* Kako je v pedagogičnem oziru treba pripravljati razum in kako voljo za moralno dobra dejanja?

Gospodje bogoslovci, ki se mislijo potegovati za nagrado, naj se do dne 10. oktobra t. l. oglasijo pri ravnateljstvu kn.-šk. bogoslovja, kjer dobijo natančneja pojasnila.

Spisi se morajo izročiti istemu ravnateljstvu najpozneje do 15. dec. 1898.

V Mariboru, na god sv. Mateja apostola, dne 21. septembra 1898.

Ravnateljstvo kn.-šk. bogoslovja.

O nekaterih znova najdenih spomenikih, tičočih se sv. pisma.

(Konec.)

Petrova apokalipsa.

Kakor smo že spredaj omenili, je našel Bouriant po zimi l. 1886/87 v egiptovskem mestecu Ahmimu poleg Henohove apokalipse tudi apokrifni knjigi: Petrov evangelij in Petrovo apokalipso. Da je imenovana apokalipsa res oni apokrif, katerega so že stari cerkveni očaki in pisatelji pripisovali sv. Petru, je sodil Bouriant zato, ker je ležal ta fragment poleg evangelija sv. Petra. Ta njegova slutnja se je izpričala kot gotova, ker navaja Klement aleksandrijski neko mesto iz Petrove apokalipse, ki je čitati v novonajdenem apokrifu, opisujočem blaženost zveličanih v nebesih in muke zavrženih v peklu. Med trpečimi v peklu vidi videc (v. 26) tudi »ženske sedeti do vratu v sokrvici in njim nasproti mnogo otrok, ki so bili rojeni pred časom in so sedé jokali; iz njih očij pa so švigali ognjeni plameni ter vdarjali ženskam v oči: te so bile proklete, ki so bile spočele in si sad odpravile«. Primeri te besede z navedkom Klementa aleksandrijskega (Eclog. § 41): »Zato tudi Peter v apokalipsi govori: In blisek ognjen izhajajoč iz onih otrok in vdarjajoč v oči ženskam« — in prepričaš se na prvi pogled, da smo našli res Petrovo apokalipso.

Ta apokrif je bil okoli l. 200 po Kr. zelo priljubljen in imeniten. Prištevali so ga sicer apokrifnim knjigam, a onim boljše vrste, kakoršne so n. pr. Pastor Hermin, list Barnabe apostola. Slavni Muratorijev fragment, pisan okoli l. 170, navaja Petrovo apokalipso poleg one sv. Janeza, pišoč v robati latinščini tako-le: »apocalapse (apocalypsim) etiam Johannis et Petri tantum recipimus, quam quidam ex nostris legi in ecclesia nolunt. Pastorem vero nuperrim(e) et temporibus nostris in urbe roma herma conscripsit« .... Potem takem šteje Muratorijev fragment obe apokalipsi za antilegomena, pripominjaje, da jih nekateri ne puste javno

v cerkvi čitati. Evzebij Pamfilov, cerkveni pisec, živeč v IV. stoletju, stavlja Petrovo apokalipso med »spuria«, kakoršna so Acta Pauli, Pastor Hermae, Didache dvanajsterih apostolov in list Barnabov.[1]

Zgodovinar Sozomen piše, da so za njegovega časa, t. j. v 5. stoletju, »Petrovo apokalipso, dasi je apokrifna, vendarle čitali javno enkrat na leto, namreč na Veliki petek v cerkvah palestinskih«. (Hist. eccles. VII, 29.) Mimo sv. Hijeronima, kateri jo prišteva apokrifom (Catalog. 1.) omenjata jo še katalog sv. knjig, imenovan Niceforov in Codex Claramontanus. Nekaj bornih citatov sta nam ohranila samo Klement aleksandrijski ter Makarij magneški, živeč koncem IV. stoletja, katere je zbral Hilgenfeld v: Novum Testamentum extra canonem receptum 1884, IV, 71—74.

Gledé na to, da jo navaja že Muratorijev fragment in da govori apokalipsa o grešnikih, ki so preganjali pravične in je ovajali, je bila knjiga, kakor menita prof. dr. Funk in Harnack, spisana sredi drugega stoletja. Ker se je Petrova apokalipsa rabila po katoliških cerkvah že v prvih stoletjih, je znamenje, da to ni delo kakega gnostika, marveč katoličana.

Da čitatelj spozna, kako so si predstavljali prvi kristijani veselje in lepoto nebes in ostudnost in muke zavrženih v peklu, podamo tu doslovno celo Petrovo apokalipso, opisujočo nebesa, drugi njen del o peklu pa le v posnetku. Stvar bo bolj jasna, če dostavimo nekaj razlagalnih opazk in navedemo pod črto paralelna svetopisemska mesta.

Naš odlomek obsega po Harnackovem štetju 131 vrst, katere je on skrajšal na 34 vrstic. Začenja pa z nekim prerokovanjem Gospodovim. Za tem sledita dve viziji. V prvi (v. 5—20) gledajo učenci Gospodovi blaženost pravičnih in lepoto rajsko. V drugi (v. 21—34) pa gleda sv. Peter kazni pogubljenih v peklu. Prvi del slôve poslovenjen tako-le:

1. Mnogi izmed njih bodo krivi preroki[2] in bodo učili raznovrstne poti in nauke pogubljenja[3];

2. oni pa bodo postali sinovi pogubljenja.[4]

---

[1] Librum vero, qui Actus Petri dicitur et Evangelium eius nomine inscriptum, Praedicationis (κήρυγμα) quoque et Revelationis (ἀποκάλυψιν) eiusdem libros, pro catholicis scriptis nunquam esse habitos constat: quando quidem nec vetustiorum quisquam nec recentiorum Ecclesiae scriptorum, desumto ex iis libris testimonio usus fuit. Eusebii Pamphili, Hist. Eccl. l. III, c. III, 2.

[2] Mat. 7, 15; 24, 24; II Petr. 2, 1. [3] II Petr. 2, 1. [4] Jan. 17, 12; II Thess. 2, 3.

3. In potem pride Bog k mojim vernim, lačnim in žejnim in trpečim in k onim, ki v tem življenju čistijo[1] svojo dušo ter bode sodil sinove krivičnosti.[2] 4. In nadaljujoč je rekel Gospod: Idimo na goro[3], molimo.

5. Mi pa dvanajsteri učenci smo šli ž njim ter ga prosili, da bi nam pokazal katerega naših bratov, pravičnih, ki so šli iz tega sveta, da bi videli, kaka je njih podoba[4] in da bi, ohrabrivši se, tudi one ljudi, ki bi nas poslušali, osrčevali. 6. In ko smo molili, prikazala sta se na mah dva moža[5], stoječa pred Gospodom, mi pa ju nismo mogli gledati; 7. zakaj iz njunega obraza je izhajal žarek kakor od solnca, in svetlo je bilo njuno oblačilo, kakoršnega še ni videlo človeško okó;[6] zakaj usta ne morejo izgovoriti niti srcé si more predstaviti slave, s katero sta bila oblečena, in lepote njunega pogleda.

8. Ko smo jih videli, smo ostrmeli, zakaj njuna telesa so bila bolj bela kakor vsak sneg in bolj rdeča kakor vsaka roža; 9. bila pa je njuna rdečina mešana z belino in sploh ni mi moči razložiti lepoto njuno; 10. zakaj njuni lasje so bili kodrati in dišeči ter so se krasno podajali njunemu obrazu in ramenom, kakor venec spleten iz nardinih cvetov in raznih cvetic ali kakor mavrica v zraku: taka je bila njuna milina. 11. Ko smo torej videli njuno lepoto, smo bili osupnjeni, ker so se bili na enkrat prikazali.

12. Jaz pa stopivši h Gospodu, sem ga vprašal: »Kdo sta ta?« 13. Odgovori mi: »To so vaši bratje, pravični, katerih podobo ste hoteli videti.« 14. In jaz sem mu rekel: »Kje so pa vsi pravični ali kakšen je svet (eón), v katerem so oni, tako slavo imajoči?« 15. In Gospod mi je pokazal velik prostor zunaj tega sveta, razsvetljen z obilno lučjo in tamkajšni zrak z žarki solnčnimi presijan in zemljo (samo) cvetočo z nevenljivimi cvetkami in napolnjeno z dišavami in s krasno cvetočimi in neminljivimi in blagoslovljeni sad nosečimi rastlinami. 16. Tolika je bila obilnost cvetic, da je njih vonjava od ondod celó k nam prihajala. 17. Prebivalci onega kraja pa so bili oblečeni z obleko svetečih se angelov in njihovo oblačilo je bilo slično onemu polju. 18. Angeli pa so jih obletavali tamkaj. 19. Enaka je bila čast vseh, ki so tam stanovali, in z enim glasom so pevali, veseleč se, hvalnice Gospodu Bogu na onem kraju. 20. Govori nam Gospod: »To je kraj vaših vodij (duhovnikov), pravičnih ljudij.«[7]

[1] II. Petr. 2, 8. — [2] II. Petr. 2, 3. — [3] II. Petr. 1, 18. — [4] II. Petr. 3, 11. [5] Luk. 9, 30. 32; 24, 4. — [6] I. Kor. 2, 9.

[7] Primeri besedilo pri Harnacku, Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Leipzig 1893, IX. B. str. 16 in naslednje. Pri Funku: Theologische Quartalschrift, Tübingen 1893, str. 279—281.

V začetku navedenega odlomka govori Gospod svojim učencem neki skrivni govor. Najbrž se je to godilo na gori spremenitve Gospodove, tedaj za časa javnega njegovega delovanja. Primeri v. 2 odlomkovo s sv. Mat. XVII., 1 sqq. Luk. VI., 12; IX., 28. Nestle in Funk razlagata, da sta ona dva moža, ki sta se prikazala dvanajsterim učencem na gori, Mojzes in Elija. Harnack pa meni, oziraje se na v. 13., da sta sploh dva pravičnika, katera se ne dasta določiti. Vsa njih podoba, lepota in slava, katero nam opisujejo vv. 6—11, nam kaže, kako so si prvi kristijani predstavljali nebeški paradiž, veselje in slavo njegovih blaženih prebivalcev. Kakor je bil zemeljski paradiž vrt blaženosti (gan-eden, hortus voluptatis), poln vodá, plodonosnega drevja in dišečega cvetja, takó opisuje skrivno razodenje sv. Janeza tudi nebeški paradiž kot vrt, pišoč v p. XXII, 1—2. takole: »In pokazal mi je čisto reko vode življenja, svetlo kakor kristal, izhajajočo iz prestola božjega in jagnjetovega. Sredi ulic njegovih in na obeh straneh reke drevo življenja, ki dela sadov dvanajst, vsak mesec dajoč sad svoj; in listje drevesovo je v ozdravljenje narodov.« Takisto so si prvi kristijani predstavljali nebeški raj kot čarokrasen vrt slikaje na grobne spomenike in stene v katakombah drevesa, trto, cvetlice in golobe, simbole paradiža in blaženih. Takó n. pr. slove neki metriški grobni napis IV. stoletja, obljavljen od de Rossija Inscr. christ. I. 141, n. 317: Per eximios paradisi regnat odores tempore continuo vernant ubi gramina rivis. Imenitna v tem obziru je slika krščanskega paradiža v Cubiculum dei cinque Santi (de Rossi R. S. III. tav. I.—III., kažoča blaženo Dionizijo (Dionysas in pace), zamaknjeno sredi drevja in cvetov, po katerih skakljajo golobje. Toisto spričuje sv. Ciprijan v ep. 10, 5; v ep. 37, 2 govori mučenikom: sed vobis rosae et flores de paradisi deliciis aderant et caput vestrum serta coelestia coronabant. Z našim odlokom se vjema popolnoma opis nebeškega raja, kakoršnega čitamo v aktih mučenikov sv. Perpetue, Felicite i. dr., kjer nahajamo v raju »neizmerno svetlobo«, »velik prostor, ki je bil kakor vrt«, »drevje noseče rože in vsakovrstne cvetlice«, »sveteče se angele« itd.[1]

[1] Visio Saturi: Iam vidimus lucem immensam; et dixi: Perpetua hoc est quod nobis Dominus promittebat: percepimus promissionem. Et dum gestamur ab ipsis quatuor angelis, factum est nobis spatium grande, quod tale fuit quasi viridarium, arbores habens rosae (rosam) et omne genus floris. Altitudo autem arborum erat in modum cypressi, quarum folia cadebant sine cessatione. Ibi autem in viridario, alii quatuor angeli fuerunt clariores ceteris, qui ubi viderunt nos, honorem nobis dederunt... Gl. Theod. Ruinart, Acta Martyrum, Ratisbonae 1859, str. 142.

Tudi misel, izraženo v verzu 16. našega odlomka, da namreč vonjava paradiža, katerega ni moč videti, seza do zemlje k mučenikom, srečamo v Dejanjih Perpetue 13: Universi odore inenarrabili alebamur in pri sv. Ciprijanu, ep. 77, 3: Naribus etiam fragantes flores inposuisti.

Čudno se zdi, da se imenujejo v verzu 20. pravični v nebesih »duhovniki« (ἀρχιερεῖς) ravno tako, kakor v prastari knjižici Didache (Doctrina duodecim Apostolorum) XIII., 3. Harnack domneva, da zató, ker pravični v nebesih molijo za kristijane, na zemlji živeče in jih moč molitve stavlja v vrsto duhovnikov[1], kakor se tudi Mojzes v psalmu 98. nazivlje duhovnik. Sicer se Petrova apokalipsa in omenjena Doctrina 12 Apostolorum ne vjemata samó na tem mestu, marveč v celem opisu p e k l a.

Zamaknjeni videc nam popisuje v drugem delu Petrovega apokrifa pekel kot kraj ognja in groze, v katerem zavrženi angeli in pogubljeni ljudje strašne kazni in razne muke trpijo. Mozeg pretresujoče slike o mukah zavrženih so posnete nekaj po svetem pismu (primeri Mat. XIII., 42; XVIII., 8; XXV., 41; Apok. XIV., 10; XIX., 20; XX., 9), kjer se govori o večnem ognju, ki je pripravljen hudiču in njegovim angelom, o črvu, ki gloda in ne umrje (Mark. IX., 44, 46, 48), nekaj dišijo po grških bajkah, n. pr. o Sisifu, največ pa se jih je porodilo iz živahne domišljije našega pisca ali naroda, katerega sin je bil. Slične predstave o bičanju, rezanju, obešanju, prebadanju pogubljenih v peklu imajo tudi Japonci. Za vzgled podamo nekaj vrstic iz Petrovega apokrifa.

»Videl sem — pravi videc Petrove apokalipse v verzu 21. — pa tudi neki drugi kraj nasproti onemu (raju), divji, bil je kraj kaznovanja, in oni, ki so tam kaznovani ter kaznujoči angeli so imeli črna oblačila, kakor (je bila) zračna barva (onega) kraja. 22. In nekateri so bili tam obešeni za jezike; to pa so bili oni, kateri psujejo pot pravice in pod njimi je gorel svetel in kaznujoč ogenj. 23. In mlakuža je bila tu, velika in polna gorečega blata, v katerem so tičali nekateri ljudje, ki pretvarjajo pravico in angeli so je stiskali kot trinogi. 24. Bili so pa tam tudi drugi, ženske obešene za kite nad onim vrelim blatom; to so bile one, ki so se kinčale k prešestvovanju; oni pa, ki so se z oskrumbo prešestvovanja onih žensk bili omadeževali, bili so obešeni za noge in so imeli glave v onem blatu; jaz pa sem dejal: „Nisem mislil, da pridem v ta kraj“. 25. In videl sem morilce in njih sokrivce vržene v ozek in s hudo golaznijo napolnjen kraj in mučene od

[1] Harnack, Texte und Untersuchungen l. c. p. 85.

onih živalij in zvijajoče se pod to kaznijo; črvi pa so kakor črne megle bili nad njimi; duše umorjenih pa so stale blizu in gledale kazen svojih morilcev ter rekle: „Oj, Bog, pravična je tvoja sodba“.«

Brž v začetku tega opisa, omenja naš apokrif tri vrste grehov in grešnikov, ki so sluli prvim kristijanom za poglavitne (crimina mortalia, ali peccata capitalia seu mortifera) in so grešnika izključevali iz cerkvenega občestva. Ti grehi so: malikovalstvo, umor in prešestvovanje. To spričujejo že Klement rimski (ad Cor. I. 7), Pastor Hermae (Vis. II., c. 2. Mand. IV., c. 1), Dijonizij korintski (Eus. H. E. IV., c. 23) in Tertulijan (De poenit. c. 4). Sicer govori naš videc v verzu 22.—23. o onih pogubljenih, ki so nekdaj »psovali pot pravice«, »pretvarjali pravico«. Dasi nam je najprej misliti pri tem na preširne sramotilce sv. vere, se dadó te besede razlagati tudi o onih kristijanih, ki so »pot pravice« t. j. sv. vero zatajili pred oblastniki za časa preganjanja[1]. Gotovo pa stavlja naš odlomek malikovalce v pekel, ker omenja ob koncu »može, ki so si s svojimi rokami napravili izrezane podobe mesto Boga« — stoječe v ognju.

Drugi, pri prvih kristijanih neodpustljiv greh je bila nečistost sploh, posebno pa prešestvovanje. V verzu 24. se omenjajo prešestnice pred prešestniki, kot bolj krive. Značilen je izraz, »ki so se kinčale k prešestvovanju«, zakaj krščanske žene se ne smejo kinčati in lišpati, lišp vodi v pregreho. Primeri Klementa aleksandrijskega Eclog. 38 in Tertulijana De cultu feminarum.

Tretji naglavni, v pekel vodeči greh je bil kristijanom umor. Sploh se prešestvovanje in umor v prakrščanskem slovstvu omenjata vzporedno. Poleg morilcev stojé v peklu našega apokrifa ženske, ki so si sad svojega telesa odpravile: njih pred časom rojeni otroci sedé pred nečloveškimi materami in plameni švigajoči iz njih očij vdarjajo materam v obraz.

Nadalje stavlja naš apokrif v pekel one, »ki so preganjali pravične in je izdajali«. Iz tega sklepamo, da je bilo to zakotno delo spisano za časa preganjanja kristijanov sredi II. stoletja.

Za temi vidi videc v peklu »može in žene, ki so si jezike grizli in imeli v ustih goreč ogenj; to so bile krive priče. In na drugem kraju je bilo žareče kamenje, ostrejše kakor meči in vse sulice, in možje in žene v umazanih capah so se valjali po njem za kazen; to so bili bogataši in oni, ki so zaupali na svoje bogastvo in se niso usmilili sirot in udov.« Tudi v Pastor Hermae, Mandat. VIII., 5 se omenjajo zaporedoma ψευδομαρτυρία in

[1] Primeri paralelno mesto v ep. Lugd. pri Euseb. H. E. V., 1, 48.

πλεονεξία (krivo pričevanje in lakomnost) kot »najhujša dejanja v življenju človeškem, katerih se mora božji služabnik zdrževati«. Ta opomnja o lakomnosti kaže zopet na poznejše čase krščanstva, zakaj prvi kristijani so bili, kakor pričajo Dejanja apostolska, zeló ubogi. Iz istega vzroka je moral biti zložen list sv. Jakopa apostola, bičajoč bogataše, še le tedaj, ko se je bila prvotna cerkev razvila in bogataše v svoje krilo sprejela.

Nadalje stavlja naš videc v pekel oderuhe, »ki jemljejo obresti in tirjajo obresti od obresti«. Po Harnackovem mnenju se v našem apokrifu prvikrat omenja oderuštvo, neznano prakrščanskemu slovstvu. Torej so že tedaj bile med kristijani te socijalne pijavke!

Naposled se riše v peklu še Sisifova kazen sodomitskih grešnikov, katere mečejo peklenski trinogi z visoke strmine navzdol, kateri pa komaj prišedši v dolino, morajo zopet bežati navzgor.

H koncu se omenjajo še malikovalci, kakor smo že spredaj rekli, in s temi konča okršeni del Petrove apokalipse. Gotovo je pisec našteval še druge vrste vekomaj pogubljenih.

Dejanja Pavlova (Acta Pauli).

Karol Schmidt, neumorni raziskovalec in srečni najdnik starokrščanskega koptskega slovstva, nas je lani zopet razveselil in obdaroval z novo, precej važno najdbo.[1]

Že pred tremi leti je zasledil ta učenjak, bivajoč tedaj v Kahiri, v kupu odtrganih papirusov, ki so bili lastnina dr. Reinhardtova, odlomke Teklinih Dejanj (Acta Theclae) v koptski prestavi. Pozneje je nakupila te papiruse heidelberška knjižnica in K. Schmidt je dobil s tem priliko, da jih je nadrobnejše proučil. Uspeh njegovih študij je nepričakovano ugoden: papirusi ne obsegajo samó Teklinih aktov, ampak ž njimi vred cele akte Pavlove, o katerih smo menili, da so se izgubili. Papirusi so pisani od iste roke, a so zelo zmešani, odtrgani, deloma težko čitalni, kakor meni K. Schmidt, iz VII. stoletja, pisani v nekem neznanem koptskem dijalektu.[2]

[1] K. Schmidt je našel l. 1896. v Kahiri Εὐαγγέλιον κατὰ Μαριὰμ. ali Ἀπόκρυφον Ἰωάννου in Σοφία Ἰησοῦ Χριστοῦ; ravno tam je našel tudi Πράξεις Πέτρου, katere je izdal A. Harnack.

[2] Karl Schmidt, Die Paulusacten. Eine wiedergefundene altchristliche Schrift des II. Jahrhunderts in koptischer Sprache. Neue Heidelberg. Jahrbücher VII., str. 117—124. Dobi se tudi posebni odtisek. A. Harnack je ocenil to najdbo v „Theologische Literaturzeitung", herausgegeben von Prof. Ad. Harnack u. Emil Schürer, XXII. Jahrg., 1897, Leipzig, str. 625—629.

Kakor rečeno, obsegajo različne odlomke enega in istega apokrifnega dela, katero nazivljejo Akte Pavlove, in sicer: 1. Akte Pavla in Tekle, 2. apokrifno dopisovanje sv. Pavla Korinčanom, 3. mučeništvo sv. Pavla (Passio Pauli, katera se dobi v grškem, latinskem, staroslovenskem, koptskem in etijopskem jeziku in katero je izdal Lipsius, Acta apocr. I. p. 104—117).

Da je to res, dokazujeta K. Schmidt in A. Harnack tako-le:

1. Vsi papirusi kažejo pisavo iste roke in spadajo k istemu deiu.

2. Na zadnjem listu, kjer se govori o mučeniški smrti svetega Pavla, je čitati koptski podpis ΜΠΡΑΞΙΣ ΜΠΑΥΛΟΣ Κ... ΠΑΠΟΣΤΟΛΟΣ: Kakorkoli se to čita, gotovo je, da je bil glavni in skupni naslov knjigi: πράξεις Παύλου ἀποστόλου. S tem je dokazano, da je knjiga opisovala tudi dejanja sv. Pavla, kakoršno je n. pr. njegovo dopisovanje Korinčanom.

3. Akti Tekle začenjajo tako nenadoma čudno, kakor da bi ne imeli nobenega uvoda. Začenjajo namreč: Ἀναβαίνοντος Παύλου εἰς Ἰκόνιον μετὰ τὴν φυγὴν τὴν ἀπὸ Ἀντιοχείας ἐγενήθησαν σύνοδοι αὐτῷ Δημᾶς καὶ Ἑρμογένης ὁ χαλκεύς t. j. Ko je šel Pavel gori v Ikonij, pobegnivši iz Antijohije, sta mu bila sopotnika Dem in Hermogen, kotlar.

Na nekem listu je opazil K. Schmidt, da se suče govor o preganjanju sv. Pavla, za tem sledi vrsta črt, katere značijo konec prejšnjega in začetek novega odstavka, kakor je večkrat videti na teh papirusih. In za temi črtami sledé te besede (iz koptovskega nazaj prevedene v grški jezik): Ἀναβαίνοντος δὲ Παύλου εἰς Ἰκόνιον itd.[1]

Potemtakem vemo sedaj, kaka in kolika je bila vsebina prvotnih »Pavlovih Dejanj«, prej ko so začeli tej ogromni knjigi nekatere dele odtrgovati. Obsegala je torej dogodke iz življenja sv. Pavla, katere je doživel, oznanjajoč sv. evangelij v Antijohiji, v Ikoniju, v Efezu, v Filipih, v Korintu in Rimu. Da je ta apokrif obsegal res Pavlove dogodbe v Efezu, nam pričata Nicephor Call. h. e. II. 25 in Hippolyt, Commentar. in Daniel. III., 29 ed. Bonwetsch p. 176 sq. Obravnaval je tedaj, naslanjaje se na kanonična Dejanja sv. apostolov, misijonsko delovanje sv. Pavla in njegovo mučeniško smrt. Apokrifni pisec navaja rad ženske, katerim je sv. Pavel vero oznanjeval, n. pr. Teklo (v Ikoniju), Stratoniko (v Filipih), Eubulo in Artemillo (v Efezu). Največji del te knjige je zavzemala legenda o sv. Tekli, katero imenujejo cerkveni očetje »apostolsko«, »najstarejšo hčer sv. Pavla«. Kritiško raziskovanje apokrifnih aktov sv. Tekle je dognalo, da so ponarejeno blago, sestoječe iz resničnih in izmišljenih črtic, spisano koncem II. stoletja (l. 160.—170. So

[1] Ad. Harnack v „Theol. gische Literaturzeitung“, 1897, str. 626—627.

pa li sv. očetje. proslavljaje to devico in mučenico, zajemali iz teh apokrifnih aktov ali pa marveč oboji iz kakega skupnega vira, ni še jasno. Sv. Tekla je bila bajé izobražena. Ko je prišel sv. Pavel ob prvem svojem potovanju v Ikonij, glavno mesto likaonsko, ter ga je Tekla slišala govoriti o lepoti in prednostih devištva, je sklenila ostati vedno devica ter se zaročiti z Jezusom, dasi je bila takrat zaročena z nekim bogatim mladeničem. Ko so njeni stariši to zvedeli, so ovadili sv. Pavla paganskim oblastnikom, da so ga zaprli in bičali. Tekla se izmuzne iz očetovske hiše ter podkupi s svojimi dragotinami čuvaja Pavlove ječe, da je smela ž njim občevati. Sv. Pavel ji svetuje uteči pohlepnemu njenemu ženinu, ali ta jo izroči paganskim oblastnikom v Ikoniji, kateri jo ukažejo vreči izstradanim levom v amfiteatru. Ali glej čudo! Divje zveri se vležejo mirno poleg Tekle. Skušali so nato na razne načine mučiti jo, ona pa ostane zvesta svoji sveti obljubi. Nazadnje so jo prepeljali v Rim in jo obsodili na gromado. Vendar tudi ognjeni plameni ji niso sežgali niti lasu. Vsled tega čudeža jo začnó častiti ter jo pošljejo domov v Ikonijo.

Med tem je bil prišel sv. Pavel v Antijohijo v Siriji. Tekla gre k njemu, misleč, da ga bo smela spremljevati, ali apostol jo pošlje nazaj v Ikonij, kjer je spreobrnila h Kristusu mnogo plemenitih gospá, med drugimi tudi Trifêno in Trifozo (Rimlj. 16, 12: »Pozdravite Trifêno in Trifozo, kateri delujeta v Gospodu«).

Zadnje svoje dni je preživela Tekla v Selevciji v Izavriji, ne daleč od Ikonija ter tam tudi umrla zelo stara. Krščanski cesarji so nad njenim grobom sezidali lepo cerkev, katera bojda še dandanes stoji.[1]

Doslej nam znana Dejanja sv. Tekle štejejo okoli 500 stihov, apokrifno dopisovanje med Pavlom in Korinčani ima 130 stihov, efeški del in mučeništvo sv. Pavla obsegata okoli 180 stihov, torej bi imeli vsi ohranjeni deli Pavlovih Dejanj kakih 900 stihov, novonajdeni rokopis pa bo gotovo štel še več stihov, saj mu je že stihometrija klaramontskega kodeksa (v III. stoletju) prilastila 3560 stihov. Upamo, da nam poda K. Schmidtova najdba mnogo doslej nam nepoznanih delov Pavlovih Dejanj, ki bodo osvetlili zvezo te knjige z drugimi apokrifi n. pr. v kaki razmeri da so Actus Petri, katerih uvod govori o sv. Pavlu in novonajdena Acta Pauli.

[1] V četrtem stoletju je videla v Selevciji „martyrium s. Theclae“ potovalka Silvija. (S. Silviae aquitanae peregrinatio, ed. Gammurini, Romae 1887, p. 73—74.) O današnji cerkvi sta poročala Heberdey in Wilhelm, Reisen in Kilikien (Denkschrift der Wiener Akademie, phil.-hist. Classe, Bd. 44, 1896, str. 105—108).

Naša najdba je že razrešila ono preporno vprašanje, je-li ono apokrifno pismo sv. Pavla do Korinčanov, katero hoče veljati za tretji avtentični list Pavlov, nahajajoče se v komentarih Efrema Sirca in v armenskih in celo v dveh latinskih biblijah, bilo pisano v sirskem ali pa v latinskem jeziku. Genijalni protestant Zahn je prvi prišel na to, da je bilo to Pavlovo apokrifno pismo sestavljeno grški in da je celo dopisovanje med Pavlom in Korinčani vzeto iz starih izgubljenih Aktov Pavlovih. Kako sijajno se je sedaj potrdilo njegovo ugibanje! V novonajdenih papirusih se lepo razvidi, da so ta pisma Pavla in Korinčanov celotni del Pavlovih aktov.

Ali to še ni dovolj! Kakor smo že spredaj omenili, imamo neko Passio Pauli, katero nekateri latinski rokopisi prilastujejo papežu Linu, in sicer v dveh recenzijah in različnih prestavah. Lipsius, izdajatelj tega apokrifa, je menil, da je bil njegov izvirnik latinski in da je bil pozneje iz latinščine preveden na grški jezik.

Temu nasproti je Zahn (Geschichte des neutestamentlichen Kanons II. str. 872 in dr.) trdil, da sta krajša in daljša latinska Passio Pauli potekli iz grškega izvirnika, ker ni niti misliti, da bi grška cerkev ne imela nobene knjige o mučeništvu sv. Pavla, že zaradi tega, ker je imela pri roki Πράξεις Παύλου. »Letztere« — tako piše omenjeni kritik in biblicist — »hätten unmöglich eines Berichtes über den Tod des Paulus entbehrt und es wäre daher die nächstliegende Annahme, dass wir in unserem Martyrium den Schlusstheil der alten, aber auch noch von Photius gelesenen Πράξεις besitzen.«

Tudi v tej točki se je pokazal bistri um Zahnov; med rečenimi papirusi je namreč našel K. Schmidt odlomke Pavlovega mučeništva — seveda primerjaje koptovsko prestavo z grško frazeologijo. Pisatelj Pavlovega mučeništva (Passio Pauli) ne more biti že zato Latinec, ker se kaže v svojem spisu popolnoma nevednega gledé Rima. In to se prav lepo vjema s poročilom Tertulijanovim, ki v knjigi de bapt. 17 piše tako-le: Quodsi qui Pauli perperam inscripta[1] legunt, exemplum Theclae ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendunt, sciant in Asia presbyterum, qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, convictum atque confessum se id amore Pauli fecisse loco decessisse. Sv. Hijeronim je to posnel po Tertulijanu pišoč l. 392 de viris ill. 7: Igitur περιόδους Pauli et Theclae et totam baptizati leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus . . . Sed et Tertullianus, De bapt. 17, vicinus eorum

[1] S tem označuje Tertulijan Pavlove akte kot apokrifne, Tekline akte pa kot del Pavlovih aktov.

temporum, refert presbyterum quemdam in Asia σπουδαστὴν (Zelatorem) apostoli Pauli, convictum apud Ioannem quod auctor esset libri, et confessum se hoc Pauli amore fecisse, loco excidisse (t. j. bil je zato od svoje službe odstavljen).

Dasi je strogi in bistroumni Tertulijan (rojen l. 160. v Kartagi) naš apokrif zavrgel kot sleparijo nekega azijskega duhovnika, slepega častitelja Pavlovega, ga je vendar-le Eusebij, očak cerkvene zgodovine, postavil na prvo mesto med antilegomena — notha. Lipsius in Harnack se zategadel zaganjata v katoliško cerkev, češ, da je zajela iz te sleparske knjige svoje znanje o sv. Tekli, mučenici in da je dolgo časa štela ta roman za pristno blago. Prvi piše, da se ob tem-le vzgledu lahko spozna, »wie bereitwillig die katholische Kirche gnostische Legenden adoptiert und wie geschickt sie dieselben für ihre Zwecke zurechtmacht«[1]. Drugi protestant pa zaključuje svoj spis o Schmidtovi najdbi, pomiljujoč katoliško cerkev prav svetohlinsko: »Eins ist gewiss: Während wir in den letzten zwei Jahrzehnten Funde und Beobachtungen in Hülle und Fülle erhalten hatten, welche das stark geschwundene Zutrauen zur kirchlichen Ueberlieferung und zum „Tact" der Kirche zu stärken geeignet waren, gibt ihm die Entdeckung Schmidt's wieder einen Stoss . . . Ein grosses Werk „Thaten Pauli" taucht auf, welches, das dürfen wir dreist sagen, nichts ist als eine Kette freier, novellistischer Erfindungen auf schmaler Thatsachen-Grundlage. Man lese das Martyrium des Paulus, welches ganz entblösst von wirklicher Kunde und durch und durch fabelhaft zu sein scheint. Das liess man sich bieten — in Rom bieten, und man behandelt das Buch, in welchem solche Dinge standen, auch in Rom als glaubwürdig! Dazu dieser Briefwechsel mit den Korinthern! Auch ihn las man kritiklos! Und wer hat das Ganze geschrieben? Ein kleinasiatischer Presbyter! Wie wurde es aufgenommen? Fast wie die Acten des Lucas (Actus Apostolorum)!«[2]

Ne, ne, kritiklos! Katoliška cerkev ni nikoli pripoznala tega apokrifa kot kanonično knjigo. Saj je že Tertulijan koncem II. stoletja celo sleparijo bil odkril. Ne dolgo prej pa so tudi po mislih Harnackovih bila spisana Acta Pauli (120—170) in Acta Theclae (160—170). Torej je ta apokrifna laž imela kratke noge. Cerkveni očetje kakor n. pr. Metod tirski († 311), Gregor nazijanski, Bazilij, Gregor niški, Epifanij, Krizostom, Ambrozij, Sulpicij Sever, Maksim

[1] Lipsius, Die Apokryphen der Apostelgeschichten und Apostellegenden, II. B., I. Hälfte. Anhang str. 424—467. Braunschweig 1887.

[2] A. Harnack l. c. p. 629.

turinski in bistroumni Avguštin, ki v svojih knjigah proslavljajo sv. Teklo kot vzgled junaštva in devištva, so pač bili bližji dogodkom, kakor moderni protestantje ter takó učeni in vestni, da niso mogli in smeli izročiti potomcem laži za resnico. Gotovo niso vsi ti očetje svoje vednosti o Tekli zajemali iz apokrifnih njenih aktov, ker jo različno opisujejo. Vrh tega nas sveta katoliška cerkev, fundamentum veritatis, zagotovlja o zgodovinski resničnosti svete Tekle, ker jo praznuje kot mučenico dne 23. septembra.

Odkar so našli Petrovo apokalipso in Acta Pauli, vemo za gotovo, v katerem jeziku so bili pisani izvirniki onih pet na pol kanoničnih knjig, katere navaja Evzebij in so v prvi cerkvi nekaj časa slule in se nekatere celó javno čitale. Te knjige so: Acta Pauli, Pastor Hermae, Apocalypsis Petri, Epistola Barnabae, Doctrina 12 Apostolorum. Pripomnimo še, da so prepisavali te knjige skupaj z onimi sv. pisma n. z.

H koncu dodamo še jugoslovanske in ruske prestave onih apokrifov, katere smo obravnavali v tem spisu. Vedeti je treba, da je bila vzhodna cerkev, odcepljena od debla katoliške resnice, vedno bolj pristopna lažnjivim in slepilnim apokrifom, kakor pa zahodna.

Knjiga Henohova je prelożena na srbski in ruski jezik. Popolni **srbski** tekst po nekem rokopisu 16. stoletja (št. 151 javne knjižnice v Belemgradu) je objavil (?) St. Novaković, Starine jugoslovanske akademije v Zagrebu, XVI., str. 70—81.

Kar se tiče **ruske** prestave, sta na nekatere njene odlomke namignila že Tihonravov, Pamjatniki otreč. rusk. lit. I. str. 19 do 20, Pypin, Pam. star. rusk. lit. III., str. 15—16. Popolni tekst pa je našel Andrej Popov v nekem staroruskem Zborniku l. 1679. ter ga ponatisnil v Bibliografičeskije materialy št. IV. (Čtenija društva za rusko zgodovino in starinoslovstvo v Moskvi 1880, zvezek III. str. 89—139.)

Acta Petri et Pauli po nekem **srbskem** tekstu iz 15. stoletja sta objavila Andrej Popov — M. Speranskij v Bibliograf. materialy A. Popova str. 5—19. **Ruski** tekst Andrej Popov, ibidem str. 20—41.

Acta Pauli et Theclae. Odlomek **staroslovenskega** teksta dobiš pri J. Sreznjevskem, Pam. ruskago jazyka i pisma str. 170 do 171 po nekem rokopisu iz XI. stoletja. **Glagoliški** tekst po rokopisu iz 14. stoletja znan že Šafařiku, Památky hlaholského písemnictvi str. 58—61. Sprejel ga je J. Berčić v svojo Chresto-

mathia linguae veteroslov. str. 78—80 in Čitanka staroslov. jezika str. 38—39 (glagoliški).

Epistolae Abgari ad Christum et Christi ad Abgarum. **Srbski:** St. Novaković v Starinah jugoslov. akademije v Zagrebu, XVI., str. 60—63 iz Vukovićevega Zbornika, tiskanega l. 1520. v Benetkah. **Ruski:** Tihonravov, Pam. otreč. rusk. lit. II. str. 11—17. Porfirjev, Apokrifičeskija skazanija o novozavětnyh licah i sobytijah str. 239—244 po rokopisu iz 16. stoletja; ibidem str. 250—253.[1] *Dr. Fr. Sedej.*

V znamenju sv. križa.

(Dalje.)

5. O izvirnem grehu.

Adam, prvi mož, in Eva, prva žena, sta živela v raju; moža je Bog v raj postavil (Gen. 2, 8), ženo pa je v raju vstvaril (Ibid. 2, 21 s) in bil jima je raj radosti t. j. zunanje znamenje in spopolnjenje njune sreče. Te sreče sta se zavedela povsem, saj je Adama Bog bil v raj postavil, »da bi ga obdeloval in varoval« (Gen. 2, 15), Evo pa je v raju vstvaril in »jo privedel pred Adama« (Gen. 2, 22): ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ.

Po tem takem nista bila nezavedna divjaka[2], da bi se bila le sčasoma razvila; tudi otroka[3] nista bila, da bi bila imela le zmožnosti, ne pa jih še rabila. Sv. pismo nam njuno naravno življenje veliko več riše kot življenje moža, ki obdeluje in varuje raj radosti (Gen. 2, 15), živalim daje imena, ki so njih naravi primerna (Gen. 2, 19); pozna ženo in nje imenitno nalogo v človeški družbi (Gen. 2, 24), pa tudi ženi odkazuje mesto pomočnice možu podobne (Gen. 2, 18. 20; Eccli. 17, 5).

Brez dvoma torej Adam, kar se tiče nadnaravnega življenja, ni bil otrok, kakor je n. pr. po sv. krstu, kadar ima sicer posvečujočo milost božjo, vlite čednosti in darove sv. Duha, toda le kot habitus, nekam nadnaravno oblačilo duše[4] gledé na nje bistvo in sile, ter jih še ne rabi za primerna, nadnaravna dejanja. Za to

[1] Prim.: Jahrbücher für protestantische Theologie, XVIII. Jahrg. Braunschweig 1891, str. 127—158. (Eugen Kozak, Bibliographische Uebersicht der biblisch-apokryphen Literatur bei den Slaven).

[2] Materijalizem; posebej C. Vogt, Bilder aus dem Thierleben, str. 419 s. Max Büchner, Kraft und Stoff, str. 243.

[3] J. B. Hirscher, Christliche Moral, zvez. 1, § 40; Günther, Vorschule der Philosophie, zv. 2, str. 72.

[4] S. Ambros. In Isaac. lib. 7. num. 73; S. Ioan. Chrys. Hom. in Gen. n. 16.

priča zapoved božja sama, da se Adam naj zdrži sadú z drevesa spoznanja dobrega in hudega (2, 17). To zapoved je dobil[1] od Boga brž, ko ga je postavil v raj radosti. Da je za-njo vedela tudi Eva, razvidi se iz nje pogovora s kačo (Gen. 3, 2 s). Zapoved pa v človeku predpostavlja zmožnost, ne speče, ampak tako, da ž njo človek ali zapoved izpolni ali pa vedoma in radovoljno ravna zoper njo. Z eno besedo: to zmožnost mora človek imeti v oblasti, razvito.

Sv. Tomaž dokazuje to gledé na prvega človeka še z drugega stališča, ko pravi[2]: Po naravnem redu je popolno poprej, kakor nepopolno, dejstvo poprej kakor možnost, ker le po tem, kar že je, more to, kar je možno, nastati. Kar je pa Bog s početka vstvaril, ni imelo biti le za-se, ampak je imelo drugim dati jestvo in zato je bilo vstvarjeno v popolnosti, v kateri je moglo početek drugim biti. Človek pa je početek drugih ne samo po telesnem rodu, ampak tudi po uku in vodstvu drugih. Kakor je torej človek v telesni popolnosti stopil v svet, da bi takoj že mogel roditi, tako je bilo pa tudi gledé na dušo, da bi mogel takoj druge učiti in voditi. Enako uči tudi Suarez[3] in v novem času z naravnega stališča Barthélemy Saint-Hilaire.[4]

Prva človeka sta torej bila v takem stanu, da sta božjo zapoved umela in jo lahko spolnila, ako sta le hotela. To že samo, ako vzamemo njune naravne sile, še bolj pa v oziru na nju nadnaravne in čeznaravne darove. Po njih sta bila še v ožji zvezi z Bogom, s svojim stvarnikom, ter jima je njegova volja bila še dražja in še vsled dejavne milosti božje lažja, prav, kakor je otroku volja starišev draga, če jih ljubi.[5] V tem pomenu sta še torej bila otroka.[6]

---

[1] O njej primeri še Dr. I. Schwetz, Theologia dogmatica catholica. Vol. II. ed. 5. Viennae, 1869. § 23, str. 114 s.

[2] S. th. 1, q. 94, a. 3: Naturali ordine perfectum praecedit imperfectum, sicut et actus potentiam, quia ea, quae sunt in potentia, non reducuntur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus a Deo institutae sunt, non solum ut in se ipsis essent, sed etiam ut essent aliorum principia, ideo productae sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum: homo autem potest esse principium alterius, non solum per generationem corporalem, sed etiam per instructionem et gubernationem, et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus, ut statim posset generare, ita etiam institutus est in statu perfecto quantum ad animam, ut statim posset alios instruere et gubernare.

[3] De opificio sex dierum, l. 3, c. 9, n. 4.

[4] Journ. d. Sav. 1862, str. 608.

[5] P. Gottfried a Graun, nav. del. zv. 1, del 2, str. 441.

[6] S. Iren. Adv. haer. l. 4, c. 8.

Predmet zapovedi je bil naravni sad z drevesa, ne pa zakon.[1] Zadnje že zato ne, ker na vzhodu dejanje spolne ljubezni radi povedó razkrito, a ne v podobi[2] in pregreha se v podobi spolnih dejanj pogostem pripoveduje.[3] K temu še pride, da je za množenje človeškega rodú raba zakonske ljubezni vedno in edino dovoljeno sredstvo, ne še le po grehu, ampak že pred njim (Gen. 1, 27 s; 2, 24).[4] Drevo spoznanja dobrega in hudega je bilo naravno drevo, njegov sad ni imel moči v sebi, da bi človeka, ko bi ga jedel, bil privedel do tega, da izpozna, kaj je dobro in kaj je hudo. To ime je drevo dobilo od Boga ali neposredno, že v zapovedi sami, ali pa posredno, od Mojzesa vsled tega, da je skusil prvi človek razliko med dobrim in hudim brž, ko je sad jedel.[5]

Uzrok sicer ne, a namen je bil tej zapovedi, ne toliko, da bi Bog se pokazal človeku gospoda, kolikor pa, da bi človek Boga priznal za gospoda in se torej držal njegove zapovedi. Od njega bi to bila pokorščina in njemu, ker zavedna in prostovoljna, tudi zasluženje, nadnaravno zasluženje, ker je bil v stanu nadnaravnih milostij božjih. Kadar je dal Bog zapoved, pa je bil Adam edini človek in kakor je torej dobil zapoved za-se in v obče za človeka, tako bi jo tudi izpolnil ali pa prelomil ne samó za-se, ampak sploh za človeka. Naravno pa je zato tudi, da bi ne bilo zasluženje in da ni bila kazen samo za-nj, ampak sploh za človeka. Zato ni bilo treba kake pogodbe[6], dovolj je to, da je Adam poznal zapoved in pretnjo.[7] Le-ta je bila težka, slična pa je bila tudi obljuba, da-si je Mojzes ni zapisal: Od vsega drevja rajskega jej; od drevesa spoznanja dobrega in hudega pa nikar ne jej, zakaj kateri koli dan boš jedel od njega, umreš smrti (Gen. 2, 17). Sadú z enega drevesa se zdrži človek pač lahkó, zlasti še, če ima sadje z drugih dreves na razpolaganje, ali če se ne zdrži, zapade človek smrti. To je težka kazen, njej pa stoji pač tudi lepo plačilo nasproti, ako se človek zdrži sadú. To terja pravica, ki deli vzporedno, plačilo in kazen. Po takem pa je torej na drevesu spoznanja hudega in dobrega zorela sreča, časna in večna, ne samó Adamu, ampak sploh človeku.[8]

[1] Dr. Schwetz, nav. del. zv. 2, § 23, op. 1.

[2] Glej Gen. 4, 1. 17. 25.

[3] Osc. 1, 2 ss; 9, 1; Iudic. 8, 27. 33.

[4] Jos. Corluy, Spicilegium dogmatico-biblicum, vol. 2, comment. 7, pag. 477 s. — S. th. 1, q. 98, a. 2.

[5] Christ. Pesch S. I., nav. del. str. 112.

[6] Gledé na pogodbo primeri: Christ. Pesch S. I., nav. del. štev. 274.

[7] Ios. Suarez, De opere sex dierum l. 3, c. 21, n. 18 sqq.

[8] Primeri: Catechismus Romanus, pars. 4, cap. 13, num. 4. — Ios. Suarez, nav. del. lib. 5, cap. 1 sqq.

Dozorela je nesreča. Adam ni slušal Boga, nego je, ženi na ljubo, jedel sadú z drevesa spoznanja dobrega in hudega in to je bil v pravem pomenu t. j. v oziru na človeka sploh in Adama in Eve posebej:

a) Prvi ali izvirni greh na zemlji.

Trditev je verska resnica (Trid. sess. 5, can. 1)[1], ima pa še zmerom nasprotnikov gledé na zgodovino, okoliščine in značaj dejstva. Dogodek s kačo, kakor se pripoveduje v sv. pismu[2], ne ugaja umovercem ter velja njim le za pravljico, ki kaže v pesniški obliki začetek zlega na zemlji.[3] — Drugim je dogodek sicer resničen v tem, da sta Adam in Eva jedla sad, toda pogovora Eva s kačo ni imela, češ, da je le videla kačo, ko je sad jedla, pa ji ni škodovalo (R. Is. Abarbanel), ali pa še kače celo ni bilo, ampak je le hudi duh Evi zmedel takó glavo, da je videla kačo ter se je z njo pogovarjala, da-si je ni bilo.[4] Nekaterim je bila prava kača in sicer taka, ki je govorila, ali hudega duha ni bilo[5], ali pa je bila prava kača, ne da bi govorila ali pa bi iz nje hudi duh govoril, samo brez škode je sad jedla in to je Evo zapeljalo (Philo, Abarbanel), Mojzes pa je opisal dogodek po načinu vzhodne domišljije.[6] — Kar se tiče pa zavživanja sadú, to je nekaterim največji in najsrečnejši dogodek v zgodovini človeštva[7], drugim pa je napredek v znanju in torej je kača vredna, da se časti po božje, in so jo ofitje (kačomolci) v resnici zato častili.[8]

---

[1] Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 670.

[2] Gen. 3, 1 ss.

[3] Dr. Fr. Dav. Strauss, Der alte und neue Glaube, str. 20 nasl. 1872: „Auch hier, wie in der Schöpfungsgeschichte, haben wir in der alten Erzählung ein Lehrgedicht vor uns, das an sich aller Ehren werth, erst durch seine Erhebung zum Dogma in die unangenehme Lage versetzt worden ist, zunächst vielfach missdeutet, dann angefeindet zu werden. Der Dichter will erklären, wie doch in die von Gott sicherlich gut geschaffene Welt all das Uebel und Ungemach, worunter der Mensch jetzt leidet, hineingekommen. Gott kann die Schuld nicht haben, der Mensch soll sie allein wenigstens nicht haben, so wird ein Verführer eingeschoben, der das erste Menschenpaar zur Uebertretung des göttlichen Verbotes beredet, und dieser Verführer ist die Schlange . . .“

[4] Card. Caietanus, Commentarii ad Genes. Lugduni 1639, tom. 1, pag. 24.

[5] Ios. Flavius, De antiqu. Iud. l. 1, c. 1. Amstelodami 1726.

[6] Dr. Fr. Dav. Strauss n. n. m. piše o rajski kači: „Darunter verstand der Verfasser nichts anderes, als das bekannte räthselhafte Thier, von dem das höhere Alterthum so manches Seltsame zu erzählen wusste, aber das spätere Judenthum und bald auch die Christenheit verstand den Teufel darunter, der aus der Zendreligion in die jüdische eingewandert, bald in ihr und weit mehr noch in der christlichen eine so grosse Rolle spielen sollte.“

[7] Fr. v. Schiller, Ueber die erste Menschengesellschaft nach dem Leitfaden der mosaischen Urkunde, WW. B. 16, S. 22.

[8] Dr. Ioan. Katschthaler, nav. del. zv. 2, p. 1, čl. 1, op. 2.

Z ozirom na te zmote naj torej dokažem na prvo: Kar pripoveduje Mojzes o pogovoru Eve in kače in zavživanju sadú, je zgodovinska resnica, ne pa pravljica, ali pa domišljav opis prostega dejanja.

Da je ves dogodek istinit, ne pa pravljica, kaže že to, da zadnji v tekstu ni niti sledú, pač pa se veže povest o tem dogodku tesno in lepo z drugim poglavjem (2, 25: Bila sta pa oba naga, Adam namreč in njegova žena, in se nista sramovala), pa tudi s tem, kar pripoveduje Mojzes nadalje (3, 7: »In obema so se odprle oči in ko sta bila spoznala, da sta naga, spletla sta figovo listje in si naredila krila«). Na dogodek s kačo meri sv. pismo na večih krajih, tako n. pr. Sirah (Eccli. 25, 33): »Od žene se je storil začetek grehu in skoz njo vsi umrjemo«; nadalje sv. Pavel (2. Cor. 11, 3): »Kača je zapeljala Evo z zvijačo svojo«, in isti apostol še natančniše (1. Tim. 2, 14): »Adam ni bil prevaran (od kače), žena pa je prevarana prišla v pregreho«. Izročilo judovsko in krščansko isto[1] potrjuje ter se nahaja sled o dogodku v raju pri vseh ljudstvih.[2] Na to spominja n. pr. pri Grkih bajka o Prometeju in Pandori; o Herakleju in kači Ladon; pri Perzijcih o Arimanu in kači.[3] To prizna Voltaire[4], da je greh človekov temelj bogoslovja blizu vseh starih ljudstev. Ali to bi ne bilo, ko bi ne bilo nič na tem resnice.[5]

Nadalje, kar se tiče okoliščin dogodka, velja to-le:

Hudi duh se je v kačo skril in je iz kače Evo zapeljal.

Človek bi bil tudi v svoji izvirni pravičnosti mogel pasti v greh sam od sebe, vendar se je bolj podalo rajskemu stanju, da je prišla skušnjava od zunaj.[6] Ni pa mogla priti od Boga, tudi od dobrih angelov ne; zunanja narava je bila človeku v oblasti, in um si je podvrgel nižje sile človekove duše; od todi torej tudi skušnjava ni mogla priti, prišla pa je zato od zavrženih angelov, a ne brez kače. Oba sta bila torej kriva zapeljanja: hudi duh povzročilec, kača pa sredstvo.

Da je bil hudi duh zapeljivec prvih starišev, trdi odločno sv. cerkev (conc. lat. IV. cap. Firmiter)[7]: »Človek je po napeljanju

[1] J. Patrizi, de interpretatione S. Scripturae, l. 2, q. 3.
[2] Ioan. Perrone, Praelectiones theologicae, Viennae 1842, t. 5, c. 3, n. 381.
[3] Dr. Ioan. Katschthaler, nav. del. zv. 2, pg. 1, čl. 1, str. 6, op. 2.
[4] Philosophie de l' histoire, chap. 17.
[5] H. Lüken, Traditionen des Menschengeschlechtes, Münster 1856.
[6] Dr. Phil. Huppert, nav. del. § 87, št. 3.
[7] Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 355.

hudičevem grešil«. Mojzes tega sicer naravnost ne pové, vendar pa govori tako o kači, da si je človek ne more misliti same. Najprej pravi (Gen. 3, 1): Kača je bila bolj prekanjena, kakor vse živali zemlje. Imenuje jo hannahaš, to kačo, torej posebno kačo, tako, da je nekam ven iz vrste drugih. Tako pa je tudi bila, saj je bila »prekanjena — arúm — bolj, kakor druge živali«. Naravna kača sama pa pač tega epitheta ne zasluži. Kača nadalje (v. 2) »je rekla ženi«, tudi tega ne more navadna kača. Kačo je (v. 15) zadela neobičajna kazen: sovraštvo med njo in ženo, haeba; to sovraštvo, razumljeno sovraštvo.[1] Na večih mestih pa imenuje sv. pismo zapeljivca prvih starišev satana, n. pr. (Sap. 2, 24): Po zavisti satana je stopila smrt na krog svetá; Kristus (Ioan. 8, 44) pravi, da je satan morilec iz početka, in sv. Janez (Apoc. 12, 9) trdi, da je vržen bil zmaj veliki, kača stara, ki se imenuje hudič in satan, ki slepi vesoljni svet... — Sv. Avguštin[2] uči torej prav po sv. pismu o kači, da je »hudič v njej in iz nje pletel zvijačo«. Enako še drugi sv. očetje: Justin, Irenej, Gregor naziški, Tertulijan[3]. Hudi duh pa ni storil tega brez pomoči, ampak prava kača[4] mu je bila sredstvo pri njegovi nakani. To se razvidi iz dogodka, kakor nam ga popisuje Mojzes (Gen. 3, 1ss): Kača pa je bila bolj prekanjena, kakor vse živali zemlje; in iz kazni (ib. 14): Gospod je rekel kači: Ker si to storila, prokleta si med vsemi živalmi in zvermi zemlje, po trebuhu se boš plazila in prst jedla vse dni svojega življenja...« Pač je kači naravno, da lazi po zemlji in se človeku zato dozdeva, da se ona živi od prsti. Vendar je poslej kači to kazen postala; meri pa ta kazen še bolj na hudega duha. Ali še na drugih mestih imenuje sveto pismo kačo zapeljivko prvih starišev, n. pr. sv. Pavel (2 Cor. 11, 3) pravi. da je kača Evo ukanila s svojo zvijačo[5]. — Nahaja pa se poročilo o kači, zapeljivki prvih starišev, po gostem tudi pri sv. očetih. Sv. Avguštin[6] n. pr. piše: »Ni smel satan skušati Eve, razven po kači, in tudi moža ne, razven po ženi, toda v kači je govoril sam, posluževaje se nje ko sredstva in gibaje nje naravo v onem načinu, v katerem je

[1] Dr. Peter Einig, nav. del. str. 113, op. 3.

[2] De Gen. ad lit., l. 11, c. 29, n. 36.

[3] Dr. I. Schwetz, nav. del. zv. 2, § 25, B.

[4] Nekaterim ni bila to naravna kača, ampak le podoba take kače (Reinke, Lamy, Rosenmüller).

[5] Prim. še Apoc. 12, 9 ss; 20, 2 ss.

[6] De Genes. ad lit. l. 11, c. 27, n. 34.

njo mogel on in se je mogla gibati ona, da so nastali glasovi besed in znamenja telesna, po katerih bi mogla žena razumeti voljo nasvetovalca.« Tu človek ne more misliti na drugo, kakor na pravo kačo. Enako še piše drugje sv. Avguštin[1], Origen[2] pa omenja »kačo, ki je Evo zapeljala«. Tako še drugi: Justin, Theodoret, Krizostom.

Sv. cerkev še o vprašanju, je-li bila prava kača ali pa podoba prave kače, v kateri je satan Evo zapeljal, ni izrekla svoje misli. V katekizmih, vsaj slovenskih, se zato ne najde sem ter tje nič o zapeljivcu[3], drugod pa, da je bil »hudi duh v podobi kače«[4], ali »hudobni duh v kačji podobi«.[5] V novem katekizmu pa se bere, »da sta (prva človeka), zapeljana od hudobnega duha, jedla sad, ki jima ga je Bog prepovedal«[6], torej se molči o kači. Vendar pa je izmed bogoslovcev večina[7] za to, da je satan obsedel pravo kačo ter iz nje in v njej zapeljal Evo, da je vzela in jedla sad z drevesa spoznanja.

Gledé na nravni značaj tega čina pa je verska resnica, da je bilo pri prvih stariših zavživanje prepovedanega sadú greh, po nekem delu največji greh.

Greh je prostovoljna prelomitev božje postave in sv. cerkev uči[8], da je »prvi človek Adam zapoved božjo v raju prestopil« ter je »po oni žalitvi pregrehe se ves na duši in na telesu spremenil na slabše«. Adam je torej grešil v tem, ko je prepovedan sad jedel.

Sv. pismo uči odločno, da je Bog dal Adamu zapoved (Gen. 2, 16. 17): In Bog mu je ukazal ter rekel: Od vsega drevja rajskega jej; od drevesa spoznanja dobrega in hudega pa nikar ne jej. Zakaj kateri dan koli boš jedel od njega, umreš smrti. Zapoved se izraža v teh besedah dovolj jasno; ona je, kar se tiče spolnjevanja, dokaj lahka: »od vsega drevja jej, od drevesa — samo enega — pa nikar ne jej!« Ali težka je zapoved, če se pogleda na pretnjo ali sankcijo: »Kateri dan koli boš jedel od njega, umreš smrti«.

[1] In psalm. 118, serm. 11, cap. 6.

[2] Hom. in cant. cantic. n. 3.

[3] Katekizem sv. katoliške vere, v Celju 1857, tretji natis, pri Jožefu Gajgerju, bukvarju, § 1 *b*, str. 407.

[4] Simon Zupan, krščanski nauk za prvence, šesti natis, v Ljubljani 1894. Založila katoliška bukvarna. — Tisk katoliške tiskarne v Ljubljani, pogl. 1, št. 2, vpr. 13.

[5] Anton Lesar, nav. del. str. 48.

[6] Veliki katekizem, pogl. 1, oddel. 2, št. 5. vpr. 98.

[7] Christ. Pesch S. J., nav. del. štev. 229.

[8] Conc. trid. sess. 5, can. 4. ap. Denzinger-Stahl n. 670.

Težko pa je zato tudi razžaljenje božje, kadar se prelomi težka zapoved. Da in kako sta prva človeka to zapoved prelomila, pripoveduje Mojzes (Gen. 3, 6) tako-le: Videla je torej žena, da je drevo dobro za jed in lepo za oči in za pogled prijetno: zatorej je vzela od njegovega sadú in je jedla in je dala svojemu možu, ki je (tudi) jedel. Oba sta torej grešila, toda Eva zapeljana od kače, Adam pa napeljan od Eve, Evi za ljubo. Apostol imenuje ta greh (Rom. 5, 15) kar pregreho, delictum, παράπτωμα. Sv. Avguštin[1] pravi: »Kolikor bolj je človek vžival Boga, s toliko večjo hudobo je zapustil Boga, in postal je vreden večnega zla, ko je vničil v sebi to dobro, ki je lahko postalo večno«. Jedro greha prvih starišev je bila nepokorščina (Rom. 5, 19): Po nepokorščini enega človeka so postali grešniki mnogi; vir pa napuh (Eccli. 10, 15. 10): Začetek vsakega greha je napuh. Kazen pa je smrt, smrt na duši in na telesu: »umreš smrti!« Sv. Avguštin[2] mu pravi, »da je to neizrekljivo velik greh«. Sv. Tomaž[3] pa razkazuje, da »greh prvega človeka ni bil težji memo vseh drugih grehov človeških gledé na vrsto greha. Da-si ima namreč napuh gledé na pleme neko prvenstvo med drugimi grehi, večji je vendar napuh, v katerem kdo Boga taji ali kolne, kakor napuh v katerem si kdo neredno želi božje sličnosti, kakoršen ji bil napuh prvih starišev. Ali gledé na stanje grešečih oseb je imel oni greh največjo težo zavoljo popolnosti njih stanja. In zato je treba reči, da je oni greh bil sicer po nečem najtežji, ne pa sploh«.

In če se ozré človek še na učinke tega greha, razvidi lahko, da je bil greh prvih starišev velik, večji še, kakor je za njim katerikoli greh. Le-téh je bilo veliko in težkih za prva človeka in kar še potegne več, tudi za njun zarod, za ves človeški rod[4]. Za naš namen pa zadostuje, če omenim tu le enega: zgubo svetosti in pravičnosti t. j. posvečujoče milosti božje, nadnaravnih krepostij in nadnaravnih darov.

Zgubo posvečuje milosti božje uči sv. cerkev razločno, ko pravi v trid. zboru (sess. 5, can. 1)[5], »da je prvi človek, Adam, ko je zapoved božjo v raju prestopil, brž zgubil svetost in pravičnost,

[1] De civ. Dei l. 21, c. 12.

[2] Op. imp. cont. Iulian. l. 1, n. 105.

[3] Sum. theol. 2, 2, q. 163, a. 3.

[4] Dr. Fr. Lampé, Zgodbe sv. pisma. Izdala družba sv. Mohorja. V Celovcu 1894, 1. snop., 1. odd., štev. 4, str. 45 nasl. — Dr. Jos. Scheben, Handbuch der kathol. Dogmatik, 2. zvez., 4. knj., § 197 nasl.

[5] Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 670.

v kateri je bil postavljen, ter je po razžalitvi le-te pregrehe zapadel jezi in nevolji božji . . .«

Mojzes tega (Gen. 3, 7. 16. 17) ne pové naravnost, ali on tudi, kakor smo videli (4, 1 α) istotako ne pové, da je bil Adam prejel posvečujočo milost božjo. Njemu je bilo le za to, da opiše za svoje rodo ljudstvo zunanje stanje, katero se je človeku po grehu obrnilo na slabše. Pridigar (Eccle. 7, 30) pa pravi, da je človek »sam se zapletel v brezkončne zvijače« t. j. grehe. Greh pa stoji, se vé, da le velik, v popolnem nasprotju s posvečujočo milostjo božjo[1]. Sv. Pavel (Rom. 5, 16) uči, da »sodba je bila iz ene (pregrehe) v pogubljenje«, in (ibid. 18) »po pregrehi enega (človeka, Adama) je prišlo na vse ljudi pogubljenje«. Ako je torej iz greha prvega človeka prišlo na vse ljudi pogubljenje, začelo se je po pravem pri njem t. j. pri Adamu pogubljenje. — Pri sv. Ireneju[2] se toži Adam, »da je zgubil oblačilo svetosti, katero je imel od sv. Duha, po nepokorščini«. Sv. Ambrozij[3], pa vpraša: »Adam, kje si? Iz katerih dobrin, iz katere sreče, iz katere milosti, v katero revščino si padel?«

V resnici, Adam je padel v revščino, saj je zgubil posvečujočo, milost božjo, z njo pa tudi vse dari božje, nadnaravne in čeznaravne, ostale pa so mu le še naravne moči. Ali tudi one so v nekem oziru oslabele, ker so prišle, če smem tako reči, iz svojega ravnotežja[4].

Posvečujoča milost božja je bila pa edino sredstvo (4, 2) pri prvem človeku, da doseže nadnaravni namen. V tem hipu torej, ko je zgubil posvečujočo milost[5] božjo, zgubil je že tudi sredstvo do tega namena in z njim ob enem pravico do njega, nasproti pa je zapadel jezi božji in z njo večnemu zavrženju.

A zadnje se ni dejstveno zgodilo. Bog se je usmilil človeka in še predno je nad njim izrekel časno kazen (Gen. 3, 16 ss.), obljubil mu je odrešnika (Gen. 3, 15); s tem pa mu je pustil še naprej nadnaravni namen, in mu zato tudi podelil potrebno milost svojo, ko se je človek skesal. To se posname lahko že iz tega, kar se pripoveduje v tem poglavju, izreče pa se razločno to v teh-le besedah (Sap. 10, 2): Modrost božja ga je izvedla iz njegovega greha ter mu je dala krepost zdržanja. Sv. očetje pa še trdijo več, ter učé, da sta Adam in

[1] S. Thom. p. 3, q. 87, a. 4, ad 3.
[2] Adv. haer. l. 3, c. 23, n. 5.
[3] De parad. c. 14, n. 70. Opp. t. 1, 177.
[4] Prim. trid. zbor. sej. 6. pogl. 1. — Denzinger-Stahl, nav. del. str. 675.
[5] Dr. Jos. Schwetz, nav. del. § 198, št. 243 nasl.

Eva dosegla svoj nadnaravni namen t. j. večno življenje v nebesih, Tako piše sv. Gregorij nacij.[1]: »Oba (človeka) je kača zapeljala, oba je Kristus po svojem trpljenju zveličal«. Sv. Avguštin[2] pravi: »Adam, ki je Bogu na vprašanje priznal greh, ki ga je storil, dobil je odpuščenje«. In tudi sv. cerkev[3] to mnenje potrjuje, saj obhaja njun spomin na biljo pred božičem. Tudi bolj pristaja modrosti in dobrotljivosti božji, da prvih starišev človeštva ni vsprejelo žrelo večnega pogubljenja![4]

b) O irvirnem ali podedovanem grehu.

Adamov greh ni izginil iz sveta, narobe »s svojimi hudimi nasledki (vred) je prešel tudi na nas, ki smo Adamovega rodú«[5].

Človek se torej po nauku sv. cerkve že spočne v tem grehu in le-ta preide od prvih starišev (Adama) skoz lastne na otroka, ne da bi otrok ga storil. Od todi je tudi njegovo ime, zakaj »grehu, ki je prešel od prvih starišev tudi na nas, pravi se izvirni ali podedovani greh, ker ga nismo storili sami, temveč smo ga takorekoč podedovali«[6]. Dasi je to temeljna resnica krščanske vere, vendar se ji od nekedaj ugovarja in se prav okoli nje vrti dolga vrsta krivih naukov. Naj pa vzamem samo tiste tukaj v misel, ki se tičejo dejstva, torej tega greha sploh ne priznavajo ali pa mu drugjé, ne pri Adamu, iščejo vira. Med zadnje šteje sv. Irenej[7] gnostike, ki so razločevali tri vrste ljudij. Nekaťeri bi bili po svoji naravi dobri, brez greha, πνευματικοί, drugi pa hudobni, ὑλικοί in tretji po lastni volji dobri ali hudobni, ψυχικοί. Sv. Avguštin[8] šteje sem manihejce, po katerih misli bi človek imel dve duši, dobro in hudobno; prvo od dobrega bitja, drugo pa od hudobnega. Ona bi zato bila začetnica vsega dobrega v človeku, druga pa vsega hudega, torej tudi greha. Origen[9] in pozneje priscilijanci[10] so trdili, da so duše, predno se sklenejo s trupli, že živele in kot take grešile. Svoj greh prineso torej že s seboj v trupla. Med prve,

[1] Oratio 31.
[2] Serm. 104 de temp.
[3] Suarez, De opere sex dierum l. 4. c. 9. n. 8 sqq.
[4] Dr. Phil. Huppert, nav. del. § 88.
[5] Veliki katekizem, vpr. 100.
[6] Ibid. vpr. 101.
[7] Adv. haer. 1, 7.
[8] De haer. 46; cf. Retract. 1, 15.
[9] De princip. 2, 1 sq.
[10] Dr. P. Einig, nav. del. str. 114.

torej tiste, ki tajé podedovani greh, šteje za Teodorom iz Misise in Rufinom iz Sirije de Rubeis[1] Pelagija, meniha iz Anglije. Po njegovem nauku je bil Adam umrljiv vstvarjen ter bi bil umrl, naj bi že grešil ali ne. Ko je grešil, zadel je samo sebi rano, ne pa človeškemu rodu. Mojzesova postava velja za večno življenje prav to, kar evangelij. Novorojenci so v tem stanu, v katerem je bil Adam pred grehom. Kakor torej človek ne umrje vsled smrti in greha Adamovega, tako tudi ne vstane po vstanjenju Kristusovem. Otroci dobé, da-si niso prejeli sv. krsta, večno življenje, ne gredó pa v kraljestvo božje. Blizu enako je trdil pozneje Peter Abelard, F. in L. Socini in isto trdijo umoverci in nekateri protestantje[2]. Nasproti temu pa uči sv. cerkev:

Greh Adamov je prešel s svojimi hudimi nasledki (vred) tudi na nas, ki izviramo od Adama.

Tako uči katekizem[3] in je sv. tridenski zbor[4] (sess. 5, can. 2) določil, kakor sem zgorej (4, 2) povedal, isto v jasnih besedah. Dokazov za to versko resnico je v sv. pismu stare in nove zaveze, v spisih sv. očetov, v določbah sv. cerkve in v sklepih bogoslovskega uma.

a) Sv. pismo in sicer *α)* stare zaveze. V bukvah Jobovih (14, 4) se po (latinski izdaji) bere vprašanje: Kedo more storiti čistega (človeka) spočetega iz nečistega semena? Mar ne ti, ki si jedini? Človek se torej že spočné nravno nečist, ker ga more le Bog še očistiti; naravno nečisti človek pa se pač očisti lahko tudi od človeka. Isti pomen leži tudi v besedilu hebrejskem in grškem[5]. — Enako toži David v psalmu (50, 7): Glej, v hudobijah sem spočet in v grehih me je spočela mati moja. David se torej tu sklicuje na hudobijo in greh (v hebrejskem besedilu je jednina), češ, da mu je prirojen in zato njegovo prešestvo nekam izgovarja. Ta greh pa ne more biti kje greh starišev samih, zakaj to bi zanj bil slab izgovor, znamenje nehvaležnosti, nikar pa zagovor ali, kar David upa, nagib za to, da se ga Bog usmili[6]. Po takem je pa to-le tisti greh, ki ga človek s svojo naravo vred prinese na svet, torej izvirni greh.

[1] Fr. Jos. Franc. M. de Rubeis, ord. praed., De peccato originali. ed. nova Wiceburgi 1857, prop. 4, 5.

[2] Hase, Evang. protest. Dogmatik § 78. Glej Dr. Pet. Einig nav. del. str. 116 op.

[3] Odgovor na vpr. 100.

[4] Denzinger-Stahl, nav. del. št. 671.

[5] Glej de Rubeis, nav. del. prop. 18, 4.

[6] Sv. Avguštin, In psalm. 50, 10: „Kaj je to, da se imenuje David v hudobiji spočetega, če ne zato, ker se hudobija potegne iz Adama?“

β) V novi zavezi pa sv. pismo priča še jasniše, določniše za izvirni greh. Tako uči Kristus (Ioan. 3, 5 s): Ako se kedo ni prerodil v vodi in sv. Duhu, ne more priti v kraljestvo božje. Kar se je rodilo iz mesa, je meso in kar se je rodilo iz duha, je duh. Nihče torej ne pride v kraljestvo božje (v nebesa)[1], ako se ne prerodi v sv. krstu: nihče in zato tudi otrok ne, ki še ne greši sam, in vendar zapré samo greh človeku vrata v nebesa (Apoc. 21, 27). Tudi otrok ima po tem greh na sebi, predno ga stori sam, t. j. izvirni greh: »kar se je rodilo iz mesa, je meso«. — Apostol Pavel piše (Rom. 5, 12 ss): Zato, kakor je po enem človeku greh (ἡ ἁμαρτία) prišel v svet (εἰς τὸν κόσμον) in po grehu smrt, in tako (καὶ οὕτως) je prešla smrt na vse ljudi, v katerem (ἐφ' ᾧ) so vsi grešili: — tako tudi po pravičnosti enega (preide) v vse ljudi opravičenje življenja (19). Kamor torej smrt sega, tje seže tudi greh, ἡ ἁμαρτία, ta greh; a smrt doseže vse ljudi, tudi te, ki niso sami grešili (14), posnemaje Adamovo pregrešbo, torej pa tudi greh doseže vse. To tem bolj, ker je »smrt plačilo greha« (Rom. 6, 23). Človek umrje zavoljo greha, ne pa zavoljo greha, ki ga je storil, posnemajoč Adama, ampak zavoljo greha, ki ga je storil, v njem (Adamu) bivajoč ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον[2]. Uzrok smrti je torej sploh izvirni greh, zakaj (5, 19) po nepokornosti enega človeka so postali grešniki mnogi, οἱ πολλοί, množina, torej vsi. V listu do Korinčanov (1. ep. 15, 21) povdarja apostol isto resnico: Kakor v Adamu vsi umrjó, tako tudi v Kristusu vsi oživé, t. j. imajo zmožnost, oziroma potrebo za to. To pa od narave, kajti (Eph. 2, 3) bili smo po naravi (φύσει) otroci jeze božje τέκνα ὀργῆς. Ona pa brez razžaljenja, brez greha, ni možna.

b) Nauk sv. očetov, grških in latinskih, je o izvirnem grehu isti, kakor se posname iz sv. pisma. »Boga«, uči sv. Irenej[3], »Boga smo sicer v Adamu žalili, ker nismo izpolnili njegove zapovedi, v drugem Adamu pa smo spravljeni (z Bogom), ker smo pokorni do smrti postali«. Adamov greh je naš, torej izviren greh. Zato[4] pa odločno trdi, da »brez Kristusa ni bilo možno, da doseže

[1] Jos. Corluy S. J., nav. del. zv. 2. str. 332.

[2] Besedi ἐφ' ᾧ prestavlja latinska izdaja sv. pisma različno: v listu do Filipljanov (2, 12) s „v katerem“ in (4, 10) s „kakor“, v drugem do Korinčanov (5, 4) z „zato, ker“. Prim. Jos. Corluy S. J. nav. del. zv. 1, str. 228 nasl. Ἐφ' ᾧ stoji tudi lahko v pomenu: kakor (ozirajoč se na οὕτως pred seboj). Prim. Dr. Fr. X. Reithmayr, Commentar zum Briefe an die Römer. Regensburg 1845, str. 245 nasl.

[3] Adv. haer. l. 5, c. 16, n. 3.

[4] Idem l. 3, c. 18, n. 5.

zveličanje, kdor je pod Adamovim grehom padel«. — Sv. Justin[1] trdi, da je Kristus na križu umrl »za človeški rod, ki je od Adama sem padel v smrt in kačjo prevaro«. — Sv. Atanazij[2] pravi, da »vsi, ki se rodé iz Adama, spočnó se v hudobijah, propadli po obsodbi svojega deda«. — Tertulijan[3] priznava »zlo duše, ki prihaja iz napake rojstva, nekako naravsko«. — Sv. Ciprijan[4] piše, da si dete, »po Adamu mesno rojeno, nabere staro smrt o prvem porodu« (torej v spočetju). — Sv. Avguštin[5], prvoboritelj zoper pelagijance, se sklicuje na dolgo vrsto sv. očetov ter sklene: »Nisem jaz iznašel izvirnega greha, ki ga katoliška vera veruje od stare dobe, ampak ti, ki to tajiš, si brez dvoma nov ločin«[6].

c) Določbe sv. cerkve so nastale, kakor pri drugih resnicah, tudi o izvirnem grehu v večjem številu in v določnih besedah. Zoper krive nauke pelagijancev je bilo od l. 412. — 431. v celem 24 cerkvenih zborov: več kartaginskih, diospolitanski, dva milevitanska, efeški itd. Milevitanski 2. zbor 416 je zavrgel nauk[7], »ki taji, da je treba novorejeno deco krstiti, ali pa pravi, da se ona sicer krsté v odpuščenje grehov, toda iz Adama ne vlekó nič izvirnega greha, kar bi se naj v kopeli prerojenja izpralo . . .« Te besede ima tudi papež Zosim v svojem pismu, ki se imenuje Tractoria. — Drugi aravsiški zbor (529) ima že blizu besedilo[8], kakor tridentinski, in pravi: »Ako kdo pravi, da je samo Adamu njegova pregrešba, ne pa tudi njegovemu zarodu škodovala; ali priča, da je gotovo samo smrt, ki je kazen greha, ne pa tudi greh, ki je smrt duše, po enem človeku prešel v ves človeški rod, bode svojo krivico plačal Bogu . . .« Abelardu je zavrgel zbor senonski (1140) trditev[9], »da nismo dobili krivnje od Adama, ampak samo kazen (greha)«.

d) Um sicer sam iz sebe ne more dokazati izvirnega greha, zakaj darí, nadnaravne in čeznaravne, katere je človek zgubil vsled izvirnega greha, so take, da jih ne more sam iz sebe poznati, kamo-li dokazati, da jih je človek kedaj imel! Zla pa nadalje sedaj teró sicer človeka, toda ona so bila možna tudi v stanu gole

[1] Dial. c. Tryph. 88.
[2] In psalm. 50, 7.
[3] De anima 41.
[4] Pismo 64 ali 59.
[5] De nupt. et concup. l. 2, c. 12, n. 25.
[6] De Rubeis, nav. del. prop. 32 ss.
[7] Denzinger-Stahl, nav. del. št. 65.
[8] Ibid. št. 145.
[9] Ibid. št. 318.

narave. Ali ako izvé iz razodenja, da je človek imel nadnaravnih in čeznaravnih darov, tedaj more soditi, da mu Bog, neskončna dobrota, jih ni vzel razven vsled greha, vendar pa še ne more kazati na izviren greh, češ, da je njegova posledica vse zló, kar ga je na zemlji. Sv. Tomaž[1] pravi zato samo, da se v človeškem rodu kažejo verjetno, probabiliter, neka znamenja izvirnega greha. Sledij se sicer pri vseh narodih nahaja o izvirnem grehu, toda te sledi so ostanki prvega razodenja.[2] Česar um ne more iz sebe, to dokaže pa, ako primerja verske resnice. V tem mu služi potreba krsta tudi za otroka in pa odrešenje otrok. Ako ni izvirnega greha, ni otroku treba sv. krsta in je odrešenje otrok — prazna beseda. In vendar ostane resnica: Ko bi kdo se ne bil prerodil iz vode in sv. Duha, ne more priti v kraljestvo božje (Ioan. 3, 5) in (I. Tim. 2, 5. 6): eden je Bog, eden srednik med Bogom in ljudmi, človek Kristus Jezus, kateri je dal v odrešenje, ἀντίλυτρον; sam sebe za vse, ὑπὲρ πάντων, pričanje o svojih časih. *Dr. I. Mlakar.*

Katero oblast ima cerkev in katero država v zakonskih stvareh?

(Konec.)

Načrtali smo doslej oblast cerkve gledé na zakone med kristijani le v glavnih potezah. O podrobnostih še bodemo govorili o svojem času. Stavimo si sedaj drugo vprašanje:

II. Katero oblast ima država v zakonskih stvareh?

Preden to oblast izrazimo v stavkih in jo dokažemo, moramo pripomniti, da hočemo nasproti cerkveni oblasti v prvem vprašanju govoriti sedaj v drugem vprašanju le o državni oblasti gledé na zakone med kristijani. Vprašanje pa, katero oblast ima država do zakonov med nekristijani, odložimo za posebno razpravo.

Ni dvomiti, da ima država oblast v zakonskih stvareh, ker se zakon nanaša tudi na družbo in se mora vsled tega tudi njenemu namenu primerno urejati. Sv. cerkev sama to priznava. »Item non ipsa (ecclesia catholica) ignorat neque diffitetur, sacramentum matrimonii, cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanae dirigatur, cognationem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quae matrimonium quidem consequuntur,

[1] Contr. Gentil. 4, 52.

[2] Glej Ripalda, op. cit. tom. 3, disp. 12, sect. 7 ss.

sed in genere civili versantur: de quibus rebus iure decernunt et cognoscunt, qui reipublicae praesunt[1].« Trdimo pa o tej državni oblasti:

1. Svetni vladar, veren ali neveren, sicer ne more staviti razdiravnih in oviravnih zakonskih zadržkov, ali sme jih potrjevati s kaznimi, gledati na to, da se verniki po njih ravnajo, sme z ozirom na občni blagor staviti pogoje za sklepanje zakonov in urejati zgolj državljanske učinke.

Pravimo: Svetni vladar, veren ali neveren, ne more staviti razdiravnih in oviravnih zakonskih zadržkov. Nekateri namreč razločujejo med vernim in nevernim vladarjem[2] in lastijo nevernemu oblast gledé na zakone krščanskih podložnikov, odrekajo pa jo vernemu. To razločevanje je popolnoma neopravičeno. Ako nima veren vladar pristojne oblasti gledé na zakramente novega zakona, sme se to še manj trditi o nevernem. Potrjuje nam to odlok kongregacije de propaganda fide na apostolskega vikarija v vzhodnem Tonkinu: »Qualiscumque sit principum infidelium potestas in stabiliendo talia impedimenta pro matrimoniis suorum subditorum infidelium, prout sunt contractus civiles, principes laici, multoque minus principes infideles non possunt constituere impedimenta dirimentia in christianorum matrimoniis, quae induunt rationem sacramenti: sed stabilire impedimenta dirimentia unice pertinet ad ecclesiam, ad quam privative spectat iudicare de idonea sacramenti materia, quae in matrimonio est contractus. Eadem S. C. nec approbare, nec tolerare potest, ut praefata caeremonia habeatur pro fidelibus tamquam necessaria pro valore matrimonii christiani, nec ut omissio talis caeremoniae ab ipsis habeatur tamquam impedimentum dirimens[3].

Svetni vladar ne more staviti kristijanom zakonskih zadržkov v pravem pomenu besede, niti razdiravnih niti oviravnih, ker je v tem popolnoma nepristojen. To oblast ima, kakor smo dokazali, le katoliška cerkev. Nasprotno mnenje se sedaj brez drznosti ne da več zagovarjati, ker so se rimski papeži tolikrat in tako jasno izjavili o tej izključni oblasti cerkve in o nepristojnosti svetnih vladarjev[4]. Omenimo samo besede slavno vladajočega papeža Leona XIII.: »De sacramentis statuere et praecipere ita ex voluntate Christi sola potest et debet ecclesia, ut absonum

[1] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".
[2] Glej Schmalzgruber IV., III., št. 368 sq.
[3] Gasparri, op. cit. I. str. 164 in 165.
[4] Gasparri, op. cit. I. str. 163 in 164.

sit plane potestatis eius vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam«, in v isti okrožnici na drugem mestu: »Christus ... totam (matrimoniorum) disciplinam ecclesiae credidit[1].« Zato Aichner, ki je prej[2] zagovarjal stavek: »Auctoritas saecularis potest ratione matrimonii ea statuere, quae ordinem politicum respiciunt, et proinde etiam statuere impedimenta mere prohibentia«, zdaj v novi, izdaji[3], v drugem delu navedenega stavka samo trdi: »et proinde etiam iure proprio regere actus matrimonii mere civiles.«

Tega dokaza ne omajajo nasprotniki, ki trdijo, da ima le država pravico, dajati postave gledé na zakone, tudi med kristijani. Njihovi razlogi se opirajo na novodobno zgolj prirodopravno naziranje. Po teh nazorih ima država prvotno in neoddatno pravico, določati naravno razmerje zakonsko. Cerkev se mora torej državi umakniti in se omejiti na zakrament, za katerega se pravo itak ne zanima[4].

Med nasprotniki se ne oziramo na galikance, febronijance, jožefince, škofijski zbor v Pistoji in sploh na tiste, ki so to oblast izvajali iz teoretične ločitve pogodbe in zakramenta v zakonu ter jo prisvajali državi, ker smo jim znanstveno dokazovanje te trditve že izpodbili, dognavši, da je zakonska pogodba neločljiva od zakramenta[5]. Pomuditi pa nam se je nekoliko pri nasprotnikih, ki pripisujejo to oblast državi zavoljo njenega, kakor trdijo, izključnega vrhovstva (suverenstva), kateremu je, kakor druga društva in posamniki, podrejena tudi cerkev. Na to stališče je postavljeno tudi naše državno pravo v cerkvenih, torej tudi zakonskih zadevah.

Naše državno pravo priznava le državi vrhovstvo, cerkvi pa pravice posamnika. »Die heutige politische Auffassung erkennt im Staate keine andere Souveränität an, als die des Staates; sie zählt auch die Kirche nur zu den Lebenskreisen der Individuen und erkennt ihr daher wie allen diesen zwar Freiheit und Selbstbestimmung auf dem besonderen eigenen Gebiete, aber keine vom Staate unabhängige Macht zu[6].«

---

[1] V okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

[2] Compendium iuris ecclesiastici. Editio 7. Brixinae 1890, str. 545.

[3] Op. cit. Editio 8. Brixinae 1895, str. 545.

[4] Scherer, op. cit. II. str. 102 in 103.

[5] „Voditelj" I. str. 16.

[6] Manz'sche k. u. k. Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, Gesetze und Verordnungen in Cultussachen. 3. Auflage, 2. Abtheilung, str. 15.

Meje vrhovne državne oblasti so jedino državni zakoni. »Die Schranke der staatlichen Gesetzgebung in kirchlichen Angelegenheiten kann nur noch in den Staatsgesetzen selbst gefunden werden[1].«

Kaj je »notranja« cerkvena stvar, določa država. »Die Abscheidung der „inneren" und der „äusseren" kirchlichen Angelegenheiten steht nur dem Staate zu[2].«

Cerkvi se ne odreka samo vrhovstvo, ampak država hoče proti njej imeti še posebna jamstva. »Der Staat kann der Kirche, inwieweit sie ihre Wirksamkeit im Staate übt, nicht eine der seinigen gleiche Stellung oder gar Souveränität zuerkennen, er muss sich ihr gegenüber auch besondere Garantien verschaffen, die er anderen Vereinigungen gegenüber nicht verlangt[3].«

Sploh je država v svojem zakonodajstvu nezavisna od vsakega drugega prava. »Es ist das Princip der Souveränität des Gesetzgebungsrechtes des Staates, kraft dessen er die Ordnung seines Rechtslebens, wie sie durch den Staatszweck bedingt ist, unabhängig von jedem anderen Rechte normirt . . . Von diesem Principe gibt es keine Ausnahme, es gilt, wie für jeden Einzelnen und für jede Gemeinschaft, die im Staate lebt, auch für die Kirche[4].«

V navedenih stavkih se nahaja mnogo velikih zmot. Prva je, da se prisvaja samo državi vrhovna oblast. Ako se namreč oziramo na naravo družb, moramo priznati dvojno vrhovno ali popolno družbo, cerkev in državo. Vrhovno ali popolno družbo imenujemo tisto, ki meri na dobro v svoji vrsti dovršeno. Ima torej smoter, kateri ni niti del višjega smotra v isti vrsti, niti sredstvo po svoji naravi primerno v dosego drugega smotra. To dobro pa je dvojno, namreč večna in časna sreča, ki sta v svoji vrsti nezavisni[5]. Ker je pa cerkvi smoter večna sreča in državi časna, moramo priznavati dvojno vrhovno ali popolno družbo.

Dokaz nam potrjuje papež Pij IX., ki je v silabu (št. 19.) zavrgel ta-le stavek: »Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire, quae sint ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere

[1] Ibid. str. 17.
[2] Ibid. str. 18.
[3] Ibid. str. 19.
[4] Ibid. str. 28 in 29.
[5] Cavagnis, op. cit. I. str. 225.

queat.« Leon XIII. pa pravi o cerkvi[1]: »Societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat.«

Izključni vrhovnosti države v njenem ozemlju tudi tedaj ne moremo pritrditi, ako se oziramo samo na pokrajinske cerkve, ki so v državi, in po katoliških načelih nepopolne družbe.

Pokrajinske cerkve so res nepopolne družbe z ozirom na vesoljno cerkev, ali ne z ozirom na državo[2]. Država jih namreč mora priznavati kot to, kar so, t. j. kot dele vesoljne cerkve. Cerkev je le ena in se deli v škofije in pokrajine, da se lažje vlada[3]. Nižje družbe, ako jih primerjamo višjim istega smotra in obratno, imenujejo se sovrstne (homogeneae), ako jih pa primerjamo družbam, ki nimajo istega bližnjega smotra, imenujejo se raznovrstne heterogeneae). Vsaka nepopolna družba se pravno podreja popolni, katere smotru služi. Iz tega sledi, da je cerkev z ozirom na sebi sovrstne družbe višja od njih; je namreč popolna in nezavisna, ako se primerja s svojimi udi in odvisnimi deli. Na višjo raznovrstno družbo se nanašajo nižje raznovrstne družbe tako, kakor njih sovrstna višja družba; zato so od cerkve nižje raznovrstne družbe n. pr. trgovske tako odvisne kakor država, katere deli so[4]. Pokrajinske cerkve so torej kot sovrstni deli vesoljne cerkve nasproti državi v istem razmerju, kakor vesoljna cerkev t. j. kot vrhovna ali popolna družba.[5] Kakor se pokrajinam ne morejo odrekati pravice, katere jim grejo kot udom popolne družbe, tako se tudi pokrajinskim cerkvam morajo priznavati pravice, katere so jim lastne kot udom vesoljne cerkve.

Druga velika zmota je, da državno zakonodajstvo ne priznava druge meje, kakor svoje postave, in drugega prava, kakor svoje pravo. Državna oblast se mora namreč bistveno nanašati na blagor države. Prav za to se namreč ljudje združujejo v državi, da ta blagor lažje in boljše dosegajo. Mora se torej država tako vladati, da se naravne pravice državljanom ne jemljejo, ampak ohranjujejo[6], t. j. država mora priznavati prirodno pravo.

Isto velja o pozitivnem božjem pravu. Država mora skrbeti za časno srečo. Te sreče si pa brez vere in poštenosti misliti ne

[1] V okrožnici „Immortale Dei".
[2] Cavagnis, op. cit. I. str. 261.
[3] Cavagnis, op. cit. I. str. 259.
[4] Cavagnis, op. cit. I. str. 225 in 226.
[5] Cavagnis, op. cit. I. str. 260 in 261.
[6] F. Th. M. Zigliara, Summa philosophica. Parisiis 1889. Volumen. III. str. 240.

moremo. Ako ni vere in poštenosti, mora nehati tudi zvestoba, ki je podlaga družbi. Ta skrb za vero in poštenost mora pa biti urejena po redu, katerega je Bog postavil[1], mora torej država priznavati razodetje božje, mora priznavati cerkev, katero je ustanovil Sin božji, in vse njene oblasti.

Nasproti državi cerkvena oblast celo prevladuje. Tista družba prevladuje, katera ima višji in neobhodno potreben smoter. Višji in neobhodno potreben smoter pa ima cerkev, namreč večno srečo. Zato ureja cerkev stvari človeškega prava gledé na svoj namen, neposredno duhovne, posredno zemeljske, da niso namreč v nasprotju s svojim smotrom. Ako so stvari urejene gledé na večni smoter, potem jih ureja svetna oblast gledé na zemeljski namen. Od tod načelo: Incipit legislatio civilis, ubi desinit ius canonicum, ne pa obratno. Meja državnemu pravu torej ni samo božje pravo, ampak tudi cerkveno. Cerkev pa s tem ne sega v področje državne oblasti, ker ne ureja svetnih stvari gledé na zgolj svetne svrhe. Tudi s tem ne krati državni oblasti neodvisnosti, in ji ne odreka vrhovne oblasti, ker so vsi, ako izvzamemo Boga, neodvisni le v svoji vrsti; torej je državna oblast še vedno neodvisna v svoji vrsti, čeprav je posredno odvisna od cerkve[8].

Iz tega sledi, da državni zakoni ne morejo izključevati božjega in cerkvenega prava v zakonskih stvareh; ali tudi ne morejo zajedno ž njima določati o objektivni veljavnosti in pripuščenosti zakona t. j. državne postave ne morejo božjemu in cerkvenemu pravu pridodajati svojih določil, po katerih bi se moralo ravnati, da bi bilo sklepanje zakona dopuščeno ali veljavno. Razlog je: V nadnaravni stvari ali v stvari, ki je prenesena v nadnaravni red, pristojna je gledé na podstat in neločljive učinke le cerkev, ker nasprotuje umu, da bi oblast naravnega reda, kakor je državna, urejala nadnaravne stvari[1].

Zakon, ki se nanaša na Boga, na posamnika in na družbo, je Bog sam uredil po pozitivni postavi, dal je svojo oblast cerkvi in izključil državno oblast. To je Bog storil ne samo po najvišji oblasti, katero ima nad družbo, ampak tudi, ker zakon v prvi vrst služi Bogu, čeprav se oziramo samo na naravni red. Kar pa Bog stori, je vedno najboljše tudi za posamnika in družbo.

Zato bi se po krivici in proti zdravi pameti vladarji pritoževali, da so se jim prikrajšale pravice, ker je Bog najvišji Gospod

[1] Camillus Tarquini, Iuris ecclesiastici publici institutiones. Romae 1884, str. 46.
[2] Cavagnis, op. cit. I. str. 258 in 259.
[3] Cavagnis, op. cit. I. str. 264 in 265 in II. str. 250.

družbe, ker njemu v prvi vrsti služi zakon in ker je Bog, skrbeč za svetost zakona, tudi najbolj skrbel za blaginjo družbe[1].

Prelepo nam to razlaga Leon XIII.[2] v teh-le besedah: »Si consideretur quorsum matrimoniorum pertineat divina institutio, id erit evidentissimum, includere in illis voluisse Deum utilitatis et salutis publicae uberrimos fontes. Et sane, praeter quam quod propagationi generis humani prospiciunt, illuc quoque pertinent, ut meliorem vitam coniugum beatioremque efficiant; idque pluribus causis, nempe mutuo ad necessitates sublevandas adiumento, amore constanti et fideli, communione omnium bonorum, gratia coelesti, quae a sacramento proficiscuntur. Eadem vero plurimum possunt ad familiarum salutem; nam matrimonia, quamdiu sint congruentia naturae. Deique consiliis apte conveniant, firmare profecto valebunt animorum concordiam inter parentes, tueri bonam institutionem liberorum, temperare patriam potestatem, proposito divinae potestatis exemplo, filios parentibus, famulos heris facere obedientes. Ab eiusmodi autem coniugiis expectare civitates iure possunt genus et sobolem civium, qui probe animati sint, Deique reverentia atque amore assueti, sui officii esse ducant iuste et legitime imperantibus obtemperare, cunctos diligere, laedere neminem.«

Ako pa država, ne oziraje se na pristojno cerkveno oblast, vendar stavi zakonske zadržke, kakor se je zgodilo skoro v vseh evropskih državah, ali te postave vežejo krščanske podložnike?

Kot postave jih gotovo ne vežejo, ker jih ni dal pristojni zakonodavec. Ali zakonska sta obvezana, odvrniti od sebe in otrok vse hude nasledke n. pr. da bi se zakon smatral neveljaven in zakonska kot prileţnika, nevarnost razveze in sklenitve novega zakona, da bi se otroci smatrali za nezakonske in bili izključeni od dednega nasledstva. Zato jih včasih veže prirodno pravo storiti, kar jim nalaga državna postava, pod pogojem, da to ni slabo že po svoji naravi[3].

Čeprav državna oblast ne more staviti svojim krščanskim podložnikom zakonskih zadržkov, vendar ima dolžnost, braniti cerkev v njenem zakonodajstvu, ker je služabnica božja (Rim. 13, 4), zaščitnica cerkve[4] in mora ravnati po volji božji (Modrost. buk. 6, 5). Sme torej gledati na to, da se

[1] Cavagnis, op. cit. II. str. 249 in 250.

[2] V okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

[3] Augustinus Lemkuhl, Theologia moralis. Friburgi Brisgoviae. Sumptibus Herder. 1890. II. str. 517.

[4] Conc. Trid. sess. 25. cap. 20. de reform.

podložniki ravnajo po cerkvenih zakonskih postavah in jih potrjevati tudi s kaznimi, ali ne pristoja ji, strožje postopati, kakor pripušča cerkev, da ne škoduje cerkvi, ko skrbi za časni blagor[1]. Ta bramba cerkve od strani države pa je le bramba višjega od strani podrejenega — vsaj gledé na zadnji smoter; ne daja torej nobene oblasti državi nasproti cerkvi[2].

Nadalje ima država oblast v nekaterih okoliščinah z ozirom na občni blagor predpisovati pogoje za sklepanje zakonov n. pr. da vojaki ne smejo stopiti v zakon brez dovolitve predstojnikov in, ako ne izpolnijo postavnih zahtev[3]. Prav dobro nam to razlaga Cavagnis[4], pišoč: »Aliae sunt dispositiones, quae requiruntur pro ordinata et honesta susceptione alicuius sacramenti et in genere pro ciuscunque negotii expeditione, attenta tantum rei natura, et aliae, quae per accidens supervenire possunt ex extrinsecis adiunctis: Iudicium de illis, vel ordinatio positiva in re religiosa ad ecclesiam spectat: quoad secundas locum habere potest et iustum praeceptum alterius auctoritatis, puta patris familias, aut principis, de cuius tamen iustitia iudicare semper spectat ad ecclesiam, tamquam ad supremum moralitatis tribunal. Ex. gr. statuere quaenam requirantur pro recta missae auditione, ratione ipsius actus ad ecclesiam spectat, sed quando ecclesiae praeceptum non urget, poterit pater familias iusta de causa id interdicere filio, puta quia indiget eius ministerio. Tunc actus fit illicitus, non ratione sui, sed per accidens, ob extrinsecam circumstantiam, et praeceptum patris non est religiosum, ideoque non attingit auditionem missae quatenus actus est religiosus, sed est ob necessitatem familiarem, ideoque eius transgressio offendit quidem pietatem seu obedientiam erga parentes, sed non religionem. Hinc male quis deduceret ex hoc accidentali et extrinseco iure, ius esse patri familias ordinandi rem religiosam, cum eam non attingat quatenus religio est, sed ratione circumstantiarum. — Id et in re matrimoniali evenire potest. Hinc proprie dicta impedimenta matrimonii, etiam impedientia, ab ecclesia declarantur vel constituuntur, quamvis ratione alterius virtutis possit aliquid induci et ab alia auctoritate. Sed semper spectat ad ecclessiae iudicium decernere, an haec iure vel iniuria interveniat. Hinc ecclesia inter sua vetita et deficientiam rationabilem consensus parentum pro minoribus recensuit.«

[1] Cavagnis, op. cit. I. str. 301 in 302. — Aichner, op. cit. str. 113 in 114.
[2] Cavagnis, op. cit. str. 335.
[3] Gasparri, op. cit. I. str. 165.
[4] Op. cit. II. str. 248 in 249.

Priznava se naposled državi tudi oblast, urejati državljanske učinke zakona. Da to oblast prav umejemo, moramo razločevati učinke neločljive in ločljive od podstati zakona. Neločljivi so: Vzajemne pravice in dolžnosti zakonskih, zakonitost otrok, oblast starišev do otrok in dolžnosti otrok do starišev; ločljivi pa so: Dota, dednonasledno pravo zakonskih po stariših, vzajemno dedno nasledstvo zakonskih in dedno nasledstvo njihovih otrok v plemstvu ali premoženju. Čeprav namreč imata zakonska dolžnost podpirati se, vendar po prirodnem pravu ni določeno ali strogo potrebno, da prinese žena možu doto in koliko mu je naj prinese; stariši morajo skrbeti svojim otrokom za hrano in vzgojo, navadno svojemu stanu primerno, ali nasledstvo v plemstvu določa državno pravo, in tudi dedno nasledstvo v premoženju izpreminja država po potrebah družbe. Te ločljive učinke imenujemo zgolj državljanske[1].

O neločljivih učinkih ne more državna oblast nič ukrepati, ampak jih mora pripoznavati, kadar je zakon po cerkvenih postavah veljaven. Kdor namreč priznava vzrok, mora priznavati tudi neločljive učinke. Ako pa je zakon neveljaven po cerkvenih postavah, morajo se mu tudi odrekati ti učinki. V obeh slučajih more država te učinke še posebej potrjevati[2].

Zgolj državljanski učinki so po sebi svetni, spadajo torej pred državno oblast; in ker so ločljivi od podstati zakona, se ne pripisujejo kot pritiklina (accessorium) glavnemu (principali) t. j. cerkveni oblasti, ampak jih ureja država. Zato nahajamo v vseh državnih zakonikih — in temu pritrjuje tudi cerkev — postave o doti, o vzajemnem dednem nasledstvu zakonskih, o dednem nasledstvu otrok po stariših, starišev po otrocih itd.[3] Ali te postave morajo cerkvenim biti tako podrejene, da ničesar ne prepovedujejo, kar cerkvene zapovedujejo, in ničesar ne zapovedujejo, kar cerkvene prepovedujejo[4]; sicer pa sme državna oblast tudi s pozitivnimi kaznimi siliti svoje podložnike, da storijo vse potrebno za pridobitev zgolj državljanskih učinkov[5].

Zakon, veljavno sklenjen po cerkvenih postavah, mora se naznaniti državni oblasti, da se vpiše v državne matične knjige, ker bi ga sicer državna oblast po pravici smatrala nesklenjenega

[1] Gasparri, op. cit. I. str. 166. — Cavagnis, op. cit. II. str. 250—252.

[2] Gasparri, op. cit. I. str. 167. — Cavagnis, op. cit. II. str. 250.

[3] Benedictus XIV., de syn. dioec. lib. IX. cap. 9. num. 5. — Gasparri, op. cit. I. str. 167. — Cavagnis, op. cit. II. pag. 252.

[4] Cavagnis, op. cit. II. str. 252 in I. str. 265.

[5] Cavagnis, op. cit. I. str. 267.

in mu odrekla vse državne učinke. Če se je pa zakon pravilno naznanil, morajo se mu priznavati vsi državljanski učinki ne od dne naznanitve, ampak od dne sklenitve. Način, kako se naj državna oblast obveščuje o sklenjenem zakonu, da ga vpiše v državne matice, se določa po pogodbi med obojno oblastjo, cerkveno in državno. V Kolumbiji, Španiji, Angliji je v to svrho pri poroki prisoten državni uradnik; v Avstriji in nekaterih državah v Ameriki piše župnik matične knjige za cerkev in državo; po drugod naznanja župnik ali poročenci državnemu uradniku sklenjen zakon[1].

Kar smo doslej razložili o državni oblasti v zakonskih stvareh, velja o katoliških in nekatoliških vladarjih gledé na katoliške in nekatoliške podložnike, ker katoliška cerkev smatra vse krščanske ločine nezakonite in se drži svojih pravic in načel, ne oziraje se na različna mnenja ljudij ali državna zakonodajstva. Ne strinjajo pa se z nami v teh nazorih vsi katoliški učenjaki v cerkvenem pravu. Omenimo samo dva iz najnovejše dobe.

Scherer, profesor cerkvenega prava na graškem vseučilišču, piše[2]: »Als allgemeines Princip lässt sich das System des confessionellen Eherechts nicht aufstellen und durchführen. Wenn die Einwohner verschiedenen Religionen und Kirchen angehören, wird der Staat die Ordnung der ehelichen Verhältnisse nicht ohneweiters den einzelnen Confessionen überlassen können. Nicht alle Religionsgenossenschaften haben ein so ausgebildetes, und keine ein aus der christlichen Idee der Ehe so consequent entwickeltes Eherecht wie die katholische Kirche und ebensowenig bieten dieselben genügend Gewähr für eine sachgemässe, unparteiische Rechtssprechung in Ehesachen. Wenn der Staat paritätisch ist, kann er sicherlich nicht die Jurisdiction der Kirche für die Ehen der Akatholiken anerkennen; er wird ferner nicht umhin können, für die nichtkatholischen Christen und für die Juden, sowie für Personen, welche keiner anerkannten Religionsgenossenschaft sich anschliessen wollen und gleichwohl geduldet werden, sog. Confessionslose, ein rein civiles Eherecht aufzustellen.«

Schnitzer, izvanredni profesor cerkvene zgodovine in cerkvenega prava na kralj. liceju v Dillingenu, pa pravi[3]: »Es können Verhältnisse eintreten, die es dem Staat als sehr wünschenswerth,

[1] Gasparri, op. cit. I. str. 167 in 168. — Santi, op. cit. IV. str. 35.

[2] Handbuch des Kirchenrechtes. II. Band. 1. Abtheilung. Graz und Leipzig. Verlag von Ulrich Moser's Buchhandlung. 1891. Str. 103.

[3] Op. cit. str. 46, opomba 3.

ja nothwendig erscheinen lassen, ausser den kirchlichen Hindernissen und bei voller Wahrung derselben noch andere aufzustellen; die eigenartigen Verhältnisse eines Landes können auch eine eigenartige Gestaltung des Eherechts fordern, ohne dass die Kirche, die bei ihrer Gesetzgebung die Augen auf den ganzen Erdkreis, auf das Allgemeine und Bleibende gerichtet halten muss, ihr Recht nach den individuellen Bedürfnissen jedes Staates variiren könnte. Ja eine Gesetzgebung in Ehesachen kann selbst für das katholische Staatsoberhaupt — von akatholischen Herrschern akatkolischer Länder ganz zu schweigen — nicht bloss nicht entbehrlich, sondern unter Umständen geradezu unerlässlich nothwendig werden, z. B. dann, wenn ein Theil seiner christlichen Unterthanen confessionslos ist oder aber einer Religionsgesellschaft angehört, die ein eigenes Eherecht nicht besitzt.«

Ako tem trditvam pristavimo nekatere opazke, ozirali se bomo le na strogo cerkveno stališče ne gledé na dejanske razmere. Namenili smo se namreč določiti meje cerkveni in državni oblasti na podlagi nespremenljivih načel prirodnega in pozitivnega božjega prava brez ozira na različne novodobne sestave ali državna zakonodajstva. Govorimo pa samo o zakonih med kristijani, torej se naša izvajanja ne tičejo zakonov med nekrščeniki.

Med kristijani, katoličani in nekatoličani, je po nauku sv. cerkve zakon zakrament. O zakramentih pa ima določati le cerkev. »De sacramentis autem statuere et praecipere ex voluntate Christi sola potest et debet ecclesia[1].« Od kod naj torej po katoliških načelih dobiva država oblast do zakonov med nekatoličani?

Razven tega katoliški vladar ne sme urejati ali vladati verskih ločin, ker bi s tem pozitivno potrjeval ali podpiral krivoverstvo[2]. To bi se pa zgodilo, ko bi kristijanom dajal zakonske postave, ki se tičejo zakonske vezi.

Krščanske ločine so po sebi nezakonite in uporne družbe in nimajo pravice do obstanka[3]. Ako o njih govorimo, oziramo se nanje ali v dejanju odpada ali po dovršenem odpadu. V prvem slučaju more cerkev proti njim, družbi in posamnikom, uporabljati prisilna sredstva; v drugem slučaju, ker so morebiti že v dobri vesti, jih cerkev več ne sili in se morejo smatrati kot materijalni

[1] Leon XIII. v okrožnici „Arcanum divinae sapientiae". — Glej „Voditelj" zvezek I. str. 17 sq.

[2] Cavagnis, op. cit. I. str. 378.

[3] Cavagnis, op. cit. I. 353. — Franciscus Xav. Wernz S. I., Ius Decretalium. Tom. I. Romae ex typographia polyglotta S. C. de propaganda fide. 1898, str. 13. — Aichner, op. cit. str. 83.

krivoverci. Kakor v političnih, tako je tudi v verskih rečeh drugače ravnati v dejanju odpada, dokler je upati, da se zatre, in drugače po dovršenem odpadu, ko je družba že urejena in so uvaževati tudi drugi nasprotni vzroki, posebno družabni mir. S tem se nikakor ne priznava teorija dovršenih dejanj, ker dovršenje ne pozakoni hudodelstva, ampak se tem bolj ušteva za hudodelstvo[1].

V slučaju, da je verska ločina že urejena kot posebna družba, je cerkev, da se ne stori toliko grehov, sicer ne veže na svoje postave, ki merijo na osebno posvečevanje in niso priznane v ločini, n. pr. postno postavo, gotovo pa vzdržuje tudi za ločene kristijane veljavnost svojih razdiravnih zakonov, ki so dani v prid javnemu redu in javni spodobnosti[2] n. pr. zakonski zadržki, ki imajo svoje učinke, čeprav so neznani. Občni blagor je namreč zadosten razlog, pripuščati grehe zoper te postave. Ne pregrešijo pa se zoper te postave, ako ne vedo, da so cerkvi podvrženi[3].

Cerkev ima tudi nasproti nekatoliški državi vse svoje pravice, ker je vendar-le krščanska država. Njen upor je ne oprosti dolžnostij do cerkve in ne vzame cerkvi pravic do nje. Ali dejanski zahtevati od nekatoliške države, da stori cerkvi vse, kar bi morala storiti, je nemogoče, ker bi sicer nasprotovala svoji veroizpovedbi (confessio)[4].

Katoliški vladar sicer ne sme urejati in vladati krivoverskih ločin, more pa jim, ako se trpijo, pripuščati, da se same urejujejo in vladajo, jih nadzorovati, da se odvrne od države vsaka škoda in nevarnost in staviti posebne pogoje za dosego državljanskih učinkov, ki niso neločljivo spojeni s podstatjo zakona. Ali ti pogoji ne smejo biti zgolj verski čini krive ločine, n. pr. njena verska oblika za sklepanje zakonov. Razločevati je namreč, ali stranke hočejo, da se verski služabnik smatra tudi kot državni uradnik, in njihova verska oblika zadostna, ali pa se zahteva, da se zakoni sklepajo pred služabnikom krive vere na verski način, tako da služabnik kot tak postane državni uradnik. V prvem slučaju se samo priznava, kar si stranke izvolijo, in temu tudi naravno pravo ne nasprotuje; v drugem slučaju pa se stranke silijo k činu krive vere. Zato mora biti, da se dosežejo zgolj državljanski učinki, tudi pogoj zgolj državljanski čin. Odpadniki namreč, ki se trpijo, se ne morejo siliti in vezati na katoliške

[1] Cavagnis, op. cit. I. str. 348.
[2] Cavagnis, op. cit. I. str. 353 in 354.
[3] Cavagnis, op. cit. I. str. 347 in 348. — „Voditelj" zv. III., str. 187 in 188.
[4] Cavagnis, op. cit. I. str. 347 in 348.

oblike prav zato, ker se trpijo; ali z druge strani pa se po prirodnem pravu ne morejo siliti k činu krive vere. Odkazati se jim torej mora zgolj državljanska pot[1].

Nekateri, da bi nam dokazali potrebo državnega zakonodajstva v zakonskih stvareh, bodisi za vse krščanske veroizpovedbe, ne izvzemši katoliške[2], bodisi samo za nekatoliške[3], sklicujejo se na zmešnjave, ki so nastale vsled različnega zakonskega prava raznih ločin, ali na dejstvo, da nekatere ločine in državljani brez veroizpovedbe nimajo svojega zakonskega prava.

Ni dvomiti, da so take razmere za državo velike neprilike. Ali kako so nastale? Posamni deli cerkve in države so se uprli cerkvi zoper njen nauk, njeno oblast, sploh zoper red, katerega je Bog sam postavil. Zapadli so torej usodi vsakega razkola, — vednemu razpadanju in večni postavi nravnega reda, da iz hudega izhaja le hudo. Zato pravi Leon XIII.[4]: »Si rerum ordinem providentissime constitutum immutare et perturbare hominum temeritas aut improbitas velit, tum vero etiam sapientissime atque utilissime instituta aut obesse incipiunt, aut prodesse desinunt, vel quod vim iuvandi mutatione amiserint, vel quod tales Deus ipse poenas malit de mortalium superbia atque audacia sumere. Iamvero qui sacrum esse matrimonium negant, atque omni despoliatum sanctitate in rerum profanarum coniiciunt genus, ii pervertunt fundamenta naturae, et divinae providentiae tum consiliis repugnant, tum instituta, quantum possunt, demoliuntur. Quapropter mirum esse non debet, ex huiusmodi conatibus insanis atque impiis eam generari malorum segetem, qua nihil est saluti animorum incolumitatique reipublicae perniciosius.«

Ako se hoče tem neprilikam z državnim zakonskim pravom v okom priti, bode se pač dala vpeljati državna oblika za zakone in državno zakonsko pravo, po katerih bode država sodila zakone, ali se bodo pa s tem tudi odpravile žalostne zakonske razmere? Ne pozabimo, da je zakon naredba božja, ki more ohraniti svojo svetost in služiti božjemu namenu le na podlagi sv. vere. »Illa (christiana religione) semota ac reiecta«, pravi Leon XIII.[5], »redigi nuptias oportet in servitutem vitiosae hominum naturae et pessimarum dominarum, cupiditatum, honestatis naturalis parum valido

[1] Cavagnis, op. cit. str. 369 sq. in 379.

[2] Dr. Desider Markus, die ungarischen kirchenpolitischen Gesetze. Budapest, Karl Grill k. u. k. Hofbuchhandlung. 1895. str. 1, pod črto.

[3] Glej zgoraj izjave Schererjeve in Schnitzerjeve.

[4] V okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

[5] V okrožnici „Arcanum divinae sapientiae".

defensas patrocinio. Hoc fonte multiplex derivata pernicies, non modo in privatas familias, sed etiam in civitates influxit. Etenim salutari depulso Dei metu, sublataque curarum levatione, quae nusquam alibi est quam in religione christiana maior, persaepe fit, quod est factu proclive, ut vix ferenda matrimonii munera et officia videantur; et liberari nimis multi vinculum velint, quod iure humano et sponte nexum putant, si dissimilitudo ingeniorum, aut discordia, aut fides ab alterutro violata, aut utriusque consensus, aliaeve causae liberari suadeant oportere.«

Bog sam je poskrbel z nadnaravnimi sredstvi, da zakonskim nikdar ne zmanjka božja pomoč, služiti namenu božjemu in same sebe posvečevati. »Quoniam difficile erat«, piše Cavagnis[1], »naturalem honestatem in matrimonio servare, ideoque recte Deo inservire, ipse Deus voluit matrimonium specialiter sanctificare et munire, ut supernaturaliter homini daretur ea vis, qua naturaliter caret, leges matrimoniales recte servandi. Hinc illud constituit repraesentativum supernaturalis unionis Christi Domini cum ecclesia, et ad dignitatem sacramenti novae legis elevavit«.

Ako naj torej iščemo pomoči zoper tužne zakonske razmere, našli jo bomo le v katoliški cerkvi in njenem zakonodajstvu; zakaj tudi o zakonu veljajo besede Leona XIII.[2]: »Declinare ab instituto, corruptio est; ad institutum redire, sanatio«.

2. Državna oblast ima pravico, prisojati in odsojati zgolj državljanske učinke zakonske in kaznovati tiste, ki se pregrešijo proti cerkvenim in državnim zakonskim postavam.

Svetnim vladarjem ne moremo pripisovati sodne oblasti med kristijani v zakonskih stvareh, ki se tičejo zaroke ali zakonske vezi t. j. kadar gre za veljavnost zaroke ali zakona, ali za pravico, ločiti se od postelje in skupnega življenja. Ker so namreč svetni vladarji, kakor smo dokazali, nepristojni v zakonskih stvareh, ki se tičejo zakramenta, zato jih tudi ne morejo razsojati. Izjema je, kadar gre le za dejstvo[3], ali kadar rimski papež to izrečno pripusti[4].

Svetni sodnik, ki se, izvzemši slučaj take pripustitve, vmeša v zakonske stvari n. pr. ločitev od postelje, se smrtno pregreši, čeprav razsodi proti ločitvi. Zakaj? Zato ker si lasti cerkvene

[1] Op. cit. II. str. 238.
[2] V okrožnici „Rerum novarum".
[3] „Voditelj" zv. III., str. 182.
[4] „Voditelj" zv. III., str. 183 in 184.

pravice, preiskujoč zakonske stvari. Smrtno se tudi pregreši zakonski, ki spravi stvar pred svetnega sodnika in odvetnik, ki jo zagovarja. Sumljivi so celo krivoverstva vsi imenovani, ker se zdi, da svetnemu sodniku v resnici pripoznavajo pristojnost v zakonskih pravdah proti določbi tridentinskega zbora[1]. Kdor pa to misli trdovratno, je v istini krivoverec; in če to krivoverstvo vrh tega na zunaj kaže, zapade izobčenju izrečene sodbe (excommunicatio latae sententiae), rimskemu papežu na poseben način (speciali modo) pridržanemu[2]. Ne pregrešita pa se krivec in njegov zagovornik, ker se človek sme braniti tudi pred nepristojnim sodnikom. Dovoljeno je razven tega po razsodbi cerkvenega sodnika v zakonski stvari n. pr. ločitvi od postelje, neveljavnosti zakona, kjer je navada, obrniti se na svetnega sodnika, da se uredijo obiteljske razmere. Cerkveni sodnik glavne tožbe more sicer po občnem pravu[3] razsoditi tudi vmesno pravdo o delitvi premoženja. o preskrbovanju otrok itd., ali občno pravo tudi ne prepoveduje, predložiti to stvar svetnemu sodniku[4].

Posebej naj pristavimo še vprašanje, ali ima cerkev ali država pristojno sodno in kazensko oblast, kadar je zakon po cerkvenih postavah veljaven, ali nedopustljiv zavoljo oviravnega zadržka n. pr. neslovesne obljube v cerkveni družbi (congregatio). Povdarjamo izrečno, da se oziramo v tem slučaju le na predmetno (objektivno) nedopustljivost zakona, ali se je namreč ta zakrament nevredno prejel, ne pa na podmetno (subjektivno) nedopustljivost, ki zadeva samo pogodnika in jo določajo tudi državne postave.

V tem slučaju pristoja v prvi vrsti sodna in kazenska oblast cerkvi, ker gre za čin, nedopuščen po cerkvenih postavah. Soditi pa, ali se je ravnalo po cerkvenih postavah ali proti njim, ima pravico le cerkev. Ima torej tudi v prvi vrsti pravico, kazni nalagati.

Ko pa je cerkev stvar razsodila, more tudi državna oblast posredovati, najprej v imenu cerkve, da njeno razsodbo izvrši, potem v svojem imenu gledé na podložnike, ker je tudi za časni blagor velike važnosti, da se spolnjujejo cerkvene postave. Vendar ne sme bolj kaznovati, kakor pripušča pravica in cerkev, kateri je država v tej stvari podrejena[5]. Posebno ne sme zakonu odrekati podstatnih pravic, ker bi se sicer veljavnost čina izjalovila in bi cerkvena postava ne dosegla svojih učinkov[6].

[1] Sess. 24, can. 12.
[2] Const. „Apostolicae sedis“ num. 1.
[3] „Voditelj“ zv. III., str. 182.
[4] Gasparri, op. cit. II. str. 335.
[5] Cavagnis, op. cit. II. str. 252 in 253. — Gasparri, op. cit. I. str. 167.
[6] Cavagnis, op. cit. str. 253.

Kadar je zakon po cerkvenih postavah veljaven in dovoljen, mora mu tudi država prisojati neločljive zakonske učinke[1], in ne sme takega čina kaznovati; ker ne sme kaznovati, kar je pošteno. K večjemu sme mu odreči državljanske učinke[2].

Temu bi se morebiti ugovarjalo, da je čin popolnoma pošten le tedaj, ako se je zadostilo tudi državnim postavam, danim v mejah državne pristojnosti, po znanemu načelu (aksijomu): Bonum est ex integra causa, malum ex quovis defectu. Torej bi bilo sklepati, da se more tak čin kaznovati tudi zavoljo nepokorščine nasproti državnim postavam.

Proti temu ugovoru opozarjamo na to, da cerkev včasih smatra zavoljo izjemnih okoliščin poštene tudi zakone, ki niso zadostili državnim postavam n. pr. zakone vesti (matrimonia conscientiae). Le-ti pa se ne morejo kaznovati po državni postavi, ker bi se s tem sodilo nedovoljeno, kar cerkev spozna za pošteno. Zato se jim morejo odreči le zgolj državljanski učinki[3].

So pa tudi zakoni, katere ima cerkev za poštene, ker jim ne nasprotuje cerkveni zadržek; ali vendar ne zadoščujejo državnim postavam, katere pripušča tudi cerkev. Ti zakoni so predmetno (objektivno) dovoljeni, ali podmetno (subjektivno) nedovoljeni, ne kot verski čin, ampak zavoljo zunanje okolnosti. Vpraša se, ali se morejo zavoljo te okolnosti kaznovati po državni postavi ali ne.

Razločevati moramo, ali gre za cerkvenega služabnika, ali za pogodnike. Cerkveni služabnik se ne sme kaznovati, ker bi se mu sicer predpisovala postava za izvrševanje njegove cerkvene službe. To pa je proti prostosti in neodvisnosti cerkve. Vrh tega, ko bi se zahtevalo od cerkvenega služabnika, da se ravna po državnih postavah, zahtevalo bi se s tem, da ne samo cerkvene, temveč tudi državne postave vplivajo na podstat čina, ki spada jedino pod cerkveno postavo. To bi pa bilo proti pravici. Ne more se torej kaznovati cerkveni služabnik za to, ker se pri sklepanju zakona ni oziralo na državne postave[4].

Iz istega vzroka se tudi pogodnikom ne smejo kazni nalagati zavoljo tega, ker so zakon sklenili v cerkveni obliki, nego kaznovati se morejo le zavoljo opuščenja državnih predpisov, katerim bi sicer lahko zadostili, ne da bi se s tem kršile cerkvene postave in pravice[5].

[1] „Voditelj" zv. IV. str. 266.
[2] Cavagnis, op. cit. II. str. 253.
[3] Cavagnis, op. cit. str. 253 in 254.
[4] Cavagnis, op. cit. II. str. 254 in I. str. 266.
[5] Cavagnis, op. cit. II. str. 254 in I. str. 267.

Dosedanja izvajanja veljajo o zakonih med kristijani v obče. O zakonih, sklenjenih v krivoverskih ločinah, pa naj pristavimo še nekatere opazke, kako naj se državna oblast po katoliških načelih njim nasproti vêde.

So le-ti zakoni v krivoverski ločini veljavni, čeprav nedopuščeni, morajo se jim priznavati neločljivi zakonski učinki, kakor se tudi priznavajo v katoliški cerkvi. Zgodi se to n. pr., kadar se zakon sklene pred služabnikom krivoverske ločine tam, kjer vsaj za nekatoličane ne velja oblika tridentinskega zbora[1]. Odreči se jim smejo zgolj državljanski učinki in naložiti tudi druge kazni le tedaj, če niso storili vsega, kar jim država v mejah svoje pristojnosti stavi kot pogoj za sklepanje zakona.

Težavneje je določiti, kaj sme država gledé teh zakonov ukreniti, ako so neveljavni, ker jim nasprotuje razdiraven zakonski zadržek, ali ker niso sklenjeni v obliki tridentinskega zbora, kjer za vse velja. Gotovo je, da ne sme državna oblast soditi o njih veljavnosti ali neločljivih učinkih, kakor smo zgorej dokazali. Gre torej le za zgolj državljanske učinke, katere prisojati in odsojati ima država pravico.

Če je za to pravičen vzrok, če zahteva to javni mir in nasprotuje le pozitiven cerkveni zadržek, morejo se jim, ker se trpijo, priznavati zgolj državljanski učinki n. pr. nezakonskim otrokom državljanske pravice zakonskih[2].

O zakonih pa, kateri so neveljavni zavoljo zadržka božjega prava, recimo zakonske vezi, se ne more isto trditi. Zmota namreč krive vere ne more odpraviti nasprotne božje postave[3].

Proti temu se ugovarja: Bolje je, da se da tem činom kaka oblika, kakor da niso postavno urejeni; ker v prvem slučaju imamo n. pr. eno priležništvo, katero priležnika smatrata za zakon in otroka imata za zakonske; v drugem slučaju pa bode več priležništev in otroci prvega priležništva in naslednjih bodo nezakonski.

Na videz je res boljše, ali v resnici ni. Boljše je namreč, da trdna in neomajana ostane v človeški družbi ideja nespremenljive božje postave, kakor da se vse priliči človeškim mnenjem. Pravni razlog je svetopisemsko pravilo: »Non faciamus mala, ut veniant bona« (Rim. 3, 8); zato se pravice in dolžnosti zakonskih tistim ne morejo dati, ki ne morejo biti zakonski. Ako je pri tem kaj škode, je le telesna (fizična), in proti njej nadvladuje

[1] Cavagnis, op. cit. I. str. 369.
[2] Cavagnis, op. cit. I. str. 370.
[3] Cavagnis, ibid.

občni nravni blagor. Sploh pa se ne bode moglo nikdar v človeški družbi vse hudo popraviti, dokler ljudje ne hodijo po poti božjih zapovedij. Zato tudi državna postava, naj še toliko pripušča, ne bode mogla vsega izceliti[1].

Pač pa bo nasprotno zaprečila mnogotero zlo, ki truje blagor človeške družbe, ako bo po svojih močeh skrbno in dosledno gledala na to, da se spoštujejo in izpolnjujejo božje postave. Blagor nedolžnim, ki hodijo po postavi Gospodovi (Ps. 118, 1). *Dr. M. Matek.*

Cerkev naše ljube Gospe na Lebarju pri Mariboru.

(Konec.)

XIV.

Navod pri peči za opeko.

Leta 1473. se je vršil zaradi imenovane peči velik navod, o katerem se nam v »Marburger Stadtbuch« str 518—522 sledeče poroča:

»Volgt ain Auflassung Gerichtsurkhund unnd Beschau des Zyeglstadl halben.

Item am Sonntag Reminiscere in der vasten im LXXIII. Jare, haben Richter und Ratt die Allt prandstat, darauff Cristoff Sallytter ain zieglstadl von Gemainer Statt in zinszweisz gehabt hat, der gelegen ist auf der Statt Gemain zwischen des Ratzpach (Pod Ratzerhofom) und des Khangerspach oberhalb der Grätzer straszen dem Benedict Koffler, zieglmaister von Pettaw, gelassen umb den alten zinsz järlich umb ain phund phening zu geben ain Jedem Richtter. Darbei sein gewesen Leonhart Iglshover, Statt Richter, Wolffggang hechtl, Jörg Mulhower, Lucas Fleischacker, Christoff Ledrer, Thoman Puchel, Benedict Fleischakher, Mathes Cramer, Hanns Radkherspurger, Ledrer, Hanns Syberpeckh, Hanns unger und der Pruckhl, all des Ratts, und Hanns windisch, Ledrer, Caspar peckh, Jorg sparer, Jännw schmid, Hanns Sayler, Ulrich haslawer, Anndre Eckher peckh als Sechser der Gemain der Statt Marchburg.

Item Vermerckht das mein gnediger herr Abbt Sigmund ain Beschaw gehabt hat mit Gemainer Statt Marchburg des Zieglstadt halben. Darumb er Gemainen Ratt furgenommen hat umb den Grundt darauf der Zieglstadl steet. In Beywesen herren Ulrichen

[1] Cavagnis, op. cit. str. 371.

vom Graben[1], Bernhartten Preyner[2], Sigmund Hollenburger, Hanns Gösl Rosensperger, Caspar prayttenfelder und vill annder guetter Lewt, hat Abbt Sigmund demselbigen tag khain Khundschafft oder zewgnuss nicht fürgestellet, Sonnder vermaint, der weg soll oberhalb des Ziegl stadl hinumb geen.

Item Gemaine statt hat furgestellt den Sigmund Hollenburger, Caspar Prayttenfellder. Die zvein haben bekhennt über die 80 Jar, das sy es in gedennkhen gewesen, das der grundt bisz auf die Gratzer straszen zu der Marchburger Gemain stätlich gehört hatt und die straszen all sein tag unnder die Zieglstadt hingangen ist.«

Sledi še dvanajst prič.

»Die all haben bekhennt, das sy all Ir tag nie anders gedennkhen, das der grundt mitsambt dem zieglstadl Je und Je zu der Statt Marchburg Gemain gehört hat, bis auf die Grätzer strassen.

Item anno Domini tausend fünf hundert und im fünfften Jar am fünfzechenden tag des Monats Jäner bin Ich Anndreas Zach also babstlicher und Khayserlicher Mayestat offner Notari von Petter Preyss die zeit Stattrichter zu Marchburg, Bernhardin Drukher[3] nund annder ettlich des Ratts daselbs bei meinem Ambt Ervordert zu hörn ain Bekhannttnus von Thoman Puecher auch ainen des Ratts daselb... bekhandt des zieglstadl halben wie oben geschryben steet. Unnd das derselb zieglstadl steet auf der Gemain unnd dem

[1] „Ulrich von Graben war 1462 Landeshauptmann in Steyer und Hauptmann auf dem Schlosse Gratz". Carl Schmutz, Hist. Topograph. Lex. I. 548. „Giltenschätzung", ki se hrani v dež. arhivu štajerskem, nam poroča o plemenitih „Graben": „Vermerckht der Anlag unser Anndre und Jorg Sigmunden gebrueder vom Grabn auf Obermarchburg gehörig wie hernach volgt de anno im 1542". V tej dobi, ko se je vršil ta navod, še pa Gornji Grad mariborski ni bil v rokah roda Graben, zakaj Schmutz poroča l. c., zv. II. str. 492: „Am Samstag vor dem Sonntage Oculi in der Fasten erhielt Sigmund Hollenburg von Kaiser Friedrich das Amt Marburg zu treuer Hand und auf järliche Raitung zur Verwesung". Na zahodni strani kapele sv. Križa, ki je prizidana mariborski stolnici, se nahaja zunaj nagrobni spomenik: „Sigmund des Andrä von Holnburg Sohn, 1 Jahr alt, gest. 27. Aug. 1556. Orož. I. 533.

[2] „Bernhard Breuner war 1474 mit Ursula Radlhoffer vermählt. Sein Sohn Georg mit Maria Prandstätter, Fridrich mit Regina von Radmansdorf." Schmutz l. c. I. 147. „Als die österr. Linie (Breuner, Preiner, Freiherrn) ddo. 8. 10. 1693 den Grafenstand erlangte, wurde das Wappen folgendermaszen vermehrt: Ueber dem Schilde zwischen den Namen der vom Herzogshut bekrönte mit der Collane des goldenen Vlieszes umgebene mit einem goldenen L im Balken belegte Bindeschild von Oesterreich." Bartsch-Zahn, Steiermärkisches Wappenbuch, Graz 1893, str. 12.

[3] „Ich Bernardin Druckher Burger zu Mahrburg Bekhene fur mich unnd Barbara meine eheliche Hausfraw ... das wir verstifft haben ... fünf Tägliche Meesz in Unser aufgebauthen Khirchen und Kapeln, so zu Mahrburg gelegen, die vor Zeiten ain Sinagog der Juden gewesen ... zu der bemelten Stifft Khürchen aller Heyligen zu Mahrburg ... Datum anno 1501." Marburger Stadtbuch str. 438—504.

Grund der Statt Marchburg unnd nit auf dem grundt des Abbts von sannd Pawls ... Alsz Zewgen Maister Michel weithawsz, Veitt schneyder, Bartlmee Raszmann[1].«

XV.

Meje dveh občinskih zemljišč.

Tudi sledeče popisovanje bode pripomoglo, da se pojasni stališče nekdanje cerkve naše ljube Gospe na Lebarju.

»Vermerckht Gemainer Statt Marchburg Gemain und zuegehörung ... wie von allter und bisheer heerkhomen unnd in gebrauch gehalten sind wordenn etc.

Item ain Gemain heerdishalb der Traa, hebt sich anfännclichen an bey unnser frawen thor unnd geet nach dem weg in der Kärner straszen zwischen der zewn fur der Juden freydthoff[2] und Ringsz öder grundte bisz in den Ganngerspach. Weitter die annder Gemain hebt sich auch an bey unnser frawen thor zwischen den zewn unnd gartten und geet fur unnser frawn Kirchen hinawsz zu den stainen Creutz und fur sich mitsambt den gericht ackher[3] und zieglstadl und geet unter den Grydlperg[4] stösst auf die weingarttperg und holltz under Stawdeckher weingartt ... Auch under des Prior von Volkhemarkht Grund und henngspacher holltz[5].«

XVI.

Zapisnik dohodkov cerkve naše ljube Gospe na Lebarju.

Cerkev naše ljube Gospe na Lebarju je imela tudi svoje stalne dohodke, kar je razvidno iz sledečega:

»Vollgt der zinnsz unnser lieben frawen Kirchen.

Clement Nawschwert diennt von ainer Hoffstatt 3 schilling und zween Capaun. Gregor Kalluder diennt von seinem Clainen hawsz am platz 5 sch. 10 pfenning. Colman Holltzman diennt von seinem hausz am platz 3 sch. Jacob Klögkhe, Tuechscherer, diennt von seinem hausz 80 pfg. Thoman, Steinmetz, diennt von seinem hawsz in der windischen Gassen 50 pfg. Des Iglshower weintzierl hawsz in der windischen gassen diennt 40 pfg. 2 huener, 20 Ayr. Herr Hanns Jäntschitz dient von ainem ackher bei unnser

[1] Marburger Stadtbuch" str. 518—522.

[2] V jugovzodnem trikotu, ki se nahaja med Koroško ulico in pa Seneno ulico (Heugasse), ki drži proti železni brvi pod cerkvijo sv. Jožefa.

[3] Kjer so vislice stale.

[4] Njive Kamniške župnije na zahodni strani Mörlhofa proti sv. Urbanu.

[5] Marburger Stadtbuch str. 509—513.

frawn am Lebarn gelegen 3 sch. 2 pfg. Jakob Klögkhl diennt von ainem weingartten Im Preisz (Presek?) gelegen ain wasser Emmer most[1].«

XVII.

Na „Lebarju“.

Kaj pa pomeni zaznamovanje »am Lebarn«? Popraševal sem delavce na polju med Mariborom in Kamnico in popotnike na cesti, ali vedó, kje bi bilo »na Lebarju«, pa nisem zvedel nič. Pogledal sem tudi v Mucharjevo »Geschichte von Steiermark« in sem našel sledeče gradivo: »Urkundlich kennen wir im Rungau folgende topographische Namen: ...Lever (Leber im Bezirke Gösting auf der Laba, Leber). II. 54. — »Die Grafschaft Hengest... an der untern und mittlern Mur. Jahr 1042: ... Lebern (Pfarre Straszgang). II. 47. — »Acht Tage vor Weihnachten im J. 1381 geschah eine Haupttheilung des Hubenbergischen Besitzes... Den Brüdern Ulrich, Wulfing, Friedrich waren zugefallen Gölten und Unterthanen zu Lebern...« VIII. 21. — »Bei der Anwesenheit des Kaisers zu Grätz erhielt dann am 23. November 1455 Wolfgang Lembrnitzer aus der Pettauer Lehenschaft die ihm angefallenen väterlichen Erblehen, den Forsthafer... zu Lebarn.,.« XII. 409. — »Gründung des Stiftes Pöllau 1504 ... wie Fischweide auf der Feistriz vom Stegn zu Anger bis an die Mittermühle zu Lebern« VIII. 220. — »Zu Vorau schlosz im J. 1427 Propst Johann Strauszberger einen Tauschvertrag mit dem Kaplan von S. Maria in Lebern bis Hartberg«. VII. 207. — »Das steirische Rentenbuch zählt im J. 1268 zur Pfarre Leibnitz (Lybautz) die Gegenden Tulmetische... Lebern«. III. 245. — »Zur Pfarre Straszgang gehörten im J. 1268... Lebern...« III. 247. — »Im J. 1268 zählte man unter andern im Kirchspiele der Pfarre Weitz (Waydes) folgende Gegenden und Ortschaften... Lebern«. III. 246.

Iz teh podatkov je razvidno, da je bilo nekdaj dosti imen Lebar po tistih pokrajinah, po katerih so še v osmem in devetem veku Slovenci stanovali[2]. Ko sem 2. maja 1898 v večjem društvu sprožil prašanje o krajevnem imenu Lebar in o njegovem pomenu, mi je došlo od strani veleč. gospoda Jakoba Košarja, umirovljenega župnika gornje polskavskega, prijetno pojasnilo, da stoji cerkev presv. Trojice v Zgornji Polskavi na bregu, ki se imenuje Lebar

[1] Marburger Stadtbuch str. 530—531.

[2] Narodnostne razmere med Slovenci in Nemci pojasnjuje profesor dr. Franc Krones v svojem spisu „Zur Geschichte der ältesten, insbesondere deutschen Ansiedlung des steirischen Oberlandes. Graz 1879. Primeri tudi Mayer, Gesch. d. Stmk., str. 12 in 18.

ali Levar. Temu so pritegnili tudi vsi drugi gospodje, katerim so tamošnje razmere bolje znane. Razun tega mi je znano, da je priimek Levart po konjiški nadžupniji razširjen.

Kaj torej pomeni ime Lebar? Slovarji so me na cedilu pustili. Znano je, da je rajni profesor Frančišek vitez Miklošič izvajal ime Ljubljana iz debla l o b ali l u b, ki se nahaja tudi v besedi lobanja, ki pomeni kroglo podobno okostje človeške glave. Zdi se mi torej verjetno, da pomeni l e b a r velik kup zemlje, ki jo je kedaj znabiti voda nanosila.

To razlaganje bi sodilo tudi že Lebar pri Mariboru. Ko je Zgodovinsko društvo za Štajersko pred blizu dvajsetimi leti v Mariboru zborovalo, nam je razlagal eden gospodov govornikov, da je sedanje Ptujsko polje bilo nekdaj jezero, v katero je Drava iz Koroškega vedno več prodeca nanašala, dokler ni bilo do cela napolnjeno. Sedaj je tekla Drava po produ in je bila njena struga še plitva. Pri večjih povodnjah se je pa tudi zgodilo, da se je reka prestavila, kakor se blizo Zavrča še sedaj prestavlja, tako da je struga tu in tam četrt ure široka. Tako zapuščeno strugo imamo tudi pri Mariboru v Stražuni za cesto, ki se 20 minut od mesta odcepi od državne ceste, drži na Ptuj. Sploh pa kažejo vse reke vsled vrtenja zemlje in iz njega izvirajočega sredobežnega ali centrifugalnega teženja nagnjenje, da spodjedajo južno obrežje. To velja tudi o Dravi in sosebno še pri Mariboru, kjer opazimo lahko po dve, tri in tudi štiri stopinje ali grede, ki kažejo, kako se je Drava vedno bolj od severja proti jugu prestavljala. Najpreje je tekla Drava, kakor se dozdeva, ob tistem robu zemlje, ki se pričenja pri Gradu. Tam, kjer se križata Grajska in Gosposka ulica, je že nekaj brega. Kjer se srečata Gledališka in nekdaj Slovenska, a sedaj podaljšana Grajska ulica, je svet proti severu zopet napet. Pravi holmiček ali lebar je bil še pred tridesetimi leti na severoizhodnem oglu trikota med Kloštersko in Schmidererjevo ulico, tam, kjer sedaj med samostanom šolskih sester in pa med mestnim pokopališčem prodec kopljejo. Holmiček je bil menda dva ali tri sežnje visok in je drevje po njem rastlo. Ko je nekoč pri Kamnici zvečer začelo goreti, sem stopil tudi jaz na tisti holmec, da bi se mi širji razgled odprl.

Za šolskimi sestrami se raztega breg dalje proti zahodu in je med vojaškim vadiščem in ulico, ki drži proti sv. Vrbanu, znaten klanec. Hiši, ki stoji ob tem klancu, se je pravilo pred tridesetimi leti »Beim Berglschuster«. V svojem prisojnem vrtu je gojil nekdanji gospodar posebno kumare ali krastavce, ki so bile pri njem v spomladi najpreje godni in za nje je dosti skupil.

Na novo nam stopi pred oči preje imenovani breg za Hausnerjevo pristavo in za gumnom stolne župnije, kjer se zadeneta »Gartengasse« in »Urbanigasse«. Peš pot, ki vodi iz Koroške ulice med hišnima številkama 42 in 44 in iz »Vrtne ulice« za severno vrsto hiš proti Kamnici, krene, ko smo po njej storili kakih 400 korakov proti severo-zahodu in se približa po zopetnih 180 korakih imenovanemu bregu, vendar pa ostane pod njim. Po blizu 170 korakih pridemo do kolovoza, ki drži proti jugu v Koroško ulico. Za tem kolovozom je sedaj že na pol izpodkopan kupček, tri metre visok, ki se je menda imenoval per eminentiam »Lebar«.

Če napredujemo po pešpoti proti zahodu, vidimo na levi roki 225 korakov (od izhoda proti zahodu) dolg in 100 (od severa proti jugu) širok ograjen prostor, na katerem so letos v spomladi še podzemljice sadili, v jugoizhodnem kotu so pa že tudi kamenje in opeko navažali.

XVIII.

Razgovor na Lebarju.

Mislil sem in mislil, kje je cerkev Matere božje na Lebarju stala, pa sem se spomnil, da je nekje tam še pred dvajstimi leti stala stara velikanska lipa. Postal sem za ograjo in sem prašal ljudi, ki so podzemljice sadili, kje je tu na »Lebarju«. Postojijo in jeden izmed njih se zravna, z glavo odvije in pravi, da tega ne vé in čez nekaj časa pristavi: »Lebarja tu nikjer ni«. Jaz: »Ali ni kedaj tu blizo lipa stala?« On: »Tam-le je stala, v tistem kotu« in je pokazal na severo-zahodni ogel, od koder gre vozna cesta v Koroško ulico, kjer se prikaže med hišnima številkama 108 in 110. Proti severo-zahodu pa gre ravno tista cesta 550 korakov daleč na že tolikokrat imenovani »Zieglstadl« župnika Schwendenkriega v mestnem ogradju Mariborskem, ki obstoji sedaj iz dveh številk, namreč »Kärntnerstrasse Nr. 124 in 126. Svoje izpraševanje sem nadaljeval tako: »Ali je kedaj tu v Koroškem predmestju stala katera cerkev Matere božje?« On: »Ravno tam je stala cerkev, kjer je pozneje lipa bila. Tega pa ne vem, ali je bila cerkev Matere božje ali ne.« Jaz: »Od kod pa veste, da je nekdaj tam cerkev stala; saj še nimate najbrže niti petdeset let«. On: »Ko sem še bil šolarček, so mi pravili rajna mati, pa tudi sosedi, da je na tej njivi nekdaj cerkev stala. Ko se je cerkev podrla, so pa lipo zasadili — v spomin«.

Ker je njiva na severni, južni in zahodni strani z živo mejo ograjena, sem začel s palico po severni meji brskati in sem odkril 7 kamenov, velikih kakor človeška glava in tudi večjih, ki se jim

pozna, da jih je kladvo obdelalo, ne pa voda obrušila, kakor drugi prodec, ki ga najdeš po vsem polju okoli Maribora pod črno prstjo, katere je samo za dobre dve pedi na debelo.

»Hevreka«, sem si mislil in pa premišljeval, kako bi še kaj mogel več dognati. Stopil sem k c. kr. okrajni sodniji mariborski, kjer so mi pokazali mapo in tudi stare zemljiške knjige. V mapi še stoji lipa. Ograjeno zemljišče je pa tako zaznamovano: »Einlage-Zahl 58 der Catastral-Gemeinde Kärntner-Thor. Parzellen Nr. 261. Besitzerin Maria Kicker. Laut altem Grundbuche Nr. 131 besassen diesen Acker im Jahre 1784 die Bürgersleute Franz und Elisabeth Wiesthaler.«

XIX.

Stara lipa.

Na velikonočni pondeljek, 11. aprila 1898, sem prišel mimo »Ratzerhofa«, ki je last Admontskega samostana, na razpotje pred tisti križ pod nekdaj Duhačevim, a sedaj Rakovim vinogradom, kjer se srečajo ceste v Kamnico in k sv. Vrbanu, v Vinarje (Wiener-Graben) in pa v Maribor.

Tam mi je prišel iz Vinarja nasproti gospod dr. Hans Schmiderer, podžupan mariborski, ki ima blizu popisane parcele št. 261 na Lebarju svojo njivo, ki se še sedaj sploh imenuje »der Galgenacker«. Ker se tudi gospod podžupan za starinske in zgodovinske stvari živo zanimlje, sva prehodila skupaj meje nekdanjega ogradja ali »purckhfridta« in sva došla mimo »Zieglstadelna« do mesta, kjer je nekdaj stara lipa stala. Jaz sem nevoljeval, zakaj se je lepo drevo posekalo in tako živa zgodovinska priča uničila. On: »To zemljišče je bilo last Frančiška Tscheligi, v najemu je je pa imel vrtnik Kicker. Lipa je svoje korenine na vse strani razpregala in je pod njeno senco silje le slabo uspevalo. Zato je Kicker tako dolgo prosil, da je Tscheligi na zadnje res košato drevo odpravil.«

Ko sem gospodu podžupanu pravil, da sem v severni meji našel zidnega kamenja sva pa šla še v zahodnjo mejo razkopavat; našla sva blizu 15 kamenov iz nekdanjega cerkvenega zidovja.

XX.

Zadnja poročila o cerkvi naše ljube Gospé na Lebarju.

Domu gredoč sva ugibala, kedaj da je neki cerkev spreminila in kaj da jo je ugonobilo. Jaz sem rekel: »Najbrže so cerkev požgali Turki, ko so leta 1532. od 17. do 20. septembra okrog

Maribora pustošili, dokler se niso pri Melju ali pa pri Kamnici prek Drave sputili.

Sedaj so se mi zopet pomisleki zoper mojo domnevo vrinili, zakaj Dr. Puff poroča v svoji mariborski zgodovini in sicer na str. 365 rokopisa tako: »Im Jahre 1548 war Christoph Hueber Stadtrichter; 1549 wurde er zur Schlichtung mehrerer Processe nach Gratz abgeschickt. Damals hatte Marburg ausgezeichnete Kanzelredner: den Kurmeister Jörg Maisch, den windischen Prediger Sigmund Landsmann und den Laurenz, Vorstädter Stiftcaplan zu Maria in Lebern.« Po tem takem bi se bila cerkev Turkov obranila ali so jo pa Mariboržani zopet popravili.

Preč. gospod stolni prošt J. Orožen omenja Schwendenkriegove ustanove (op. cit) I. 17 in 550, kjer beremo: »J. ein Ziegelstadel sammt Grund im Burgfried am Leber bei Marburg bei u. l. Frauen-Kapellen, welcher man davon jährlich dient 3 Schilling Pfennige und 10 Pfennige.« Po ustnem spričevanju preč. gospoda protonotarija je rajni v. č. gospod Jurij Matjašič ko je bil stolni župnik, iskal cerkve Matere božje na Lebarju pod svojim vinogradom »Vorderberg« blizu nekdanje shrambe za smodnik: Še ena priča govori za to, da naša cerkev Matere božje leta 1532. ni spreminila. Gospod Leopold plem. Beckh-Widmanstetter ces. in kr. stotnik in arhivar nemškega viteškega reda na Dunaju, mi je posodil svojo bogato zbirko rokopisnih beležk, med katerimi sem našel tudi to-le: »1534, Samstag nach St. Martin Archiv des Domstiftes Gurk, Lade 35, Fascikel 2, Nr. 5: Gerichtszeugbrief umwillen der dem Domstifte Gurk zustehenden Weingartenzinse von der Frawnkirche zu Marburg, gegeben von Wolfgang von Weiszenegkh[1].«

Ko sem bil 23. maja 1898 zopet pri c. k. okrajni sodniji, se mi je povedalo, da je gospa Kicker, ki je med tem postala udova, imenovano parcelo štev. 261, vložna številka 58 ad Kärntner-Thor razdelila v 24 pododdelkov in da jih je nekaj že prodala. Deleže $\frac{261}{21 \text{ in } 23}$ sta kupila zakonska »Josef und Barbara Potzhüber«. Ko sem 30. maja 1898 torišče zopet ogledoval, sem videl, da so začeli v jugoizhodnem kotu parcele 261 za novo hišo kopati; med izkopanim prodecem ni bilo nobenega sledu starega zidovja. Verjetno je torej, da je nekdanja cerkev res stala čisto blizo stare lipe v severozahodnem kotu.

[1] Weiszeneck je bil grad pri Velikovcu; zdaj je razvalina; plemiči „Weiszeneck“ so bili služabniki bamberških škofov in so imeli v grbu tri navzgor obrnjene polumesece. Izumrli so l. 1596. Zadnji je bil „Hanns von Weiszeneck“. Bartsch-Zahn: Wappenbuch, str. 154.

Tako je cerkev naše ljube Gospe na Lebarju pri Mariboru izginila in v kratkem bodo spreminili izpred oči tudi zadnji njeni vidni ostanki, a ljubezen do Device Marije, Matere božje je v Mariboru živa ostala.

»Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt« (Ecclus. 24. 31). »Qui mi invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino«. (Prov. 8, 35). *Dr. Jožef Pajek.*

Priprave za biblične katekeze.

(Dalje.)

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a)* Svetost in pravičnost. Bog je zaradi greha pokončal vse ljudi, Noeta pa je rešil, ker je bil pravičen. V sv. pismu je zapisana še neka druga beseda, katere nimate v šolski knjigi: „Bog se je kesal, da je vstvaril človeka“, ko je videl na zemlji toliko sprijenost. Bog se sicer ne more tako kesati, kakor mi, a s tem je krepko povedano, kako zelo se Bogu studi sleherni greh, posebej pa še nečistost. Bog je hotel s to strašno šibo pokazati tudi prihodnjim rodovom ostudnost greha (Vpr. 53, 54).

b) Usmiljenost in prizanesljivost. Bog je odlašal 120 let; vabil je ljudi z raznimi milostmi (s katerimi?). Četudi so se ustavljali njegovemu klicu, jih vendar ni pokončal hipoma, marveč polagoma se jim je bližala smrtna nevarnost. Sedaj so mnogi verjeli, kar jim je poprej tolikrat pravil pravični Noe, začeli so moliti, kesati se . . . Časna kazen jim sicer ni bila prizanesena, pač pa večna, da niso prišli vsi v pekel, marveč v predpekel (I. Petr. 3, 19 id.).

2. V katerih čednostih se je posebno odlikoval Noe? Pred vsem moramo občudovati njegovo junaško stanovitnost. V sredi sprijenega in okuženega sveta je vendar ostal ves čas pravičen in čednosten in je delal le to, kar je Bogu všeč. Hudobneži so se trudili, da bi tudi njega zapeljali; zasmehovali so ga, a ni se dal premotiti. — Kako je Noe pokazal svojo trdno vero? svojo pokorščino do Boga? — Posebej vas moram še opozoriti na njegovo ljubezen do bližnjega. 120 let si je prizadeval, da bi ljudi, ki so bili tako zelo zabredli v hudobije, zopet privedel na pravo pot in rešil njih duše; oznanjeval jim je pokoro, napovedoval božjo kazen, molil za nje. Pri mnogih slednjič ni bilo zastonj.

3. Noetova ladija je predpodoba sv. katoliške cerkve. *a)* Narejena je bila po „božjem obrisu“ — Kristus je ustanovil sv. cerkev, ker je apostolom natanko naročil, kakšno bodi kraljestvo božje na zemlji (Vpr. 195, 196). *b)* Samo jedno ladijo je ukazal Bog narediti — Kristus je le jedno cerkev postavil (Vpr. 206). *c)* Kdor je bil v ladiji, je bil rešen časne smrti — sv. cerkev rešuje ljudi dušne smrti (Vpr. 215). *d)* Samo

Noetova ladija je bila rešiteljica — katoliška cerkev je jedinozveličavna (Vpr. 227—230). *e)* Ladija je bila v veliki nevarnosti med viharji in valovi, a mirno je plavala, ker jo je Bog varoval — katoliške cerkve tudi ne bodo končali nikakoršni viharji, ker jo Jezus vlada in vodi sv. Duh.

4. Splošni potop — predpodoba sodnjega dne. Kristus sam je rekel (Mat. 24, 37): „Kakor je bilo v dneh Noetovih, tako bo tudi prihod Sinu človekovega". Velika je bila stiska, ko so prihrule vode, a še večji bo strah ob prihodu večnega sodnika, „zakaj takrat bo stiska, kakoršne ni bilo od začetka sveta do sedaj in je ne bo" (Mat. 24, 21). Pa kakor se takrat ljudje niso zmenili za božjo napoved, tako malomarni so tudi premnogi gledé sodnjega dne. Še le ko je prišla davno napovedana britkost, takrat so zdihovali in jeli blagrovati Noeta, katerega so poprej zaničevali; tako bodo tudi sodnji dan klicali pogubljeni: „Glejte, ti so, katere smo nekdaj zasmehovali... O mi neumni . . ." (Modr. 5, 3—5).

V. Uporaba. 1. Nikar se ne izgovarjaj: „Saj tudi drugi tako delajo". Vesoljni potop nas uči, da je to prazen izgovor. Greh ostane greh, smrtni greh ostane smrtni greh, naj ga stori jeden sam ali sto. Posnemaj Noeta, ki je med samimi sprijenci ostal poštenjak.

2. Noe je zastonj pridigoval lahkoživcem. Kako pa tebi koristi božja beseda? Gorjé, ko bi ti zastonj govoril tvoj katehet, zastonj pridigal mašnik v cerkvi!

3. Noe se je bal Boga, ne pa zaničevanja zlobnih ljudij. Ti pa se večkrat bolj bojiš ljudij nego Boga. Ali se nisi sramoval narediti križ, pri molitvi klečati, z blagoslovljeno vodo se poškropiti; kadar zvoni, očitno moliti, za dobro stvar se moško potegniti . . .? Sramuj se, če si tak strahopetec. Bodi krščanski junak! Prosi sv. Duha za dar moči in strahu božjega!

4. Otroci božji so se spridili, ker so se pečali z otroci sveta. Oj, varuj se hudobne druščine! Kristus je rekel: Gorjé mu, kdor koga pohujša! A jednako resnično je tudi: Gorjé mu, kdor se da pohujšati, kdor se ne zna varovati pohujšanja!

8. Noe gre iz ladije in daruje. Noetovi sinovi.

I. Uvod. Danes končamo prelepo in pretresljivo Noetovo zgodbo. Le zopet me zvesto poslušajte.

II. Pripovedovanje: *a)* Vode začnó upadati, *b)* Noe izpusti krokarja in goloba. *c)* Noe gre iz barke in daruje; Bog sklene zavezo ž njim. *d)* Noetovi sinovi.

III. Pojašnjevanje: *a)* „Vode so stale" = nespremenjene, v isti višini. — „Bog se spomni Noeta". S tem ni rečeno, da bi ga bil kdaj pozabil, marveč, da iz ljubezni do njega, zavoljo njega, je poslal Bog gorak veter. (Spomniti se koga = kako dobroto mu nakloniti.) Zakaj pa „gorak

veter“? — „Na armenskih gorah“, med črnim in kaspiškim morjem, — najvišja je Ararat (5600 *m*). V nižavah je bilo pa še vse pod vodo (zemljevid!).

b) „Krokar“ se ni več vrnil, ker je že dobil dovolj hrane — mrhovine ter si je lahko odpočil na suhih gorskih vrhovih. — „Oljkova vejica“. Oljka raste bolj v nižavah in je nizko drevo. Če je že oljka zelenela, je bilo to Noetu v dokaz, da voda upada že tudi v nižavah. Od takrat je oljkova veja znamenje miru in veselja.

c) Dasi je bil Noe prepričan, da je zemlja že suha, vendar še ni hotel iti sam iz ladije, marveč čakal je božjega povelja.

d) „Šotor“. Noe torej še ni stanoval v hiši, marveč v šotoru, ki se lahko razdere in prenese na drugi kraj. Kakšni so bili šotori, lahko vidite na sliki str. 51. Slične šotore delajo tudi vojaki, kadar morajo prenočevati pod milim nebom itd. — Kako da je bil tako pošteni Noe pijan, saj je pijanost greh? Noe se ni napil nalašč, marveč nevedoma in nehoté, ker ni poznal še vinske moči. — Naj se še pristavi, da od teh treh sinov izhajajo vsi ljudje na zemlji; Semovi potomci se imenujejo Semiti, Kamovi so Kamiti ali Kamovci, Jafetovi pa Jafetiti ali Jafetovci. Semiti so se zlasti razširili po Aziji, Kamovci po Afriki in Jafetovci po Evropi. Noe je bil 600 let star, ko je šel v ladijo, po vesoljnem potopu je živel še 350 let; koliko je bil torej star, ko je umrl?

Za srce. Kako se je moral Noe razveseliti božjega naznanila: „Pojdi iz ladije ti in vsi, ki so s teboj v ladiji in vse živali!“ Že več kot jedno leto je bil Noe v ladiji, pač britko leto, najbritkejše v njegovem življenju. Res, da je bil Noe bogoljuben mož, ki je trdno zaupal v božjo previdnost, vendar si lahko mislite, kako huda poskušnja je bila zanj, celo leto živeti v ladiji z vso družino in s toliko živalmi — res pravo jetniško življenje! Vrh tega pa še toliko časa ta mučna negotovost, kdaj pride rešenje! Pa čim večje je bilo prej trpljenje, tem večje sedaj veselje! Vse se veseli in raduje, ljudje in živali! Ozrimo se le na Noeta! Z višave se ozira na okrog: strašno razdejanje vsepovsod! kolika sprememba! Nobenega mesta, nobene vasi, nobene hiše več! Koliko ljudij je poznal še pred letom in sedaj ni nikogar več razven njegove družine! Kako je bilo poprej vse živo v naravi, sedaj pa, kamor pogleda, vse mrtvo, vse razdejano! Le one živali, ki so prišle iz ladije, so še, drugih nikjer več! — Po drevju in po tleh se kaže novo nežno zelenje, nada lepše prihodnosti. O, kdo bi mogel opisati čute, ki jih je imelo njegovo srce ob tem pogledu! O, gotovo je pokleknil, sklenil in povzdignil roke proti nebu ter vskliknil: „O Gospod, o predobrotljivi Bog, kako sem zaslužil toliko dobroto, da si me rešil pogina, — izmed vseh jedino mene in mojo družino! Kako naj ti zahvalim za toliko milost!“ Zdi se mi, kakor bi videl častitljivega očaka, kako mu vroče solze hvaležnosti kapljajo na opustošena tla. — Kako pa je zahvalil Bogu? Kdor hoče v sedanjem času po vrednosti izkazati Bogu zahvalo, naprosi domačega duhovnika, naj zanj opravi v zahvalo daritev svete maše in gre tudi sam s svojo družino v cerkev. Noe pa je Boga zahvalil

tako, kakor je takrat mogel najboljše: napravil je oltar in daroval Gospodu zahvalni dar in ž njim vred je Bogu zahvaljevala vsa njegova družina. „Zavezo naredim“. Zavezo je bil Bog storil z Noetom že pred potopom, a ta zaveza je bila le bolj zanj in njegovo družino z ozirom na vesoljni potop; sedaj pa, ko je izumrl ves hudobni in spačeni rod, naj se prične novo bogoljubno življenje na svetu; temu naj velja torej ponovljena zaveza.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: *a)* Dobrotljivost. Kako ljubeznivo je Bog govoril z svetom pred potopom in potlej! Kako očetovsko je skrbel zanj med groznim potopom! V svoji ljubezni je na novo sklenil zavezo z Noetom in njegovimi potomci. Pa ne le ljudje, tudi živali so bile deležne njegove dobrotljivosti (Vpr. 55). *b)* Zvestoba. Napovedana kazen je prišla ob času, ki ga je bil Bog odločil, prav tako, kakor je bil zapretil. Tudi božja obljuba, da ne bo več vesoljnega potopa, se izpolnjuje že nad štiri tisoč let (Vpr. 57).

2. Katere lepe lastnosti nam še kaže ta zgodba pri Noetu? *a)* Zaupanje v Boga. Ker je trdno veroval v božjo pričujočnost, modrost in vsemogočnost, se je popolnoma prepustil božjemu vodstvu in božji previdnosti v neomajnem zaupanju. V tako trdnem zaupanju je pričel delati ladijo. Pač ga je skrbelo, kako bo mogel zgraditi tako velikansko reč in kako bo mogel preskrbeti toliko živalij, — a zaupal je v božjo pomoč. Skrbelo ga je pač nemalo ob času groznega potopa, bo li mogla ladija kljubovati toliki sili in nevarnosti, — a zaupal je. In upal in čakal je v ladiji celo leto, tako dolgo, da mu Bog reče, da naj jo zapusti. Oj otroci, čudimo se toliko vzorni čednosti, takemu junaškemu zaupanju, — pa tudi posnemajmo tega neupogljivega moža! *b)* Hvaležnost Noetovo sem že prej opisal; pristavim le še to, da je ta čednost bila Bogu še posebno všeč in mu je na novo naklonila blagoslov božji in obljubo novih dobrot. Ako hočeš prejeti novih milostij in dobrot, bodi vselej Bogu iz srca hvaležen za one, katere si že prejel.

3. Kam se je pregrešil zoper 6. zapoved z radovoljnim nespodobnim pogledom. Pošten in sramožljiv človek nikdar ne gre nalašč kaj nespodobnega gledat; če pa nenadno pride kaj nespodobnega pred njegove oči, hitro zamiži ali se v stran obrne in beži s takega kraja (Vpr. 432 in 433). Tako modro sta ravnala Sem in Jafet. Kam se je pregrešil tudi zoper 4. zapoved, ker ni spoštoval svojega očeta (Vpr. 405).

4. Očetov blagoslov in očetova kletev. Zgodovina kaže, da so se vresničile Noetove besede. Kamovi potomci so nesrečni in divji zamorci v Afriki, ki se ne dajo lahko pridobiti za vero in oliko. Iz Semovega rodu so bili Izraelci, izvoljeno ljudstvo in torej tudi Zveličar; Jafetovci pa so postali pozneje mogočni in olikani narodi (Vpr. 408 in 409).

5. Noe je tretja predpodoba Jezusa Kristusa. *a)* Ime Noe pomeni „tolažnik“ — Jezus je naš jedini pravi tolažnik. *b)* Med svojimi vrstniki je bil Noe jedini pravičen in je našel milost pred Gospodom — Jezus

je med vsemi jedini sam od sebe pravičen in popoln in je pridobil za se in za vse ljudi polnost milosti božje. *c)* Noe je naredil ladijo za telesno rešitev človeštva in je oznanjal pokoro, — Kristus je ustanovil sv. cerkev za dušno rešenje ljudij in je tri leta učil ljudi, kako naj skrbé za svoje zveličanje. *d)* Ko je bil Noe zapustil ladijo, je daroval Bogu, — ko je imel Jezus zapustiti svet, je samega sebe daroval nebeškemu Očetu (sv. maša je tudi hvalni dar). *e)* Bog je z Noetom in potomci sklenil zavezo, katero je zatrdil s sedmerobarvno mavrico, v znamenje, da Bog ne bode odslej nič več prenehal človeštvu deliti svojih dobrot in milostij, — Bog je sklenil po Jezusu Kristusu novo zavezo, v kateri je sedem svetih zakramentov vidno znamenje, da ne bode nikdar prenehal človeštvu deliti svojih božjih milostij. *f)* Noe je telesni oče prenovljenega človeštva, — Jezus Kristus je postal človeštvu duhovni oče. „Zemlja naj se po njem napolnjuje s pravičnimi, nebesa pa z zveličanimi“ (sv. Avg.).

V. Uporaba. 1. Bodi Bogu hvaležen. Zahvaljuj v pobožni molitvi, zlasti pri sv. maši, zjutraj in zvečer, za hrano, za nauke . . . po spovedi, po sv. obhajilu, če si ozdravel . . . Včasih pa še posebej premisli, koliko dobrega ti je že ljubi Bog dal na duši in na telesu in mu bodi za vse to prav prisrčno hvaležen. Bodi hvaležen tudi tako, da prav obračaš božje darove.

2. Noe je bil zato rešen, ker je bil pravičen, bodi tudi ti poštenjak, pa boš srečen časno in večno.

3. Spoštuj očeta in mater! Zlasti krotko potrpi, če imajo kako napako, telesno ali dušno.

4. Nad vse pa ti bodi v čislih najlepša čednost naše sv. vere: čistost in nedolžnost. Bodi vsikdar sramožljiv v mislih, besedah in v vsem vedenju. Posebno pazi na oči, da ne boš nikdar kaj nespodobnega pogledal, ne pri sebi, ne pri drugih! Pazi, da tudi pri tebi ne bo nihče nikoli videl nič nespodobnega. „O, kako lep je čist rod . . .“ (Modr. 4, 1). *Prof. A. Kržič.*

Raznoterosti.

Nasledek pomanjkljivega vpisovanja v „krstno knjigo“. V župniji sv. B. je leta 1898. umrl premožen kmet V. M. V svoji oporoki je med drugimi legati sporočil: „Naj vsak, kateremu sem boter, dobi po 50 gld.“; in takih, katerim sta V. M. in njegova prva žena botra, je nad 40, kar znese 2000 goldinarjev. Zapuščinska gosposka je tirjala, naj se dotični dediči oglasijo ter prinesejo krstne liste, po katerih bi se razvidelo, da jim je res V. M. boter. V krstne knjige pa je vpisana le žena pokojnega V. M. brez vsake opombe, naj si je otrok moškega ali ženskega spola; v tem kraju h krstu otroka prineseta le botra in babica, in nikdar — le malo je izjem — ne mož. Krstitelj je vpisal v krstne knjige le navzočo ženo, brez opombe, da ona vsaj pri fanteku nadomestuje moža.

Daj se je V. M. smatral botra, kaže njegova oporoka; in običajno je vsaj v tem kraju, da imenujejo fantiči moža botra, njegovo ženo pa deklice botro; vpisanje v krstno knjigo jim je nepoznano.

Udova, druga žena omenjenega in sodnija sta se pri zapuščinski obravnavi ravnali po podatkih krstne knjige in nečeta dedičem, katerim je V. M. boter, pripoznati dedščine. Nekateri izmed njih so ubogi in trpijo vsled tega občutljivo škodo.

Kako se dá ta vozel razvezati; kaj pravi k temu cerkveno pravo, oziroma kako se naj zgodi vpisovanje v krstne knjige?

Pred vsem je treba, da se postavi tej razpravi trdna podlaga, in sicer, da navedemo dotično določbo sv. trid. zbora sess. 24. c. 2 de reformat. matrim. „Volens itaque s. Synodus . . . providere, et a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit ut unus tantum, sive vir sive mulier, iuxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum unus et una baptizatum de Baptismo suscipiant.“ —

Tukaj sv. trid. zbor omejuje število botrov pri krstu; vendar nič ne omeni, da bi moral fanteku le moški, deklici le ženska boter ali botra biti. —

K besedam „ad summum unus et una“ dostavlja Kutschker: „dass wohl auch als Pathen zwei Personen desselben Geschlechtes zugelassen werden können, weil die ratio legis (omejenje cognat. spirit.) dadurch nicht verletzt wird, welche Behauptung jedoch nur in dem Falle gelten kann, dass beide Pathen oder Pathinen desselben Geschlechtes sind, welchem der Täufling angehört, weil nur in diesem Falle das Ehehindernis der geistl. Verwandtschaft beschränkt, im entgegengesetzten Falle aber dasselbe vervielfältigt würde[1]“.

Aichner, Comp. iuris eccl. Pars spec. sect. I. l. 1. § 58 pravi: „In conferendo baptismo adsunt patrini, sed unus tantum adhibendus est, aut ad summum vir unus, unaque mulier“.

Catech. Rom. „De patrinis pag. 153 pové tudi vzrok, zaradi katerega zabranjuje sv. cerkev več botrov pri krstu . . ker se to tudi prav vjema z dolžnostmi botrov: „Quia disciplinae atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat; tum quia providere oportebat ne inter plures eiusmodi affinitas coniungeretur . .“[2]

Le boter, ali botra stopita s krščencem, krstiteljem itd. v duhovno sorodstvo (cognatio spiritualis), nikakor pa ne njuni namestnik.

K duhovnemu sorodstvu še je posebno bivstveno pri sv. krstu, oziroma da postane boter ali botra, da otroka pri krstu drží, vsprejme, se ga dotakne, kakor to kažejo dotični izrazi trid. zbora, kjer se rabi: „tangere, tenere,

[1] Cnf. „Linzer Quartalschrift“ 1880, str. 486.

[2] Catech. Rom. Viennae 1846.

levare, suscipere.“ Vendar to držanje, dotikanje ni tako umeti, da bi moralo biti neposredno, ampak se lahko zgodi po namestniku, v tem slučaju ni namestnik boter ter ne stopi on v duhovno sorodstvo, ampak „mandans“, odsotni boter ali botra, quem parentes elegerint, in kateri je neprisiljeno, prostovoljno prevzel botrinstvo.[1]

Važno je pri tem vprašanju vpisovanje v „krstne knjige“. A. Griessl: „Matriken-Vorschriften str. 144 pravi: „Um Abwesende als Pathen eintragen zu können, hat man sich dessen zu versehen, dass sie die Pathenschaft wirklich annahmen und sie anzunehmen geeignet sind.“

„Nicht minder trifft es sich zuweilen, dass ein verehelichter Mann, welcher als Pathe erbeten wurde und die Pathenschaft auch wirklich übernommen hat, durch Krankheit oder ein sonstiges Hindernis abgehalten wird, persönlich das Pathenamt auszuüben und infolge dessen sich hiebei durch seine Ehegattin vertreten lässt, welche dadurch keineswegs die Pathenschaft übernehmen und im eigenen Namen auszuüben gedenkt. In einem solchen Falle ist sonach dieselbe nicht als Taufpathin, sondern nur als Stellvertreterin des Taufpathen N. N. einzutragen.“ —

Nalik temu, da pri sv. birmi ima birmanec le moškega botra in birmanka le žensko, ima Dannerbauer (Fromms Kalender l. 1886.) v svojih obrazcih str. 154 za botra pri fantičih le enega botra (moškega) vpisanega; pri deklicah le eno botro in sicer žensko, kar je hvale vredno. V repertoriju l. 1889. str. 115 trdi: „Tauf- und Firmpathe darf Niemand zugleich sein, und es darf nur ein Firmpathe zugelassen werden, welcher der Wohlanständigkeit wegen des nämlichen Geschlechtes sein soll, wie der Firmling. Bei der Taufe . . unus et una. Es kann die Pathenstelle eine Manns- oder Weibsperson, sive vir sive mulier, übernehmen.“

Ako vse te določbe in praktične izpeljave primerjamo z omenjenim slučajem v začetku te razprave, moramo priznati, da zapuščinska gosposka navidezno pravilno ravna, ako zavrže tirjatev tistim dedičem, pri katerih ni rajni V. M. vpisan v „krstne knjige“, oziroma ni tam opombe, da bi bil namestovan vsaj pri fantekih po svoji ženi. Vendar pa smo pri tem dogodku moralično prepričani, da se dedičem dela velika krivica, in slednja volja pokojnikova se ne izpolnjuje. Da se je V. M. smatral botrom, to je: bil je mandans, priča njegova oporoka, drugače bi ne bil sporočil „tistim, katerim sem boter“.

Škodo je povzročil le takratni krstitelj, oziroma vpisovalec v „krstno knjigo“, kateri je opustil vprašati, kdo je boter, oziroma opustil zapisati v „krstno knjigo“: „Boter V. M., zastopan po svoji ženi M. M.“

[1] Conc. trid. l. c. „Quartalschrift“ 1880, str. 485. — Gury str. 825, § 806 II. Nemška prestava po I. I. Wesselacku 1869.

Vsaj pri fantekih bi to kazalo opomniti, čeravno ni bistveno potrebno. V starih krstnih knjigah sta redno zapisana boter in botra: Patrini fuere I. I. & I. l. uxor eius. — V novejšem času je moški, vsaj v nekaterih krajih, popolnoma izginil iz krstnih knjig — le malo je izjem, n. pr. kjer je boter samskega stanu ali udovec. Vpisana je pri fantičih in deklicah le botra, čeravno imajo in kličejo krščenci moža in ženo botra in botro.

Dobro bi bilo, da se tu ravnamo po stari navadi ali po Dannerbauerju: Za fante mož, za deklice žena. Čestokrat se prigodí, da sporočijo „v spomin" botri svojim duhovnim otrokom po možnosti kako dedščino, katero pa vsled pomankljivega vpisovanja v krstne knjige izgubijo, kakor dediči rajnega V. M.

F. Zmazek, župnik.

Kako se nosi križ pri procesijah in pri drugih cerkvenih opravilih? Pri vsaki procesiji ali cerkvenem obhodu se mora križ nositi tako, da podoba Križanega gleda naprej (S. R. C. 18. Maii 1675, ad 1). Le če papež, nadškof in tudi škof, kateri ima samopravico križa (privilegium crucis), vodi procesijo, nosi se križ tako, da je podoba Odrešenikova obrnjena nazaj, celo pri obhodu z Najsvetejšim (Caer. Ep. lib. 1. c. 15, n. 2 et 8). — Nositi se mora pred duhovniki. Crucifer semper incedit primus ante omnem Clerum, nisi adsit Thuriferarius (Caer. Ep. l. c. n. 8, et lib. 2, cap. 18, n. 15), vel minister de aqua benedicta (Herdt, S. Lit. Prax. III. n. 134), quibus cedit locum primum (Ench. Lit. I. Erker, pag. 34).

Pri katerih obhodih se pa rabi kadilo pred križem in se nosita svečnika z gorečima svečama? Posebne rubrike misala, rituala in pontifikala ukazujejo to pri naslednjih obhodih: 1. Na Svečnico: „Praecedit thuriferarius cum thuribulo fumigante: dein subdiaconus paratus, deferens Crucem, medius inter duos Acolythos cum candelabris accensis (Rubr. spec. Miss. Rom. In Festo Purif. B. M. V.).

2. Pri obhodu na Cvetno nedeljo (Dom. Palm.): Praecedit Thuriferarius cum thuribulo fumigante; deinde Subdiaconus paratus, deferens Crucem, medius inter duos Acolythos cum candelabris accensis (l. c. Dom. in Palmis).

3. Na veliko soboto po blagoslovljenju ognja in 5 kadilnih krogljic pri procesiji v cerkev nese jeden strežnik kadilnico in drugi 5 krogljic pred križem, katerega ne spremljata akolita s svečama: „Praecedit Thuriferarius cum Acolytho deferente in vase quinque grana incensi: sequitur Subdiaconus cum Cruce" (L. c. Sabb. S.).

4. Na veliki četrtek, kadar se prenašata krizma in olje za krščence iz zakristije na prostor posvečevanja: „Primo thuriferarius cum thuribulo fumigante, quem sequitur Subdiaconus crucem deferens, medius inter duos Acolythos cum cereis ardentibus". (Pontificale Romanum, de Officio in Feria V. Coenae Domini.) Po posvečevanju se neseta posodi na določeni

prostor tudi tako, kakor poprej, ker rubrika se glasi: . . . ambae ampullae per duos Diaconos, eo ordine et decore, quo delatae fuerant, ad sacrarium sive sacristiam processionaliter reportantur (Pont. Rom. l. c.).

Križ spremljata samo akolita z gorečima svečama v naslednjih slučajih:

1. Pri vsaki procesiji z Najsvetejšim zakramentom: Praecedit crux maior inter duo luminaria (Collectio Rituum Dioeceseos Lavantinae, De Processione in Festo Sanctissimi Corporis Christi, pag. 397). Zato ukazujejo rubrike, da se križ spremlja z gorečima svečama na veliki četrtek, kadar se presv. Rešnje Telo prenese v kapelo: „Finita Missa — fit Processio more solito, alio tamen Subdiacono parato Crucem ferente“ (Mis. Rom., Feria V. in Coena Domini) in na veliki petek, kadar se po moljenju sv. Križa prenaša sv. zakrament k oltarju, kjer se opravlja — missa praesanctificatorum: ordinatur Processio ad locum, ubi pridie Sacramentum repositum fuerat. Praecedit Subdiaconus cum Cruce inter duos Acolythos deferentes candelabra cum cereis accensis . . .“ (Mis. Rom. Feria VI. in Parasceve).

2. Kadar se gre po mrtvaški maši k mrtvaškemu odru, — praesente et absente cadavere.

Pri pogrebu — praesente Funere — ukazuje lavantinski Obrednik (Collect. Rit. Dioec. Lav. pag. 145): „Finita Missa — Subdiaconus, vel minister accipit crucem, et accedens ad feretrum, se sistit ad caput defuncti cum cruce, medius inter duos acolythos seu ceroferarios cum candelabris et candelis accensis“. Ravno tako — in exsequiis in die 3, 7. 30 et anniversario: „Post Missam Celebrans — praecedentibus Subdiacono vel ministro cum cruce, qui in hoc casu semper se sistit intra tumulum et portam Ecclesiae, et duobus ceroferariis cum luminaribus accensis“ (L. c. pg. 185).

J. Hribernik.

Odpustki tisoč ali več tisoč let preklicani. V zapisnikih odpustkov in v konštitucijah rimskih papežev se omenjajo odpustki tisoč in tudi več tisoč let. Tako n. pr. se nahaja med odpustki, nadbratovščine sv. rožnega venca nepopoln odpustek šestdeset tisoč let in toliko kvadragen, katerega je podelil sv. oče Inocencij VIII. z apostolskim pismom „Splendor paternae“ od dne 28. februvarija 1491 vsem udom te nadbratovščine: „Omnibus et singulis Christifidelibus confratribus et consororibus conscriptis, vere poenitentibus et confessis, Rosarium quinquagenarium dicentibus, toties quoties id dixerint, sexaginta millia annorum et totidem quadragenas indulgentiarum de iniunctis sibi poenitentiis misericorditer in Domino relaxamus“ (P. Th. M. Leikes, Rosa aurea, Dülmen 1886, str. 346).

Vse take in enake odpustke je kongregacija za odpustke preklicala z odlokom od dne 26. majnika 1898, kateri se glasi tako-le:

Decretum Urbis et Orbis.

Quum huic S. Congregationi Indulgentiis Sacrisque Reliquiis praepositae ex ipsa sui institutione munus demandatum sit vigilandi, ne in christiano

populo falsae et apocryphae, vel iam revocatae a RR. PP. Indulgentiae temere evulgentur, pluries ab ea quaesitum est, num Indulgentiae mille sive etiam plurium millium annorum, quae in nonnulis Summariis et etiam in Pontificiis Constitutionibus leguntur, sint retinendae uti verae, an potius inter apocryphas amandandae, ea potissimum de causa, quod immoderatae viderentur.

Porro quum haec S. C. generatim animadverterit praedictarum Indulgentiarum concessionem, ut plurimum, nulli aut supposititio niti fundamento, praetereaque perpenderit, id quod Sacrosancta Tridentina Syndus Sess. 25, cap. XXI. Decret. de Indulg. docuit, in concedendis nimirum Indulgentiis moderationem esse adhibendam, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur; opportunum esse censuit, sicut alias peragere consuevit, ut indulgentiae omnes, quae mille vel plurium millium annorum numerum attingunt, praetermisso an veris sint accensendae vel apocryphis, revocarentur et abrogarentur; id enim postulare videbantur et mutata temporum adiuncta, et modo vigens in Ecclesia disciplina.

Emi. itaque Patres huic S. Congregationi praepositi, in generalibus Comitiis ad Vaticanum habitis die 5. Maii 1898 omnibus mature perpensis, unanimi suffragio rescripserunt: Indulgentias omnes mille vel plurium millium annorum omnino esse revocandas, si Ssmo. placuerit.

Facta autem de his omnibus relatione Ssmo. Dno. Nostro Leoni Papae XIII. in audientia habita 26. Maii 1898 ab infrascripto Card. Praefecto, Sanctitas Sua Eminentissimorum Patrum sententiam ratam habuit et confirmavit, mandavitque per generale decretum declarari, omnes Indulgentias mille vel plurium millium annorum, quae hucusque concessae dicuntur aut sunt, revocatas esse, et uti revocatas ab omnibus habendas. Contrariis quibuscumque non obstantibus.

Datum Romae ex Secretaria eiusdem S. Congregationis die 26. Maii 1898.

Fr. Hieronymus M. Card. Gotti, Praef.
L. + S. † Antonius Archiep. Antinoen., Secret.
Iosephus Ma. Can. Coselli, Subst.

K. H.

Ali potrebujejo posebnega odobrenja spisi, ki se pretiskujejo iz časopisov, ki so od cerkvene oblasti dovoljeni? Najnovejša naredba sv. Stolice „Officiorum“ o čitanju in izdavanju knjig določuje v pogl. III. čl. 41 in 42, da se morajo predložiti na odobrenje v s a j (saltem) one knjige, ki se tičejo sv. pisma, sv. bogoslovja (v ožjem smislu), cerkvene zgodovine, kanoničnega prava, naravnega bogoslovja, nravoslovja in drugih versko-nravnih naukov. Posvetni duhovniki pa tudi drugih — čisto naravnih posvetnih knjig ne smejo izdavati brez vedenja svojih ordinarijev (inconsultis suis Ordinarius). Takisto ne smejo začeti izdavati časopisov brez dovoljenja cerkvene oblasti. Čl. 44. pogl. IV. pa določuje, da nove izdaje in prevodi potrebujejo novega potrjenja.

Naredba pa nič ne omenja onih spisov, kateri so priobčeni v kakem časopisu, odobrenem ali vsaj dovoljenem od cerkvene oblasti, ako jih pisatelj hoče posebej izdati.

Na vprašanje: „Utrum excerpta e periodicis capita seorsim edita (vulgo tirages à part) censeri debeant ‚novae editiones', atque proinde nova approbatione indigeant, prout art. 44 requiritur?" je „Congregatio Indicis" dne 19. maja 1898 odgovorila: Negative. *F. K.*

Večna molitev. V nekaterih župnijah je vpeljana večna molitev ob nedeljah od 1. do 2. tako, da moli eno nedeljo mladeniška zaveza, eno dekliška družba, jedno otroci itd. Molijo pa v dveh korih menjaje se glasno in slovesno in postojé pri vsakem ločilu, vejici, piki, pomišljaju itd., ne da bi padli z glasom. Ta molitev je sila spodbudna, prinaša mnogo dobrega sadu in ljudje jo opravljajo prav radi, da se jim le dejanski pokaže — kako. Primerne in dober kup so knjižice: Družba vedn. češčenja (à 10 kr. Cirilova tiskarna v Mariboru), evharistični križev pot (à 5 kr., 100: 4 gld. pri Gerberju v Ljubljani), Osem ur (à 40 kr. Kat. tisk. društvo v Ljubljani). *J.*

Pozor na lunule! „Quaecunque ad divinissimum Sacramentum referuntur: altaria, vasa sacra . . . si non splendida et pretiosa, saltem nitida, munda et decentia sunto". (Gesta et Statuta Syn. Dioec. 1896. p. 275. l.) Nahajajo se marsikje lunule, ki so tako nerodne, da se najsv. zakramentu godi velika nečast. Takšne so tiste starinske lunule, pri katerih sta zaklopnici, med kateri se deva sv. hostija, nepremični. Pri takšnih lunulah se godi presv. Rešnjemu Telesu nečast prvič, ker se mora vanje sv. hostija nekako stlačiti, drugič pa posebno s tem, da se take lunule ne morejo osnažiti, ter se sčasoma nabere v njih vse polno drobtinic, „quod maxime dolendum est" (ibid. p. 276). Pred kratkim sem odstranil tako lunulo iz monstrancije, potem jo nekoliko razkrenil, in bilo je v njej vse polno drobtinic in celo precej velik kos sv. hostije. Monstrancije s takšnimi lunulami se mnogokje prenašajo od ene podružnice k drugi, shranjujejo se po omarah, pa so polne posvečenih drobtinic. Kolika nečast!

Druge lunule pa imajo majhne vijačke. Boljše so od prvih, ker se dajo osnažiti, pa vendar se povsem ne morejo prištevati med „vasa sacra decentia". Že tisto odvijanje in privijanje je nerodno in nekako nedostojno, potem pa se tudi s tem lahko pripeti veliko nečasti najsv. zakramentu. Spominjam se, da sem nekje našel v takšni lunuli vijake popolnoma ovite s sv. drobtinicami. Ker hostija leži na vijakih, se od nje pri odvijanju in privijanju odščipavajo koščeki, ter padajo na oltar ali pa ostanejo na vijakih, kar je zopet „maxime dolendum". Zatorej: Proč s takimi lunulami! Prav pripravne lunule dela gosp. Tratnik v Mariboru, kakor tudi gosp. Kregar v Ljubljani. Te se dajo popolnoma razkreniti ter tako čisto osnažiti; nimajo vijakov, ampak priprosto zavornico ter so zelo priročne za spreminjanje sv. hostije in se ne zgodi lahko, da bi

se drobtinice krušile od nje. Srebrna, v ognju pozlačena, stane okoli 6 gld. Za vsako cerkev se gotovo najde dobrotnik, ki rad daruje to svotico v čast najsv. zakramentu. *U. M.*

Vprašanje: I. Ali se prav tolmači točka III. 5. postne postave, da ni treba o petkih moliti trikrat „Oče naš“ in trikrat „Češčena Marija“ in „Vero“, ako se vživajo jedi, ki so zabeljene z mesено začimbo? Tamkaj se bere: „Pomniti je dobro, da morajo vsi tisti, ki vživajo meso (ne mesene jedi) ob polajšanih dneh, vsak takšen dan, kakor tudi ob vseh sobotah med letom pobožno moliti trikrat „Češčena si Marija“ in „Vero“. Ali velja tukaj: „Favorabilia extendenda?“

Odgovor: Ni dolžnost moliti, če se uživajo jedi le z mesено začimbo.

II. Kaj je z mesojejo dvakrat na dan v postnem času? V graškem pastirskem listu se izrecno dovoljuje dvakratna mesojeja. To izrecno dovoljenje opozarja na legem universalem, secundum quam non licet bis vesci, alias non esset necessaria expressa dispensatio. Kako je v lavantinski škofiji v tej stvari?

Odgovor: Držati se je splošne postave. Na dotično prošnjo je rimska kongregacija svoječasno odgovorila: Non expedit.

Commemoratio Patroni seu Titularis in suffragiis Sanctorum. Rubrika 35. rimskega brevijarija določuje: . . . „adiungitur Commemoratio de Patrono, vel Titulo Ecclesiae, ante vel post Commemorationem de S. Maria, de S. Ioseph, et de Apostolis, pro dignitate illius“.

Naslovnik cerkve je skrivnost ali oseba božja, kateri je posvečen zaščitnik pa svetnik. Ako ima cerkev zaščitnika in naslovnika, vzame se le poslednji, ker rubrika pravi Patrono vel Titulo, ne et Titulo.

Če ima cerkev več sopatronov, vzame se le glavni, oziroma spojijo se v eno oracijo, n. pr. sv. Peter in Pavel.

Kdo je dolžan vzeti spomin cerkvenega zaščitnika ali naslovnika? Gotovo tisti, qui addicti sunt illi Ecclesiae. Dvomiti bi se pa moglo o tistih, ki nimajo pri dotični cerkvi nikakšne službe, kakor so n. pr. profesorji, katehetje, vpok. duhovniki itd. Ph. Hartmann (Repertorium Rituum, Paderborn 1893, str. 195) trdi, da taki morajo vzeti Patronum loci, kjer stanujejo. Istotako dr. M. Štiglić, Kazuistika. Zagreb 1898, str. 120. Oba se sklicujeta na odlok rimske kongregacije za obrede 12. septembra 1840 in Brugen ad 3: „Faciendam esse commemorationem Patroni civitatis vel loci“. Toda ta točka je v novi zbirki „Decreta authentica“ (Romae, 1898, vol. II. pg. 293) izpuščena, torej dotični odlok več ne veže, ker sedaj veljajo le oni odloki, ki so sprejeti v novo zbirko. *F. K.*

Starinoslovska črtica. V Ign. Orožnovi odlični knjigi „Das Bisthum und die Dioecese Lavant. VIII. Theil. Das Decanat Neukirchen. 1893. St. Cyrillus-Buchdruckerei in Marburg“ je na strani 395. ss. popisana vitanjska podružnica sv. Vida. Med drugim pravi učeni gospod pisatelj o njej: „Der

Sage nach war sie ehemals die Pfarrkirche und soll an der einstigen Römerstrasse liegen. Gewiss ist es, dass hier in der Nähe der nun an der Pfarrkirche in Weitenstein eingemauerte römische Grabstein des Messor Catureus gefunden wurde. Ein zweiter hier gefundener Römerstein soll nun an einem Bauernhause in Skomarje eingemauert sein.“

Vsled opazke v zadnjem stavku sem vprašal v Skomarjih, kje bi neki tisti kamen bil. In našel sem ga. Ne v hišo, temveč v lično kapelico pri kmetu Ant. Kladniku, četrt ure pod skomarsko župnijsko cerkvijo proti Vitanju, je vzidan. Na prvi pogled se pozna, da je to rimski nagrobni kamen. Črke niso posebno lepo izrezljane, kakor je na rimskih spominkih običajno; menda v teh krajih ni bilo posebnega umetnika. Po velikosti in obliki je popolnoma enak onemu kamenu, ki je vzidan v vitanjsko župnijsko cerkev, katerega Orožen zgoraj omenja. Napis se glasi tako-le:

SILVANUS
IANTV. MARIT.
E. SVCCESSA CO
V. F. S. E. S. IVNIA
AN. X.

Dr. A. Medved.

Slovstvo.

A. Biblične vede.

Einleitung in das neue Testament. Von Franz Sales Trenkle, Doctor und ausserordentlichem Professor der Theologie an der Universität zu Freiburg i. Br. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung 1897. St. 11+488. C. 5·60 *m*. Kakor v obče pri vsaki novi knjigi, tako posebno pri vsaki novi znanstveni knjigi stavimo vprašanje: Kaj je novega? Če tudi v tej stroki, katero obdeluje navedena knjiga, ne moremo pričakovati Bog ve kakih novostij, vendar pričakujemo od pisatelja, da nam stare resnice razloži v novi, zanimivi obliki in nam h krati stvari, ki še so v precejšnji temoti, po možnosti osvetli. Zakaj tudi na tem polju je še marsikaj nedoločenega in prepornega, in k temu pripada pred vsem kronologično vprašanje, ki se je že od nekdaj reševalo in še zdaj ni prav rešeno. Zato mi bodi dovoljeno, da se malo bolj pomudim pri tem vprašanju in se preko ozkih mej naše knjige malo ozrem tudi po drugih najnovejših knjigah na tem polju. Tu je pred vsem upoštevanja vredna Harnackova knjiga „Die Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius“ (Erster Band. Die Chronologie der Literatur bis Irenaeus. Leipzig, J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung 1897). Adolf Harnack, znani protestantski profesor v Berolinu, utemeljuje v tej knjigi kronologijo sv. knjig

N. Z., ki se sicer v marsičem razlikuje od kronologije, kakor jo uče kat. učenjaki, vendar je zanimiva posebno za to, ker je nekaka povrnitev h katoliški tradiciji. Harnack se mora presojati z objektivnega stališča vede, ki ne sme poznati predsodkov. Kakor bi bilo krivo, ako bi Harnacku kar v obče pritrdili — tega ne moremo že z dogmatiškega stališča, če prav ne bi tudi imeli historiških dokazov —, tako bi pa tudi bilo narobe, ako bi rezultate njegovih znanstvenih raziskovanj kar a priori zanikali. Harnack se res gledé na pojem kanona in obseg novozakonskega kanona bistveno ne razlikuje od drugih protestantov. Toda vkljub vsem protestantovskim predsodkom, ki so večkrat močnejši nego trezni razum, priznava Harnack „bistveno pravo tradicije z malimi izjemami“ (str. XI. v predgovoru). Pravi celo: „Im ganzen N. T. gibt es wahrlich nur eine einzige Schrift, die als pseudonym im strengsten Sinne des Wortes zu bezeichnen ist, der II. Petrusbrief“ (str. VIII). To je gotovo lep napredek nasproti Baurjevi šoli in drugim popolnim negativistom.

Harnackova kronologija je v glavnih potezah ta-le: Marko je spisal svoj evangelij med l. 65—70., Mat. 70—75 (str. 654). Pisatelj to sklepa iz tega, ker se sv. Matevž po njegovem mnenju c. 22, 7. ozira na že razdejan Jeruzalem, dočim pri sv. Marku o dovršenem razdejanju še ni nobenega sledu. Luk. med l. 78—93, Act. ap. 80—93 (str. 250); Apoc. zadnja leta Domicijanove vlade, ev. Jan., I., II., III. list Jan. 80—110, toda ne od sv. Janeza apostola, temveč od Janeza presbiterja, ki je bil nadškof v Aziji, v zvezi z apostolom Janezom in nam je torej sporočil nekako njegov nauk (str. 677 sll.). Značilna je kronologija sv. Pavla (str. 233—243). Harnacku služi kot temelj Chronicon Eusebii, in sicer leto, v katerem je bil odpoklican rimski prokurator Feliks in nadomeščen s Festom. Eusebij je za ta dogodek določil leto 55/6. po Kr., drugače Tacit in J. Flavij, katerih poročila o rimskih prokuratorjih pa Harnacku niso dovolj jasna in utemeljena. Zaradi tega je potisnil kronologijo, ki je med katoličani običajna, za 4 ali 5 let naprej. Pavlovo spreobrnitev stavi v l. 30., t. j. v leto Gospodove smrti ali pa v naslednje, ap. koncil v l. 47., Pavlovo ujetje v Jeruzalemu v l. 54 (53), torej liste Thess., Gal., Cor., Rom. pred ta čas, in sicer Thess. v l. 48/9., Gal. 50—53., Cor. 53., Rom. v zimo 53/4. Coll., Phil., Eph. (z opazko: ako je pristen, vendar se bolj odloči za njegovo pristnost) v l. 54(53)—56(55), ako so pisani v Cezareji (kar pa mu je neverjetno), v l. 57(56)—59(58), ako so pisani v Rimu, kjer je gotovo pisan Phil.. Act. ap. torej končajo z l. 59(58). Ker je Pavel umrl l. 64., preostane še 5(6) let, med katerimi je Pavel na raznih krajih deloval kot oznanjevalec Kr. vere. Zoper poročilo, da je Pavel prišel do τέρμα τῆς δύσεως t. j. v Španijo, se po Harnacku iz kronol. razlagov ne da oporekati. Smrt sv. Petra in sv. Pavla Harnack trdovratno stavi v l. 64, torej za Neronovega preganjanja, o katerem poroča Tacit. V tem oziru torej Eusebiju ne veruje, čeprav drugače rad hodi za njim, in imenuje l. 67. dete legende o 25 letnem bivanju sv. Petra v Rimu, katera je

že takrat bila znana. Kar se tiče pastirskih listov sv. Pavla, razločuje med pristnimi pismi tega apostola iz l. 59—64 in med listi v današnji obliki, ki je iz l. 90—110 (str. 484, 485). Popolnoma zanikuje pristnost lista Hebr., ki je iz Domicijanovega časa (str. 479). Ravno pri tem listu, kakor tudi pri kat. listih najbolj vidimo, kako močno še pri Harnacku prevladujejo protestantski in racijonalistični predsodki in kako daleč zapelje eksegeza, ki sloni na krivih hermenevtiških načelih. Katoliškim listom namreč kar iz cela zanika pristnost ter jih stavi v drugo stoletje, II. Petr., ki je našel najmanj milosti v njegovih očeh, celo v drugo polovico 2. stoletja (str. 491, 455 sl., 468 sl.).

Letos je izdal tudi dr. Al. Schaefer uvod v N. Z. („Einleitung in das N. T. Von Dr. Aloys Schaefer, ord. Professor der katholischen Theologie an der Universität Breslau. Paderborn. Druck und Verlag von Ferd. Schöningh. 1898). Schaefer, kateremu je že Harnackova kronologija bila na razpolago, se v tem vprašanju v obče ne razlikuje od drugih kat. učenjakov, vendar zavzema tu pa tam posebno stališče. Matevževega evangelija ne stavi v 4. decenij, temveč iz znotranjih in zunanjih razlogov, posebno vsled znanih besed sv. Ireneja, katerim povse pritrjuje, dočim jih Cornely in drugi popravljajo, še le za l. 63 (str. 198). To mu sledi tudi iz tega, ker za življenja in delovanja sv. Jakoba ml. sv. Matevž ni imel ni prilike ni vzroka, da bi bil pisal jud. kristijanom. Vendar je ta evangelij pisan pred l. 70, ker o razdejanju jeruzalemskega mesta kot o zgodovinskem faktu še ni govorice; c. 22, 7 se nikakor ne more razlagati o dovršenemu porazu in razdrtju Jeruzalema, kakor to misli Harnack. Sv. Marko svojega evangelija ni spisal med l. 42—44 niti 47—49. Zakaj neverjetno je, da bi se bil pisatelj evangelija, katerega slovesen zaključek je: „Illi autem profecti praedicaverunt ubique“ (Marc. 16, 20), ločil od Pavla in Barnabe, izvršujočih te besede, ter se z apost. potovanja prezgodaj vrnil domov. Takisto je neverjetno, da bi bil l. 51 sv. Pavel, apostol poganov, takega sodelovalca, kakor bi bil pisatelj drugega evangelija, kratko malo odklonil. Kar je izvel iz teh dveh indirektnih razlogov, to dokazuje Schaefer tudi iz znotranjih in zunanjih razlogov in zato stavi početek tega evangelija v l. 67 ali 66 (str. 224 sl.). Za Lukežev evangelij ne določi kakor Cornely, Kaulen, Schneedorfer i. dr. l. 61—63, temveč ga stavi še le za l. 67 in pri tem se opira na Lukežev prolog, iz katerega sklepa, da se evangelist na sv. Petra, apostola rimske krščanske občine, ni več mogel sklicevati. Potrdilo za to kronologično naziranje najde tudi v besedah cerkvenih očetov in pisateljev, osobito sv. Ireneja. Kot ternimus, ad quem pa določuje l. 70., ker se razdejanje Jeruzalema napoveduje kot prihodnje, čeprav že jako bližnje (str. 246, 247). Če pa je 3. evangelij spisan 67—70., tedaj Act. ap. ne spadajo v l. 63., temveč za evangelij, toda pred razdejanje Jeruzalema (str. 297).

Toda vrnimo se k Trenkleju in poglejmo, kako on sodi o tej stvari. Trenkle piše: „Der erste, welcher unter den Boten des Herrn zur Feder

gegriffen, ist Paulus“ (str. 12). Človek bi potem sodil, da Trenkle liste sv. Pavla ali vsaj njih večino stavi pred sinoptike. Toda temu ni tako. Zakaj Matevžev evangelij stavi, — ali vsaj pritrjuje mnenju onih, ki ga stavijo v l. 40.—48. (str. 104); I. Thess. pa stavi v l. 54. ali 55. (str. 17). Zato njegove navedene besede niso opravičene, tudi ni dovolj utemeljen red v njegovi knjigi, ko Pavlove liste obdeluje pred sinoptiki. Zakaj 1. ap. koncil ne stavi, kakor občno, v l. 50. ali 51., temveč v l. 52. in vsled tega 2. Pavlovo ap. potovanje 53.—56. (str. 14), ni jasno; pisatelj tega ne dokazuje, ampak prosto trdi. Drugače se Trenkle časoslovno popolno ujema z večino kat. avktorjev.

Ostalo sodbo o knjigi si lahko skrajšamo. Trenkle pozna dobro literaturo svoje stroke in sv. pismo, katero tudi presoja s tistega stališča, s katerega se jedino more pravo presoditi, t. j. s stališča besede božje. Lepo razpravlja posebno o znotranjem razvoju sv. knjig, o medsebojnem razmerju posamnih knjig in njih dogmatične vsebine, n. pr. o razmerju Act. ap. do listov sv. Pavla in 3. evangelija, 4. evangelija do sinoptikov (ta razprava obsega celih 20 stranij od str. 170 do 190), nauka sv. Jakoba do Pavlovih načel o pravičnosti itd. Ne moremo si kaj, da ne bi opozorili tudi še na en nedostatek te knjige, in to je neodločnost avktorjeva v prepornih vprašanjih. Avktor natanko, včasih celo preobširno razpravlja statum quaestionis (n. pr. o sinoptiškem vprašanju, o vprašanju o dnevu zadnje večerje in smrti Gospodove, o postanku in domovini Itale itd.), za rešitev navede nekaj hipotez, toda preko „man sagt“ in „andererseits sagt man“ ne pride, ter lastno mnenje skrbno zakrije kakor delfiška Pitija. To je morda diplomatično, vendar ni najboljši dokaz za izvestnost in samostalnost v presojevanju. Značilno je v tem oziru njegovo stališče nasproti „comma ioanneum“ (I. Joan. 5, 7). Znano je, da je s. Cong. Inquis. na vprašanje: „Utrum tuto negari aut saltem in dubium vocari possit, esse autenthicum textum s. Joannis in epistola prima c. 5. v. 7.“ dne 13. januarija 1897. odgovorila: negative. Pred menoj leže dela treh kat. učenjakov. Al. Schaefer v zgoraj navedeni knjigi razpravlja na str. 340 sl. o „Comma Johanneum“ in pride do zaključka, da ni pristno, in pri tem se čisto nič ne ozira na omenjeni dekret s. Cong. Inquis., kakor bi ga ne bilo na svetu. P. F. Michael Hetzenauer O. C. v svoji kritični grško-latinski izdaji N. Z. (Ἡ καινὴ διαθήκη ἑλληνιστί. Novum Testamentum Vulgatae editionis. Tomus alter. Apostolicum. Oeniponte. Libraria Acad. Wagneriana 1898) v dodatku str. 386 sl. obdeluje „comma“, navede vzroke pro in contra in pride do rezultata, da je pristno, posebno se opira na omenjeni dekret in krepko naglaša načela kat. kritike. Trenkle pa „comma“ niti ne navede, temveč molči o njem ko grob. — Trenklejeva knjiga ni namenjena šoli in tukaj tudi ne bi dosegla svoje svrhe, služi pa onemu, ki se hoče o nekaterih stvareh natančnejše poučiti, posebno v 2. delu. *J. Hohnjec.*

Sedláček, dr. Jaroslav. Al-Kitâbu. Mluvnice arabského jazyka, obsahující mluvnici spisovného arabského jazyka, četná cvičení, sbírku nejobyčejnějších

slov, Zuhairovu báseň a knihu al-ažurrūmijje v původním znění i v překladu. V Praze, v komisí knihkupectví Fr. Řivnáče. 1898, 8° str. 191.

Veleučeni profesor semitskih jezikov na českem vseučilišču v Pragi in opisovalec svojih potovanj po vzhodu in severni Afriki, g. dr. Jar. Sedláček je spisal že pred leti češkim bogoslovcem hebrejsko slovnico (Lešōn-hassefarim. Zakladové hebrejského jazyka biblického. V Praze, B. Stybla), letos pa jih je razveselil še z boljšim delom: z arabsko slovnico, menda prvo, ki je pisana v češčini. Moderni arabski jezik je svetoven jezik, saj ga govorijo ne samo v mohamedanskih deželah (v Arabiji, Palestini, Siriji, Mezopotamiji Egiptu), ampak celo po Iranu, v nekaterih krajih Indije in Tatarskega, na malajskih otokih, po severni in notranji Afriki, na Madagaskaru in obrežjih indijskega morja. Zato bi bilo bolj primerno spisati slovnico sedaj živečega jezika, toda tega se ne naučiš dobro in temeljito, ako se nisi bavil s slovnico staro-arabskega jezika. Na bogoslovnih višjih šolah se uči arabščina že od časa cerkvenega zbora vijenskega (l. 1311), ne samo zato, ker je soroden hebrejskemu, ampak tudi zategadel, ker je vanj preloženo sv. pismo. Sedláčkova slovnica je torej namenjena v prvi vrsti bogoslovcem in nekaterim vseučiliščnikom.

Po kratkem uvodu, kjer govori pisatelj o imenu in jeziku arabskem, o njega razdelitvi v štiri glavna narečja in arabskih slovnicah starih in novejših, se razklada pismo in čitanje stare in (nekoliko) nove arabščine. Kot dober in praktičen profesor podaje nam pisatelj ne samo v početnih čitalnih vajah ampak pri vseh težjih mestih — prepis (transkripcijo) arabskega besedila s češkimi črkami. Za tem sledi oblikoslovje in sicer se obravnava, kakor je pri slovničarjih semitskih jezikov že stara navada, v tem le vzporedu: o zaimenih, o glagolih, o samostalnikih, pridevnikih in deležnikih, o številnikih in členicah (prislovih, veznikih, medmetih). Ker pa „več velja pratika kakor gramatika“, je pridejal avtor vsakemu poglavju še praktične vaje (cvičení). Vseh vaj je ednajst. Med temi nam je omeniti arabski Očenaš (v. 1.); kratke ogovore in pogovore (v. 3 in 4); iz sv. pisma: I. Mojz. 1, 1—31; iz Korana: Suro I (mohamedanski očenaš); odlomka iz XVI in XLI sure; iz sv. pisma: Gen. 7, 19 do 8, 22; Noetovo suro LXXI, Apokalipso sv. Janeza p. XXII, Al—Bekri o Slovanih in o Pragi v 10. stoletju, začetek pripovestij „1001 noč“.

Dodatek razlaga o prozodiji in metru arabskem, o sedmerih pesmih Mu'allaqât ter podaje za vzgled Zuhajrovo pesem. Gotovo se je gojila arabska pesem že pred Mohamedovo dobo. Strokovnjaki pravijo, da so Arabci že pred 6. stoletjem po Kr. pevali pri ljudskih shodih ter da so o tej priliki pesniki javno tekmovali s pesmimi, hoteč si pridobiti lovor nesmrtnosti. Od teh pesmij se nam je ohranilo sedmero spevov, katere nazivljejo Al—mudzahabât (pozlačene), ali Al—mu'allaqât (obsešene svetilnice). O teh je v naši slovnici mali arabski opis. Zuhajrova pesem, katera sledi za tem, hvali

Haritsa in Harima, ker sta s svojim velemodrim ravnanjem zabranila krvno osveto med razdvojenima arabskima rodovoma ʿAbs in Dzubjân.

H koncu je navrgel pisatelj še nekatera bolj navadna imena, glagole in pridevke, katere bi mi raje videli razvrščene po arabski abecedi koncem cele knjige kot mali slovar.

Kakor iz te vsebine razvidiš, ne obravnava slovnica arabske sintakse, ki je vendar tako bogata in razvita, dasi ne toli natančna ko v grškem in latinskem jeziku. Sploh tiči moč arabščine, kakor tudi slovanščine v glagolu. Saj ima nič manj kakor 13 glagolskih oblik (formae) in od ene iste glagolske oblike 33 nedoločnikov! Npr. ʿarafa pomeni v I. obliki vedeti, v II. naznaniti, v V. informovati se, v VI. poznati se medsebojno v VIII. znati, izpoznati, v X. poznati. Tudi gledé skladnje (sintakse) bi se dali arabski stavki prav lepo primerjati s slovanskimi. In o tem velevažnem delu vsake slovnice naš avtor ne črhne besede? Že smo mislili ga zaradi tega po prstih krcniti, ko naletimo ob koncu knjige ravno pred kazalom sistematičen spis o pravilih arabske skladnje v arabskem izvirniku in češkem prevodu. Pisatelj te slovnice je Imâm Muhammad ibn Daʿud (+ 1324), kateremu je bil priimek al-ažurrumijju, zato slove njegova knjiga „al-ažurrumijje“.

Tu dobiš razložena na kratko glavna pravila arabske sintakse. Želeli pa bi, da bi nam pisatelj pri drugi izdaji svoje češko-arabske slovnice podal z lastnimi besedami in vzgledi ta potrebni slovniški del, ker je knjižica al-ažurrumije, dasi ima česko prestavo, vendar-le pretežka za učence.

Najbolj interesantno besedilo, katerega nam nudi učeni gosp. pisatelj, je gotovo Al-Bekrijev popis Slovanov in zlate Prage. Abu ʾObaid al Bekri je živel v 11. stoletju na Španskem. Najbrž je kakor kak španski jud trgovaje in kupčevaje potoval po srednji Evropi v letih 962—973. Drugi menijo, da je prišel iz severne Afrike, ker primerja svatbene navade Slovanov z onimi v Berberu. Slovane nazivlje Bekri „sklâb“. Boleslav je „kralj Prage in Bohemije in Krakova in Měško kralj severja“ (Meško = Mečislav poljski l. 962—992). Vrednost in priljubljenost naše knjige bi gotovo zelo poskočila, ko bi gosp. pisatelj hotel sprejeti v II. izdajo svoje knjige kak odlomek iz drugih arabskih piscev o Slovanih. Učenemu profesorju je gotovo znano delo: A. J. Garkavi, Skazanija musuljmanskich pisatelej o Slavjanach i Russkich. S poloviny VII. věka do konca X. veka po r. Chr. S. Petersburg 1870. Ta izborna knjiga podaje posnetke iz spisov 26 mohamedanskih pisateljev v ruskem prevodu. Takisto je znamenit C. M. Frähn, Ibn Foszlan's und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit, St. Petersburg 1823.

H koncu prosimo avtorja, naj ne zameri, če mu damo še nekaj nasvetov in ga opozorimo na nekatere male hibe njegove slovnice.

Tisek arabskih črk pri opombah in razlagah je predroben in ne bo ugajal kratkovidnim, katerih je po današnjih šolah obilno. Torej drugič večje črke! — Bekrijev odlomek ima premalo razlagalnih opomb.

Vokalizacija in pravopis sta v obče dobro zadeta, a tu i tam se je vrinil še marsikateri pogrešek, ki ni zaznamovan med „opravy a dopňlky“. Tako n. pr. manjkajo samoglasniki str. 88 pri št. 17 in 28. Popolnem napačno pa je čitanje, oziroma spregatev glagola l a j s a = non est; treba namreč spregati lista, listi, listu itd., ne pa lasta, lasti, lastu.

V obče so razložena slovniška pravila temeljito in nadrobno, vendar želeli bi, da gosp. pisatelj drugikrat bolje razloži posamezne pomene glagolskih oblik (significationes formarum). Tudi bi učenci lažje razumeli in pregledali onih 29 vrst lomljenega plurala (pluralis fractus), ako bi se jim povedalo, da so to nomina abstracta in da se kakor ta tvorijo ter skladajo. Ona zmes 29terih oblik se da genetično lepo urediti in zmanjšati na nekatere glavne skupine.

Str. 81, 3 bi bilo omeniti, da imajo krajevna imena v izvedenih glagolskih tvorbah obliko trpežnega deležnika in da je gledé na vokalizacijo druge korenske črke 12 izjem.

Str. 82 § 36 je Jugoslovanom treba znati, da se tvorijo nomina relationis ne samo s končnico **ijj**on nego tudi z **dji** in **lij** n. pr. top—dji = topničar, beč—lij = dunajski, Dunajčan.

Sploh ako bi naš avtor znal jugoslovanske jezike, našel bi več tujk (glej F. Miklosich, Türkische Elemente in den südslavischen Sprachen), ki so se vrinile iz turškega in arabskega jezika. Tudi Jugoslovani potrebujejo zaradi prometa in sosedstva z vzhodom slično arabsko slovnico.

Izborno delo Sedláčkovo bodi toplo priporočeno! *Dr. Fr. Sedej.*

B. Apologetika.

Rasudna rasprava o kršćanstvu. Priredio Ivan Andrović, po čuvenom djelu A. Nicolas-a: „Études philosophiques sur le Christianisme“. I. Sušak, 1898. Naklada „Dušobrižnika“.

Z veseljem pozdravimo vsak znanstveni proizvod v domačem in sosednem hrvaškem slovstvu, zlasti še, če se tiče bogoslovne vede. Tudi radi pohvalimo, kar se le da. Saj je pri nas kakor pri Hrvatih razmerno malo znanstvenih delavcev, ki itak imajo s svojimi deli mnogo truda, mnogo žrtev, vspeha pa navadno malo. Zakaj bi še jim potem s hudomušno kritiko jemali pogum? Vendar pri tem resnica in veda ne smeta škode trpeti. Znanost ne gleda ne na osebe, ne na prijateljstvo, ne na rodoljubje, njej je samo do resnice.

Tudi zgoraj navedeno knjigo smo vzeli v roke z velikim zanimanjem, ker smo se nadejali znamenitemu apologetičnemu delu. Toda knjiga nas, žal, ni povsem zadovoljila.

Izvirnega dela slavnega francoskega apologeta lajika Avg. Nicolas-a (1807—1888) nimamo pri rokah, zatorej ne moremo soditi, v kolikor je hrvaška knjiga prevod in koliko je pisatelj dostavil ali prenaredil. Izjavljamo

pa, da bi nam bilo ljubše, ko bi nam gosp. pisatelj podal točen in dober prevod, kakor pa, da je le „po njem“ delal.

V izvirniku je delo imelo 4 zvezke, in tudi v hrvaščini še je pričakovati več zvezkov, ker je ta označen s št. I. Prav zato bi bilo dobro, ko bi se pisatelj v naslednjih zvezkih hotel ozirati na nekatere važne reči.

Pred vsem bi jezik trebalo opiliti. Nekateri izrazi in oblike bijejo v obraz temeljnim pravilom hrvaške slovnice, kakor n. pr. deležnik „izrodeći“ (izroditi, perf. glagoli ga nimajo) str. 7, pisajući (m. pišući) str. 28 itd. Slog je na nekaterih mestih uprav neprebavljiv, tako da ni mogoče najti smisla. Gibčni in gladki hrvaški stilistiki je pisatelj delal tu in tam grozno silo.

Razven tega delo kazijo neštevilne tiskarske pomote. Res je, težko se je obvarovati te nadlege, toda tukaj smo se vprašali, ali je v obče kdo popravljal stavek, preden je šel v stroj. Vsled premnogih tiskovnih pomot so nekatera mesta popolnoma nejasna, tako n. pr. mislimo, da je tiskovna pomota na str. 22., kjer utemeljitelje današnje vede (v franc. „theistes“) imenuje brezbožnike, na str. 78. pa mesto „ateiste“ piše „deiste“; vsled tiskovne pomote je menda nastal na str. 208 tudi piramidalni nezmisel, da je temeljna resnica krščanstva, da hrvatski (m. ljudski) rod izhaja iz enega para ljudi! Ne vemo, zakaj pisatelj nekatere odstavke navaja samo v izvirniku, tako da nahajamo latinske, francoske, italijanske itd. odstavke. Za širje občinstvo pač to ni.

Oglejmo si sedaj kratko posamezna poglavja. V podrobnosti se ne bomo spuščali, sicer bi ocena bila večja, kakor delo samo. V 1. pogl. „Čovjek i mudroznanstvo“ je govor o razmerju med vero in modroslovjem. Pisatelj navaja cele legije izjav raznih modroslovcev. Sicer pa vlada v tem poglavju tolika zmedenost pojmov, da je težko spoznati, kaj za pravo hoče pisatelj dokazati. Celo poglavje diši močno po tradicijonalizmu. Kaj naj rečemo n. pr. k stavku (str. 12.), da je človeški razum prisiljen lagati? Ker on navaja mnenja raznih pisateljev, bodi tudi nam dovoljeno odgovoriti na take stavke s sv. Avguštinom: „Etiam credere non possemus, nisi rationales animas haberemus“ (in ps. 118), „Nemo credit aliquid, nisi prius cogitet esse credendum“ (de praedest. Sanct. c. 2). Prim. Conc. Vatic. sess. III. cap. 2, can 1. Z ozirom na dvoumen izrek, da vera ne potrebuje modroznanstva, priporočamo gosp. pisatelju, da si točno prebere okrožnico Leona XIII. „Aeterni Patris.“

V 2. pogl. je govor o materijalizmu in h koncu kratko o panteizmu. Materijalizem opredeljuje pisatelj lako-le: „Mat. je djetinjasto (otročje) mudroznanstvo“. Stvarnih dokazov je tudi tukaj malo, tem več pa raznih izjav. V 3. pogl. se dokazuje, da Bog je. V resnici je obširneje razvit le zgodovinski dokaz, oziroma navedene so izjave starih modroslovcev in pesnikov. V 4. pogl. obravnava nauk o presv. Trojici. Na str. 113. se nam zdé prav neprimerni izrazi za filozofične pojme v Dantejevem „Paradiso“ spev. 33,

stanza 88. Povzeti so ti pojmi iz tomističnega modroslovja in ko bi bil pisatelj vzel v roke hrvaško „Općo metafiziko“ dr. A. Bauerja, našel bi ondi, da „accidens“ pomeni v hrvaškem „pripadak“ in ne slučaj, „habitus“ (pri Dant. costume) vještina, stanje in ne običaj; za pojem „substantia“ nima sicer dr. Bauer hrvaškega izraza, a popolnoma je neprimeren pisateljev izraz: sadržina (v slov. vsebina). Pogl. 5. obdeluje neumrlost duše in vstajenje mesa. Dokazi so večinoma teologični, za apologetiko manj primerni. Lahkomišljena se nam zdi opomba na str. 137., da bo po „njegovem mnenju“ čez 200 let konec sveta! Pogl. 6. ima naslov „Obećanja božja“. Ta „obećanja“ so v tem, da bodo potomci Abrahamovi postali velik narod. Sicer pa to poglavje obsega zgodbe sv. pisma in razne izjave za pravotnost petoknjižja. Ne vemo, zakaj je na str. 146. slavnega Linnéja pognal med „nevjernjake“. Na str. 151. i. d. navaja razne mistične nazore o postanku sveta iz Kabale. Pametnejše bi bilo razložiti Kant-Laplace-ovo podmeno.

V pogl. 7. navaja razne izjave, katere naj bi dokazale istodobno krajevno splošnost Noetovega potopa. Bogoslovci se dandanes strinjajo, da krajevna splošnost ne sledi nujno iz besed sv. pisma, zatorej je to vprašanje za apologetiko manj važno.

V poglavju 8. „Grijeh i posljedice“ kaže pisatelj, kako se je spomin na prvotno srečo in padec prvega človeka ohranil tudi v paganskih bajeslovjih. K str. 202. moramo pripomniti, da faraon, ki je vladal ob času, ko je Mojzes izpeljal Izraelce, ni bil Ramses V., marveč R. II. s pridevkom Meiamun ali Sesostris in je vladal po priliki 1571—1504 pr. Kr. V dodatku nam podaja odlomek iz govora vseučiliščnega rektorja dr. Iur. Dočkala o jedinstvu človeškega rodu. Ta odstavek bi bil še najboljši v celi knjigi, — ko bi bil cel.

Bodi dovolj! Ako bodo prihodnji zvezki boljši, ne bomo zamudili s pohvalo in priporočilom. Per ardua ad astra! *F. K.*

C. Cerkvena zgodovina.

Zgodovina Poličanske župnije z nekaterimi pogledi v njeno okolico. Z dovoljenjem preč. kn. šk. ordinarijata Lavantinskega od 16. febr. 1898, št. 658. Spisal dr. Jožef Pajek. V Mariboru 1898. Tiskarna sv. Cirila.

To je naslov lični, 138 stranij broječi knjižici, ki je nedavno zagledala beli dan. Spredaj ima lepo sliko Poličan ob vznožju veličastnega Boča, in tudi v knjigi je še troje slik, namreč: dvostolpa kapelica na pokopališču, glavni oltar nove cerkve in stara podoba bratovščine sv. Križa za srečno smrtno uro v Poličanah. Lep, močen papir z okusnimi inicijalami dela zunanjo obliko jako prikupljivo.

Knjižica ne obsega, kakor bi bilo po naslovu pričakovati, zgodovine poličanske župnije v pravem pomenu, ampak nam v XXXIV. odstavkih podaja le črtice ali doneske k zgodovini Poličan in okolice, in še tudi te redko kje v celoti, ampak samo v odlomkih. Najprej nas veleučeni gosp. pisatelj opozori

na dva zelo stara kamenita spomenika poličanske cerkve, potem nam poda nekaj poročil o naseljevanju in pokristjanjenju Slovencev, o posvetnih gospodarjih čez Dravinjsko dolino, o Celjskih grofih, o Graeszelnih in njihovih ustanovah, o graščini Golič, o nekdanjih denarjih, upravnih in sodnijskih razmerah, raznih vrstah podložnikov in krvavi sodniji na Zbelovem. V XIV. odstavku poroča, kako je konjiški župnik Peter leta 1251. zamenjal poličansko cerkev za ono v Tinjah, v sledečih dveh oddelkih pa navaja še nekatera stara poročila o Poličanah in poličanske kmete Statenberške graščine. V XVII. odstavku skuša rešiti imenitno vprašanje, kedaj je bila poličanska cerkev postavljena in navede potem različne spremembe, ki so se ž njo godile. Nato sledijo v odstavkih XVIII.—XXXIV. dušni pastirji, ki so v Poličanah delovali, župni in cerkveni inventarij, ustanove, kapela sv. Lukeža, pokopališče, prebivalci, rešitev zbirce, novi zvonovi, dovoljenje in priprave za zidanje nove cerkve, pridiga o priložnosti prve božje službe v novi cerkvi z zanimivimi zgodovinskimi podatki o stari bratovščini za srečno smrt, slovesno posvečenje nove cerkve s prekrasnim govorom milostljivega kneza in škofa Mihaela, zadnja opravila in popravila in zopetna ustanovitev bratovščine sv. Križa za srečno smrtno uro. Po kazalu navaja gosp. pisatelj v posebnem dodatku še svoje spise, katere je že izdal.

Kakor je razvidno iz tega pogleda, je vsebina kaj raznovrstna in tudi tvarina v obče zanimiva, zato pa radi priznamo trud in marljivost gosp. pisatelja, ki je vrh tega še z znatnimi lastnimi stroški podaril to knjižico na žrtvenik domače zgodovine. A kakor se pri zgodovinskih spisih le prerado zgodi, vrinila se je tudi v to knjižico vkljub marljivosti, s katero je bila sestavljena, marsikatera pomota, kar trudapolno delo kazí. Na nekatere hočemo zgodovinski resnici na ljubo opozoriti in vrh tega pojasniti nekatere manj jasne stvari.

Vprašanje, o katerem govori gospod pisatelj v II. odstavku, kakor bi še bilo nedognano, namreč: Kedaj da so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino, je sedaj več ali manj že rešeno. Temeljite in kritične razprave našega najboljšega zgodovinarja gosp. dr. Fr. Kosa, objavljene v Letopisih „Matice slovenske“ in v „Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko“[1] razpršile so vse dosedanje kombinacije. Kdor se hoče o tem vprašanju, kakor tudi o narodnosti prejšnjih prebivalcev naše domovine poučiti, naj čita dotične razprave in jasno bode v duhu zrl v prošle čase in sledil raznim narodom in rodom, ki so svoje dni po naših krajih gospodarili.

O razširjanju krščanstva med Slovenci, katero gosp. pisatelj omenja v III. oddelku svoje knjige, je po Huberju in drugih obširno pisal And. Fekonja v Letopisih „Matice slovenske“ za leto 1883. in 1884., a dr. Fr. Kos je že v „Kresu“ (1885, str. 172—175) opozoril na različne pogreške in nedostatke tega spisa; dr. Kosa znamenita knjiga: „Spomenica tisočletnice Metodove smrti“

[1] Letnik VI. in VIII.

je pa v tem oziru zanesljiv vir zlasti za 8. in 9. vek, kateri bi bil gospodu pisatelju pri III. in IV. odstavku dobro služil. K str. 8 omenimo, da Hotimir ni umrl l. 757., nego še le l. 769., in da je še le Valkun (gosp. pisatelj ga imenuje Valduh) med l. 772. in 784. prosil solnograškega škofa Virgilija, da bi mu poslal na Slovensko sposobnih duhovnikov, kar se je tudi zgodilo.[1]

Roboto (str. 8) je deloma omejila že cesarica Marija Terezija z dvornim odlokom od 13. junija 1778 in 5. dec. 1778, cesar Jožef pa 15. sept. 1781 in 26. avg. 1784. Podložniški patent z dne 1. sept. 1778 določuje, da se imajo prepiri med podložniki in gosposko poravnati najprej pri zemljiški gosposki, potem pa pri kresiji in politični gosposki. Robote in podložnosti ni za vselej odpravila postava od 7. januarja 1848, ampak na podlagi postave od 7. sept. 1848, patent od 4. marca 1849 in ministerijalni ukaz od 12. sept. 1849.[2]

Nadalje na str. 9 popravimo, da je Tassilo moral že leta 781. Karolu Velikemu obljubiti pokorščino in dati poroke, ravno tako l. 787. Ker pa se je vkljub temu zavezal z Obri, da bi mu pomagali bojevati se zoper Franke, sklical je Karol v naslednjem letu zbor v Ingelheim, kamor je prišel tudi bavarski vojvoda Tassilo. Tu so ga tožili in jednoglasno k smrti obsodili. A Karol zadovoljen, če spravi bavarskega vojvodo iz dežele, polajšal je obsodbo in mu dovolil iti v samostan. Dne 6. ali po drugih virih dne 10. julija 788 je bil potem s svojim sinom v St. Goarskem samostanu ostrižen.[3]

Kar se tiče zatrtja oglejskega patrijarhata in ustanovitve goriške, oziroma videmske nadškofije, o katerih govori gosp. pisatelj na str. 10, omenimo, da se je to izvršilo l. 1751., ne pa 1750. Dotična pisma papeža Benedikta XIV. objavlja „Zgodovinski Zbornik ljubljanske škofije“ v „Diplomatorju“ št. 11, 12, 13 in 14. Vredno se nam pa zdi tukaj dostaviti, da je k ustanovitvi goriške nadškofije prvi temelj položil štajerski župnik Vid Gulin, ki je pred svojo smrtjo l. 1687. volil v ta namen vse svoje obilno premoženje.[4] Vida Gulina, ki je bil „Ss. Theol. Bacc.“, je dne 24. prosinca 1642 solnograški nadškof Paris imenoval za beneficijata v Vurbergu.[5]

Tudi veleznamenite listine, s katerimi je po zatrtju goriške nadškofije ljubljanski nadškof Mihael Brigido župnije na Štajerskem l. 1788., ne 1786., odstopil solnograškemu nadškofu, ta pa lavantinski in sekovski škofiji, objavlja zgorej omenjeni „Zgodovinski Zbornik“ v št. 16, 17, 18, 24, 25, 26, 27 in 29.

K odstavku IV. na str. 11 pripomnimo, da Slovenci, bivajoči med Dravo in Savo, že od Karola Velikega niso bili neodvisni, ampak so bili pod nad-

[1] Dr. Kos, Spomenica, 101.

[2] Ein treues Bild des Herzogthums Steiermark, 119 in Dr. Mayer, Geschichte Steiermarks, 457.

[3] Dr. Kos, Spomenica. 103 in 162, opomba 35; Dr. Muchar, Gesch. Steierm. IV., 196.

[4] Blažič, Kratka povestnica Goriške nadškofije, 49.

[5] Izvirna listina v kn.-šk. arhivu v Mariboru.

zorstvom kraljevih namestnikov. Po obširni Karantaniji, v Istri, Liburniji, Dalmaciji in v pokrajinah med Dravo in Savo je v letih 799 -819 nadzoroval Kadolaj, za njim pa Balderik. Pod nadzorstvom kraljevega namestnika je zapovedoval v deželi med Dravo in Savo, a ne na sedanjem Štajerskem, nego v Dolenji Panoniji, na sedanjem Hrvaškem, vojvoda Ljudevit.[1] Ta se je l. 818. pritožil pri kralju Ludoviku zoper grofa Kadolaja in njegovo strogo in nečloveško ravnanje. Ker pa kralj v tej zadevi ni ničesar ukrenil in se razmere tudi pod Balderikom niso zboljšale, vzdignil se je Ljudevit ter je, hoteč postati samostojen, začel l. 819. vojsko s Franki. Dasi je nekaterekrati hrabro odbil frankovske napade, je naposled vendar obnemogel in zbežal v Dalmacijo, kjer ga je Ljudemisel, ujec od njega umorjenega vojvode Borne, l. 823. ubil.[2]

Nadalje opozarjamo na to, da nemški kralj Oton III. slovenskemu plemenitašu grofu Rahvinu ni podaril okolice Razvanske pri Mariboru, kakor piše gosp. pisatelj na 11. strani, nego le 15 kmetij v Razvanju in če bi jih ondi ne bilo toliko, v sosednih selih. Dotična listina je ponatisnjena v Juvavii II., str. 210 pod št. 79, ne pa str. 186—187, 215.

Grof Bernhard Sponheimski, o katerem gosp. pisatelj potem govori, je posedal tudi obširni radgonski okraj, ki je segal daleč na Prekmursko in je po mnenju nekaterih stara „Dudleipa“, potem konjiško-žičko okolico, vse kraje okoli Jurjevega kloštra do krških in solnograških posestev, potem graščino Laški trg in gotovo tudi Žalec v Savinjski dolini. Vse to je po njegovi smrti (24. okt. 1148)[3] dobil mejni grof Otokar V. ali, ako se dva Otokarja, ki sta živela pred zidanjem gradu Steier, vračunita, VII., ne pa III., kakor ima pisatelj na str. 14. in 15.

Ta mejni grof, namreč Otokar V. (VII.), je ustanovil kartuzijanski samostan v Žičah. Pa kedaj? Gotovo ne l. 1165., ker je že dne 31. grudna l. 1164. umrl. Dotična ustanovna listina iz l. 1165., katero veleučeni gosp. pisatelj navaja, je, kakor dr. Zahn (Urkundenbuch, I., 453, opomba) dokazuje, ponarejena. Nekateri trdijo, da je Otokar samostan ustanovil že l. 1151., a da

[1] Dr. Weiss ga v svoji zgodovini Štajerske (Ein treues Bild des Herzogthums Steiermark, str. 430) imenuje: „Herzog der pannonischen Chorwaten“.

[2] Dr. Kos, Hrvatsko-slovenska vstaja pod panonskim Ljudevitom v „Kresu“, 1882, str. 334 in dalje; isti, Spomenica 111, in Dr. Krones, Geschichte Oesterreichs, I., 278. *Pis.*

Hrvaški zgodovinar T. Smičiklas v svoji knjigi „Poviest Hrvatska“ (zvezek I. str. 174, Zagreb 1882) nič ne vé o tem, da bi bil Ljudevit Posavski ubil Borna, marveč, da je ta umrl naravne smrti. Res je, da sta si Borna in Ljudevit bila huda nasprotnika, ker je prvi bil zaveznik Frankov. Zatorej ga je ujec Bornov ubil najbrž iz sovraštva ali pa, da bi se prikupil Frankom. Istotako v najnovejšem delu „Povjest Hrvatâ“ Vj. Klaića (Zagreb 1899) I. str. 46 in 47. *Op. uredn.*

[3] Dr. Krones, Verfassung und Verwaltung der Mark und des Herzogthum Steier, 12 in 13.

so se redovniki še le pozneje ondi naselili[1], drugi pa zopet trdijo, da je samostan bil ustanovljen l. 1163.[2]

Ustanovnikov jedini sin, Otokar VI. (VIII.), je bil ob smrti očetovi komaj dve leti star, kajti narodil se je 19. avg. l. 1163.[3] Zaradi tega je vlado vodila njegova pobožna mati Kunigunda do l. 1180., ko je mladi Otokar postal prvi vojvoda štajerski. Ker pa je v sveti deželi, kamor je bil l. 1194. šel na božjo pot, nalezel neozdravljivo gobovo bolezen[4], zapisal je 17. avgusta l. 1186. Štajersko svojemu stričniku, avstrijskemu vojvodu Leopoldu V. iz imenitnega rodu Babenberžanov. Vsled tega so bili naši kraji po smrti Otokarja VI. (VIII.) (okoli 10. maja l. 1192.)[5] združeni z Avstrijo.

K strani 28. že tukaj opozorimo na to, da gospod pisatelj v listini od 17. dec. l. 1774. navaja takratnega župnika v Poličanah, Janeza Nep. Lužnerja (Lusner), katerega pa je na str. 68. in 70. pri dušnih pastirjih, ki so v Poličanah delovali, celo prezrl in izpustil.

V VIII. odstavku govori gosp. pisatelj o Graeszelnovem rodu, kateri si je z bogato ustanovo v Poličanah zagotovil blag spomin. Bodi nam dovoljeno, tem rodoslovnim in životopisnim podatkom še nekatere druge dostaviti.

L. 1369., 5. avgusta je prodal Janez Grasel kartuzijancem v Žičah za 60 mark graških vinarjev 8 kmetij v Unišah, Klokočovniku, Svibovetu in Pogledu z gornino v Klokočovniku. Priče: Leopold Konjiški, Rudolf Zbelovski in več drugih.[6]

L. 1387., v sredo pred godom sv. Lucije, prodata brata Janez in Rudolf Grasel svoj stolp v Celju za 390 mark dobrih starih graških in dunajskih vinarjev grofu Celjskemu.[7]

L. 1466., 14. aprila ukaže cesar Friderik Viljem Graselnu, upravitelju v Mariboru, naj Janezu Reisingerju izplača zaslužek in hrano.[8]

L. 1468., 15. nov. postane Viljem Grasel upravitelj v Ivnici. Najemščine je plačeval na leto 120 funtov vinarjev.[9]

L. 1469. je bil upravitelj v Schwambergu.[10] Najbrž je on tisti Gräßl, ki je l. 1473. s 3 konjiki bil v službi pri benediktincih v Admontu. Imel je

---

[1] J. A. Caesar, Annales, I., 672, isti, Staat- und Kirchengesch. d. H. St., III., 24—26, 345 in 440; Marian, Gesch. d. Klerisey, III., 6. zvez., str. 342; J. B. v. Winklern, Chronologische Gesch. d. H. St., 40, in drugi.

[2] R. Reichl, Kurzer Abriss der steierm. Landesgesch., 19.

[3] Dr. Krones, Verfassung und Verwaltung d. Mark u. d. H. St., 48, opomba 2 in drugi.

[4] „Miselsucht" (Krones, Gesch. Oest., I., 613), „Elephantiasis" (Ein treues Bild des H. St., 434).

[5] Dr. Krones, Verfassung und Verwaltung d. Mark u. d. H. St., 109, opomba 1.

[6] Dr. A. Muchar, Gesch. St., VI., 388.

[7] C. Schmutz, Hist. Top. Lexicon v St., I., 215.

[8] Dr. A. Muchar, Gesch. Steierm., VIII., 39.

[9] Mittheil. d. hist. Ver. f. St., IX., 292 in 293.

[10] Dr. A. Muchar, op. cit. VIII., 58.

32 funtov vinarjev letne plače ter je dobival, ako je bil doma, na dan tri bokale vina za „Schlaftrunk“.[1]

Med onimi pogumnimi vitezi, ki so l. 1475. pri Bizeljskem blizu Sotle napadli Turke ter za vero in domovino prelili kri, naveden je tudi Viljem Grasl.[2]

V XV. oddelku nam gospod pisatelj navede več starih poročil o Poličanah, oziroma okolici, n. pr. listino z dne 27. oktobra l. 1249., s katero je oglejski patrijarh Berchthold potrdil ustanovitev studeniškega samostana. Primerno bi bilo tukaj omeniti, da je imenovani samostan že l. 1237. ustanovila Zofija, hči Alberta Rogačkega in udova Riherja Junskega (Junekke) na Koroškem[3] in da so njeni sorodniki in dediči dne 13. aprila l. 1249. samostanu darovali 20 kmetij, namreč Križečo vas in Studenice z bližnjo hosto, potem še dohodke v vinu.[4]

Brata Rudolf in Henrik Lembaška sta l. 1259. Studenicam darovala 13 kmetij v Zgornjih Poličanah in v Zgornjih Jablanah, ne v Jablanicah.[5]

V listini od 4. maja l. 1271., s katero je Leopold Konjiški samostanu v Studenicah prodal dve posestvi s hosto in pašnikom, je kot priča naveden tudi „Johannes, capellanus dominarum in Studeniz“.[6]

V istem letu 1271., dne 29. septembra je Konrad, deželni pisar na Štajerskem vsled ukaza kralja Otokarja spisal listino, s katero je samostan v Studenicah za grad Junekke na Koroškem dobil posestva v Prenošu pri Zbelovem, na Dolgem vrhu, v Klokočovniku, Pečkah, Mostečnem, Hošnici, Pretrežu, Breznici in v selih „Zademekh, Zemschuz, Zmestamph“.[7]

Kar gosp. pisatelj nadalje po Mucharju (V., 444) navaja brez letnice, zgodilo se je leta 1282. Takrat so namreč Berchthold Pabensteinski — ne Pilštanjski, in Henrik Hayde, potem njuni soprogi, Diemud in Zofija izročili mariborskemu meščanu Rudolfu svoja fevdna posestva, namreč 8 kmetij, 10 veder gornine in mlin v Poličanah, kar so bili od svojega očeta, oziroma tasta Amelrika Spete Lembaškega dobili. Pečatila sta listino „Dominus Hardwicus de Monsperg (ne Moosberg) in Amelricus Spete de Leumbach“. Kot priče so navedeni: „Jacobus, sacerdos tunc vicarius in Pettaw, frater Marquardus tunc Commendator in Melnich, Marquardus dictus Hayden, Berchtoldus frater et Albertus filius, Rudolffus pinque, Wetherlinus tunc iudex in Pettaw, Nicolaus

[1] Mittheil. d. hist. Ver. f. St., XVII., 37.

[2] Muchar, op. c., VIII., 86 in A. J. Caesar, Annales, III., 547.

[3] Marian, Geschichte der Klerisey, III., 6. zvezek, str. 332. Gledé imena ustanovnice glej Krones, Verfassung und Verwaltung der Mark u. d. H. Steiermark, 509 in 557.

[4] in [5] Listina v deželnem arhivu v Gradcu.

[6] Deželni arhiv v Gradcu.

[7] Dr. Krones, Verfassung u. Verwaltung der Mark und des Herzogth. Steiermark, 555 in Dr. A. Muchar, op. c., V., 347.

filius eius, Marquardus tunc iudex in Marpurg, Henricus de Weinz, Rudilinus de Konkaren, Hartvicus, Witmarus cives".[1]

V tem oddelku dalo bi se zlasti po studeniških listinah, katerih se je primeroma mnogo ohranilo, še marsikaj navesti, a ker nam zmanjkuje prostora, omenimo le, da je v Poličanah kuga l. 1646. ugonobila 158 ljudij.[2]

Pomuditi se nam je slednjič pri XVIII. odstavku, v katerem nam gosp. pisatelj našteva dušne pastirje, ki so v Poličanah delovali. Pred vsem tukaj omenimo, da l. 1760., ko je bila župnija ustanovljena, ni Janez Stranzer župnik postal, kakor trdi gosp. pisatelj na str. 68., ampak v listini z dne 17. dec. l. 1774. navedeni Janez Lužner.

Lužner Janez Lovro se je narodil l. 1731. v Poljanah na Kranjskem ter je postal duhovnik v Gorici l. 1756. Služboval je v Celju, pri Sv. Barbari v Halozah in v Laporjah kot kapelan, od l. 1760. pa kot prvi župnik v Poličanah. Koncem l. 1774. imenovala ga je prednica studeniškega samostana Marija Nepomucena župnikom v Slivnici, kjer je postal kmalu tudi dekan ter je umrl dne 19. avgusta l. 1800.[3]

Njega je že l. 1775. nasledil Stranzer Mihael, ki je tudi v šematizmu od l. 1796. naveden. Bil je rodom Vipavčan. Kapelanoval je od l. 1766. v Rogatcu, od l. 1773. pa v Konjicah, od koder je prišel v Poličane. Dne 24. novembra l. 1797. je postal nadžupnik pri Sv. Križu tik Slatine, kjer je dne 16. maja l. 1814. umrl. Nek zapisnik pravi o njem, da je bil „inculpabilis, sed divitias quaerit".[4]

Njegov naslednik v Poličanah, Schiller Mihael, se je narodil v Sevnici l. 1759. Od l. 1789. je kapelanoval pri Novi cerkvi, od koder je prišel za provizorja v Poličane. Od novembra l. 1798. župnik, je služboval v Poličanah do svoje smrti dne 1. novembra l. 1824. Za provizorja je prišel Jožef Dežela, kapelan pri Sv. Juriju pod Rifnikom, rodom Videmčan, ki je kot župnik umrl v Pilštanju dne 13. junija l. 1855.[5]

Dne 26. aprila l. 1825. je župnijo v Poličanah prevzel dobovski župnik Anton Hmeljak, po rodu Vipavčan, ki je umrl 8. marca 1849.[6]

Njegov naslednik Šmon Anton, rodom Vrančan, je prišel v Poličane iz Slivnice pri Celju, kjer je bil 8 let župnik. Ko je dne 17. jan. l. 1850. obhajal prvikrat svoj god v Poličanah, obiskal ga je tudi njegov brat Janez, župnik v Kostrivnici, ki je nazaj gredé med Pečico in Sv. Rozalijo naglo umrl.[7]

[1] Deželni arhiv v Gradcu.
[2] Dr. R. Peinlich, Gesch. der Pest in St., I., 517.
[3] J. Orožen, I., 461 in kn.-šk. arhiv v Mariboru.
[4] J. Orožen, VII., 69 in 160; kn.-šk. arhiv v Mariboru.
[5] in [6] Kn.-šk. arhiv v Mariboru.
[7] J. Orožen VII., 232.

O župnikih naj zadoščuje to. Gledé kapelanov omenimo, da je prvi poličanski kapelan Janez Evang. Andre bil doktor sv. pisma. Rojen pri Sv. Martinu v Slovenjegraški dolini, je postal duhovnik v Gradcu. Iz Poličan je odšel za beneficijata k Sv. Križu pri Slatini, l. 1790. je dobil župnijo v Koprivnici, l. 1806. je postal dekan v Slov. Bistrici, l. 1821. pa župnik pri Sv. Martinu na Pohorju, kjer je umrl 2. jan. 1831.[1]

Riser Janez Krst., rojen l. 1754. v Reki, je umrl 27. aprila l. 1809. kot župnik pri Sv. Hemi.

Stibenig Franc iz Radovljice na Kranjskem je umrl kot kurat v Stopercah dne 8. aprila l. 1800.

Apih Jožef, „Carniolus Archensis“, je umrl kot deficijent v Pišecah dne 29. jan. 1807.

Ranzelli Jurij, „Carniolus ex Carsht“ je umrl kot kurat v Stopercah dne 11. jan. 1809.

Opuščaje nadalnje podatke, dostavimo le še to, da je Basetti bil Jakob, Perše Janez, Speziari pa Jernej.

Toliko „sine ira, sed non sine studio“ po znanem načelu: „Amicus Plato, sed magis amica veritas!“ *M. St.*

D. Katehetika.

Praktisches Handbuch für Katecheten, enthaltend den vom österreichischen Gesammtepiscopat approbierten „Grossen Katechismus“ mit kurzen Wort- und Sacherklärungen von Dr. Franz Oberer, f.-b. geistl. Rath, Spiritual im f.-b. Clerical-Seminare in Graz. Vierte nach dem neuen Katechismus umgearbeitete Auflage. 1. Abth. Graz, Verlag von Mosers Buchhandlung (J. Meyerhoff) 1899.

Novo izdajo Obererjeve katekeze smo težko pričakovali, ker je prejšnja že pošla pred kakima dvema letoma. Slutili smo, da nova izdaja ne bo več izdelana na podlagi starega, nego na podlagi novega katekizma, kar se je uresničilo.

Obererjevo delo je zelo dobro. Hvali se samo. V teku osmih let so se namreč razprodale tri močne izdaje. Tudi slišimo, da se je prvi del četrte izdaje že spečal in da se zdaj pripravlja peta izdaja tega dela.

Nova, četrta izdaja je jako predelana. To ne more drugače biti, ker je katekeza spisana na podlagi novega, povse predelanega in tu in tam tudi pomnoženega katekizma.

Besedilo „velikega katekizma“, ki ima, kakor je znano, tudi vsebino „srednjega“ in „malega“ katekizma, je doslovno uvrščena med katekezo, kar bo katehetu zlasti za to dobro služilo, da mu poleg katekeze ni treba segati še po katekizmu.

[1] Celjska kronika, 250 in kn.-šk. arhiv v Mariboru.

Oberer donaša v svoji knjigi, kakor tudi v naslovu obeta, samo besedno in stvarno razlaganje (Wort- und Sacherklärungen), ne pa na drobno izdelanih katekez, kakor so postavim G. May-jeve ali Jak. Schmitta. In prav v tem, kakor mi sodimo, pokazal se je Oberer praktičnega kateheta, in so tudi kateheti hitro sprevideli, da je to rabna knjiga za nje.

Na drobno izdelana katekeza more namreč le akroamatično ali predavajočo učbo uvaževati, ne pa erotematične ali vprašajoče (torej kateketične κατ' ἐξοχήν). In kjer se spusti pisalec take katekeze v erotematično učbo, prav tam se začne tudi nepraktični del njegove katekeze. Skušnja namreč uči, da je samo prvo vprašanje reelno, vsa naslednja vprašanja pa so eventuelna ali slučajna ter odvisna od odgovorov, katere učenec da na poprejšnja vprašanja.

V četrti izdaji je postala knjiga zeló obsežna (1. del že 518 strani) in to jo manj priporoča. Katekizem je velik in katekeza še obširnejša. Kaj pa če katehete pri tolikem delu srce zapusti?

Tisek je razločen in pravilen, papir trden, cena ne pretirana (4 krone).

Dr. J. Križanič.

E. Nabožne knjige.

Venec pobožnih molitev in svetih pesmi za očitno in domačo službo božjo bogoljubnih kristijanov. Spisal duhovnik lavantinske škofije. Sedmi pomnoženi natis. Z dovoljenjem knezoškof. lav. ordinarijata. V Mariboru 1898. Založilo „Katoliško tiskovno društvo". Pač malo slovenskih molitvenikov se je našemu narodu tako priljubilo, kakor ta. — Prvi natis je izšel leta 1858 s kakimi 100 pesmicami. Spisal ga je prečast. g. Lavrencij Herg, sedanji stolni dekan lavatinski, takratni kapelan pri Sv. Juriju v Slov. goricah. Hitro potem je izšla 2. pomnožena izdaja, ki pa je imela mnogo pogreškov v slogu in stiku; zato so jo dali takratnemu kapelanu pri Sv. Barbari v Halozah na popravek. In tako se je Venec metrično popravljen v 3. izdaji 1879 prikazal v zalogi Jožefa Martinca, in je v 20 letih doživel 4. 5. 6. 7. izdajo.

1. V prvem delu najdemo različne molitvice za vsakovrstne potrebe in želje pobožnega srca, kakor jih v nobeni knjigi ne najdeš, in še pouk za razne bratovščine. Beseda je ljubka, čista in gladka.

2. V 2. delu najdemo 290 najlepših, od vseh krajev zbranih, milodonečih pesmic za cerkev, šolo in dom, urejene po 6. izdaji. Na novo vsprejete so pesmice: *a)* „Mesija, dete ljubljeno" — stran 52. ki se po nekod že veselo prepeva namesto božične — „Oj rojeno". — *b)* Sv. Rodbina: „Nova luč iz Vatikana", str. 153, ki že sicer med ljudstvom kroži, pa še nima pravega, poljudnega napeva. — *c)* Stran 124, pesem 115, od katere je blagoslovu Mikložičeve maše dodana prva kitica. — *d)* Stran 266. Mašna pesem za godove M. D. nam bo dobro služila, ako kje dobimo poljuden napev. — *e)* Stran 303. Posvečenje Srcu Jezusovemu — dobra prestava; spada med

svoje vrstnice; čakamo poljudnega napeva. — *f)* Dobro popravljeno je: Str. 19. Mašna IX. 1. kitica, ki se bo po enem napevu dala vsa peti: Blagoslovnica XI. 2. kitica 1. vrsta: „O ljubi Jezus! odpri roke zdaj“. — Str. 239. 1. kitica in odpevek — je odpravljen slabodoneči „bod'“. — 3. Metriška pogreška je str. 227., poj: O Marija, lepši cvet. — 4. Pesem: „Smrt Marije“ — „Zapojmo, častimo“ — je v novem Vencu zaradi poslednje vrste odpevka „In Bog, k' nam je da“ — Opuščena. — Ker jo pa ponekod radi pojejo, naj bi se nekoliko predrugačena zopet sprejela v 8. izdajo.

Res, zlata knjiga! Gospodje duhovniki jo naj povsod razširjajo in oskrbijo cerkvenim pevcem in pevkam, da zginejo bodeče starike: „Svet žegen daj“ — „Pred straham fraj“! Naj se v mili, čisti slovenščini Bogu in Mariji Devici čast in hvala prepeva!

Cena nevezani knjigi je 75 kr., po pošti 80. V usnje vezana z marmorno obrezo velja gld. 1·40, z zlato obrezo gld. 1·60; po pošti 10 kr. več. Torej je cena prav nizka. *Simon Gaberc.*

Uredništvu so zadnji čas došle te-le knjige:

Das hl. Fest Mariä Geburt. Predigt, gehalten von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant, in der Klosterkirche der ehrwürdigen Schulschwestern in Marburg am 8. September 1898. Str. 30.

Gedenkrede anlässlich des Trauerbegängnisses nach weiland Ihrer kaiserl. und königl. apostol. Majestät der Kaiserin und Königin Elisabeth. Gehalten von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant, in der Dom- und Stadtpfarrkirche in Marburg am 16. September 1898. Str. 48.

Katechetik. Anleitung des katholischen Religionsunterrichtes an Volksschulen. Für Geistliche und Lehrer, sowie deren Bildungsanstalten. Von Dr. Sim. Katschner. Graz, 1899. Ulr. Moser. Str. 220, cena gld. 1·20.

Die Inquisition und ihre Gegner. Von Dr. C. A. Schelbicky. Graz, 1899. Moser'sche Sammlung zeitgemässer Broschüren, Heft 11. Cena snopiču 10 krajc., str. 78, 16°.

L. 1898 je dr. Kovačič začel izdajati "Voditelja v bogoslovnih vedah", ki ga je urejeval do l. 1909. Značilen za Kovačičevo nadaljnje delo je njegov programski uvodnik v prvi številki revije.